3 1761 [illegible]382
D

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΨΥΛΛΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1921

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΨΥΛΛΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΑΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι
ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΚΕΙΩΝ

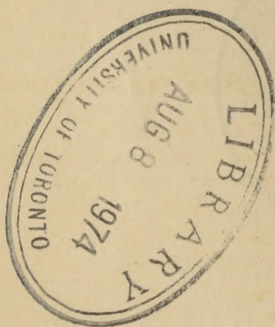

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,
1920

DF
901
K4P88

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Προέδρου καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ Συνδέσμου τῶν Κείων.

Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» — 12346

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΚΕΙΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ

Ὁ ἡμέτερος Σύνδεσμος προσηκόντως ἐκτιμῶν τὸ πολύτιμον ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ ἀειμνήστου ἡμετέρου συμπολίτου ***Ἰωάννου Ν. Ψύλλα, ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΑΣ,*** *καὶ φόρον τιμῆς ἀποτίων εἰς τὴν μνήμην τοῦ φιλοτίμου συγγραφέως, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς καὶ πρῶτος Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου, φέρει εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν ἐν λόγῳ συγγραφὴν αὐτοῦ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἐκτελεῖ ἐπιβαλλόμενον καθῆκον.*

Μελέτη ἐμβριθὴς τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος μας, μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας γραφεῖσα παρὰ πολυμαθοῦς συγγραφέως, θὰ διέτρεχεν ἴσως τὸν κίνδυνον νὰ ἀπολεσθῇ, ἂν μὴ ὁ Σύνδεσμος κατέβαλλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν νὰ τὴν διασώσῃ καὶ φέρῃ αὐτὴν εἰς φῶς μεθ' ὅσης στοργῆς καὶ ἐπιμελείας τὴν παρουσιάζει.

Ὁ Σύνδεσμος ἡμῶν, ὅστις καὶ ἀνώτερον τῶν ὑλικῶν του τοὐλάχιστον δυνάμεων ἔργον ἐπεχείρησεν ἐν προκειμένῳ, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον εἰς μυρίους μόχθους καὶ προσπαθείας ὑπεβλήθησαν οἱ διοικοῦντες αὐτόν, εἶναι εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος, διότι παρέχει εἰς τοὺς συμπολίτας του τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωσι καθ' ὅλα τὰ σημεῖα αὐτῆς καὶ ἐν πάσῃ δυνατῇ λεπτομερείᾳ τὴν πάτριον αὐτῶν Ἱστορίαν, συγχρόνως δὲ καὶ μικρὰν συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας, τῆς ὁποίας σελίδας ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν καταλαμβάνει ἡ Ἱστορία τῆς νήσου μας.

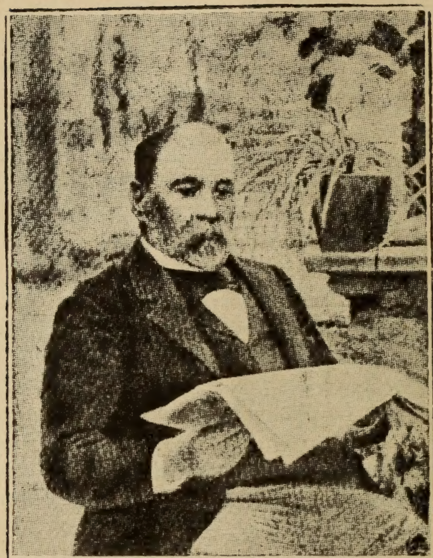
Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1920.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ν. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Πρόεδρος
ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Η. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ἀντιπρόεδρος
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΡ. ΙΕΡΟΜΝΗΜΩΝ Γεν. Γραμματεὺς
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Φ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Εἰδ. Γραμματεὺς
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΛΥΜΠΕΡΙΑΔΗΣ Ταμίας
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Γ. ΠΑΟΥΡΗΣ Ἔφορος

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΠΑΥΛΟΣ Λ. ΜΑΡΟΥΛΗΣ
ΠΕΤΡΟΣ Β. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΗΤΑΣ Α. ΠΑΤΗΝΙΩΤΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΡΙΕΜΠΑΡΔΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Κ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Η ΝΗΣΟΣ ΚΕΩΣ

Κατὰ τὴν ἐν Κέῳ, τῇ ἰδιαιτέρᾳ μου πατρίδι, διατριβὴν ηὐτύχησα νὰ περισώσω ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς πολλὰ ἔγγραφα, ὡς καὶ ἀντίγραφον Κώδικος τῆς Κοινοτικῆς Καντζελαρίας, ὅμοιος τῷ ὁποίῳ, ἀγνοῶ, ἂν εἰς ἄλλην νῆσον εὑρέθη. Τῶν ἐγγράφων τούτων ἄλλα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν καθόλου βίον τῆς νήσου καὶ εἰς ἱστορικὰ γεγονότα διαφωτίζοντα τὰ τῆς φορολογίας καὶ τῶν σχέσεων τῆς τουρκοκρατουμένης Κέω, Κύθνου καὶ Σερίφου καὶ ἄλλων νήσων ὁμοταγῶν αὐταῖς, ἄλλα δὲ εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Διὰ τῆς εὐμεθόδου αὐτῶν χρήσεως ἠδύνατό τις νὰ συντάξῃ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἀλλ᾽ ἑκάστη ἐποχὴ εἶναι γέννημα τῆς παρελθούσης καὶ συνδέεται πρὸς αὐτὴν ὡς πρᾶξις δράματός τινος πρὸς τὴν πρώτην. Ἄνευ γνώσεως τῆς προηγουμένης ἡ ἑπομένη εἶναί τι τυχαῖον ἢ αἰνιγματικόν, ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ἄνευ τοῦ αἰτίου. Τούτου ἕνεκα ἤχθην κατ᾽ ἀνάγκην εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν τυχῶν τῆς νήσου ἀνερχόμενος τὴν σειρὰν τῶν παρελθόντων χρόνων καὶ ἀντλήσας εἰδήσεις ἐκ πηγῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἔτι δὲ περισυλλέξας ἀγράφους ἐπιτοπίους παραδόσεις ἔγραψα τὰ περὶ τῆς νήσου οὕτως, ὥστε ἡ ἅλυσις τῶν γεγονότων διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος μέχρι τῶν ἐφ᾽ ἡμᾶς χρόνων νὰ ᾖ συνεχής.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱστορία τῆς νήσου συσχετίζεται μετὰ τῆς Ἐθνικῆς ἱστορίας ὡς τὸ μέρος πρὸς τὸ ὅλον καὶ ἐν πολλοῖς ταυτίζεται μετὰ τῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Κυκλάδων, εἰς τὰ καθ᾽ ἕκαστα ὅμως πολὺ διαφέρει, καθ᾽ ὅσον ποικίλα αἴτια τοπικὰ ἢ ἐξωτερικά, ὡς ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, ἡ σχετικὴ θέσις, ἐθνογραφικὰ ἢ θρησκευτικὰ προηγούμενα ἐπέβαλον εἰς τοὺς κατοίκους ἴδιον εἶδος βίου ἐσωτερικοῦ καὶ διαφορετικὰς σχέσεις πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἀπετύπωσαν, οὕτως εἰπεῖν, ἰδίαν φυσιογνωμίαν καὶ ἀτομικὴν κρᾶσιν. Εἰς ταῦτα ἔγκειται τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μονογραφικῆς μελέτης τῆς νήσου δι᾽ ἡμᾶς ἰδίως τοὺς Κείους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ γνῶσις τῆς πατρίου ἱστορίας ἰδιαιτέρως ἐπιβάλλεται ὡς καθῆκον.

Ἀθήνησι 1899.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΨΥΛΛΑΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΝΗΣΟΣ ΚΕΩΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΑΝΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΠΑΝΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (Χ — 1516 π. Χ.)

Θέσις, μέγεθος, σχηματισμὸς τῆς νήσου. Πρῶτοι κάτοικοι.

§ 1. Μία τῶν ὡραίων καὶ ὀνομαστῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι Κυκλάδων ἡ μικρὰ νῆσος Κέως, ἡ βορειοτέρα πασῶν, πρώτη ὑπὸ τὸ Σούνιον μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Κύθνου, κεῖται ὑπὸ βόρειον πλάτος 37°, 37′ καὶ μῆκος ἀνατολικὸν Παρισίων 22°, 1′. Ἔχουσα 500 σταδίων μῆκος[1], περίμετρον δὲ 12 γεωγραφικῶν μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 173. 49 χιλ. ⁻ ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν πρὸς νότον καὶ δυσμὰς ἐν σχήματι ᾠοειδεῖ πρὸς τὸ σφαιρικὸν ἀποκλίνοντι καὶ πρὸς ἀμύγδαλον προσομοιάζοντι.

§ 2. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς, πετρῶδες καὶ ἀνώμαλον, ἀπὸ ἀπορρώγων ἀκτῶν καὶ βράχων ἀποκρήμνων, ποῦ μὲν ταπεινῶν καὶ βατῶν, ποῦ δὲ ὑψηλῶν καὶ ἀβάτων, ἀρχόμενον καὶ κατὰ μικρὸν εἰς σύγκραμα δυσδιάκριτον γεωλόφων, βουνῶν καὶ ὀρέων μετασχηματιζόμενον καὶ ὁλονὲν ὑψούμενον ἀπολήγει εἰς κεντρικὸν ὄρος, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή, εἰς ὕψος 570 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἀνέρχεται, *Προφήτης Ἠλίας* σήμερον καλούμενον καὶ πάσης τῆς νήσου δεσπόζον. Ἀπὸ τοῦ ὄρους τούτου πάλιν, περὶ τὸ ὁποῖον ὡς περὶ κέντρον ἁπλοῦται ἅπασα ἡ ἐπιφάνεια τῆς νήσου, καθὼς καὶ ἀπὸ ἑκάστου τῶν ἄλλων βουνῶν καὶ ὀρέων, χαράδραι ἀρχόμεναι, βαθμηδὸν δ' εἰς φάραγγας

[1] Πλιν. Φυσ. Ἱστ. IV, 6.

βαθείας μεταβαλλόμεναι καὶ τὰ πλευρώματα αὐτῶν διασχίζουσαι καὶ ἑλικοειδῶς διήκουσαι καταλήγουσιν εἰς μικρὰς κοιλάδας καὶ αὗται πάλιν εἰς αἰγιαλοὺς ἀμμώδεις, ὅρμους καὶ ὁρμίσκους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκβάλλουσι χείμαρροι, ἀπὸ τῶν παρακειμένων καὶ ἀπωτέρων φαράγγων καὶ κλιτύων σχηματιζόμενοι. Πεδιὰς οὐδεμία ὑπάρχει.

§ 3. Οὔτε τὸ μέγεθος οὔτε τὸ σχῆμα οὔτε τὴν ὄψιν, τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον ἡ νῆσος, εἶχεν εἰς ἀπωτάτους αἰῶνας καὶ ἀπροσδιορίστους οὔτε εἶναι τοιαύτη, ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εὗρον καὶ κατέλαβον. Πολλαὶ περιστάσεις συνετέλεσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ν' ἀλλοιώσωσι καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ νὰ μεταβάλωσι τὴν φυσικὴν αὐτῆς κατάστασιν καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς.

§ 4. Ὑπῆρξεν ἐποχή, μὴ δυναμένη νὰ προσδιορισθῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὡς λέγουσιν οἱ γράψαντες τὴν μεγάλην ἱστορίαν τῆς γῆς, ἡ νῦν ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Αἰγαίου καλυπτομένη ἐπιφάνεια ἦτο ὅλη ξηρὰ καὶ ἀπετέλει εἶδός τι γεφύρας συνενούσης τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας· βραδύτερον δὲ εἰς ἐποχὴν ἐπίσης ἀπροσδιόριστον ἕνεκα φυσικῶν ἐπαναστάσεων τῶν στοιχείων καὶ βιαίων ἀνατροπῶν καὶ γεωλογικῶν ἀναστατώσεων δι' ἡφαιστείων ἢ ποσειδωνείων δυνάμεων, τὰς ὁποίας αἰνίσσονται τὰ παραδεδομένα περὶ Ὠγυγείου κατακλυσμοῦ καὶ ἐπιμαρτυροῦσι πανάρχαια μυθεύματα, κατεποντίσθη πολλαχοῦ, τὰ δὲ μὴ καταποντισθέντα τῆς ξηρᾶς μέρη, τὰ ἀντιστάντα εἰς τὴν ἀγρίαν ὁρμὴν τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης, ἀπετέλεσαν τὰς νήσους. Ἡ καταστροφὴ αὕτη πιθανολογεῖται ὅτι συνέβη καθ' ἣν ἐποχὴν ἠνεῴχθη καὶ ἡ τοῦ Εὐξείνου Πόντου διέξοδος διὰ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἔθετο εἰς συγκοινωνίαν τὴν Ἀτλαντικὴν μετὰ τῆς Μεσογείου διὰ τοῦ Ἡρακλείου πορθμοῦ. Μέχρις εἴκοσιν αἰώνων π. Χ. ἀναβιβάζουσιν οἱ γεωλόγοι τὸν φρικώδη κατακλυσμόν, ὅστις κλονῶν τὴν νῆσον Σαντορίνην, ὡς δρῦν μαστιγουμένην ὑπὸ τοῦ τυφῶνος, κατεβύθισε μέρος αὐτῆς εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ ἄλλο ὕψωσεν. Ἡ Δῆλος καὶ ἡ Κύθνος καὶ ἄλλαι νῆσοι ὑψώθησαν ὑπεράνω τῆς ἀβύσσου, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ Ταίναρον καὶ ὁ Ταΰγετος ἐξῆλθον ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὰς σκοτεινὰς παραδόσεις ἀπροσδιορίστων ὡσαύτως ἐποχῶν ἀνάγονται καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Πλινίου σχετικῶς ὡς πρὸς τὴν Κέω ἀναφερόμεναι καταστροφαὶ καὶ μεταβολαί, τὰς ὁποίας εἴτε ἐκ παραδόσεων εἴτε ἐξ ἀναγνώσεως προγενεστέρων συγγραφέων ἀπολεσθέντων παρέλαβε. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἡ Κέως ἦτό ποτε ἡνωμένη μετὰ τῆς Εὐβοίας, ἡ δὲ θάλασσα βιαίως διέσπασεν αὐτὴν καὶ ἀπετέλεσε δύο νήσους, συγχρόνως δὲ μέγα μέρος γαιῶν τῶν πρὸς τὴν Βοιωτίαν

παρεσύρθη καὶ κατεποντίσθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀναφέρει προσέτι ὁ Πλίνιος ὅτι μέρος τῆς Κέω πλέον τῶν τριάκοντα χιλιάδων βημάτων κατεποντίσθη αἰφνιδίως μὲ μέγαν ἀριθμὸν ἀνθρώπων. «Ex insula Cea amplius triginta milia passuum abrupta subito cum plurimis mortalibus rapuit (mare)[1]».

Μέγας σεισμὸς ἀναφέρεται ὅτι συνέβη κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅστις συνώδευσε τὴν φονικὴν μάστιγα τοῦ λοιμοῦ καὶ διέσπειρε τὸν τρόμον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν· καταστρεπτικώτερος ἀπέβη εἰς τὰς γείτονας νήσους· αἱ ὑπόγειοι δονήσεις συνωδεύοντο ὑπὸ σφοδρᾶς θαλασσοταραχῆς, ἡ δὲ παλίρροια τῶν κυμάτων κατεβρόχθισε τὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας πόλιν Ὀροβίαν. Αἱ μικραὶ νῆσοι Ἀταλάντη καὶ Πεπάρηθος ὑπέστησαν μεγάλας βλάβας. Ἐὰν καὶ ἡ ἐγγυτάτω τῇ Ἀττικῇ καὶ Εὐβοίᾳ κειμένη Κέως ὑπέστη τότε βλάβην τινά, παρ' οὐδενὸς τῶν συγγραφέων μνημονεύεται. Ἐγχώριός τις παράδοσις ἐν Κύθνῳ λέγει· «ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ Κέας καὶ Κύθνου πορθμῷ ἦν ποτε νησὶς εὐμεγέθης διὰ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους ἰσθμοῦ τῇ Κέᾳ συναπτομένη κατὰ τὴν Καρθαίαν πόλιν (Πόλες) τὴν τῷ Κάστρῳ τῆς Κύθνου ἀντιτείνουσαν[2]».

§ 5. Πάντα τὰ εἰρημένα συμβιβάζονται ἀρκετὰ μὲ τὸ σχῆμα τῆς Κέω, ἐκτεινομένης ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ στενουμένης ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ διαβάτης διακρίνει ἐπὶ τῶν βορειοανατολικῶν ἀκτῶν τῆς νήσου τὰ μαρτύρια φοβερῶν καταστροφῶν. Ἀναστάτωσις καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἐδάφους, βράχοι πελώριοι ἐκσφενδονισμένοι τῇδε κἀκεῖσε παρὰ τὴν παραλίαν, κορυφαὶ βουνῶν ὡς νησίδια προεξέχουσαι, οἷαι ἡ *Σπανοπούλα* καὶ τὸ *Γαϊδουροχάλαρον,* ἐν μέσῳ συνταρασσομένης καὶ ἀγρίως κυμαινομένης θαλάσσης καὶ ἀποκρούουσαι τὰ κατ' αὐτῶν συντριβόμενα λυσσαλέα κύματα τοῦ Καφηρέως, δεικνύουσιν ὅτι ἐκεῖ συνέβη ἡ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερομένη καταστροφὴ καὶ καταβύθισις μεγάλου τμήματος εἰς τὴν ἄβυσσον. Πρὸ πεντήκοντα ἀκόμη ἐτῶν πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐγένετο καθίζησις τοῦ ἐδάφους καὶ ὁλόκληρος ἀγρὸς μετὰ δρυῶν κατωλίσθησεν εἰς πολὺ κατώτερον ἐπίπεδον. Βραδύτερον πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τῆς νήσου εἰς τὴν θέσιν *Σταυρὸς* παρὰ τὴν ὁδὸν Κορησίας μέρος ἀγροῦ διερράγη, τὸ ἓν μέρος κατωλίσθησε καὶ ἐκ τοῦ ῥήγματος ἀνεδίδετο θειώδης ὀσμή.

§ 6. Ἦτο λοιπὸν ἡ νῆσος ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα. Καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος ἠλλοιώθη καὶ ἠλαττώθη διὰ μέσου

[1] Plin. Nat. hist. II, 94, 1.
[2] Ἀντ. Βάλληνδα Κυθνιακά, § 11.

τῶν αἰώνων, ἀλλὰ καὶ ἡ φυσικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις πολὺ μετεβλήθησαν. Τὸ δασῶδες τῶν βουνῶν καὶ ὀρέων ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ φαλακροῦ καὶ γυμνοῦ, τοῦ ξηροῦ καὶ ἀγόνου, τῶν πρὸς τὰς ἀκτὰς μάλιστα μερῶν οἱονεὶ ζώνην πλατεῖαν καὶ ἄδενδρον ἀποτελούντων οὕτως, ὥστε ὁ ἀπὸ θαλάσσης καθορῶν αὐτὴν ξηρόνησον ὑπολαμβάνει. Ἀντίθεσιν καταφανῆ ἀποτελοῦσι τὰ ἐσωτερικὰ καὶ κεντρικὰ τῆς νήσου μέρη, καλυπτόμενα ἔτι διὰ πολλῶν μυριάδων δρυῶν, ἑνὸς τῶν ὡραιοτέρων εἰδῶν τοῦ κόσμου [1], μεγάλων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ βαθυσκίων, ὑπενθυμιζόντων τοῖς Ἄγγλοις περιηγηταῖς τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Ἀγγλικῶν παραδείσων, ἀλλὰ μὴ συμπυκνουμένων εἰς δάσος. Τὰ ἄφθονα ὕδατα, ἕνεκα τῶν ὁποίων *Ὑδροῦσσα* ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι, δὲν ὑπάρχουσι σήμερον, οὐδ᾽ εἶναι ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου [2], ἂν καὶ πηγαὶ σχετικῶς ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι. Ὁ Ἔλιξος ποταμὸς τοῦ Στράβωνος εἶναι ξηρὸς σήμερον, ἡ δὲ ἀμμώδης κοίτη του χρησιμεύει ὡς ὁδὸς τερπνὴ καὶ ἀρωματώδης ἕνεκα τῶν παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἀφθόνως φυομένων θάμνων λύγου.

§ 7. Τὸ ζήτημα περὶ τῶν πρώτων κατοίκων θέλει μένει διὰ παντὸς ἄλυτον. Οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ λαβυρινθώδη καὶ ἀδιεξίτητα βάθη τῶν αἰώνων, ἵνα μᾶς εἴπῃ τίνες ἦσαν οἱ πρῶτοι πατήσαντες τὸ ἔδαφος τῆς νήσου καὶ πόθεν ἦλθον. Ἱστορία περὶ τῆς ἀπωτάτης ἐκείνης ἀρχαιότητος δὲν ὑπάρχει. Τὸ ἀμυδρὸν φῶς μεταγενεστέρων μυθικῶν παραδόσεων καὶ θρησκευτικῶν ἀναμνήσεων δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ τὴν πυκνοτάτην ὁμίχλην, ἥτις καλύπτει τοὺς παναρχαίους χρόνους, καὶ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς σαφῆ τῶν πραγμάτων τὴν ὄψιν. Κατὰ ἐγχώριόν τινα μυθικὴν παράδοσιν «Νύμφαι ᾤκησαν πρότερον τὴν νῆσον» [3]. Ἀλλ᾽ ἡ παράδοσις αὐτή, εἰς τὸ κράτος τῶν μύθων ἀναγομένη καὶ ὑπὸ τὸ μυθικὸν περικάλυμμα ἔννοιαν ἀλληγορικὴν ἐγκρύπτουσα, ἄγνοιαν περὶ τῶν πρώτων κατοίκων μαρτυρεῖ καὶ ἑπομένως οὐδαμῶς πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ.

§ 8. Ἡ προϊστορικὴ ἀρχαιολογία πέραν τῶν μυθολογικῶν ὁρίων προβᾶσα ὡς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν πάσης ἄλλης τῆς ὑπάρξεως λαοῦ, κατοικοῦντος χώραν τινά, θεωρεῖ ἐκείνην, καθ᾽ ἣν ὁ λαὸς οὗτος ὡς ἴχνη τῆς διαβάσεώς του ἀφῆκε λείψανά τινα ἐργαλείων ἐκ λίθου χονδροειδῶς ἢ ἐντέχνως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξειργασμένων. Τὴν

[1] Tournefort Voy. du Lev. II, Lett. VIII, p. 18.

[2] Μηλιαράκη Κυκλαδικὰ σ. 47.

[3] Ἡρακλ. Ποντ. IX.

ἐποχὴν ταύτην ἐκάλεσαν *Λιθίνην* καὶ διῄρεσαν εἰς παλαιολιθικὸν καὶ νεολιθικὸν αἰῶνα.

Καὶ τὸν μὲν πρῶτον χαρακτηρίζουσι λίθινα ἐργαλεῖα, οἷον πελέκεις, σμίλαι, μάχαιραι, χονδροειδῶς ἐξειργασμένα, τὸν δὲ δεύτερον αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐργαλεῖα, ἀλλὰ τελειότερον κατεσκευασμένα καὶ μετὰ μεγάλου κόπου καὶ τέχνης ἐστιλπνωμένα. Λείψανα τοιούτων ἐργαλείων τῆς λιθίνης ἐποχῆς δὲν εὑρέθησαν ἐν Κέῳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐπ᾽ αὐτῆς ἄνθρωποι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, διότι, καὶ ἂν τυχὸν εὑρέθησαν, τίς ἐγίνωσκε τὴν σημασίαν αὐτῶν; Ἐν τούτοις φέρεται ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἡ λέξις *ἀστροπελέκια* καὶ ὅτι πολλοὶ εὗρον τοιαῦτα, ἐννοοῦντες διὰ τῆς λέξεως ταύτης αὐτοὺς τοὺς κεραυνοὺς τοὺς πίπτοντας ἐξ οὐρανοῦ καὶ εἰσδύοντας εἰς τὴν γῆν, ἀγνοοῦντες ὅτι αὐτὰ ταῦτα τὰ λεγόμενα ἀστροπελέκια εἶναι τὰ λίθινα ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν *κεραυνίους βολάς*. Εἰς τὴν γείτονα τῆς Κέω νῆσον *Ἑλένην* ἢ *Μάκρην*, ἀκατοίκητον σήμερον, ὡς καὶ ἐπὶ Στράβωνος, μετὰ τῆς ὁποίας ἡ Κέως εἰς χρόνους ἀπροσδιορίστους ἦτο ἡνωμένη, εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ τῶν ἐν Λαυρείῳ μεταλλουργείων κ. Κορδέλλα τεμάχια λιθίνων μαχαιρῶν, εἰς τὴν λιθίνην ἐποχὴν ἀνηκουσῶν.

Ἐκ τῶν εὑρεθέντων τούτων λειψάνων ἐν Μακρονήσῳ καὶ ἄλλαις παρακειμέναις νήσοις, ὡς ἐν Σαντορίνῃ, τῇ Πομπηΐᾳ ταύτῃ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εὑρέθησαν διάφορα ἀντικείμενα μαρτυροῦντα τὴν ὕπαρξιν ἀνθρώπων πρὸ 2,000 ἐτῶν π. Χ., κατεχόντων τὰ πρῶτα σημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Κέω ἔζων κατὰ τὴν λιθίνην περίοδον ἄνθρωποι ἐν βαρβαρότητι καὶ κατὰ τὰ συμπεράσματα τοῦ Alber Dumont, ἐξετάσαντος πολλὰ παλαιοντολογικὰ ἀντικείμενα, ἰδίως τοὺς εὑρεθέντας ἐν Ἀμοργῷ καὶ Θήρᾳ λιθίνους πελέκεις, καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων ἀκόμη, καθ᾽ οὓς οἱ ποιηταὶ ἔθεντο τὸν χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν αἰῶνα, ἔζων ἄνθρωποι ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας, ὅπως οἱ ἄγριοι τῆς Πυρίνης γῆς ἢ τοῦ κέντρου τῆς Αὐστραλίας. Ἄλλως τε δὲ τὸ ὀρεινὸν καὶ δασῶδες ἔδαφος τῆς Κέω, τὸ καλυπτόμενον ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ μυριάδων δρυῶν ὑψικαρήνων, προσφορώτερον ἦτο διὰ τῶν ἀφθόνων καρπῶν αὐτῶν εὐπόριστον νὰ παρέχῃ τὴν τροφὴν εἰς ἀνθρώπους ἀγρίας διαίτης καὶ τελείας βαρβαρότητος. Πρῶτον ἐκ τῶν φυτῶν, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἡ δρῦς ἀνέσχε καὶ ταύτην ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι, τροφῆς βίου καὶ σωτηρίας διαμονὴν παρασχοῦσαν καὶ ἥτις καθ᾽ Ἡσίοδον «ἄκρη μὲν φέρει βαλάνους, μέση δὲ μελίσσας». Τὴν δρῦν καὶ σήμερον ὑπερβαλλόντως ἀγαπῶσι καὶ

περιποιοῦνται οἱ Κεῖοι, διότι αὕτη ἐξ ὅλων τῶν φυτῶν παρέχει αὐτοῖς διὰ τοῦ ἐμπορευομένου καρποῦ, βαλανιδίου καλουμένου, σωτηρίας διαμονὴν καὶ εὐπορίαν. Τὴν μέλισσαν ἀπετύπουν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰ νομίσματά των, τὴν δρῦν καὶ τὴν μέλισσαν ἐπίσης ἀπετύπουν εἰς τὰ ἔγγραφά των διὰ τῶν σφραγίδων αἱ τοπικαὶ τῶν Κείων ἀρχαὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

§ 9. Καθὼς τὰ ἐργαλεῖα τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος ἦσαν τελειότερα, οὕτω καὶ ὁ κατ' αὐτὸν πολιτισμὸς ἦτο ὁπωσοῦν ἀνώτερος τοῦ προηγουμένου. Οἱ ἄνθρωποι ἐγνώρισαν τὸν σῖτον καὶ τὴν βρίζαν καὶ χειρομύλους, εἰ καὶ βαναύσους, πρὸς ἄλεσιν ἐπενόησαν. Ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου ἔμενεν εἰσέτι ἄγνωστος.

§ 10. Πότε ἤρχισεν ἡ λιθίνη περίοδος καὶ πότε ἐτελείωσε, δὲν γινώσκομεν, ὡς ἐπίσης, ἂν μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς ἀμέσως ἑπομένης, τῆς μυθικῆς, ἐμεσολάβησαν αἰῶνες ἢ χιλιετηρίδες ἐντελῶς ἀγνοοῦμεν. Ἐνδείξεις μόνον ὑπάρχουσι μακρᾶς τινος περιόδου τῆς ὑπάρξεως ἀνθρώπων καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν πρὸ τῶν μυθικῶν χρόνων. Πάντες συμφωνοῦσιν ὅτι, πρὶν ἢ οἱ Πελασγοὶ ἔλθωσιν, οἱ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον βραδύτερον ὠνομάσθη Ἑλλάς, ζῶντες δὲν ἐγνώριζον ἢ τὸν ἄγριον βίον τρεφόμενοι ἐκ ῥιζῶν καὶ φύλλων καὶ αὐτομάτων ἀπὸ τῶν δένδρων καρπῶν, γυμνοί, ἄνευ καλύβης, ἀγνοοῦντες τὸ πῦρ καὶ τὴν συγκομιδὴν τῆς ἀγρίας τροφῆς, δι' ὃ πολλοὶ κατεστρέφοντο κατὰ τοὺς χειμῶνας διά τε τὸ ψῦχος καὶ τὴν σπάνιν τῆς τροφῆς· ὅτι παρὰ τῶν καταλαβόντων τὴν χώραν αὐτῶν Πελασγῶν ἔμαθον νὰ εὑρίσκωσι τροφὴν καλλιτέραν, νὰ ἐνδύωνται, νὰ στεγάζωνται, καὶ ἐδιδάχθησαν παρ' αὐτῶν ὅτι ὑπάρχουσι δυνάμεις μυστηριώδεις ὑπεράνθρωποι, τὰς ὁποίας ὀφείλουσι νὰ λατρεύωσι. Διὰ τὴν Κέω ὑπάρχει γεγονός, τὸ ὁποῖον, καίτοι εἰς τὸ ζοφῶδες κράτος τῶν μύθων ἀναγόμενον, οὐχ ἧττον ὑπὸ ποιητῶν καὶ μυθογράφων καὶ ἱστορικῶν ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τῆς τοπικῆς θρησκείας καὶ πολιτείας τῶν Κείων προσεπιμαρτυρεῖται, γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Κέως ἦτο κατῳκημένη κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα π. Χ., φθίνοντος τοῦ ὁποίου κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀρισταίου τεθέντος ἐπὶ κεφαλῆς Παρρασίων τῆς Ἀρκαδίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΜΥΘΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (1516—1000 π. Χ.)

Οἰκισταί. Ἀρισταῖος. Κᾶρες καὶ Φοίνικες· Κρῆτες. Κέως. Ἴωνες. Κτίσις τῶν τεσσάρων πόλεων.

α΄ Ἀρισταῖος.

§ 11. Ἡ μυθικὴ περίοδος τῆς Κέω ἄρχεται ἀπὸ τὰ τέλη τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ., ἤτοι ἀπὸ τὰ 1516. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν περὶ Ἀρισταίου μυθολογουμένων, ἔζη τότε ἐν Κέῳ λαὸς βάρβαρος ἔτι καὶ ἀγνοῶν πολλὰ εἰς τὸν ἥμερον βίον ἀναγόμενα, οὐχ ἧττον κεκτημένος ἤδη βαθμόν τινα πολιτισμοῦ, ἀνώτερον τῆς προηγουμένης περιόδου, ζῶν ἐν κοινωνίᾳ καὶ ἔχων θρησκείαν τινά. Ἡ Κέως ᾠκεῖτο ἤδη ὑπὸ Πελασγῶν, ὅτε ἦλθον οἱ περὶ τὸν Ἀρισταῖον.

§ 12. Ὁ ἐγχώριος περὶ Νυμφῶν καὶ λέοντος μῦθος, τὸν ὁποῖον περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ Κείων πολιτείᾳ αὐτοῦ «ἐκαλεῖτο μὲν *Ὑδροῦσσα* ἡ νῆσος. Λέγονται δὲ οἰκῆσαι Νύμφαι πρότερον αὐτήν· φοβήσαντος δὲ αὐτὰς λέοντες εἰς Κάρυστον διαβῆναι· διὸ καὶ ἀκρωτήριον τῆς Κέω Λέων καλεῖται», πιθανώτατα ἀπὸ τῆς μεμακρυσμένης ἐκείνης ἐποχῆς ἕλκει τὴν γένεσιν, διότι κατὰ τοὺς ἀπωτάτους ἐκείνους χρόνους πᾶν γεγονός, πᾶσα ἱστορικὴ ἀλήθεια διὰ τῆς μυστηριώδους γλώσσης τοῦ μύθου διηγουμένη μετεδίδετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἕωσοῦ ὁ λίθος ἢ τὸ νόμισμα, ἡ ποίησις ἢ ἡ ἱστορία παραλάβωσιν εἰς τὸ κράτος αὐτῶν καὶ καταστήσωσιν ἀνεξάλειπτα ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μυστηριώδης καὶ αἰνιγματικὴ γλῶσσα τοῦ μύθου τούτου φαίνεται ἀκατάληπτος. Ὑπὸ τὴν μυθώδη αὐτοῦ περιβολὴν κρύπτεται νῆμά τι συναφείας αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, ἀλήθειά τις συμβολικῶς ἢ ἀλληγορικῶς ἐκπεφρασμένη, ἅτινα μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὰ μυθολογούμενα περὶ τῆς ἀφίξεως εἰς Κέω τοῦ Ἀρισταίου αἴτια δύνανται νὰ νοηθῶσιν. Αἱ νύμφαι, παρθένοι ἁβραὶ καὶ λευκόσωμοι καὶ καλλονῆς ἐξαισίας, χαρίεσσαι καὶ φιλοπαίγμονες, λίαν παρεμφερεῖς πρὸς τὰς σημερινὰς Νεραΐδας, παρίστανται κατὰ τὰ ἑλληνικὰ μυθεύματα καὶ τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις ὡς θεαὶ τῶν ὑδά-

των καὶ τῶν ὑγρῶν τόπων καὶ οἰκοῦσιν, ὅπου ἄλση καλὰ καὶ χλοερὰ καὶ πηγαὶ ὑδάτων καὶ *πίσεα* ποιήεντα [1]. Προσωποποίησις τοῦ ὑγροῦ στοιχείου θεωροῦνται. Περίρρυτος ἦτο ἡ νῆσος κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ δροσερά, καὶ βλάστησιν εἶχε πλουσίαν καὶ ἄλση καλὰ καὶ τὰ ὄρη κεκαλυμμένα ἀπὸ δάση, ἀληθὲς Νυμφῶν οἰκητήριον. Παρερχομένων ἐνιαυτῶν, ἀντίθετος φυσικὴ κατάστασις ἔλαβε χώραν. Μεγάλη ξηρασία ἐπεκράτησε. Κατὰ τὴν θερμοτάτην ὥραν τοῦ ἔτους, καθ' ἣν ὁ ἥλιος διατρέχει τὸν Λέοντα, ὁ δὲ ἀστερισμὸς τοῦ μεγάλου Κυνὸς ἐμφανίζεται περὶ τὴν ἀμφιλύκην, ὁ λαμπρότερος τῶν ἀστέρων αὐτοῦ καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Σείριος, φλογερὰς ἔπεμπε τὰς ἀκτῖνας καὶ κατέφλεγε πάσας τὰς Κυκλάδας, ἰδίως ὅμως τὴν νῆσον Κέω, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ὕδατα τὰ τοσοῦτον ἐπ' αὐτῆς ἀφθόνως ῥέοντα ἐστείρευσαν, τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ ἐμαράνθησαν καὶ ἐξηράνθησαν, λοιμὸς δὲ καὶ λιμὸς ἐμάστιζε τοὺς κατοίκους καὶ ἐξεμηδένιζε καὶ κατέστρεφε τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς. Αἱ νύμφαι, ὡς προείρηται, εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς ὑγρασίας, ὁ δὲ Λέων τὸ σύμβολον τῶν κυνικῶν καυμάτων καὶ τῆς ξηρασίας. Ἀμφότεραι αὗται αἱ φυσικαὶ καταστάσεις, ὑγρασία καὶ ξηρασία, δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχωσιν· ἡ μία διώκει τὴν ἄλλην. Εὐλόγως ἄρα ὁ περὶ Νυμφῶν μῦθος, ὡς πρώτων κατοίκων, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπόρροια τῆς τότε φυσικῆς καταστάσεως τῆς νήσου καὶ ἐν σχέσει πρὸς ἕτερον μῦθον, μετὰ τοῦ ὁποίου στενῶς συνδέεται, δηλωτικὸς μεταβάσεως ἀπὸ μιᾶς χρονικῆς περιόδου εἰς ἑτέραν, ἐξ ὧν προέκυψεν ὁ χαρίεις μῦθος, μετὰ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα σχετίζεται καὶ τὸ σῳζόμενον ἔτι μνημεῖον, τὸ κείμενον πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως κατ' ἀνατολάς, ὁ κολοσσιαῖος Λέων, ἐκκεκομένος ἐκ τοῦ βράχου [2].

§ 13. Οἱ ὀλίγοι κάτοικοι, οἵτινες διέφυγον τὴν φονικὴν μάστιγα, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των, ὅπως ἀποτρέψωσι τὰς περαιτέρω συμφοράς, προσέτρεξαν εἰς τὴν θείαν ἀρωγὴν καὶ ἱκέτευσαν ἐπιμόνως τὸν Ἀρισταῖον, ὅπως λυτρώσῃ αὐτοὺς τῶν δεινῶν καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν νῆσον των ἀποικίαν τινά. Ὁ Ἀρισταῖος, ἐπακούσας αὐτῶν, ἐγκαταλείπει τὰς πλουσίας νομὰς τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ κεφαλῆς πλήθους Παρρασίων τῆς

[1] Ἰλιάδ. Υ, 8.

[2] Καὶ σήμερον ἔτι παρὰ τὴν Ἁγίαν Αἰκατερίνην κάτωθι τῆς Ἁγίας Ἄννης καὶ ὀλίγον ἄνω τοῦ ἱστορικοῦ λέοντος πρὸς ἀνατολὰς ὑπάρχουσι τὰ κοινῶς καλούμενα *Μάρμαρα*, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται τῶν Νεραΐδων ἐνδιαίτημα. Περίεργος δὲ εἶναι καὶ ἀξία προσοχῆς ἡ ἐν συνεχείᾳ τῆς παραδόσεως διάσωσις αὕτη, διότι καὶ νῦν ἔτι καλύπτουσι τοὺς ὑελοπίνακας τοὺς πρὸς ἀνατολὰς βλέποντας, ἵνα μὴ ἡ λεχὼ αἴφνης προσβλέψασα πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀτενίσῃ Νεραΐδας.

Ἀρκαδίας καὶ μεταβαίνει εἰς Κέω. Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους, τὸ ὁποῖον σήμερον *Προφήτης Ἠλίας* καλεῖται, ἤγειρε μέγαν βωμὸν εἰς τὸν κύριον τῆς ὑγρασίας τοῦ οὐρανοῦ, εἰς Δία τὸν Ἰκμαῖον, καὶ προσέφερε θυσίας εἴς τε τὸν Σείριον καὶ Δία τὸν Κρόνιον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπέτυχεν ἀνέμους δροσερούς διὰ νὰ δροσίσῃ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς ἐξοχὰς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἔκτοτε πνέουσιν οἱ ἄνεμοι οὗτοι, κληθέντες ἐτησίαι (μελτέμια), οἵτινες ἐπὶ 40 ἡμέρας δροσίζουσι τὸ Αἰγαῖον[1]. Διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην τοῦ Ἀρισταίου πρὸς τὰ θύματα τῆς ξηρασίας, τὴν ὁποίαν οἱ ἄνεμοι παρέχουσιν ἐπανερχόμενοι περιοδικῶς ἕκαστον ἔτος, κάλλιστα καλοῦνται οἱ κήρυκες τῆς θυσίας τοῦ Ἀρισταίου·

« *Εἰσέτι νῦν κήρυκες Ἀρισταίοιο θυηλῆς γαῖαν ἀναψύχουσιν ἐκ Διὸς αὖραι* ».

§ 14. Ἐπιτυχὼν τοιουτοτρόπως ὁ Ἀρισταῖος τὴν κατάπαυσιν τῶν δεινῶν, ἐνομοθέτησεν, ὅπως οἱ ἱερεῖς τῆς Κέω μεθ' ὅπλων ἐπιτηρῶσι κατ' ἔτος τὴν ἐπιτολὴν τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ μεγάλου Κυνός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὁ Σείριος, καὶ προσφέρωσιν ἐξιλαστηρίους θυσίας. Προσθέτει δὲ Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀκόμη περὶ τὰ 190 π. Χ. τὸ ἱερατεῖον τῆς Κέω ἐποίει προσφορὰς ἀπὸ τῶν πρώτων καρπῶν τῆς γῆς πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ μεγάλου Κυνός. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη, ὁσάκις συμβαίνει ξηρασία, οἱ Χριστιανοὶ ἱερεῖς τῆς Κέω, ἐνδεδυμένοι τὴν ἱερατικὴν στολήν, παρακολουθοῦντος λαοῦ, ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ὄρος τοῦ *Προφήτου Ἠλία* μετὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ θυμιαμάτων ποιοῦντες λιτανείας, ἵνα καταπέμψῃ ὄμβρον ὁ οὐρανός. Ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ χριστιανικοῦ ἱερατείου καὶ τοῦ λαοῦ νὰ ἀναβαίνωσιν εἰς τὸ προϊστορικὸν ἐκεῖνο ὄρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέβαινε καὶ τὸ ἱερατεῖον τῶν ἀρχαίων κατὰ τὸ νομοθέτημα τοῦ Ἀρισταίου, εἶναι ἆρά γε συνήθεια ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τῆς λίαν μεμακρυσμένης ἐκείνης ἐποχῆς;

§ 15. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἐστιν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀρισταῖος; Αἱ περὶ αὐτοῦ παραδόσεις διαφέρουσιν. Ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν εἶναι ἡ τοῦ Ἡσιόδου, τὴν ὁποίαν εἶχε περιλάβει εἰς τὰς Ἠοίας καὶ ὡς φαίνεται ἠκολούθησεν ὁ Πίνδαρος καὶ ἐπανέλαβεν εἰς τὴν ἐνάτην Πυθικὴν ᾠδήν. Κατὰ ταύτην ὁ καλλίκομος Φοῖβος Ἀπόλλων ἰδών ποτε

---

[1] Οἱ ἐτησίαι ἄρχονται πνέοντες, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καρκίνου περὶ τὴν ἐσχάτην μοῖραν, πνέουσι δι' ὅλου τοῦ Λέοντος καὶ λήγουσιν ἐν τῷ διμοίρῳ τῆς Παρθένου.

τὴν ἀγρευτικὴν παρθένον Κυρήνην, θυγατέρα τοῦ Ὑψέως, εἰς τὰς κοιλάδας τῶν συσκίων καὶ ἀνεμοσφαράγων ὀρέων τοῦ Πηλίου μόνην καὶ ἄνευ ὅπλων πρὸς λέοντα μαχομένην καὶ θαυμάσας τῆς νεάνιδος τὴν ἰσχὺν καὶ τόλμην καὶ ἐρασθεὶς αὐτῆς μετέβη εἰς τὴν κοιλάδα, ὅπου εὑρίσκετο ἡ κόρη, καὶ ἀναρπάσας αὐτὴν μετεκόμισεν ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ ἐποχουμένην εἰς Λιβύην, ἔνθα κατόπιν ἐκτίσθη ἡ πόλις Κυρήνη. Ἐκεῖ ἔτεκε παῖδα, τὸν ὁποῖον ἀναλαβὼν ὁ κλυτοτέχνης Ἑρμῆς ἀπὸ τῶν γονάτων τῆς μητρὸς παρέδωκεν εἰς τὰς χρυσοθρόνους Ὥρας. Αὗται παραλαβοῦσαι τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ ἐνστάξασαι εἰς τὰ χείλη αὐτοῦ νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν κατέστησαν ἀθάνατον ὡς ἄλλον Δία καὶ Ἀπόλλωνα κατά γε τοῦτο ἀγλάϊσμα μὲν καὶ σέμνωμα φίλοις ἀνδράσιν, ὀπαδὸν δὲ βοσκημάτων ἀγρευτικόν τε καὶ ποιμαντικόν, ἐξ ὧν ἐκλήθη *Ἀρισταῖος*. Θεωρεῖ δὲ ὁ Πίνδαρος, ὅτι ὁ Ἀρισταῖος ἦλθεν οὐχὶ ἐξ Ἀρκαδίας εἰς Κέω, ἀλλ' ὅτι μετέβη ἐκ Κέω εἰς Ἀρκαδίαν, ὅπου ἐτιμήθη ὡς θεός.

§ 16. Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην ὁ Ἀπόλλων παρέδωκε τὸν υἱὸν νήπιον ὄντα εἰς τὰς Νύμφας νὰ τρέφωσιν. Αὗται δὲ ἔδωκαν εἰς τὸν παῖδα τρεῖς ὀνομασίας καὶ ἐκάλουν αὐτὸν Νόμιον, Ἀρισταῖον, Ἀγρέα. Παρὰ τῶν Νυμφῶν ἔμαθεν ὁ Ἀρισταῖος τὴν πῆξιν τοῦ γάλακτος, τὴν κατασκευὴν τῶν σμηνῶν καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν ἐλαιῶν, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξε κατόπιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Μετὰ ταῦτα λέγουσιν ὅτι κατήντησεν ὁ Ἀρισταῖος εἰς Βοιωτίαν καὶ ἐκεῖ ἔγημεν ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Κάδμου τὴν Αὐτονόην, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Ἀκταίων, ὅστις ὑπὸ τῶν ἰδίων κυνῶν κατὰ τοὺς μύθους διεσπάσθη. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀκταίωνος λέγουσιν ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ χρηστήριον τοῦ πατρὸς καὶ ὅτι ὁ Ἀπόλλων προεῖπεν εἰς αὐτὸν τὴν εἰς Κέω νῆσον μετάβασιν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐσομένας παρὰ τοῖς Κείοις τιμάς. Ὁ δὲ Ἀρισταῖος ἔπλευσεν εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ λοιμὸς κατέσχε τὴν Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων τὴν θυσίαν ἐποιήσατο. Γενομένης δὲ τῆς θυσίας κατὰ τὴν τοῦ Σειρίου ἄστρου ἐπιτολήν, καθ' ἣν συνέβαινε νὰ πνέωσιν οἱ ἐτησίαι, ἔληξαν αἱ λοιμικαὶ νόσοι. Λέγουσι δὲ ὅτι ὁ Ἀρισταῖος κατέλιπεν ἐγγόνους ἐν τῇ Κέῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Λιβύην. Τελευταῖον δὲ μυθολογοῦσιν ὅτι οἰκήσας περὶ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Αἷμον ἐπί τινα χρόνον ἐγένετο ἄφαντος καὶ ἔτυχεν ἀθανάτων τιμῶν οὐ μόνον ἐνταῦθα παρὰ τοῖς βαρβάροις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι.

§ 17. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Ῥόδιος λέγει ὅτι αἱ μοῦσαι ἐδίδαξαν αὐτὸν ἰατρικὴν καὶ θεοπροπίας καὶ ἐποίησαν προστάτην τῶν προβά-

των αὐτῶν ὅσα ἐνέμοντο εἰς τὸ πεδίον τῆς Φθίας Ἀθαμάντιον περὶ τὴν ἐρυμνὴν Ὄθρυν. Ὁ Σαλλούστιος παρεδέχθη τὴν αὐτὴν παράδοσιν, ὡς ὁ Ἀπολλώνιος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σερβίου [1].

§ 18. Ὁ δὲ Ῥωμαῖος Ἰούλιος Ὑγῖνος μυθολογεῖ ὅτι, ἐνῷ ὁ Ἀρισταῖος ἐβασίλευεν εἰς τὴν νῆσον Κέω, Ἀθηναῖοί τινες κατέφυγον ἐκεῖ, διότι, ὅτε ἔγγονός τις τοῦ Κάδμου ἔπεμψε τὸν Ἰκάριον ἢ Ἴκαρον εἰς τὴν Ἀττικὴν διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ταύτης τὸν τρόπον τοῦ φυτεύειν καὶ καλλιεργεῖν τὴν ἄμπελον, συνέβη, ὥστε οἱ ἐργάται, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν εἰς τοῦτο, νὰ πίωσι περισσότερον οἶνον, νὰ μεθυσθῶσι καὶ νὰ νομίσωσιν ὅτι τοὺς εἶχον δηλητηριάσει. Τούτου ἕνεκα παραφερθέντες ὥρμησαν κατὰ τοῦ Ἰκάρου καὶ τὸν κατεκρεούργησαν. Ἀφοῦ ἡ θέρμη τοῦ οἴνου παρῆλθε καὶ συνῆλθον εἰς ἑαυτούς, ἀναγνωρίσαντες τὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον διέπραξαν, ἐπεβιβάσθησαν ἀμέσως διὰ νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τὸν τόπον τοῦ ἐγκλήματος καὶ προσωρμίσθησαν εἰς τὴν νῆσον Κέω, ἔνθα ἔτυχον ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐγκατεστημένων συμπατριωτῶν των καὶ μείναντες ἐκεῖ κατῴκησαν μετ'αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ ὀργὴ τοῦ ὑβρισθέντος θεοῦ ἐπῆλθε μετ' ὀλίγον χρόνον κατὰ τῶν ἐνόχων, ἡ ἀνατολὴ τοῦ Κυνὸς ἔκαυσε τόσον πολὺ τὰς ἐξοχὰς τῆς νήσου ταύτης, ὥστε κατέστρεψεν ὅλους τοὺς καρποὺς καὶ ἐπροξένησεν εἰς τοὺς νησιώτας τόσας νόσους, ὥστε ἐξέλαβον τὰ δεινὰ ταῦτα ὡς δικαίαν τιμωρίαν τοῦ οὐρανοῦ, διότι ἐδέχθησαν εἰς τὴν νῆσον τοὺς φονεῖς τοῦ Ἰκάρου. Ὁ Ἀρισταῖος συγκεκινημένος ἀπὸ τόσας ἀθλιότητας καὶ συμφοράς, αἱ ὁποῖαι κατεπίεζον τὸν λαόν του συνεβουλεύθη Ἀπόλλωνα τὸν πατέρα διὰ νὰ μάθῃ τίνι τρόπῳ ἤθελε δυνηθῇ νὰ λυτρώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοσούτων δεινῶν. Πρὸς τοῦτο ὁ Ἀπόλλων διέταξε ν' ἀποπλύνῃ διὰ πολλῶν προσφορῶν τὸν φόνον τοῦ Ἰκάρου, νὰ προσπαθήσῃ νὰ πραΰνῃ τὰς παρωργισμένας ψυχὰς καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Δία νὰ εὐαρεστηθῇ, ὅταν ὁ Σείριος ἀρχίσῃ νὰ ἀνατέλλῃ, νὰ πέμψῃ ἀνέμους ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἵνα μετριάσῃ τὰ καύματα αὐτοῦ. Ὁ Ἀρισταῖος ἐκτελέσας τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του ἐπέτυχεν ἀνέμους κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, οἵτινες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *ἐτησίαι* καὶ ἀνεκαλοῦντο διὰ τῶν πρὸς Δία προσφορῶν, ὁσάκις ἔλειπον. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ Κείων πολιτείᾳ προστίθησιν ὅτι ἔμαθε παρὰ τῶν Νυμφῶν τὴν τῶν προβάτων καὶ βοῶν ἐπιστήμην, παρὰ δὲ τῶν Βρισῶν τὴν μελισσουργίαν.

§ 19. Μὲ ὅλην τὴν διαφορὰν τῶν παραδόσεων περὶ τοῦ ἥρωος

[1] Βεργιλ. Γεωργ. βιβλ. Α', στίχ. 14.

τούτου τοῦ εὐεργετικοῦ καὶ εὑρεσιμηχάνου, περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ καὶ τῆς διαμονῆς, ὅλαι αἱ παραδόσεις ἀπὸ ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἠκολούθει ὁ Πίνδαρος, μέχρις ἐκείνων, αἵτινες μετηνέχθησαν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου καὶ τοῦ Διοδώρου, Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, Ὀππιανοῦ καὶ Νόννου, συμφωνοῦσιν ὅτι ἦλθεν εἰς Κέω, ὅτι ἔκτοτε ἡ νῆσος γίνεται πατρίς του, διὸ καὶ ὁ Νόννος τὸν ὀνομάζει *Φοῖβον Κήιον υἷα,* ὅτι ἦτο ὁ ἄριστος τῶν ἡρώων ὄντως ὁ Ἀρισταῖος καὶ τούτου ἕνεκα εἰσήχθη εἰς τὴν λαμπρὰν καὶ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα των Αὐτονόην. Τῆς συγγενείας ταύτης μαρτύριον εὑρίσκεται εἰς τοὺς ἑξῆς στίχους τῆς Θεογονίας τοῦ Ἡσιόδου·

»*Κάδμῳ δ' Ἁρμονίη, θυγάτηρ χρυσέης Ἀφροδίτης,*
Ἰνὼ καὶ Σεμέλην καὶ Ἀγαυὴν καλλιπάρηον
Αὐτονόην θ', ἣν γῆμεν Ἀρισταῖος βαθυχαίτης»[1].

§ 20. Ὁ θαυμάσιος λοιπὸν οὗτος υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Νύμφης Κυρήνης, πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς σπανιωτέρας μεγαλοφυΐας καὶ ἐπινοητικοῦ πνεύματος τοῦ πλέον ἐκτάκτου, ἐλθὼν εἰς τὴν Κέω συνήντησε κατοίκους φυλῆς συγγενοῦς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεδαψίλευσε τὰς εὐεργεσίας καὶ παρέδωκε τὰς ἀνακαλύψεις του. Διὰ τῶν θυσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερεν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Κέω ὡς ἱερεὺς καὶ εὐνοούμενος τῶν θεῶν εἰς Δία τὸν ἰκμαῖον, ὑπεχώρησε τὸ καῦμα εἰς τοὺς ἐτησίας ἀνέμους, οἵτινες ἐδρόσισαν τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά. Διωργάνωσε τὸν ποιμενικὸν βίον καὶ ἐδίδαξε τὴν συναγωγὴν τοῦ γάλακτος πρὸς πῆξιν καὶ κατασκευὴν τυροῦ. Ἐδίδαξε νὰ συνθλῶσι τὰς ἐλαίας καὶ νὰ ἐξάγωσιν ἐξ αὐτῶν ἔλαιον. Ἐπενόησε τὰς κυψέλας καὶ τὴν τέχνην τοῦ ἀνατρέφειν τὰς μελίσσας. Ἐτελειοποίησε τὴν τέχνην τοῦ κυνηγίου καὶ δι' εὐφυῶν μέσων ἐξωλόθρευσε τὰ ἐχθρικὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ζῷα καὶ ἐπροστάτευσε κατὰ τῶν ἀγρίων θηρίων τὰ οἰκιακὰ ζῷα καὶ τὰς φυτείας. Ἔθηκε τὴν βάσιν τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Ἕνεκα τοσούτων εὐεργεσιῶν ἐτιμήθη ὁ Ἀρισταῖος ὑπὸ τῶν Κείων ὡς θεός, καὶ περὶ τοῦτον περιστρέφεται ὁλόκληρος ἡ μυθολογικὴ ἀρχαιολογία τῶν Κείων ὡς κύριον ἀντικείμενον τὸν ἥρωα τοῦτον τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς εὐεργεσίας ἔχουσα, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέονται ἐπίσης ὁ θεῖος πατήρ του Φοῖβος Ἀπόλλων, ὁ μέγας θεὸς τῶν Κυκλάδων καὶ χαρίεις Βάκχος καὶ αἱ Νύμφαι, αἵτινες ὑπηρετοῦσιν ἐν ἀκολουθίᾳ τὰς θεότητας ταύτας. Ὁ Σείριος ἀστήρ, ἡ στα-

---

[1] Ἡσ. Θεογ. 975-977.

φυλή, ἡ μέλισσα, ἅτινα εἰκονίζονται ἐπὶ τοῦ πλείστου τῶν νομισμάτων τῆς Κέω, ἀναφέρονται εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας καὶ εἶναι τὰ σύμβολα τῆς θρησκείας τῶν Κείων. Καὶ οὐ μόνον ἐν Κέῳ, ἀλλ' ἐν γένει εἰς ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἐτιμᾶτο ὁ Ἀρισταῖος ὡς προστάτης τῶν ποιμνίων, τῆς γεωργίας, τῆς μελισσοτροφίας, τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλαίας, ὡς ἀλεξίκακος τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ λοιμοῦ. Ὤμνυον οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ ὄνομά του· «οὐ μὰ τὸν Ἀρισταῖον καὶ τὸν Ἀπόλλω αὐτόν»· καὶ ἡ λατρεία αὐτοῦ συνεχωνεύθη βραδύτερον μετὰ τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξ οὗ ἡ ἐπιγραφὴ «τῷ Ἀπόλλωνι Ἀρισταίῳ».

ΑΡΙΣΤΑΙΟΣ

§ 21. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μεταβάσεως τοῦ Ἀρισταίου εἰς Κέω, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1516 π. Χ., νέος βίος ἄρχεται διὰ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, μετάβασις ἀπὸ βαρβάρου καταστάσεως εἰς βαθμίδα ἡμερώσεως, ἀναπτύξεως καὶ προόδου ἀνωτέρας. Νέα θρησκευτικὴ βάσις, ἀνάπτυξις τοῦ γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου καὶ τῆς κτηνοτροφίας, ἰατρικὴ καὶ ἄλλα τοῦ ἡμέρου βίου ἐπιτηδεύματα ἀποτελοῦσι τὴν νέαν κατάστασιν.

§ 22. Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἡ ποίησις ἀντήχησεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀρισταίου καὶ ἡ τέχνη διαφόρως ἀναπαρέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν νομισμάτων τῆς νήσου ἀπετυποῦτο ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀρισταίου καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Σειρίου ὡς κυνὸς ἐστεμμένου δι' ἀκτίνων, εἰκονίζουσαι τὴν θέρμην τῶν κυνικῶν καυμάτων καὶ τὴν συγκεραννύουσαν ταύτην δροσερὰν αὔραν, ἢ ὡς Ἀπόλλων Ἀρισταῖος ἠμφιεσμένος καὶ πωγωνοφόρος, καίτοι νέος, μὲ ὅλα τὰ κατηγορούμενα, τὰ ὁποῖα τῷ ἀνῆκον, ἢ μέ τινα ἐξ αὐτῶν, οἷα ὁ ἀστήρ, τὸ ἀκτινωτὸν διάδημα, ὁ κύων περικυκλωμένος

ἀπὸ ἀκτῖνας (Σείριος), ἡ μέλισσα. Ἐπὶ τοῦ μαρμάρου δὲ διαφόρως ἐπίσης ἀναπαρίσταται. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων τοῦ μουσείου Χιαραμόντι εἰς τὸ Βατικανὸν εὑρίσκεται τὸ τοῦ βοσκοῦ κρατοῦντος ἀρνίον ἐπὶ τῶν ὤμων. Φρονοῦσιν ὅτι τοῦτο παριστᾷ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κυρήνης, τὸν ὁποῖον αἱ Μοῦσαι εἶχον τάξει ὡς φύλακα τῶν ποιμνίων των, ὅστις ἐτιμήθη διὰ τοῦτο καὶ ἐκλήθη *νόμιος*. Ἀνάγλυφον ἀρχαῖον τῆς συλλογῆς τοῦ Λούβρου πλησίον τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἡρακλέους εἰκονίζει τὸν Ἀρισταῖον ἐνδεδυμένον φόρεμα βραχὺ μὲ εὐρείας χειρῖδας καὶ κρατοῦντα εἰς τὴν χεῖρα ποιμενικὴν ῥάβδον. Ἄλλο ἀνάγλυφον τοῦ αὐτοῦ μουσείου ἐκ τῆς στοᾶς Borghèse εἰκονίζει αὐτὸν φέροντα πρόβατον. Ἡ μορφὴ ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Βατικανοῦ καὶ δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν ὡς μορφὴν τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος. Ἄγαλμα εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον τὸν εἰκονίζει γυμνόν, ὄρθιον, στηριζόμενον διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος εἰς κορμὸν δένδρου, καλυπτόμενον κατὰ μέρος ὑπὸ δέρματος ἀρνίου καὶ κρατοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς χαμηλωμένης μακρὰν ποιμενικὴν ῥάβδον, ἥτις κατέρχεται μέχρι τῆς βάσεως. Ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι ἀξιοπαρατήρητος διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ τὸ φυσικὸν τῆς στάσεως. Εἰς τὸ μειλίχιον πρόσωπον εἶναι ἀποτυπωμένη ἔκφρασις μελαγχολική, ἥτις ἀναπολεῖ τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ὁ βοσκὸς μετὰ τὸν θάνατον τῶν μελισσῶν του.

§ 23. Οἱ μετὰ τοῦ Ἀρισταίου ἐλθόντες εἰς τὴν Κέω περὶ τὰ τέλη τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ἀρκάδες ἦσαν Πελασγοὶ καὶ συγγενῆ λαὸν συνήντησαν ἐκεῖ, ἤτοι Πελασγούς. Ἀλλὰ τίνες ἦσαν οὗτοι καὶ πόθεν ἦλθον; Λέγουσιν ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας ἐξῆλθον. Ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας, ὁ Ἡρόδοτος, δὲν ἀποκρίνεται εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην θετικῶς, ἀλλὰ λέγει ὅτι ἐλάλουν γλῶσσαν βάρβαρον. «Ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες[1]» καὶ ἀλλαχοῦ «ἥντινα δὲ γλῶσσαν ἵεσαν οἱ Πελασγοὶ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπεῖν»[2]. Φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδήλουν τοὺς πρὸ αὐτῶν οἰκήτορας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοὺς ὁποίους εἶχον καὶ διάφορα ὀνόματα, Δρύοπας = ἀνθρώπους τῶν δασῶν, Λέλεγας = πλήθη ἐκλεκτά. Ἀλλ' οἱ Δρύοπες καὶ Λέλεγες καὶ Κᾶρες ἦσαν φῦλα συγγενῆ μὲν πρὸς ἄλληλα, διεσκορπισμένα δὲ εἰς διαφόρους χώρας καὶ νήσους τῆς Ἑλλάδος, φῦλα, τῶν ὁποίων ἡ σχέσις πρὸς τοὺς Πελασγοὺς δὲν

---

[1] Ἡροδ. βιβλ. Α', κεφ. 57.
[2] Αὐτ.

δύναται νὰ ὁρισθῇ μετ᾽ ἀκριβείας. Ὁπωσδήποτε ὅμως οἱ Πελασγοὶ ὑπῆρξαν οἱ ἱδρυταὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνου, ὅστις συνδέει τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τῆς γῆς καὶ ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ὑλικὰς τοῦ βίου ἀνάγκας, καὶ εἰς αὐτοὺς ὀφείλονται τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς μορφώσεως, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς προόδου. Αἱ μεταγενέστεραι γενεαὶ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτοὺς μνημεῖα ἰδιαιτέρας κατασκευῆς, συνιστάμενα ἀπὸ ὑπερμεγέθη τεμάχια πετρῶν ὁτὲ μὲν ἀκατεργάστων, ὁτὲ δὲ πελεκητῶν, πάντοτε ὅμως τεθειμένων τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δὲ ἄνευ ἀμμοκονίας κατὰ πολύγωνα ἀκανόνιστα. Εἰς φυλὴν Γιγάντων ἢ Κυκλώπων ἀπέδιδον ταῦτα καὶ γιγάντεια ἢ κυκλώπεια ἐκάλουν. Παριστάνοντα ἄγριόν τι καὶ σκαιὸν τὰ τείχη ταῦτα καὶ ὑπερβάλλουσαν φυσικὴν δύναμιν ἐμφαίνοντα, ἐπίσημος πόλις, τὸ ἄστυ ὅλου τοῦ λαοῦ ἦσαν [1]. Αἱ τειχοδομίαι αὗται ἔχουσι μὲν τὸν αὐτὸν γενικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ᾽ ἔκ τινων λεπτομερειῶν δηλοῦσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὰς διαφόρους. Τὰ τείχη τῶν πόλεων τῆς Κέω δὲν εἶναι ἐκ τῶν κυκλωπικῶν, δύναμις ὅμως Κυκλώπων ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιτεθῶσιν εἰς τοσοῦτον ὕψος πέτραι τόσον γιγαντώδεις. «Δὲν εἶδόν ποτε», λέγει ὁ Τουρνεφόρτιος, «τόσον μεγάλα τμήματα πετρῶν ὅσα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ κτίσωσι τὰ τείχη τῆς πόλεως Καρθαίας, τὰ ὁποῖα ἔχουσί τι τὸ κυκλώπειον καὶ φαίνονται τὰ ἀρχαιότερα τῆς Κέω».

β΄ Κᾶρες καὶ Φοίνικες.

§ 24. Μετὰ τοὺς Πελασγοὺς ἔρχονται οἱ Κᾶρες καὶ οἱ Φοίνικες. Ἅπασα ἡ Ἰωνία ᾠκεῖτο ὑπὸ Καρῶν καὶ Λελέγων. Πλάνητες καὶ βάρβαροι οἱ Κᾶρες ἦσαν καὶ τολμηροὶ πειραταί. Ἄγνωστον εἶναι εἰς ποίαν ἐποχὴν κατῳκίσθησαν αἱ νῆσοι ὑπὸ τῶν Καρῶν καὶ Φοινίκων. Κατὰ τὸν Λένορμαν ἡ φοινικικὴ ἀποικία εἶναι ἡ πρώτη, χρονολογικῶς ἀναβαίνουσα εἰς τὸν 17ον αἰῶνα π. Χ. Κατ᾽ ἄλλας μαρτυρίας τὸ Αἰγαῖον ἀπῴκισαν οἱ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐκδιωχθέντες Φιλισταῖοι ἢ Φοίνικες. Ἡ Θήρα κατῳκήθη ὑπὸ Φοινίκων τῶν μετὰ τοῦ Κάδμου ἐλθόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1550 π. Χ. Ἐὰν εἰς τὰς λοιπὰς Κυκλάδας ἐναπελείφθησαν ἐκ τούτων κάτοικοι ἢ ἐὰν νέοι ἐκ Φοινίκης ἦλθον ἄποικοι ἢ οἱ ἐμπορευόμενοι συνίστων ἀποικίας εἰς αὐτὰς ἁρμοδίους εἰς τὸ πειρατικὸν ἐμπόριον, δὲν γνωρίζομεν. Ἡ Νάξος διετήρησε τὸ ὄνομα τὸ δοθὲν αὐτῇ ὑπὸ ἀρχηγοῦ τινος τῶν Καρῶν. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως

---

[1] Σπυρ. Π. Λάμπρ. Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος Α΄, ϐ΄, σελ. 30.

Καρθαίας εἶναι, λέγεται, καταγωγῆς φοινικικῆς προερχόμενον ἐκ τοῦ Συριακοῦ ·/.ΠΖϽ. Πλὴν τούτου συγγραφεύς τις ἀντιγραφεὶς ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου εἶχε παραγάγει τὸ ὄνομα τῆς Καρθαίας ἀπὸ ἥρωός τινος, ὀνομαζομένου Καρθαίου, τελευτήσαντος ἐκεῖ. Οἱ Φοίνικες ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ ἐξέτειναν ἐφ' ὅλων τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου. Κύριοι τῶν θαλασσῶν ἤρχισαν νὰ ἐφοδιάζωσι τὰ ἄλλα ἔθνη διὰ τῶν προϊόντων τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀσσυρίας. «Ἀπαγινέοντας δὲ φορτία Αἰγύπτιά τε καὶ Ἀσσύρια» [1]. «Ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι», ἀναφωνεῖ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, «οἵτινες πετῶσιν ὡς νέφη καὶ ὡς περιστεραὶ εἰς τὰς θυρίδας των; Εἶναι τὰ πλοῖα τῆς Θαρσεὶς διὰ νὰ φέρωσι μακρόθεν τοὺς υἱούς σου, τὸ ἀργύριον αὐτῶν καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν μὲ αὐτούς». Μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων ἀπεκόμιζον καὶ τὰς ἰδέας των καὶ μετέδιδον τὰ στοιχεῖα τῆς γεωργίας καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς τέχνης τοῦ γράφειν.

§ 25. Κατὰ τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη οἱ Φοίνικες ἐφαίνοντο ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος ὡς πειραταὶ ἢ ἔμποροι κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἔφερον ἀθύρματα καὶ εὐτελῆ πράγματα στίλβοντα, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν ἀκριβὰ εἰς τοὺς ἀπείρους Ἕλληνας καὶ ἥρπαζον πολλάκις τὰ παιδία των ἄρρενα ἢ θήλεα, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν εἰς ὑψωμένας τιμὰς εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν δούλων τῆς Ἀσίας καὶ ἀλλαχοῦ ἢ οἱ γονεῖς τὰ ἐξηγόραζον ἐκ νέου διὰ μεγάλων λύτρων. Ἡ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἁπλοϊκὴ καὶ χαρίεσσα διήγησις τοῦ βασιλόπαιδος Εὐμαίου, ἁρπαγέντος ἀπὸ τῆς πατρίδος του καὶ μετενεχθέντος εἰς Ἰθάκην, ὅπου ἐπωλήθη εἰς τὸν Λαέρτην, γνωρίζει εἰς ἡμᾶς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐνηργεῖτο ὑπὸ τῶν Φοινίκων τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο εἶδος τοῦ ἐμπορίου. Ὁ Εὔμαιος συνανετράφη ἐκεῖ ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Λαέρτου μετὰ τῆς νεωτάτης τῶν θυγατέρων της Κτιμένης καὶ ἠγαπᾶτο σχεδὸν ἐξ ἴσου πρὸς ἐκείνην. Ἡλικιωθέντα τὸν ἐνέδυσεν ἡ δέσποινα μὲ χλαῖναν, καλὸν χιτῶνα καὶ δοῦσα ὑποδήματα τὸν ἐξέπεμψεν εἰς τὸν ἀγρόν, ὅπου ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχιχοιροβοσκοῦ.

§ 26. Ἐπιστρέψας ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς Ἰθάκην καὶ συναντήσας ἐκεῖ τὸν Εὔμαιον ἠρώτησεν αὐτὸν πῶς ἀπεπλανήθη ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ τῶν γονέων. «Ποῖον ἐκ τῶν δύο» ἐρωτᾷ, «ἁλούσης τῆς πόλεως ἤ, ἐνῷ ἔβοσκες πρόβατα ἢ ἐβουκόλεις, πειραταὶ ἐπιφανέντες σὲ ἀνήρπασαν καὶ σὲ ἔφεραν ἐδῶ, ὅπου σὲ ἐπώλησαν»; «Ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖς», ἀπαντᾷ ὁ Εὔμαιος, «νὰ μάθῃς τὰ κατ' ἐμέ, ὦ ξένε, θὰ προσπαθήσω νὰ σὲ εὐχα-

[1] Ἡρόδ. Βιβλ. Α΄, κεφ. 1.

ριστήσω. Αἱ νύκτες εἶναι μακραί· νὰ κοιμᾶται τις δι' ὅλης τῆς νυκτὸς εἶναι ὀχληρόν». Καὶ παραθέσας τράπεζαν ἐξηκολούθησε λέγων· «ἡ διήγησις μάλιστα εἶναι πλέον εὐχάριστος, ὅταν τις ἐν τῷ μεταξὺ *μασουλίζων* καὶ *κουτσοπίνων* καὶ εὐφραινόμενος ἀνακοινώνῃ τὰ παθήματά του, διότι ὑπάρχει ἡδονή τις καὶ εἰς τὰ κακά, ὅταν τις πολὺ πλανηθεὶς καὶ πολλὰ πειραθεὶς διηγῆται ταῦτα εἰς ἄλλον ὁμοιοπαθῆ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπιθυμεῖς νὰ σοὶ ἐξιστορήσω τὰ κατ' ἐμέ, πρόσεχε. Ὑπάρχει νῆσός τις, ὀνομαζομένη *Συρίη*, ἐάν ποτε ἤκουσας τὸ ὄνομα τοῦτο, ὑπὲρ τὴν Ὀρτυγίαν κειμένη, ὅπου γίνονται αἱ τροπαὶ τοῦ ἡλίου· δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη, ἀγαθὴ ὅμως, εὔβοτος, εὔμηλος, οἰνοπληθής, πολύπυρος· πεῖνά ποτε δὲν συμβαίνει ἐκεῖ οὔτε ἄλλη τις νόσος στυγερὰ ἐπισκήπτει εἰς τοὺς κατοίκους· ὅταν δὲ φθάσῃ τις εἰς βαθὺ γῆρας, ἐλθὼν ὁ ἀργυρότοξος Ἀπόλλων μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος, τοξεύσας διὰ τοῦ βέλους ἀπαλλάττει ἀπὸ τῆς ζωῆς. Δύο πόλεις ὑπάρχουσιν ἐκεῖ, καὶ εἰς δύο ἔχουσι μοιράσει τὴν γῆν. Καὶ τῶν δύο τούτων πόλεων ὁ ἐμὸς πατὴρ ἐβασίλευεν ὁ Κτήσιος, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρμένου. Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν νῆσον ἄνδρες ἐλθόντες ἀπὸ Φοινίκης, διὰ τὴν ναυτιλίαν των θαυμαζόμενοι, πανοῦργοι δὲ ἄλλως, φέροντες εἰς τὸ πλοῖόν των μυρία ὅσα τῶν ἀθυρμάτων, ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν. Ὑπῆρχε δὲ τότε εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου γυνὴ Φοίνισσα ἱκανωτάτη εἰς ἔργα. Ταύτην, ἐνῷ ἔπλυνε πλησίον τοῦ πλοίου, οἱ πανοῦργοι Φοίνικες δι' ἀπατηλῶν λέξεων *ἐξελόγιαζον*. Ἠρώτων δ' ἔπειτα αὐτὴν ποία ἦτο καὶ πόθεν ἦλθεν. Ἐκείνη προθύμως διηγήθη τὰ καθ' ἑαυτὴν λέγουσα ὅτι πατρίς της ἦτο ἡ Σιδών, πατήρ της δὲ ὁ πλουσιώτατος Ἀρύβας· ὅτι τῶν Ταφίων τινὲς ἄνδρες λησταὶ ἀνήρπασαν ἐρχομένην ἐκ τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀπαγαγόντες με ἐδῶ ἐπώλησαν ἀντὶ πολλῶν! Θέλεις, εἶπεν ὁ ἀνήρ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐκρυφομίλει, νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃς εἰς τὴν πατρίδα καὶ νὰ ἐπανίδῃς τοὺς γονεῖς σου; Ζῶσιν ἐκεῖνοι καὶ πολὺς λόγος γίνεται διὰ τὸν πλοῦτόν των. Πρέπει ὅμως, εἶπεν ἡ Φοίνισσα, νὰ μοῦ ὁρκισθῆτε ὅτι ἀσφαλῶς θὰ μὲ ὁδηγήσητε εἰς τὴν πατρίδα. Ὁμοσάντων δ' ἐκείνων, ἀπομακρυνθῆτε, εἶπε σιωπηλῶς, καὶ μὴ μὲ χαιρετᾶτε μηδὲ προσβλέπετε εἰς ἐμὲ οὔτε εἰς τὸν δρόμον οὔτε εἰς τὴν βρύσιν, ἐάν πού ποτε μὲ συναντήσῃ κανεὶς ἀπὸ σᾶς, διὰ νὰ μὴ δοθῇ ὑποψία καὶ μάθῃ τοῦτο ὁ κύριός μου, ὁπότε ἐμὲ μὲν θὰ δέσῃ διὰ δεσμῶν, σᾶς δὲ θὰ κακοποιήσῃ. Ἥσυχα, ἥσυχα ἑτοιμασθέντες εἰδοποιήσατέ με, διότι θέλω προσπαθήσει καὶ χρυσὸν ἢ ὅ τι ἄλλο ἀφαιρέσασα, ἐὰν δυνηθῶ, νὰ σᾶς δώσω· μέλλω μάλιστα ν' ἀποτολμήσω καὶ πολὺ μεγαλύτερον πρᾶγμα πρὸς πληρωμὴν τοῦ

ναύλου· θέλω τὸν υἱὸν τοῦ κυρίου μου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνατροφὴ εἶναι ἐμπεπιστευμένη εἰς ἐμέ, ὑποκλέψασα νὰ παραδώσω εἰς σᾶς. Εἶναι ἑνὸς ἔτους τώρα. Ὅπου καὶ ἂν φέρετε αὐτόν, ἀκριβὰ θὰ τὸν ἀγοράσωσι. Ταῦτα εἰποῦσα ἐκείνη ἀπέβη εἰς τὸν οἶκον. Ἐκεῖνοι δὲ παραμείναντες εἰς τὴν πατρίδα μου ὁλόκληρον χρόνον ἡτοίμαζον τὸ φορτίον. Ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα ν' ἀποπλεύσωσιν, ἔστειλαν νὰ εἰδοποιήσωσι τὴν γυναῖκα περὶ τούτου κατὰ τὰ συμπεφωνημένα. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο ἀποσταλείς, ἄνθρωπος πανοῦργος, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ἔχων περιδέραιον ἐκ χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου ἐσκευασμένον. Ἐνῷ δὲ ἡ μήτηρ μου καὶ αἱ θεραπαινίδες παρετήρουν μετὰ περιεργείας τὸ κόσμημα καὶ ἐφαίνοντο ὅτι ἤθελον νὰ τὸ ἀγοράσουν, ἐν τῷ μεταξὺ νεύσας ἐκεῖνος εἰς τὴν γυναῖκα, χωρὶς νὰ φανῇ, ἐπῆρεν ἔπειτα τὸ περιδέραιον καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον. Μετὰ ταῦτα ἡ Φοίνισσα λαβοῦσά με ἀπὸ τῆς χειρὸς ἔφερε κατὰ μικρὸν ἐκτὸς τῆς οἰκίας καὶ εὑροῦσα εἰς τὸν πρόδομον τὴν τράπεζαν ἡτοιμασμένην διὰ τὸ δεῖπνον ἥρπασε τρία ποτήρια, τὰ ὁποῖα κατέκρυψεν εἰς τὸν κόλπον της. Ἐγὼ νήπιος ὢν ἠκολούθουν ταχέως κατόπιν της. Δύοντος τοῦ ἡλίου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν λιμένα, οἱ δὲ Φοίνικες ἀμέσως ἀναλαβόντες ἡμᾶς εἰς τὸ πλοῖον ἀπέπλευσαν. Ἓξ ἡμέρας καὶ νύκτας ἐπλέομεν μὲ οὔριον ἄνεμον, τὴν δὲ ἑβδόμην ἀπροσδοκήτως ἡ Φοίνισσα, τόξῳ βληθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, ἄφωνος εἰς τὸ ἄντλον κατέπεσεν, ὥσπερ κὴξ (λάρος) θαλασσία. Οἱ ναῦται ἔρριψαν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐγὼ δὲ ἔμεινα καταλυπημένος καὶ ἔρημος. Ὁ ἄνεμος ἔφερε τὸ πλοῖον εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου ἐκβαλόντες με ἐπώλησαν εἰς τὸν Λαέρτην» [1].

§ 27. Διετὴς ὢν ὁ Εὔμαιος, ὅτε ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῶν οἰκογενειακῶν κόλπων, δὲν ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ τὰς τύχας καὶ περιπετείας τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, ἐὰν δὲν ἐμάνθανε ταύτας παρὰ τοῦ Λαέρτου ἢ τῆς συζύγου αὐτοῦ, οἵτινες τὰς πληροφορίας ἔλαβον παρὰ τῶν Φοινίκων.

§ 28. Περὶ τῆς πατρίδος του, ἤτοι ποία ἦτο ἡ νῆσος *Συρίη*, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευσεν ὁ πατήρ του Κτήσιος, πλεῖσται ὅσαι ἐγένοντο συζητήσεις μεταξὺ διασήμων φιλολόγων, μὴ δυναμένων ἐκ τῆς Ὁμηρικῆς περιγραφῆς νὰ προσδιορίσωσι ταύτην. Ἐκ τῆς ἀπηχήσεως τοῦ ὀνόματος ὑπέθεσάν τινες τὴν νῆσον Σῦρον. Ἡ τιμὴ τῆς λύσεως τοῦ ἀλύτου τέως ζητήματος τούτου ἀνήκει εἰς τὸν σοφὸν διευθυντὴν τοῦ νομισματικοῦ μουσείου κ. Ἰωάννην Σβορῶνον, ὅστις διὰ μελέτης

[1] Ὀδυσ. Ο. 403-483.

ἐμβριθεστάτης, τὴν ὁποίαν κατὰ πρῶτον ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον καὶ δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων ἀπέδειξεν ὅτι οὐδὲν τῶν παρ' Ὁμήρῳ κατηγορουμένων ἢ χαρακτηριστικῶν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν νῆσον Σῦρον, τοὐναντίον δὲ ὅτι πάντα ἐφαρμόζονται εἰς τὴν Κέω, ἥτις ἤδη μετὰ τρεῖς χιλιετηρίδας ἀναγνωρίζεται ὡς πατρὶς τοῦ βασιλόπαιδος Εὐμαίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κτησίου, τὸν ὁποῖον ἡ τύχη ἔρριψεν εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀρχιχοιροβοσκὸν κατέστησε [1].

γ' Κρῆτες.

§ 29. Τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, ἐδέησε νὰ λάβῃ ἄλλην μορφὴν καὶ νὰ μὴ διαμάχηται μετὰ τῆς πειρατείας, ὅτε οἱ Ἕλληνες ηὐξήθησαν κατὰ θάλασσαν. Μίνως ὁ βασιλεὺς τῶν Κρητῶν (1250 π. Χ.) ἰσχυρὸς γενόμενος κατὰ θάλασσαν ἐξεδίωξε τοὺς Κᾶρας ἐκ τῶν Κυκλάδων καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκατέστησε [2].

Τὸ γεγονὸς τοῦτο αἰνίσσεται Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος, ὅταν λέγῃ: «ἦμος δ' οὐρανόθεν Μινωΐδας ἔφλεγε Σείριος», καὶ ὁ σχολιαστής: «Μινωΐδας τὰς Κυκλάδας φησίν, ἐπεὶ Μίνως, Κρὴς ὤν, ἐβασίλευε τῶν νήσων θαλασσοκρατῶν τοὺς Κᾶρας ἐξελάσας». Τὸ χωρίον τοῦ Διοδώρου, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τοῦ Μίνωος, εἶναι ἀξιοσημείωτον, ἐπειδὴ ἀναπολεῖ παράδοσιν πολλῷ ἀρχαιοτέραν τοῦ Διοδώρου. Ἀφοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Μίνωος καὶ τῆς καταλήψεως τοῦ πλείστου τῶν Κυκλάδων ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἐπάγεται: «Ταῦτα μὲν οὖν ἐπράχθη πρὸ τῶν Τρωϊκῶν· μετὰ δὲ τὴν Τροίας ἅλωσιν Κᾶρες αὐξηθέντες ἐπὶ πλεῖον ἐθαλαττοκράτησαν καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων κρατήσαντές τινας μὲν ἰδίᾳ κατέσχον καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς κατοικοῦντας Κρῆτας ἐξέβαλον, τινὰς δὲ κοινῇ μετὰ τῶν προενοικούντων Κρητῶν κατῴκησαν. Ὕστερον δὲ τῶν Ἑλλήνων αὐξηθέντων, συνέβη τὰς πλείους τῶν Κυκλάδων νήσων οἰκισθῆναι καὶ τοὺς βαρβάρους Κᾶρας ἐξ αὐτῶν ἐκπεσεῖν» [3]. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Διοδώρου φαίνεται ὅτι οἱ Κᾶρες διωχθέντες ὑπὸ τοῦ Μίνωος ἀνεφάνησαν πάλιν βραδύτερον, ὅτε ἡ δύναμις τῶν Κρητῶν κατὰ θάλασσαν εἶχεν ἐξασθενήσει καὶ ὅτι τέλος οἱ Φοινικο-Κᾶρες, οἱ πειραταὶ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν, ὁριστικῶς ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἰώνων κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς μετανάστευσίν των.

---

[1] Διεθν. Ἐφημ. νομισματ. ἀρχαιολ. Τόμ. 12 σελ. 147 - 182. — Διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ὁ Δῆμος Κέας τιμῆς ἕνεκα ἀνεκήρυξε τὸν κ. Σβορῶνον ἐπίτιμον πολίτην. [2] Θουκυδ. βιβλ. Α', κεφ. 4. Ἀριστ. Πολιτ. βιβλ. Β', κεφ. 7, 20.
[3] Διοδ. βιβλ. Ε', κεφ. 84, 3.

§ 30. Περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Κέω ὑπὸ τοῦ Μίνωος ἔχομεν καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τῆς Κέω, τοῦ Βακχυλίδου, πολλῷ ἀρχαιοτέραν τῶν ἄλλων, ἐν τῇ εἰς Ἀργεῖον τὸν Κεῖον ᾠδῇ.

«Τριτάται με . . .
ἀμέραι Μίνως ἀρήιος
ἤλυθεν αἰολοπρύμνοις
ναυσὶ πεντήκοντα,
σὺν Κρητῶν ὁμίλῳ·
Διὸς Εὐκλείου δὲ ἕκα-
τι βαθύζωνον κόραν
Δεξιθέαν δάμασεν,
καί οἱ λίπεν ἥμισυ λαῶν
ἄνδρας ἀρηϊφίλους
τοῖσιν πολύκρημνον χθόνα
νείμας ἀποπλέων ᾤχετ᾽ ἐς
Κνωσὸν ἱμερτὰν πόλιν
βασιλεὺς Εὐρωπιάδας
δεκάτῳ δ᾽ Εὐξάντιον
μηνὶ τέκ᾽ εὐπλόκαμος
νύμφα φερεκυδέϊ νάσῳ
. . . . πρύτανιν».

Ἦλθε λοιπὸν ὁ Μίνως εἰς Κέω κατὰ τὴν ᾠδὴν μὲ πεντήκοντα ναῦς, ἐδάμασε τὴν βαθύζωνον κόρην Δεξιθέαν καὶ ἀφῆκεν ἐκεῖ τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους διεμοίρασε τὴν πολύκρημνον γῆν. Ἀλλὰ πολὺ πρότερον τοῦ Μίνωος χρονολογεῖται μετανάστευσις Κρητῶν εἰς Κέω, τῶν Τευκρίων τῆς Κρήτης, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα π. Χ., οἵτινες ἔκτισαν τὴν Κορησσίαν, ὡς ῥηθήσεται κατωτέρω.

δ΄ Κέως ἐκ Ναυπάκτου.

§ 31.—Περὶ τὸ τέλος τοῦ 12ου π.Χ. ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου ἥρως τις ἐκ Ναυπάκτου καλούμενος *Κέως* ἐπὶ κεφαλῆς Λοκρῶν κατέλαβε τὴν νῆσον καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του. Πᾶν ὅ τι περιεσώθη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας περὶ τοῦ ἥρωος τούτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν νῆσον εἶναι τὸ μόνον χωρίον Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ ἐν τῇ «Κείων πολιτείᾳ» ἔχον οὕτω: «Κέως δ᾽ ἐκ Ναυπάκτου ᾤκισε τὴν νῆσον καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ ταύτην ὠνόμασεν».

Οὐδαμοῦ εὑρίσκεται ἐνδεδειγμένη ἡ ἐποχὴ τῆς ἀφίξεως εἰς Κέω τοῦ ἥρωος τῆς Ναυπάκτου. Ἴσως τὰ ἀρχαιότατα ποιήματα τὰ καλούμενα Ναυπάκτια ἔπη, τόσον συχνὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, περιεῖχόν τι περὶ αὐτοῦ ἢ αἱ μεγάλαι τοῦ Ἡσιόδου *Ἠοῖαι*, αἵτινες εἰς τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν ἀναφέρονται. Δὲν φαίνεται τολμηρόν, λέγει ὁ Bröndsted [1], νὰ θέσωμεν τὴν ἄφιξιν τοῦ ἐκ Ναυπάκτου ἀρχηγοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἱστορικοῦ ὀνόματος τῆς νήσου εἰς ἐποχήν, ἥτις ἀνέρχεται πέραν τοῦ χρόνου τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, περὶ τὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνος π. Χ. ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου. Ἐπιγραφαί, ἀνευρεθεῖσαι ἐν Καρθαίᾳ, μαρτυροῦσιν ὅτι ἐνωρὶς ἐκεῖ ὑπῆρξαν σχέσεις καὶ παλαιαὶ φιλίαι μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Κέω καὶ τῶν Ναυπακτίων. Θρησκευτικὰ μνημεῖα τῆς τέχνης καὶ παραδόσεις ἀρχαῖαι γνωρίζουσιν εἰς ἡμᾶς τὰς δύο ἀρχικὰς ἐγκαταστάσεις, τὴν τῶν Ἀρκαδο-Πελασγῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του Ἀρισταίου καὶ τὴν τῶν Λοκρῶν τῆς Ναυπάκτου, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ θεμελιωτὴς ἥρως τῆς πολιτείας τῶν Κείων, ὅστις, καθὼς καὶ ὁ Ἀρισταῖος, θείαν ἐπίσης εἶχε τὴν καταγωγὴν υἱὸς ὢν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Ῥοδοέσσης.

ΚΕΩΣ

ε´ *Ἴωνες.*

§ 32. Ἐν ἔτει 1130 π. Χ. ἐγένετο ἡ ἀποίκισις τῶν Ἰώνων. Ἡ Ἀττικὴ ἦτο τότε ὑπερπεπληρωμένη κατοίκων, διότι εἶχε δεχθῆ ὅλους τοὺς λαούς, οἵτινες ἔφευγον τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων καὶ τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅλος οὗτος ὁ πληθυσμὸς αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἐστενοχωρημένον εἰς τὴν ἄγονον Ἀττικὴν ἐτράπη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ φιλοδοξία τοῦ βασιλεύειν διήρεσε τοὺς υἱοὺς του Κόδρου καὶ ἡ Πυθία ηὐνόησε διὰ τῆς ἐπινεύσεώς της τὰς ἀξιώσεις τοῦ Μέδοντος. Ὁ Νηλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκπατρισθῶσι καὶ ἐγένοντο ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν πρὸς τοῦτο διατεθειμένων. Ἂν καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἰώνων ὁ ἀληθὴς ἱστορικὸς πληθυσμὸς τῶν νήσων, τὸ μόνον χωρίον, τὸ ὁποῖον δίδει λεπτομερείας περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως ταύτης, εἶναι τὸ τοῦ ἀνωνύμου

---

[1] (Σημ. Ἐκδ.). Ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος Peter Oluf Bröndsted, ἐπισκεφθεὶς τὴν Κέω ἐν ἔτει 1811, ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Καρθαίᾳ καὶ συνέγραψεν εἰδικὸν βιβλίον περὶ τῆς νήσου Κέω καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῆς ἀρχαίων πόλεων.

σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ ἀπαρίθμησις τῶν Ἰώνων ἀρχηγῶν, οἵτινες διηύθυνον τὸν ἀποικισμὸν εἰς τὰς Κυκλάδας. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς εἰς Κέω ὁδηγηθείσης ἀποικίας ὠνομάζετο Θερσιδάμας.

§ 33. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν Πελασγοί, Ἀρκαδοπελασγοὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀρισταίου, Φοινικο-Κᾶρες, Κρῆτες, Λοκροὶ Ναυπάκτιοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κέω, Ἴωνες ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Θερσιδάμαντα ἀπετέλεσαν τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου Κέω κατὰ τὴν δευτέραν χιλιετηρίδα π. Χ. Ἐὰν ὅμως ἐρωτήσωμεν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς περὶ τῶν κατοίκων τῆς Κέω πόθεν ἤρχοντο καὶ εἰς ποίαν φυλὴν ἀνῆκον, ἅπαντες μιᾷ φωνῇ ἀπαντῶσιν ὅτι ἦσαν «Ἴωνες ἀπ' Ἀθηναίων». Ὁ Ἡρόδοτος ἀπαριθμῶν τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔστειλαν οἱ Κεῖοι εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, λέγει «μετὰ δὲ Κεῖοι τὰς αὐτὰς παρεχόμενοι ἔθνος ἐὸν Ἰωνικὸν ἀπ' Ἀθηναίων». Ὁ Θουκυδίδης εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν παρασυρθέντων λαῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας βεβαιοῖ ἐπίσης ὅτι ἦσαν «Ἴωνες ἀπ' Ἀθηναίων». Ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ ὀνομάζει τὸν ἀρχηγὸν τῆς εἰς Κέω ὁδηγηθείσης Ἰωνικῆς ἀποικίας. Ὁ Εὐριπίδης, ὁ Ἰσοκράτης ὁμοίως Ἴωνας αὐτοὺς θεωροῦσιν. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων περὶ τῶν Ἰωνικῶν ἐγκαταστάσεων λεγόμενα καὶ ὅτι ταῦτα οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς τὸ ζήτημα περὶ τῶν προτέρων κατοίκων, διότι ὁμιλοῦσι περὶ τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ὁποῖαι ὑπῆρχον τότε, οὐδαμῶς δὲ εἰσέρχονται εἰς τὴν προτέραν ἱστορίαν οὐδὲ συζητοῦσι περὶ τῶν συμβεβηκότων, τὰ ὁποῖα εἶχον προηγηθῆ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἰώνων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἀρνοῦνται ὅτι φυλὴ Πελασγικὴ εἰς χρόνους πολὺ μεμακρυσμένους εἶχε κατοικήσει εἰς πολλὰς νήσους, κατόπιν ἄλλοι καὶ πάλιν ἄλλοι. Ὁ Ἡρόδοτος αὐτός, προκειμένου περὶ τῶν κατοίκων τῶν Ἑλληνικῶν νήσων, ὑποχρεουμένων νὰ συνεισφέρωσι διὰ τὸν στόλον τοῦ Ξέρξου δέκα καὶ ἑπτὰ πλοῖα λέγει «καὶ τοῦτο Πελασγικὸν ἔθνος, ὕστερον δὲ Ἰωνικὸν ἐκλήθη». Ὁ δὲ Πλούταρχος ὅτι «τὰς Κυκλάδας πρότερον μὲν οἱ Μίνω παῖδες, ὕστερον δὲ οἱ Κόδρου καὶ Νείλεω κατῴκισαν».

§ 34. Τὰ εἰρημένα φῦλα, ἐκ διαφόρων μερῶν κατ' ἐποχὰς διαφόρους ἐλθόντα, συγκρουσθέντα ἢ μὴ πρὸς τοὺς προτέρους κατοίκους, ἀνεμίχθησαν τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ εἰς τέσσαρας πόλεις συνεπολίσθησαν. Μίαν ἐθνικότητα ἀποτελέσαντα τὴν αὐτὴν ἐλάλουν γλῶσσαν, τῆς Πελασγικῆς κατὰ μικρὸν ἐκλειψάσης, καὶ ἐθεωροῦντο πάντες Ἴωνες ἀπ' Ἀθηναίων ἐκ τοῦ ἐπικρατήσαντος τελευταίου στοιχείου·

Σημειωτέον ὅτι ἕκαστον φῦλον ἐξ ἀπωτέρων ἢ ἐγγυτέρων χωρῶν προερχόμενον καὶ ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν διευθυνόμενον ἐκόμιζε μεθ' ἑαυτοῦ τὰ σπέρματα ἰδίου πολιτισμοῦ, γνῶσιν τοῦ θείου ἰδίαν, ἤθη, ἔθιμα, ἐπιτηδεύματα ἴδια. Προστιθεμένου ἑκάστοτε νέου στοιχείου ζωτικωτέρου καὶ δραστικωτέρου, μεγάλη ἐπίδρασις εἰς τὴν πρώτην τοῦ κοινωνικοῦ βίου διαρρύθμισιν καὶ νέα ὤθησις εἰς ἀνάπτυξιν ταχυτέραν καὶ ποικιλωτέραν προσεγίνοντο.

ς΄ ***Κτίσις τῶν τεσσάρων πόλεων.***

§ 35. Ὁ Δικαίαρχος, ὁ Σκύλαξ, ὁ Στράβων, ὁ Πλίνιος, ὡς καὶ οἱ ἀπανθισταὶ ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων νεώτεροι, Στέφανος ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ Σουΐδας, συμφωνοῦσι λέγοντες ὅτι ἡ Κέως ἦτο τετράπολις καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων πόλεων ἦσαν Ἰουλίς, Καρθαία, Κορησσός, Ποιήεσσα. Τούτων ἐπισημότεραι ἦσαν εἰς μὲν τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ Καρθαία, εἰς δὲ τοὺς μετὰ ταῦτα ἡ Ἰουλίς.

1. Κορησσία (νῦν Λειβάδι).

§ 36. Ἡ κτίσις τῆς Κορησσοῦ ἢ Κορησσίας λέγεται ἀρχαιοτάτη καὶ καταγωγῆς Κρητικῆς. Ἡ τοποθεσία τῆς Κρήτης, ἡ μνημονευομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν λέξιν *Κόριον*, φαίνεται ὑποστηρίζουσα τὴν ἰδέαν ταύτην[1]. Ἐπειδὴ πλησίον τῆς Κορησσοῦ εὑρίσκετο ναὸς τοῦ Σμινθίου Ἀπόλλωνος[2], ἄγεται ὁ Bröndsted νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ κτίσις τῆς Κορησσοῦ ἐν Κέῳ ἐγένετο ὑπὸ ἀρχαιοτάτης μεταναστεύσεως τῶν Τευκρίων τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Gosselin δυνατὸν νὰ ἐγένετο 16 αἰῶνας π. Χ.

§ 37. Ἔκειτο ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς νήσου παρὰ τὸν ἄριστον τῶν λιμένων αὐτῆς οὐ μακρὰν τῆς Ἰουλίδος, τῆς ὁποίας ἦτο ἐπίνειον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ παρέλευσιν χρόνων, ἄγνωστον πότε, συνεπολίσθη. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος οὔτε ὅσον κώμης κατοίκους εἶχε. Τὰ ἴχνη της ἀνευρίσκονται καὶ σήμερον ἐπὶ τῶν λόφων, ὅπου ὑπάρχουσιν οἱ ἠρειπωμένοι ναοὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Ἁγίου Σάββα καὶ τοῦ Ἁγίου Σώστη ἢ Σώζοντος.

2. Ποιήεσσα (νῦν Ποίσες).

§ 38. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου πρὸς μεσημβρίαν τῆς Κορησσοῦ καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Καρθαίας εἰς τὴν θέσιν, ἡ ὁποία σήμε-

---

[1] Στεφ. Βυζαντ. Κόριον, τόπος ἐν Κρήτῃ· ἀπὸ κόρης τινός, ὁ πολίτης Κορήσιος· καὶ λίμνη Κορησία· καὶ Ἀθηνᾶς ἱερὸν Κορησίας.

[2] Στραβ. βιβλ. Ι΄, 486, 5.

ρον ὀνομάζεται Κούνδουρος, ἀνευρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ποιηέσσης, ἀπεχούσης μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς Καρθαίας καὶ δύο ἀπὸ τῆς Ἰουλίδος. Ὁ Στράβων ἐδήλωσε τὴν θέσιν τῆς πόλεως ταύτης δεικνύων τοὺς δύο ναούς, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο μεταξὺ Ποιηέσσης καὶ τοῦ λιμένος τῆς Κορησσοῦ.

§ 39. Τήλεκλός τις ἐρχόμενος ἀπὸ τόπου τινός, ὅστις ἐκαλεῖτο *Νέδων*, κατῴκισε τὴν Ποιήεσσαν. Ποῦ ἦτο ὁ τόπος οὗτος, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Νέδων καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησεν ὁ Τήλεκλος, ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ποιηέσσης, εἶναι ἄγνωστον. Τὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀρυόμεθα τὴν εἴδησιν, δὲν προσδιορίζει τὸν τόπον. «Παρὰ δὲ Φηρὰς Νέδων ἐκβάλλει διὰ τῆς Λακωνικῆς, ἕτερος ὢν τῆς Νέδας· ἔχει δ' ἱερὸν ἐπίσημον Ἀθηνᾶς Νεδουσίας. Καὶ ἐν Ποιηέσσῃ δ' ἔστιν Ἀθηνᾶς Νεδουσίας ἱερόν, ἐπώνυμον τόπου τινὸς Νέδοντος, ἐξ οὗ φασιν οἰκίσαι Τήλεκλον Ποιήεσσαν καὶ Ἐχειὰς καὶ Τράγιον».

§ 40. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου ὑπῆρχε τόπος τις τοῦ ὀνόματος τούτου, ὅπου ὁ ἐκ Πύλου Νέστωρ ἐπανακάμπτων ἐκ τῆς Τροίας εἶχε καθιερώσει βωμοὺς εἰς τὴν θεότητα τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, τῆς Νεδουσίας Ἀθηνᾶς, πιθανολογεῖται ὅτι ἀρχηγός τις Ἴων θέλων νὰ θεμελιώσῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς παραλίας ἐπισημότερον ἵδρυμα ἐπροτίμησεν ἀντὶ τοῦ τόπου τοῦ καλουμένου Νέδοντος τὴν καταλληλοτέραν θέσιν εἰς τὰ πέριξ τοῦ ὅρμου, ὡς εὐρυχώρου, νὰ κτίσῃ τὴν Ποιήεσσαν.

§ 41. Ἐκτὸς τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ τόπου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησεν ὁ Τήλεκλος, ἀναφύεται καὶ ἕτερον ζήτημα, μὴ δυνάμενον νὰ λυθῇ ἱκανοποιητικῶς. Ἂν τὸ *Τράγιον* δῆλον ὅτι καὶ αἱ *Ἐχειαὶ* ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῆς νήσου Κέω καὶ ποῦ; Καὶ ὁ μὲν Bröndsted θεωρῶν ἐσφαλμένην τὴν γραφὴν καὶ τῶν τριῶν ὀνομάτων διορθοῖ τὸ μὲν *Τήλεκλος* εἰς *Τεῦκλος*, τὸ *Ἐχειὰς* εἰς *Σκιὰς* καὶ τὸ *Τράγιον* εἰς *Τραγαίαν* καὶ τὸν μὲν Τεῦκλον ἐκ πολισματίου τῶν Κείων, Νέδοντος καλουμένου, προελθόντα καὶ κτίσαντα τὴν μὲν Ποιήεσσαν ἐπὶ τῆς νήσου Κέω, τὴν Τραγαίαν ἐπὶ τῆς νήσου Νάξου καὶ τὴν Σκιὰν εἰς τὴν Εὔβοιαν. Ὁ C. O. Müller ὅτι ἐκ τόπου τινὸς τοῦ Νέδοντος ἐν Μεσσηνίᾳ ἐλήφθη τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Νέστορος. Διὰ τοῦ ὀνόματος Νέδοντος ἐκαλεῖτο καὶ ὄρος τι τῆς Εὐβοίας, ὡς ἀπαντᾷ παρὰ Λυκόφρονι ἐν στίχῳ 374.

§ 42. Τὸ ὄνομα Ποιήεσσα ἐδόθη πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *ποιήεις*, *ποιήεσσα*, τὸ ὁποῖον σημαίνει τόπον ποώδη, χλοερόν, διὰ τὸ χλοερὸν τῆς ὑποκειμένης κοιλάδος, καλουμένης σήμερον «κάμπος τῶν Ποισῶν», ἥτις εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ καρποφορωτέρα τῆς νήσου.

3. Καρθαία (νῦν Πόλες).

§ 43. Κατ' ἀνατολὰς τῆς Ποιηέσσης, εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν τῆς νήσου, παρὰ τὸν αἰγιαλόν, εἰς θέσιν τερπνοτάτην, ἐπὶ τοῦ κατωφεροῦς ὄρους, καταβαίνοντος ἀνεπαισθήτως πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀπομονουμένου ἑκατέρωθεν διὰ δύο μικρῶν κοιλάδων στενουμένων, καθ' ὅσον ἀπομακρύνονται ἀπὸ τῆς παραλίας, ἔκειτο ἡ ἀρχαία Καρθαία, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπό τινος Κάρθου ἢ Καρθαίου, τελευτήσαντος ἐκεῖ [1]. Δεδομένον διὰ τὴν θέσιν τῆς πόλεως Καρθαίας εἶναι καὶ οἱ στίχοι τοῦ Ὀβιδίου εἰς τὰς Μεταμορφώσεις, ὅπου ἡ Μήδεια ἐρχομένη ἀπὸ χωρῶν βορειοανατολικῶν, οἷα ἡ Κῶς καὶ ἡ Ῥόδος, καὶ μεταβαίνουσα εἰς Βοιωτίαν διέρχεται πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Καρθαίας τῆς Κέω.

« *Transit et antiquae Cartheïa moenia Ceae,*
Qua pater Alcidamas placidam de corpore natae
Miraturus erat nasci potuisse columbam [2].

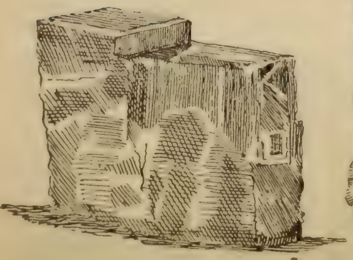
§ 44. Τεῖχος μέγα καὶ ἰσχυρὸν περιέβαλλε τὴν πόλιν, ἐκτισμένον διὰ πετρῶν καταπληκτικοῦ μεγέθους, τινὲς τῶν ὁποίων ἔχουσι μῆκος πλέον τῶν 12 ποδῶν. Ναὸς δωρικός, ᾠκοδομημένος διὰ τιτανολίθου τοῦ τόπου καὶ ἐπικεκαλυμμένος δι' ὡραίου λευκοῦ μαρμάρου τῆς Πάρου, ὑψοῦτο ἐπὶ βράχου μεμονωμένου, μορφῆς ὡραίας ᾠοειδοῦς, οὐ μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως. Ἄγαλμα κολοσσιαῖον ἐπὶ ἀναλόγου στηρίγματος ἐκόσμει τὸν φερώνυμον ναόν, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἦτο τοποθετημένον, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος τῶν Καρθαιέων καὶ ἐξετέλουν τοὺς χοροὺς καὶ τὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Πίνδαρος συνέθετον. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο τοῦ Ἀπόλλωνος μετηνέχθη ὑπὸ τοῦ Bröndsted εἰς Κοπενάγην.

§ 45. Σχολεῖον χοροῦ ὑπῆρχε πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Σιμωνίδης. Ὁ Ἀθήναιος [3] διηγεῖται πιθανῶς κατὰ Χαμαιλέοντα τὸν Ἡρακλεώτην ὅτι ἔδωκε χώραν εἰς ἐπίγραμμα ἀστεῖον τοῦ Σιμωνίδου, τὸ ὁποῖον εἶναι δύσκολον νὰ νοηθῇ δι' ὅσους ἀγνοοῦσι τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἐγένετο.

« *Φημὶ τὸν οὐκ ἐθέλοντα φέρειν τέττιγος ἄεθλον*
Τῷ Πανοπηϊάδῃ δώσειν μέγα δεῖπνον Ἐπειῷ ».

---

[1] Πολύβ. βιβλ. ΙϚ', κεφ. 41, 7. Φοινικικῆς καταγωγῆς ἡ λέξις· ἰδὲ καὶ § 24 σ. 22.
[2] Ὀβιδ. Μεταμ. βιβλ. VII, στ. 368-370.
[3] Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. Ι', κεφ. 84, 20.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ (ΚΑΡΘΑΙΑΣ)

Ὁ Σιμωνίδης καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τῆς ἀκολουθίας του ἐλάμβανον τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος, ὅπου εἶναι ἡ κρήνη. Ὄνος, τὸν ὁποῖον ἐκάλουν *Ἐπειόν*, ὡς τὸν Ἐπειὸν τὸν ὑδροφόρον ὑπηρέτην τῶν Ἀτρειδῶν εἰς τὸ ἐν Τροίᾳ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ ἐνασχόλησις αὕτη, ἔφερεν εἰς αὐτοὺς τὸ ὕδωρ. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος εὑρίσκετο εἰκών, ἥτις παρίστα ἀκριβῶς τὴν παράστασιν ταύτην, εἰλημμένην ἐκ τῶν συμβεβηκότων τῆς Τροίας, τὸν Ἐπειὸν δηλαδὴ φέροντα ὕδωρ εἰς τοὺς Ἀτρείδας, κατ' εἴρωνα μεταφορὰν προσέδωκαν τῷ ὄνῳ τὸ ὄνομα. Τοιούτων οὐσῶν τῶν περιστάσεων, εἶχεν ἀποφασισθῆ ὅτι ἐκεῖνος ἐκ τῶν ψαλτῶν τοῦ χοροῦ (ἀπὸ τὴν παρέα), ὅστις δὲν ἤθελε τραγουδήσει (ὅστις δὲν θέλει νὰ κερδίσῃ τὸ ἆθλον, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ τέττιξ), θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ προσφέρῃ μέγα δεῖπνον εἰς τὸν ὄνον Ἐπειὸν (κριθὴν ἄφθονον), τὸν υἱὸν τοῦ Πανοπέως.

§ 46. Εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως, δεξιᾷ τῷ καταβαίνοντι, ὑπῆρχε τὸ θέατρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκον ἀγαθοὶ ὑποκριταὶ καὶ ποιηταὶ τῆς Ἰουλίδος καὶ συνήρχοντο οἱ Καρθαιεῖς καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων Κεῖοι διὰ νὰ ἀκροασθῶσι τῶν ποιητικῶν ἔργων τῶν τε Κείων καὶ Ἀθηναίων ποιητῶν.

§ 47. Ἐκτὸς τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἄλλα ἱερὰ ἐκόσμουν τὴν πόλιν τῶν Καρθαιέων, τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Δήμητρος, τοῦ Διονύσου, τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

§ 48. Ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον λόγου ἀξίων καὶ ὡραιοτάτων ἔργον ἦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα ἀπὸ Καρθαίας εἰς Ἰουλίδα. Λείψανα αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἀκόμη εἰς τριῶν μιλίων ἀπόστασιν καὶ πλέον παραπλεύρως τῶν λόφων διερχομένης. Ἰσχυρὸν τεῖχος κτισμένον δι' ἰδίου τρόπου, σκεπασμένον ἀπὸ μεγάλα τμήματα λίθων πλατέων, εὐσχίστων ὑποστηρίζει τὴν ὁδόν. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ταύτης κατεσκευάσθη καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα ἀπὸ Μυλοποτάμου εἰς τὴν νῦν πόλιν, ὡς ῥηθήσεται ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Παραθαλασσία πόλις ἡ Καρθαία καὶ πρότερον τῆς μεσογείου Ἰουλίδος καὶ ἰσχυρότερον εἶχε κτισθῆ. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἦτο πολὺ ἐπίσημος καὶ πολὺ ἐμπόριον εἶχεν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν προξένων, τοὺς ὁποίους εἰς διαφόρους πόλεις εἶχε.

§ 49. Πότε ἠρημώθη ἡ Καρθαία δὲν γνωρίζομεν. Ἡ παρουσία κοιμητηρίου δεικνύει ὅτι ἦτο κατῳκημένη εἰσέτι εἰς τοὺς Ἑλληνοχριστιανικοὺς αἰῶνας. Ἐρημωθεῖσα περιέπεσεν εἰς τελείαν λήθην, ὥστε εἰς τοὺς ἐπὶ Τουρκοκρατίας χρόνους ὑπῆρξε σύγχυσις, ὅτι ἡ Καρθαία

ἦτο ἡ Ἰουλὶς καὶ τἀνάπαλιν. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Bröndsted ἐγένετο ἡ ἀναγνώρισις.

§ 50. Ἤδη κατηρημωμένη ἡ Καρθαία ἔχει μεταβληθῆ εἰς ἀγρόν, ἀντὶ τριάκοντα κατ' ἔτος δραχμῶν ἐκμισθούμενον, εἰς τὸν ὁποῖον σπείρεται κριθὴ καὶ νέμονται αἶγες καὶ πρόβατα, ἀπερχόμενος δέ τις ἐκεῖθεν καὶ ἀναπολῶν τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην δόξαν τῆς πόλεως καθίσταται μελαγχολικὸς καὶ πρὸ τοιούτων ἐρειπίων τοιαύτης παρακμῆς δικαίως δύναται ν' ἀναφωνήσῃ « Sic transit gloria mundi ».

4. Ἰουλὶς (νῦν Κέα ἢ Τζιά).

§ 51. Πότε ἐκτίσθη ἡ Ἰουλὶς δὲν γνωρίζομεν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, οἱ ὑπὸ τὸν Θερσιδάμαντα Ἴωνες ἑνωθέντες μετὰ τῶν προτέρων κατοίκων ᾠκοδόμησαν ἐν αὐτῇ τὰ ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἄλλα καὶ ὠνόμασαν αὐτὴν Ἰουλίδα.

§ 52. Διὰ νὰ λάβῃ τις ἰδέαν τινὰ τῆς τοποθεσίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο κτισμένη ἡ Ἰουλὶς ἢ ἡ σημερινὴ πόλις, πρέπει νὰ φαντασθῇ εἰς τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τῆς νήσου, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὄρος ὑψηλόν, ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν ἀρχόμενον, τοξοειδῶς δίκην ὀφρύος ἢ ἀμφιθεάτρου πρὸς νότον καὶ δυσμὰς διῆκον καὶ τελευτῶν κατέναντι τοῦ μέρους, ὅθεν ἤρξατο, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ τόξου τούτου πρόβουνον ἐκφυόμενον καὶ πρὸς βορρᾶν κατ' εὐθεῖαν διευθυνόμενον καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνοικτοῦ τόξου κωνοειδῶς ἀπὸ τοῦ προβούνου εὐμεγέθη λόφον ὑψούμενον καὶ σχηματίζοντα μαστοειδῆ ἔπαρσιν, ἀπομονούμενον δ' ἑκατέρωθεν διὰ φαράγγων βαθυτάτων, συμμιγνυμένων περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ κωνοειδοῦς λόφου. Ἐπὶ τούτου τοῦ προβούνου καὶ λόφου ἦτο ἐκτισμένη ἡ ἀρχαία Ἰουλίς, περιτετειχισμένη διὰ τειχῶν ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων καὶ ἀπροσίτων βράχων. Ἡ κορυφὴ τῆς μαστοειδοῦς ἐπάρσεως τοῦ λόφου, ἡ ἀκρόπολις, ἐπεστέφετο διὰ πολλῶν ἱερῶν, ἰδίᾳ δὲ διὰ τοῦ μεγάλου περιόπτου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ᾠκοδομημένου ἐκ λευκοῦ Παρίου μαρμάρου, ὅστις, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν εὑρεθέντων σπονδύλων τῶν κιόνων, ἦτο μεγαλύτερος τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Θησέως. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως εἶναι ἐκτισμένη καὶ ἡ σημερινὴ πόλις, ὡραϊζομένη διὰ σειρᾶς ἀνεμομύλων ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμὰς ῥάχεως τοῦ τοξοειδοῦς ὄρους, διὰ τοῦ ἐρειπιωμένου μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Ἄννης ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ διὰ τεσσάρων οἰκιῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς εἰσιν ἐγκαταλελειμμέναι.

§ 53. Τὸ ὄνομα Ἰουλὶς ἔλαβεν ἡ πόλις ἐκ τοῦ ὀνόματος κρήνης τινός, καλουμένης Ἰουλίδος. Ἀλλὰ πάλιν γεννᾶται τὸ ζήτημα, πόθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ κρήνη. Κατὰ Μελέτιον τὸν γεωγράφον «ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἰούλου, ὅστις ἦτο προσφιλὴς τῇ Ἀρτέμιδι». Ἰούλους ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὰ δράγματα τῶν κριθῶν, τὰ εἰς μίαν δέσμην ἀθροισθέντα, τὰ ὁποῖα σήμερον καλοῦμεν *χειροβόλους*, καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος ταύτης τοῦ κωνοειδοῦς λόφου μετὰ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ναῶν πρὸς τοιαύτην δέσμην ἐκλήθη Ἰουλίς. Ἂν ἐκ τούτων ὄχι, ἐκλήθη τότε ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Δήμητρα καὶ *Ἰουλὼ* ἐκαλεῖτο καὶ ἐκ τῶν εἰς αὐτὴν ὕμνων, τῶν ὡς ἐκ τῶν εὑρημάτων αὐτῆς *ἰούλων* καλουμένων «διὰ τὴν ὁμοιότητα ἴσως ἢ τοῦ κατὰ τὴν ἥβην ἰούλου ἐν τοῖς προσώποις . . . ἢ διὰ τὸ ἰέναι εἰς ὁλότητα»[1]. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τὸ ὄνομα προέκυψεν εἴτε ἐκ τοῦ Ἰούλου εἴτε ἐκ τῆς Ἰουλοῦς.

§ 54. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων πόλεων ἀναφέρονται καὶ τὰ ἑξῆς ὀνόματα κωμοπόλεων· Ἐχειαί, Τράγιον, Νηρησσός, Νῆδος. Περὶ τῆς τοποθεσίας τῶν κωμοπόλεων τούτων δὲν γνωρίζομεν. Ὁ Α. Ραγκαβῆς διορθοῖ τὸ Νηρησσὸς εἰς Κορησσός, ἀρνεῖται δηλονότι τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς. Τὰς Ἐχειὰς καὶ Τράγιον διορθοῖ ὁ Bröndsted εἰς Τραγαίαν καὶ Σκιὰς καὶ μεταθέτει τὴν μὲν πρώτην εἰς Νάξον, τὴν δὲ δευτέραν εἰς Εὔβοιαν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἐκ τῆς πληθύος τῶν κατὰ τόπους ἐρειπίων, οἰκοδομῶν καὶ ἄλλων μνημείων, περὶ τῶν ὁποίων θέλει γίνει λόγος εἰς τὰ περὶ τῆς συγχρόνου Κέω, μαρτυρεῖται ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Κέως ἦτο πολυάνθρωπος, κατῳκημένη οὐ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ κωμοπόλεις καὶ κώμας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς πάντα ἡ Ἱστορία. Ὅτι ἦτο πολυάνθρωπος ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ἀποικίας εἰς Σικελίαν τῶν περὶ τὸν Γόργον ἐκ Κέω. «Ἀκράγαντα καὶ Γέλαν, πόλεις μεγάλας μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον ὑπὸ Καρχηδονίων ἀναστάτους γεγενημένας, τότε κατῴκισαν, τὴν μὲν οἱ περὶ Μέγελλον καὶ Φέριστον ἐξ Ἐλέας, τὴν δὲ οἱ περὶ Γόργον ἐκ Κέω πλεύσαντες καὶ συναγαγόντες τοὺς ἀρχαίους πολίτας»[2]. Ἔτι δὲ ἐκ τῆς κτίσεως τοῦ Μεταποντίου ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ παρὰ τὸν Ταραντῖνον κόλπον, ὅπου ἡ χώρα εὔφορος καὶ τερπνή.

---

[1] **Εὐσταθ. Ἰλιαδ. Σ. 1162, 40.**

[2] **Πλουτάρχ. Τιμολέων, κεφ. 35.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ (1100—494 π. Χ.)

§ 55. Κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τῶν προηγουμένων αἰώνων ναυβάται ἐξ ἀπωτέρων ἢ ἐγγυτέρων καὶ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων χωρῶν ἐλθόντες ἀπετέλεσαν μετὰ τῶν προενοικούντων κατοίκων τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου, ἵδρυσαν τὰς τέσσαρας πόλεις καὶ ἔθεντο τὰς βάσεις τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου. Ἤδη μεταξὺ τῶν χρόνων τούτων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος π. Χ. μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, μεσολαβεῖ χρονικὸν διάστημα 600 ἐτῶν, χάσμα ἀφανείας, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ συνδετικὴ ἅλυσις τῶν γεγονότων φαίνεται διακεκομμένη καὶ πολλοὶ κρίκοι ἀπολεσθέντες, πιθανῶς διότι οἱ πρὸ τοῦ Ἡροδότου συγγραφεῖς ἠφανίσθησαν. Τὸ ὄνομα τῆς Κέω εἰς λήθην ἐμπίπτει, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀνασύρεται.

§ 56. Ἀλλ' ὅσον σκοτεινοὶ καὶ ἄγονοι εἰς συμβεβηκότα φαίνονται οἱ χρόνοι οὗτοι, ὅσον καὶ ἂν ὑπάρχῃ σπάνις εἰδήσεων καὶ μαρτυριῶν, ἔκ τινων ὀλίγων μέν, ἀλλ' ἀληθῶς ἱστορικῶν δεδομένων περί τε τῶν Κυκλάδων ἐν γένει καὶ τῆς Κέω ἰδιαιτέρως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων προσέτι προκύπτει, εἰ μηδὲν ἄλλο, ὅτι οἱ χρόνοι οὗτοί εἰσιν οἱ εὐτυχέστεροι ἐξ ὅσων εἶδέ ποτε ἡ νῆσος. Εἰρήνη, αὐτονομία πλήρης καὶ ἐλευθερία ἐν τῇ ἀληθεῖ τῶν λέξεων σημασίᾳ χαρακτηρίζουσιν αὐτούς. Συνέπεια τούτων ὑπῆρξεν ἡ ὑλικὴ προαγωγὴ καὶ ὁ ἄνετος βίος. Ἡ γεωργία ἦτο μία τῶν σπουδαιοτέρων ἀσχολιῶν. Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία ἐκαλλιεργοῦντο. Ἡ ἐν Κέῳ λατρεία μαρτυρεῖ ὅτι ἤκμαζεν αὐτόθι ἡ κτηνοτροφία, ἡ ἐριουργία καὶ ἡ μελισσουργία. Ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης ἐν μέσῳ τοσούτων εὐνοϊκῶν περιστάσεων καὶ ἡ ἐλευθέρα μεταφορὰ τῶν προϊόντων μοναδικῶς ηὐνοοῦντο κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π. Χ. αἰῶνα ἕνεκα τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Αἰγύπτου, τῆς ἡσυχίας τῶν Ἑλληνίδων πόλεων καὶ τῆς ἠπίας κυριαρχίας τῶν Περσῶν. Ἡ ναυτιλία καὶ αἱ παρομαρτοῦσαι ταύτῃ τέχναι προήχθησαν. Ἄλλαι τέχναι, ὡς ἡ κεραμοποιΐα καὶ ἡ ὑφαντική, ἐπίσης. Ὀρυκτά, οἷα ἡ μίλτος καὶ ἄλλα, ἐξωρύσσοντο. Νομίσματα

ἐκόπησαν κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. ἐξ ἀργύρου. Ὁ πληθυσμός, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐπραγία ηὔξανον. Ἐν γένει τὰ πρὸς μόρφωσιν καλῶς συγκεκροτημένης πολιτείας ἀναγκαῖα ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα ἀνεπτύχθησαν καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν ἀναλόγου στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως μέσα ὑπῆρχον. Ἐὰν εἰς πάντα ταῦτα προσθέσωμεν ὅτι οἱ οἰκισταὶ τῆς Κέω ὡρμήθησαν ἐκ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων χωρῶν, ἐν αἷς ἀρκούντως προηγμένος ἦτο ὁ ἀστικὸς βίος καὶ ἡ πολιτικὴ τάξις, καὶ ὅτι αἱ εὐγενεῖς οἰκογένειαι, αἵτινες διηύθυνον τὸν κατὰ καιροὺς ἀποικισμόν, διηύθυνον καὶ τὰ τῶν πόλεων, δὲν ἀποροῦμεν διατί ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ συνέστησαν πολιτεῖαι ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων ἢ ἡνωμέναι εἰς συμπολιτείαν, κεκτημέναι πλήρη ἐσωτερικὴν διακόσμησιν καὶ διοργάνωσιν, ἀνεπτύχθη δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος ἐκ τῶν τελειοτέρων καὶ ἠθικωτέρων, ὁ διανοητικὸς βίος ἀρκούντως καὶ λίαν πρωΐμως προώδευσε, τὰ γράμματα βαθείας ἐν αὐτῇ κατέβαλον ῥίζας, ἐξ ὧν πάντων προέκυψαν διάνοιαι ὑπέροχοι καὶ ὑψηλὴ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωσις.

§ 57. Κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς τούτους χρόνους ἐτελεῖτο ἡ μεγάλη καὶ λαμπρὰ περιοδικὴ ἑορτὴ τῆς Δήλου, γινομένη τὴν 21 Μαΐου, 7ην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Θαργηλιῶνος, ἔνθα συνέρρεον οἱ πολῖται ὅλων τῶν ἰωνικῶν κοινοτήτων μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων διὰ νὰ πανηγυρίσωσι τὰ γενέθλια τοῦ μεγάλου θεοῦ τῶν Κυκλάδων, περὶ ὧν Διονύσιος ὁ περιηγητὴς λέγει:

« *Δῆλον ἐκυκλώσαντο καὶ οὔνομα Κυκλάδες εἰσί,*
Ῥύσια δ' Ἀπόλλωνι χοροὺς ἀνάγουσιν ἅπασαι,
Ἀρχομένου γλυκεροῦ νέου εἴαρος, εὖτ' ἐν ὄρεσσιν
Ἀνθρώπων ἀπάνευθε κύει λιγύφωνος ἀηδών ».

Ὁ χορός, τὸ ᾆσμα, οἱ ἀθλητικοὶ καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες ἐξωράϊζον τὴν πανήγυριν. Ὁ πλοῦτος, ἡ χάρις καὶ ἡ κομψότης τῶν Ἰώνων ἔδιδον εἰς τὴν συνάθροισιν ταύτην τὴν ὄψιν συνελεύσεως θεῶν. Αἱ παρθένοι τῆς Δήλου, αἱ ὑπηρετοῦσαι τὸν Ἀπόλλωνα, ἔψαλλον ὕμνους εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς Λητοῦς, τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἀναμεμιγμένους μὲ συμβεβηκότα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν προτέρων χρόνων. Ἐν τῇ Βηθλεὲμ ταύτῃ τῆς Ἰωνικῆς φυλῆς καὶ τῶν Κυκλάδων προσήρχοντο οἱ περικτίονες νησιῶται [1] καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων πόλεων τῆς Κέω θεωρίαι ἐκ προσκυ-

[1] **Θουκυδ. βιβλ. Γ', κεφ. 104.—Στραβ. βιβλ. Ι', 485.**

νητῶν πάσης ἡλικίας καὶ τῶν δύο φύλων, ἵνα προσφέρωσι θυσίας καὶ δῶρα καὶ τελέσωσι τὰ ῥύσια, ὡς ῥύσεως χάριν καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ γενόμενα, ἢ τὰ Δήλια, οὐ μόνον ὡς εἰς θρησκευτικὸν κέντρον, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰς κέντρον τῆς νησιωτικῆς ὁμοσπονδίας ἢ ἀμφικτυονίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Χάριν τῆς μεγάλης ταύτης ἑορτῆς οἱ Κεῖοι εἶχον εἰς Δῆλον ἰδιαίτερον ἑστιατόριον ἢ οἶκον φιλοξενίας, προωρισμένον διὰ τοὺς πολίτας καὶ ξένους τῆς νήσου των, οἵτινες μετέβαινον ἐκεῖ εἰς τὰς πανηγύρεις. Ὁ Ἡρόδοτος ποιεῖται μνείαν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου λέγων ὅτι τὸ μνημεῖον τῆς Ὤπιος καὶ τῆς Ἄργης ἦτο ὄπισθεν τοῦ Ἀρτεμισίου πρὸς ἀνατολὰς τούτου καὶ πλησίον τοῦ ἑστιατορίου τῶν Κείων «ἀγχοτάτω τοῦ Κηίων ἱστιητορίου [1]».

§ 58. Ἕτερον γεγονός, τὸ ὁποῖον συνέβη κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. εἶναι ἡ συμμαχία ἢ ἡ ἐξάρτησις τῶν Κείων ἀπὸ τῆς Ἐρετρίας. Ἡ Ἐρέτρια κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἀποβῆ δύναμις στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ σπουδαία. Αἱ στρατιωτικαὶ αὐτῆς δυνάμεις δὲν ἦσαν πολὺ κατώτεραι τῆς Νάξου, ἐχούσης 8,000 βαρέως ὡπλισμένους. Δηλοῦται δὲ τοῦτο ἔκ τινος ἐπιγραφῆς ἐπὶ στήλης, τὴν ὁποίαν ἀνέστησάν ποτε ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀμαρυνθίας Ἀρτέμιδος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἐρετριεῖς μετέβαινον ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ διὰ νὰ πανηγυρίσωσι τὴν ἑορτὴν τῆς θεᾶς. Ἦτο δὲ γεγραμμένον ἐπ' αὐτῆς ὅτι ἐποίουν τὴν πομπὴν μὲ 3,000 ὁπλίτας, 600 ἱππεῖς καὶ 60 ἅρματα. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, λέγει ὁ Grotte, δὲν δύναται νὰ εἶναι προτέρα τῆς 45ης Ὀλυμπιάδος ἢ 600 π. Χ. περὶ τὸν χρόνον τῆς Σολωνείου νομοθεσίας. «Ἐπῆρχον δὲ καὶ Ἀνδρίων καὶ Τηνίων καὶ *Κείων* καὶ ἄλλων νήσων [2]». Ὅθεν ἡ Κέως, ὡς καὶ ἄλλαι νῆσοι, ἢ ἐξήρτητο ἐκ τῆς Ἐρετρίας, λίαν ἀκμαζούσης τότε, ἢ εἶχε συμμαχήσει μετ' αὐτῆς. Πιθανωτέρα εἶναι ἡ συμμαχία, τῆς ὁποίας προεξῆρχεν ἡ Ἐρέτρια. Ἀλλ' εἴτε ἐξάρτησιν ἐπὶ ἀγνώστοις ἡμῖν ὅροις εἴτε ἀρχηγίαν ἐν συμμαχίᾳ σημαίνει τὸ *ἐπῆρχον*, πάντως τοῦτο συνέβαινε πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων, διότι ἡ Ἐρέτρια κυριευθεῖσα ἀπὸ τοὺς Πέρσας ὑπὸ τὸν Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην (490 π. Χ.) [3] κατεστράφη, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, πολλοὶ κατεσφάγησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν. Πλὴν τούτου καὶ ἡ ἑξῆς περίστασις, ὅσον ἐλαφρὰ καὶ ἂν φαίνεται, στηρίζει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ συμμαχία αὕτη μετὰ τῶν Ἐρετριέων ἦτο χρόνου προτέρου. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐρε-

---

[1] Ἡροδ. βιβλ. Δ', κεφ. 35.

[2] Στράβων βιβλ. Ι'. [3] Ἡροδ. βιβλ. Ϛ', κεφ. 101.

τριέων Εὔαλκις εἶχε πολλάκις ὑμνηθῆ ὑπὸ τοῦ Κείου ποιητοῦ Σιμωνίδου. Ὁ Εὔαλκις ἀπέθανεν εἰς τὴν μάχην τῆς Ἐφέσου, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἴωνες ἐνικήθησαν τῷ 499 π. Χ., ὁ δὲ Σιμωνίδης ἀπέδωκε τιμὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν ἀκόμη ζῶντα. Ἡ σχέσις, εἰς ἣν διετέλει ὁ Κεῖος ποιητὴς μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρὸς τῆς Ἐρετρίας, ἐνισχύει πως τὴν ἰδέαν τῶν σχέσεων τῶν Κείων πρὸς τοὺς Ἐρετριεῖς. Ἰδοὺ τί γράφει ὁ Ἡρόδοτος περὶ τοῦ Εὐαλκίδου: «Ἑπόμενοι δὲ οἱ Πέρσαι κατὰ στίβον αἱρέουσιν αὐτοὺς ἐν Ἐφέσῳ· καὶ ἀντετάχθησαν μὲν οἱ Ἴωνες, συμβαλόντες δὲ πολλὸν ἑσσώθησαν καὶ πολλοὺς αὐτῶν οἱ Πέρσαι φονεύουσι, ἄλλους τε ὀνομαστούς, ἐν δὲ δὴ καὶ Εὐαλκίδην στρατηγέοντα Ἐρετριέων, στεφανηφόρους τε ἀγῶνας ἀναραιρηκότα καὶ ὑπὸ Σιμωνίδεω τοῦ Κηΐου πολλὰ αἰνεθέντα»[1]. Ὁ πόλεμος τῶν Ἰώνων ἔληξε τῷ 494 π. Χ. καὶ ἡ Ἰωνία ὑπετάγη.

§ 59. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι στεῖρα καὶ ἄγονος εἰς γεγονότα καὶ ἐλλιπὴς εἰς ἱστορικὰς μαρτυρίας ἡ περίοδος αὕτη τῶν ἓξ αἰώνων, οὐχ ἧττον παρατηροῦμεν ὅτι συνετελέσθη κατὰ ταύτην μεγάλη ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος καὶ ἑπομένως εὐλόγως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταβατικὴ περίοδος ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων εἰς τοὺς ἱστορικούς, ὡς περίοδος βλαστήσεως, ἀνθοφορίας καὶ καρποφορίας, τῆς ὁποίας ἡ συγκομιδὴ ἐγένετο κατὰ τοὺς ἀμέσως ἑπομένους χρόνους, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἐνδοξότεροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ Α΄ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ (494—405 π. Χ.)

§ 60. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰωνίας ἡ καταιγὶς διηυθύνθη πρὸς δυσμὰς ἐναντίον τῆς Ἐρετρίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Τῇ διαταγῇ τοῦ Δαρείου κήρυκες διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους κελεύοντες νὰ δώσωσι γῆν καὶ ὕδωρ ὡς σημεῖον ὑποταγῆς εἰς τὸν Πέρσην μονάρχην. Ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος ἐκινδύνευεν. Ἡ πρώτη θαλασσία δύναμις τῆς Ἑλλάδος, ἡ Αἴγινα, ὑπέκυψε. Τρόμος εἶχε καταλάβει πρὸ πάντων τοὺς νησιώτας, ἐκτεθειμένους εἰς τὰς πρώτας προσβολὰς τῶν

[1] Ἡροδ. βιβλ. Ε΄, 102.

ἐχθρῶν. Οἱ νησιῶται ἀπετέλουν μὲν τότε πολιτείας αὐτονόμους, ἀλλὰ δὲν συνεδέοντο διὰ κοινοῦ δεσμοῦ οὕτως, ὥστε ν' ἀντιταχθῶσι πάντες συνηνωμένοι ἐναντίον τοῦ ἐπιφανέντος ἐχθροῦ. Μόνη ἡ Δῆλος ἔμεινεν ἐλευθέρα ὡς ἱερά. Ἀπάραντες ἐκ Δήλου οἱ Πέρσαι περιέπλεον τὰς νήσους παραλαμβάνοντες ἀπ' αὐτῶν, ὡς ἀπὸ ὑπηκόων πόλεων, στρατιὰν καὶ ὁμήρους παῖδας τῶν νησιωτῶν. Πάντες δὲ οἱ νησιῶται παρέσχον πλὴν τῶν ἐν Εὐβοίᾳ Καρυστίων. Ἂν καὶ ἡ Κέως δὲν ἀναγράφεται ὀνομαστί, ἀμφιβολία δὲν ἐπιτρέπεται ὅτι ἔδωκεν εἰς τοὺς βαρβάρους γῆν καὶ ὕδωρ, διότι ὁ τοσοῦτον εὔθετος λιμὴν τῆς Κορησσίας διὰ τὰς ἐνεργείας ἐναντίον τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν τῶν Περσῶν καὶ διότι, ἂν ἡ Κέως δὲν ὑπετάσσετο, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀτιμώρητος καὶ ἀβλαβής, καὶ πρὸς τοῦτο ἔχομεν τὸ παράδειγμα τῆς Νάξου, ἥτις ὑπέστη τὴν θηριωδίαν τῶν Περσῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἀπόδειξις πρὸς τὴν ἄνευ ἀμφιβολίας ὑποταγὴν εἶναι, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀναγράφων τὰ χορηγηθέντα πλοῖα διὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ῥητῶς ἀναφέρει ὅτι «μόνοι ἐκ τῶν νησιωτέων Σερίφιοι καὶ Σίφνιοι καὶ Μήλιοι οὐκ ἔδοσαν τῷ βαρβάρῳ γῆν καὶ ὕδωρ». Ἴσως, διότι δὲν ἐζητήθησαν. Γνωστὴ εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀποσταλέντων εἰς Ἀθήνας καὶ Σπάρτην κηρύκων.

§ 61. Ἡττηθέντες οἱ Πέρσαι ἐν Μαραθῶνι δὲν ἀπώλεσαν τῆς θαλάσσης τὸ κράτος. Ὡς ἐκ τούτου οἱ νησιῶται ἐξηκολούθουν ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Πέρσας ἐπὶ δεκαετίαν, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι καταστροφῆς μέχρι τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου, 490-480 π. Χ. Ἡ ὑποταγὴ αὐτὴ φαίνεται σαφῶς εἰς τὸν Ἡρόδοτον[1], ἀριθμοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων μεταξὺ τῶν ὑποτελῶν τοῦ βασιλέως, ὡς ὄντας ἠναγκασμένους νὰ παράσχωσι δέκα καὶ ἑπτὰ πλοῖα διὰ τὸν στόλον του. Οὐδεὶς λόγος γίνεται, ἂν διετήρουν οἱ νησιῶται τὰ ἴδια πολιτεύματα ἢ ἂν οἱ Πέρσαι διώριζον σατράπας καὶ ἐλάμβανον φόρους ἢ ἂν ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τοῦ φόβου.

§ 62. Ἐπῆλθε τέλος ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἡ βεβιασμένη καὶ ἐξ ἀνάγκης ὑποταγὴ δὲν ἦτο πλέον δυνατή, καὶ οἱ νησιῶται, οἱ μὲν κατόπιν τῶν δέ, ἀπορρίψαντες αὐτὴν μετὰ θάρρους ἠσπάσθησαν τὸν πλήρη κινδύνων ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Πρώτη ἐκ τῶν Κυκλάδων ἡ Κέως, καὶ μόνη, περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 480 π. Χ., παρίσταται εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, «ὅθι παῖδες Ἀθαναίων ἐβάλοντο φαεννὰν κρηπῖδ' ἐλευθερίας»[2],

---

[1] Ἡροδ. βιβλ. Η'.

[2] Πινδ. ἀπόσπ. 77.

ναυμαχοῦσα μὲ ἰδικά της πλοῖα εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ Κεῖοι εἶχον ἀποστείλει ἐκεῖ τέσσαρα πλοῖα, δύο τριήρεις καὶ δύο πεντηκοντόρους[1], δύναμιν οὐκ εὐκαταφρόνητον ἕνεκα τοῦ κρισίμου τῶν περιστάσεων, καθ᾿ ἃς καὶ ἡ ἐλαχίστη συνδρομὴ εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἐξ ὅλων τῶν Κυκλάδων μόνη ἡ Κέως παρίστατο εἰς τὸ ᾿Αρτεμίσιον, ἡ δὲ ζητηθεῖσα συνδρομὴ καὶ παρὰ τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων Ἑλληνικῶν νήσων, Σικελίας, Κρήτης, Κερκύρας περιωρίσθη εἰς ὑποσχέσεις. Ὁ Bröndsted φρονεῖ ὅτι αἱ μεγάλαι πόλεις τῆς Κέω ᾿Ιουλὶς καὶ Καρθαία παρέσχον ἑκάστη ἀνὰ μίαν τριήρη, αἱ δὲ μικραὶ Κορησσία καὶ Ποιήεσσα τὰς πεντηκοντόρους. Ὁ Pridick ὅμως ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι ἀπὸ κοινοῦ οἱ Κεῖοι ἔπεμψαν τὰς ναῦς, διότι κατ᾿ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν ἡνωμέναι εἰς συμπολιτείαν. Βεβαίως καθ᾿ ἣν ὥραν ἐκινδύνευεν ὅλη ἡ νῆσος δὲν εἶναι εὔκολον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἑκάστη πόλις ἐσκέπτετο χωριστά, ἀλλ᾿ ὅτι κοινῇ ἀποφάσει ἐστάλησαν τὰ πλοῖα καὶ ὅτι ἐν συμβουλίῳ, ἐπὶ τούτῳ γενομένῳ, ἀπεφασίσθη, ἵνα ἑκάστη πόλις πέμψῃ ἓν πλοῖον, αἱ μὲν δύο μεγαλύτεραι τριήρη, αἱ δὲ μικρότεραι πεντηκόντορον. Μετὰ τὴν ἐν ᾿Αρτεμισίῳ ναυμαχίαν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος συνεκεντρώθη, ὡς γνωστόν, ἐν Σαλαμῖνι, ὅπου ἤγειρε τρόπαιον ἀσάλευτον ἀθανάτου δόξης. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναγράφει τὰ ὀνόματα τῶν νήσων, τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα ἠγωνίσθησαν ἐν Σαλαμῖνι, ἐν αἷς καὶ ἡ Κέως. «Μετὰ δὲ Κήιοι, τὰς αὐτὰς παρεχόμενοι (ἃς καὶ ἐπ᾿ ᾿Αρτεμισίῳ, ἐννοεῖται), ἔθνος ἐὸν ᾿Ιωνικὸν ἀπὸ ᾿Αθηνέων»[2].

§ 63. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος, μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἐσημειώθη δι᾿ ἡμέρας ἐνδόξου ὑπεράνω ὅλων εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 479 π. Χ., ἡμέρας, καθ᾿ ἣν ἐγένετο διπλῆ καὶ ἀποφασιστικὴ μάχη, ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἐν Μυκάλῃ, ἐκμηδενίσασα διὰ παντὸς τὴν ἐλπίδα τῶν Περσῶν περὶ ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἡρόδοτος δὲν λέγει, ἂν αἱ μικραὶ νῆσοι εἶχον λάβει μέρος εἰς τὰς δάφνας τῆς ἐνδόξου ταύτης ἡμέρας. Ἄλλος ὅμως συγγραφεύς, ὁ Παυσανίας, ῥητῶς λέγει ὅτι ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος τοῦ ᾿Ολυμπίου Διός, ὅπερ ἀνέθηκαν ἐν ᾿Ολυμπίᾳ ὅσοι τῶν Ἑλλήνων ἠγωνίσαντο ἐν Πλαταιαῖς, ἦσαν ἀναγεγραμμένοι μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ Κεῖοι καὶ οἱ Κύθνιοι. Τοὺς νησιώτας τούτους, καθὼς καὶ ὅσους παρέλειψεν ὁ Παυσανίας, εὑρίσκομεν ἀναγεγραμμένους ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς τρίποδος, ἐπὶ

---

[1] Ἡροδ. βιβλ. Η΄, κεφ. 1.

[2] Αὐτ. κεφ. 46.

τοῦ ὁποίου ἦσαν σημειωμένα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐθνῶν, τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ Παυσανίου. Ἓν ἐκ τῶν μνημείων τῶν ἀπαθανατισάντων τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγωνισαμένων λαῶν ἦτο καὶ ὁ χρυσοῦς τρίπους, ὁ ἐφιστάμενος ἐπὶ χαλκοῦ τρικαρήνου ὄφεως εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ τρίποδος εἶχεν ἀναγραφῆ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα, ὑπὸ Σιμωνίδου τοῦ Κείου ποιηθέν,

»*Ἑλλάδος εὐρυχώρου σωτῆρες τόνδ' ἀνέθηκαν*
δουλοσύνης στυγερᾶς ῥυσάμενοι πόλιας»·

ἐπὶ δὲ τῶν σπειρῶν τοῦ ὄφεως τὰ ὀνόματα πάντων τῶν λαῶν, ὅσοι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων, ὡς ἱστοροῦσιν ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης.

§ 64. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὅτε ἔκτισε τὴν Κωνσταντινούπολιν, 325 μ.Χ., μετέφερεν ἐκ Δελφῶν τὸ τρόπαιον τοῦτο, κεκολοβωμένον ὅμως, διότι ὁ χρυσοῦς τρίπους εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοὺς Φωκεῖς διὰ νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, καὶ ἔστησεν αὐτὸ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἱπποδρόμου (Ἀτ-μεϊτάν). Ὅτε δὲ Μωάμεθ ὁ Β' εἰσήλασε νικητὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔκοψε διὰ τῆς σπάθης του τὴν μίαν τῶν τριῶν κεφαλῶν, κατὰ δὲ τὸ 1700 ἀφῃρέθησαν αἱ δύο ἕτεραι. Ἔκτοτε ἡ στήλη ἔμενε κεχωσμένη εἰς τὸ Ἀτ-μεϊτὰν μέχρι τοῦ 1856, ὅτε δι' ἀνασκαφῆς φιλαρχαίων Ἄγγλων ἀξιωματικῶν ἦλθεν εἰς φῶς ἔχουσα ὕψος περὶ τοὺς 15 πόδας. Ἐκεῖ, μεταξὺ τοῦ ὀβελίσκου τῆς Θεοδώρας καὶ τῆς λιθίνης στήλης Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀκέφαλος ἱσταμένη διηγεῖται τὴν δόξαν τῶν καθελόντων τὸν βάρβαρον Ἑλλήνων, ἀκατάληπτος εἰς τὸν πρὸ αὐτῆς παρερχόμενον ὄχλον. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐπεσκέφθημεν καὶ ἡμεῖς τὸν Ἰούλιον τοῦ 1899. Εὑρίσκεται βεβυθισμένον κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν λάκκῳ, ὅστις ἄνω διὰ σιδηρῶν κιγκλίδων εἶναι περιπεφραγμένος. Σύγκειται ἐκ 18 σπειρῶν ὄφεως. Μία μόνη τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ σῴζεται, τὴν ὁποίαν εἴδομεν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν μουσεῖον.

§ 65. Ζήτημα ἐγεννήθη, ἂν οἱ νησιῶται ἀνεγράφησαν ἐπὶ τῶν ἀναθημάτων τούτων ἕνεκα τῶν προτέρων αὐτῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἐπικουριῶν, ἃς προσήνεγκον ἐν καιροῖς χαλεποῖς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ἢ διότι ἐπολέμησαν ὡς πεζοὶ εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ὁ Grotte θεωρεῖ ἐκπληκτικὸν νὰ παραδεχθῇ τὸ δεύτερον, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν ὑπάρχοντα στόλον. Ὁ δὲ Bröndsted παραδέχεται ὅτι οἱ νησιῶται ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ὡς

ψιλοί. « Ἐάν, λέγει, ἑκατοντάδες τινὲς νέων ἐκ Κέω ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι νίκης, ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἢ ἐξ αἰσθήματος πατριωτικοῦ, χωρὶς νὰ εἶναι ἠσκημένοι εἰς τὰ ὅπλα καὶ εἰς τὰς μάχας τῶν βαρέως ὡπλισμένων, καὶ μόνον ὡς ψιλοὶ πελτασταὶ ἠνοῦντο μὲ τοὺς συμμάχους των Ἀθηναίους διὰ νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Βοιωτίαν, ἐὰν στράτευμα Κυθνίων ἡνώθη μετὰ τῶν Στυρέων Δρυόπων, τῶν συμμάχων των, καὶ οἱ Μήλιοι Δωριεῖς μετὰ τῶν συμμάχων των Λακεδαιμονίων, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ὡς στρατεύματα ἐλαφρά, καὶ ὅτι ἐπολέμησαν ἀνδρείως, οἱ νησιῶται οὗτοι δὲν ἤθελον λείψει μετὰ νίκην τόσον περιφανῆ νὰ μετάσχωσι τῆς τιμῆς τοῦ ν' ἀναγραφῶσιν ἐπὶ τῆς κρηπῖδος τοῦ Ὀλυμπιακοῦ μνημείου, ἀφοῦ ἓν μόνον πλοῖον τῆς Τήνου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐπέρασεν εἰς τὸ μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἠξίωσε τὴν νῆσον ταύτην τῆς τιμῆς ν' ἀναγραφῇ ἐπὶ τοῦ ἀφιερωθέντος τροπαίου εἰς Δελφούς ».

§ 66. Κατὰ τὰ εἰρημένα οἱ Κεῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ τῆς Σαλαμῖνος, πιθανώτατα δὲ καὶ ἐν Μυκάλῃ, ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Λεωτυχίδου καὶ Ξανθίππου ἐκέρδησε τὴν νίκην τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης, ὅπου, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὰς ἱστορικὰς κρίσεις τοῦ Bröndsted, ὡς ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι ἐπολέμησαν. Διὰ ταῦτα καὶ ἠξιώθησαν τῆς μεγάλης τιμῆς πρῶτοι μεταξὺ τῶν νησιωτῶν ν' ἀναγραφῶσιν ἐπὶ τοῦ μνημείου, τοῦ προωρισμένου νὰ διαιωνίσῃ τὰ ὀνόματα τῶν ἀθανάτων ἐκείνων, ὅσοι εἶχον πολεμήσει κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὰ κατορθώματα δ' αὐτῶν ὕμνησεν ἐπαξίως ἡ μοῦσα τοῦ κατ' ἐξοχὴν ποιητοῦ τῶν Μαραθωνομάχων καὶ Σαλαμινομάχων Σιμωνίδου τοῦ Κείου δι' ἐγκωμίων, ψαλλομένων κατὰ πᾶσαν ἐτησίαν ἐπάνοδον τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἑωρτάζοντο ὡς ἅγιαι, ἵνα μὴ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1) Πρώτη ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων (478-405 π. Χ.).

§ 67. Συνέπεια τῶν Περσικῶν πολέμων ὑπῆρξεν ἡ ἀνύψωσις τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ διὰ παντὸς ἀπώλεια τῆς αὐτονομίας τῶν νησιωτῶν. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἦτο πλέον ἀδιαφιλονίκητος. Ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων ὁ πόλεμος μετηνέχθη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ δὲ ἀρχηγία τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου πολέμου εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Σπάρτην ἔπρεπε νὰ ἐμπιστευθῇ. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ κοινοῦ ἀνέθεσαν αὐτὴν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο τότε ὁ Παυσανίας. Ἕνεκα τοῦ βιαίου καὶ ἀπεχθοῦς χαρακτῆρος τοῦ Παυσανίου οἱ μετ' αὐτοῦ συνεκστρατεύσαντες διῃρέθησαν εἰς δύο, καὶ οἱ μὲν οἰκοῦντες τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα προσῆλθον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ δὲ νησιῶται εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διὰ τοῦ ὑπερέχοντος στόλου των ἠδύναντο νὰ ὑπερασπίζωσιν αὐτοὺς κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέσχοντο ὅτι σκοπὸς τῆς συμμαχίας ἦτο ἡ ἐξακολούθησις τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου «πρόσχημα γὰρ ἦν ἀμύνεσθαι ὧν ἔπαθον δῃοῦντας τὴν βασιλέως χώραν» [1]. Οἱ δὲ νησιῶται ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν καὶ ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτῆς πλὴν ἑνός, τῆς ἰδίας αὐτῶν αὐτονομίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, ὅπως καὶ πραγματικῶς ἦτο, διότι σὺν τῇ ἀπωλείᾳ ταύτης ἤρξατο καὶ ἡ παρακμή.

§ 68. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀνέλαβον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν διοίκησιν, ἀλλ' ὡρίσθη, ἵνα κοινὴ σύνοδος ἐξ ὅλων τῶν συμμαχίδων πόλεων συγκροτηθεῖσα συνέρχηται εἰς Δῆλον, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς νῆσος ἱερὰ καὶ ἦτο τὸ ἀρχαῖον κέντρον τῆς ὁμοσπονδίας. Πρὸς πραγμάτωσιν ὅμως τοῦ σκοποῦ τῆς συμμαχίας ἐχρειάζοντο χρήματα, καὶ πρὸς

---

[1] Θουκυδ. βιβλ. Α΄, κεφ. 96.

τοῦτο ἐτάχθη παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ πληρώνῃ ἑκάστη πολιτεία ὡρισμένον ποσόν, καταβαλλόμενον εἴτε εἰς χρήματα εἴτε εἰς πλοῖα. Πρῶτος ὁ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου διένειμε τὴν πληρωμὴν τοσοῦτον ἀκριβῶς, δικαίως καὶ ἁρμοδίως, ὥστε οὐδεμία τῶν πόλεων ἔδειξε τὴν παραμικρὰν δυσαρέσκειαν [1]. Ἡ πληρωμὴ αὕτη ἐκλήθη *φόρος*, ὄνομα τότε πρώτην φορὰν πλασθέν, τὸ ὁποῖον βραδύτερον κατέστη τόσον μισητόν, ὥστε ἀντικατεστάθη διὰ συνωνύμου ἀθῳοτέρου «σύνταξις». Τὸ ταμεῖον τῆς συμμαχίας ἦτο ἐν Δήλῳ, καθὼς καὶ τὸ βουλευτήριον, ἐν τῷ περιφήμῳ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄρχοντες δὲ διωρίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, Ἑλληνοταμίαι ὀνομασθέντες, ἔργον ἔχοντες τὴν εἴσπραξιν καὶ φύλαξιν τοῦ συμμαχικοῦ φόρου. Εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Δήλῳ συνόδου ὑπέκειντο πάντες οἱ σύμμαχοι, ἐκτελεσταὶ δὲ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ἔχοντες τὴν προεδρίαν καὶ τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τῆς ὑπερασπίσεως καὶ ἀσφαλείας ἐναντίον ξένων δυνάμεων καὶ πειρατῶν.

§ 69. Τὸ ὁλικὸν ποσὸν τοῦ φόρου ὡρίσθη κατ' ἀρχὰς εἰς 460 τάλαντα = 2,484,000 δραχμάς, τὸ ὁποῖον ἀνεβιβάσθη ἐπὶ μὲν Περικλέους εἰς 600 τάλαντα, ἐπὶ δὲ Ἀλκιβιάδου εἰς 1200. Ὁ φόρος ἐκομίζετο παρὰ τῶν συμμάχων εἰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Διονυσίων. Οἱ φόροι, τοὺς ὁποίους ἀπέτισαν αἱ Κυκλάδες, ἔγιναν γνωστοὶ μετὰ τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνεύρεσιν τῶν ἀναγραφῶν τῶν φόρων τῶν συμμάχων [2]. Αἱ ἀναγραφαὶ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 454 π. Χ. καὶ λήγουσιν εἰς τὸ 420, καὶ τούτου συμπεριλαμβανομένου. Ἑκάστη ἀναγραφὴ περιλαμβάνει οὐχὶ τὸ ὁλικὸν ποσὸν τοῦ φόρου, ἀλλὰ ποσοστὸν μέρος αὐτοῦ, ὅπερ ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων ὡς ἡ ἀπαρχή, ἡ καταβαλλομένη ἐκ τῶν φόρων εἰς τὸ ταμεῖον τῆς θεοῦ. Μία μνᾶ ἐλαμβάνετο ἀπὸ ἑκάστου ταλάντου. Ὅθεν, ἐὰν νῆσός τις σημειοῦται καταβάλλουσα μίαν μνᾶν, ἤτοι 100 δραχμάς, ὁ ἐτήσιος ὁλικὸς φόρος ἦτο δι' αὐτὴν ἓν τάλαντον. Οἱ Κεῖοι, ἂν καὶ κατῴκουν νῆσον τετράπολιν, εἰς τὰς ἀναγραφὰς σημειοῦνται περιληπτικῶς, μόνον δὲ ἡ Κορησσία ἀπαντᾷ ἅπαξ μεμονωμένη, ἐν ἔτει 451, καταβάλλουσα 225 δραχμάς. Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ ἔτους 425 σημειοῦνται οἱ Κεῖοι ὑπὸ τὸ ποσὸν τῶν 10 ταλάντων. Ἂν ὑπολογίσωμεν τὰ 10 τάλαντα, ἤτοι 60,000 δραχμὰς Ἀττικάς, εἰς σημερινὰς δραχμάς, ἐπειδὴ ἡ ἀξία τῆς Ἀττικῆς δραχμῆς εἶναι πενταπλασία τῆς σημερινῆς,

[1] Πλουταρχ. Ἀριστ. κεφ. 25.

[2] Ῥαγκαβῆ Antiquités Helléniques.

ΙΟΥΛΙΣ (Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΕΑ)

τὸ ποσὸν τοῦ φόρου ἀναβαίνει εἰς 300,000 δραχμὰς ἀργυρᾶς. Ἂν εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο τοῦ φόρου, τοῦ ἀποστελλομένου εἰς 'Αθήνας, προσθέσωμεν καὶ τοὺς φόρους τῆς πολιτείας διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν τῆς νήσου ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν 'Αθηναίων καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς χρόνων.

§ 70. Κατ' ἀρχὰς οἱ 'Αθηναῖοι διῴκουν μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριοπαθείας, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεγάλη καὶ σοβαρὰ συνετελεῖτο μεταβολή, ἡ ἡγεμονία μετετρέπετο εἰς μοναρχίαν, εἰς κράτος 'Αθηναϊκόν. 'Απὸ συμμάχων αἱ Κυκλάδες περιῆλθον εἰς κατάστασιν ὑπηκόων ὑποχρεούμεναι εἰς παροχὴν χρημάτων καὶ πεζικῶν στρατευμάτων κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ διαθέσεις τῶν 'Αθηναίων, οἵτινες ἐθεώρουν ὡς ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν τὴν ὕπαρξιν ἐλευθέρων καὶ αὐτονόμων πολιτειῶν. 'Επὶ Περικλέους μάλιστα ἔτι μᾶλλον ἐδεινώθη τῶν νήσων ἡ θέσις. Τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον ἐκομίσθη ἐκ Δήλου εἰς 'Αθήνας (459 π. Χ.) ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ὑπῆρχε φόβος μὴ οἱ βάρβαροι ἀφαιρέσωσι τὰ χρήματα ἐκεῖθεν, τὰ ὁποῖα εἶχον αὐξηθῇ τότε εἰς 1000 τάλαντα. Προωρισμένα ταῦτα εἰς πόλεμον, μετεχειρίζετο ὁ Περικλῆς εἰς ἔργα ὑπερήφανα καταχρυσῶν καὶ καλλωπίζων τὴν πόλιν τῶν 'Αθηνῶν, ὡς ἀλαζόνα γυναῖκα περιαπτομένην λίθους πολυτελεῖς[1]. Τὰ πάντα περιήνεγκεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Περικλῆς, φόρους, στρατεύματα, τριήρεις, νήσους, θάλασσαν[2]. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν συμμάχων ἐκορυφώθη, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὑψώσῃ φωνήν. Ἡ ἀποστασία ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα καὶ ἐπανήγετο εἰς εὐπείθειαν διὰ τῶν βιαιοτέρων μέσων. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ νήσους, ὅπου ἐξικνεῖτο ἡ τρίαινα αὐτῶν, διετηρεῖτο ἡ ἡγεμονία διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς δημοκρατικῆς μερίδος, ἰδίως διὰ τοῦ διορισμοῦ 'Αθηναίων *ἐπισκόπων*. Πληγὴ μεγαλυτέρα τούτων ἦσαν αἱ ἐπὶ Περικλέους *κληρουχίαι*. Ἦσαν δ' οἱ κληροῦχοι ὄχλος ἀργὸς καὶ πολυπράγμων ἐκ τῆς τάξεως τῶν πενήτων, συρρεύσας κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὰς 'Αθήνας. Διὰ νὰ προλαμβάνωνται τὰ ἐκ τῆς πενίας δεινά, ἀνακουφίζηται ὁ δῆμος καὶ κατοικίζηται φρουρὰ πλησίον τῶν συμμάχων, ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς νήσους. 'Εγκαθιστάμενοι οἱ κληροῦχοι εἰς τὰς νήσους διέμενον πολῖται 'Αθηναῖοι, ἐθεωροῦντο ὡς κυρίαρχοι, οἱ δὲ ἐγχώριοι ὡς δουλοπάροικοι. Ἄλλη καταπίεσις ἦτο ἡ ἀφαίρεσις ἀπὸ τῶν νήσων τῆς δικαστικῆς δικαιοδοσίας. Δικαστικοὶ ὑπηρέται περιήρ-

---

[1] Πλουταρχ. Περικλ. κεφ. 12.

[2] Αὐτ.

χοντο τὰς νήσους προσκαλοῦντες τοὺς δικασθησομένους καὶ ὑποκινοῦντες δίκας. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν «Ὄρνισι» διακωμῳδεῖ τοὺς ὑπηρέτας αὐτοὺς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νησιωτικοῦ κλητῆρος. Αἱ ἔριδες μεταξὺ δύο πόλεων ἢ πολιτῶν δύο πόλεων, αἱ δικαζόμεναι ἐν Ἀθήναις, ἐκαλοῦντο *δίκαι ἀπὸ συμβόλων*. Ἄρχοντες ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, *ἐπίσκοποι, κρύπται, φύλακες,* ἐστέλλοντο ἀδιακόπως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἔτι φοβερώτεροι ἦσαν οἱ *ἀργυρολόγοι* καὶ οἱ ἐκλογεῖς, οἱ στελλόμενοι πρὸς εἴσπραξιν καθυστερουμένων φόρων. Ἐν καιρῷ πολεμικῶν παρασκευῶν ἐλάμβανον παρὰ τῶν νησιωτῶν ὅσους ἐδύναντο περισσοτέρους.«Ὁπλίταις δὲ ἐκ καταλόγου Ἀθηναίων διακοσίοις καὶ χιλίοις, καὶ νησιωτῶν ὅσοις ἑκασταχόθεν οἷόν τ᾿ ἦν πλείστοις χρήσασθαι»[1]. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐκραγέντος τῷ 431 π. Χ., οἱ Κεῖοι διετέλουν ὑπήκοοι καὶ φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν, ἔργον τοῦ φιλοδόξου Ἀλκιβιάδου (413 π. Χ.), ῥητῶς μνημονεύει ὁ Θουκυδίδης τοὺς Κείους, συνεκστρατεύσαντας εἰς τὴν μεμακρυσμένην ἐκείνην χώραν.

§ 71. Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων κατέστη τοσοῦτον μισητή, ὅσον καὶ ἡ τῶν βαρβάρων. Κατελύθη δ᾿ ἐν ἔτει 405, καταστραφείσης ὁλοκλήρου τῆς ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου.

2) Ἡγεμονία Σπαρτιατῶν (405-394 π. Χ.).

§ 72. Ἡττηθέντων τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν, ἡ Σπάρτη ἦρξε γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ἀνέλαβε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡγεμονίαν. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑπέσχοντο εἰς τοὺς νησιώτας αὐτονομίαν, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν φόρων, ἐὰν εἰσήρχοντο εἰς τὴν συμμαχίαν των. Ὅλα ταῦτα ἦσαν ὑποσχέσεις καὶ λόγοι κενοί, διότι δουλεία δεινοτέρα τῆς τῶν Ἀθηναίων ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν νήσων καὶ αὐτὴ ἡ ἀστικὴ ἐλευθερία, παρέδιδον αὐτὰς εἰς δεκαδαρχίας, δηλ. εἰς ἄνδρας προεδρευομένους ἀπὸ ἕνα ἁρμοστήν, τουτέστι στρατιωτικὸν διοικητήν, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζε φρουρὰ Λακεδαιμονίων ἐκ τῶν ἀγριωτέρων, θρασυτέρων καὶ φιλονικοτέρων ὀπαδῶν τοῦ Λυσάνδρου. Ἡ θέλησις αὐτῶν ἦτο νόμος. Ἡ πρώτη φροντὶς ἦτο νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν ἐναντίαν μερίδα. Οἱ πολῖται ἔτρεμον ἐνώπιον ῥάβδου ἢ μανδύου Σπαρτιατικοῦ. Αἱ ἀτομικαὶ βιαιοπραγίαι δὲν

[1] Θουκυδ. βιβλ. Ζ΄, κεφ. 20.

εἶχον ὅριον. Ὑπέβαλον τὰς πόλεις εἰς δυσβάστακτα βάρη καὶ παροχὴν κενῶν τριήρεων [1].

§ 73. Ὅτι καὶ οἱ Κεῖοι ὑπήχθησαν εἰς τῶν Λακεδαιμονίων τὸ κράτος δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Περὶ τούτου ἐλλείψει ρητῆς μαρτυρίας ἐμμέσως μᾶς πληροφορεῖ τὸ χωρίον τοῦ Δημοσθένους (XVIII, 96)· «Λακεδαιμονίων γῆς καὶ θαλάσσης ἀρχόντων καὶ τὰ κύκλῳ τῆς Ἀττικῆς κατεχόντων ἁρμοσταῖς καὶ φρουραῖς, Εὔβοιαν . . . ἄλλας νήσους».

3) Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων (394-336 π. Χ.).

§ 74. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κόνωνος, νικήσαντος τοὺς Λακεδαιμονίους ἐν ἔτει 394 παρὰ τὴν Κνίδον, τοῦ Χαβρίου, τοῦ Ἰφικράτους καὶ τοῦ Τιμοθέου αἱ Ἀθῆναι ἀνεβιβάσθασαν καὶ πάλιν εἰς τὸ πρότερον ἀξίωμα. Αἱ Κυκλάδες διὰ τὴν τραχύτητα τῆς Σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας ἐπανῆλθον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀρχαίας μητροπόλεως. Ἡ δευτέρα αὕτη ἡγεμονία ὑπῆρξε πολὺ ἠπιωτέρα τῆς πρώτης. Συνέδριον ἁπάντων τῶν συμμάχων συνέστησαν ἐν Ἀθήναις, εἰς τὸ ὁποῖον ἑκάστη πόλις μικρὰ ἢ μεγάλη διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου της εἶχε μίαν ψῆφον· ὅλας τὰς πόλεις ἐκήρυξαν αὐτονόμους· μετέβαλον τὸ ὄνομα τοῦ φόρου, μισητοῦ καταστάντος ἕνεκα τῶν πιέσεων καὶ καταθλίψεων τῆς πρώτης ἡγεμονίας, ὀνομάσαντες αὐτὸν *σύνταξιν*· ἐξέδωκαν ἐν ἔτει 378 ψήφισμα ἐπὶ ἄρχοντος Ναυσινίκου, καθ' ὃ πᾶσα πόλις σύμμαχος ἔμενεν αὐτόνομος καὶ ἐλευθέρα νὰ πολιτεύηται, ὡς αὕτη ἤθελε, χωρὶς φρουρὰν ἢ ἄρχοντας ἢ φόρον, ὑποβαλλομένη μόνον εἰς τοὺς ὅρους, εἰς οὓς ὑπεβλήθησαν οἱ Χῖοι καὶ ἄλλοι σύμμαχοι· διεκήρυξαν ὅτι οὐδεὶς τῶν Ἀθηναίων ἐδύνατο ν' ἀποκτήσῃ οἰκίαν ἢ γαίας εἰς τὰς χώρας τῶν συμμάχων· ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ καὶ ἵδρυσαν ἑορταστικὴν ἀμφικτυονίαν· διωργάνωσαν τὸ ταμεῖον εἰς τράπεζαν δανειστικὴν καὶ ἐδάνειζον τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα εἴς τε τὰ κοινὰ καὶ εἰς ἰδιώτας ἐπὶ τόκῳ 10 %, «τόκῳ ἐπὶ δεκάτῳ».

§ 75. Ἐκ τῶν πόλεων τῆς Κέω πρώτη προσῆλθεν εἰς τὴν συμμαχίαν ἡ Ποιήεσσα, κατόπιν δὲ καὶ αἱ λοιπαί. Οἱ Κεῖοι δὲν ἐπήρκουν πλέον εἰς τὰς δαπάνας των καὶ κατέφευγον εἰς δάνεια. Εἰς τοὺς πίνακας τῆς δανειστικῆς τραπέζης σημειοῦνται ὅτι εἶχον δανεισθῇ

---

[1] Ἁρποκρατ. ἐν λ. ἁρμοσταὶ καὶ δεκαδαρχίαι. Ξενοφ. Ἑλλην. βιβλ. Γ', κεφάλαιον 5, 12-15. Διοδ. Σικελ. βιβλ. ΙΔ', κεφ. 10 καὶ 13.

δραχμὰς 5,472,4 $1/2$ ὀβολ. Ἐπίσης σημειοῦνται ὡς μὴ καταβαλόντες τὸν τόκον τῶν τεσσάρων ἐτῶν καὶ καθυστεροῦντες 4,127 δραχμάς.

§ 76. Τοῦ χρόνου παρερχομένου, οἱ Ἀθηναῖοι λησμονοῦντες τὰς ἐπαγγελίας των ἐπανήρχοντο εἰς τὸ πρῴην σύστημα τῶν καταπιέσεων καὶ φορολογιῶν. Μέχρι τοῦ ἔτους 363 αἱ ὑπήκοοι νῆσοι διετέλεσαν ἐν εἰρήνῃ. Ἀπὸ τοῦδε μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους σειρὰ δεινοπαθημάτων ἤγαγεν αὐτὰς εἰς μεγίστην κακοδαιμονίαν. Ἐν ἔτει 363 διέπλεε τὸ Αἰγαῖον στόλος τῶν Θηβαίων ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, πειρώμενον νὰ λάβῃ τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν καὶ νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑπισχνούμενον αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν[1]. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος (362) ἀνεφάνη κατὰ θάλασσαν ἕτερος ἐχθρός, Ἀλέξανδρος ὁ τύραννος τῶν Φερῶν, ὁ ὁποῖος συμμαχήσας μετὰ τῶν Θηβαίων ὥπλισε στόλον, ἐξέπεμψε ληστρίδας ναῦς, ἐξηνδραπόδισε τὴν Τῆνον καὶ πολλὰς τῶν Κυκλάδων ἐδήωσε. Οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύσαντες κατ᾿ αὐτοῦ κατενικήθησαν[2]. Διαρκοῦντος τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, αἱ Κυκλάδες ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ὑπέστησαν πολλὰς δῃώσεις καὶ ἁρπαγὰς ἐκ μέρους τῶν Χίων, Ῥοδίων, Βυζαντίων καὶ ἄλλων. Ἐν μέσῳ τοιούτων πολιτικῶν περιστάσεων καὶ τοσούτων δεινῶν οἱ Ἀθηναῖοι τὰς τάσεις ἢ ἀποπείρας τῶν μικρῶν νήσων εἰς ἀποστασίαν κατέστελλον δι᾿ ἀποστολῆς φρουρῶν καὶ νησιάρχων, εἰς τοὺς ὁποίους παρέδιδον τὴν διοίκησιν τῶν νήσων.

§ 77. Τοιοῦτον νησίαρχον εἶχον διορίσει κατὰ τὰ προηγούμενα τοῦ 349 ἔτη ἐν Κέῳ Ἀριστοφῶντα τὸν Ἀζιηνέα ἐκ χωρίου τινὸς καὶ δήμου τῆς Ἀττικῆς πλησίον τοῦ Σουνίου, Ἀζιηνία καλουμένου, φυλῆς τῆς Ἱππομεδοντίδος, ἄνδρα φαῦλον, ὁ ὁποῖος διὰ τὰ πολλὰ κακά, τὰ ὁποῖα διέπραξεν ἐν τῇ νήσῳ, κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπερείδου ἐπὶ παρανομίᾳ καὶ διεκωμῳδήθη ὑπὸ τῶν κωμικῶν[3]. Πρὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ νησιάρχου τούτου πρέπει νὰ τεθῇ ἴσως ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη πολιορκία τῶν Κείων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, διότι κατ᾿ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνευρίσκει τις πλεῖστα αἴτια πρὸς ἀποστασίαν.

Ἐκτὸς τῶν νησιάρχων καὶ τῶν φρουρῶν πρὸς διατήρησιν τοῦ κράτους ἐπανέλαβον καὶ τὰς κληρουχίας.

---

[1] Παυσαν. βιβλ. Θ΄, κεφ. 15, 6.

[2] Διοδωρ. βιβλ. ΙϚ΄, κεφ. 95. Δημοσθ. πρὸς Πολυκλ. περὶ τοῦ τριηραρχ. 4, περὶ τοῦ στεφ. τῆς τριηρχ. 8. Πολυαιν. 6, 2.

[3] Σχολ. εἰς Αἰσχ. κατὰ Τιμάρχ. § 64. Fragment. Comici σ. 755. Bachtantz σ. 221.

§ 78. Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀθλίας πραγμάτων καταστάσεως ἐπεφάνη ἀπειλῶν τὴν αὐτονομίαν πάσης τῆς Ἑλλάδος Φίλιππος ὁ Μακεδών. Αἱ ἀπαιτήσεις ηὔξησαν. Ὁ Αἰσχίνης θεωρῶν τὴν ἐκ τῶν Κυκλάδων εἴσπραξιν 60 ταλάντων ὑπερβολικὴν καλεῖ τοὺς νησιώτας ταλαιπώρους. Καὶ ἦσαν ταλαίπωροι καὶ δυστυχεῖς, ἐάν τις ἀναλογισθῇ τὰ περικυκλοῦντα αὐτοὺς κακά, τοὺς νησιάρχους, τὰς τροφοδοτήσεις τῶν φρουρῶν, τοὺς κληρούχους, τὰς ἀργυρολογίας τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, τὰς δηώσεις ἐκ μέρους τῶν ἀφισταμένων νησιωτῶν, τῶν πειρατῶν, τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ἐπεσώρευσεν ὁ στόλος τοῦ Φιλίππου, συλλαμβάνων ὅλα τὰ φορτηγὰ πλοῖα καὶ κύριος τῆς σιτοπομπείας γενόμενος ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς καταδιώξεως τῶν πειρατῶν προσορμιζόμενος εἰς τὰς νήσους καὶ διαφθείρων καὶ προτρέπων τοὺς κατοίκους εἰς ἀποστασίαν[1].

4) Μακεδόνες (336—145 π. Χ.).

§ 79. Μέχρι τοῦδε τρεῖς πόλεις ἠμφισβήτουν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' αἱ μὲν Θῆβαι ἐβυθίσθησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀφάνειαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Ἡ Σπάρτη ἦτο τεταπεινωμένη. Αἱ δὲ Ἀθῆναι μετὰ τὰ Θηβαϊκὰ ἀφιέρωσαν τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος χρήματα εἰς δημοσίους ἀγῶνας καὶ θέατρα. Τὰ ὅπλα τῶν Περσῶν δὲν ἦσαν ἐπίφοβα. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ὅτε λαός τις Ἑλληνικὸς προέκυπτεν ἀπὸ βορρᾶ, προωρισμένος νὰ μεταβάλῃ τὰς τύχας τοῦ κόσμου καὶ τὰ κυριεύσῃ τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν.

Ὁ Φίλιππος κατήγαγε νίκην ἐν Χαιρωνείᾳ, ὅπου ἐτάφη ἡ Ἑλληνικὴ ἐλευθερία ἐν ἔτει 338 π. Χ. (3 Αὐγούστου). Αἱ Κυκλάδες ἐξηρτήθησαν ὡς μικροὶ δορυφόροι ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας καὶ ἐγένοντο ἀλληλοδιαδόχως ἡ λεία τούτου ἢ ἐκείνου τῶν διαδόχων ἢ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν. Ὁ Φιλιππος δυνάμει τῶν συνθηκῶν ἀφῆκεν αὐτονομουμένας τὰς ὑποταχθείσας πόλεις καὶ τὴν θαλασσοπλοΐαν ἐλευθέραν.

§ 80. Πολὺ ὀλίγον αἱ μικραὶ πόλεις ἠδύναντο νὰ προσελκύσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ διαδεχθέντος τὸν Φίλιππον μεγαλεπηβόλου βασιλέως καὶ νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος κηρύξας ὅτι ἀφίνει

---

[1] Δημοσθ. κατὰ Φιλιπ. α΄ 50, 34.

ἐλευθέρας ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. Τὴν κυβέρνησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἀφῆκεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον. Οὗτος δ' ἔταξε κατὰ θάλασσαν τὸν Πρωτέα τὸν Ἀνδρονίκου εἰς φυλακὴν τῶν νήσων.

Μέμνων ὁ Ῥόδιος ἐν ἔτει 333, γενόμενος ὑπὸ τοῦ Δαρείου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, ἐξεστράτευσεν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ. Διαβοηθείσης ἁπανταχοῦ τῶν νήσων τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Μέμνονος καὶ τοῦ ναυτικοῦ αὐτοῦ πλησιάσαντος τὴν Εὔβοιαν «αἱ πλείους τῶν Κυκλάδων διεπρεσβεύοντο[1]. Θανόντος τοῦ Μέμνονος, ἡ στρατηγία ἀνετέθη εἰς τὸν Φαρνάβαζον τὸν Ἀρταβάζου καὶ μοῖρα ἐκ 10 πλοίων ἐπορεύθη εἰς τὰς Κυκλάδας. Παραφυλάττων ὁ Πρωτεὺς ἐκυρίευσεν ὀκτὼ ἐκ τῶν πλοίων τούτων καὶ ἀπήλλαξε τὰς Κυκλάδας.

§ 81. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) αἱ Κυκλάδες μετεβιβάζοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ διαδόχων αὐτοῦ. Ἐν ἔτει 315 ὁ Ἀντίγονος κατέλαβε τὰς Κυκλάδας. Ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ἀντιγόνου Πτολεμαῖος, θελήσας νὰ καταστρέψῃ τὸ ἐν Ἑλλάδι κράτος τοῦ Ἀντιγόνου, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν προστάτην τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Καταστραφείσης ἐν Ἴψῳ τῆς Φρυγίας (301 π. Χ.) τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀντιγόνου, μετὰ φόβου εἶδον οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων τὸν μέγαν στόλον Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ παραπλέοντα τὰ παράλια αὐτῶν καὶ διευθυνόμενον εἰς τὴν Ἀττικήν[2]. Ἐν ἔτει 287 ὁ Λυσίμαχος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Πτολεμαῖος κατέβαλον τὸν Δημήτριον, αἱ δὲ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ὑπέκυψαν εἰς τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον. Κατὰ τὸ ἔτος 266 ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καταστρέψας τὸν στόλον Πτολεμαίου τοῦ Β' τοῦ Φιλαδέλφου κατέλαβε τὰς νήσους. Ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα ἐν Καρθαίᾳ μαρτυρεῖ τὴν ἐξουσίαν Πτολεμαίου τοῦ Β'. Ἀναφέρεται δὲ καί τις τεταγμένος ἐνταῦθα ὑπὸ τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον Φιλόθεος Ἀντιφάνους Ἁλιεύς, ὁ ὁποῖος πλειστάκις παρεγένετο εἰς τὴν πόλιν τῶν Καρθαιέων ἐπὶ τὴν κομιδὴν τῶν χρημάτων, ἴσως δὲ ἐλάμβανε καὶ φόρους[3]. Ἐξ ἐπιγραφῶν ἐπίσης γίνεται γνωστὸν ὅτι ἡ Κέως εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Αἰτωλῶν, οἵτινες εἶχον ἐξαπλώσει τὴν ἐπικράτειάν των μέχρι τοῦ Αἰγαίου, διότι οἱ Κεῖοι ἐθεωροῦντο Αἰτωλοὶ καὶ συνεβάλλοντο κυρίως μετὰ τῶν Ναυ-

---

[1] Διοδ. βιβλ. ΙΖ', κεφ. 29,3.

[2] Πλουταρχ. Δημητρ. κεφ. Λ', 5.

[3] Corp. Inscript. 2356.

πακτίων[1]. Τὸν Πτολεμαῖον Β΄ διεδέχθη Πτολεμαῖος ὁ Γ΄ ὁ Εὐεργέτης, ὅτε τὸ κράτος περιελάμβανε καὶ τὰς Κυκλάδας. Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς καταστρέψας περὶ τὴν Κῶ τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον ἐγένετο κύριος τῶν νήσων. Ἐν ἔτει 244 Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης νικήσας τὸν Ἀντίγονον ἐν τῇ περὶ τὴν Ἄνδρον ναυμαχίᾳ κατέλαβε τὰς Κυκλάδας, αἵτινες ἔμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ 203 — 202.

§ 82. Ἀπὸ τοῦ 202 αἱ Κυκλάδες καὶ ἡ περὶ αὐτὰς θάλασσα ἐγένετο τὸ θέατρον αἱματηροτάτων πολέμων μεταξὺ τῶν κατεχόντων αὐτὰς Πτολεμαίων, τῶν Μακεδόνων, τῶν Ῥοδίων. Οἱ τελευταῖοι μάλιστα ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Κέω, ἔλαβον ὅλας τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς τὴν συμμαχίαν των[2] ἐξαιρέσει τῆς Ἄνδρου, Πάρου καὶ Κύθνου, κατεχομένων τότε ὑπὸ φρουρῶν Μακεδονικῶν. Ἤρχισαν δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἑωσοῦ ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ 145 π.Χ. μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ καταστροφὴν τῆς Κορίνθου ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς.

5) Ῥωμαῖοι (145 π. Χ.).

§ 83. Ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἡ Κέως ἔμενεν ἡνωμένη μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' ὅσον αὗται διετέλουν εὐνοούμεναι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων.

Μέγα γεγονός, τὸ ὁποῖον συνετάραξε τὰς Κυκλάδας καὶ ἐκλόνησε τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος εἶναι ὁ Μιθραδατικὸς πόλεμος (87 — 84 π. Χ.). Μιθραδάτης ὁ Εὐπάτωρ, ὁ τοῦ Πόντου βασιλεύς, παρίσταται ὡς ἐκδικητὴς τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Ῥώμης. Μετὰ στόλου καὶ στρατοῦ ἔπεμψε τὸν ἄριστον τῶν στρατηγὸν αὐτοῦ Ἀρχέλαον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ μυσαροῦ τινος σοφιστοῦ, Ἀριστίωνος ἢ Ἀθηνίωνος καλουμένου, μανιωδεστάτου ἔπειτα τυράννου ἀναδειχθέντος, συνεμάχησαν μετ' αυτοῦ καὶ αἱ πλεῖσται τῶν Κυκλάδων ἐδόθησαν διὰ τοῦτο εἰς τὰς Ἀθήνας. Λυσσώδεις ὑπῆρξαν οἱ κατὰ τοῦ Μιθραδάτου πόλεμοι τῶν Ῥωμαίων. Αἱ Κυκλάδες ἐν μέσῳ τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν εὑρισκόμεναι ἠναγκάζοντο νὰ τάσσωνται πότε μετὰ τοῦ ἑνὸς καὶ πότε μετὰ τοῦ ἑτέρου. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ὑπέστησαν μεγάλα δεινά. Ἡ

---

[1] Corp. Inscript. 2350.

[2] Τ. Λιβ. βιβλ. 31, κεφ. 14, 15.

Δῆλος αὐτή, ἥτις μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου ἐγένετο τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου, ὁ λιμὴν αὐτῆς ἐκηρύχθη ἐλεύθερος, ἔμποροι πλεῖστοι ἐκεῖ συνέρρευσαν, ἡ τῶν δούλων ἀγοραπωλησία προήχθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε «μυριάδας ἀνδραπόδων αὐθημερὸν καὶ δέξασθαι καὶ ἀποπέμψαι», παροιμιῶδες δὲ εἶχε καταντήσει τὸ περὶ αὐτῆς λεγόμενον «ἔμπορε, κατάπλευσον, ἐξελοῦ, πάντα πέπραται», ἡ Δῆλος αὐτὴ δὲν διέφυγε τὴν ἀμείλικτον ἐκδίκησιν τοῦ Μιθραδάτου. Ἡ πόλις κατεσκάφη ἐκ θεμελίων, οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν, ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ ἀπ' αἰώνων ὑπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν ἐγερθείς, ὁ περικαλλέστατος ναὸς τῆς γῆς, ὁ τοσοῦτον ὑμνηθείς, κατεστράφη, τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔκτοτε ἡ Δῆλος μένει ἔρημος!

§ 84. Μόλις ἡσύχασαν αἱ Κυκλάδες ἐκ τῶν πολέμων τούτων καὶ ἠδυνήθησαν ἐπὶ χρόνον τινὰ νὰ ἐπιδοθῶσιν ἐλευθέρως εἰς εἰρηνικὰ ἔργα καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ῥωμαίων, ἤρχισεν ὁ *Πειρατικὸς* πόλεμος ἐν ἔτει 78 π. Χ. Περὶ τὸ 67ον ἔτος κατώρθωσεν ὁ Πομπήϊος νὰ δαμάσῃ τοὺς πειρατὰς καὶ ν' ἀναπνεύσωσιν αἱ νῆσοι. Ἀλλὰ πάλιν ἡ εἰρήνη ἐν τῷ Αἰγαίῳ δὲν διήρκεσε πολύ. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 49 π. Χ. ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἀγών. Οἱ νησιῶται ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Πομπηΐου, ὅστις μεταβαίνων εἰς Ἀσίαν ἐπεσκέφθη τὴν Κέω. Ὁ Καῖσαρ ἐνίκησε τὸν Πομπήϊον περὶ τὰ Φάρσαλα (48 π. Χ.) καὶ ἐπανήγαγε σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὴν δικτατορίαν αὐτοῦ. Δὲν ἐμνησικάκησεν ὅμως κατὰ τῶν νησιωτῶν, τοὐναντίον διελθὼν διὰ τῶν Κυκλάδων ἔδειξε πρὸς αὐτοὺς μεγάλην εὔνοιαν. Τιμητικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Καρθαιέων καὶ Ἰουλιητῶν θεὸν καὶ σωτῆρα τῆς οἰκουμένης καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως ἀνακηρύττουσιν. (Ἐπὶ λευκῶν τετραγώνων μαρμάρων τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας εἴδομεν κειμένας παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Καρθαίας ἡμιχώστους ἐν τῇ ἄμμῳ, μαρτυρούσας τὴν πρὸς τὸν Καίσαρα ὑπερβάλλουσαν κολακείαν). Ἐπιγραφαὶ ἐπίσης εὑρέθησαν ἐν Ἰουλίδι πρὸς τιμὴν τοῦ Πομπηΐου ὡς εὐεργέτου καὶ σωτῆρος, τῆς Λιβίας, γυναικὸς τοῦ Ὀκταβιανοῦ, τῆς Σαβίνης, γυναικὸς τοῦ Ἀδριανοῦ, καὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων καὶ ἡ ἔτι κολακευτικωτέρα «Ὁ δῆμος Ἰουλιητῶν θεᾷ Ῥώμῃ σωτείρᾳ».

§ 85. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος (44 π. Χ.) ὁ τοὺς δολοφόνους αὐτοῦ Βροῦτον καὶ Κάσσιον καταβαλὼν Ἀντώνιος (42 π. Χ.) ἐδωρήσατο τὴν Κέω μετ' ἄλλων νήσων εἰς τοὺς Ἀθηναίους θέλων νὰ δείξῃ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν. «Ἀθηναίοις δ' εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσι . . .

ἔδωκε . . . καὶ Κέω . . .»[1]. Εἰς τὴν κτῆσιν τῶν Ἀθηναίων φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ Κέως καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίνου, θανόντος τὸ 161 μ. Χ. καὶ διαδεξαμένου αὐτὸν τοῦ φιλοσόφου Μάρκου Αὐρηλίου, θετοῦ υἱοῦ του.

§ 86. Ἡ διοίκησις ἐπὶ Ῥωμαίων ἔμενεν ἐλευθέρα. Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἶχον τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν. Οἱ θεσμοὶ διεφυλάχθησαν, ἀλλ' ὡς σκιαί, διότι οἱ ἄρχοντες κατέστησαν ἁπλοῖ φορολόγοι καὶ ἐγγυηταὶ καὶ πληρωταὶ τῶν καθυστερουμένων, servi rei publicae. Πόσον παρεῖχε φόρον ἡ Κέως δὲν γνωρίζομεν. Οἱ παρεχόμενοι εἰς τοὺς Ῥωμαίους φόροι ἦσαν κεφαλικοὶ (tributum capitis) βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ τιμήματος· ἔγγειος (tributum soli), ποικίλλων μεταξὺ τῆς πέμπτης καὶ τῆς δεκάτης τῶν προϊόντων τῆς γῆς· τέλη (portoria) καὶ ἔκτακτοι ἐπιτάξεις, αἵτινες τυχαῖαι ἢ μόνιμοι ἀπέβαινον καὶ αἱ δύο ἀνεξάντλητοι πηγαὶ πορισμοῦ εἰς τοὺς διοικοῦντας. Κατὰ τὸν γεωγράφον Στράβωνα ἡ Γύαρος (Γιοῦρα), εἰς τὴν ὁποίαν ἄκων προσωρμίσθη τρικυμίας ἕνεκα, ὑπὸ ἁλιέων τινῶν κατοικουμένη μόνον, ἐπλήρωνε φόρον ἐτήσιον δραχμὰς 150. Ἀναχωρῶν ἐκεῖθεν ὁ Στράβων παρέλαβεν εἰς τὸ πλοῖον πρεσβευτήν, ἀποστελλόμενον πρὸς τὸν ἐν Κορίνθῳ Αὔγουστον Καίσαρα, ὅπως μεσιτεύσῃ καὶ μετριάσῃ τὸν φόρον μόνον εἰς 50 δραχμάς, τὰς ὁποίας εὐχαρίστως ἠδύναντο νὰ πληρώνωσιν. Ἐὰν τὰ ἔρημα Γιοῦρα ἐπλήρωνον 150 δραχμάς, δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ Κέως, ἥτις ἐπὶ Ρωμαίων δὲν φαίνεται στερουμένη σπουδαιότητος καὶ πολὺ πιθανὸν ὅτι ἕνεκα τῆς θέσεώς της ἦτο τόπος συγκεντρώσεως πλοίων καὶ ἐμπορευμάτων, δὲν ὑπεβάλλετο εἰς σημαντικὴν φορολογίαν.

---

[1] Ἀππιαν. Ῥωμ. ἐμφ. βιβλ. Ε΄, κεφ. 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ'

ΘΕΟΙ, ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΑ ΤΩΝ ΚΕΙΩΝ

α') Θεοί.

§ 87. Εἶχον οἱ Κεῖοι καὶ ἐλάτρευον τοὺς αὐτοὺς θεούς, τοὺς ὁποίους καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες. Προσωποποιήσαντες οὗτοι καὶ ἐμψυχώσαντες ἅπασαν τὴν φύσιν καὶ ὑψώσαντες τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἰδεῶδες, τὸ ἐγώ των εἰς τὸν οὐρανόν, ἔπλασαν αὐτοὶ διὰ τῆς φαντασίας τοὺς θεοὺς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἑαυτῶν καὶ ἀπέδωκαν αὐτοῖς ἀρετὰς καὶ κλίσεις καὶ πάθη καὶ μίση ἀνθρώπινα. Περιορίσαντες τὸ κράτος ἑκάστου θεοῦ εἰς ὡρισμένον στοιχεῖον ἔζων ἐν μέσῳ λαοῦ θεῶν. Πληρώσαντες οὕτω τὸ σύμπαν θείου πνεύματος καὶ μερίσαντες τὰς θείας δυνάμεις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐννοήσωσι ταύτας χωριστὰ ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ νὰ ἑνώσωσιν εἰς μίαν δύναμιν ἀρχικήν, δημιουργικήν, αἰωνίαν πηγὴν πάσης ζωῆς καὶ πάσης δυνάμεως ἐν τῇ φύσει. Ἡ δημώδης πίστις ἐξελάμβανε πᾶν φυσικὸν φαινόμενον ὡς ἔργον χωριστοῦ τινος, προσωπικῶς ἐννοουμένου ὑψηλοτέρου ὄντος. Οἱ ἐναντίον τῆς δημώδους ταύτης πίστεως ὑψωθέντες εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας ἑνὸς θεοῦ, κυβερνῶντος τὸ σύμπαν καὶ πανταχοῦ παρόντος, οἷοι ὁ Πρόδικος καὶ ὁ Σωκράτης, κατεδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ κωνείου θάνατον.

§ 88. Ὡς ἁπανταχοῦ ἑκάστη θεότης εἶχε τὸν εὐνοούμενον λαόν της, οὕτω καὶ ὁ λαὸς τῆς Κέω εἶχε τοὺς εὐνοοῦντας αὐτὸν θεοὺς καὶ ἐτίμα αὐτοὺς περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ ἐθεώρει αὐτοὺς πολιούχους, προστάτας. Τοιοῦτος θεὸς ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Κείων ὁ *Ἀρισταῖος*, ὅστις ὡμοιώθη μὲ τὸν Δία ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζεὺς Ἀρισταῖος* καὶ τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν ἀρχαίαν λατρείαν τοῦ Φοίβου Ἀπόλλωνος οὕτως, ὥστε καὶ τὰ ἐπίθετα τοῦ Ἀρισταίου παρὰ τοῖς ποιηταῖς εἶναι συχνὰ αὐτὰ ταῦτα τοῦ Ἀπόλλωνος, οἷον βαθυχαίτης, ἑκατηβόλος, κλυτότοξος.

1. Ζεύς.

§ 89. Πρῶτοι κάτοικοι ἐν Κέῳ ἦσαν οἱ Πελασγοὶ καὶ πρώτη πρᾶξις λατρείας, τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἐν αὐτῇ, εἶναι ἡ τοῦ Ἀρισταίου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους, διότι παρὰ τοῖς Πελασγοῖς

οἱ ὑψηλοὶ τόποι, αἱ νεφελώδεις κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἐχρησίμευον ὡς ναοί, ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐγερθέντες, ὡς βωμὸς εἰς τὸν Δία, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο καθιερωμένη ἡ δρῦς, τῆς ὁποίας οἱ ἐδώδιμοι καρποί, αἱ βάλανοι, ἀπετέλουν τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν ἀνθρώπων τροφήν. Ὅθεν ἡ λατρεία τοῦ Διὸς ἐν Κέῳ μετηνέχθη ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ὅπου ἡ πελασγικὴ αὐτῆς λατρεία ἦτο ἀρχαιοτάτη. Ὡς ἐνηργεῖτο ἡ λατρεία τοῦ Διὸς ἐν Κέῳ δὲν ἦτο γενικὴ καὶ ὑπερτάτη, δὲν ἀπηυθύνετο πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ἀλλ' ὡς πρᾶξις ἁγνισμοῦ, ὡς ἁπλῆ πρᾶξις θυσίας, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν πραΰνσιν τοῦ Σειρίου, ἀπευθυνομένη πρὸς μίαν τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ ὡς νεφεληγερέτου ἢ ἰκμαίου καὶ συνδεομένη μετὰ τῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων, τῶν γενομένων ἀνὰ πᾶν ἔαρ κατὰ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Σειρίου ἀστέρος, ὅτε προεγίνωσκον τὴν κρᾶσιν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους. Ναὸς τοῦ Διὸς ἐν Κέῳ οὔτε εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲν ἀναφέρεται.

2. *Νύμφαι. Κυπάρισσος.*

§ 90. Ἀρχαιοτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ λατρεία τῶν Νυμφῶν ἐν Κέᾳ, εἰς τὰς ὁποίας ἡ τοπικὴ θρησκεία ἰδιαιτέραν ἀπέδιδε λατρείαν. Μνεία ἰδίως γίνεται τῶν *Βρισῶν* εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ἀρισταίου καὶ τῶν *Κορησσίων*, ὡς οὐσῶν ἐγχωρίων [1].

«Insula Coryciis quondam celeberrima nymphis
Cingitur Aegeo nomine Cea mari [2]»,

ἤτοι ὑπάρχει νῆσός τις πολὺ συχναζομένη ὑπὸ τῶν Κωρυκίων ἢ Κορησσίων Νυμφῶν, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὴν περικυκλώνει καὶ ὀνομάζεται Κέως.

Νυμφαῖον ἐν τῇ νήσῳ δὲν ὑπῆρχε καθιερωμένον. Ἐὰν ὑπῆρχεν, ἴσως ὁ Ἡρακλείδης ἢ ὁ Στράβων θὰ ἐποιοῦντο αὐτοῦ μνείαν. Ἐν τῇ πόλει Κορησσίᾳ ἐκαλοῦντο διὰ τοῦ ὀνόματος Κορήσσιαί τινες τῶν Νυμφῶν, τῶν λατρευομένων γενικῶς εἰς τὴν νῆσον. Τὰ περίχωρα τῆς Καρθαίας εἶχον ἐπίσης τὰς Νύμφας των.

«Namque sacer Nymphis Carthaea tenentibus arva [3]».

Ἦν γὰρ ἱερὰ (ἡ ἔλαφος) ταῖς Νύμφαις, ταῖς τὰ πέριξ τῆς Καρθαίας οἰκούσαις.

---

1 Ἡρακλ. Ποντ. Κείων πολιτ. Θ΄.
2 Ὀβιδ. Ἡρωϊδ. Κ΄ 221.
3 Ὀβιδ. Μεταμορφ. βιβλ. Ι΄, στ. 109.

§ 91. Μετὰ τῶν Νυμφῶν τῆς Καρθαίας σχετίζεταί πως καὶ ὁ ἰθαγενὴς μῦθος περὶ τοῦ Κυπαρίσσου ἕνεκα τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ζώσης ἐλάφου, τῆς λίαν προσφιλοῦς εἰς αὐτάς. Ὁ Ὀβίδιος διηγήθη μὲ πολλὴν χάριν τὰ περὶ τῆς δυστυχίας τοῦ Κυπαρίσσου καὶ τῆς μεταμορφώσεως αὐτοῦ. «Εἰς τοὺς ἀγροὺς τῆς Καρθαίας, λέγει, ἔζη μεγαλοπρεπὴς καὶ προσφιλὴς εἰς τὰς ἐκεῖ Νύμφας ἔλαφος. Τὰ πλατέα καὶ κλαδωτὰ αὐτῆς κέρατα ἐπεσκίαζον πολὺ τὸ μέτωπόν της καὶ ἔλαμπον ἐπὶ τῶν κροτάφων της, διότι ἦσαν χρυσᾶ. Περιδέραιον ἐκ λίθων πολυτελῶν ἐκρέματο περὶ τὸν λεπτοφυᾶ τράχηλόν της. Ἀστεροειδὴς σφαῖρα ἐξ ἀργύρου διὰ λεπτῶν ἱμάντων δεδεμένη ἐκινεῖτο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της. Δύο μαργαριτάρια ἐκ στιλπνοτάτου ὀρειχάλκου ἰσομεγέθη ἐκυμάτιζον εἰς τὰ ὦτά της. Ἐλευθέρα παντὸς φόβου καὶ τῆς ἐμφύτου αὐτῇ δειλίας εἰσήρχετο εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀνθρώπων καὶ παρεῖχε τὸν τράχηλόν της εἰς τὰς θωπείας χειρὸς ἀγνώστου. Κανεὶς δὲν ἠγάπησε τόσον τὸ ἥμερον τοῦτο ζῷον, ὅσον ὁ ὡραιότερος τῶν κατοίκων τῆς Κέω, ὁ Κυπάρισσος, ὅστις τὸ ὡδήγει εἰς βοσκὴν πάντοτε νέαν, εἰς πηγὰς διαυγεῖς. Ὁτὲ μὲν ἐνέπλεκεν εἰς τὰ κέρατά της τὰ ποικιλώτερα ἄνθη, ὁτὲ δὲ ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της καθήμενος ἠγάπα νὰ τὴν διευθύνῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δι' ἡνίων πορφυροχρόων. Θερμότης πνιγηρὰ ἐπεκράτει ἡμέραν τινὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν· ἡ δ' ἔλαφος κεκμηκυῖα ἀνεπαύετο ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς χλόης, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἀναπνέουσα εὐφρόσυνον δρόσον. Ὁ νέος Κυπάρισσος ἐξ ἀπροσεξίας ἐκτύπησε διὰ τοῦ ἀκοντίου του τὸ φίλτατον ζῷον, τὸ ὁποῖον παρευθὺς ἐκ τοῦ σκληροῦ τραύματος ἐκπνέει. Ἕνεκα τῆς μεγάλης του λύπης θέλει ν' ἀποθάνῃ καὶ αὐτός. Μάτην ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων ἐζήτει νὰ τὸν παρηγορήσῃ. Ἀπαρηγόρητος κλαίει, στενάζει καὶ εὔχεται εἰς τοὺς θεοὺς ἐξ ὑπερτάτης εὐνοίας νὰ δώσωσιν αὐτῷ λύπην καὶ πένθος αἰώνιον. Ἐνῷ δ' ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῆς λύπης καὶ τῶν ἀφθόνων δακρύων ἐτήκετο, τὸ σῶμά του ἤρχισε νὰ πρασινίζῃ, οἱ βόστρυχοι, οἱ κυματίζοντες περὶ τὸν ἀλαβάστρινον λαιμόν του, μετεβλήθησαν εἰς φύλλωμα σκληρὸν καὶ ἀνωρθωμένον, καλύψαν τὴν λεπτὴν καὶ πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ὑψουμένην κορυφὴν τοῦ δένδρου, εἰς τὸ ὁποῖον μετεβλήθη ὁ Κυπάρισσος. Τὴν μεταβολὴν ταύτην ἰδὼν ὁ Ἀπόλλων ἐστέναξε καὶ εἶπε: «Τὸ ἀντικείμενον τοῦ αἰωνίου πένθους μου θὰ εἶσαι σύ, Κυπάρισσε, συνδεδεμένον πρὸς τὰς θλίψεις τῶν θνητῶν, ὡς σύμβολον τοῦ πένθους αὐτῶν» [1].

---

[1] Ὀβιδ. Μεταμορφ. βιβλ. Ι΄, στ. 110-142.

3. Ἀπόλλων.

§ 92. Ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ μεγάλου τούτου θεοῦ τῶν Κυκλάδων, ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς νήσου, καὶ εἰς ὅλας ὑπῆρχον ναοὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Ἐν Καρθαίᾳ ὁ Bröndsted ἀνεῦρε τὸ κυριώτερον αὐτοῦ ἱερόν, τὰ μάρμαρα τοῦ ὁποίου ἦσαν κεκαλυμμένα ἀπὸ ψηφίσματα τοῦ λαοῦ καὶ συνθήκας, αἵτινες ἀπέβλεπον οὐ μόνον τοὺς Καρθαιεῖς, ἀλλ' ἐπίσης ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Κέω. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Καρθαίᾳ ἐγίνοντο καὶ οἱ χοροὶ καὶ ἐψάλλοντο αἱ ᾠδαί, τὰς ὁποίας ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Πίνδαρος ἐποίουν. Ἐν Κορησσίᾳ ἐπίσης ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τοῦ Σμινθίου Ἀπόλλωνος. Οἱ Κεῖοι ἐτίμων τὸν Σμίνθιον Ἀπόλλωνα, καθὼς καὶ τὸν Διόνυσον, ὡς διαφθείροντα τοὺς ποντικούς, τοὺς λυμαινομένους τοὺς καρποὺς τῶν ἀμπέλων των, καλουμένους δὲ ὑπὸ τῶν Κρητῶν σμίνθους. Τοὺς θεοὺς τούτους ἀναπαριστῶσιν εἰς τὰ ἀγάλματα πατοῦντας ποντικόν. Ἐτελεῖτο δὲ καὶ ἐν Ῥόδῳ ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος τούτου, *Σμίνθια* καλουμένη, ἐξ οὗ εἰκάζουσιν ὅτι ἡ λατρεία αὕτη μετέβη ἐκ Κρήτης εἰς Ῥόδον καὶ ἐκ Ῥόδου εἰς Κέω. Ἀλλ' ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι ἡ κτίσις τῆς Κορησσίας ὑπὸ τῶν Κρητῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη.

Ἄγαλμα τῆς θεᾶς Νεμέσεως εὑρεθὲν παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Σμινθίου Ἀπόλλωνος.

4. Ἄρτεμις.

§ 93. Ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, γεννηθεῖσα καὶ αὕτη συγχρόνως ἐν Δήλῳ, μετέχει τῆς φύσεως τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπὸ πολλὰς

ἐπόψεις εἶναι ἡ γυναικεία μορφή. Σχετίζεται καὶ αὕτη μετὰ τοῦ οὐρανίου φωτός, ὡς θεότης σεληνιακή, Φοίβη λάμπουσα, τὴν ὁποίαν ὁ Βακχυλίδης προσαγορεύει λέγων,

δαδοφόρου νυκτὸς
μεγαλοκόλπου θύγατερ.

Εἰκὼν σεληνιακῶν ἀκτίνων, παρθένος ἁγνή, θεότης τῆς ἀγροτικῆς φύσεως ἀρέσκεται νὰ τρέχῃ ἀνὰ τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη. Ἔχουσα εὐγενῆ καὶ σοβαρὰν καλλονήν, ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ βάδισμα ἀγέρωχον ἐπισκιάζει τὰς συνοδοὺς αὐτῇ Νύμφας. Ἐτιμᾶτο ἐν Κέῳ, ὡς ἐν Δήλῳ καὶ ἐν γένει εἰς ὅλας τὰς Κυκλάδας, μετὰ τοῦ θείου ἀδελφοῦ της. Πολὺς ὑπῆρχεν ὁ ζῆλος τῶν Κείων διὰ τὴν λατρείαν τῶν διδύμων θεοτήτων τῆς Δήλου. Ὁ Πίνδαρος εἰς τὴν πρώτην μυθικὴν ᾠδὴν τὴν Δῆλον τοῦ Ἀπόλλωνος (Ἀπολλωνιὰς) ἱκετεύει νὰ τὸν συγχωρήσῃ, διότι τελειώνει πρῶτον τὸ ποίημα διὰ τὸν συμπατριώτην του ἐκ Θηβῶν Ἡρόδοτον, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ προσφέρῃ τὸν ὕμνον τοῦ Ἀπόλλωνος, ζητηθέντα παρὰ τῶν Κείων.

Εἶξον, ὠπολλωνιάς, ἀμφοτερᾶν
τοι χαρίτων σὺν θεοῖς ζεύξω τέλος ....

Ἀρτεμίσιον ἢ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ὑπῆρχεν ἐν Καρθαίᾳ καὶ ἐν Ἰουλίδι.

5. **Ἀθηνᾶ.**

§ 94. Ἡ λατρεία τῆς Νεδουσίας Ἀθηνᾶς ἐν Κέῳ ἐπὶ ἑνὸς μόνου χωρίου τοῦ Στράβωνος στηρίζεται.

6. **Δήμητρα.**

Ἡ Δήμητρα ἐλατρεύετο ἐπίσης ἐν Κέῳ καὶ εἶχεν ἱερείας, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἑπομένης ἐπιγραφῆς, ἥτις εὑρέθη εἰς θέσιν *Φούσκα* ἐντετειχισμένη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου·

« *Φιλετὼ Δεξικλέους θυγάτηρ*
ἱέρεια γενομένη Δήμητρι ἀνέθηκεν ».

7. **Βάκχος.**

§ 95. Ἡ λατρεία τοῦ Βάκχου καὶ αἱ ἀγόμεναι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἑορταὶ ἐν τῇ νήσῳ ἐξάγονται ἐκ πολλῶν νομισμάτων, ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐν Καρθαίᾳ ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ τοῦ παρ' Ἀθηναίῳ ἀπαντῶντος

ἀστείου ἀνεκδότου τοῦ Σιμωνίδου[1]. «Γριφώδη δ' ἐστὶ καὶ Σιμωνίδῃ ταῦτα πεποιημένα, ὥς φησι Χαμαιλέων ὁ Ἡρακλεώτης ἐν τῷ περὶ Σιμωνίδου.

Μιξονόμου τε πατὴρ καὶ σχέτλιος ἰχθὺς
πλησίον ἠρείσαντο καρήατα· παῖδα δὲ νυκτὸς
δεξάμενοι βλεφάροισι Διωνύσοιο ἄνακτος
βουφόνον οὐκ ἐθέλουσι τιθηνεῖσθαι θεράποντα».

Ἐκ τῶν δύο ἐξηγήσεων, αἵτινες ἐδόθησαν περὶ τοῦ αἰνίγματος τοῦ Σιμωνίδου, ἡ μία προέκυπτεν ἐκ περιστάσεών τινων τῆς ἑορτῆς τοῦ Βάκχου, ἥτις ὤφειλε νὰ ἑορτασθῇ εἰς τὴν Ἰουλίδα. Εἶναι δὲ ἡ ἑξῆς· «Οἳ δέ φασιν ἐν Ἰουλίδι τὸν τῷ Διονύσῳ θυόμενον βοῦν ὑπό τινος τῶν νεανίσκων παίεσθαι πελέκει· πλησίον δὲ τῆς ἑορτῆς οὔσης εἰς χαλκεῖον δοθῆναι τὸν πέλεκυν. Τὸν οὖν Σιμωνίδην ἔτι νέον ὄντα βαδίσαι πρὸς τὸν χαλκέα κομιούμενον αὐτόν. Ἰδόντα δὲ καὶ τὸν τεχνίτην κοιμώμενον καὶ τὸν ἀσκὸν καὶ τὸν καρκίνον εἰκῇ κείμενον καὶ ἐπαλλήλως ἔχοντα τὰ ἔμπροσθεν, οὕτως ἐλθόντα εἰπεῖν πρὸς τοὺς συνήθεις τὸ προειρημένον πρόβλημα. Τὸν μὲν γὰρ τοῦ ἐρίφου πατέρα τὸν ἀσκὸν εἶναι, σχέτλιον δὲ ἰχθὺν τὸν καρκίνον, νυκτὸς δὲ παῖδα τὸν ὕπνον, βουφόνον δὲ καὶ Διονύσου θεράποντα τὸν πέλεκυν»[2]. Ὥστε τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Βάκχου βοῦς ἔπρεπε νὰ θυσιασθῇ καὶ ὁ νόμος ἀπῄτει νεανίσκος νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν διὰ πελέκεως.

8. Κτήσυλλα Ἀφροδίτη.

§ 96. Ἡ ἱστορία τῆς Κτησύλλης, θυγατρὸς τοῦ Ἀλκιδάμαντος ἐξ Ἰουλίδος, ἥτις ὑπῆρξε δυστυχὴς διὰ τὸν ἔρωτα καὶ ἀπεθεώθη μετὰ τὸν θάνατόν της, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν λατρείαν ταύτης καὶ τὴν ἵδρυσιν ναοῦ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον *Ἀφροδίτης Κτησύλλης*. Τὸ τμῆμα τῶν μεταμορφώσεων τοῦ Ἀντωνίνου Λιβεράλη περιέχει τὴν περὶ Κτησύλλης ἀφήγησιν· ἔχει δὲ οὕτω:

«Ἱστορεῖ Νίκανδρος ἑτεροιουμένων γ'. Κτήσυλλα ἐγένετο Κεία τὸ γένος ἐξ Ἰουλίδος Ἀλκιδάμαντος θυγάτηρ. Ταύτην ἰδὼν Ἑρμοχάρης Ἀθηναῖος χορεύουσαν Πυθίοις παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Καρθαίᾳ ἐπεθύμησεν αὐτῆς· καὶ ἐπιγράψας μῆλον ἔρριψεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ δὲ ἀνείλετο καὶ ἀνέγνω. Ἐγέγραπτο δὲ ὅρκος κατὰ τῆς Ἀρτέμιδος, ἦ μὴν γαμηθήσεσθαι Ἑρμοχάρῃ Ἀθηναίῳ. Ἡ μὲν

---

[1] Ἀθην. Δειπνοσοφ. βιβλ. Ι', κεφ. 84.
[2] Ἀθ. αὐτ.

οὖν Κτήσυλλα ἀπέρριψε τὸ μῆλον αἰδεσθεῖσα καὶ χαλεπῶς ἤνεγκεν, ὥσπερ ὅτε Κυδίππην Ἀκόντιος ἐξηπάτησεν. Ἑρμοχάρει δ' αἰτησαμένῳ κατήνεσε τὸν γάμον ὁ πατὴρ ὁ τῆς Κτησύλλης καὶ ὤμοσε τὸν Ἀπόλλωνα τῆς δάφνης ἁψάμενος. Ἐπεὶ δὲ διῆλθεν ὁ τῶν Πυθίων χρόνος, Ἀλκιδάμας ἐπιλαθόμενος τὸν ὅρκον, ὃν ὤμοσεν, ἑτέρῳ συνῴκιζε τὴν θυγατέρα. Καὶ ἡ παῖς ἔθυεν ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ· χαλεπῶς δὲ φέρων Ἑρμοχάρης ἐπὶ τῷ τούτου διαμαρτεῖν, εἰσέδραμεν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον· καὶ ἡ παῖς αὐτὸν ἰδοῦσα κατὰ θεῖον ἠράσθη· καὶ συνθεμένη διὰ τῆς τροφοῦ, διαλαθοῦσα τὸν πατέρα, νύχιον ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ γάμος ἐπράχθη τῷ Ἑρμοχάρει. Τεκοῦσα δὲ ἡ Κτήσυλλα καὶ χαλεπῶς ἐκ τοῦ τόκου διατεθεῖσα ἐτελεύτησε κατὰ δαίμονα, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐψεύσατο τὸν ὅρκον. Καὶ τὸ μὲν σῶμα κομίσαντες ἔφερον, ὅπως κηδεύσωσιν· ἐκ δὲ τῆς στρωμνῆς πελειὰς ἐξέπτη καὶ τὸ σῶμα τῆς Κτησύλλης ἀφανὲς ἐγένετο. Χρωμένῳ δ' Ἑρμοχάρει ὁ θεὸς ἀνεῖπεν ἱδρύσασθαι ἱερὸν παρὰ τοῖς Ἰουλιήταις, ἐπώνυμον Ἀφροδίτης Κτησύλλης· ἔχρησε δὲ καὶ τοῖς Κείοις. Οἱ δὲ θύουσιν ἄχρι νῦν Ἰουλιῆται μὲν Ἀφροδίτῃ, Κτήσυλλαν ὀνομάζοντες, οἱ δὲ ἄλλοι Κτήσυλλαν Ἑκαέργην »[1].

Ἐπιγραφαί.

Ὁ Δῆμος τῶν Καρθαιέων ναὸν Ἀφροδίτῃ[2].
Θεοκλύδης Ἀρισταίχμου Ἀφροδίτῃ ἀνέθηκεν ἄρξας.
Ὁ δῆμος ὁ Καρθαιέων ἐν τῷ ναῷ Ἀφροδίτην ἀνέστησεν[3].

9. Ἀκόντιος καὶ Κυδίππη.

§ 97. «Ὑπάρχει νῆσός τις πολὺ συχναζομένη ὑπὸ τῶν Κωρυκίων ἢ Κορησσίων Νυμφῶν· τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὴν περικυκλώνει. Ὀνομάζεται Κέως. Αὕτη εἶναι ἡ πατρίς μου· καὶ ἐὰν εἰς ἔνδοξον ὄνομα ἀποβλέπῃς, μάθε ὅτι οὐδεὶς θέλει μοὶ ἀποδώσει τὴν μομφὴν ὅτι κατάγομαι ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀσήμων προγόνων· ἔχω πλούτη καὶ ἤθη ἄμεμπτα. Τοιούτους λόγους ἀπευθύνει ὁ Ἀκόντιος πρὸς τὴν Κυδίππην»[4]. Περιττὸν ὅμως νομίζομεν νὰ προσθέσωμεν πλειότερα περὶ τοῦ ἐρωτικοῦ τούτου συμβεβηκότος, διότι ὁ περὶ αὐτοῦ μῦθος δὲν εἶναι ἡ ἀντιγραφὴ τοῦ μύθου τοῦ Ἑρμοχάρους καὶ τῆς Κτησύλλης.

---

[1] Ἀντωνιν. Λιβ. α'.
[2] Ραγκαβῆ Antiquités Hélléniques.
[3] Εὑρέθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἁγίου Συμεῶνος.
[4] Ὀβιδ. Ἡρωϊδ. Ι', 128.

10. Σάραπις.

§ 98. Ὁ Σάραπις ἦτο θεότης αἰγυπτιακὴ παναρχαία, ἐξελληνισθεῖσα. Θεὸς τῶν ψυχῶν εἰσήχθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Α' καὶ ἔπειτα εἰς Ἑλλάδα καὶ Ῥώμην. Ἐξ ἐπιγραφῆς, εὑρεθείσης ἐν τῷ ἠρειπωμένῳ ναῷ τῆς ἁγίας Ματρώνης, δηλοῦται ὅτι ἐν Κέῳ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Σαράπιδος καὶ θίασος τῆς λατρείας αὐτοῦ καὶ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἐτελεῖτο, καλουμένη *Εἰσίδια*. Ἐν τῇ φαιδρᾷ ταύτῃ καὶ χαρμοσύνῳ ἑορτῇ τὴν νύκτα ἐκαίοντο πυρὰ πλεῖστα πρὸς φωτισμὸν τοῦ μέρους, ἔνθα ἦτο ὁ ναός, καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ξύλων ἢ τὴν *ξυλωνίαν* [1], Ἐπαμείνων ὁ Σωμένου δώσας τὸ ἀργύριον ἐπηνέθη παρὰ τῶν θιασωτῶν.

Ἐπιγραφή.

Ἔδοξεν τοῖς Σαραπιασταῖς. Ἐπειδὴ Ἐπαμείνων Σωμένου ἀνὴρ καλὸς κἀγαθὸς ὢν διατελεῖ περὶ τὸν θίασον καὶ φιλότιμος· χρείας δὲ γενομένης ἀργυρίου εἰς ξυλωνίαν τῷ θιάσῳ προσήνεγκεν ἄτοκον. Ὅπως οὖν ἔχωμεν καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἀνδράσι φιλοτίμοις χρῆσθαι, δεδόχθαι τοῖς Σαραπιασταῖς ἐπαινέσαι Ἐπαμείνωνα Σωμένου ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ φιλοτιμίας, ἣν ἔχων διατελεῖ περὶ τὸν θίασον, καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνῳ καὶ ἀνακηρύξαι τὸν στέφανον τοῖς (Ε)ισιδιο.

Τὰ πυρὰ ταῦτα ἔτι καὶ νῦν ποιοῦσιν οἱ Κεῖοι εἰς πάσας τὰς ἑορτὰς καὶ φαιδρὰς πανηγύρεις καὶ χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς εὐθύμως διερχόμενοι τὴν ἑσπέραν περισυλλέγοντες τὴν καύσιμον ὕλην ἐκ τοῦ προχείρου καὶ οὐχὶ ἐκ ξυλωνίας.

Πυρὰ ἀνάπτουσιν ἐπὶ τῶν δωμάτων καὶ τὴν νύκτα τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως ἅμα τῷ «Χριστὸς ἀνέστη», ἀλλ' ὁμοιότητά τινα πρὸς τὴν ἑορτὴν τῶν Εἰσιδίων ἔχουσι τὰ πυρά, τὰ ἀναπτόμενα κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Ἰουνίου διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κληδόνου, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουσι *Χλαμπούρας*, ὑπεράνω τῶν ὁποίων περνῶντες τρὶς ἐκφωνοῦσι «περνῶ τοὺς ψύλλους μου κι' ἀφίνω τοὺς κοριούς μου», τὴν δὲ πρωΐαν συλλέγουσι τὴν στάκτην, τὴν ὁποίαν σκορπίζουσιν ἐπάνω εἰς τὰς συκᾶς, ἵνα μὴ ψωριῶσιν.

---

[1] Ἡ λέξις ξυλωνία δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ λεξικά· εἰσήχθη εἰς αὐτὰ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Ἐφημ. ἀρχ. 2629.

11. Ἥρα, Ἑστία, Ἑρμῆς, Ἡρακλῆς, Ἥφαιστος, Αἴολος, Ἀσκληπιός.

§ 99. Καὶ τῶν θεοτήτων τούτων ἱερὰ ὑπῆρχον. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἐπιδαύρου ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ἰαθέντων καὶ ἰαθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς καὶ τὰ εἴδη τῶν ἀσθενειῶν. Μεταξὺ τῶν ἀναγραφομένων εἶναι καὶ τὸ ὄνομα Κείας γυναικός, Ἀνδρομέδας καλουμένης, ἥτις προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν αὐτοῦ στεῖρα οὖσα, ὅπως ἀποκτήσῃ τέκνον. Κοιμηθεῖσα ἐν τῷ ναῷ εἶδε καθ' ὕπνον δράκοντα ἐπὶ τῆς γαστρὸς αὐτῆς ἐλθόντα. Μετὰ ταῦτα ἐγέννησε πέντε τέκνα.

Ἐπιγραφή.

Ἀνδρομέδα ἐκ Κέου: Αὕτη περὶ παίδων ἐγκαθεύδουσα ἐνύπνιον εἶδε· ἐδόκει οἱ ἐν τῷ ὕπνῳ δράκων ἐπὶ τῆς γαστρὸς ἐλθεῖν, καὶ ἐκ τούτου παῖδές οἱ ἐγένοντο πέντε [1].

12. Κέως.

§ 100. Ἐὰν ὁ ἐκ Ναυπάκτου ἥρως Κέως, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐδόθη τὸ ἱστορικὸν ὄνομα τῆς νήσου, ἔλαβε θείας τιμάς, ἀγνοοῦμεν.

Ἡμέραι ἑόρτιαι.

§ 101. Ἡμέραι ἑόρτιαι ἐν Κέῳ φέρονται αἱ ἑξῆς:

Πύθια. Ἐν Καρθαίᾳ πανηγυριζόμενα μετὰ θυσιῶν καὶ πομπῶν καὶ χορῶν καὶ ἑστιάσεων ἑορταστικῶν.

Θεοξένια. Ἐν Καρθαίᾳ ἐπίσης ἑορταζόμενα φαίνεται ὅτι ἦσαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Λεπτομερείας ἀγνοοῦμεν.

Διονύσια. Ἀναφέρονται εἰς πολλὰς ἐπιγραφάς.

Ἀσκληπίεια. Ἐν Καρθαίᾳ.

Εἰσίδια. Πρὸς τιμὴν τοῦ Σαράπιος.

Ἀπατούρια.

Ἀνθεστήρια. Διονυσιακὴ ἑορτὴ καὶ αὕτη.

Διὸς ἰκμαίου. Περὶ ταύτης ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

---

[1] Π. Καββαδία Feuilles d'Epidaure, σ. 91, 116.

§ 102. Διὰ τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ δεῖπνα κατὰ τὰς ἑορτὰς *πρόβουλοι* ἦσαν τεταγμένοι «δοκιμάζειν τὰ ἱερεῖα καὶ ἀφίστασθαι τὰ κρέα καὶ τῶν ἱερῶν προΐστασθαι». Ἀγώνων εἴδη ἦσαν ἀνδρῶν μὲν ἀκοντισμός, τοξική, καταπαλταφεσία, παίδων δὲ τοξικὴ καὶ ἀκοντισμός, λαμπὰς τῶν νεωτέρων. Παῖδες νικηταὶ καὶ ῥαψῳδοὶ κρεῶν μερίδα ἐλάμβανον. Ἅπας ὁ λαὸς συνέρρεεν εἰς τὰς πανηγύρεις ἐκείνας καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἐλάμβανε μέρος εἰς ὅλα, ὅσα προσεφέροντο ὡς εἰς πομπὴν *Πάγκειον*. «Ἑστιᾶν δὲ τούς τε πολίτας καὶ οὓς ἡ πόλις κέκληκε, καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους». Τὰ ποσὰ τῶν ἀναλωμάτων πρὸς ταῦτα, θυσίας, δεῖπνα, πομπάς, ἀγῶνας, βραβεῖα, ἀναντιρρήτως ἦσαν μεγάλα, ἀλλὰ πόσα δὲν δυνάμεθα νὰ ἠξεύρωμεν.

β') Πολιτεία.

§ 103. Περὶ πολιτείας τῶν Κείων ἔγραψεν ὁ ἐξοχώτερος τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο βιβλίον ἀπωλέσθη. Τὸ περισωθὲν τεμάχιον τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, πολυτιμότατον ἄλλως τε, Κείων πολιτεία ἐπιγραφόμενον, ἐλαχίστας παρέχει εἰδήσεις. Ἐκ διεσπαρμένων χωρίων ἄλλων συγγραφέων, ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ τοῦ ἀξιολόγου συγγράμματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Pridik, ἐκδοθέντος τὸ 1892 καὶ «De Ceï Insulae rebus» ἐπιγραφομένου, συνεπληρώσαμεν τὰ ἐλλείποντα κατὰ τὸ δυνατόν.

§ 104. Τρεῖς τύπους πολιτεύματος παρατηροῦμεν ἐν Κέῳ· τὸ μοναρχικόν, τὸ ὀλιγαρχικὸν καὶ τὸ δημοκρατικόν.

Κατὰ τὴν μυθικὴν περίοδον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων φύλων, τῶν ἀποτελεσάντων τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου, οἱ ἱδρυταὶ τῶν πόλεων διηύθυνον πάσας τὰς λειτουργίας, ὅσας ἀπῄτει ἡ νεοσυστᾶσα κοινωνία. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἦσαν ὑπέρτεροι ὅλων τῶν ἄλλων κατά τε τὴν σωματικὴν ῥώμην καὶ τὴν διανοητικὴν δύναμιν ἀπὸ θεῶν μάλιστα τινὲς ἐξ αὐτῶν καταγόμενοι. Τὸ πρὸς αὐτοὺς σέβας καὶ ἡ ὑπακοὴ τοῦ λαοῦ ἦσαν ἀπεριόριστα. Σύστημα κυβερνητικὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ἡ βούλησις τοῦ ἀρχηγοῦ ἦτο νόμος. Ἡ ἀρχηγία μετέβαινεν εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, μονάρχης ἢ κυρίαρχος, ἐκαλεῖτο καὶ βασιλεύς. Οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδαμῶς δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς σημερινούς. Ἐκεῖνοι δὲν εἶχον ἢ τὸ ὄνομα μόνον καί τινας ἐξαιρετικὰς τιμὰς καὶ χορηγίας, πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὰς συνελεύσεις, στρατηγίαν, δικάζειν εἰς τὰ κριτήρια, καὶ ἱεροπραγεῖν

εἰς τὰς δημοσίᾳ γενομένας θυσίας. Δὲν διέφεραν τῶν ἄλλων οὔτε κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν οὔτε κατὰ τὴν λοιπὴν δίαιταν καὶ ἠσχολοῦντο εἰς πολλὰ καὶ χρήσιμα δημόσια ἔργα. Πρῶτος τῶν ἀρχηγῶν τούτων, γνωστὸς ἤδη εἰς ἡμᾶς, μονάρχης ἢ βασιλεὺς ἦτο ὁ Ἀρισταῖος. Κατὰ τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη περὶ τοὺς Τρωϊκοὺς χρόνους ἐβασίλευε τῶν πόλεων τῆς Κέω Κτήσιος ὁ Ὀρμενίδης.

§ 105. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων καὶ ἐφεξῆς μέχρι τῶν Μηδικῶν πολέμων, διάστημα χρονικὸν ἐκ τῶν σκοτεινοτέρων, ἡ πολιτικὴ κατάστασις δὲν παρέμεινεν ἡ αὐτή, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς ὀλιγαρχίαν ἢ ἀριστοκρατίαν μετετρέπετο. Ὑπὸ θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἔποψιν ὑπήγετο εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν ἢ ἀμφικτυονίαν, κέντρον τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἱερὰ Δῆλος, ὡς συμπολιτεία καὶ οὐχὶ ἑκάστη πόλις χωριστά. Εἰ καὶ ἑκάστη πολις ἐκυβερνᾶτο ἐσωτερικῶς (sui juris) δι' ἰδίων νόμων, δι' ἰδίων καὶ ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων ἀρχῶν, δεσμός τις ὅμως κοινὸς συνῆπτε τὰς πόλεις εἰς ἑνιαίαν παράστασιν καὶ ἐνέργειαν καὶ διεύθυνσιν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων. Οἱ Ἐρετριεῖς π. χ. *τῶν Κείων ἐπῆρχον* καὶ οὐχὶ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πόλεως χωριστά· τὸ ἐν Δήλῳ ἑστιατόριον τῶν Κείων ἦτο· ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι οἱ *Κεῖοι* πολεμοῦσιν· ἐπὶ τοῦ Δελφικοῦ τρίποδος διὰ τῆς λέξεως *Κεῖοι* ἀναγράφονται· πάντα ταῦτα συμπολιτείαν δηλοῦσιν, ἥτις καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἐπὶ τῆς δημοκρατίας φαίνεται ἐξακολουθοῦσα καὶ ὑφισταμένη.

§ 106. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ Ἀθῆναι ἀνίδρυσαν τὴν δημοκρατίαν, φαίνεται ὅτι καὶ αἱ πόλεις τῆς Κέω μιμηθεῖσαι τὸ παράδειγμα ἐκείνων ἐδημοκρατήθησαν.

Ὁ λαὸς διῃρεῖτο εἰς πολίτας, μετοίκους ἢ παροίκους καὶ εἰς δούλους. Οἱ πολῖται πάλιν εἰς φυλὰς καὶ οἴκους. «Εἶναι δὲ αὐτὸν πολίτην τῆς πόλεως τῆς Καρθαιέων καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ μετέχοντας πάντων, ὧν καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται, καὶ *φυλῆς*, ἧς ἂν βούλωνται, καὶ *οἴκου*», νὰ ἐκλέξῃ δηλ. ὁ ἴδιος τὴν φυλὴν καὶ τὸν οἶκον, εἰς τὸν ὁποῖον θέλει νὰ ἐγγραφῇ. Ὁ οἶκος ὅθεν ἦτο μέρος τῆς φυλῆς, καὶ πολλοὶ οἶκοι ἀπετέλουν τὴν φυλήν. Ὀνόματα οἴκων κατὰ τὰς ἐπιγραφάς εἰσι. Λεῶδαι, Ὑλιχίδαι, Θυσσίδαι, Κορήσσιοι, Ἀνταλκίδαι. Ἐπιγραφή τις ἐπιτύμβιος φέρει τὰς λέξεις «Διονύσιος Διονυσίου Ὑλιχίδης». Ἐκ τοῦ Κορησσίων νόμου «ἑστιᾶν δὲ τούς τε πολίτας καὶ οὓς ἡ πόλις κέκληκε καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους ὅσοι τὰ τέλη φέρουσιν εἰς Κορησσίαν» γίνεται ἡ διάκρισις τῶν μετοίκων καὶ τῶν ἀπελευθέρων.

§ 107. Ἑκάστη τῶν τεσσάρων πόλεων εἶχεν ἰδίαν βουλὴν καὶ ἰδίας ἀρχάς. «Καὶ πολιτεύεσθαι Κείους κατὰ πόλεις κατὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας»· αἱ λέξεις αὗται δηλοῦσιν ὅτι τῶν πραγμάτων ἡ τάξις δὲν παρέμεινεν ἡ αὐτή. Ἐκ δὲ τοῦ «πολιτείαν ἐν Κέῳ καὶ γῆς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν καὶ τῶν ἄλλων αὐτοὺς πάντων, ὧνπερ καὶ Κεῖοι μετέχουσι» ἐξάγεται ὅτι κοινή τις πολιτεία ὑπῆρχεν ἐν Κέῳ. Θραῦσμα συνθήκης συνωμολογημένης μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς Κέω καὶ τῶν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Ἱστιαίας, δυναμένης ν' ἀναχθῇ εἰς τὸν Γ' ἢ Β' αἰῶνα π. Χ., δι' ἧς συνθήκης οἱ Κεῖοι καὶ οἱ Ἱστιαιεῖς δίδουσιν ἀλλήλοις τὴν ἰσοπολιτείαν μετὰ πλήρους ἐλευθερίας ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ συμμετοχῆς ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑκάστοτε βουλῆς, μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Κεῖοι ἀπετέλουν μίαν καὶ μόνην συμπολιτείαν. Οὐχ ἧττον, ἐπειδὴ ἑκάστη τῶν τεσσάρων πόλεων ἀπετέλει ἴδιον κράτος αὐτόνομον, διεπόμενον ὑπὸ δήμου καὶ βουλῆς ἰδιαιτέρας, καίτοι ἐπὶ μικρᾶς νήσου, δὲν φαίνονται πάντοτε ὁμόφρονες. Ὑπάρχουσι συνθῆκαι μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἰουλίδος, ἐν αἷς δὲν συμπεριλαμβάνεται ἡ Καρθαία. Πολλάκις ἑκάστη πόλις χωριστὰ διὰ συνθηκῶν μετὰ ξένων πολιτειῶν συνεδάλλετο. Ἄλλοτε πάλιν αἱ τέσσαρες πόλεις ὡς μία ἐπικράτεια εἰς συμμαχίαν προσχωροῦσι καὶ βραδύτερον ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι τῆς Αἰτωλικῆς ὁμοσπονδίας.

Ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ ἐκκλησία ἐκαλεῖτο. «Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ». Ἡ βουλὴ ἐκ τοῦ ὅλου δήμου ἀπορρέουσα ἦτο στοιχεῖον δημοκρατικόν. Πρῶτον ἔργον τοῦ λαοῦ ἦτο νὰ ἐκλέξῃ τὰς ἀρχὰς ἢ τοὺς ἄρχοντας.

Ἄρχοντες.

§ 108. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν μανθάνομεν οὐχὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων, ἀλλ' ὅτι αἱ ἀρχαιρεσίαι ἐγίνοντο κατ' ἔτος καὶ ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκλεχθῇ βουλευτὴς ἢ ἄρχων πρὸ τοῦ 30 ἔτους τῆς ἡλικίας συμπεπληρωμένου. Σὺν τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς οἱ ἄρχοντες τῶν Κείων, ὡς ἐκ θραύσματός τινος ὅρκου Ἰουλιητῶν ἐμφαίνεται, ὤμνυον ὡς ἑξῆς.

«τοὺς αἱρεθέντας . . . ὀμόσαι δὲ ἐν Πυθίῳ . . . ἄρξω τὴν ἀρχὴν ἣν ᾕρημαι . . . ὡς ἂν δύναμαι ἄριστα καὶ κάλλιστα . . . νὴ Δία, Ἀπόλλω, Ἀθηναίην . . . ». Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀρχῶν κατεῖχεν ὁ ἄρχων. Ὁ ἄρχων ἐκεῖνος τῆς πολιτείας ἦτο «ἐπώνυμος», διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὰ ψηφίσματα τύπου ἀπαραβάτου προηγεῖτο, καὶ εἰς τοὺς πίνακας τῶν ταμιῶν μετεχειρίζετο εἰς δῶρον οἱονδήποτε, ἵνα ὁρίζῃ τὸν χρόνον, ὡς «ἐπὶ ἄρχοντος

Ἀλεξιτέλους Ἀριστοπείθης Ἐρασικλέους χορηγήσας παισὶν εἰς Δῆλον στεφανωθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέθηκε τὸν στέφανον Ἀπόλλωνι δραχμὰς ἑκατόν». Περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἄρχοντος οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἢ ὅτι ἐτησίως καθιστάμενος ἡγεμονίαν δικαστηρίου εἶχεν ἐν πάσαις ταῖς ὑποθέσεσι καὶ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ναῶν. Ὀνόματα ἀρχόντων ὀλίγα περιεσώθησαν.

Καρθαιέων ἄρχοντες.

Θεοκύδης Ἀρισταίχμου, Παντάγαθος, Κτησιμένης, Θεοκύδης, Φίλων, Καλλιμένης, Κάλιππος, Σώκριτος, Δεινοκλῆς, Κτησίας Νικηράτου, Ἀλεξιτέλης.

Ἰουλιητῶν ἄρχοντες.

Θεοφανίδης, Διοκύδης.

Τὸ ἔτος, καθ' ὃ ὑπῆρξαν ἄρχοντες, δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ. Ἡ χρονολογία τῶν Κείων εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄγνωστος. Περὶ τῶν Κείων ἐλέγετο ἡ παροιμία «ἐν Κέῳ τις ἡμέρα;» ἢ «σεαυτῷ νουμηνίαν κηρύσσεις». Εἰκάζεται ἐκ τούτων ὅτι δὲν ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς σταθερὰ χρονολογία [1]. Ὀνόματα μηνῶν δύο εἰσὶ γνωστὰ μέχρι τοῦδε. Βακχιὼν καὶ Ἑρμαιών. Ὁ Βακχιὼν ἀναφέρεται εἰς ψήφισμα Ποιηεσσίων· ὁ δὲ Ἑρμαιὼν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἥτις παρέχει ἀτέλειαν τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὸ τῶν Ἰουλιητῶν ἀπὸ τοῦ μηνὸς τοῦ Ἑρμαιῶνος ἀρχομένην. Ὁ Βακχιὼν μὴν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Ἀνθεστηριῶνα τῶν Ἀθηναίων. Οἱ μῆνες τῶν Ἀθηναίων ἤρχιζον ἀπὸ τὴν θερινὴν τροπὴν μὲ τὸν μῆνα Ἑκατομβαιῶνα, ὅστις συνέπιπτε μὲ μέρος τοῦ Ἰουλίου, ἢ ἀρχαιότερον ἤρχιζον ἀπὸ τὴν χειμερινὴν τροπὴν μὲ τὸν μῆνα Γαμηλιῶνα. Ὁ Γαμηλιὼν ἔπιπτεν εἰς μέρος τοῦ καθ' ἡμᾶς Δεκεμβρίου καὶ μέρος τοῦ Ἰανουαρίου. Δεύτερος μὴν τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὁ Ἀνθεστηριών, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ ὁ τῶν Κείων Βακχιών, ὅστις περιελάμβανεν ἑπομένως μέρος τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου.

Στρατηγοί.

§ 109. Τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων προΐσταντο οἱ στρατηγοί, ὡς δηλοῦται ἔκ τινος ἐπιγραφῆς τῶν Κορησσίων, ἐχούσης οὕτω· «μὴ

[1] Ἀθην. 3. 117. — Παροιμιογραφ. Α. σ. 409. — Ἡσυχ. ἐν λέξει. Παροιμία ἐπὶ τῶν οὐκ εὐγνώστων· οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἐν Κέῳ τίς ἡμέρα, ὅτι οὐχ ἑστᾶσιν αἱ ἡμέραι, ἀλλ' ὡς ἕκαστοι θέλουσιν ἄγουσιν.

ἐξεῖναι δὲ ἀποδόσθαι τὰ ἆθλα ἃ ἂν λάβῃ (ὡς εἰς τοὺς ἀγῶνας), τοὺς δὲ στρατηγοὺς ἐν τῇ ἐξοπλισίᾳ ἐξετάζειν». Ἀλλὰ ταῦτα ἐλάχιστα περὶ τῶν στρατηγῶν δύνανται. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν *πρόβουλοι* ἐκελεύοντο «τὰ ὅπλα παρασκευάζειν καὶ παραδιδόναι τοῖς ἐφισταμένοις». Οἱ στρατηγοὶ ἐφίσταντο εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἱερά. Εἶχον τὴν μεγαλυτέραν αὐθεντίαν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις «τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἰουλιητῶν τοὺς ἐπιδημοῦντας Ἀθήνησι». — «συνεισπραττόντων δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ στρατηγοὶ οἱ Ἰουλιητῶν Ἐχέτιμος καὶ Νικόλεως καὶ Σάτυρος καὶ Γλαύκων καὶ Ἡρακλείδης». — «ἀναγράψαι τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἰουλιητῶν, οὓς εἴρηται ἐν τῷ ψηφίσματι συνεισπράττειν τὰ χρήματα, ἐν στήλῃ λιθίνῃ καὶ στῆσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου». — «ἀναγράψαι δὲ αὐτῶν τὰ ὀνόματα αὐτίκα μάλα ἐναντίον τοῦ δήμου τῷ γραμματεῖ τοὺς στρατηγοὺς τοὺς Ἰουλιητῶν, τοὺς ἐπιδημοῦντας Ἀθήνησι. Ἐὰν δέ τινες τῶν ἀναγραφέντων ἀμφισβητῶσι μὴ εἶναι τούτων τῶν ἀνδρῶν, ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐγγυητὰς καταστήσασι πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τοὺς Ἰουλιητῶν τριάκοντα ἡμερῶν δίκας ὑποσχεῖν».

Ἰουλιητῶν στρατηγοί.

Ἐχέτιμος, Νικόλεως, Σάτυρος, Γλαύκων, Ἡρακλείδης.

Καρθαιέων στρατηγοί.

Ἀρχέβουλος, Ἐρατοκλῆς, Καλλισθένης, Σωκράτης, Ἀρίστων, Νικίας, . . . ξένης, Πολύστρατος, Ἀριστοπείθης, Θεοκλῆς, Εὐκτήμων, Φερεκλῆς, Θεόδωρος, Ἐτέαρχος, Χάρης, Φιλοκλῆς, Καλλίστρατος.

Ἐν Καρθαίᾳ ἀνὰ τρεῖς πάντοτε ἀριθμοῦνται οἱ στρατηγοί, οἵτινες στέφανον τῷ θεῷ ἀναθέτουσι· «παρὰ στρατηγῶν Φερεκλείους, Θεοδώρου, Ἑτεάρχου τὸν στέφανον».

Γυμνασίαρχος.

§ 110. Περὶ τούτου ὑπάρχει ἐπιγραφὴ Κορησσίων, δι' ἧς δῆλον γίνεται ὅτι ἐξελέγετο ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας ἀρχὰς οὐχὶ νεώτερος τῶν τριάκοντα ἐτῶν· ὅτι οὗτος ἐποίει λαμπάδα τῶν νεωτέρων εἰς τὴν ἑορτήν, ἤτοι ὤφειλε νὰ προγυμνάσῃ τοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὅστις ἐκαλεῖτο λαμπάς, παρασκευαζομένους νέους· ὅτι ἐπεμελεῖτο τὰ κατὰ τὸ γυμνάσιον καὶ τὴν ἄσκησιν εἰς τὰ ὅπλα, ἥτις ἐγίνετο τρὶς τοῦ μηνὸς καὶ ὅτι ἦτο κύριος νὰ ἐπιβάλῃ πρόστιμον μέχρι δραχμῆς εἰς πάντα νεώτερον, ὅστις δὲν παρευρέθη εἰς τὸ γυμνάσιον, ἐνῷ ἠδύνατο.

«Αἱρεῖσθαι δὲ καὶ γυμνασίαρχον ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς μὴ νεώτερον τριάκοντα ἐτῶν· τοῦτον δὲ ποιεῖν λαμπάδα τῶν νεωτέρων τῇ ἑορτῇ, καὶ τἆλλα ἐπιμελεῖσθαι τὰ κατὰ τὸ γυμνάσιον, καὶ ἐξάγειν εἰς μελέτην ἀκοντισμοῦ καὶ τοξικῆς καὶ καταπαλταφεσίας τρὶς τοῦ μηνός, ὃς δ᾽ ἂν μὴ παρῇ τῶν νεωτέρων δυνατὸς ὤν, κύριος ἔστω αὐτὸν ζημιοῦν μέχρι δραχμῆς». Ὥστε τρία ὅπλων εἴδη διακρίνονται, ἀκόντιον, τόξον, καταπέλτης, καὶ εἰς ταῦτα ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι.

Ἀστυνόμοι, προστάται.

§ 111. Οὗτοι ἦσαν ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου. Εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῆς μίλτου «τὴν δὲ ἔνδειξιν εἶναι πρὸς τοὺς ἀστυνόμους, τοὺς δὲ ἀστυνόμους δοῦναι . . . ἡμερῶν εἰς τὸ δικαστήριον»· καί· «τὴν δὲ ἔνδειξιν εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς ἕνδεκα, ἐν Ἰουλίδι δὲ εἰσαγωγεῖς εἶναι τοὺς προστάτας».

Κρηνῶν ἐπιμεληταὶ ἐν Καρθαίᾳ.

Ἀπηγορευμένον ἦτο νὰ λούηταί τις ἢ νὰ πλύνῃ εἰς τὰς κρήνας. Πρὸς τοῦτο ἦτο διωρισμένος ἐπιμελητής, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπιβάλῃ πρόστιμον εἰς τὸν αἴτιον μέχρι δραχμῶν δέκα, τοὺς δὲ συλλαμβανομένους ἐπὶ τόπου οἰκέτας νὰ τιμωρῇ διὰ ραβδισμῶν. «Ἐπιμελεῖσθαι τῶν κρηνῶν ὡς ἂν μήτε λόωνται μήτε πλύνωσιν ἐν ταῖς κρήναις, ὧν τὸ ὕδωρ εἶσιν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος. Ἐὰν δέ τις ἢ λόῃ ἢ πλύνῃ τι ἐν ταῖς κρήναις, κύριος ἔστω ὁ ἐπιμελητὴς τὸν μὲν αἴτιον ζημιοῦν ἄχρι δέκα δραχμῶν, τοὺς δὲ ἐπὶ τόπου καταληπτοὺς οἰκέτας πληγαῖς κολάζειν».

Βουλὴ καὶ δῆμος, πρυτανεῖον, πρυτάνεις, πρόβουλοι, βουλευταί.

§ 112. Τὸ βουλευτήριον ἐκαλεῖτο πρυτανεῖον. Τοὺς προέδρους οἱ μὲν Ἰουλιῆται ἐκάλουν πρυτάνεις, οἱ δὲ Κορήσσιοι προβούλους· οὗτοι διῴκουν τὰ τῆς βουλῆς. Ἔργα δὲ τῆς βουλῆς ἦσαν τὸ *προβουλεύειν* καὶ *ἐκτελεῖν* τὰ ἐντεταλμένα αὐτῇ. Οὐδὲν προβούλευμα ἴσχυεν, ἂν μὴ ἐνεκρίνετο ὑπὸ τοῦ δήμου πρότερον καὶ γίνῃ ψήφισμα. Προστεθειμένοι εἰς τοὺς βουλευτὰς ἦσαν ὁ γραμματεὺς τῆς βουλῆς, ὁ ταμίας καὶ ὁ κῆρυξ. Ἐν τῷ πρυτανείῳ συνειστιῶντο οὐ μόνον αἱ πρυ-

τάνεις, οἵτινες ἐκεῖ καθ' ἡμέραν συνεδρίαζον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ξένοι καὶ πολῖται, εὐεργετήσαντες τὴν πόλιν, λόγῳ τιμῆς ἐκαλοῦντο. «Καλέσαι δὲ καὶ ἐπὶ ξενίᾳ εἰς τὸ πρυτανεῖον τοὺς 'Αθηναίους ἐς αὔριον». Ὁ τύπος τῶν ψηφισμάτων ἦτο «ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ» — ἢ «ὁ δεῖνα εἶπεν· ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ». Δύο ὑπάρχουσιν 'Ιουλιητῶν ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐνίοτε τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἐτίθετο ὁτὲ μὲν ἁπλῶς, ὁτὲ δὲ εἰς ἓν μετὰ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἀπαραβάτου τύπου τοῦ νόμου. «'Επὶ ἄρχοντος 'Αλεξιτέλους» — «'Επὶ ἄρχοντος Διοκύδους».

Ὁ δῆμος.

§ 113. Ἡ κύρωσις ἢ ἀκύρωσις τῶν νόμων ἐν τῇ δυνάμει τοῦ λαοῦ ἦτο. Οὐ μόνον αἱ ἐσωτερικαὶ ὑποθέσεις, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαί, εἰρήνη, πόλεμος, συνθῆκαι, εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἐξουσίαν τοῦ λαοῦ ἦσαν. Ὁ λαὸς ἀπέστελλε τοὺς πρεσβευτὰς καὶ ξένων πρέσβεων ἠκροᾶτο καὶ συνδίκους ἐπὶ τὰς δίκας ἀπέστελλεν. Εἰς τῶν Καρθαιέων τὰς ἐπιγραφὰς μνημονεύονται οἱ σύνδικοι, οἱ ἀποσταλέντες ἐπὶ τὰς δίκας. Ὁ λαὸς καὶ βραβεῖα καὶ τιμὰς εἰς ἄνδρας εὐεργετήσαντας τὸν δῆμον διὰ ψηφισμάτων ἀπένειμε.

Ψήφισμα.

«'Ανὴρ Κύθνιος ἀγαθὸς διατελεῖ περὶ τὴν πόλιν τῶν 'Ιουλιητῶν· εἶναι αὐτὸν πολίτην καὶ εὐεργέτην 'Ιουλιητῶν, μετέχοντα πάντων, ὧνπερ καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται· ἀναγράψαι δὲ αὐτῷ τὴν πολιτείαν ἐν στήλῃ λιθίνῃ καὶ στῆσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ 'Απόλλωνος τοῦ Πυθίου· τὸ δὲ ἀνάλωμα δοῦναι τὸν ταμίαν».

Τὸ ψήφισμα τοῦτο μαρτυρεῖ προσέτι καὶ τὰς ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς τὰς γείτονας νήσους. Λόγῳ φιλίας καὶ συμμαχίας ὁ δῆμος τῶν Κείων καὶ ἄλλους δήμους ἐστεφάνου, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή·

«Ὁ δῆμος τῶν 'Ιουλιητῶν
τὸν δῆμον τῶν 'Αθηναίων
στεφανοῖ».

Πρόξενοι. Προξενικοὶ κατάλογοι.

§ 114. Ὁ σκοπὸς τῶν προξενικῶν καταλόγων [1] ἦτο νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς πολίτας, οἵτινες ἀνεχώρουν, τὴν εὐκολίαν νὰ μάθωσι τίνες ἦσαν

[1] Latycher l. I, p. 587.

οἱ πρόξενοι τῶν Κείων εἰς ἑκάστην πόλιν, εἰς ἣν ἤθελον μεταβῇ, παρὰ τῶν ὁποίων ἐδύναντο νὰ ζητήσωσι προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν. Ἄλλοι κατάλογοι ἐχαράσσοντο καὶ ἐτοποθετοῦντο εἰς ἐμφανῆ μέρη διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς ξένους τοὺς ἐρχομένους εἰς τὰς πόλεις τῶν Κείων, ὅπως μάθωσι τὸ ὄνομα τοῦ προξένου των. Ὥστε ὑπῆρχον δύο κατάλογοι. Ποικίλα προνόμια καὶ τιμαὶ ἦσαν μετὰ τῆς προξενίας ἡνωμένα. Αἱ τιμαὶ πᾶσαι ἀναφέρονται εἰς ἐπιγραφὴν τῶν Καρθαιέων.

Ἐπιγραφή.

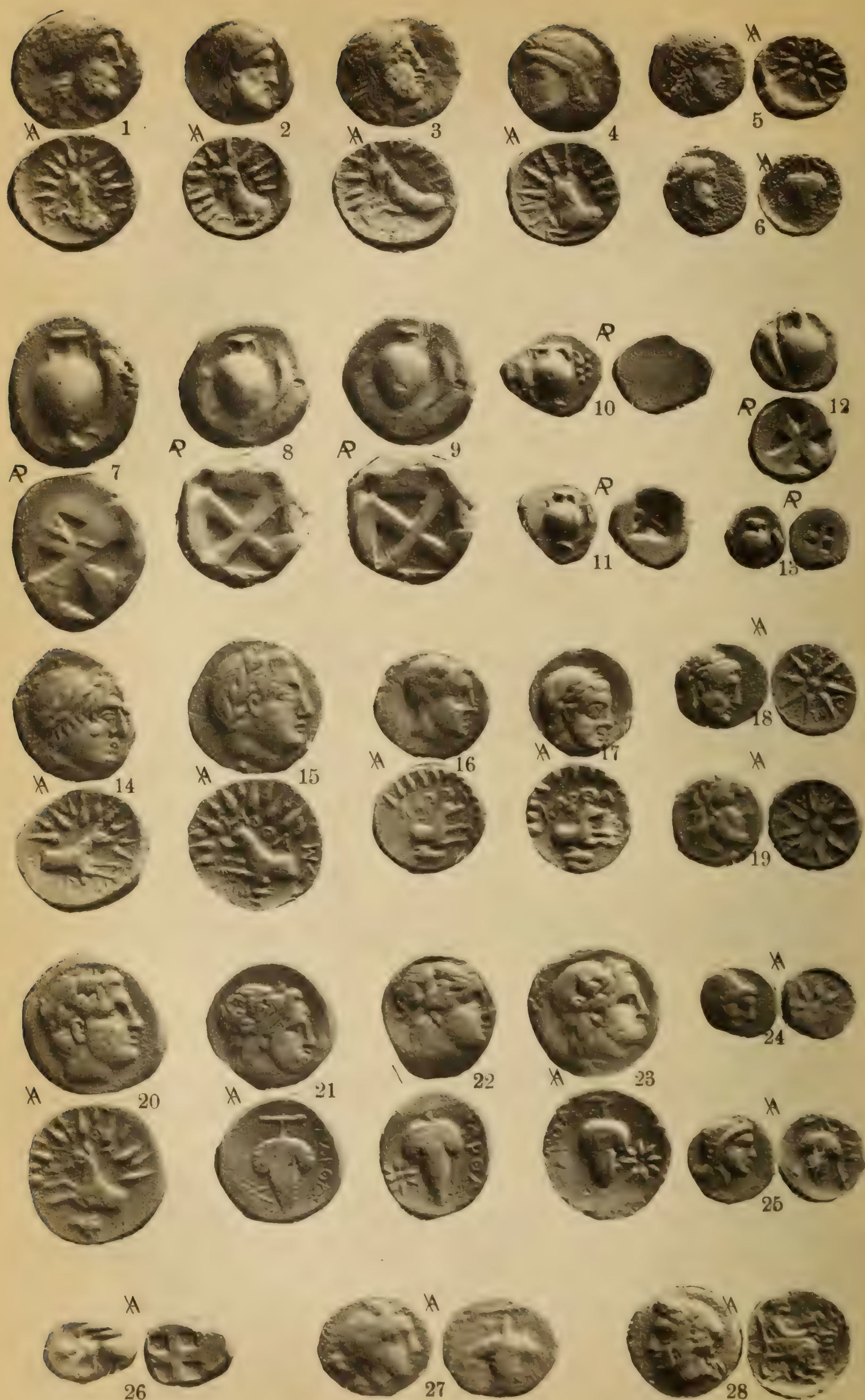
«Ἐπαινέσαι μέν, στεφανῶσαι δὲ καὶ χρυσῷ στεφάνῳ καὶ ἀναγορεῦσαι τὸν στέφανον Διονυσίοις τῷ ἀγῶνι. Εἶναι δὲ αὐτοὺς καὶ προξένους τῆς πόλεως τῆς Καρθαιέων καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτῶν, καὶ γῆς ἔγκτησιν καὶ οἰκίας εἶναι καὶ αὐτοῖς πάντα δεδόσθαι ὅσα περ εἰς τοὺς ἄλλους προξένους καὶ εἴσπλουν καὶ ἔκπλουν ἀσυλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ πρόσοδον πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά».

Δικαστήρια, Πετρησίαρχος, θεσμοφύλακες, θεσμοθέται.

§ 115. Δοκεῖ δὲ ὁ δῆμος Ἀθηναίων καὶ ἐν τῷδε κακῶς βουλεύεσθαι ὅτι τοὺς συμμάχους ἀναγκάζουσι πλεῖν ἐπὶ δίκας Ἀθήναζε. Οἱ σύνδικοι οἱ ἀποσταλέντες εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὰς δίκας τὰς κατὰ Ζήνιδος καὶ Λυσιμάχου. — τοὺς δὲ ὀφλόντας δίκας ὑπὸ τοῦ *Πετρησιάρχου* καὶ οὐκ ἐκτίσαντας ἡ βουλὴ οὐ δυναμένη πρᾶξαι ἀνέγραφε τὸ ἡμιόλιον καταδίκης. Τίς ὑπῆρξεν ἐκεῖνος ὁ Πετρησίαρχος ἀγνοοῦμεν. — *Θεσμοθετῶν* ἦτο τὸ «εἰσάγειν εἰς τὰ δικαστήρια». Τούτων δὲ καὶ τῶν *θεσμοφυλάκων* «τὸ διαφυλάττειν τὰ περὶ θεοὺς ὅσια καὶ τοὺς νόμους».

Οἰκονομικά.

§ 116. Ἑκάστη πόλις εἶχεν ἴδια νομίσματα. Ἦσαν ἀργυρᾶ. Τὸ σημεῖον ἢ τὸ σύμβολον τῶν μὲν Καρθαιέων ἦτο ἀμφορεύς, τῶν δὲ Κορησσίων σηπία, τῶν δὲ Ἰουλιητῶν σταφυλή, τῶν δὲ Ποιηεσσίων δὲν ἔχομεν. Ἀπὸ τοῦ πέμπτου καὶ τετάρτου αἰῶνος δὲν φαίνονται κοπτόμενα νομίσματα. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων καὶ Μακεδόνων νομίσματα ἦσαν ἀφθόνως διακεχυμένα. Τὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα καὶ λήγοντος τοῦ τρίτου αἱ πόλεις τῆς Κέω εἰς συμπολιτείαν ἦσαν ἡνωμέναι καὶ κοινὰ νομίσματα εἶχον. Τὰ νομίσματα ἐκεῖνα ἦσαν χαλκᾶ. ἔχοντα ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὸν Ἀρισταῖον Ἀπόλλωνα δαφνηφόρον, ἀντιθέ-

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΩ (ΥΠΟ Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΥ)

Ἀριθμ. 1-6 ΚΕΙΩΝ ; — Ἀριθ. 7-25 ΚΑΡΘΑΙΩΝ — Ἀριθ. 26-28 ΠΟΙΗΕΣΣΙΩΝ (;)

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΕΩ (ΥΠΟ Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΥ)

Ἀριθμ. 1 - 14 ΚΟΡΗΣΙΩΝ - - Ἀριθμ. 15 - 40 ΙΟΥΛΙΕΩΝ

τως δὲ τὰ γράμματα *Κει ἢ Κειων Σιριος*. Τὸν δεύτερον καὶ πρῶτον αἰῶνα καὶ τοῦ τρίτου ἴσως λήγοντος ἑκάστη πόλις ἔκοπτε τὰ νομίσματά της. Ἦσαν χαλκᾶ. Σημεῖον τῶν Καρθαιέων *Καρθαι ἢ Καρθα*, τῶν Κορησσίων *Κορη* καὶ *Κο*, τῶν Ἰουλιητῶν *Ιουλιη, Ιουλι ἢ Ιου*.

§ 117. Ἐπειδὴ ἡ νῆσος καὶ τῶν ἀγρῶν εἶχεν εὐφορίαν καὶ τῶν μετάλλων ἀφθονίαν, τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνθηρόν. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν τελῶν ἢ τῶν φόρων τῶν εἰσπραττομένων κατεῖχον τὰ *τελώνια, ἐλλιμένια*. Ἐξ ἐπιγραφῆς τινος, φερούσης τὴν λέξιν *τελώνιον*, μαρτυρεῖται ὅτι ἐπὶ τοῦ ὁρίου τῶν δύο πόλεων Ποιηέσσης καὶ Καρθαίας ὑπῆρχε τοιοῦτον. Ἀλλὰ περὶ τοῦ εἴδους τῶν τελωνίων οὐδὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ, διότι εἰς ἓν μόνον ψήφισμα, ὅπου περὶ ἐμπορίου τῶν Κείων πρόκειται, ἀτέλεια παραχωρεῖται τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῆς μίλτου «Ἀτέλειαν δὲ εἶναι . . . ἀπὸ τοῦ μηνὸς τοῦ Ἑρμαιῶνος». Πρὸς φυλακὴν τῆς μίλτου ἦσαν ἐν μὲν τῇ Κορησσίᾳ *ἀστυνόμοι*, ἐν δὲ τῇ Ἰουλίδι *προστάται*. Ἂν ὑπῆρχε *διαπύλιον* καὶ *ἐπωνύμιον*, ἀγνοοῦμεν. ***Μετοίκιον*** ὅμως μνημονεύεται «τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους ὅσοι τὰ τέλη φέρουσιν εἰς Κορησσίαν». Οἱ ἀπελεύθεροι μετοίκιον ἄνευ ἀμφιβολίας ἐτέλουν.

§ 118. Ἄλλο εἶδος τελῶν ἦσαν οἱ φόροι τῶν ἀγρῶν. Ἐκ νόμου τινὸς πληροφορούμεθα τὰ ἑξῆς· «Θεοί. Ποιασίων ἡ γῆ. Τὸν ἐνοικοῦντα ἀποδιδόναι μηνὸς Βακχιῶνος δεκάτῃ Δ. Δ. Δ. φόρους φέρων εἰς Ποιᾶσσαν. Οἰκίην ὀρθὴν καὶ στέγουσαν παρέχειν. Δένδρα ἥμερα μὴ κόπτειν». Τὰ προτεινόμενά εἰσι τρία· 1) Ὑποχρεοῦται ὁ μισθούμενος (τὸν ἐνοικοῦντα) τὴν δεκάτην τοῦ Βακχιῶνος μηνὸς 30 δραχμὰς νὰ πληρώνῃ· ἐὰν δὲν πληρώσῃ, ἡ μίσθωσις διαλύεται· 2) οἰκίαν ὀρθὴν καὶ στέγουσαν παρέχειν. 3) δένδρα ἥμερα μὴ κόπτειν. Ὁ χρόνος τῆς μισθώσεως δὲν προσδιορίζεται εἰς τὸ ψήφισμα.

§ 119. Τρίτον εἶδος προσόδων ἦσαν αἱ *ἐπιβολαί*, ὡς ἐν τοῖς περὶ μίλτου παρὰ τὸν νόμον ἐξάγουσι· «δημόσιον εἶναι τὸ πλοῖον καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐν τῷ πλοίῳ». καὶ ἄλλο· «τοὺς δὲ ὀφλόντας δίκας ὑπὸ τοῦ Πετρησιάρχου καὶ οὐκ ἐκτίσαντας ἡ βουλὴ οὐ δυναμένη πρᾶξαι ἀνέγραφε τὸ ἡμιόλιον καταδίκης».

Περὶ ἐκτάκτων προσόδων οὐδὲν σχεδὸν ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν ἢ *ἐπιδόσεις* καὶ *εἰσφοράς*.

Ἔξοδα.

§ 120. Ταῦτα ἦσαν πολυειδῆ ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας, εἰς ἃς ἔπρεπε νὰ δαπανηθῶσι χρήματα. Πᾶν νέον δημόσιον

ἔργον ἀπῄτει δαπάνην. Τὸ θέατρον τῶν Καρθαιέων, τὸ χορηγεῖον, αἱ διακοσμήσεις καὶ τὰ καλλωπίσματα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Πυθίου «ἀναγεγράφθαι ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερῷ τὸν Τρωϊκὸν μῦθον, ἐν ᾧ Ἐπειὸς ὑδροφορεῖ τοῖς Ἀτρείδαις». Δαπάνας πολέμων, ἀποστασιῶν ἢ ἐπαναστάσεων, περὶ ὧν οὐδὲν βέβαιον ἔχομεν. Φόροι ἢ συντάξεις, ὡς οἱ φόροι ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων καὶ μετὰ ταῦτα, ἀπονομὴ στεφάνων δρ. 100, ψηφίσματα, ὧν τὸ ἀνάλωμα . . . . . ἀλλὰ πόσον δὲν γνωρίζομεν. Ἐπισκευαὶ καὶ συντήρησις δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἑορταί, θυσίαι, πομπαί, ἀγῶνες, δεῖπνα, βραβεῖα ἀγώνων, γυμνασίαρχοι, λαμπαδαρχίαι, ἀρχιθεωρίαι «ἐπὶ θεωροῦ Σωκράτους Τιμόνου», ἑστιάσεις. Περὶ μισθώσεων, μισθῶν, φιλοδωρημάτων, ὁδοιπορικῶν ἢ ἐφοδίων ἀπεσταλμένων ἢ πρεσβευτῶν οὔτε ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν οὔτε ἐκ τῶν συγγραφέων ἐξάγεταί τι. Ἡ πληθὺς τῶν ναῶν καὶ ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφῶν μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ἀρχιτέκτονας εἶχον πολλοὺς καὶ τεχνίτας καὶ ἀγαλματοποιούς.

Ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν καὶ καθαρισμὸς τῆς οἰκίας τοῦ ἀποθανόντος.

§ 121. Περί τε τοῦ ἐνταφιασμοῦ καὶ καθαρισμοῦ τῆς οἰκίας τοῦ ἀποθανόντος εἶχον διατάξεις, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ περὶ τούτων ψήφισμα εἶναι πολὺ ἐφθαρμένον. Τὸ ἄνοιγμα τῶν τάφων καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς εἴσοδος ἦτο ἀπαγορευμένη. Ὡραία ἔμμετρος ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ τοῦτο·

[Παροδῖτα ἢ ὁδοιπόρε]
« Εἴ με θέλεις ἀνοίγειν
χερσὶ ὀστέα τἀμὰ ταράξαι
στῆθι θύρης ἔξω,
ἔνδον πόδ' μήποτ' εἰσάξῃς
οὐ γάρ σοι θέμις ἐστὶν
δόμων μ' ἐμῶν ἐξαπελαύνειν. »

Οὐδὲν πένθος διὰ τοὺς ἀποθανόντας περὶ ἐσθῆτα ἢ κουρὰν ἦτο εἰς τοὺς ἄνδρας. Μόνον διὰ τὴν μητέρα διήρκει τὸ πένθος ἓν ἔτος, ἐὰν ἀπέθνησκε νέος.

γ'. Ἤθη, ἔθιμα καὶ νόμιμα τῶν Κείων.

§ 122. Τὰ ἤθη τῶν Κείων ἐν γένει ἦσαν αὐστηρὰ καὶ ἔντιμα. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν χρόνων ἐκείνων *Κεῖος* ἐσήμαινεν ἀνὴρ

χρηστός. Ἡ τιμιότης τῶν Κείων ἦτο τόσον ὀνομαστή, ὥστε ἐλέγετο περὶ αὐτῶν τὸ παροιμιῶδες «Οὐ Χῖος, ἀλλὰ Κεῖος» [1]. Ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ ἀντιπαραβάλλει τὸν Κεῖον πρὸς τὸν ἀκόλαστον «ἀκόλαστον γὰρ ἄν τινα λέγει Σιμωνίδην Πρόδικος καὶ οὐδαμῶς Κεῖον». Ἡ νεότης ἀνετρέφετο ἐν Κέῳ αὐστηρῶς ἐν σωφροσύνῃ καὶ μετριότητι ποδηγετουμένη ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ σοφωτέρων. Πολλοὶ ὑπῆρχον ἐκεῖ ἄνδρες, παρὰ τῶν ὁποίων ἡ νεολαία ἐλάμβανε πολλὰ καὶ καλὰ διδάγματα. Τοιοῦτος ἀνὴρ νουθετῶν τὴν νεολαίαν ὑπῆρξεν ἐπὶ παραδείγματι ὁ Λεωπρέπης, ὁ πατὴρ τοῦ Σιμωνίδου. Οὗτος ἔτυχέ ποτε ἐν παλαίστρᾳ καθήμενος, μειράκια δὲ πρὸς ἄλληλα οἰκείως διακείμενα ἠρώτησαν τὸν ἄνδρα «πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ φιλία νὰ μένῃ εἰς αὐτοὺς ἀδιάρρηκτος;» Ἐὰν ἀπομακρύνητε τὴν ὀργήν, εἶπε, καὶ μὴ προχωροῦντες ὁμοῦ εἰς τὸν θυμὸν παροξύνητε ἔπειτα ἀλλήλους ἐναντίον ἀλλήλων [2]. Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὁ Πρόδικος, ὅστις μολονότι ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν σοφιστῶν, ὁμολογεῖται ὅμως παρ' ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἀνὴρ χρηστὸς καὶ τῆς σώφρονος σοφίας ἐραστής. Ὁ περὶ Ἡρακλέους μῦθος τοῦ Προδίκου εἶναι ἐκδήλωσις καὶ τρανώτατον μαρτύριον τοῦ ἠθικοῦ φρονήματος, τὸ ὁποῖον ἐπέπνεεν ἐπὶ τῆς Κέω. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Βασίλειος ὁ Μέγας καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς τὰ διδάγματα τῶν Κείων φιλοσόφων εἰς παραίνεσιν καὶ νουθεσίαν τῶν νέων ἀναφέρουσιν. Οὔτε οἱ παῖδες οὔτε αἱ παρθένοι ἔπινον οἶνον, αἱ δὲ γυναῖκες ἐτήρουν αὐστηρὰν σωφροσύνην καὶ ἐπιμελητὴς τῆς εὐκοσμίας αὐτῶν ἀναφέρεται [3]. Περὶ τῶν ἀρετῶν τῶν γυναικῶν πραγματευόμενος ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ἐν ἑπτακοσίοις ἔτεσιν οὔτε μοιχεία οὔτε φθορὰ ἀνέγγυος ἐμνημονεύετο παρὰ τοῖς Κείοις. Καὶ οἱ νέοι δὲ οὕτω κοσμίως ἤρων, ὥστε πολλάκις μιᾶς πλείονες ἤρων, ἐγγυηθείσης δὲ τῆς κόρης, ἀφίσταντο οἱ λοιποί. Ἑταῖραι καὶ αὐλητρίδες εἰς οὐδεμίαν τῶν πόλεων τῆς Κέω ἐπετρέπετο νὰ διατρίβωσιν [4]. Ὁ δὲ Ὀβίδιος ποιεῖ τὸν Ἀκόντιον λέγοντα πρὸς τὴν Κυδίππην «sunt et opes nobis sunt et sine crimine mores», ἤτοι καὶ πλούτη ἔχομεν καὶ ἤθη ἄμεμπτα.

Κείων νόμιμον ἢ ἔθιμον.

§ 123. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι ὁ ποιητὴς Μένανδρος, ὅστις

---

[1] Ἀριστοφ. Βάτραχ.

[2] Αἰλιαν. βιβλ. Δ' κεφ. 24.

[3] Ἡρακλ. Ποντ. Θ'.

[4] Ἀθην. 91, 610.

ἐγεννήθη τὸ γ′ ἔτος τῆς 109 Ὀλυμπιάδος, μνημονεύει τοῦ νομίμου τούτου τῶν Κείων λέγων· «παρὰ τούτοις δὲ (τοῖς Κείοις) δοκεῖ τεθῆναί ποτε νόμος, οὗ μέμνηται καὶ Μένανδρος.

«Καλὸν τὸ Κείων νόμιμόν ἐστι, Φανία· ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς οὐ ζῇ κακῶς».

Προσέταττε γάρ, ὡς ἔοικεν, ὁ νόμος τοὺς ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας κωνειάζεσθαι τοῦ διαρκεῖν τοῖς ἄλλοις τὴν τροφήν. Καὶ πολιορκουμένους δέ ποτε ὑπὸ Ἀθηναίων ψηφίσασθαί φασι τοὺς πρεσβυτάτους ἐξ αὐτῶν ἀποθανεῖν, ὁρισθέντος πλήθους ἐτῶν· τοὺς δὲ παύσασθαι πολιορκοῦντας».

Περὶ τοῦ αὐτοῦ νομίμου ἔγραφε καὶ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ Κείων πολιτείᾳ ὡς ἑξῆς· «Οὔσης δὲ ὑγιεινῆς τῆς νήσου καὶ εὐγήρων τῶν ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ τῶν γυναικῶν, οὐ περιμένουσι γεραιοὶ τελευτήν, ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀσθενῆσαι ἢ πηρωθῆναί τι, οἱ μὲν μήκωνι, οἱ δὲ κωνείῳ ἑαυτοὺς ἐξάγουσι».

Μνείαν ἐπίσης ποιεῖται καὶ ὁ Κλαύδιος Αἰλιανός, σοφιστὴς Ῥωμαῖος, ἀκμάσας περὶ τὸ 225 μ. Χ. «Νόμος ἐστὶ Κείων οἱ πάνυ παρ' αὐτοῖς γεγηρακότες, ὥσπερ ἐπὶ ξενίᾳ παρακαλοῦντες ἑαυτοὺς ἢ ἐπί τινα ἑορταστικὴν θυσίαν συνελθόντες καὶ στεφανωσάμενοι πίνουσι κώνειον, ὅταν ἑαυτοῖς συνειδῶσιν ὅτι πρὸς τὰ ἔργα τὰ τῇ πατρίδι λυσιτελοῦντα ἄχρηστοί εἰσιν, ὑποληρούσης ἤδη τι αὐτοῖς καὶ τῆς γνώμης διὰ τὸν χρόνον».

§ 124. Εἰ καὶ διαφέρουσιν αἱ εἰρημέναι ἱστορικαὶ παραδόσεις ὡς πρὸς τὰ αἴτια, πᾶσαι ὅμως συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸ γεγονός, τοῦ ὁποίου πιστὴν καὶ ζωηρὰν εἰκόνα παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Βαλέριος Μάξιμος πορευόμενος εἰς Ἀσίαν μετὰ τοῦ Πομπηΐου ἐν ἔτει 18 μ. Χ. Προσορμισθεὶς εἰς Κέω καὶ παραστὰς αὐτός τε καὶ ὁ Πομπήϊος ἐν τῇ οἰκίᾳ γυναικὸς διακεκριμένης, ἥτις ἔμελλε νὰ κωνειασθῇ, ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς:

«Βλέπει τις πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Μασσαλίας δύο θήκας προωρισμένας νὰ δέχωνται ἡ μὲν μία τὰ σώματα τῶν ἐλευθέρων, ἡ δὲ ἄλλη τὰ τῶν δούλων. Ἐκεῖθεν τὰ μεταφέρουσιν ἐπὶ ἁμάξης εἰς τὸν τόπον τῆς ταφῆς. Οὔτε θρῆνοι οὔτε κραυγαὶ σπαρακτικαὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ. Τὸ πένθος τελειώνει τὴν ἰδίαν ἡμέραν διὰ θυσίας ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀκολουθουμένης ὑπὸ εὐωχίας καὶ συνεστιάσεως οἰκογενειακῆς [1].

[1] Σημ. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς οἰκογενειακῆς συνεστιάσεως μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ, ἡ καλουμένη μακαρία, ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ἐν Κέῳ, προσερχομένων τῶν συγγενῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ θανόντος μετὰ φαγητῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ κρέατος παρεσκευασμένων.

Τί χρησιμεύει τῳόντι νὰ παραδίδηταί τις εἰς τὰς ἀδυναμίας τῆς θλίψεως ἢ ν' ἀπευθύνῃ εἰς τὴν θείαν δύναμιν τὴν φθονερὰν μομφήν, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ συμμερισθῇ μεθ' ἡμῶν τὴν ἀθανασίαν της; Φυλάττουσιν ἐπίσης εἰς δημοσίαν ἀποθήκην τῆς πόλεως ταύτης δηλητήριον μεμιγμένον μὲ κώνειον, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς τὸν ζητοῦντα καὶ ἐπιθυμοῦντα ν' ἀποθάνῃ, ὅταν δείξῃ ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τῶν ἑξακοσίων (τοιοῦτον εἶναι τὸ ὄνομα τῆς γερουσίας) τὰ αἴτια, ἅτινα τὸν παρακινοῦσιν εἰς θάνατον. Εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην προεδρεύει ἀνδρικὴ φιλανθρωπία, ἥτις δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐξέλθῃ τις ἐλαφρῶς ἀπὸ τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἥτις, ἐὰν τὸ αἴτιον εἶναι δίκαιον, παρέχει μέσον τόσον ταχύ, ὅσον καὶ νόμιμον. Ἡ ὑπερβολὴ λοιπὸν τῆς δυστυχίας καὶ τῆς εὐτυχίας παρουσιάζει ἴσους λόγους νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν θάνατον ποιοῦσα νὰ φοβώμεθα ὅτι ἡ μὲν μία δὲν εἶναι διαρκής, ἡ δὲ ἄλλη διαβατική. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῶν Μασσαλιωτῶν δὲν μοὶ φαίνεται ὅτι ἔλαβε τὴν γέννησίν του ἐν Γαλλίᾳ, πιστεύω ὅτι μετεφέρθη ἐκ τῆς Ἑλλάδος, διότι τὸ παρετήρησα εἰς τὴν νῆσον Κέω, καθ' ἣν ἐποχὴν μεταβαίνων εἰς Ἀσίαν μετὰ τοῦ Σέξτου Πομπηΐου εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἰουλίδος.

»Ἐκεῖ γυνή τις ἐκ τῶν τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς, ἀλλὰ παραπολὺ ἡλικιωμένη, ἀπεφάσισεν, ἀφοῦ ἔδωκε λόγον εἰς τοὺς συμπολίτας της περὶ τῶν αἰτίων, ὧν ἕνεκα ἐζήτει ν' ἀφήσῃ τὴν ζωήν, ν' ἀποθάνῃ διὰ τοῦ δηλητηρίου. Ἐκολακεύετο ἄλλως τε ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Πομπηΐου ἤθελε δώσει περισσοτέραν λαμπρότητα εἰς τὸν θάνατόν της. Ἡ παράκλησίς της ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸ ἔνδοξον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἥνωνε πρὸς πάσαις ταῖς ἀρεταῖς τὴν τῆς σπανίας φιλανθρωπίας. Πορευθεὶς λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς εὗρεν αὐτὴν καὶ προσεπάθησε διὰ λόγων εὐφραδῶν, οἵτινες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ στόματός του ὡς ἀπὸ ἀκενώτου πηγῆς, νὰ τὴν ἀποτρέψῃ τοῦ σκοποῦ της. Μετὰ μακρὰς καὶ ματαίας προσπαθείας ἀπεφάσισε νὰ τῇ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκτέλεσιν. Ἡ γυνὴ αὕτη ὑπερενενηκοντοῦτις, ἀλλ' ἐντελῶς σώας ἔχουσα τὰς φρένας καὶ τὸ σῶμα, ἦτο ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς κλίνης της, ἥτις ἦτο διεσκευασμένη μετὰ περισσοτέρας ἐπιμελείας ἢ κατὰ τὸ σύνηθες. Στηριχθεῖσα ἔπειτα ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος: «Σέξτε Πομπήϊε, εἶπεν, εἴθε οἱ θεοί, τοὺς ὁποίους ἀφίνω, καὶ ὄχι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους πηγαίνω νὰ εὕρω, ν' ἀποδώσωσι πρὸς σὲ τὰς χάριτας, ὅστις δὲν ἀπηξίωσας μήτε νὰ μὲ παροτρύνῃς νὰ ζήσω μήτε νὰ μὲ ἴδῃς θνήσκουσαν. Δι' ἐμέ, ἥτις εἶδον πάντοτε τὴν τύχην μειδιῶσαν, θέλω, φοβουμένη μήπως ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν μ' ἐκθέσῃ εἰς σκληρὰς μεταβολάς, ν' ἀνταλλάξω τὸ λοιπὸν

τῶν ἡμερῶν μου ἀντὶ τέλους εὐτελεστάτου, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐπιτρέπει ν' ἀφήσω κατόπιν μου δύο θυγατέρας καὶ ἑπτὰ ἐγγόνους». Μετὰ τοὺς λόγους τούτους προέτρεψε τὰ τέκνα της εἰς ὁμόνοιαν, διένειμεν αὐτοῖς τὴν περιουσίαν της, ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν πρεσβυτέραν τῶν θυγατέρων της ὅλα τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας, ἔλαβε χειρὶ σταθερᾷ τὸ ποτήριον, εἰς ὃ ἦτο τὸ δηλητήριον, ἐποίησε σπονδὰς εἰς τὸν Ἑρμῆν παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ τὴν ὁδηγήσῃ δι' ὁδοῦ εὐκόλου εἰς τὴν εὐτυχεστέραν χώραν τοῦ Ἅδου καὶ ἔπιεν ἀπλήστως τὸ θανατηφόρον ποτόν. Ἔδειξεν ἀλληλοδιαδόχως ποῖα μέρη τοῦ σώματός της τὸ ψῦχος κατελάμβανε καί, ὅταν ᾐσθάνθη ὅτι κυριεύει τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν καρδίαν της, προσεκάλεσε τὰς θυγατέρας της εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ τελευταίου καθήκοντος, νὰ κλείσωσι τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἡμεῖς ἐκστατικοὶ πρὸ τοῦ καινοφανοῦς θεάματος ἀπήλθομεν δακρυρροοῦντες».

§ 125. Εἰς κανὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον τοῦτο. Τὸ ἐν Μασσαλίᾳ ἦτο σχεδὸν τὸ αὐτό. Ἴσως ἐκ Κέω μετηνέχθη εἰς Μασσαλίαν. Τὰ παρὰ μεταγενεστέρων συγγραφέων ἀναφερόμενα, ὅτι ἐγίνετο, ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ἐπισώρευσιν μεγάλου πληθυσμοῦ, ὅτι τὸ ἔθιμον ἤρξατο ἀπὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν οἱ Κεῖοι ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, πρὸς ἐπάρκειαν τῶν τροφῶν, εἶναι κρίσεις καὶ ὑποθέσεις, μὴ στηριζόμεναι ἐπὶ ἱστορικῆς βάσεως. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι εἰσήχθη ἔξωθεν, διότι ἀπαντῶνται παρόμοια ἔθιμα εἰς βαρβάρους λαούς. Οἱ Δερβίκκαι π. χ. τοὺς ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη βεβιωκότας ἀποκτείνουσι, τοὺς μὲν ἄνδρας καταθύοντες, τὰς δὲ γυναῖκας ἀπάγχοντες. Οἱ Σκύθαι τοὺς ὑπερβάντας τὰ ἑξήκοντα ἔτη γονεῖς αὐτῶν ἀπέσφαττον καὶ κατέτρωγον, καθὼς καὶ οἱ Μασσαγέται. Κατὰ δὲ τὸν Σαρδῷον νόμον τοὺς ἤδη γεγηρακότας τῶν πατέρων οἱ παῖδες ῥοπάλοις τύπτοντες ἐφόνευον, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ἦτο αἰσχρὸν ὁ λίαν ὑπέργηρως νὰ ζῇ ἀκόμη, ὡς πολλὰ ἁμαρτάνων, τοῦ σώματος διὰ τὸ γῆρας πεπονηκότος. Ἐν Κέῳ ὅμως τὸ ἔθιμον τοῦτο μεταφυτευθὲν, ἀγνοοῦμεν πόθεν καὶ πότε, ἀπέβαλε πᾶν τὸ βαρβαρικόν, ὑπέστη τροποποιήσεις, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ περιεβλήθη ὄψιν ἑόρτιον. Εἰς οὐδένα ἦτο ἐπιβεβλημένον τὸ κωνειάζεσθαι. Ὁ μέλλων διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ καταλίπῃ τὴν ζωὴν ὤφειλε να δώσῃ λόγον εἰς τὴν πολιτείαν περὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα τὸν ἠνάγκαζον εἰς τοῦτο, καὶ ἂν τὰ αἴτια ἐθεωροῦντο εὔλογα, τότε ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ λάβῃ τὸ κώνειον. Δὲν ἦτο λοιπὸν οὔτε νόμος ἐπιβεβλημένος οὔτε καταδικαστικὴ ἀπόφασις οὔτε αὐτοχειρία. Ἦτο ἑκουσία ἐγκατάλειψις τῆς ζωῆς, ὁσάκις αὕτη δὲν ἦτο ὑποφερτή. «Καλὸν τὸ Κείων νόμιμόν ἐστι, Φανία, ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν

καλῶς, οὐ ζῇ κακῶς». Λαὸς γενναῖος καὶ μεγαλόψυχος, ἐκ πεποιθήσεως εἰς μέλλοντα βίον εὐδαιμονέστερον μηδαμῶς πρὸς τὸν θάνατον ἀποδειλιῶν, διὰ τὸν ὁποῖον οὐδὲ νὰ πενθήσῃ κἂν κατεδέχετο, δὲν ἐνόει τὸ ζῆν ἢ ὑπὸ ὅρους, καθ' οὓς δύναταί τις νὰ ζῇ καλῶς. Δὲν ἠνείχετο ὁ Κεῖος νὰ ζῇ περιφρονούμενος καὶ περιφερόμενος ἀσθενὴς ἢ ἀνάπηρος, σκελετὸς ἄταφος. Τὸ αἴνιγμα τοῦ θανάτου ἦτο παρὰ τοῖς Κείοις λελυμένον, ὁ παρὼν βίος ἦτο ὡς σταθμός τις πρὸς ἄλλον βίον εὐδαιμονέστερον καὶ μακαριώτερον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἐνδομύχου πόθου καὶ τῆς βεβαιότητος τῆς συνεχείας τῆς ζωῆς μετὰ θάνατον ἐν τοῖς λόγοις τῆς ἐπισήμου ἐκείνης γυναικός, παρακαλούσης τὸν Ἑρμῆν νὰ τὴν ὁδηγήσῃ εἰς τὰς εὐτυχεστέρας χώρας τοῦ Ἅδου.

§ 126. Τὸ ἔθιμον τοῦ κωνειάζεσθαι διετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀλλὰ πότε ὁριστικῶς ἐξέλιπε δὲν γνωρίζομεν. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξερρίζωσεν αὐτό. Ἐναπελείφθη ὅμως παρὰ τοῖς Κείοις ἀνάμνησίς τις τούτου, ἥτις, καίτοι πολλαχῶς ἐξαλλοιωθεῖσα διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ πρὸς ἔξωθεν διηγήσεις ἀναμιχθεῖσα, φέρει ὅμως τὰ σημεῖα καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς καταγωγῆς της. Διηγοῦνται οἱ Κεῖοι ὅτι υἱός τις φιλόστοργος διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸν πατέρα του ἀπὸ τοῦ ν' ἀποθάνῃ ἕνεκα τοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖον ἐπετείνετο εἰς καιροὺς χαλεποὺς καὶ περιστάσεις, καθ' ἃς αἱ τροφαὶ ἐσπάνιζον, τὸν ἔκρυψεν εἴς τι μέρος καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ ἥμισυ τοῦ προσφερομένου αὐτῷ τεμαχίου ἄρτου καὶ οὕτω διετήρει ἐν τῇ ζωῇ τὸν γέροντα πατέρα του. Προκειμένου δὲ νὰ ἐκλέξωσι τὸν ἄρχοντα τοῦ τόπου, διεκήρυξαν ὅτι ἐκεῖνος θέλει ἐκλεχθῆ, ὅστις ἴδῃ πρῶτος τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα. Συμβουλευθεὶς ὁ υἱὸς οὗτος τὸν κεκρυμμένον πατέρα του ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἑξῆς συμβουλήν. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, εἰς ὃ θ' ἀναβῶσιν ὅσοι ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος, ὅλοι θὰ προσέχωσι πρὸς τὴν ἀνατολήν, σὺ ὅμως νὰ στρέψῃς τὰ βλέμματά σου πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῶν πρὸς δυσμὰς ὀρέων, ὅπου πρῶτος θέλεις ἰδεῖ τὸν ἥλιον. Τὴν συμβουλὴν τοῦ γέροντος πατρός του ἀκολουθήσας ὁ υἱὸς πρῶτος εἶδε τὰς πρὸς δυσμὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων φωτιζομένας ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ φωνήσας «ἰδοὺ ὁ ἥλιος» ἐγένετο ἄρχων. Ἐρωτηθεὶς ἔπειτα, ἂν μόνος ἐσκέφθη τὸ τοιοῦτον ἢ ἄλλος τις τὸν συνεβούλευσεν, ὡμολόγησε τὴν ἀλήθειαν. Λέγουσι δὲ ὅτι ἀπὸ τότε ἔπαυσε τὸ ἀπάνθρωπον ἔθιμον καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τὸ παροιμιῶδες ἐκεῖνο «ἂν δὲν ἔχῃς γέρο, ἀγόρασε», ὅπερ εἰς πάσας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται ἡ συμβουλὴ γερόντων, ἔτι καὶ νῦν λέγεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΑΝΔΡΕΣ ΟΝΟΜΑΣΤΟΙ

§ 127. Ἡ ἀρχαία Κέως ὑπῆρξε μία τῶν ἐπισημοτέρων ἑστιῶν τῶν γραμμάτων, τῆς ποιήσεως, τῆς μουσικῆς, τῆς γυμναστικῆς, τῆς φιλοσοφίας, ἠθικωτάτης παιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς. Εἶχεν ἄνδρας, οἵτινες ἐπιφανεῖς καὶ περίβλεπτοι καταστάντες ἐδόξασαν τὴν ἑαυτῶν γενέτειραν καὶ ἀφῆκαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπῆρξεν ὡσεπιτοπολὺ ἐκτὸς τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος καὶ ἑπομένως ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς των δὲν δύναται νὰ στερηθῇ τοῦ ὑπερηφάνου συναισθήματος οὔτε τῆς τιμῆς ὅτι ἐγέννησεν, ἀνέθρεψε καὶ ἐδίδαξεν αὐτούς. Ἐὰν ὁ Σιμωνίδης εἶναι εἷς τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ποιητῶν, ἐὰν ἐξέτεινε τὰς ἐνεργείας του εἰς τὴν μεγάλην καὶ μικρὰν Ἑλλάδα, ἐν Κέῳ ὅμως εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἐκεῖ διῆλθε τὴν νεανικήν του ἡλικίαν, ἐκεῖ εἶχε τὸ χορηγεῖόν του, ἐκεῖ ἐδιδάχθη καὶ ἐδίδαξεν, ἐκεῖ ὑπηρέτει ἐν τῷ τοῦ Βάκχου ἱερῷ, ἐκεῖ ἀφίνει θνήσκων ἐν Σικελίᾳ ὡς διὰ διαθήκης ἐν ἐπιτυμβίῳ ἐπιγράμματι πρῶτον τὴν μνήμην του καὶ ἔπειτα εἰς ὅλας τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀνάμνησιν τῆς εὐσυνέτου ψυχῆς του. Διὸ ὁ περὶ αὐτῶν λόγος εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τῆς τοπικῆς ἱστορίας.

Α΄ Ποιηταί.

§ 128. Ποιηταὶ ἐν Κέῳ, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα περιέσωσεν ἡ ἱστορία, εἶναι·

α΄) Σιμωνίδης ὁ πρεσβύτερος, ὁ πάππος τοῦ ἑπομένου.
β΄) Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπους.
γ΄) Σιμωνίδης ὁ νεώτερος, ὁ καὶ γενεαλόγος ἐπικαλούμενος.
δ΄) Βακχυλίδης.

1) Σιμωνίδης ὁ πρεσβύτερος.

§ 129. Περὶ τοῦ ποιητοῦ τούτου, τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα δυστυ-

χῶς ἀπωλέσθησαν, δὲν γνωρίζομεν ἄλλο ἢ ὅτι ἦτο πάππος τοῦ ἐπομένου, ὅτι ὑπῆρξε μέγας ποιητής, καὶ ὅτι πολὺ ἐτιμᾶτο ἐν Κέῳ [1].

2) *Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπους.*

§ 130. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἰουλίδι περὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 56ης Ὀλυμπιάδος (556 π. Χ.) κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἐκ πατρός, ὅστις ὠνομάζετο Λεωπρέπης καὶ ἦτο εἷς τῶν ἀρχόντων τῆς Κέω, ἀνεξαρτήτου οὔσης καὶ αὐτονόμου τότε. Τὸ ὄνομα τῆς μητρός του ἀγνοοῦμεν. Πρὸς μητρὸς πάππος αὐτοῦ λέγεται ὁ Ὕλλιχος. Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν, ἡ ὁποία περιελάμβανε πολλοὺς διακρινομένους εἰς τὰ γράμματα, τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικήν.

Τὴν νεότητά του διῆλθεν ὁ Σιμωνίδης εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας του, ἥτις ἦτο πτωχή. Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Χαμαιλέοντος λεγόμενα ἡ οἰκογένεια τοῦ Σιμωνίδου κατεῖχε κληρονομικόν τι ἀξίωμα σχετικὸν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ ἦτο ἀκόμη ὅλως παιδίον, προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου, εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ ὁποίου τοσαύτας βραδύτερον ἤρατο νίκας, ὡς δείκνυται ἐξ ἑνὸς τῶν ἐπιγραμμάτων του, καὶ ἐτιμήθη πολὺ ἐν Κέῳ ὡς αὐξήσας τὴν λαμπρότητα τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν. Ἕτερον ἐπίγραμμα πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ἐδιδάχθη τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα χοροδιδασκάλου εἰς Καρθαίαν, ὅπου προεγύμναζε τοὺς χορούς, οἵτινες ἔψαλλον κατὰ τὴν ἐν Καρθαίᾳ λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ διέτριβε τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἐν τῷ χορηγείῳ, τὸ ὁποῖον ἔκειτο πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

§ 131. Διελθὼν οὕτω τὴν νεότητά του ἐν Κέῳ ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς Μικρὰν Ἀσίαν φέρων ὡς ἐφόδια τὰ φιλολογικὰ καὶ ποιητικὰ προτερήματά του, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὴν πενίαν του ἀνεκούφισε καὶ τὴν πατρίδα του ὀνομαστὴν κατέστησεν. Ἐπιστρέφοντος αὐτοῦ βραδύτερον ἐξ Ἀσίας μετὰ πολλοῦ χρυσίου, τὸ πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν, ἐναυάγησεν. Οἱ συμπλωτῆρες προσπαθοῦντες νὰ περισυλλέξωσι τὰ πράγματά των συναπώλοντο μετ' αὐτῶν. Μόνος ὁ Σιμωνίδης μείνας ἀτάραχος καὶ καταλιπὼν τὰ πάντα καὶ λέγων ὅτι μεθ' ἑαυτοῦ συναποφέρει πᾶσαν τὴν περιουσίαν του ἐξῆλθε σῶος εἰς τὸ παραθαλάσσιον.

Διέτριψεν ἔπειτα ἐπί τινα καιρὸν ἐν Μυτιλήνῃ παρὰ τῷ Πιττακῷ καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καθ' ἣν

[1] Παρ. Χρον.

ἐποχὴν ἐβασίλευον οἱ υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου Ἱππίας καὶ Ἵππαρχος 527—514 π. Χ. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός των οὗτοι διεκρίνοντο διὰ τὸ ἤπιον τῆς διοικήσεως καὶ τὴν κλίσιν των εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἔνθερμον πρὸς τοὺς ποιητὰς ὑποδοχήν. Ἡ ἐλευθεριότης των εἵλκυσε πλησίον αὐτῶν καὶ τὸν Σιμωνίδην, ὅστις συνήντησεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτῶν μεταξὺ ἄλλων τὸν Ἀνακρέοντα καὶ Λάσον, τὸν διδάσκαλον τοῦ Πινδάρου. Διὰ τὴν ἔξοχον μεγαλοφυΐαν καὶ τὸ εὔκαμπτον αὐτοῦ εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως ἔτυχεν ὁ Σιμωνίδης τῆς εὐνοίας τῶν τυράννων καὶ ἀπέκτησεν ἐν Ἀθήναις μεγάλην ὑπόληψιν καὶ δημοτικότητα. Δολοφονηθέντος τοῦ Ἱππάρχου ὑπὸ τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος (514 π. Χ.) καὶ ἐξορισθέντος μετὰ τρία ἔτη τοῦ Ἱππίου, περὶ τοῦ ὁποίου λαλεῖ ὡς περὶ «ἀνδρὸς ἀριστεύσαντος ἐν Ἑλλάδι τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ», ὁ Σιμωνίδης ἀφῆκε τὰς Ἀθήνας καὶ μετέβη εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου ἡγεμόνες βαθύπλουτοι, ἄπληστοι φήμης καὶ δόξης, οἱ Σκοπάδαι καὶ Ἀλευάδαι[1] ἐκ περιτροπῆς προσείλκυσαν αὐτὸν εἰς τὴν αὐλήν των εἰς Λάρισαν καὶ Κραννῶνα. Παρ' αὐτοῖς διέτριψεν ὁ Σιμωνίδης μέχρι τῶν Μηδικῶν πολέμων, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμφανίζηται εἰς τοὺς μεγάλους συναγωνισμοὺς ἐν τῇ ποιήσει, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς πανηγύρεις, αἱ ὁποῖαι συνήθροιζον ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὁτὲ μὲν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ὁτὲ δὲ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὁτὲ δὲ εἰς τοὺς Δελφούς. Ἐκ τῶν ἐπινικίων του ᾀσμάτων οὐδὲν διεσώθη ἀκέραιον.

Εἰς τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ μιᾶς τῶν πανηγύρεων τούτων τίθεται τὸ περιλάλητον ἐν τῇ ἀρχαιότητι καταστὰν θαυμάσιον βιογραφικὸν συμβεβηκός, ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ἀναφερόμενον καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Φαῖδρος καὶ ὁ Λαφονταῖνος ἔπλασαν τὴν ὑπόθεσιν μύθου. Τοῦ Σκόπα νικήσαντος ἐν πυγμαχίᾳ, ὁ Σιμωνίδης ὕμνησε τὸν θρίαμβον αὐτοῦ εἰς μεγαλοπρεπεστάτην ᾠδήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀκολουθῶν τὴν συνήθειαν παρενέβαλε θεοὺς καὶ ἥρωας καὶ ἔψαλεν ὡσαύτως τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, ὡς καὶ τὸν ἀθλητήν. Ὁ Σκόπας, ὅστις ἤθελε νὰ ἔχῃ ᾠδὴν ὅλως ἀνήκουσαν εἰς ἔπαινον ἑαυτοῦ, δὲν ἔδωκεν εἰς τὸν Σιμωνίδην ἢ τὸ τρίτον τῆς συμφωνηθείσης ἀμοιβῆς συμβουλεύων νὰ ζητήσῃ τὸ ὑπόλοιπον ἀπὸ τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην. Πρὸ μικροῦ ὁ ποιητὴς εἶχεν ἀπαγγείλει τὴν ᾠδήν του εἰς τὸ συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθηντο πολλοί, ὅτε δοῦλός τις ἦλθε νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Σιμωνίδην ὅτι δύο νέοι, «τῶν ὁποίων τὰ πρόσωπα θείαν ἔπνεον μεγαλειότητα»,

[1] Οἱ Ἀλευάδαι ἦσαν Θεσσαλίης βασιλέες. Ἡροδ. βιβλ. Ζ' κεφ. 6.

τὸν περιέμενον καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ ἐξέλθῃ κατεπειγόντως. Ὁ Σιμωνίδης ἐξῆλθεν, ἀλλὰ δὲν εἶδε κανένα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ὀροφὴ τῆς αἰθούσης κατέπεσε καὶ κατεπλάκωσε τὸν Σκόπαν μετὰ τῶν συνδαιτημόνων. Τοιουτοτρόπως οἱ Διόσκουροι ἐπλήρωσαν εἰς τὸν Σιμωνίδην τὸ μερίδιόν των τῆς ἐπὶ τῇ ᾠδῇ ἀμοιβῆς σώσαντες αὐτὸν ἀπὸ βεβαίου θανάτου καὶ τιμωρήσαντες τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Σκόπα. Τεμάχιον τῆς ᾠδῆς ταύτης, ἐπισημότατον λείψανον τῆς ποιήσεως τοῦ Σιμωνίδου, ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ πεζοῦ λόγου τοῦ Πρωταγόρου τοῦ Πλάτωνος, εἶναι εἶδός τι διαλέξεως ἠθικῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Πλάτων ποικίλλει εὐφυὲς καὶ εὐάρεστον ἀπομνημόνευμα.

§ 132. Δὲν εἶναι μόνη ἡ περίπτωσις αὕτη, καθ' ἣν οἱ θεοὶ ἔσωσαν τὴν ζωὴν τοῦ Σιμωνίδου. Καὶ ἄλλη παράδοσις ὑπάρχει, καθ' ἣν ὁ Σιμωνίδης ἐσώθη τῇ προστασίᾳ τῶν θεῶν. Εὑρὼν ἐπὶ τῆς παραλίας νεκρὸν ἀνθρώπου, ὑπὸ λῃστῶν ἀναιρεθέντος, ἐγκαταλελειμμένον καὶ ἄταφον ἀπέδωκεν αὐτῷ τὰς νενομισμένας τιμὰς καὶ ἐπέγραψε τὸ ἑξῆς ἐπιτάφιον·

Οἱ μὲν ἐμὲ κτείναντες ὁμοίων ἀντιτύχοιεν,
Ζεῦ ξένι', οἱ δ' ὑπὸ γᾶν θέντες ὄναιντο βίου.

Τὴν ἑπομένην νύκτα ὁ τυχὼν ταφῆς ἄγνωστος ἐνεφανίσθη κατ' ὄναρ εἰς τὸν Σιμωνίδην λέγων εἰς αὐτὸν νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ τῇ ἐπαύριον, καθὼς ἐσκόπευεν. Ὁ Σιμωνίδης ὑπήκουσε καὶ ἐκέλευσεν ἐπίσης τοὺς μέλλοντας νὰ συμπλεύσωσι ν' ἀναβάλωσι τὸν πλοῦν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἐπείσθησαν καὶ ἀνεχώρησαν. Μετ' οὐ πολὺ ἔμαθεν ὅτι τὸ πλοῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ, κατεποντίσθη. Σωθεὶς δ' οὕτω ὁ Σιμωνίδης προσέθηκεν εἰς τὸ προμνησθὲν ἐπίγραμμα·

Οὗτος ὁ τοῦ Κείοιο Σιμωνίδεω ἐστὶ σωτήρ,
ὃς καὶ τεθνηκὼς ζῶντι παρέσχε χάριν.

§ 133. Ἀποκαταστάσης τῆς δημοκρατίας, ἀφῆκεν ὁ Σιμωνίδης τοὺς Θεσσαλούς, περὶ τῶν ὁποίων πρὸς τὸν εἰπόντα «τί δὴ μόνους οὐκ ἐξαπατᾷς Θεσσαλοὺς» εἶπεν «ἀμαθέστεροί εἰσι ἢ ὡς ὑπ' ἐμοῦ ἐξαπατᾶσθαι», καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου εὑρὼν τὸν λαὸν ἀσχολούμενον ν' ἀποδίδῃ τιμὰς εἰς τοὺς δολοφόνους τοῦ Ἱππάρχου ὄχι μόνον δὲν ἐπέδειξε δυσαρέσκειαν διὰ τὴν παλαιάν του ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς Πεισιστρατίδας, ἀλλὰ καὶ ὕμνησε τὸν Ἁρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα ἐν ποιήματι, τοῦ ὁποίου δύο μόνον στίχοι σῴζονται. Ὑμνήσας τοὺς τυράννους πρῶτον ὕμνησε κατόπιν τοὺς δολοφόνους.

Διὰ τοῦτο κατεκρίθη παρά τινων ὡς ἀγνώμων, ἀλλ' ἡ ὀφειλομένη πρὸς τοὺς τυράννους εὐγνωμοσύνη δὲν ἠδύνατο νὰ τεθῇ ὑπεράνω τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης.

§ 134. Σφοδρῶς ἡ Ἑλλὰς ἐσείετο τότε ὑπὸ τῶν παλμῶν τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτος καὶ μετ' οὐ πολὺ κατέστη τὸ θέατρον μεγάλων καὶ ἐνδόξων συμβεβηκότων, ἐξ ὅσων μνημονεύει ἡ παγκόσμιος ἱστορία. Τοὺς παλμοὺς τούτους καὶ τὰς συγκινήσεις πλήρης ἐνθουσιασμοῦ συνεμερίσθη ὁ Σιμωνίδης, τὸ κλέος αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐμεγαλύνθη ὅσον ποτὲ καὶ ἡ φιλολογικὴ αὐτοῦ δόξα ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον. Μέγας ποιητικὸς ἀγὼν περὶ ἐλεγείου ἠνοίχθη μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος πρὸς τιμὴν ἐκείνων, οἵτινες ἔπεσαν κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἡμέραν. Θρηνήσας μετὰ πάθους τοὺς πεσόντας καὶ ἐγκαταμίξας εἰς τὰς ἐλεγείας τοὺς ὀδυρμοὺς τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ὁ γέρων ποιητὴς τῆς Κέω ἐνίκησε τὸν Αἰσχύλον, νέον ἔτι ὄντα καὶ ἥρωα τῆς μάχης αὐτῆς, ἐπὶ ἀρχοντίας τοῦ Ἀριστείδου (489 π. Χ.). Τὰ ᾄσματά του ψαλλόμενα εἰς δημοσίας πανηγύρεις, καθ' ἣν ἡμέραν ἤγοντο τὰ ἐπινίκια, ἐπλήρουν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς φήμης τοῦ ὀνόματός του. Ἀπέβη ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῶν Μαραθωνομάχων καὶ Σαλαμινομάχων. Πανηγυρικῶς ἐπεφορτίσθη μετὰ δεκαετίαν ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων νὰ ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας καὶ νὰ συντάξῃ τὰ ἐπιγράμματα, ἅτινα ἐχαράχθησαν ἐπὶ τῶν τάφων. Ἐξύμνησε τήν τε ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ὡς καὶ τοὺς κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας κυβερνήσαντας. Ἡ τῶν Πλαταιῶν μάχη νέον παρέσχε θέαμα ἐλεγείου. Τότε ὁ Σιμωνίδης συνέταξε τὸ διάσημον ἐπίγραμμα εἰς τὸν Παυσανίαν, ὅστις ἀνέγραψεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ τρίποδος τοῦ ἐκ τῶν Περσικῶν λαφύρων ἀφιερωθέντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς Δελφούς. Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο, δι' οὗ πᾶσα ἡ τιμὴ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Παυσανίαν ἐπὶ τῇ γενομένῃ νίκῃ, ἐξηλείφθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀντικαταστησάντων αὐτὸ διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πολιτειῶν, αἵτινες μετέσχον τῆς μάχης. Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἐπὶ ἄρχοντος Ἀδειμάντου ὁ Σιμωνίδης ἄγων τὸ 80ον ἔτος ἐνίκησεν ἐν τῷ διθυραμβικῷ χορῷ, χορῷ κυκλίῳ, ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν συγκειμένῳ, καὶ ἔλαβεν ἆθλα ἐκ τῶν ἀγώνων 56 ταύρους καὶ 56 τρίποδας.

§ 135. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ ταῦτα ἐνδοὺς εἰς τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Ἱέρωνος ἦλθεν εἰς Συρακούσας καὶ ἔζησεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του (467 π. Χ.). Οἱ δύο ἐν Σικελίᾳ τύραννοι, Θήρων ὁ Ἀκραντῖνος καὶ ὁ Ἱέρων τῶν Συρακουσῶν, ἐτίμη-

σαν τὸ γῆρας τοῦ ποιητοῦ τῆς Κέω διὰ δειγμάτων σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως. Ἔσχε τὴν εὐτυχίαν διὰ τῆς μεσολαβήσεώς του νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς τυράννους οἵτινες εἶχον περιέλθει εἰς δεινὴν ἔριν καὶ παραταχθῆ παρὰ τὸν Γέλαν ποταμὸν μετὰ τῶν δυνάμεών των ὡς εἰς μάχην (476 π. Χ.). Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας διαλόγῳ αὐτοῦ παρίστησι διαλεγομένους τὸν Ἱέρωνα καὶ Σιμωνίδην. Ὁ Ἱέρων, τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας εἶχον μολυνθῆ δι' ἐγκλημάτων, ἐβελτιώθη τοσοῦτον διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ Σιμωνίδου, ὥστε ἀπὸ τύραννος κατέστη πατὴρ τοῦ λαοῦ. Εἰς τὸν Σιμωνίδην ἀνήκει ἡ δόξα ὅτι μετέτρεψε τὸν τύραννον πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἡ δόξα ἔργου περὶ τοῦ πῶς δεῖ διοικεῖν. Τὸ ἔργον ἐπιγράφεται Ἱέρων καὶ εἶναι διάλογος μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ Σιμωνίδου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ βασιλεὺς θρηνεῖ τὴν δυστυχίαν μονάρχου μὴ ἔχοντος φίλους καὶ ὁ ποιητὴς ἐκθέτει τὰ χρέη τῶν βασιλέων. Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον εὑρίσκεται τὸ ἄριστον ἀπόφθεγμα «ἡ δόξα τοῦ ἡγεμόνος εἶναι οὐχὶ νὰ φοβῶνται αὐτόν, ἀλλὰ νὰ φοβῶνται ὑπὲρ αὐτοῦ» καὶ «πρέπει νὰ διαφιλονικῇ μὲ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς οὐχὶ ποῖος νὰ δράμῃ ταχύτερον εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ ποῖος θὰ καταστήσῃ εὐτυχεστέρους τοὺς λαούς του».

136. Κατά τινα συνήθειαν οἱ ἡγεμόνες τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐκάλουν εἰς τὰς αὐλάς των τοὺς φημιζομένους διὰ τὰς γνώσεις των ἢ δι' ἔκτακτα φυσικὰ χαρίσματα. Προέβαλλον διάφορα ζητήματα πρὸς λύσιν περὶ τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως, περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς, περὶ τῶν μορφῶν τῆς διοικήσεως καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ ἀπόκρισις ἔπρεπε νὰ ᾖ πρόχειρος καὶ εὐκρινής, καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα καὶ μετεβιβάζοντο εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐκ τῶν ἀποκρίσεων τούτων εἶναί τινες, τὰς ὁποίας αἱ περιστάσεις ἀπέδειξαν περιβλέπτους. Ἐρωτήσαντος ἡμέραν τινὰ τοῦ Ἱέρωνος τὸν Σιμωνίδην «τί ἐστι θεός», ὁ ποιητὴς ἀπεκρίθη ὅτι τῷ ἐχρειάζετο μία ἡμέρα διὰ νὰ ἀποφανθῇ, ἔπειτα δύο, καὶ ἄλλαι ἀκόμη, ἐξακολουθῶν ἑκάστοτε νὰ διπλασιάζῃ αὐτάς. Ὁ Ἱέρων ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν του περὶ τῶν ἀναβολῶν τούτων. «Διότι, εἶπεν ὁ Σιμωνίδης, ὅσον περισσότερον μελετῶ τὸ ζήτημα τοῦτο, τόσον μοι φαίνεται δύσκολον καὶ σκοτεινόν[1]. Ἐστερεῖτο ἆρά γε πολυμαθείας ὁ Σιμωνίδης ἢ μήπως ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος; Οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἕτερον· διότι καὶ πολυμαθέστατος ἦτο καὶ σεβασμὸν μέγιστον πρὸς τὸ ὑπέρ-

---

[1] Κικερ. περὶ τῆς φύσ. τῶν θεῶν βιβλ. Α', κεφ. 22.

τατον ὃν ἀποπνέουσι τὰ ποιήματά του. Ἠρνήθη ν' ἀπαντήσῃ, διότι τὸ πνεῦμά του περιδιαβάσαν ἀπὸ γνωμῶν εἰς γνώμας, τῶν μὲν λεπτοτέρων τῶν δέ, ἀπώλεσε πᾶσαν ἐλπίδα νὰ ὁρίσῃ τὸ ἀόριστον καὶ διότι ἤθελε νὰ διδάξῃ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν ἀκριβῆ περὶ τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου ὄντος[1].

§ 137. Ἄλλοτε πάλιν ἡ βασίλισσα τῶν Συρακουσῶν ἠρώτησε τὸν Σιμωνίδην, ἂν ἡ σοφία εἶναι προτιμητέα τοῦ πλούτου[2]. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἦτο διὰ τὸν Σιμωνίδην παγίς, διότι ἦτο ἐν ὑπολήψει ὅτι προτιμῶν τὸ πρῶτον ἐπεθύμει τὸ δεύτερον. Βεβιασμένος νὰ ἐπιβουλευθῇ τὰ φρονήματά του ἢ νὰ καταδικάσῃ τὴν πολιτείαν του, προσέδραμεν εἰς τὴν εἰρωνείαν καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν πλοῦτον τὴν προτίμησιν λέγων ὅτι βλέπει συνεχῶς τοὺς σοφοὺς εἰς τὰς θύρας τῶν πλουσίων.

Εἰς ἄλλην περίστασιν ἔτυχεν ὁ Σιμωνίδης νὰ εἶναι παρὼν ἔν τινι συνδείπνῳ μετὰ τοῦ Παυσανίου, βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων. Προσέταξε λοιπὸν ὁ Παυσανίας τῷ Σιμωνίδῃ νὰ εἴπῃ σοφόν τι. Ὁ Σιμωνίδης γελάσας εἶπε «μέμνησο ἄνθρωπος ὤν». Τὰ σοφὰ ταῦτα ῥήματα ὁ Παυσανίας παρ' οὐδὲν ἔθετο, ὑποτυφούμενος εἰς τὸν τοῦ μηδίζειν ἔρωτα καὶ μεγαλοφρονῶν ἐπὶ τῇ πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα ξενίᾳ, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ οἴνου παραφερόμενος. Ὅταν ὅμως ἐκλείσθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς καὶ διεπάλεε πρὸς τὴν πεῖναν καὶ ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ ἀλγεινότατα, τότε ἐμνήσθη τοῦ Σιμωνίδου καὶ ἐξεβόησε τρὶς «ὦ ξένε Κεῖε, μέγα τι ἄρα χρῆμα ἦν ὁ λόγος σου, ἐγὼ δὲ ὑπ' ἀνοίας οὐδὲν αὐτὸν ᾤμην εἶναι»[3].

§ 138. Διαβιώσας ὁ Σιμωνίδης μεταξὺ τῶν βασιλέων, τῶν σοφῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ κριθεὶς ἄξιος τῆς φιλίας αὐτῶν καὶ μεγάλων τιμῶν ἐτελεύτησε μετὰ διαμονὴν τριῶν ἐτῶν ἐν Συρακούσαις, ὅπου ἐκηδεύθη παρὰ τοῦ Ἱέρωνος μεγαλοπρεπῶς (468 π. Χ.). Τὸ ἐπιτύμβιον, τὸ ὁποῖον ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ τάφου του, πιθανῶς συνετέθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

«Ἓξ ἐπὶ πεντήκοντα, Σιμωνίδη, ἤραο νίκας καὶ τρίποδας. Θνήσκεις δ' ἐν Σικελῷ πεδίῳ· Κείῳ δὲ μνήμην λείπεις, Ἕλλησι δ' ἔπαινον εὐξυνέτου ψυχῆς σῆς ἐπιγιγνομένοις»· ἤτοι ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον.

«Πεντήκοντα ἓξ ἐκέρδισας νίκας καὶ τρίποδας, Σιμωνίδη. Ἀποθνήσκεις δὲ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σικελίας. Εἰς τὴν Κέω ἀφίνεις τὴν

---

[1] Κικερ. περὶ τῆς φύσ. τῶν θεῶν, ἕν. ά.

[2] Ἀριστ. Ῥητορ. β, ΙΤ'.

[3] Αἰλ. βιβλ. Θ', κεφ. 41.

μνήμην σου, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀνάμνησιν τῆς εὐσυνέτου ψυχῆς σου».

Ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα ὁ τάφος τοῦ Σιμωνίδου κατεστράφη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀκραγαντίνων Φοίνικος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε τὸ ὑλικὸν εἰς ἵδρυσιν πύργου πρὸς πολιορκίαν τῶν Συρακουσῶν. Ἡ βάρβαρος αὕτη πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ἐξηφανίσθη μὲν ὁ τάφος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ μνήμη τοῦ Σιμωνίδου, ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Καλλίμαχον τοὺς ὡραίους στίχους, ἀναφερομένους ὑπὸ τοῦ Σουΐδα.

Οὐδὲ τὸ γράμμα
ἠδέσθη τὸ λέγον μ' υἷα Λεωπρεπέος
κεῖσθαι Κήϊον ἄνδρα,
οὐδ' ὑμέας, Πολύδευκες, ὑπέτρεσεν, οἵ με μελάθρου
μέλλοντος πίπτειν ἐκτὸς ἔθεσθέ ποτε
δαιτυμόνων ἄνευ μοῦνον, ὅτε Κρανωνίων αἴας
ὤλισθε μέγας οἶκος ἐπὶ Σκοπάδας.

§ 139. Ὁ Σιμωνίδης ἦτο αἰσχρὸς τὴν ὄψιν[1], ἀλλὰ πεπροικισμένος δι' ἐξόχων τοῦ πνεύματος προτερημάτων. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν γονιμωτέρων λυρικῶν ποιητῶν, ἐξ ὅσων ποτὲ ἐγεννήθησαν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἂν καὶ ἐκ τῶν ποιημάτων του δὲν περιεσώθησαν εἰ μὴ λείψανά τινα μόνον, ἡ ὕλη ὅμως, περὶ τῆς ὁποίας πραγματεύονται, ἡ μορφὴ αὐτῶν καὶ ἡ γνώμη τῶν ἀρχαίων ἀρκοῦσιν, ἵνα σχηματίσῃ τις ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῆς ποιήσεώς του. Ἡ καλλίστη ἀρετὴ τῶν ποιημάτων του, λέγει ὁ Müller, δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἐνθουσιασμὸς οὔτε τῆς φαντασίας ἡ δύναμις, ἀλλ' ἡ πολυμάθεια, ἡ δεξιότης καὶ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, ἐξ οὗ συνέβη, ὥστε πολλὰ τῶν ἀποφθεγμάτων αὐτοῦ, ὅμοια τοῖς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ν' ἀπομνημονεύωσιν ἡδέως οἱ παλαιοί. Ἁπανταχοῦ τῶν ποιημάτων του διαλάμπει ἡ εὐσέβεια, ἡ σωφροσύνη, ἡ μετριότης, ἡ εὐκοσμία καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Ἀφθόνως εἶναι διακεχυμέναι ἐν αὐτοῖς αἱ ἠθικαὶ σκέψεις καὶ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα πρὸς κανονισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἀκούων τις τὸν Σιμωνίδην, ὡς λέγουσιν, ἐνόμιζεν ὅτι ἀκούει τὸν Σόλωνα, ὀλιγώτερον φίλον τῆς χαρᾶς καὶ ἕτοιμον νὰ χύσῃ δάκρυα. Δὲν παρήρχετο ταχέως τὰ αἰσθήματα καὶ νοήματα, οὔτε ἥπτετο αὐτῶν ἀκροθιγῶς, ἀλλὰ διεζωγράφει

[1] Πλουταρχ. Θεμιστ.

ἐπιμελῶς καὶ μετὰ λεπτότητος τὰ καθ' ἕκαστα συνάγων ὡς ἐν δακτυλίῳ φῶς καὶ λάμψιν ἀπὸ τῶν παρακειμένων λίθων ἐπὶ τοῦ ἐν μέσῳ κειμένου ἀδάμαντος. Τοιαῦτά τινα ἀντιλαμβάνεταί τις ἀναλύων τὸ ἀπόσπασμα τοῦ ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν Θερμοπύλαις ἐγκωμίου, εἰς τὸ ὁποῖον τόσον τεχνηέντως ἕλκει ἔνθεν κἀκεῖθεν τὸ νόημα, ἐπανέρχεται εἰς πᾶσαν ἔννοιαν καὶ φωτίζει διὰ μυρίων φώτων τὴν ἁπλῆν ταύτην καὶ μοναδικὴν ἰδέαν καὶ διακοσμεῖ καὶ λαμπρύνει κατὰ πολλοὺς τρόπους αὐτήν. Ἐπαινῶν τοὺς ἀληθεῖς τῶν Θερμοπυλῶν ἥρωας ἠδυνήθη ὁ Σιμωνίδης νὰ ὑψωθῇ εἰς ὅλον τὸ ὕψος τῆς μεγαλοφυΐας του καὶ νὰ ποιήσῃ ᾆσμα, τοῦ ὁποίου οὐδὲν εὐγενέστερον οὐδὲ μεγαλοπρεπέστερον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγκωμιάζεται καὶ καθυμνεῖται ἡ μεγάλη πρᾶξις τοῦ Λεωνίδου, ἐνώπιον τῆς ὁποίας πᾶν πένθος ἀφανίζεται. Μία μόνον ἀτυχῶς στροφὴ τῆς ᾠδῆς ταύτης περιεσώθη, ἡ πρώτη πιθανῶς.

Τῶν ἐν Θερμοπύλαις θανόντων
εὐκλεὴς μὲν ἁ τύχα, καλὸς δ' ὁ πότμος
βωμὸς δ' ὁ τάφος, πρὸ γόων δὲ μνᾶστις, ὁ δ' οἶκτος
ἔπαινος.
Ἐντάφιον δὲ τοιοῦτον οὔτε εὐρὼς
οὔδ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει χρόνος
ἀνδρῶν ἀγαθῶν· ὅδε σηκὸς οἰκέταν εὐδοξίαν
Ἑλλάδος εἵλετο, μαρτυρεῖ δὲ καὶ Λεωνίδας
ὁ Σπάρτας βασιλεύς, ἀρετᾶς μέγαν λελοιπὼς
κόσμον ἀέναόν τε κλέος [1].

Ἤτοι κατὰ παράφρασιν χάριν τῶν πολλῶν.

«Πόσον εἶναι εὐκλεὴς ἡ τύχη ἐκείνων, οἵτινες ἀπέθανον εἰς τὰς Θερμοπύλας. Πόσον εἶναι ὡραία ἡ τελευτὴ τοῦ βίου των! Ὁ τάφος των εἶναι βωμός. Ἀντὶ δακρύων δίδομεν εἰς αὐτοὺς ἀθάνατον μνήμην. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἀπέθανον, εἶναι ὁ πανηγυρικός των. Μήτε ἡ σκωρία μήτε ὁ πανδαμάτωρ χρόνος θὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἐπιτάφιον ταύτην ἐπιγραφὴν τῶν γενναίων. Ὁ ὑπόγειος θάλαμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναπαύονται ἐγκλείει τὴν εὔκλειαν τῆς Ἑλλάδος. Μάρτυς ὁ Λεωνίδας ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ὅστις ἀφῆκε τὸ ὡραιότερον μνημεῖον τῆς ἀρετῆς, δόξαν ἄφθιτον».

§ 140. Ὁμοφώνως ἡ ἀρχαιότης ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Σιμωνίδης, ὅστις διὰ τὴν ἡδύτητα τῶν λόγων του ἐκλήθη *Μελικέρτης*, ἐκέκτητο

---

[1] **Λυρ. Ἀνθολ. Th. Bergk σελ. 867, 4 (9).**

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΕΑ (ΣΥΝΟΙΚΙΑ ἉΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ)

εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τὸ τοσοῦτον σπάνιον δώρημα τοῦ συγκινεῖν. Καὶ ὄντως οὐδεὶς ἐζωγράφησε μὲ περισσοτέραν ἀλήθειαν τὴν συμφορὰν οὐδ' ἐνεψύχωσε τὴν εἰκόνα αὐτῆς διὰ πάθους κινήσεως εἰς ἔλεος ὅσον ὁ Σιμωνίδης. Δὲν ἀκούεται πλέον εἰς αὐτὴν ὁ ποιητής, ἀλλ' οἱ καθ' αὐτὸ γόοι καὶ θρῆνοι, αὐτὸς ὁ πενθῶν, αὐτὴ ἡ ἠρημωμένη γενεά, ἡ βυθισθεῖσα εἰς τὴν συμφορὰν καὶ θρηνοῦσα τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ υἱοῦ τὸν θάνατον. Λείψανον πολυτιμότατον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεχάραξεν ὁ Σιμωνίδης σπανίαν αἰσθητικότητα καὶ δύναμιν συγκινήσεως, εἶναι ἡ θαυμασία ᾠδή, καθ' ἣν ἡ Δανάη διὰ πελάγους φερομένη καὶ τὰς ἑαυτῆς τύχας ἀποδυρομένη ἐκφέρει τοὺς πόνους της. Νομίζει τις ὅτι βλέπει τὴν Δανάην, μητέρα συμπαθῆ, κρατοῦσαν τὸν υἱόν της εἰς τὰς χεῖράς της, ἀντιπαλαίουσαν μὲ τὴν μανίαν τῶν κυμάτων, μυρία περὶ ἑαυτὴν βάραθρα βλέπουσαν, μυρίους πόνους εἰς τὴν καρδίαν της αἰσθανομένην, ὑπὸ μυρίων θανάτων περιστοιχουμένην[1]. Ταύτην τὴν ᾠδὴν αἰνίσσεται ὁ Ὁράτιος διὰ τοῦ στίχου:

Ceae retractes munera neniae[2].

Ἡ Δανάη καὶ ὁ υἱός της Περσεὺς κλείονται ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου εἰς μέγα κιβώτιον δερμάτινον καὶ τοῦτο ῥίπτεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Περὶ τὸ κιβώτιον τεχνηέντως καὶ κομψῶς διεσκευασμένον βρέμουσιν ὁ πνέων ἄνεμος καὶ ἡ κυμαινομένη θάλασσα. Ἡ Δανάη πίπτει κατειλημμένη ὑπὸ φρίκης μὲ τὰς παρειὰς δακρυβρέκτους, περιβάλλει τὸν Περσέα μὲ τοὺς βραχίονάς της καὶ ἀναβοᾷ· «ὦ τέκνον μου, ποῖον πόνον ὑπομένω, ἀλλὰ σὺ δὲν ἀκούεις τίποτε! Κοιμᾶσαι εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην διαμονὴν τὴν νύκτα ταύτην ἄνευ φωτὸς εἰς τὰ μαῦρα ταῦτα σκότη. Δὲν ἀνησυχεῖς ἐκ τοῦ κύματος, τὸ ὁποῖον περνᾷ ὑπεράνω σου χωρὶς νὰ βρέξῃ τὴν μακρὰν κόμην σου, μήτε ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὅστις ἀπηχεῖ, ἀλλ' ἀναπαύεσαι περιτετυλιγμένον τὸ πορφυροῦν σκέπασμά σου. ὦ πρόσωπον καλλονῆς! Ἄχ! Ἐὰν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ τρομάζει, σὲ ἐτρόμαζεν ἐπίσης, θὰ ἔτεινες εἰς τοὺς λόγους μου τὸ θελκτικὸν οὖς σου. Κοιμήσου, τέκνον μου. Ἂς κοιμηθῇ μετὰ σοῦ ἡ παρωργισμένη θάλασσα, ἂς κοιμηθῶσι μετὰ σοῦ τὰ ἄμετρα δεινά μας, ἡ ἄπειρος δυστυχία μας. Ἀλλ' εἴθε νὰ ἴδωσιν οἱ ὀφθαλμοί μου, Ζεῦ πάτερ, ν' ἀποβῶσιν αἱ βουλαί σου εὐνοϊκαὶ πρὸς ἐμέ. Ἡ εὐχὴ αὕτη, ἣν σοὶ ἀπευθύνω εἶναι ἴσως τολμηρά. Συγχώρησον τὴν καρδίαν μητρὸς ἀπηλπισμένης πρὸς χάριν τοῦ υἱοῦ σου».

[1] Διονυσ. Ἁλικαρνασ. περὶ συνθεσ.
[2] Ὁρατ. βιβλ. 11, ᾠδ. 1, στ. 38.

Ἐκ τῶν ἐλεγείων του τὸ μεγαλύτερον λείψανον εἶναι οἱ περίφημοι στίχοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Σιμωνίδης σχολιάζει ἰδέαν τινὰ τοῦ Ὁμήρου. « Δὲν εἶναι τίποτε, τὸ ὁποῖον διαμένει πάντοτε ἀκλόνητον. Ὁ Χῖος ἀνὴρ εἶπεν ὡραῖον πρᾶγμα. Οἷα εἶναι ἡ γενεὰ τῶν φύλλων, τοιαῦται εἶναι αἱ γενεαὶ τῶν ἀνθρώπων. Πόσον ὀλίγοι θνητοί, ἀφοῦ ἔλαβον τοὺς λόγους τούτους εἰς τὰ ὦτά των, τοὺς ἔθεσαν εἰς τὴν ψυχήν των. Διότι ἡ ἐλπὶς εἶναι παροῦσα ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς, ἥτις ὠθεῖ φυσικῶς εἰς τὴν καρδίαν τῶν νέων. Ἐφ' ὅσον θνητὸς κατέχει τὸ ἐράσμιον ἄνθος τῆς νεότητος, τὸ πνεῦμά του εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ὀνειροπολεῖ μυρία σχέδια ἀδύνατα, διότι δὲν ἔχει τὸν φόβον μήτε τοῦ γήρατος μήτε τοῦ θανάτου. Καὶ ὅταν εἶναι ὑγιής, δὲν ἀνησυχεῖ παντελῶς περὶ τῆς νόσου. Ἄφρονες ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ διάνοια εἶναι εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν γνωρίζουσι πόσον ὁ χρόνος τῆς νεότητος καὶ τῆς ζωῆς εἶναι βραχὺς διὰ τοὺς θνητούς. Ἀλλὰ σύ, ὅστις τὸ ἠξεύρεις, διεύθυνον σεαυτὸν πρὸς τὸ τέρμα τῆς ζωῆς ἐργαζόμενος μετὰ θάρρους ν' ἀπολαμβάνῃ ἡ ζωή σου τ' ἀγαθὰ τῆς ἀρετῆς ».

Πρῶτος ὁ ποιητὴς τῶν θρήνων καὶ τῆς ᾠδῆς τῆς Δανάης ἐπέθηκεν εἰς τὸ ἐπίγραμμα τὴν ἀκροτάτην τελειότητα. Μεταξὺ τῶν ἐπιταφίων ἐπιγραμμάτων του τὸ περιφημότατον καὶ τελειότατον εἶναι τὸ τοῖς πᾶσι γνωστόν, τὸ ποιηθὲν ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν Θερμοπύλαις Σπαρτιάταις. Οὐδείς ποτε τῶν ποιητῶν κατὰ τὸν Müller ὕμνησε τὴν ἡρωϊκὴν ἀνδρείαν μετὰ τοσαύτης τελειότητος, ἐγκρατείας καὶ ἀτύφου μεγαλοφροσύνης, ὅσον ὁ Σιμωνίδης.

ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Ὑπὲρ ὅλων δὲ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν Θερμοπύλαις ἀπέθανον, συνέταξε τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν·

Μυριάσιν ποτὲ τῇδε τριηκοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτορες.

Καὶ εἰδικῶς διὰ τὸν Λεωνίδαν, διὰ τὸ κενοτάφιον αὐτοῦ, ὅπερ οἱ Σπαρτιᾶται ἀνήγειραν εἰς τιμὴν τοῦ ἥρωος βασιλέως των θέσαντες ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνα λέοντος τὴν ἀκόλουθον·

Θηρῶν μὲν κάρτιστος ἐγώ, θνατῶν δ', ὃν ἐγὼ νῦν
φρουρῶ, τῷδε τάφῳ λαΐνῳ ἐμβεβαώς·
ἀλλ' εἰ μὴ θυμόν γε Λέων ἐμόν, οὔνομά τ' εἶχεν,
οὐκ ἂν ἐγὼ τύμβῳ τῷδ' ἐπέθηκα πόδας.

§ 141. Πλὴν τῶν ἐλεγείων, τῶν ἐπιγραμμάτων, μελῶν παντοίων, τῶν θρήνων, ἐποίησεν ὁ Σιμωνίδης διάφορα εἴδη ᾀσμάτων, οἷον ὕμνους, παιᾶνας, κατευχάς, ὑπορχήματα, διθυράμβους, περιέγραψεν εἰς ποίημά τι τὰς βασιλείας τοῦ Καμβύσου καὶ Δαρείου, τὴν Ξέρξου ναυμαχίαν καὶ τὴν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, συνέθεσε τραγῳδίας καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ὑπῆρξεν ὁ πολυγραφώτατος τῶν Ἑλλήνων μελοποιῶν, ἂν καὶ δὲν περιῆλθε μέχρις ἡμῶν ἡ μνήμη πάντων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Ὡς ποιητὴς καὶ μουσικὸς προσέθηκεν 8ην χορδὴν εἰς τὴν λύραν του. Ἐτελειοποίησε τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον διὰ τῆς ἐπινοήσεως τῶν διπλῶν γραμμάτων ξ καὶ ψ καὶ τῶν μακρῶν φωνηέντων η καὶ ω. Κατὰ τὴν ἐν Κραννῶνι παρὰ τοῖς Σκοπάδαις διαμονήν του ἐφεῦρε τὴν *μνημονικήν*[1], ἡ ὁποία ἦτο ἐν πολλῇ φήμῃ εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ διδαχθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἐβραβεύθη. Λέγεται ὅτι ὁ Σιμωνίδης εἶχε μνήμην ἀπέραντον, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελῖνος θεωρεῖ ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ποτοῦ, ποθέντος ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ. Τὴν τέχνην ταύτην ἐτελειοποίησε κατόπιν ὁ Μητρόδωρος· ὡς λέγουσιν, ἀπηγγέλλοντο κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην αὐτολεξεὶ ὅσα ἠκούοντο.

§ 142. Φιλοσοφικὸν πνεῦμα διαπνέει ἐπὶ ὅλων τῶν ποιημάτων τοῦ Σιμωνίδου καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐπίσης περίφημος εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅσον καὶ ἡ ποιητική του μεγαλοφυΐα. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Πρωταγόραν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ *θείου ἀνδρός*. Οἱ σοφισταὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς ἕνα τῶν προδρόμων των καὶ ἐλέγετο ἐν παροιμίᾳ παρὰ τοῖς Ἕλλησι «σωφροσύνη τοῦ Σιμωνίδου». Ὁ ἅγιος Κύριλλος τὸν ἔταξε μεταξὺ τῶν ἑπτὰ σοφῶν. Ἀποφθέγματά τινα τῶν περιφημοτέρων, τὰ ὁποῖα ἐφέροντο ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ἐξῆλθον κατά τινας συγγραφεῖς ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Σιμωνίδου. Πολλοὶ φιλόσοφοι καὶ γνωμικοὶ ποιηταὶ πολλὰ ὤφειλον εἰς τὸν βαθυγνώμονα καὶ ἠθολόγον καὶ ἀληθῆ σοφὸν τοῦ καιροῦ Σιμωνίδην. Ὁ συγγραφεὺς τῆς περιηγήσεως τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος σπουδαίαν ἐχάραξε περίληψιν τῆς φιλοσοφίας του ἐκ τῶν σῳζομένων λειψάνων τῶν συγγραμμάτων του, ἀναγομένην εἰς τὰ ἀκόλουθα ἄρθρα.

«Ἂς μὴ μετρῶμεν παντελῶς τὴν ἄπειρον βαθύτητα τοῦ ὑπερτάτου ὄντος[2]. Ἂς περιοριζώμεθα μόνον νὰ ἠξεύρωμεν ὅτι ὅλα ἐκτελοῦνται διὰ τῆς προσταγῆς του[3] καὶ ὅτι ἔχει τὴν ὑπερτάτην ἀρετήν[4]. Οἱ

---

[1] Παρ. Χρον.

[2] Κικερ. περὶ τῆς φύσ. τῶν θεῶν, ἐν. ἀν.

[3] Σιμ. παρὰ Θεοφ. Ἀντιοχ. πρὸς Αὐτολ.

[4] Πλατ. Πρωταγορ.

ἄνθρωποι λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ μόνον ἀσθενῆ ἐπιρροήν[1]. Ἂς μὴ ἐπαίρωνται εἰς τὴν τελειότητα, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν δύνανται νὰ φθάσωσιν[2]. Ἡ ἀρετὴ ἐστερέωσε τὴν μονήν της ἐπὶ σκοπέλων ἀποτόμων[3]. Ἂν οἱ ἄνθρωπαι δυνάμει ἀγώνων καὶ προσπαθειῶν ἀνυψωθῶσιν ἕως εἰς αὐτήν, μυρίαι περιστάσεις ὀλέθριαι τοὺς σύρουσιν εἰς κατάπτωσιν. Ὅθεν ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων εἶναι μῖξις ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ εἶναι τόσον δύσκολον νὰ παραμείνῃ τις τόσον συχνὰ εἰς τὴν ἀρετήν, ὅσον καὶ ἀδύνατον εἶναι νὰ εἶναι καὶ ἀείποτε ἐνάρετος[4]. Ἂς νομίζωμεν ὡς τροφὴν τὰς ἀγαθὰς πράξεις κλείοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς μὴ οὔσας, ἢ διὰ χρέος, ὅταν ὁ ὑπεύθυνος εἶναι εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀγαπητὸς δι' ἄλλα ἐπιτηδεύματα, ἢ διὰ συγκατάβασιν, ὅταν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀδιάφορος. Ἂς μὴ ἐλέγχωμεν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τόσην αὐστηρότητα ἐνθυμούμενοι ὅτι εἶναι ἀσθενεῖς[5], ὅτι ὡρίσθησαν νὰ μένωσι μίαν στιγμὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ αἰωνίως εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς[6]. Μέτρον τοῦ χρόνου εἶναι τὸ καλὸν καὶ ὄχι τὸ μῆκος τοῦ χρόνου. Ὁ χρόνος ἵπταται· ὡς πρὸς τὴν ἀϊδιότητα, ὡς πρὸς τὸν ἄπειρον αἰῶνα τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον οὐδὲν διαφέρει, τὰ χίλια καὶ τὰ μύρια ἔτη εἶναι μόνον μία στιγμὴ ἀόριστος ἢ βραχύτατον μόριον στιγμῆς ἀκαταλήπτου. Ἂς διερχώμεθα τόσον ἀκαριαίας στιγμὰς εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν προκειμένων ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι ἡ ὑγεία, τὸ κάλλος καὶ τὰ ἀποκτηθέντα χωρὶς ἀπάτην ἀγαθά[7]. Ἂς προκύπτῃ ἀπὸ τὴν χρῆσιν των ἡ ἐρασμία ἐκείνη ἡδονή, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ζωή, τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ ἀθανασία αὐτὴ δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ θέλγωσι τὰς ἐπιθυμίας μας[8]. Ἐν γένει δὲ τὰ σημεῖα τὰ κύρια, πέριξ τῶν ὁποίων στρέφεται ἡ φιλοσοφία τοῦ Σιμωνίδου, εἶναι ἤρεμος ἀπόλαυσις τῶν ἡδονῶν τοῦ παρόντος βίου, ἀνακούφισις τῶν φροντίδων αὐτοῦ. Ὑπομονὴ εἰς τὰς συμφοράς. Ἐπιείκεια ἐν τῇ κρίσει τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος. Ἐπίσης ὁ Σιμωνίδης εἶπε «πόλις ἄνδρα δείκνυσι» καὶ «τὸ καλῶς θνήσκειν μέρος ἀρετῆς ἐστι μέγιστον».

§ 143. Τοιοῦτος ὢν ὁ Σιμωνίδης δὲν διέφυγεν ἔχθρας καὶ κατη-

[1] Σιμων. παρὰ Θεοφ.
[2] Πλατ.
[3] Κλημ. Ἀλεξ. Στρωμ.
[4] Πλάτων.
[5] Πλουταρχ. περὶ παραμυθ.
[6] Στοβ. λογ. ῥητ.
[7] Κλημ. Ἀλεξ. Στρωμ.
[8] Ἀθην.

γορίας ἐκ μέρους τῶν συγχρόνων του εἴτε ἐκ φθόνου εἴτε ἐξ ἀδυναμιῶν, ὧν καὶ αὐτὴ ἡ μεγαλοφυΐα δὲν στερεῖται. Ἐχθρὸς λυσσώδης ἐναντίον τοῦ Σιμωνίδου ἀναφέρεται Τιμοκρέων ὁ Ῥόδιος, ὅστις ἦτο συγχρόνως ἀθλητὴς καὶ λυρικὸς ποιητής. Ὁ Σιμωνίδης ἀπέδιδεν αὐτῷ τὰ ἴσα καὶ τὸν κακομετεχειρίζετο πολύ. Ἐπιγραφὴ ἐπιτάφιος λίαν σαρκαστικὴ κατὰ τοῦ Τιμοκρέοντος ἀποδίδεται εἰς τὸν Σιμωνίδην.

Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ
κάκ' εἰπὼν
ἀνθρώποις κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος [1].

Ἡ τοῦ Πινδάρου πρὸς τὸν Σιμωνίδην καὶ Βακχυλίδην ἔχθρα ἤ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἀνταγωνισμὸς ἔχει χαρακτῆρα ἀξιοπρεπέστερον. Πόθος τοῦ εὐδοκιμεῖν παρὰ τοῖς τυράννοις Ἱέρωνι καὶ Θήρωνι ἀνέφλεξε τὴν ἔριν τῶν μεγάλων τούτων ποιητῶν. Ὁ κυριώτερος ὅμως λόγος τῆς διαφορᾶς ταύτης κεῖται βαθύτερον, εἰς τὸν τρόπον καὶ τὴν μέθοδον, δι' ἧς οἱ Κεῖοι ποιηταὶ καὶ ὁ Πίνδαρος ἤσκουν τὴν τέχνην. Εἰς τοὺς στίχους τοῦ Θηβαίου ποιητοῦ ἐμφαίνεται τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον εἶχε κατὰ τῶν Κείων ποιητῶν, τοὺς ὁποίους παρωμοίαζε πρὸς κόρακας φλυάρους, ἑαυτὸν δὲ πρὸς ἀετόν. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως μήτε ἀπὸ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Σιμωνίδου ν' ἀφαιρέσῃ τίποτε μήτε ἀπὸ τὴν κομψὴν καὶ χαρίεσσαν ἀφέλειαν τοῦ Βακχυλίδου τὸ παραμικρόν. Εὐπρεπῶς ἀντέλεγον οἱ Κεῖοι ποιηταί, ὁ μὲν Σιμωνίδης·

Ἐξελέγχει ὁ νέος οἶνος οὔπω πέρυσιν
δῶρον ἀμπέλου,
ὁ δὲ μῦθος ὅδε κενεόφρων, κούρων δέ.
Ὁ δὲ Βακχυλίδης,
Εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως πλατεῖα κέλευθος·
καὶ ἀλλαχοῦ,
Ἕτερος ἐξ ἑτέρου σοφὸς τό τε πάλαι, τό τε νῦν,
Οὐδὲ γὰρ ῥᾷστον ἀρρήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν.

§ 144. Ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Καλλίμαχος ἐτόξευσαν κατὰ τοῦ Σιμωνίδου βέλη μομφῆς, ὅτι ἐπληρώνετο διὰ τὰ ποιήματά του [2], ὅτι ἡ μοῦσα τοῦ Πινδάρου δὲν εἶναι μισθωτή, ὡς ἡ τοῦ Σιμωνίδου. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ Σιμωνίδης δὲν ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν μεγαλοδωρίαν τῶν προσώ-

---

[1] Σουΐδ. ἐν λεξ. Τιμοκρ.
[2] Πινδ. φδ. 11 Ἰσθμ.

πων, τὰ ὁποῖα ἐξύμνει, καὶ ἐπομένως ὥριζεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν τιμὴν τῶν ἐπαίνων, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου περιστατικοῦ. Ἀναξίλας ὁ τύραννος τοῦ Ῥηγίου ἤρατο νίκην εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας δι' ἡμιόνων[1] καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Σιμωνίδου ᾠδὴν τιμητικήν. Ὁ Σιμωνίδης, ὀλίγον εὐχαριστηθεὶς ἐκ τοῦ προσφερθέντος ποσοῦ, ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαινέσῃ ἡμιόνους. Τότε ὁ Ἀναξίλας ἐδιπλασίασε τὸ ποσὸν καὶ ὁ ποιητὴς ἐδέχθη. Μεταχειρισθεὶς δὲ ὅλην τὴν γοητείαν τῆς τέχνης του ἐκάλεσε τὰς ἡμιόνους «θυγατέρας ἵππων ἀελλοπόδων[2]. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἔλεγεν· «ἔχω δύο κιβώτια, τὸ μὲν ἓν διὰ τὰς ἀμοιβὰς τῆς ἐργασίας μου, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τὰς χάριτας. Ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὰ ἀνοίγω καὶ εὑρίσκω τὸ μὲν τῶν ἀμοιβῶν τῆς ἐργασίας μου πάντοτε πλῆρες, τὸ δὲ τῶν χαρίτων πάντοτε κενόν».

§ 145. Τοὺς περὶ μισθῶν καὶ χαρίτων καὶ περὶ κιβωτίων λόγους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ Σιμωνίδης παίζων καὶ χαριεντιζόμενος, μετέφερεν ὁ Πλούταρχος ὡς σοβαρὰ κρηπιδώματα ἐπὶ ἠθικοῦ ἐδάφους περὶ πολυπραγμοσύνης καὶ περὶ πονηρίας λέγων περὶ μὲν τῆς πρώτης ὅτι, ἂν ἀνοίξῃ τὴν ἀποθήκην αὐτῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, θέλει εὕρει αὐτὴν γεμάτην ἀπὸ πολλὰ ἄχρηστα καὶ μάταια καὶ ἀτερπῆ, περὶ δὲ τῶν πονηρῶν ὅτι τὴν κακίαν ἐν αὐτοῖς διορῶντες εὑρίσκουσιν ἔρημον ἐλπίδος, γέμουσαν δὲ φόβων καὶ λυπῶν καὶ ἀπιστίας.

Κατηγοροῦσι προσέτι τὸν Σιμωνίδην διὰ τὴν ἀκόρεστον φιλαργυρίαν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐταὶ αἱ ἐλευθεριότητες τοῦ Ἱέρωνος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ χορτάσωσιν. «Ὄντως ἦν ὡς ἀληθῶς κίμβιξ ὁ Σιμωνίδης καὶ αἰσχροκερδής, ὡς Χαμαιλέων φησί»[3]. Ἀποστέλλοντος τοῦ Ἱέρωνος πρὸς αὐτὸν τὰ καθ' ἡμέραν σιτία λαμπρῶς, ἐπώλει τὰ περισσότερα καὶ ἐκράτει μικρὸν μόνον μέρος. Ὅταν δέ τις ἠρώτησεν αὐτὸν διατί πράττει τοῦτο, ἀπεκρίθη «διὰ νὰ γίνεται καταφανὴς ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ Ἱέρωνος καὶ ἡ ἰδική μου ἐγκράτεια». Ἄλλη κατηγορία κατὰ τοῦ Σιμωνίδου εἶναι ὅτι στηριζόμενος ἐπὶ τῆς στενῆς φιλίας, ἥτις τὸν συνέδεε μετὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ἀδικαιολόγητον χάριν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἠρνήθη καὶ εἶπεν· «ἀγαπητὲ Σιμωνίδη, δὲν θὰ ἦσο καλὸς ποιητής, ἐὰν ἔκαμες στίχους ἐναντίον τῆς ποιήσεως, οὔτε ἐγὼ θὰ ἤμην καλὸς ἄρχων, ἐὰν ἔπραττον πρᾶξιν ἀντικειμένην εἰς τοὺς νόμους». Ὅτι ἦτο φιλάργυρος ὁ Σιμωνίδης καὶ μὴ ἐξῃρημένος ἐλαττωμάτων ἀνευρίσκεται εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους του,

[1] Ἡρακλ. Ποντ.
[2] Ἀριστοτελ. Ῥητορ.
[3] Ἀθήναιος.

οἵτινες χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἀναγνώρισις τῶν ἐλαττωμάτων του καὶ ὡς ὑπεράσπισις. Ἔλεγεν ὅτι, ἀφοῦ ἐστερήθη διὰ τὸ γῆρας τῶν ἄλλων ἡδονῶν ὑπὸ μιᾶς ἔτι γηροβοσκεῖται, τῆς ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν[1]. Ὅτι ἠγάπα κάλλιον νὰ πλουτίζῃ τοὺς ἐχθρούς του μετὰ θάνατον ἢ ζῶν νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῶν φίλων. Ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶναι ἐξῃρημένος ἀπὸ ἐλαττώματα καὶ ὅτι, ἂν εὕρισκέ ποτε ἄνθρωπον ἀνεπίληπτον, ἤθελε τὸν ἀναγγείλει εἰς τὸ πᾶν.

3. Σιμωνίδης ὁ νεώτερος, ὁ γενεαλόγος.

§ 146. Οὗτος ἦτο ἔγγονος ἐκ θυγατρὸς τοῦ προηγουμένου Σιμωνίδου[2]. Ἤκμασεν ὀλίγον πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ διέπρεψεν ὡς ποιητής. Συνέγραψε περὶ *γενεαλογιῶν* εἰς τρία βιβλία καὶ διὰ τοῦτο γενεαλόγος ἐπωνομάσθη, ὡς ἐπίσης καὶ περὶ «*εὑρημάτων*» εἰς τρία βιβλία.

4. Βακχυλίδης.

§ 147. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουλίδα παρὰ τοῦ Μέδωνος Βακχυλίδου τοῦ ἀθλητοῦ παιδός[3]. Ἐν τῷ μεγάλῳ ἐτυμολογικῷ ὁ πατήρ του ὀνομάζεται Μειδύλος. Ἡ ἡμερομηνία τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωσταί. Ὑποτίθεται ὅτι ἤκμασε κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ε′ ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ἢ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Εὐσεβίου τὸ 470 καὶ ἐτελεύτησε τὸ 431 π. Χ. Ἦτο ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Σιμωνίδου τοῦ Λεωπρέπους καὶ ἔζησε μετ' αὐτοῦ γέροντος ἤδη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἱέρωνος ἐν Συρακούσαις περὶ τὸ 472 π. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱέρωνος ὁ Βακχυλίδης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὁπόθεν ἐκδιωχθείς, ὡς λέγεται, ἔφυγεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου μικρὸν χρόνον διατρίψας, ἴσως ἐν Ἄργει, Κορίνθῳ καὶ Σπάρτῃ, τὸ πλεῖστον τῶν ποιημάτων του ἐποίησε καὶ ἐκτήσατο μεγάλην δόξαν. Τὸ ἱστορούμενον τοῦτο ὅτι ἐξωστρακίσθη ἀπὸ τὴν πατρίδα του δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ· ἴσως ἀπεδήμησεν ἐκεῖθεν ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ὡς ἀποτυχὼν ἢ μὴ θέλων ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας. Ὁ Πλούταρχος ἐν τοῖς περὶ «Φυγῆς» ῥητῶς ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων, οἷοι οἱ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Θουκυδίδης,

---

[1] Πλουταρχ. ἐν πρεσβ. Πολ.

[2] Σουΐδ.

[3] Αὐτ.

καὶ τὸν Ἀρίστωνα ἐκ Κέω καὶ τὸν Βακχυλίδην τὸν ποιητὴν λέγων ὅτι οἱ δοκιμώτατοι καὶ κράτιστοι ζῶσιν ἐπὶ ξένης οὐ μετασταθέντες, ἀλλὰ μεταστάντες, οὐδὲ φυγαδευθέντες, ἀλλὰ φυγόντες αὐτοὶ πράγματα καὶ περισπασμοὺς καὶ ἀσχολίας, ἃς αἱ πατρίδες φέρουσι.... καὶ ἐν τῇ ξένῃ τὰ κάλλιστα καὶ δοκιμώτατα ἔγραψαν καὶ ἐπετέλεσαν.

§ 148. Ὡς ὁ θεῖός του ἥψατο καὶ οὗτος πάντων τῶν εἰδῶν τῆς λυρικῆς Μούσης καὶ ὕμνησεν ἐπιτυχῶς τοὺς νικητὰς τῶν δημοσίων ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος οὕτως, ὥστε νὰ ἐπισκιάσῃ καὶ αὐτὸν τὸν Πίνδαρον. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου γνωρίζει εἰς ἡμᾶς ὅτι ὁ Ἱέρων ἐπροτίμα τὰς ποιήσεις τοῦ Βακχυλίδου ἀπὸ τὰς τοῦ Πινδάρου. Ὁ ἐντριβέστατος περὶ τὰς Ἑλληνίδας Μούσας αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς περὶ πολλοῦ εἶχε τὸ ἠθικὸν τοῦ Βακχυλίδου καὶ ἐτέρπετο καὶ ἐψυχαγωγεῖτο ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ᾠδῶν αὐτοῦ. Ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ μιμηθῇ ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου, ὅστις ὀφείλει εἰς τὸν Βακχυλίδην μεταξὺ ἄλλων τὴν ἰδέαν τῆς ὡραίας ᾠδῆς τοῦ Pastor cum traheret per freta etc. Τὸ πλεῖστον τῶν λειψάνων, τὰ ὁποῖα μένουσιν ἐκ τοῦ Βακχυλίδου δὲν ἔχουσι τόνον ἡρωϊκόν. Ἀποκλίνουσι μᾶλλον ἐπὶ τὰς εὐφροσύνους τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου σκηνάς, τὰς μειδιώσας καὶ φιλοπαίγμονας εἰκόνας, τὸν ἔρωτα, τὸν οἶνον. Εἰς τὰ χορικά ᾄσματά του ἀναφέρονται ἐρωτικά, ἐν οἷς περιέγραφε παρθένον ἐν τῇ παιδιᾷ τοῦ κοττάβου, ἀνατείνουσαν τὸν λευκὸν πῆχυν καὶ ῥαίνουσαν οἴνου σταγόνας τοὺς νεανίας. Ἔψαλλεν ἐπίσης συχνὰ τοὺς συμποσιάζοντας καὶ ἀνέβαινε μέχρι τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Μετὰ θαυμασίας ἀφελείας περιγράφει τὰ ἰνδάλματα τοῦ διεγείροντος οἴνου, τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ οἰνοπότου, ὅστις ἐν τῇ θέρμῃ τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς κρασοκατανύξεως καὶ ἐν τῇ συγκρούσει τῶν ποτηρίων ἀναβιβάζεται εἰς αἰθέρια ὕψη καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὑπεράνω ὅλων, πλουσιώτατον καὶ ὀλβιώτατον, καταλύει τότε φρούρια, τὰ παλάτια του ἀκτινοβολοῦσιν ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα, αἱ δὲ σιτοφόροι νῆες φέρουσιν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τοῦ αἰγλήεντος πόντου μέγιστον πλοῦτον «ὡς πίνοντος ὁρμαίνει κέαρ». Ἄλλοτε πάλιν κατέπιπτε μέχρι τῆς σφαίρας τῶν καθ' ἡμέραν σκέψεων περὶ τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τῆς ἀσταθείας τῆς τύχης, τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ὑπομένῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν πεπρωμένην αὐτοῦ μοῖραν καὶ ἑπομένως νὰ μὴ δυσχεραίνῃ ἐπὶ ματαίῳ καὶ ν' ἀγανακτῇ. «Τί δύναται νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν καρδίαν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἄνευ σκοποῦ θρηνῶν συνταράσσῃ αὐτήν;» καὶ ἀλλαχοῦ· «ἕνα μόνον σκοπὸν ἔχει ὁ βίος, μία εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς εὐτυχίας τῶν θνητῶν, ὅταν δύναταί τις νὰ περάσῃ τὴν ζωὴν χωρὶς νὰ πικραίνῃ τὴν ψυχήν. Ὅστις

ὅμως μυριάδας φροντίδας ἔχει εἰς τὴν κεφαλήν, ἡμέραν δὲ καὶ νύκτα βασανίζει τὸν νοῦν μὲ τὰς σκέψεις τοῦ μέλλοντος, αὐτὸς ἄκαρπον ἀγωνίζεται ἀγῶνα». Εἰς τεμάχιόν τι ἀναβοᾷ μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, οἵας καὶ ὁ Σοφοκλῆς. «Καλύτερον ἦτο διὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ γεννηθῇ καὶ νὰ μὴ ἴδῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Κανεὶς δὲν εἶναι πάντοτε εὐτυχής». Ἡ γλαφυρὰ περιγραφή, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν σχολήν του, καθορᾶται εἰς τὸ θαυμάσιον ἐγκώμιον τῆς εἰρήνης, τὸ ὁποῖον διηγεῖται ὁ Στοβαῖος. Περὶ τοῦ ἐγκωμίου τούτου γράφει ὁ μέγας Βόλφιος ὅτι καὶ μόνον τὸ ἐρατεινότατον τοῦτο ποίημα ἀρκεῖ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἀδίκων τοῦ Πινδάρου κατὰ τοῦ Βακχυλίδου ὑπαινιγμῶν. Τὸ ἐγκώμιον, ὁ παιὰν οὗτος ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον ἔχει οὕτως:

«Ἡ εἰρήνη εἶναι πρόξενος μεγάλων καλῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, » ἐν αὐτῇ ὁ πλοῦτος καὶ τὰ ἄνθη τῶν μελιγλώσσων ᾀσμάτων, ἐπὶ δὲ » τῶν βωμῶν λάμπει ἡ ξανθὴ φλὸξ τῶν πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν καιομέ- » νων μηρῶν τῶν βοῶν καὶ τῶν καλλιτρίχων προβάτων καὶ οἱ νέοι » μόνον μέλημα ἔχουσι τὰ γυμνάσια, τοὺς αὐλοὺς καὶ τοὺς κώμους.

» Ἐπὶ τῶν λαβῶν τῶν σιδηροδέτων ἀσπίδων αἱ φαιόχροοι ἀράχναι » ὑφαίνουσι τὸν ἱστόν των· τὰς δὲ ἀκμὰς τῶν λογχῶν καὶ τῶν διστό- » μων ξιφῶν κατατρώγει ὁ εὐρώς. Αἱ χαλκαῖ σάλπιγγες δὲν ἠχοῦσι » πλέον οὐδ᾽ ἀποσπᾶται τῶν βλεφάρων ὁ γλυκὺς καὶ τὴν καρδίαν θερ- » μαίνων ὕπνος· πληροῦσι δὲ τὰς ὁδοὺς τὰ τερπνὰ συμπόσια καὶ οἱ τῶν » παίδων ὕμνοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὸν αἰθέρα»[1].

Μοναδικὸς μιμητὴς τοῦ ποιητοῦ τῶν θρήνων, τοῦ μεγάλου θείου του, ὁ Βακχυλίδης κατατάσσεται μεταξὺ τῶν κορυφαίων τῆς Ἑλλάδος μελοποιῶν, οἵτινες ἀπηθανάτισαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Διὰ τὸ ἐπαγωγὸν τῆς χάριτος «λάλος σειρὴν» ἔν τινι ἐπιγράμματι τῆς Ἀνθολογίας προσαγορεύεται.

Ὁποίαν ἀλήθειαν δὲν περιλαμβάνει τὸ προσόδιον ᾆσμα τοῦ ποιητοῦ τούτου;

Εἷς ὅρος, μία βροτοῖσίν ἐστιν εὐτυχίας ὁδός,
θυμὸν εἴ τις ἔχων ἀπενθῆ δύναται
διατελεῖν βίον· ὃς δὲ μυρία μὲν ἀμφιπολεῖ
φρενί, τὸ δὲ παρ᾽ ἆμαρ τε καὶ νύκτα μελλόντων χάριν
ἑὸν ἰάπτεται
κέαρ, ἄκαρπον ἔχει πόνον[2].

[1] Β. Δικαιοφύλακος μετάφρασις ποιημάτων Βακχυλίδου σελὶς 45.
[2] Α. Μηλιαράκη Ὑπομν. περιγρ. Κυκλάδων νήσων σελ. 192.

Ἤτοι ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον.

Εἷς ὅρος, μία ὁδὸς εὐτυχίας ὑπάρχει, αὕτη δ' εἶναι τὸ νὰ δύναταί τις νὰ διατηρῇ καθ' ὅλον τὸν βίον του καρδίαν ἀπηλλαγμένην φροντίδων· ὅστις δὲ μυρίας σκέψεις τῷ νῷ αὐτοῦ περιποιεῖται, νύκτα τε δὲ καὶ ἡμέραν κατατρύχει τὴν καρδίαν του χάριν τῶν μελλόντων, καταβάλλει κόπον, ὅστις οὐδὲν κέρδος μέλλει νὰ τῷ προσπορίσῃ[1].

Παραθέτομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ἕτερά τινα ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων τοῦ Βακχυλίδου.

1

Ὄλβιος δ' οὐδεὶς βροτῶν πάντα χρόνον.

2

Παύροισι δὲ θνατῶν τὸν ἅπαντα χρόνον
δαίμων ἔδωκε πράσσοντας ἐν καιρῷ πολιοκρόταφον
γῆρας ἱκνεῖσθαι, πρὶν ἐγκύρσαι δύᾳ.

3

Ὡς δ' ἅπαξ εἰπεῖν, φρένα καὶ πυκινὰν κέρδος
ἀνθρώπων βιᾶται.

4

Αἰαῖ τέκος ἁμέτερον, μεῖζον ἢ πενθεῖν
ἐφάνη κακόν, ἀφθέγκτοισιν ἴσον.

5

Τί γὰρ ἐλαφρὸν ἔτ' ἐστὶν ἄπρακτ' ὀδυρόμενον
δονεῖν καρδίαν;

6

Σὺ δ' ἐν χιτῶνι μούνῳ παρὰ τὴν φίλην γυναῖκα
φεύγεις.

7

Οὐ γὰρ ὑπόκλοπον φορεῖ βροτοῖσι φωνάεντα λόγον
σοφία.

8

Χρυσὸν βροτῶν γνώμαισι μανύει καθαρόν.

9

Λυδία μὲν γὰρ λίθος μανύει χρυσόν,
ἀνδρῶν δ' ἀρετᾶν ἐλέγχει ἀλάθεια.

10

Ἑκάτα δαϊδοφόρε, Νυκτὸς μεγαλοκόλπου θύγατερ.

---

[1] Β. Δικαιοφύλακος μετάφρ. ποιημάτων Βακχυλίδου σελ. 46.

§ 149. Κατὰ σύμπτωσιν ἐν ἔτει 1896, καθ' ὃ ἀνενεώθησαν ἐν Ἀθήναις οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου ἐν Λονδίνῳ ἀνεκάλυψαν τὰ ἔργα τοῦ Βακχυλίδου, ἅτινα ὑμνοῦσι τοὺς νικητὰς τῶν Ὀλυμπίων, τῶν Πυθίων, τῶν Ἰσθμίων καὶ τῶν Νεμέων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος σωροῦ παπύρων, ἀγορασθέντων ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ περιέχει εἰκοσάδα ποιημάτων, ὧν τὰ κυριώτερα ἀναφέρονται εἰς τὴν νίκην τοῦ ἵππου τοῦ Φερενίκου (427 π.Χ.), ἀνήκοντος εἰς τὸν Ἱέρωνα, ὅστις ἀνέθεσεν εἰς τὸν Πίνδαρον καὶ Βακχυλίδην τὴν σύνταξιν ᾠδῶν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς νίκης τοῦ ἵππου. Ἡ σημασία τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης εἶναι μεγάλη, διότι δίδεται εὐκαιρία νὰ κριθῇ σήμερον, τίς τῶν δύο ποιητῶν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐμπνευσθέντων, ὑπερέχει τοῦ ἄλλου καὶ ἂν δικαιολογῆται ἡ ἀξίωσις τοῦ Βακχυλίδου νὰ ταχθῇ παρά, εἰ μὴ καὶ ὑπὲρ τὸν «Ἑλικώνιον κύκνον». Ἐκτὸς δὲ τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς σημασίας τοῦ ἐν λόγῳ χειρογράφου ἀποκτῶμεν οἱ Κεῖοι τὰ ὀνόματα δύο ἀκόμη Κείων νικητῶν ἐν ἀγῶσι, τοῦ Ἀργείου, νικητοῦ πυγμαχίας ἐν Ἰσθμίοις, καὶ τοῦ Λάχωνος, νικητοῦ δρόμου ἐν Ὀλυμπίοις, καὶ τοὺς πρὸς αὐτοὺς ὕμνους τοῦ συμπατριώτου των Βακχυλίδου. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀργείου, υἱοῦ τοῦ Πανθείδου, εὑρίσκεται ἀναγεγραμμένον καὶ ἐν ἐπιγραφῇ, εὑρεθείσῃ ἐν Ἰουλίδι, μεταξὺ ἄλλων ὀνομάτων Κείων ἀθλητῶν νικητῶν εἰς Ἴσθμια καὶ Νέμεα [1].

Β΄ Σοφισταὶ καὶ Φιλόσοφοι.

1) Πρόδικος.

§ 150. Περὶ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου αἰῶνος π. Χ. πληθὺς ἀνδρῶν καυχωμένων ὅτι κατέχουσι τὴν παγκόσμιον ἐπιστήμην ἦλθον πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἀθήνας. Ἐκαλοῦντο σοφισταί, ἤτοι σοφοί. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, αἱ πανηγύρεις, αἱ δημόσιοι ἑορταὶ παρεῖχον τὴν εὐκαιρίαν εἰς ἀνάπτυξιν τῆς σοφίας των ἐνώπιον πλήθους ἀκροατῶν καὶ εἰς ἀνακίνησιν τῶν αἰωνίων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ περὶ θεότητος ἰδέα καὶ τὸ ζήτημα τῆς μελλούσης ζωῆς προσήγγισαν ἐκείνη, ἥτις ἔμελλε διὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ

[1] Τὸ ἀνακαλυφθὲν χειρόγραφον τῶν ποιημάτων τοῦ Βακχυλίδου ἐξεδόθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου Φρειδερίκου Κένυον καὶ τοῦ D. Desrousseaux, κατὰ μετάφρασιν δὲ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου μας κ. Βασιλ. Δ. Δικαιοφύλακος.

ΤΟ ΛΙΒΑΔΙ (Η ΑΡΧΑΙΑ ΚΟΡΗΣΣΙΑ)

κηρυχθῇ. Διὰ τοῦ λόγου ἀνήρχοντο εἰς τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν καὶ οἱ θεοὶ διὰ τὸν Πρόδικον δὲν ἦσαν ἢ πλάσματα τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας ἕνεκα φόβου ἀφ' ἑνὸς καὶ εὐγνωμοσύνης ἀφ' ἑτέρου. Οἱ σοφισταὶ εἶχον τρόπους κομψούς, ἔζων μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐλάλουν ζωηρῶς καὶ ἁρμονικῶς. Ἐγεννήθη ὁ Πρόδικος εἰς τὴν Ἰουλίδα. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του, καθὼς καὶ τὸ τοῦ θανάτου του, δὲν εἶναι προσδιωρισμένον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἡλικιώτης τοῦ Σωκράτους καὶ ἔζη ἀκόμη τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἀπέθανεν ἐκεῖνος (399 π. Χ.), εἰκάζεται ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ 470 π.Χ. Ἄλλοι ἐρευνηταὶ θέτουσι τὴν γέννησιν αὐτοῦ μεταξὺ τοῦ 465-460. Νέος ἔτι ὢν διεκρίθη ἐν τῇ πατρίδι του Κέῳ καὶ ἐστάλη εἰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος πρεσβευτὴς χάριν πολιτικῶν ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσε πάντοτε ἐντίμως καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπολίτας του. Ἐν Ἀθήναις πρεσβεύων καὶ ἀπαγγείλας λόγον ἐν τῇ βουλῇ ἱκανώτατος ἐφάνη καὶ διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν Ἀθηναίων. Κολακευθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἤνοιξε σχολὴν ῥητορικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν συνέρρεε κατόπιν τὸ ἄνθος τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Διογένης ὁ Λαέρτιος διηγεῖται ὅτι *ἠρανίζετο* ὁ Πρόδικος, ἤτοι ἐδίδασκεν ἐπὶ πληρωμῇ. Ἡ πληρωμὴ ἢ ὁ μισθός, τὸν ὁποῖον ἐλάμβανε παρὰ τῶν πολυαρίθμων μαθητῶν του, ἦτο διάφορος, διότι ἄλλους μὲν ἐδίδασκεν ἀντὶ πεντήκοντα δραχμῶν, ἄλλους δὲ ἀντὶ τεσσάρων, ἄλλους ἀντὶ δύο καὶ ἄλλους ἀντὶ μιᾶς μόνης δραχμῆς. Προῖκα ὅμως οὐδένα ἐδίδασκε. Τὸν μεγαλύτερον μισθὸν ἔδιδον οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐγκύψωσι βαθύτερον εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ σοφιστοῦ, τὸν δ' εὐτελῆ τὸ πλῆθος. Τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ὁ Σωκράτης ἀπὸ τὸν Πρόδικον, ἦσαν μιᾶς ἕως τεσσάρων δραχμῶν [1].

Ὁ Σωκράτης δὲν ἐνόμιζε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Προδίκου ἐπικίνδυνον, ὡς τὴν τῶν ἄλλων σοφιστῶν, ἀλλ' ἔπεμπεν εἰς αὐτὸν τοὺς νέους, ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὴν διαλεκτικήν [2].

---

[1] Πλάτων ἐν Ἀξιόχῳ «καὶ ταῦτα δέ, ἃ λέγω, Προδίκου ἐστὶ τοῦ σοφοῦ ἀπηχήματα, τὰ μὲν διμοίρου ἐωνημένα, τὰ δὲ δυοῖν δραχμαῖν, τὰ δὲ τετραδράχμου. Προῖκα γὰρ ἀνὴρ οὗτος οὐδένα διδάσκει, διὰ παντὸς δὲ ἔθος ἐστὶν αὐτῷ φωνεῖν τὸ ἐπιχάρμειον «ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει· δός τι καὶ λάβε τι». Πλάτ. ἐν Κρατύλ. «Καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων οὐ μικρὸν τυγχάνει ὂν μάθημα. Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ἤδη ἀκηκόει παρὰ Προδίκου τὴν *πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν*, ἣν ἀκούσαντι ὑπάρχει περὶ τοῦτο πεπαιδεῦσθαι, ὥς φασιν ἐκεῖνος, οὐδὲν ἂν ἐκώλυέ σε αὐτίκα μάλα εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος, νῦν δὲ οὐκ ἀκήκοα, ἀλλὰ τὴν δραχμιαίαν».

[2] Πλατ. Θεαιτ. «Πολλοὺς μὲν δὴ ἐξέδωκα Προδίκῳ, πολλοὺς δὲ ἄλλοις σοφοῖς καὶ θεσπεσίοις ἀνδράσι».

§ 151. Ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρός του ἐτιμᾶτο ὑπὸ πάντων καὶ ἔξοχοι τῆς ἐποχῆς ἄνδρες συνῆσαν τῷ σοφιστῇ καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ὀνομάζει ἑαυτὸν μαθητὴν τοῦ Προδίκου [1]. Μαθηταί του ἐπίσης ὑπῆρξαν ὁ Εὐριπίδης [2], ὁ Θηραμένης, διὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ὁποίου μέμφεται ὁ Ἀθήναιος τὸν Πρόδικον, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Θουκυδίδης, ὅστις λέγεται ὅτι παρὰ τοῦ Προδίκου παρέλαβε τὴν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκριβολογίαν [3], ὁ Ξενοφῶν, ὁ μουσικὸς ἅμα καὶ σοφιστὴς Δάμων, ὁ ποιητὴς Ἀγάθων καὶ ἄλλοι. Ἐπειδὴ δ' αἱ ἐπιδείξεις αὐτοῦ εἶχον πολλοὺς ἀκροατάς, συνήθροισε μέγα χρηματικὸν ποσὸν καὶ οὐχὶ σμικρὸν ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων ἐπέδρασεν.

§ 152. Ἀλλὰ δὲν ἐδίδασκε μόνον εἰς Ἀθήνας, μετέβαινε καὶ εἰς ἄλλας πόλεις [4], εἰς Ὀλυμπίαν [5], εἰς Θήβας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ προειδοποίησις τῆς μεταβάσεως τοῦ σοφιστοῦ εἰς πόλιν τινὰ ἐγίνετο διὰ προξένων ἢ μεσιτῶν, οἵτινες μεταβαίνοντες προηγουμένως εἰς τὰς πόλεις ἀνίχνευον πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ σοφιστοῦ τοὺς πλουσιωτάτους τῶν νέων καὶ τοὺς ἐκ τῶν βαθέων οἴκων καὶ ἐκ τούτων ἐπρομήθευον μαθητάς. Ὁ Πρόδικος δὲν ἐκοπίασε πολὺ διὰ νὰ ἐπισκιάσῃ τοὺς περιφορητοὺς καθηγητάς, οἵτινες διημφισβήτουν πρὸς ἀλλήλους τὴν δόξαν καὶ τὴν τύχην παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ νεότητι. Προητοίμαζε τὰ μαθήματά του, ἀλλὰ δὲν τὰ ἔγραφεν. Ὅλοι οἱ κοινοὶ τόποι εἶχον πραγματευθῆ ὑπ' αὐτοῦ. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ πρώτη περὶ αὐτῶν ταξινόμησις. Αἱ δημηγορίαι του ἦσαν συντεθειμέναι ἐντέχνως καὶ πεπλουτισμέναι μὲ εὐφυεῖς ἀλληγορίας. Τὸ ὕφος του ἦτο ἁπλοῦν καὶ ἁρμονικόν, ἐπειδὴ παρίστα τὴν ἀρετὴν διὰ τῶν χαρακτήρων τούτων, παρὰ τὸ ἀκατάλληλον τῆς φωνῆς του, *δυσήκοον καὶ βαρὺ φθεγγομένου*, ἐπηνέθη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας [6].

§ 153. Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ἦτο ἰσχνὸς καὶ νοσώδης καὶ τὰ

[1] Πλάτ. ἐν Πρωταγόρᾳ. «Κινδυνεύει γάρ τοι, ὦ Πρωταγόρα, ἡ Προδίκου σοφία θεία τις εἶναι, πάλαι ἀπὸ Σιμωνίδου ἀρξαμένη ἢ καὶ ἔτι παλαιοτέρα· σὺ δὲ καὶ ἄλλων πολλῶν ἔμπειρος ὢν ταύτης ἄπειρος εἶναι φαίνει, οὐχ ὥσπερ ἐγὼ ἔμπειρος, διὰ τὸ *μαθητὴς εἶναι Προδίκου τουτουΐ*».

[2] Ἐν δ' αὖ τῇ ῥητορικῇ, ἐν ᾗ μάλιστα ἔδειξεν ἐπιδεδωκὼς (ὁ Εὐριπίδης) Προδίκου τοῦ περιφημοτέρου τῶν τότε ἐγένετο μαθητής. (Βίος Εὐριπίδου).

[3] Μαρκελλῖνος ἐν βίῳ Θουκυδίδου.

[4] Πλατ. ἀπολογ. Σωκρ. Πλατ. Θεαγ.

[5] Λουκιανός.

[6] Φιλοστρατ. βίος σοφιστῶν.

πολλὰ κλινοπετὴς δι' ἀρρωστίαν[1]. Ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ δραματικώτατα παρίστησι τὸν Πρόδικον τὸν Κεῖον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ τοῦ Ἠλείου σοφιστοῦ θέσιν, διδάσκοντα ἔν τινι οἰκήματι, ὅπερ ὁ οἰκονόμος, πατὴρ τοῦ Καλλίου, μετεχειρίζετο ὡς ἀποθήκην τροφίμων, αὐτὸς δὲ ἐκκενώσας παρεσκεύασε κατάλυσιν τῶν ξένων. Ἐπειδὴ ἦτο νοσηρὸς ὁ Πρόδικος, παρίσταται περιτετυλιγμένος εἰς προβάτεια δέρματα καὶ πολλὰ στρώματα. Καὶ καθὼς οἱ ἄλλοι σοφισταὶ εἶχον σπουδαίους ἀκροατάς, οὕτω καὶ ὁ Πρόδικος, πρὸ πάντων τοὺς θέλοντας νὰ γράφωσιν ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἶχε μεγάλα θέλγητρα, ἐπειδὴ ἐξέλεγε πάντοτε τὸν προσφυᾶ ὅρον καὶ ἀπεκάλυπτε λεπτοτάτας διακρίσεις μεταξὺ τῶν λέξεων, αἵτινες φαίνονται συνώνυμοι. Τοιαῦτα παρίσταται διδάσκων ὁ Πρόδικος, ὅτε οἱ σοφώτατοι τῶν Ἑλλήνων συνῆλθον ἐν συνεδρίῳ εἰς τὸ πρυτανεῖον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὸν μέγιστον καὶ ὀλβιώτατον οἶκον τῶν τῆς πόλεως. Τὸ *ἀμφισβητεῖν*, ἔλεγε, διαφέρει ἀπὸ τὸ *ἐρίζειν*, διότι ἀμφισβητοῦσι καὶ δι' εὔνοιαν οἱ φίλοι πρὸς τοὺς φίλους, ἐρίζουσι δὲ οἱ ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους. Τὸ *εὐδοκιμεῖν* διαφέρει τοῦ *ἐπαινεῖν*, διότι εὐδοκιμεῖ τις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων ἄνευ ἀπάτης, ἐπαινεῖ δὲ ἐν λόγῳ παρὰ δόξαν ψευδομένων. Τὸ *εὐφραίνεσθαι* διαφέρει ἀπὸ τὸ *ἥδεσθαι*, διότι εὐφραίνεσθαι μέν ἐστι μανθάνοντά τι καὶ φρονήσεως λαμβάνοντα αὐτῇ τῇ διανοίᾳ, εἶναι μετοχὴ τοῦ φωτιζομένου πνεύματος, ἥδεσθαι δὲ ἐσθίοντα ἢ ἄλλο ἡδὺ πάσχοντα αὐτῷ τῷ σώματι, ἡδονὴ τῶν εὐφραινομένων αἰσθήσεων. *Δύναμις καὶ ἰσχύς*. Ἡ μὲν δύναμις προέρχεται καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπὸ μανίας καὶ ἀπὸ θυμοῦ, ἡ δὲ ἰσχὺς ἀπὸ φύσεως καὶ εὐστροφίας τῶν σωμάτων. *Σέβας καὶ ἔπαινος*. Τὸ σέβας εἶναι εἰς τὴν καρδίαν, ὁ δὲ ἔπαινος συνεχῶς εἰς τὰ χείλη.

§ 154. Ἐὰν ἐσῴζοντο ὅσα περὶ τούτων ἐδίδασκεν ὁ Πρόδικος, ἠθέλομεν ἔχει πολύτιμον λεξικὸν τῶν συνωνύμων. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοσοῦτον ἐπὶ σοφίᾳ ἐγένετο, τοσοῦτον περιφοιτῶν τὸ ἄστυ ἔθελγε κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Ὀρφέως καὶ Θαμύριδος, ἐφ' οἷς μεγάλων μὲν ἠξιοῦτο παρὰ Θηβαίοις, πλείονα δὲ παρὰ Λακεδαιμονίοις, ὥστε Ξενοφῶν, ὁ υἱὸς τοῦ Γρύλλου, ἐν Βοιωτοῖς δεθεὶς ἠκροᾶτο τοῦ Προδίκου διαλεγομένου. Εἰς τὸν Ξενοφῶντα ὀφείλομεν τὴν διατήρησιν καὶ ἑρμηνείαν τοῦ *Ἀπολόγου*, τοῦ σπουδαιοτάτου λειψάνου τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις ἔλαβε μεγάλην ἐπιτυχίαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὰ μέγιστα ἐξετιμήθη καὶ

[1] Πλουταρχ. Ἠθ.

ἐκτιμᾶται παρὰ τοῖς νεωτέροις. Ἐπιγράφεται *ὧραι*. Ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν γενόμενος καὶ ἀπορῶν ποίαν ἐκ τῶν δύο ἐπὶ τὸν βίον ὁδὸν νὰ τραπῇ, τὴν τῆς κακίας ἢ τῆς ἀρετῆς, εἶδεν ἐμφανισθείσας πρὸ αὐτοῦ δύο γυναῖκας, τῶν ὁποίων ἡ μία μὲν εἶχε τὸ κάλλος μεγαλοπρεπὲς καὶ σεμνὸν καὶ διὰ πολλῆς περιεβάλλετο ἁγνότητος καὶ κοσμιότητος, ἡ δὲ ἄλλη πάντοθεν ἀκοσμίαν καὶ φιλαρέσκειαν καὶ τρυφὴν ἀπέπνεεν. Ἡ τελευταία αὕτη διὰ πολλῶν γοητευτικῶν ἐκφράσεων ἐπηγγείλατο τῷ Ἡρακλεῖ τὴν συντομωτάτην καὶ ἀνετωτάτην ἐπὶ τὴν ἡδονὴν καὶ ἀπόλαυσιν ὁδόν, ἐνῷ ἡ ἑτέρα ἀναμιμνήσκουσα αὐτῷ τοὺς περικλεεῖς προγόνους εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς εὐγενῆ φύσιν ἀπροκαλύπτως δηλοῖ ὅτι μόνον δι' ἀγώνων ἀρετῆς δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, διότι οἱ θεοὶ τῶν πόνων μόνον πωλοῦσι τ' ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις. Ἡ μὲν μία, τὴν τρυφὴν σκοπὸν τοῦ βίου ὑπολαμβάνουσα, προσπαθεῖ ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς ἐκφοβοῦσα τὸν νεανίαν διὰ τῶν δυσχερειῶν, ἃς αὕτη περιέχει, ἡ δὲ ἄλλη ἀναπτύσσει εὐπρεπῶς τὸ μέγεθος τῆς εὐτυχίας διὰ τῆς ἰδίας καὶ ἐπ' ἀρετῇ ἐργασίας προσκτωμένης. Ὁ Ἡρακλῆς ἀδιστάκτως προυτίμησε τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Εἰς τὴν παρὰ Ξενοφῶντι περίληψιν τοῦ μύθου τούτου συνοψίζονται πιθανῶς αἱ κυριώτεραι ἰδέαι τοῦ πρωτοτύπου, τοῦ ὁποίου οὐδὲν χωρίον διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἡρακλέους διαγράφεται εἰς μύθους ἀναριθμήτους, διαφέροντας ἐν πολλοῖς, ἀλλ' ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις ἔμεινεν ἀναλλοίωτος. Οἱ κωμικοὶ παρουσιάζουσιν αὐτὸν πολλάκις ὡς ἀγροῖκον, λαίμαργον, ἠλίθιον, ἐνῷ ὁ Πρόδικος, ὁ φιλόσοφος τῆς Κέω, χωρὶς νὰ παραμορφώσῃ οὐδαμῶς τὸν τύπον του, ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἐπαγωγὸν καὶ ἄφθαρτον ἀπόλογον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐκλογὴ Ἡρακλέους*.

§ 155. Τὴν ὡραίαν ταύτην ἀλληγορικὴν εἰκόνα ἠθικῆς, ἀνδρείας καὶ γενναίων φρονημάτων, τὴν στηρίζουσαν τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἡδονῶν, ἀπεμιμήθη εἰς τὸ περίφημον καὶ πασίγνωστον ἐνύπνιον ὁ ὀξυνούστατος Λουκιανός. Ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τῇ παραινέσει πρὸς τοὺς νέους ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Προδίκου ὡς φιλοσοφήσαντος περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν. Εἰς τοὺς αὐτοσχεδίους στοχασμοὺς ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς συμβουλεύει νὰ συντεθῇ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν νέων συλλογή, ἐν ᾗ εἰς πρώτην σειρὰν μετὰ τὴν πρὸς Δημόνικον παραίνεσιν τοῦ Ἰσοκράτους νὰ διδάσκεται ὁ θαυμασίως γραφεὶς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μῦθος τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους, μῦθος, τοῦ ὁποίου τὴν

δύναμιν τόσον καλὰ ἐγνώρισεν ὁ φίλος τῆς ἀρετῆς Σωκράτης, ὥστε τὸν μετεχειρίζετο συνεχῶς εἰς διδασκαλίαν τῶν νέων.

§ 156. Αἱ φιλοσοφικαὶ δοξασίαι τοῦ Προδίκου ἐν γένει δὲν εἶναι γνωσταί. Ὁ Πλάτων ἐν τῷ διαλόγῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ «Ἀξίοχος ἢ περὶ θανάτου», ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ στόματος τοῦ Σωκράτους λέγει ὅτι ὅσα λέγει εἶναι ἀπηχήματα τοῦ Προδίκου τοῦ σοφοῦ, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἐπίφοβόν τι. Τὸ δὲ πόρισμα τοῦ Σωκράτους ὅτι ἐμπέδως οἶδεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, ἴσως ἐξ ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Προδίκου ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς πηγάζει. Ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικάς του ἰδέας ἔχομεν περικοπήν τινα τοῦ Κικέρωνος [1], εἰς ἣν ἐρωτᾷ «ποίαν λοιπὸν ἰδέαν ἀφῆκε Πρόδικος ὁ Κεῖος, ὅστις διατείνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐποίησαν τοὺς θεούς των θεοποιοῦντες ὅτι εἶναι εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμον»;

§ 157. Ὁ Πρόδικος μετὰ τοῦ Πρωταγόρου ὑπῆρξαν οἱ ἱδρυταὶ τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης καὶ γραμματικῆς τέχνης. Ὁ Πρόδικος ἦτο ῥήτωρ, φιλόσοφος, ἠθικολόγος, φυσικὸς καὶ γραμματικὸς διακεκριμένος. Ζῶν μεγίστης ἀπήλαυε φήμης ἐν Ἀθήναις θεωρούμενος ὡς εἷς τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐξ οὗ καὶ τὸ δημῶδες λόγιον «*Προδίκου σοφώτερος*». Ἀδικώτατα κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὸν Περικλέα φατρίας ὡς ἰσχυριζόμενος ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐθεοποίησαν ὄντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπελάμβανον ὠφελείας, ὡς τὸν Ἥλιον, τὴν Σελήνην, τὰς βρύσεις κτλ., ἤτοι ὡς καταφρονητὴς τῶν θεῶν καὶ τῆς θρησκείας, κατεδικάσθη κατά τι θέσπισμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκδοθῇ κατὰ τῶν ἀρνουμένων τὴν ὕπαρξιν τῶν θεῶν, νὰ πίῃ τὸ κώνειον, καὶ οὕτως ἀπέθανεν ὡς εἷς τῶν μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Σύγχρονος ἀνὴρ ἐφάμιλλος κατὰ τὴν σοφίαν ἐθεωρεῖτο μόνος ὁ Σωκράτης, τοῦ ὁποίου πολὺ ἦτο τὸ ὄνομα, καὶ εἶχεν ἐξόχους μαθητάς, οἷοι ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν πολλὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ Κείου φιλοσόφου καὶ ἰδίως τὴν διάσωσιν τοῦ περὶ Ἡρακλέους Ἀπολόγου εἰς τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς δημηγορίας αὐτοῦ ἐν τῷ «Ἀξιόχῳ ἢ περὶ θανάτου» εἰς τὸν Πλάτωνα. καθ' ἣν οὐδεμίαν βλάβην δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ὁ θάνατος τόσον εἰς τοὺς θανόντας, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ζῶντας. Ἔγραψεν ὁ Πρόδικος περὶ πολλῶν δημηγοριῶν, ἐπίσης διάφορα ἄλλα περὶ ῥητορικῆς, τὰς ὥρας, ἤτοι τὸν περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας λόγον. Περὶ ὀνομάτων ὀρθό-

[1] Κικερ. περὶ τῆς φύσ. τῶν θεῶν, βιβλ. Α΄, κεφ. 42.

τητος. Περὶ γεωργίας καὶ ἐγκωμίων αὐτῆς. Περὶ θανάτου. Περὶ Πλωτίνου. Περὶ ἀστρονομίας καὶ μετεώρων καὶ περὶ ἄλλων.

2) Πυθοκλείδης.

§ 158. Περὶ τούτου γνωρίζομεν ὅτι σοφὸς ὢν καὶ μουσικὸς ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ Περικλέους. «Λέγεταί τοι ὁ Περικλῆς οὐκ ἀπὸ ταὐτομάτου σοφὸς γεγονέναι, ἀλλὰ πολλοῖς καὶ σοφοῖς συγγεγονέναι καὶ γὰρ καὶ Πυθοκλείδῃ καὶ Ἀναξαγόρᾳ καὶ νῦν ἔτι τηλικοῦτος ὢν Δάμωνι ξύνεστιν αὐτοῦ τούτου ἕνεκα».

Τὴν τέχνην δὲ τῆς μουσικῆς μετεχειρίζετο, καθὼς πολλοὶ ἄλλοι, ὡς πρόσχημα ἢ παραπέτασμα, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὸ ἐπαχθὲς τῆς σοφιστικῆς τέχνης ἢ καὶ τὸν φθόνον. Ἡ σοφιστικὴ τέχνη, λέγει ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ, εἶναι παλαιά. Οἱ δὲ μεταχειριζόμενοι αὐτὴν ἐκ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, φοβούμενοι τὸ ἐπαχθὲς αὐτῆς, ἐποιοῦντο πρόσχημα καὶ ἐπροκαλύπτοντο, ἄλλοι μὲν ποίησιν, καθὼς ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Σιμωνίδης, ἄλλοι δὲ τελετὰς καὶ χρησμῳδίας καὶ γυμναστικήν, μουσικὴν δὲ ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ *Πυθοκλείδης ὁ Κεῖος*. Διὰ τοῦ ὀνόματος ἑπομένως *μουσικὴ* δὲν ἐνόουν οἱ παλαιοὶ μόνον τὴν σημερινὴν τέχνην τοῦ ᾄδειν καὶ κρούειν διάφορα ὄργανα, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνουσιν εἰς αὐτὸ τὴν ποίησιν καὶ ὅλας τὰς καλὰς τέχνας τοῦ προφορικοῦ λόγου.

3) Θηραμένης ὁ Ἅγνωνος.

§ 159. Ὁ Θηραμένης ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέω περὶ τὸν 5ον αἰῶνα π. Χ. καὶ ἀπέθανε τῷ 404. Υἱοθετηθεὶς ὑπὸ πολίτου διακεκριμένου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Ἅγνωνος, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ καὶ κτίσαντος τὴν Ἀμφίπολιν, ἐδιδάχθη τὴν καλλιέπειαν ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου Προδίκου, ἔλαβε μαθήματα παρὰ τοῦ Σωκράτους καὶ ἔγινεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ῥητόρων τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ εἷς τῶν μᾶλλον εὐμεταβόλων ἀνδρῶν μεταβαίνων κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὸ συμφέρον ἀπὸ τὴν ὀλιγαρχικὴν μερίδα εἰς τὴν δημοκρατικὴν καὶ ἀντιστρόφως, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐπωνομάσθη *κόθορνος*[1] διὰ τὸ μὴ μόνιμον καὶ ἐπαμφοτερίζον. Εἰς τὰ 411 ἥνωσε τὰς προσπαθείας του πρὸς τὰς τοῦ Πεισάνδρου καὶ Ἀντιφῶντος διὰ νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν καὶ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν

---

[1] Θουκυδ. βιβλ. Η΄, κεφ. 68. *Κόθορνος* ἦτο εἶδος ὑποδήματος, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἀδιαφόρως δι' ἕκαστον τῶν ποδῶν.

ἐφήμερον τυραννίαν τῶν 400, τοὺς ὁποίους ἐγκατέλειψε μετὰ τὴν δούλωσιν τοῦ στρατοῦ τῆς Σάμου διὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τρίτης μερίδος. Ἀνατραπέντων τῶν 400, ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων τῆς μικτῆς διοικήσεως, ἥτις τοὺς διεδέχθη. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν νικηφόρων στρατηγῶν εἰς τὰς Ἀργινούσσας ὑπῆρξεν ὁ ἐγκαλῶν τοὺς συναδέλφους του καὶ ἀπέφυγεν οὕτω τὴν καταδίκην, ἥτις τοὺς ἔπληξε. Μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς συμφορὰν πρῶτος συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Λυσάνδρου καὶ τῶν ἐν Σπάρτῃ Ἐφόρων, ὅπου εἶχε πεμφθῇ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἵνα διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης, ἐπανακάμψας συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κρημνίσωσι τὰ μακρὰ τείχη, νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νὰ προσδεχθῶσι τὴν *σκυτάλην*[1]. Ἐρωτηθεὶς τότε ὑπό τινος τῶν δημαγωγῶν, Κλεομένους καλουμένου, πῶς τολμᾷ νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ τἀναντία πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα παραδιδοὺς τὰ τείχη εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ἀνέστησε παρὰ τὴν θέλησιν τῶν Λακεδαιμονίων, ἀπήντησεν εἰπών· «ἀλλ' οὐδέν, ὦ μειράκιον, πράττω ἐγὼ ὑπεναντίον πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, διότι τὰ αὐτὰ τείχη ἐκεῖνος ἀνέστησε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολιτῶν, τὰ αὐτὰ τείχη θέλομεν καὶ ἡμεῖς κρημνίσει διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολιτῶν ἐπίσης. Ἐὰν δὲ τὰ τείχη ἐποίουν τὰς πόλεις εὐδαίμονας, ἀπὸ ὅλας κάκιστα ἔπρεπε νὰ εὑρίσκεται ἡ Σπάρτη, ἀτείχιστος οὖσα»[2].

§ 160. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸν διώρισαν ἕνα τῶν τριάκοντα τυράννων, οἵτινες ἔμελλον νὰ κυβερνήσωσι τὰς Ἀθήνας. Καὶ προσεπάθει μὲν νὰ ἐμποδίζῃ τὰς βιαιοπραγίας τῶν συναδέλφων του καὶ νὰ μὴ γίνῃ συνένοχος τῶν αἱματηρῶν ἁρπαγῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν μετριοπάθειάν του ταύτην καὶ διότι ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ δικαιοσύνης καὶ οἴκτου κατηγορήθη ὡς προδότης καὶ στασιώτης τῆς κοινῆς τῶν τυράννων ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Κριτίου, ἑνὸς τῶν βιαιοτέρων καὶ ἐμπληκτοτέρων τῆς ὀλιγαρχικῆς φατρίας, τῆς ὁποίας ἦτο ἀρχηγός, ματαίως δὲ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὑπερασπισθεὶς κατεδικάσθη νὰ πίῃ τὸ κώνειον (403 π. Χ.). Ὁ Θηραμένης, ἀφοῦ ἔπιεν ἄνευ ἀδυναμίας τὸ περισσότερον μέρος τοῦ κωνείου, μιμούμενος τὰς ἐπὶ συμποσίων σπονδὰς ἔχυσεν εἰς τὸν ἀέρα τὸ ὑπολειπόμενον ἐν τῷ ποτηρίῳ καὶ εἶπεν· «ἰδοὺ τὸ μέρος τοῦ *καλοῦ* Κριτίου».

---

[1] Σκυτάλη ἐλέγετο μυστικός τις τρόπος γραφῆς, δι' ἧς οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἐκοινώνουν πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ στρατηγοὺς ἀπόντας.

[2] Πλουταρχ. Λύσανδρ.

§ 161. Διηγεῖται ὁ Αἰλιανὸς περὶ τοῦ Θηραμένους ὅτι ἔτυχέ ποτε νὰ διατρίβῃ εἰς οἰκίαν τινα, ἥτις, ἅμα ὡς ὁ Θηραμένης ἐξῆλθε, παρευθὺς κατέπεσεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄλλοι ἀλλαχόθεν περιτριγυρίσαντες αὐτὸν συνέχαιρον διὰ τὴν παράδοξον σωτηρίαν. Ἐκεῖνος ὅμως παρὰ τὴν ἐλπίδα ὅλων, ὡς νὰ προῃσθάνετο τὴν μέλλουσαν εἰς αὐτὸν τύχην, ἀπεκρίνατο· «ὦ Ζεῦ, εἰς τίνα με καιρὸν φυλάττεις»; Ἡ προαίσθησίς του δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὁ Ξενοφῶν ἐκτραγῳδεῖ ἐν πολλοῖς τὸν γενναῖον καὶ εὐθαρσῆ διὰ κωνείου θάνατον τοῦ Θηραμένους. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἔγραψεν ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν πολιτῶν καὶ πατρικὴν ἔχοντες εὔνοιαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν δῆμον, Νικίας ὁ Νικηράτου, Θουκυδίδης ὁ Μελήσιος καὶ Θηραμένης ὁ Ἅγνωνος. Ὀλιγώτερον ὅμως ὁ τελευταῖος, διότι ἐλοιδορεῖτο διὰ τὴν δυσγένειαν ὡς *ξένος ἐκ Κέω*. Ἐθεωρεῖτο ἐν γένει ὡς ἀνὴρ σοφὸς καὶ δεινὸς εἰς τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἐκακοβόλησεν, ὡς ἐν ἀστραγάλοις, ἀλλ' ἐπετύγχανεν. Ποικίλος καὶ ἀγχίστροφος, συνεμορφοῦτο πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον μέρος προσετίθετο[1]. Ὁ Κικέρων ἐπαινεῖ αὐτὸν ὡς μέγαν καὶ δεινὸν ῥήτορα. Ἔγραψε μελέτας ῥητορικὰς καὶ ἄλλα τινά.

4) Ἕτερος Θηραμένης.

§ 162. Ἐκτὸς τοῦ Θηραμένους τοῦ Ἅγνωνος, ὑπῆρξε καὶ ἄλλος Θηραμένης Κεῖος, σοφιστής, περὶ τοῦ ὁποίου λόγον ποιεῖται ὁ Σουΐδας. Οὗτος ἔγραψε μελετῶν βιβλία γ'. Περὶ ὁμοιώσεως λόγου, περὶ εἰκόνων, ἤτοι περὶ παραβολῶν, περὶ σχημάτων.

5) Ἀρίστων.

§ 163. Ἐγεννήθη ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος Ἀρίστων εἰς τὴν Ἰουλίδα καὶ ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ γ' αἰῶνος π. Χ. Ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Λύκωνος καὶ ζηλωτὴς Βίωνος τοῦ Βορυσθενίτου. Ὀλίγον ἐξετίμα αὐτὸν ὁ Κικέρων. Συνέγραψεν ἱστορίας διαφόρων φιλοσοφικῶν σχολῶν, πραγματείας περὶ σοφίας, κατὰ τῶν κακῶν ῥητόρων, τῶν διαλεκτικῶν, ἀνάμικτα, Ἀθηναίων ἀποικίαν καὶ ἄλλα. Οὗτος καθὼς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν δευτέρῳ ἐρωτικῶν ὁμοίων λέγουσιν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι διὰ τοὺς περὶ τὸν οἶνον πόνους τῶν κεφαλαλγιῶν περιέδενον τοὺς κροτάφους διὰ δεσμῶν, ἥτις περίδεσις ἐφαίνετο ὠφελοῦσα[2].

---

[1] Σουΐδ.

[2] Ἀθήναιος 6, 1500, 16.

Καὶ σήμερον οἱ Κεῖοι ἐπὶ κεφαλαλγιῶν περισφίγγουσι τοὺς κροτάφους. Μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀρίστωνος ἐκ Κέω ἐγένετο ὁ Ἀρίστων ἐκ Κῶ, ὅστις πολλάκις συγχέεται μετ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ Λύκωνος ὁρίζεται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Κεῖος Ἀρίστων ὡς μάρτυς. Συνέλεξε πολλὰς διαθήκας πολλῶν περιπατητικῶν, τὰς ὁποίας Διογένης ὁ Λαέρτιος παραθέτει [1].

Γ' Ἰατροί.

1) *Ἀρισταῖος.*

§ 164. Ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἀρχαιοτάτη ἐν Κέῳ ἀπὸ Ἀρισταίου ἀρξαμένη. Κατὰ τὰς μυθολογικὰς παραδόσεις αἱ Μοῦσαι ἐδίδαξαν αὐτὸν ἰατρικήν [2].

2) *Πανθείδης.*

Ἐν τῇ θριαμβευτικῇ ᾠδῇ τοῦ Βακχυλίδου εἰς Ἀργεῖον Κεῖον, ἀναφέρεται ὁ πολὺ εὐνοηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὑπὸ πολλῶν θνητῶν θαυμασθεὶς διὰ τὴν τέχνην τοῦ ἰατρεύειν Πανθείδης, ὁ πατὴρ τοῦ νικητοῦ πυγμαχίας ἐν Ἰσθμίοις.

3) *Μηδίας.*

Θεῖος τοῦ Ἐρασιστράτου κατὰ Σουΐδαν.

4) *Ἐρασίστρατος.*

§ 165. Περιώνυμος ἰατρὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἐρασίστρατος. Ἐγεννήθη οὗτος εἰς τὴν Ἰουλίδα [3]. Ἦτο ἔγγονος τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπὸ τὴν μητέρα του Πυθίαν, θυγατέρα τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλοσόφου. Ὁ Σουΐδας ὅμως λέγει ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου καὶ τῆς Κρητοξένης, ἀδελφῆς τοῦ ἰατροῦ Μηδίου. Ἤκμαζε συγχρόνως μὲ τὸν Ἐπίκουρον περὶ τὴν 120 καὶ 125 Ὀλυμπιάδα, ἤτοι 300-280 π. Χ. Διδασκάλους ἔσχε τὸν Χρύσιππον, περίφημον ἰατρὸν τῆς Κνίδου [4], τὸν Μητρόδωρον, μαθητὴν τοῦ Χρυσίππου, καὶ τὸν Θεόφραστον. Τὰ διδάγματα καὶ αἱ ἰδέαι τῶν διδασκάλων του, εἰς τὰς ὁποίας ἔμεινε πάντοτε πιστὸς καὶ προσηλωμένος, προήρχοντο ἀπὸ τοῦ Πυθαγορισμοῦ. Ἀφοῦ

[1] Κικέρ. de finibus V. 5. Στραβ. 10 σελ. 486.
[2] Ἀπολλ. Ῥοδ.
[3] Στραβ.—Σουΐδ.—Στεφ. Βυζαντ.
[4] Διογεν. Λαερτ. Γαλην.

ἔκαμε σπουδὰς ἐπαρκεῖς, παρεδόθη ὅλαις δυνάμεσι καὶ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν τέχνην τοῦ θεραπεύειν, τὴν ὁποίαν ἤσκησε κατὰ πρῶτον ἐν Συρίᾳ καὶ κατόπιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Σελεύκου τοῦ Νικάνορος. Μέγας ἀριθμὸς μαρτυριῶν συντρέχει διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἐκεῖ ἔγινεν ὀνομαστὸς καὶ ἐκέρδησε τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως σῴζων τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀντίοχον ἐκ νόσου μαραντικῆς, τῆς ὁποίας ἐγνώρισε τὴν αἰτίαν μετὰ μεγάλης ὀξυδερκείας καὶ ἀκριβείας[1]. Διηγοῦνται ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Σελεύκου Ἀντίοχος ὁ Α′ ἠράσθη ἐμμανῶς τῆς βασιλίσσης Στρατονίκης, τῆς μητρυιᾶς του, θυγατρὸς δὲ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, νέας ἔτι οὔσης καὶ παιδίον ἤδη ἐχούσης ἐκ τοῦ Σελεύκου. Ἠσχύνετο ν' ἀποκαλύψῃ τὸ πάθος του συναισθανόμενος τὸ ἀθέμιτον αὐτοῦ καὶ ἀμηχανῶν πρὸς τὴν συμφοράν, ἡ ὁποία τὸν κατέλαβεν, ἔκειτο κλινήρης οὐδὲν ἀλγῶν, ἀπέχων τροφῆς καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μαραινόμενος καὶ σβεννύμενος καὶ τρόπον ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου ζητῶν. Ὁ Ἐρασίστρατος, ἅμα εἶδεν αὐτόν, ὑπώπτευσεν ἐξ ὅλων τῶν συμπτωμάτων ὅτι πρόκειται περὶ ἔρωτος ἀφανοῦς καὶ συγκεντρωμένου. Διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὰς ὑπονοίας του καὶ ἀνεύρῃ τὸ ἀντικείμενον πάθους τόσον σφοδροῦ, διημέρευεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἐκάλει τὰς εἰς τὸ παλάτιον γυναῖκας πάσας. Εἰσερχομένων τῶν ἄλλων γυναικῶν, οὐδὲν παρετήρει ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἀρρώστου ἢ κίνημα τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν ἠρεμίᾳ οὗτος μεγάλῃ διατέλει. Ἅμα ὅμως εἰσήρχετο ἡ Στρατονίκη, ἡ μητρυιά του, εἴτε μόνη εἴτε μετὰ τοῦ Σελεύκου, ἤλλασσεν ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου, ἱδρῶτες ἤρχιζον καὶ τρόμοι καὶ ἡ καρδία ἀνεπάλλετο καὶ ἐν γένει τὰ πολυθρύλητα τῆς Σαπφοῦς ἐκεῖνα συνέβαινον αὐτῷ πάντα, «ἐρύθημα πυρῶδες, ὄψεων ἀποδείξεις, ἱδρῶτες ὀξεῖς, ἀταξία καὶ θόρυβος ἐν τοῖς σφυγμοῖς· τέλος δὲ τῆς ψυχῆς κατὰ κράτος ἡττωμένης, ἀπορία καὶ θάμβος καὶ ὠχρίασις». Ἐπὶ τούτοις προσλογιζόμενος ὁ Ἐρασίστρατος ὅτι, ἐὰν ἄλλης γυναικὸς ἠρᾶτο ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, δὲν ἤθελεν ἐγκαρτερεῖ εἰς τὸ νὰ σιωπᾷ μέχρι θανάτου, ἑπομένως δὲν ἐπετρέπετο αὐτῷ ἀμφιβολία, ἀλλὰ προέκυπτεν ἡ δυσκολία πῶς ν' ἀνακοινώσῃ ταῦτα εἰς τὸν βασιλέα. Στηριζόμενος ὅμως ἐπὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν υἱόν του ἀπεφάσισε τέλος νὰ παρακινδυνεύσῃ καὶ εἶπεν ὅτι ἔρως ἦτο τὸ πάθος τοῦ νεανίσκου, ἀλλ' ἔρως ἀδύνατος καὶ ἀνίατος. Ἐκπλαγέντος τοῦ βασιλέως ἐπὶ τούτοις καὶ ἐρωτήσαντος «πῶς ἀδύνατος καὶ ἀνίατος»; — «Διότι ἐρᾷ τῆς γυναικός μου, ἀπήντησεν ὁ ἀγχινούστατος

[1] Πλουταρχ. Δημητρ. Ἀππιαν. Συριακ.

ἰατρός, τὴν ὁποίαν ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ τῷ παραχωρήσω. Ἀγνοῶν ὁ βασιλεὺς ὅτι ὁ ἰατρὸς δὲν εἶπε τὴν ἀλήθειαν παρεκάλει αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς σοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς νὰ μὴ γίνῃ αἴτιος ὀλέθρου τοῦ υἱοῦ του, διότι οὗτος χωρὶς νὰ θέλῃ περιέπεσεν εἰς τὴν συμφοράν, μηδὲ ἕνεκα ζηλοτυπίας νὰ ἐγείρῃ πένθος εἰς ὅλην τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ νὰ συγκατατεθῇ νὰ παραχωρήσῃ τὴν γυναῖκά του εἰς τὸν Ἀντίοχον. «Ἀνόσια μὲ προτρέπεις, ὦ βασιλεῦ, νὰ πράξω, εἶπεν ὁ Ἐρασίστρατος, διότι σύ, ὅστις μὲ παρακαλεῖς νὰ παραχωρήσω τὴν γυναῖκά μου εἰς τὸν υἱόν σου, δὲν ἤθελες πράξει τοῦτο, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἰδικῆς σου».—Εἴθε, εἶπεν ὁ βασιλεὺς μετὰ σφοδροῦ πάθους καὶ δακρύων, θεός τις ἢ ἄνθρωπος νὰ τρέψῃ τὸν ἔρωτα τοῦ υἱοῦ μου ἐπὶ τὴν γυναῖκα μου καὶ ὄχι μόνον ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλείαν νὰ παραχωρήσω». Τότε ὁ Ἐρασίστρατος θεὶς τὴν δεξιὰν ἐπ' αὐτὸν εἶπε· «τί μὲ παρακαλεῖς; Οὐδεμίαν ἔχεις ἀνάγκην ἐμοῦ· σὺ εἶσαι καὶ πατὴρ καὶ ἀνὴρ καὶ βασιλεὺς καὶ ἰατρὸς τοῦ υἱοῦ σου ἄριστος». Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἐννοήσας ἀφῆκε καὶ γυναῖκα καὶ βασιλείαν εἰς τὸν υἱόν του καὶ ἐπορεύθη εἰς Βαβυλῶνα, ὅπου ἔκτισε πόλιν ἐπώνυμον παρὰ τὸν Εὐφράτην, τὴν Σελεύκειαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέθανε. Διὰ τοῦ εὐφυοῦς καὶ ἐπιδεξίου τρόπου τοῦ ἰατροῦ καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ γενναίου βασιλέως ὁ Ἀντίοχος ἰάθη. Ὁ Ἐρασίστρατος ἀπέκτησεν ἐκ τούτου μεγάλην ὑπόληψιν καὶ φήμην καὶ ἠμείφθη βασιλικώτατα δι' 100 ταλάντων, ἰσοδυναμούντων μὲ 600,000 δραχμὰς Ἀττικάς, ἤτοι 3,000,000 σημερινάς!

§ 166. Προβὰς εἰς τὴν ἡλικίαν ὁ Ἐρασίστρατος ἐγκατέλιπε τὴν πρακτικὴν ἰατρικὴν καὶ μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ ἀφιερωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης του. Ἐβασίλευε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μετὰ τὸν διαμελισμὸν τοῦ εὐρυτάτου κράτους τοῦ Μακεδόνος κατακτητοῦ Πτολεμαῖος ὁ σωτήρ. Οὗτος, καθὼς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, εἶχε καταστήσει τὴν Ἀλεξάνδρειαν κέντρον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου ὅλου τοῦ κόσμου, ἐνὶ λόγῳ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ἑστίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἀκτῖνες ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς διεχύνοντο ἐπὶ τῆς οἰκουμένης. Τούτων ἕνεκα σοφοὶ καὶ λόγιοι, καθηγηταὶ καὶ ἰατροὶ καὶ καλλιτέχναι πανταχόθεν ἐκεῖ συνέρρεον. Οὐδεμιᾶς δαπάνης ἐφείδοντο οἱ φιλόμουσοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς διὰ τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν συνιστῶντες μεγάλας βιβλιοθήκας καὶ μουσεῖα καὶ περιποιούμενοι τοὺς πεπαιδευμένους διὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἀμοιβῶν, ἀληθῶς βασιλικῶν. Ἐκάλουν παρ' ἑαυτοῖς ἐντεύξεις καὶ ὁμηγύρεις σοφῶν, τὰς ὁποίας ὠνόμαζον Ludi

musarum d' Apollinis, ἔνθα συνεζητοῦντο ἀντικείμενα, παρευρισκομένων ἐνίοτε καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων καὶ λαμβανόντων μέρος εἰς τὰς συζητήσεις. Εἰς τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν ἀνδρῶν τούτων παρεχωρεῖτο κατοικία εἰς τὸ παλάτιον καὶ σιτισμός. Μεταξὺ τῶν ἀπολαυσάντων τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης τιμῆς δύο ἀναφέρονται ἰατροί, Ἡρόφιλος ὁ Χαλκηδόνιος καὶ Ἐρασίστρατος ὁ Κεῖος. Ὑπὸ τοιαύτας εὐνοϊκωτάτας περιστάσεις ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αἰγύπτου ὁ ἐκ Κέω ἰατρός, ἵνα ἱδρύσῃ σχολήν, ἥτις ἔμελλε νὰ τάμῃ νέαν ὁδόν, νὰ ἐπισκιάσῃ τὰς ἀρχαίας σχολὰς τῆς Κῶ καὶ τῆς Περγάμου καὶ νὰ διαμφισβητήσῃ πρὸς τὸν Ἡρόφιλον τὴν δόξαν τῆς πρώτης καλλιεργείας τῆς Ἀνατομικῆς. Μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες ἔλαβον τὴν μεγαλυτέραν ἐνθάρρυνσιν ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων τῶν Λαγιδῶν, τίθεται εἰς πρώτην γραμμὴν ἡ ἰατρική. Ἐπέτρεψαν τοῖς ἰατροῖς ν' ἀνοίγωσιν ἀνθρώπινα πτώματα καὶ δὲν ἀπηξίωσαν οἱ ἴδιοι βασιλεῖς νὰ σπουδάσωσι τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐκριζώσαντες οὕτω τὴν ἀρχαίαν πρόληψιν, καθ' ἣν ἐθεωρεῖτο ἀσέβημα μέγα ἡ ἐπὶ τῶν πτωμάτων σπουδὴ τῆς Ἀνατομικῆς. Ὁ Ἐρασίστρατος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις μετὰ τοῦ Ἡροφίλου ἀνέταμεν ἀνθρώπινα πτώματα. Αἱ πρόοδοι τῆς Ἀνατομικῆς ὑπῆρξαν καταπληκτικαί. Μεταρρυθμίζοντες δι' αὐτῆς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐπὶ νέων βάσεων τοῦ ἀνατομισμοῦ ἐποικοδομοῦντες αὐτὴν ἐκλόνισαν ἐν πολλοῖς τὴν Ἱπποκρατικὴν διδασκαλίαν, κατέρριψαν τὰς ἀρχὰς τοῦ δογματισμοῦ καὶ ἐμπειρισμοῦ καὶ ἐξηφάνισαν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Νείλου τὰς ὠχρὰς ἀκτῖνας τῆς ἀρχαίας σοφίας τῶν Αἰγυπτίων. Νέαν ταμόντες ὁδὸν οἱ ἀθάνατοι τῆς Ἀνατομικῆς θεμελιωταὶ ἐξήγαγον ἐκ τοῦ χάους τὴν ἰατρικὴν καὶ νέαν περίοδον ἐνεκαίνισαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ηὔξησεν ἐπισήμως ὁ νοσολογικὸς πίναξ, ἐτελειοποιήθη τὸ διαγνωστικόν, ἐπλουτίσθη ἡ ἰατρικὴ ὕλη καὶ ἡ ἐγχειρητικὴ τελειοτέρα ὁσημέραι καθίστατο. Τούτων ἕνεκα ἐπὶ τοσοῦτον ὑψώθη ἡ φήμη τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὥστε ἤρκει εἰς πρακτικὸν οἱονδήποτε νὰ εἴπῃ ὅτι ἐσπούδασεν ἢ ὅτι διέτριψεν ἐκεῖ, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ὑπόληψίν του.

§ 167. Ἡ βαθύτης τῶν γνώσεων τοῦ Ἐρασιστράτου, ἡ σπανία χρηστότης του, ἡ μεγάλη φήμη τοῦ ὀνόματός του προσείλκυσε περὶ αὐτὸν τόσους φίλους καὶ μαθητάς, ὥστε ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὁ κορυφαῖος τῶν ἀνατόμων, ὁ μεγαλύτερος θεωρητικὸς καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ αἰῶνος, καθ' ὃν ἔζη. Δυστυχῶς τὰ ἔργα του ἀπωλέσθησαν. Ἡ πυρκαϊὰ τῆς μεγάλης βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἤρχισε τὴν κατα-

στροφήν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ δὲν μᾶς ὑπολείπονται ἢ σπάνιά τινα λείψανα, διατηρηθέντα ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, Καιλίου Αὐρηλιανοῦ καὶ ἄλλων τινῶν συγγραφέων, καὶ οἱ ἑξῆς τίτλοι τῶν συγγραμμάτων του.

I. Καθόλου λόγοι.

II. Περὶ διαιρέσεων.

III. Περὶ πυρετῶν.

IV. Ὑγιεινή.

V. Περὶ τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν παθῶν.

VI. Περὶ αἵματος ἀναγωγῆς.

VII. Περὶ τῶν παρέσεων.

VIII. Περὶ ποδάγρας.

IX. Περὶ δυνάμεων καὶ θανασίμων δηλητηρίων.

X. Ὀψαρτυτικόν.

XI. Περὶ ὕδρωπος.

§ 168. Δὲν ἔμεινεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Εἰς τὸ γῆράς του ἀπεσύρθη εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ἵδρυσε σχολήν, ἥτις ἤκμαζεν ἀκόμη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς ὀλίγον πρὸ τοῦ Στράβωνος. Εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν φαίνεται ἐτελείωσε τὸ στάδιόν του καὶ ἐτάφη ἐν Ἰωνίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μυκάλη ἄντικρυ τῆς Σάμου [1]. Ἡ ἱστορία περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς πολλὰ ὀνόματα τῶν μαθητῶν καὶ διαδόχων τοῦ Ἐρασιστράτου, οἵτινες *Ἐρασιστράτειοι* καλούμενοι ἵδρυσαν σχολὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ μικρὰν Ἀσίαν. Κατὰ τὸν Στράβωνα ἡ Σμύρνη εἶχε γυμνάσιον Ἰατρικῆς ἐξακουστόν, ὅπου διδάσκαλος ἐχρημάτισέ ποτε περίφημος ἰατρός, ὁ Ἱκέσιος, ἀπὸ τὴν αἵρεσιν τῶν Ἐρασιστρατείων.

§ 169. Οὗτοί εἰσιν οἱ διάσημοι καὶ ὀνομαστοὶ ἄνδρες, οἵτινες ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν τρεῖς, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Πρόδικος καὶ ὁ Ἐρασίστρατος, εἰ καὶ διαφέροντες κατὰ τὸ εἶδος ἀπ' ἀλλήλων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τρεῖς πρώτου μεγέθους ἀστέρες, λάμποντες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ ἀρχαίου πνευματικοῦ κόσμου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἑλληνικοῦ ποιητικοῦ, φιλοσοφικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος κατὰ τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἤκμασαν.

---

[1] Σουΐδ. ἐν λ. Ἐρασίστρατος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ, ΚΛΙΜΑ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ, ΟΝΟΜΑ

1. Γεωγραφία καὶ τοπογραφία.

§ 170. Ἡ ἀρχαία γεωγραφία καὶ τοπογραφία ἐλάχιστα παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ὁ συγγραφεὺς τοῦ περίπλου, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκύλαξ ὁ Καρυανδεύς, Διονύσιος ὁ Καλλιφῶν, ὁ Στράβων, ὁ Δικαίαρχος, ὡς καὶ οἱ ἀπανθισταὶ οἱ μᾶλλον νεώτεροι, οὐδὲν πλέον προσθέτουσιν ἢ ὅτι ἡ Κέως ἦτο τετράπολις, Ποιήεσσα, Κορησσία, πόλις καὶ λιμήν, Ἰουλίς, Καρθαία. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος, ὁ ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς β΄ ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, ἀναφέρει τρεῖς μόνον πόλεις, Κορησσόν, Ἰουλίδα, Καρθαίαν. Ὅθεν ἡ Ποιήεσσα ἠρημώθη πρώτη καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς συνεπολίσθησαν εἰς τὴν Ἰουλίδα. Κατόπιν ἠρημώθη καὶ ἡ Κορησσὸς ἐν μέρει καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς συνεπολίσθησαν ἐπίσης εἰς τὴν Ἰουλίδα. Ὥστε ἀπὸ τετραπόλεως ἀπέβη τρίπολις, εἶτα δίπολις καὶ τελευταῖον μονόπολις μέχρι σήμερον. Μόνος ὁ Αἰσχίνης ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα *Νηρησσός*, ὅπερ ὁ ἀείμνηστος Ῥαγκαβῆς ἐν τῇ Χρηστομαθείᾳ του διώρθωσεν εἰς τὸ *Κορησσός*.

§ 171. Πρὶν ἢ αἱ δύο ἐρημωθεῖσαι πόλεις συγχωνευθῶσιν εἰς τὰς ἄλλας δύο, βεβαίως ἡ νῆσος ἦτο διῃρημένη εἰς τέσσαρα μέρη ἢ διαμερίσματα, μετὰ δὲ τὴν ἐρήμωσιν αὐτῶν εἰς δύο μόνον, τὸ μὲν πρὸς βορρᾶν, Ἰουλίς, τὸ δὲ πρὸς νότον, Καρθαία. Ἐκ τοῦ ἑπομένου ἐπιγράμματος Καλλιμάχου τοῦ Κυρηναίου ἐξάγεται ὅτι τὸ ὄνομα *Ἰουλὶς* ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοῦ γ΄ αἰῶνος π. Χ. διὰ νὰ σημάνῃ διαμέρισμα ὁλόκληρον τῆς νήσου, χωρὶς νὰ ἐξαιρεθῇ ἀπ᾿ αὐτοῦ ἡ παραλία. Εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο γίνεται λόγος περί τινος ὡραίου κογχυλίου, τὸ ὁποῖον ἁλιευόμενον εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Κέω εἶχε χρησιμεύσει εἰς τὴν νέαν Σεληναίαν, θυγατέρα τοῦ Κλεινίου, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφιερωθῇ ὑπ᾿ αὐτῆς εἰς τὴν Ἀφροδίτην Ζεφυρῖτιν, ὀνομασίαν τῆς Ἀρσινόης, ἀδελφῆς καὶ συζύγου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἀποθεωθείσης.

Κόγχος ἐγώ, Ζεφυρῖτι, πάλαι τέρας, ἀλλὰ σὺ νῦν με,
Κύπρι, Σεληναίης, ἄνθεμα πρῶτον ἔχεις,

. . . . .

ἔστ' ἔπεσον παρὰ θῖνας ***Ἰουλίδας,*** *ὄφρα γένωμαι*
σοὶ τὸ περίσκεπτον παίγνιον, Ἀρσινόη.

Ἐπίσης τὸ ὄνομα Ἰουλὶς λαμβάνεται εἰς τὴν σημασίαν μέρους διαμερίσματος παρὰ Πλουτάρχῳ εἰς τὸν βίον τοῦ Δημοσθένους· «γελοῖον γὰρ εἴ τις οἴοιτο τὴν Ἰουλίδα, μέρος μικρὸν οὖσαν οὐ μεγάλης νήσου τῆς *Κέω*, καὶ τὴν Αἴγιναν, ἣν τῶν Ἀττικῶν τις ἐκέλευεν ὡς λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ Πειραιῶς, ὑποκριτὰς μὲν ἀγαθοὺς τρέφειν καὶ ποιητάς, ἄνδρα δ' οὐκ ἄν ποτε δύνασθαι δίκαιον καὶ αὐτάρκη καὶ νοῦν ἔχοντα καὶ μεγαλόψυχον προσενεγκεῖν[1]».

§ 172. Ἀκρωτήριον ἓν καὶ μόνον ἀναφέρεται, κατ' ἄρκτον κείμενον, *Λέων* καλούμενον. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἦτο πρὸς βορρᾶν, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ *Σπανοπούλα*. *Λιμὴν* μόνον ὁ τῆς Κορησσίας, ὁ κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς νήσου. Εἶχε προσέτι καὶ ποταμὸν καλούμενον *Ἔλιξον*, ῥέοντα παρὰ τὴν Κορησσίαν. Περὶ τοῦ Ἐλίξου ἀναφέρει ὁ Marco Boshini (1658) ὅτι εἶχεν ἄφθονον ὕδωρ.

Κρῆναι ἀναφέρονται δύο. Μία, ἥτις ἐκαλεῖτο *Ἰουλὶς* καὶ ἐξ αὐτῆς λέγεται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ πόλις, καὶ ἑτέρα, περὶ τῆς ὁποίας Ἀρίστων ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος καὶ ὁ Πλίνιος διηγοῦνται ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτῆς καθίστα ἀναισθήτους τοὺς πίνοντας καὶ ὅτι τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο διαρκεῖ τόσον πολὺν καιρόν, ὅσον μένει μέρος τοῦ ὕδατος εἰς τὸ σῶμα ἢ μέχρις οὗ ὅλον διαφορηθῇ. Ὁ Βιτρούβιος ἀναφέρει περὶ τοῦ ὕδατος τούτου· «Item est in insula Cia fons, e quo qui imprudentes biberint fiunt insipientes, et ibi est epigramma insculptum ea sententia, jucundam eam esse potionem fontis ejus sed qui biberit saxeos habiturum sensus. Sunt autem versus hi».

Τὸ ἐπίγραμμα ἦτο τοιόνδε.

Ἡδεῖα ψυχροῦ πόματος λιβὰς ἣν ἀνίησι
πηγή, ἀλλὰ νόῳ πέτρος ὁ τῆσδε πιών.

Ἡ περίεργος αὕτη πηγή, περὶ τῆς ὁποίας καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς ἐποιήσαντο μνείαν, ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτῆς καθίστη ἔκφρονας τοὺς πίνοντας, ἀνέβρυεν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου, κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς δὲ

[1] Πλουτ. Δημ. κεφ. Α', 10.

πολλῶν ἐκ τῶν συγχρόνων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κορησσίας πεντήκοντα περίπου βήματα ἄνω τοῦ μικροῦ ναοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἐντὸς τοῦ κτήματος Μακρῆ, καὶ ἐκλείσθη κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχόντων, ὡς ἀναφέρει ὁ Bröndsted. Ἕνεκα τῆς συγχύσεως τοῦ ὀνόματος Κέω καὶ Χίου ὁ Κοραῆς ἐν τοῖς Ἀτάκτοις τομ. γ', σελ. 48 μετατίθησι τὴν πηγὴν ταύτην εἰς Χίον λέγων· «Ἐμυθεύετο ὅτι εἰς τὴν Χίον ἦτο καὶ πηγή, τῆς ὁποίας τὸ νερὸν εἶχε δύναμιν νὰ μωραίνῃ τὸν πίνοντα μέχρι πετρίνης μωρίας, ὡς ἐμαρτύρει καὶ τὸ χαραγμένον εἰς τὴν πηγὴν ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐφύλαξεν ὁ Βιτρούβιος. Μῦθον λέγω ὄχι τὴν πηγὴν οὐδὲ τὸ ἐπίγραμμα, ἀλλὰ τῆς πηγῆς τὴν τόσην δύναμιν». Ὁ André Thebet καθὼς καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Bröndsted κάτοικοι τῆς Κέω ἐφρόνουν ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραφροσύνης προέκυπτεν ἐκ τῆς μεγάλης ψυχρότητος τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ὅσον παγερὸν καὶ ἂν ἦτο, τὸ ἀποτέλεσμα μένει ἀνεξήγητον. Πιθανώτερον εἶναι νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι τὸ μοναδικὸν τοῦτο ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὕδωρ περιεῖχεν ἐν διαλύσει οὐσίαν, ἥτις ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου παρῆγε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος παραφροσύνην.

§ 173. Ἐξ ἐπιγραφῆς τινος, εὑρεθείσης ἐν Καρθαίᾳ τῷ 1883, γίνονται γνωστὰ τὰ ὀνόματα διαφόρων τοποθεσιῶν [1].

Ἱερὸς Λιμὴν «Εὐκτήμων Εὐάνδρου τὰ ἐν ἱερῷ λιμένι».

Κόπρος. «Φαναγόρας τὰ ἐν Κόπρῳ».

Προβαλινθούς.

Μέλισσος. Μέλισσοι. Ὑπάρχει σήμερον τοποθεσία καλουμένη «*Μελισσάκι*».

Ἀκτή.

Πέτραι. Πιθανῶς ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον σήμερον Πετροῦσσα ὀνομάζεται.

Φηγῶνες.

Φωκεῖον.

Μέταλλα, τὰ ἐν μετάλλοις, μέταλλον.

2. Κλῖμα.

§ 174. Τὸ κλῖμα τῆς Κέω ἐπῃνέθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς ὑγιεινὸν καὶ εἰς τὴν ὑγιεινότητα ταύτην ἀπέδιδον πολλοὶ τὸν ἐπίσημον αὐτῆς πληθυσμὸν σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν, τὸ βαθὺ γῆρας τῶν ἀνθρώπων

[1] Pridik. de Cei insulae 1892.

καὶ μάλιστα τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἰδιάζον ἐκεῖνο ἔθιμον τῶν Κείων τοῦ κωνειάζεσθαι, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὅτι ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς μακροβιότητος. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ «Κείων Πολιτείᾳ» προστίθησιν «οὔσης δὲ ὑγιεινῆς τῆς νήσου καὶ εὐγήρων τῶν ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ τῶν γυναικῶν, οὐ περιμένουσι γεραιοὶ τελευτήν, ἀλλὰ πρὶν ἀσθενῆσαι ἢ πηρωθῆναί τι οἱ μὲν μήκωνι, οἱ δὲ κωνείῳ ἑαυτοὺς ἐξάγουσι».

ΚΕΙΟΣ ΕΣΧΑΤΟΓΗΡΩΣ

3. Προϊόντα.

§ 175. Ἡ γῆ τῆς Κέω λέγεται γονιμωτάτη καὶ ἐπιτηδεία εἰς βλάστησιν καὶ ἐπίδοσιν δένδρων παντοδαπῶν καὶ παντοίων φυτῶν, καθ' Ὅμηρον «ἀγαθὴ καὶ πολύπυρος καὶ εὔβοτος». Ἕνεκα τοῦ σχετικῶς τῇ ἐκτάσει μεγάλου πληθυσμοῦ βεβαίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ἐπιμελέστατα καλλιεργημένη, ὡς μαρτυροῦσι τὰ λείψανα τειχῶν (ἀρχαῖαι ὄχθαι), διηκόντων μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῶν ὀρέων πρὸς ὑποστήριξιν καὶ συγκράτησιν τῶν γαιῶν. Ἡ ὑψίκομος δρῦς, ἡ θάλλουσα ἐλαία, ἡ ἄμπελος ἐκάλυπτον μέγα μέρος τοῦ ἐδάφους. Ἡ δρῦς εἰς τοὺς κατοίκους τῶν παναρχαίων χρόνων, ὅτε ἡ γῆ ἀνήροτος καὶ ἄσπαρτος ἦτο, παρεῖχε πρόχειρον τροφήν. Ὅτε δὲ ἔμαθον νὰ κατασκευάζωσι πλοῖα, παρεῖχε τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ναυπηγίαν ὕλην. Ἡ τρόπις τῶν τριήρεων ἦτο δρυΐνη, ἵνα ἀντέχῃ πρὸς τὰς νεωλκίας. Μετεχειρίζοντο προσέτι τὴν δρῦν πρὸς οἰκοδομίαν, πρὸς κατασκευὴν ἀνθράκων, οἵτινες ὡς πυκνότατοι καὶ στερεώτατοι ἐθεωροῦντο ἄριστοι «ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἀντέχοντες καὶ μάλιστα ἰσχύοντες» κατὰ τὸν Θεόφραστον.

Ἄμπελος. Ἀμπελοτρόφον ἀποκαλεῖ τὴν Κέων ὁ Βακχυλίδης[1], οἰνοπληθῆ ὁ Ὅμηρος, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ἡ ἄμπελος πολὺ ἐκαλ-

[1] Βακχ. ὕμνος πρὸς Λάχωνα.

λιεργεῖτο ἐν Κέῳ. Ἀρίστων δὲ ὁ Κεῖος ἥδιστον ποτὸν λέγει ὅτι εἶναι ὁ οἶνος καὶ ἅμα μὲν γλυκύτατος, ἅμα δὲ εὐωδίας κοινωνῶν.

Ἐλαία. Ἐκ τῶν περὶ Ἀρισταίου εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι λίαν ἐνωρὶς ἐδιδάχθη ἐκεῖ ἡ ἐλαιοκομία καὶ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς θρησκείας τῶν Κείων, ὡς καὶ ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου.

Μέλι. Ἡ μελισσοτροφία ἐπίσης εἶναι ἀρχαιοτάτη διδαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρισταίου. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους φαίνεται ὅτι ἡ νῆσος παρῆγε πολὺ μέλι καὶ ἡ μέλισσα ὡς σύμβολον ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἐτίθετο.

Σῦκα. Οἱ ἀρχαῖοι ὁμιλοῦσι περὶ συκῆς ἀγρίας αὐτοχθόνου ἐν Κέῳ, ἡ ὁποία δίδει καρπὸν τρὶς τοῦ ἔτους. Ὀνομάζεται παρ' ἐκείνων μὲν *ἐρινεός,* παρὰ δὲ τῶν σημερινῶν Κείων *ὀρνός*[1]. Οἱ ἀρχαῖοι περὶ πολλοῦ εἶχον τὰ σῦκα ὡς ὠφελιμώτατα. Ἡρόδοτος ὁ Λύκιος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ σύκων λέγει ὅτι τὰ νεογνὰ τῶν παιδίων γίνονται εὔτραφῆ, ἐὰν τρέφωνται διὰ τοῦ χυλοῦ τῶν σύκων. Ὁ δὲ θαυμασιώτατος καὶ μελίγηρυς Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἱστοριῶν καὶ μέγα ἀγαθὸν λέγει ὅτι εἶναι τὰ σῦκα.

Ἄπιοι. Ἐπαινεῖται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶδος ἀπίων ἀπυρήνων καὶ γλυκειῶν[2].

Ἐπίσης γίνεται λόγος περί τινος εἴδους ἀπίου (ἀχέρδου), ἥτις ηὔξανεν ἐν Κέῳ. Λέγεται περὶ τοῦ δένδρου τούτου ὅτι ἔχει ἀκάνθας, τῶν ὁποίων τὸ νύγμα δύναται νὰ καταστῇ ἐπικίνδυνον καὶ θανατηφόρον[3]. Πιθανῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δένδρον εἶναι ἡ σήμερον καλουμένη *ἀχλάδα,* ἥτις ἔχει ἀκάνθας, αἱ ὁποῖαι λέγονται φαρμακεραί, καὶ ἐάν τις πληγῇ, τὸ πλῆγμα κακοφορμίζει.

Μύκητες (μανιτάρια). Ὁ Δίφιλος λέγει ὅτι οἱ μύκητες εἶναι εὔστομοι, κοιλίας διαχωρητικοί, θρεπτικοί, δύσπεπτοι δὲ καὶ φυσώδεις. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι καὶ οἱ ἐκ τῆς νήσου Κέω[4].

---

[1] Ἀθήν. 111,77. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ φυτῶν ὁ Θεόφραστος καὶ τὸν ἐρινεὸν εἶναί φησι δίφορον, ἐν δὲ Κέῳ καὶ τρίφορον. Ὁ Πλίνιος ἐπίσης λέγει «in Gea insula caprifici triferae sunt».

[2] Ἀθην. Περὶ Κέω γοῦν τῆς νήσου Αἰσχυλίδης λέγων γράφει οὕτως· «ἀπίους ἡ νῆσος φέρει κρατίστας, κατὰ τὰς ἐν Ἰωνίᾳ καλουμένας ἀμαμηλίδας· εἰσὶ γὰρ ἀπύρηνοί τε καὶ ἡδεῖαι καὶ γλυκεῖαι». Αἱ ἀμαμηλίδες εἶναι καρπὸς οὐδ' ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐξηγημένος καθαρά.

[3] Ἀριστοτ. περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. κεφ. ΡΜΓ'. Ἐν Κέῳ φασὶν εἶναί τι γένος ἀχέρδου, ὑφ' ἧς, ἐάν τις πληγῇ τῇ ἀκάνθῃ, ἀποθνήσκει.

[4] Ἀθην. τομ. γ' σελ. 140.

Τερέβινθος. Pistacia terebinthus τοῦ Λινναίου, ἦτο κοινὴ καὶ ἰθαγενὴς ἐν Κέῳ.

Κώνειον. Τὸ κώνειον (cicuta) εἶναι ἐπίσης ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν Κέω ἀποδιδομένων φυτῶν. Ὁ Διοσκουρίδης ἀναφέρει τὸ κώνειον τῆς Κέω ὡς ἓν τῶν ὠφελιμωτέρων εἰδῶν τοῦ φυτοῦ τούτου[1]. «Ἐνεργέστατον δ' ἐστὶ τὸ Κρητικὸν κώνειον καὶ τὸ Μεγαρικὸν καὶ τὸ Ἀττικὸν καὶ τὸ ἐν Κέῳ καὶ Κιλικίᾳ γεννώμενον». Ὁ Θεόφραστος περιγράφει τὸν τρόπον, καθ' ὃν παρείχετο, «ποιοῦντες ἐξ αὐτοῦ δηλητήριον δραστήριον καὶ ἐνεργητικόν». Δώδεκα δραχμῶν ἦν ἡ διδομένη τοῖς ἀποθανεῖν καταγνωσθεῖσι δόσις. Περιγράφει ἐπίσης τὸν τρόπον τῆς χρήσεως αὐτοῦ εἰς Κέῳ. «Ἐπεὶ καὶ Κεῖοι τῷ κωνείῳ πρότερον οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τρίβοντες, καθάπερ οἱ ἄλλοι, ἐχρῶντο. Νῦν δ' οὐδ' ἂν εἷς τρίψειεν, ἀλλὰ περιπτίσαντες καὶ ἀφελόντες τὸ κέλυφος (τοῦτο γὰρ τὸ τὴν δυσχέρειαν παρέχον δυσκατέργαστον ὂν) μετὰ τοῦτο κόπτουσιν ἐν τῷ ὅλμῳ καὶ διαττήσαντες λεπτὰ ἐπιπάττοντες ἐφ' ὕδωρ πίνουσιν, ὥστε ταχεῖαν καὶ ἐλαφρὰν γίνεσθαι τὴν ἀπαλλαγήν[2]».

Ἔν τινι λάρνακι διηγεῖται ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Ξαβέριος Λάνδερερ ὅτι εὑρέθη ἀγγεῖον πεπλασμένον ἐξ ὑελώδους φυράματος, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὰς πλευρὰς ὑπῆρχε μᾶζα σκληροτάτη μέλαινα, τὴν ὁποίαν ὑπέθεσε μέλαιναν βαφήν, ὑποβαλὼν ὅμως τὴν οὐσίαν ταύτην εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν ἀνεῦρεν ἰδιότητας ἀνηκούσας εἰς τὸ κώνειον.

§ 176. *Κτηνοτροφία*. Εὔβοτον καὶ εὔμηλον καλεῖ τὴν νῆσον ὁ Ὅμηρος, ἤτοι ἔχουσαν καλὰς βοσκὰς καὶ καλὰ πρόβατα. Ὁ Αἰσχυλίδης εἰς πραγματείαν τινὰ περὶ γεωργίας ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐλλείψεως νομῶν διὰ τὰ πρόβατα τῆς Κέω καὶ περὶ τοῦ τρόπου, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τυρὸν ἐκ γάλακτος προβάτων, ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς Κύθνου, ὅστις συνίστατο εἰς τὸ μιγνύειν τὴν χορτονομὴν τὴν διδομένην εἰς τὰ ζῷα. Τὸ χωρίον εὑρίσκεται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Αἰλιανοῦ περὶ τῆς φύσεως τῶν ζῴων ἔχον οὕτως· «Αἰσχυλίδης ἐν τοῖς περὶ γεωργίας κατὰ τὴν Κείων γῆν πρόβατα γίνεσθαι ὀλίγα ἑκάστῳ τῶν γεωργῶν φησι. Τὸ δὲ αἴτιον λεπτόγεών τε εἶναι τὴν Κέω ἰσχυρῶς καὶ νομὰς οὐκ ἔχειν. Κύτισον[3] καὶ θρῖα[4] ἐμβάλλειν καὶ τῆς ἐλαίας τὰ ῥεύσαντα φύλλα καὶ μέντοι καὶ ὀσπρίων ἄχυρα ποικίλων,

[1] Διοσκουρ. βιβλ. Δ', 579.

[2] Θεοφρ. Ἱστορ. φυτ. βιβλ. Θ', κεφ. 16, 9.

[3] Εἶδος τριφύλλου. [4] Συκόφυλλα.

παρασπείρειν δὲ καὶ ἀκάνθας καὶ ἐκείνοις ἀγαθὸν εἶναι ταῦτα δεῖπνον. Γίνεσθαι δὲ ἐξ αὐτῶν γάλα καὶ τοῦτο τρεφόμενον τυρὸν ἐργάζεσθαι κάλλιστον· καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν Κύθνιον[1]». Ὁ σκοπὸς τοῦ Αἰσχυλίδου εἶναι νὰ διδάξῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Κεῖοι διὰ φροντίδων ἰδιαιτέρων ὡς πρὸς τὴν τροφὴν τῶν ἀμνάδων ἐζήτουν νὰ προμηθεύωνται καλὸν γάλα, ἐξ οὗ κατεσκεύαζον τὸν Κύθνιον τυρὸν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἔδιδον τὸ ὄνομα τοῦτο. Ὁ τυρὸς τῆς Κύθνου ἐθεωρεῖτο ὡς ἔξοχόν τι καὶ ἦτο περιζήτητος. «Τυροῦ Κυθνίου τροφάλια χλωρὰ παρατεμών». Οὕτω τρεφομένων τῶν προβάτων, κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ γάλακτος αὐτῶν τυρὸς ἐξαιρέτου ποιότητος. Οἱ γεωργικοὶ στίχοι τοῦ Βιργιλίου et cultor memorum, cui pinquia Ceae ter centum nivei tondent dumeta juvenci ταῦτα αἰνίσσονται.

§ 177. *Μέταξα.* Ἐκ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Κέω πάντων ἐπισημότατα ἦσαν τὰ λεπτὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο ἐκεῖ. Τινὲς τῶν νεωτέρων ἐνόμισαν ὅτι ἡ μεταξοκάμπη ἐγνώσθη κατὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλ' ἀπατῶνται, διότι ὁ Ἀριστοτέλης ἐγνώριζεν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐκ τῶν βομβύκων κατεσκεύαζον ἤδη λεπτὰ ὑφάσματα, ἐκτὸς ἐὰν οἱ ἐπὶ Ἀριστοτέλους βόμβυκες ἦσαν ἄλλοι ἢ οἱ τῆς μεταξοκάμπης. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης περιέγραψε τὰς μεταμορφώσεις τοῦ μεταξοσκώληκος, τὰ νήματα τοῦ ὁποίου ἐχρησίμευον εἰς γυναῖκά τινα τῆς Κέω ἢ Κῶ (σύγχυσις τοῦ ὀνόματος) Παμφίλην καλουμένην, θυγατέρα τῆς Λητοῦς, πρὸς ἐπινόησιν καὶ κατασκευὴν τῶν λεπτῶν τούτων ὑφασμάτων. Ὁ Πλίνιος ὁμιλῶν περὶ αὐτῶν εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἐφεύρεσις τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λεπτῶν πέπλων ἀνήκει εἰς τὴν Κέω. Οἱ ποιηταί, ἵνα περιγράψωσι τὴν λεπτότητα αὐτῶν καὶ τὸ διαφανές, παρωμοίαζον αὐτοὺς πρὸς ἐξυφασμένον ἄνεμον. Οἱ σατυρικοὶ ἐκάλουν αὐτοὺς νεφέλας. Τὰ λεπτὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα τῆς Κέω καὶ οἱ πέπλοι ἦσαν περίφημα καὶ περιζήτητα παρὰ ταῖς δεσποίναις τῆς Ῥώμης. Οἱ διαφανεῖς οὗτοι πέπλοι, ἀράχνινοι τῆς Κέω χιτῶνες, ut in publico matrona transluceat, ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῶν σατυρικῶν ventus textilis (=ἀὴρ ἐξυφασμένος) togae vitreae (=ὑέλινοι χιτῶνες)[2], διὰ τῶν ὁποίων διέλαμπον ὡς κρύσταλλα τῶν δεσποινῶν τῆς Ῥώμης αἱ σάρκες. Τὰ λεπτὰ ταῦτα ὑφάσματα καὶ τοὺς πέπλους οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀπομιμηθῇ ἡ γλυπτικὴ τέχνη.

---

[1] Αἰλ. περὶ ζῴων, βιβλ. ΙϚ΄, κεφ. 32. [2] Πλιν. Φυσ. ἱστορ. βιβλ. Γ΄, κεφ. 26.

§ 178. *Ὀρυκτά*. Ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ἡ ἐρυθρὰ κρητίς, ἡ μίλτος (ἄμμιον, minium, rubrica), τῆς Κέω ἦτο ἡ μᾶλλον ἐν ὑπολήψει. «Βελτίστη δὲ δοκεῖ μίλτος ἡ Κεία εἶναι[2]» λέγει ὁ Θεόφραστος. Τῆς μίλτου οἱ ἀρχαῖοι συχνὰ ἐποιοῦντο χρῆσιν, καὶ ταύτης ἐγίνετο μέγα ἐμπόριον, διότι μετεχειρίζοντο ταύτην ὡς φάρμακον, ὡς χρῶμα πρὸς γραφὴν ἢ βαφήν, εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν, ζωγραφικήν, εἰς τὸ ἀλείφειν τὰ ἀγάλματα, ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων τὰς μιλτοπαρῄους καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοφάνους τὸ μεμιλτωμένον σχοινίον, δι' οὗ ἠπείλουν καὶ συνώδευον βίᾳ ἐκ τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸ βουλευτήριον, ὁσάκις ἠρνοῦντο νὰ συνεδριάσωσιν[1].

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν εὑρέθη ἐπιγραφή, περιέχουσα τρία ψηφίσματα μεταξὺ Κείων καὶ Ἀθηναίων. Τὸ πρῶτον περιέχει τὸ ὄνομα τῆς Καρθαίας, τὸ δεύτερον τῆς Κορησσίας καὶ τὸ τρίτον τῆς Ἰουλίδος· ἴσως ὑπῆρχε καὶ τέταρτον τῆς Ποιηέσσης εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ λίθου, ὅπερ ἠφανίσθη. Ἀντικείμενον τῆς δημοσίας ταύτης πράξεως εἶναι τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῆς μίλτου. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυβέρνων ὡς κύριοι τὰς νήσους. Ἐὰν μία ἐξ αὐτῶν κατεῖχε προϊόν τι, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς αὐτοὺς χρήσιμον καὶ ἐμπορικῶς ἐπικερδές, ἔσπευδον νὰ ζητήσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ μονοπώλιον καὶ ν' ἀποφύγωσι τὸν συναγωνισμόν, ὅστις ἠδύνατο νὰ ὑψώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἐμπορεύματος. Ὑπηγόρευσαν εἰς τοὺς Κείους νόμον, ὅστις ἐκανόνιζε τοὺς ὅρους τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς μίλτου καὶ προελάμβανε τὸ λαθρεμπόριον. Οἱ ὅροι οὗτοι συνίσταντο εἰς τὸ νὰ ἐξάγηται ἡ μίλτος μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οὐδαμοῦ ἀλλαχόσε καὶ δὴ διὰ πλοίου Ἀθηναϊκοῦ καὶ οὐχὶ δι' ἄλλου. Ἐάν τις ἐξάγῃ δι' ἄλλου πλοίου, νὰ τιμωρῆται κατὰ τὸν νόμον. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελε καταγγείλει ἢ εἰδοποιήσει περὶ ἐξαγωγῆς παρανόμου, νὰ λαμβάνῃ τὸ ἥμισυ τοῦ δημευθέντος. Ἐὰν ὁ καταγγέλλων τύχῃ δοῦλος καὶ ἀνήκῃ εἰς τὸν ἐξαγωγέα, ν' ἀποκτᾷ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰ δύο τρίτα τῆς μίλτου. Ἐὰν ἀνήκῃ εἰς ἄλλον, νὰ εἶναι ἐλεύθερος καὶ νὰ λαμβάνῃ τὸ ἓν τρίτον τῆς μίλτου. Οἱ ἐξαγωγεῖς νὰ πληρώνωσι δύο τοῖς ἑκατὸν εἰς τοὺς πεντηκοστολόγους[2].

Ἀργυροῦχος μόλυβδος καὶ σίδηρος. Ὅτι ἐξωρύσσοντο τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων βεβαιοῦται ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ὀρυχείων εἰς διαφόρους θέσεις.

[1] Σχολ. ἀρχ. εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 22.

[2] Ραγκαβῆ Antiquités Hélléniques.

4. Ὄνομα.

§ 179. Ὑδροῦσσα—Εὐξαντὶς — Μεροπίη—Κέως ἢ Κέος —Σειρίη —Κία — Κίανος — Καίως—Κέα— Murtedd - Adhasé — Τζία, Τζιά, Τζά, Ντζιά.

Οὐδεμία ἄλλη νῆσος ἔλαβε τόσα ὀνόματα καὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης νήσου τὸ ἐπικρατῆσαν ἱστορικὸν ὄνομα παρεφθάρη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστῇ ἐντελῶς ἀγνώριστον.

Ὑδροῦσσα. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ καὶ τοῦ Πλινίου Ὑδροῦσσα ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐπ' αὐτῆς ῥεόντων ὑδάτων.

Εὐξαντίς. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν, ὅτε ἦλθεν ὁ Μίνως εἰς τὴν νῆσον μὲ πεντήκοντα ναῦς πλήρεις Κρητῶν, τῶν ὁποίων ἀφῆκε τοὺς ἡμίσεις διαμοιράσας εἰς αὐτοὺς τὴν γῆν. Τότε ἐκ τῆς Κείας κόρης Δεξιθέας ἐγέννησε τὸν Εὐξάντιον, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα [1].

Κέως—Κέος. Τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα π. Χ., ὅτε κατέλαβε τὴν νῆσον ὁ ἐκ Ναυπάκτου ἥρως Κέως, ὠνομάσθη διὰ τοῦ ὀνόματός του καὶ ἔκτοτε φέρει τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ὄνομα [2]. Εἰς τοὺς ὕμνους τοῦ Βακχυλίδου πρὸς Λάχωνα τὸν Κεῖον ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ διὰ τοῦ **ο** εἰς τὰς φράσεις «*ἀμπελοτρόφον Κέον*», «Κέον εὐκλεΐξας». Ἄλλοι παράγουσι τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Κοῖος, δευτέρου τῶν δώδεκα γιγάντων.

Μεροπίη. Εἰς τὰ σχόλια εἰς Hippiam majorem φέρεται «Κέως νῆσος, ἢ καὶ Μεροπίη ἐκαλεῖτο».

Σειρίη. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' Ὁμήρῳ διὰ τὰς πρὸς τὸν Σείριον ἀστέρα θυσίας τῶν κατοίκων καὶ ὡς θεωρουμένη κατ' ἐξοχὴν ἱερὰ τοῦ Σειρίου νῆσος.

Κία. Πρῶτος ὁ γεωγράφος Πτολεμαῖος, περὶ τὰ μέσα τῆς β' ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας, ἐκάλεσεν αὐτὴν *Κίαν*, ὄνομα τὸ ὁποῖον ἐγκαταλειφθὲν ἀναφαίνεται πάλιν εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ ἤρχισε τὸ ὄνομα νὰ παραφθείρηται, ἡ βαρβαρότης καὶ ἡ χυδαιότης ὁλονὲν νὰ λυμαίνηται αὐτό, ὥστε οὐδεμία νὰ διακρίνηται σχέσις μεταξὺ τοῦ ἱστορικοῦ ὀνόματος *Κέως* καὶ τῆς τελευταίας παραφθορᾶς *Τζιά*, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι πολλὰ διάμεσα ἐμβάλλοντα εἰς ὑποθέσεις ποικίλας τοὺς φιλολογοῦντας.

[1] Βακχυλ. ἀποσπ. 1. — Ἀπολλ. Ῥοδ. βιβλ. Γ', σ. 2 — Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδ. 1, 186, ὀνομ. Εὐξάντιος.

[2] Ἡρακλ. Ποντ. Θ'.

Κίανος. Ἄλλος συγγραφεὺς ἀρχαῖος, ὁ Φίλων, ὠνόμασε τὴν νῆσον *Κίανον*. Λέγεται περὶ τοῦ Φλάκκου, ἐξορισθέντος εἰς Ἄνδρον, « . . . . παραμειψάμενος τὴν Ἀττικὴν ἄχρι τῆς Σουνιάδος ἄκρας, τὰς ἑξῆς ἐπεραιοῦτο νήσους, τὴν Ἑλένην, τὴν *Κίανον*, τὴν Κύθνον, τὰς ἄλλας ὅσαι στοιχηδὸν ἑξῆς, μέχρι τῆς ἐφ' ἣν τελευταίαν ἐλθεῖν ἔδει, τὴν Ἀνδρίων». Ὁ Βόσσιος ἠθέλησε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ μοναδικοῦ τούτου ὀνόματος, γεννηθεῖσαν ἐκ τῆς γραφῆς, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο, τοῦ ὀνόματος τῆς Κέω, γράφοντες οὕτω Cia u os, τὸ ὁποῖον ἀντὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς Cia vel Ceos ἐξελήφθη τὸ u εἰς n καὶ ἐντεῦθεν τὸ Cianos. Ἀλλ' ἡ ἀμφιβολία αὕτη ἑνὸς σοφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ τὸ *Κίανος*, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸν Φίλωνα. Μᾶλλον ἠθέλομεν πιστεύσει ὅτι τὸ ὡραῖον τοῦτο ὄνομα ἔκ τινος συγκοπῆς τῶν ἑλληνικῶν λέξεων *Κία νῆσος — Κία — νς* ἢ Κία-νος, κακῶς νοηθείσης, παρήχθη [1].

Καίως. Τὸ μακρόσχημον τοῦτο ὄνομα ἀπαντᾷ εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Πασχάλη.

Κέα. Ἱεροκλῆς ὁ γραμματικός, ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὁ συγγράψας περιγραφὴν τῶν 64 ἐπαρχιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ὑπὸ τὸ ὄνομα Συνέκδημος, γράφει Κέα ἀντὶ Κέως. Τὸ Κέα, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται καὶ σήμερον ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, προέκυψεν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ Cea.

Murtedd-adhasé. Παρὰ τοῖς Τούρκοις ἔφερε καὶ φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἕνεκα τῶν Μαρδαϊτῶν, οἵτινες ὑπῆρχον εἰς τὴν νῆσον. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν αὐτοὺς Μυρταΐτας καὶ Μουρτάτους. Ἐκ τοῦ Μουρτάτος προέκυψαν αἱ λέξεις *μουρτάρης* καὶ *μουρταρεύω*, ὧν γνωστὴ ἡ σημασία. Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα [2] ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τῶν Μαρδαϊτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, Κρήτην, Τῆνον, Κέων, Κεφαλληνίαν, Ἤπειρον, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἑλληνικήν του καταγωγήν. Μαρδαΐτης σημαίνει τὸν πολεμιστήν, τὸν λοχῶντα καὶ ἐνεδρεύοντα, καὶ παράγεται ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ μάρδα, μαρδάϊα, ὅπερ σημαίνει τὸν δόλον, τὴν παγίδα. Οἱ Σύριοι καὶ Ἀρμένιοι χρονογράφοι καλοῦσι τοὺς Μαρδαΐτας σῶμα λῃστῶν, τολμηρῶν καὶ θρασέων καὶ ἀτάκτων. Σχόλιόν τι de la Historia Miscella πληροφορεῖ ὅτι τὸ ὄνομα Μαρδαΐτης ἦτο ἑλληνικὸν καὶ ἐνόουν διὰ τούτου τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἄμεσον αὐθεντίαν τοῦ

---

[1] Bröndsted.

[2] Ἰδ. Σάθα Μεσαιωνικ.

αὐτοκράτορος καὶ ὑπηρέτουν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον. Εἰς τὴν νῆσον Κύθνον μέχρι σήμερον μουρτάτους καλοῦσι τοὺς ἀλλαξοπιστήσαντας. Ἐν Κέῳ μόνον τὰ παράγωγα παρέμειναν *μουρταρεύω, μουρτάρης*.

Τζία, Τζιά, Τζά, Ντζιά.

§ 180. Κατὰ τὸν σοφὸν Κοραῆν τὸ *Τζιὰ* παρήχθη ἐκ τοῦ Κία. «Ἡ βάρβαρος καὶ χυδαία συνήθεια, λέγει, ἔτρεψεν οὐχὶ ἅπαξ τὸ κ εἰς τὸν συλλαβισμὸν τζ ἢ τσ, ὡς τὸ κίχλη ἔτρεψεν εἰς τὸ τσίχλα, οὕτω καὶ τὸ Κία εἰς Τζιά»[1].

Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῶν Κυθνιακῶν Ἀντώνιος Βάλληνδας λέγει ὅτι ἡ διαφορὰ τοῦ ὀνόματος Κέως ἢ Κέα προέκυψεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ νῆσος ἐλέγετο καὶ διὰ τοῦ κτητικοῦ *Κεία* χώρα ἢ νῆσος, καθὼς καὶ ἡ Νάξος Ναξία, ἐξ οὗ Ἀξιά. Κεία δὲ ἐν τῇ καθομιλουμένῃ προφερόμενον ἐγένετο μονοσύλλαβον *Κειά*, ὡς τὸ *μία μιά*, τῆς δὲ συλλαβῆς *Κη* παρὰ τοῖς πολλοῖς τῶν νησιωτῶν ὡς *τσὴ* ἀπαγγελλομένης, *Κειὰ* ἀκούεται ὡς *Τσειὰ* ἢ τραχύτερον Τζειὰ διφθογγογραφούμενον κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην *(Τζειὰ - Τζειώτης)* ἀντὶ τοῦ συνήθως ἰωταγραφομένου Τζιὰ-Τζιώτης. Ἐπὶ δὲ τούτοις παρὰ Λατίνοις ἡ Κέως ἢ Κέα λέγεται Cia οὐχὶ Cea, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ Κεία οὐχὶ Κέα. Ἐπὶ τῆς εὐφυοῦς καὶ γραμματικωτάτης ταύτης ἐτυμολογίας τοῦ συγγραφέως τῶν Κυθνιακῶν ἐπιτραπήτω εἰς ἡμᾶς νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὐχὶ συνήθως, ἀλλὰ πάντοτε, ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ διὰ τοῦ *ι* Τζιά, Τζιώτης καὶ οὐδέποτε διὰ τοῦ *ει*. Ὅτι οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ τὸ Κεία ἀντὶ τοῦ Κεία νῆσος, ἀλλ' ὡς κτητικὸν μετὰ τῶν οὐσιαστικῶν «Κεία γῆ, Κεία μίλτος», πρῶτος δὲ ὁ Πτολεμαῖος ἐκάλεσε τὴν νῆσον διὰ τοῦ Κία καὶ κατόπιν ὁ Ἱεροκλῆς διὰ τοῦ Κέα. Ἀνακριβὲς δὲ εἶναι ὅτι παρὰ Λατίνοις λέγεται Cia καὶ οὐχὶ Cea, διότι ἐκ τῶν Λατίνων ὁ μὲν Κικέρων μεταχειρίζεται τὸν Ἀττικὸν σχηματισμὸν Ceos, ad Ceo, ὁ Πλίνιος τὸν σχηματισμὸν Cea, ὁ Φλωρεντῖνος Χριστοφόρος de Buondelmonti Cea, ad Ceam, à Ceo. Ὁ Domenicus Marius Niger Caea, quae hodie Zia dicitur, ὁ André Thebé «Zea», ὁ Τίτος Λίβιος Ciam καλεῖ, ὡς καὶ ὁ Βιργίλιος Cea. Ἀλλ' ἀντὶ πάσης φιλολογικῆς ἐκδρομῆς πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος φρονοῦμεν ἁπλούστατα ὅτι ἡ προφορὰ τοῦ τσὲ-τσὶ εἰσήχθη ἀπὸ τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως, τὸ δὲ βαρβαρόφωνον καὶ χυδαῖον ὄνομα Τζιὰ καὶ Τζιώτης ἐκ τοῦ Φραγκικοῦ *Ζία* προέκυψεν, ὅπερ Τζία ἰταλιστὶ προφέρεται.

[1] Κοραῆ Ἡλιοδ. Αἰθιοπ. μέρ. β', σημ. σελ. 21.

§ 181. Ἐκτὸς τῆς διαφθορᾶς τοῦ ὀνόματος παρ' Ἕλλησι καὶ Λατίνοις ἐπῆλθεν ἐν τῇ προφορᾷ καὶ ἐκ κακογραφίας σύγχυσις μὲ τὴν Χίον, Κῶν, Κίον, πόλιν τῆς Βιθυνίας, καὶ μὲ ἄλλα ὀνόματα. Ὁ πρῶτος κρίκος τῆς ἁλύσεως ἐν τῇ συγχύσει εὑρίσκεται εἰς τοὺς Βατράχους τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπου ἡ προφορὰ τῶν λέξεων Κεῖος καὶ Χῖος δίδει χώραν εἰς διφορουμένους στίχους. Ἡ κωμῳδία αὕτη παρεστάθη τὸ 405 π. Χ. Ἐν ταύτῃ παρίσταται ὁ Θηραμένης ὅτι διήρχετο, ὅπως συνέφερεν αὐτῷ, ὁτὲ μὲν ὡς Κεῖος, ὁτὲ δὲ ὡς Χῖος. Ἡ σύγχυσις αὕτη ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον. Ὁ μεταφραστὴς τῶν Ἑλληνίδων ποιητριῶν ὀνομάζει Κεῖον τὸν ποιητὴν Δημοχάρην, ἐνῷ εἶναι Χῖος. Τὴν σύγχυσιν ἐπαυξάνουσι καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἀντιγραφέων εἰς τὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ χειρόγραφά τε καὶ ἔντυπα, ἐν οἷς ἀπαντῶσι Κέως, Κέος, Κῶς, Κεῖος, Κία, Κῖος, Κίος, μέχρι τοῦ χρονικοῦ τοῦ Πασχάλη, ὅπου ἀπαντᾷ τὸ *Καίως*. Παρὰ Λατίνοις δὲ ἐκτὸς τῶν προειρημένων καὶ τὰ Coeo vel Ceo, Chio vel Coo et Cos.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ (395 - 1207 μ. Χ.)

§ 182. Ἀφίνοντες ὄπισθεν τὴν ἀρχαίαν Κέω δύουσαν εἰς τὸν ἀπέραντον Ὠκεανὸν τοῦ παρελθόντος ὑπὸ τὴν ὠχρότητα τῶν σβεννυμένων ἀκτίνων τῆς ἀρχαίας λαμπρότητος δὲν θέλομεν δυνηθῇ νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ τὴν ἐπικαλύπτῃ. Ἡ ἱστορικὴ ἅλυσις ἐπὶ ὀκτὼ ὅλους αἰῶνας εἶναι διακεκομμένη οὕτως, ὥστε φαίνεται ὡσεὶ νὰ ἐξέλιπεν, ἂν οὐχὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, τοὐλάχιστον ὅμως ἀπὸ τῆς ἱστορίας.

Τὸ ἡνωμένον Ῥωμαϊκὸν κράτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου διεμοιράσθησαν οἱ δύο αὐτοῦ υἱοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ἀρκάδιος ἐγένετο τῷ 395 αὐτοκράτωρ τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἢ Γραικορωμαϊκοῦ κράτους, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψεν ἡ ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία (395—1453) καὶ νέος πολιτισμός, Βυζαντινὸς ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καλούμενος. Εἰς τὸ κράτος τοῦτο περιελήφθησαν αἱ νῆσοι, μεθ' ὧν καὶ ἡ Κέως.

§ 183. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους εἶχεν ἤδη κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία θεσπισθῇ ὡς θρησκεία τοῦ κράτους. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν δύο τούτων μεγάλων γεγονότων, τῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς νέας θρησκείας ἀφ' ἑτέρου, ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἐξέπνευσεν ὁλοσχερῶς. Ἡ ὑπολειπομένη σκιὰ τῆς δῆθεν αὐτονομίας ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἠφανίσθη. Οὔτε βουλὴ πλέον οὔτε δῆμος οὔτε πρυτάνεις. Ἀντὶ τούτων· πραίτορες, ὕπαρχοι, τουρμάρχαι, δρουγγάριοι, στρατηγοί, consulares, correctores, praesides. Ἡ ἀστικὴ αὐτονομία κατελύθη καὶ ἀφομοίωσις διοικητικὴ ἐπεκράτησε πανταχοῦ. Νέα ὅλως πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάστασις ἄρχεται. Καὶ διοικητικῶς μὲν κατὰ πρῶτον ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος ἡ Κέως, βρα-

δύτερον δὲ εἰς τὸ θέμα τοῦ Αἰγαίου μετὰ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων. Τὰ θέματα διῴκουν οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πραίτορες, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἀνετεθειμένη ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ διοίκησις τῶν θεμάτων, καὶ οἱ κριταὶ ἢ δικασταί, οἵτινες ἀνελάμβανον τὴν δικαστικὴν ἐποπτείαν. Πότε εἰσήχθη ὁ χριστιανισμὸς ἐν Κέῳ καὶ ποῦ αὕτη ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς θέλομεν πραγματευθῆ ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ.

§ 184. Ἡ περίοδος αὕτη, ὡς προείρηται, εἶναι ἡ σκοτεινοτέρα καὶ ἀφανεστέρα. Οὐδὲν γεγονός, οὐδεὶς ἀνὴρ κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τῶν αἰώνων τούτων ἀναφαίνεται. Καὶ ἡ Κέως ἠκολούθει ἐν τῷ σκότει ἐν σιωπῇ τῆς ἱστορίας τὴν τύχην τῶν γειτονικῶν νήσων, αἵτινες ἦσαν ἡ γέφυρα πάσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους καὶ ἀντιστρόφως, ἔτι δὲ καὶ κρησφύγετα τῶν πειρατῶν. Ἡ Κέως καὶ διὰ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν καὶ διὰ τὸ εὔθετον τοῦ λιμένος καὶ διὰ τὴν πληθὺν τῶν ὅρμων ἦτο ἐπιτηδειοτάτη πρὸς πειρατείαν καὶ διὰ τοῦτο ἓν τῶν προσφιλεστάτων αὐτῇ κρησφυγέτων. Τὸ χάσμα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν Βυζαντινῶν χρόνων μέχρι τῶν Ἐνετικῶν θέλομεν πληρώσει διὰ γενικῶν τινων γεγονότων, εἰς πάσας τὰς Κυκλάδας ἀφορώντων.

§ 185. Ἕκαστος αἰὼν ἐρχόμενος νέας ἐκόμιζε καταστροφὰς καὶ νέα ἐπεσώρευε δεινά. Ὁ τέταρτος αἰὼν ἐξέπνευσε καταλιπὼν ὀδυνηρὰς ἀναμνήσεις λιμῶν καὶ λοιμῶν, σεισμῶν, ἐπιδρομῶν ἀγρίων πειρατικῶν φύλων. Στίφη πειρατῶν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου διεπέρασαν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ καταφύγιον ἐξελέξαντο τὰς Κυκλάδας, τῶν ὁποίων τοὺς κατοίκους ἀπεγύμνωνον καὶ ἐλεηλάτουν τὰς παραλίας πόλεις. Ἐν ἔτει 375 μέγας σεισμὸς συνέβη καταστρέψας πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καί τινας τῶν Κυκλάδων. Τοῦ σεισμοῦ τούτου μνημονεύει καὶ ὁ Ζώσιμος. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (417) ἐπίσης σεισμοὶ ἐκλόνιζον τὰς νήσους ἐπὶ ἓξ μῆνας. Ὁ διαβόητος Ἀττίλας ἐπιδραμὼν φοβερὰς ἐπήνεγκε ζημίας. Ὁ ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας βυζαντινὸς ναύαρχος τῶν νήσων (440—445) Κραδούλης ὁ Στράτωνος δὲν ἐπήρκει νὰ καταστρέψῃ τὴν πληθὺν τῶν λυμαινομένων τὸ Αἰγαῖον πειρατικῶν πλοίων. Ὁ Γιζέριχος, βασιλεὺς τῶν Βανδάλων, ἐν ἔτει 467, ἐλεηλάτει τὰς νήσους.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (558) ὀλεθριώτατος λοιμός, καθ' ὃν κατὰ Προκόπιον τὸν Καισαρέα «μυριάδες μυριάδων ἐπελήφθησαν καὶ εἰς Ἅδου κατῆλθον», συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ ἁγίου Δημητρίου διάφοροι Σλαβικαὶ φυλαὶ ἐπέδραμον κατὰ τῶν Κυκλάδων καὶ πολλῶν τὰς χώρας ἠρήμωσαν, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρεται τίνων.

Ἐπὶ Κώνσταντος αὐτοκράτορος (653) στόλος ἀναρίθμητος Σαρακηνῶν καὶ Ἀράβων, διευθυνόμενος ὑπὸ τοῦ περιβοήτου Μωχαμέτ, υἱοῦ τοῦ Ἀβδουλάχ, κατεπλημμύρισε τὸ Αἰγαῖον. Μυθώδη καταντῶσι τὰ λεγόμενα περὶ τούτου, ὅτι ἐκυρίευσε 36000 πόλεις καὶ κωμοπόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, κατηδάφισε 4000 χριστιανικοὺς ναούς, κατέσφαξεν ἀναριθμήτους ἀνθρώπους. Ὁ ἱστοριογράφος Ῥαμβόλδος ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐκυρίευσε τὴν Νάξον, Τῆνον, Ἄνδρον καὶ ἄλλας τινὰς νήσους καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐγκατέλιπον τὰς πατρίδας των μὴ δυνάμενοι νὰ ζῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς αὐτάς. Ἐκτὸς τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ θεομηνίαι συνέβησαν σπουδαῖαι, σεισμοὶ καταστρεπτικοί, ἡφαιστείων ἐκρήξεις, λιμοὶ καὶ λοιμοί. Κατὰ τὸ ἔτος 727 αἱ νῆσοι, ὅπου τόσαι ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια εἶχον διαδεχθῆ τοὺς ἀρχαίους ναούς, ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ὅστις ἐξέδοτο τὸ κατὰ τῶν εἰκόνων θέσπισμα καὶ εἶχε διατάξει πανταχοῦ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν καὶ τὴν περιστολὴν τῶν μοναστικῶν ἱδρυμάτων. Οἱ νησιῶται, νομίσαντες ὅτι ὅλα τὰ δεινὰ προήρχοντο ἐκ τῆς πρὸς τὰς ἁγίας εἰκόνας ὕβρεως καὶ παροτρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τοῦ τύπου τῆς μεταρρυθμίσεως, ἐπανέστησαν καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος Κοσμᾶν τινα, ἐξ οὗ ἡ στάσις αὕτη ἐκλήθη *στάσις τοῦ Κοσμᾶ*. Καταστήσαντες στόλον ἀξιόμαχον καὶ πεζικὸν στρατὸν ἱκανὸν ἐπορεύθησαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν τειχῶν αὐτῆς ζητοῦντες νὰ καθαιρέσωσι τὸν εἰκονομάχον Λέοντα, νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κοσμᾶν. Ὁ στόλος ὅμως οὗτος ἐκάη διὰ τοῦ λεγομένου ὑγροῦ πυρὸς πρὸ τῶν ἐπάλξεων τῆς παραλίας, ὁ Κοσμᾶς ἐθανατώθη καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ στρατεία οἰκτρῶς. Κατὰ τὸ ἔτος 769 Σκλαβοῦνοι εἰσβαλόντες ἠρήμουν τὰς Κυκλάδας, ἐπὶ Μιχαὴλ δὲ τοῦ Τραυλοῦ οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Ἱσπανίας διαχέουσιν ἐκεῖ τὴν διαρπαγήν, ἐγκαθίστανται εἰς τὴν Κρήτην, ὁπόθεν ἐπὶ 135 ἔτη ἀνησυχοῦσι διηνεκῶς τὰς Κυκλάδας ἐπὶ αἰῶνας παραδεδομένας εἰς τὰς διαρπαγὰς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν πειρατῶν. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, τὸν ἔνατον, δευτέρα στάσις ἐγένετο, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς Θωμᾶς, στρατηγὸς ὤν, ὑπέσχετο τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων, ἥτις τέλος ἐγένετο ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας, καθιερωσάσης ἐπὶ τούτῳ καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὀρθοδοξίας.

§ 186. Ἐκτὸς τῶν Ἀγαρηνῶν τῆς Κρήτης, οἵτινες ἐδέσποσαν ἐπὶ 40 ἔτη λεηλατοῦντες τὰς νήσους καὶ ἀναγκάζοντες τοὺς νησιώτας

διπλοῦς νὰ πληρώνωσι φόρους, εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνεφάνησαν καὶ ἄλλοι πειραταὶ ἐκ Σικελίας, Πίσης καὶ ἄλλων μερῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος αἱ Κυκλάδες διετέλεσαν ἐπί τινα καιρὸν ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ δουκὸς τῆς Καλαυρίας Ῥοβέρτου Γυσκάρδου, τὸν ὁποῖον ὁ Βυζαντινὸς στόλος κατώρθωσε ν' ἀποδιώξῃ (1091). Κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα αἱ νῆσοι ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὀθωμανοῦ κατακτητοῦ Τσαχᾶ, τὸν ὁποῖον ἀπεδίωξεν ἀπ' αὐτῶν ἐλθὼν μετὰ ἰσχυροῦ στόλου ὁ ναύαρχος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος Δαλασσινός. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐν ἔτει 1134, βασιλεύοντος ἐν Βυζαντίῳ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἐπικαλουμένου *Καλογιάννη,* αἱ νῆσοι ὑπέστησαν δεινότερα. Ἐπῆλθεν ἐναντίον αὐτῶν μετὰ πολυαρίθμου στόλου ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Δομίνικος Μικέλης, ὅστις πολλοὺς μὲν τῶν νησιωτῶν κατέσφαξε, πολλοὺς ὡς δούλους ἐπώλησε, πᾶν ὅ τι μὴ χρήσιμον εἰς αὐτὸν κατέστρεψεν, οὐκ ὀλίγα δένδρα ἐξερρίζωσε καὶ ἐν γένει ἐπέφερε μεγίστας καταστροφάς, δι' ὃ καὶ ἐπωνομάσθη ὁ τρόμος τῶν Ἑλλήνων (terror Graecorum).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΕΝΕΤΟΙ (1207 - 1566 Μ. Χ.)

§ 187. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης παραλυσίας καὶ διαφθορᾶς καὶ τῶν διχονοιῶν τῆς τότε βασιλευούσης οἰκογενείας ὁλονὲν κατέρρεεν. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, Ἑνετοὶ καὶ Γάλλοι, οἱ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *Φράγκοι* καλούμενοι, οἱ κατὰ τὸ 1203 μ. Χ. τὴν Δ' σταυροφορίαν ἐπιχειρήσαντες, ἐπιλήσμονες τοῦ σκοποῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων γενόμενοι καὶ ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, προέβησαν κατὰ Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σχηματίσαντες τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία θέλει πέσει μετ' ὀλίγον εἰς χεῖράς των διένειμαν ταύτην ἐκ τῶν προτέρων θέντες κλῆρον ἐπὶ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη.

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁλόκληρον κατεκληρώθη τῇ Ἑνετικῇ δημοκρατίᾳ. Ἐφορμήσαντες ἔπειτα ἐγένοντο κύριοι τῆς Κωνσταντινουπό-

λεως τῇ 12 Ἀπριλίου. Τὰ διαπραχθέντα ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Φράγκων δεινά εἰσιν ἀπερίγραπτα. Πυρπολήσεις, σφαγαί, λεηλασίαι, ἁρπαγαί, συλήσεις ναῶν, βιασμοί, παντὸς εἴδους ὄργια καὶ ἐγκλήματα. Αὐτόπτης μάρτυς, Νικήτας ὁ Χωνιάτης, ἀφηγούμενος τὰ κακὰ «τῶν πανασεβῶν καὶ φρικωδῶν πράξεων τῶν τοῦ Ἀντιχρίστου προδρόμων» θρηνεῖ, ὡς ὁ φιλοπενθὴς Ἱερεμίας ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς νέας Σιών. Τὰ σμήνη τῶν βαρώνων καὶ κομήτων ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τῆς νέας αὐτοκρατορίας τὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνον, ὅστις ἐστέφθη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπὶ δὲ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς ὀρθοδοξίας ἐκάθισεν ὁ Λατῖνος πατριάρχης Θωμᾶς ὁ Μοροζίνης, καθ' ὃν χρόνον «ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιποίμην μὴ πήραν φέρων, μὴ χρυσὸν ἐπὶ τὴν ὀσφύν, ἄραβδος καὶ ἀσάνδαλος καὶ χιτώνιον ἓν περικείμενος, ἐντελὴς εὐαγγελικὸς ἀπόστολος, ὀναρίῳ πτωχικῷ ἐποχούμενος μεθίστατο τῆς νέας Σιών»[1]. Οἱ Ἕλληνες κατέφυγον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἵδρυσαν ἑλληνικὰ κράτη, τὸ μὲν εἰς Τραπεζοῦντα, τὸ δὲ εἰς Νίκαιαν.

§ 188. Οἱ εἰς τὴν μοῖραν τῶν Ἑνετῶν λαχόντες τόποι καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατείχοντο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ πειρατῶν. Ἡ δὲ κατάκτησις τοσούτων χωρῶν ἐν εὐρείᾳ θαλάσσῃ καὶ ἡ κράτησις αὐτῶν ἐν ὑποτελείᾳ ἀπῄτει δαπάνας ὑπερβαινούσας τοὺς πόρους τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Δι' ὃ κατὰ συνήθειαν ἐν τῷ παλαιοτέρῳ φεουδαλικῷ πολιτεύματι διεκήρυξεν ὅτι «οἱοσδήποτε ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἀστῶν ἢ τῶν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πολιτείας μετοίκων δι' ἰδίων ἐξόδων ἤθελε κατακτήσει νήσους καὶ παραλίους χώρας Ἑλληνικὰς ἐκ τῶν κατακληρωθεισῶν τῇ Ἑνετικῇ δημοκρατίᾳ θέλει κατέχει αὐτὰς ὡς διαδοχικὸν τιμάριον ἔχων πλῆρες δικαίωμα κυριαρχίας ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀναγνωρίζῃ ὡς ὑπερτάτην κυρίαρχον τὴν Ἑνετικὴν δημοκρατίαν». Τὸ κήρυγμα ὡς ἀστραπὴ διῆλθεν ἀπὸ τὰ παλάτια τῆς Βενετίας. Ἡ εὐγενὴς νεολαία συνηθροίσθη καταγράφουσα στρατιώτας καὶ ἐξοπλίζουσα γαλέρας. Διάφοροι τυχοδιῶκται, βαυκαλιζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος νὰ γίνωσιν ἡγεμόνες βαθύπλουτοι καὶ δυνάσται ἰσχυροί, ἐξώπλισαν στολίσκους καὶ ἅπαντες ὥρμησαν, ὅπως καταλάβωσιν ἀπροστατεύτους τόπους καὶ περιβληθῶσιν ἡγεμονικὰ στέμματα. Ἡ κατάκτησις τῶν νήσων ἤρχισε καὶ οἱ εὐγενεῖς τυχοδιῶκται ὑπερηφάνως ἐνεθρονίσθησαν εἰς τὰς ἀτυχεῖς νήσους καὶ μετέβαλον αὐτὰς εἰς δουκᾶτα.

---

[1] Νικητ. Χων. τὰ μετὰ τὴν ἅλωσ. κεφ. 5, 15.

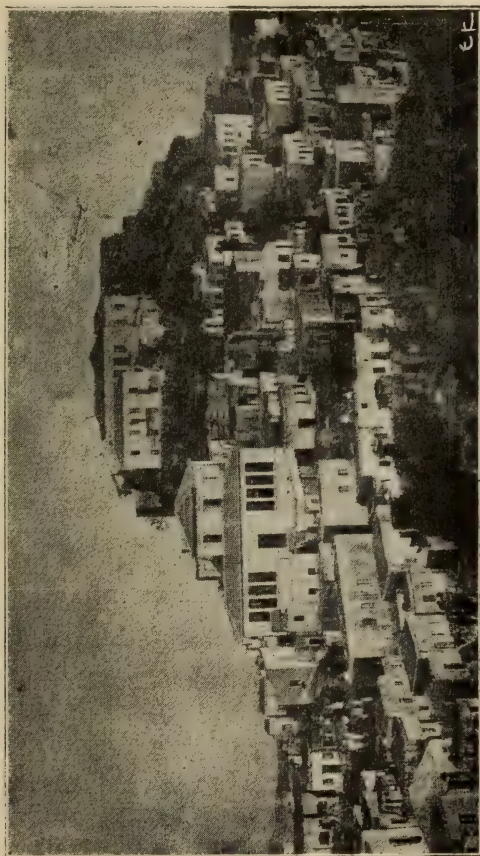
§ 189. Ἐπιφανέστερος ὅλων τούτων ὑπῆρξεν ὁ Μᾶρκος Α΄ Σανοῦτος, ἀνεψιὸς τοῦ δόγη τῆς Ἑνετίας. Παραλαβὼν οὗτος γενναίους τινὰς ἱππότας συναγωνιστὰς καὶ παρασκευάσας ἐξ ἰδίων ὀκτὼ γαλέρας κατά τινα νύκτα τῆς ἀπόκρεω κατῆλθεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ὅπου 17 νῆσοι ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν του, μόνον δὲ ἐν Νάξῳ προσέκρουσεν εἰς δεινὴν ἀντίστασιν. Κυριεύσας τὴν Νάξον ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν δοῦκα τοῦ Ἀρχιπελάγους περιποιηθεὶς ἰδίᾳ τὸν Λατῖνον αὐτοκράτορα Ἑρρῖκον, τὸν ὁποῖον καὶ ἀνεγνώρισεν ὑπέρτατον κυρίαρχον. Ὁ Ἑρρῖκος ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος 1216 συγκροτηθείσῃ ἐν Ῥαβέννῃ συνόδῳ ἐνομιμοποίησε τὴν κατάκτησιν τοῦ Σανούτου παραχωρήσας αὐτῷ τὴν ἐπιδεσποτείαν ὅλου τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς κληθείσης Δωδεκανήσου.

Ἀπεσπάσθη καθ' ὅλα ἀπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας γενόμενος ὑποτελὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατινικῆς μοναρχίας ὡς αὐτοκρατορικὸς ἡγεμονίδης, τοποτηρητὴς καὶ διαδοχικὸς τῆς αὐτοκρατορίας ἡγεμονίδης. Ἔκτοτε ὁ Μᾶρκος Σανοῦτος ἐτιτλοφορεῖτο δοὺξ Ναξίας καὶ Αἰγαίου πελάγους.

§ 190. Ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία ἐν μέσῳ τοσούτων ἀνωμαλιῶν δὲν ἐδύνατο νὰ ῥυθμίσῃ τὸ πολιτικόν της σύστημα ὁμοιομόρφως πανταχοῦ. Οἱ Ἑνετοὶ δοῦκες τῶν Κυκλάδων ἀνέλαβον αὐτοὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς διοικήσεως κατὰ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι τὸν θεσμὸν τῶν προεστώτων καὶ ἐπιτρόπων. Αἱ περισσότεραι νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους περιῆλθον εἰς τοὺς Σανούτους τῆς Νάξου, τὰς ὁποίας μεταξύ των οἱ ἑταῖροι συναγωνισταὶ διεμοιράσθησαν ὁμόσαντες τῷ Σανούτῳ προθύμως ὅρκον. Ἐκληροδοτοῦντο δὲ εἰς τοὺς ἀπογόνους κατὰ τὸ δίκαιον τῆς πρωτοτοκίας ἢ διεμοιράζοντο μεταξὺ τῶν ἀπογόνων, ὡς ἤρεσκεν αὐτοῖς, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ ἐκ ξένου γένους διὰ διαδοχῆς γυναικείας ἐκτᾶτο τὴν κυριαρχίαν τῶν νήσων. Μολονότι ὡς προϊστάμενοι τιμαριωτικοὶ κύριοι ἀνεγνωρίζοντο, εἶχον μ' ὅλα ταῦτα εὐρεῖαν ἀνεξαρτησίαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τὴν Ἑνετικὴν καὶ διεχειρίζοντο τὰ τῶν νήσων σχεδὸν ἀκωλύτως καὶ ἐδέσποζον ἐπ' αὐτῶν. Εἶχον βασιλικὰ προνόμια, συνῆπτον συνθήκας, παρεχώρουν, ἐπροικοδότουν καὶ ἐπώλουν νήσους, ἔκοπτον νομίσματα, ἐκήρυττον πόλεμον. Οἱ αὐτοὶ δοῦκες δὲν ἔμειναν εἰς τὰς αὐτὰς νήσους καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Λατινικῆς δεσποτείας ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Πολλαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ ἀνταλλαγαὶ νήσων καὶ προσθαφαιρέσεις ἐγένοντο. Πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι κατά τινα ἐπίσημον κατάλογον τοῦ ἔτους 1260, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας

σῳζόμενον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναγράφεται καὶ ἡ Κέως, εἶχον φρούρια καὶ μετήρχοντο αἱ πλειότεραι πειρατείαν. Ὁ Ἑνετικὸς πύργος τοῦ φρουρίου ἐν Κέῳ (Κάστρον) ἐσῴζετο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατεδαφισθεὶς ἐν ἔτει 1865, ὅτε ἀνῳκοδομήθη ὁ οἶκος τῶν Παγκάλων.

Τῷ 1261 οἱ Φράγκοι ἐδιώχθησαν ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐγκαθιδρύθη ἐκ νέου ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Τὰ Ἑνετικὰ ὅμως δουκᾶτα παρέμειναν ἐν τῷ Αἰγαίῳ εἴτε ὑποστηριζόμενα ὑπὸ ἄλλων ἐθνῶν εἴτε λησμονούμενα ἐν τῇ ἀσημότητι αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔπεσεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τῷ 1453, τὸ δουκᾶτον τῆς Νάξου μετὰ τῶν εἰς τὰς πέριξ νήσους ὑποτελῶν χωροδεσποτῶν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μίαν

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΕΑ (ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ)

ἔτι ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐπέκεινα ὑφιστάμενον ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν προστασίαν καὶ ἀποκροῦον Τουρκικὰς ἐπιδρομάς.

§ 191. Καὶ ταῦτα μὲν ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν. Ἡ δὲ Κέως κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν κατεκτήθη τῷ 1207 ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν τοῦ Μάρκου Σανούτου, ἤτοι τοῦ Ἀνδρέου καὶ Ἱερεμίου Γκίζη, ἀδελφῶν τοῦ Πέτρου Ἰουστινιάνη καὶ τοῦ Δομινίκου Μικέλη. Ὑπὸ τῶν ἰδίων κατεκτήθη καὶ ἡ Σέριφος. Διέτριβε τότε ἐν Κέῳ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν *Μιχαὴλ Ἀκομινάτος* ὁ Χωνιάτης[1], ὅστις ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Θεανώ*, ἀναγράφει ὅτι ἡ Κέως ἔμεινεν ἀδούλωτος ἔτι ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Τὸ ποίημα δὲ τοῦτο ἐγράφη τὸ ἕκτον ἢ ἕβδομον ἔτος τῆς ἐν Κέῳ διαμονῆς τοῦ Μιχαήλ, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1210 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1211. Διὰ μακρῶν περιγράφει τὴν ὑπὸ τῶν Κείων ἀποπομπὴν τῶν Ἑνετῶν δασμολόγων, τὴν ἀντίστασιν αὐτῶν εἰς τὴν ὁρμήν των, ἐξ Εὐβοίας ἐπὶ πολεμικῶν πλοίων ἐπιδραμόντων, τὴν ἀπόβασιν αὐτῶν εἰς τὴν Κέω, τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν, τὸν πολὺν φόνον, τὸν προξενηθέντα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου καὶ τὴν εἰς ταύτην τὴν ἄμυναν ἐπακολουθήσασαν ὑπὸ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐκδίωξιν τῶν Φράγκων φορολόγων. Συνέβησαν δὲ ταῦτα τῷ 1204. Ὁ Ἀκομινάτος ἐτελεύτησε τῷ 1220 ἐν Κέῳ, ὁπόθεν ἔγραφε μέχρι τοῦ θανάτου του ἐπιστολάς, οὐδαμοῦ δὲ ποιεῖται μνείαν περὶ ὑποδουλώσεως τῆς Κέω ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, κατὰ τῶν ὁποίων ἄσπονδον ἔτρεφε μῖσος.

§ 192. Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν γεγονότων, θέλομεν ἐκθέσει ὀλίγα τινὰ ἐξαχθέντα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀκομινάτου περὶ τῆς νήσου, ἥτις ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἠφανίσθη ἐντελῶς ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς καὶ μόλις ἤδη ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς λατινικῆς κατακτήσεως διὰ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ Ἀκομινάτου. Ἡ Κέως ὑποδεξαμένη τὸν ὑπέροχον τοῦτον κληρικὸν ἐχρησίμευσεν αὐτῷ ὡς *ξεναγὶς ἀγαθή, ἄσυλον ἱερὸν* καὶ *φυγαδευτήριον ἐρυμνὸν* τοῖς ἐχθίστοις Ἰταλοῖς οὐκ *εὐέφοδον, ἄβατον*, καὶ τέλος ἀνέπαυσεν αὐτὸν ἐν τοῖς κόλποις της. Ἐν τῷ σκοπέλῳ τούτῳ καθήμενος καὶ πενθῶν ἔγραφε τὰς ἐπιστολάς, ἐξ ὧν πολυτίμους ἀρυσθέντες εἰδήσεις περὶ τῆς Κέω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13 αἰῶνος ἐσταχυολογήσαμεν ὡς ἕπεται.

«Ἡ νῆσος εἶναι λυπρά, δὲν ἔχει πολλὰ νερά, εἶναι ἄχλοος καὶ πλὴν τῶν βαλανοδένδρων εἶναι τελείως ἄδενδρος. Παρατιθέμεθα τράπεζαν

[1] Ἀπεβίωσεν ἔν τινι κελλίῳ τῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς τῷ 1220.

ξηρὰν καὶ ἐστερημένην φαγητῶν, τρεφόμεθα δὲ οὐδὲ διὰ σιτανίου ἄρτου· ἐδῶ ὄχι μόνον ξυλοκαρπίας σπάνις πολλή, διότι οἱ ἐγχώριοι μεταχειρίζονται τοὺς καρποὺς τῶν δρυῶν, ὡς ἄλλας βαλάνους τοῦ Διός, κατὰ τοὺς πάλαι βαλανηφαγοῦντας Ἀρκάδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῶν λαχάνων ἡ κήπευσις καὶ καλλιέργεια ἀγνοεῖται, οὐδὲ ὅσα εὐκολύνουσι τὴν κοιλίαν κηπεύονται. Ἡ σταλεῖσα ἔξωθεν κάππαρις ἦτο ἐπιθυμητὴ καὶ ἀντιφάρμακον τῆς παχυχύμου καὶ μοχθηρᾶς τροφῆς· Ἡ κράμβη φέρεται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Κεῖοι οὐδαμῶς ἰχθυοτροφοῦσι, καίτοι παροικοῦσιν ἐν καρδίᾳ θαλάσσης· κρέας μόνον καὶ τυρὸν τρώγουσι. Περὶ οἴνου τῆς Κέω οὐδεὶς γίνεται λόγος. Μετ' εὐχαριστήσεως ἐγίνετο δεκτὸς καὶ ἐπίνετο ἥδιστα ὁ ἀπὸ ὅπου δήποτε κομιζόμενος, καὶ πευκεδνὴς ἐὰν ἦτο (ῥετσινάτο). Ποιούμεθα κατάχρησιν ᾠῶν καὶ τυροῦ, τῆς μοχθηροτάτης ταύτης διὰ τοὺς γέροντας τροφῆς, διὰ σπάνιν τῶν εὐχρηστοτέρων. Ἐάν ποτε ἐρωτήσωμεν εὐαγγελικῶς· «παῖδες, μήπως ἔχετέ τι προσφάγιον;» παρευθὺς οὗτοι προτείνουσι τυρόν, διότι τοῦτο καὶ μόνον οἱ νησιῶται καλοῦσι *προσφάγιον*, τὸ κοινὸν κατηγόρημα ὡς εἰδικὸν κατάγοντες, καθὼς καὶ τὰ *θρέμματα κτήματα* λέγουσι. Ζῴων ὑπάρχει ἀφθονία καὶ σχολὴ πολλή, ὥστε δυνάμεθα ἀνατέμνοντες αὐτὰ αἰσθητῶς νὰ μάθωμεν τὰ ἐν λόγοις φιλοσοφούμενα καὶ περὶ τῶν μορίων τῶν ζῴων γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὰ ζῷα ταῦτα δὲν εἶναι σάτυροι οὔτε κυνοκέφαλοι (εἴδη πιθήκων). Αἱ ἄρκτοι εἰσὶ σπάνιαι καὶ δυσθήρατοι καὶ μάλιστα τώρα, ὅτε, καὶ ἂν θηραθῶσι, δωροφοροῦνται εἰς τὰς Λατινικὰς τραπέζας ὡς φαγητὸν ἥδιστον. Εὐπορία ὑπάρχει ὑῶν (γουρουνιῶν), τοὺς ὁποίους οἱ νησιῶται οὗτοι κατασφάττουσι καθημερινῶς ὡς δῆθεν λυμαινομένους τὰ σπαρτά, φέροντες δὲ αὐτοὺς θέτουσιν ἐνώπιον ἡμῶν θερμῶς παρακαλοῦντες. Βαλανεῖον (λουτρὸν) ἐδῶ δὲν ὑπάρχει. Οἱ νησιῶται λούονται εἰς οἰκίσκους ἀκλείστους, ἐντὸς τῶν ὁποίων γυμνοὶ καθήμενοι κατὰ μὲν τὸ ἓν μέρος τοῦ σώματος θερμαίνονται ἔχοντες αὐτὸ ἐστραμμένον πρὸς τὸ παρεσκευασμένον πῦρ, κατὰ δὲ τὸ ἄλλο μέρος ψύχονται ὄχι ὀλιγώτερον παρ' ὅσον, ἐὰν ἐκάθηντο γυμνοὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἔπειτα, ἀφοῦ καταχύσωσι τὸ ἔξωθεν φερόμενον ὕδωρ ἐπὶ ποδονιπτῆρος, ἐξέρχονται μὲ πονοκέφαλον ἀπὸ τὸν καπνὸν βέβαια τῆς παρακειμένης πυρκαϊᾶς. Προτιμότερον ἦτο εἰς ἡμᾶς νὰ περιπέσωμεν εἰς τὸ πῦρ τοῦ πυρετοῦ μᾶλλον ἢ νὰ ὑποβληθῶμεν εἰς τὸν κεφαλαλγῆ καπνὸν τῶν τοιούτων βαλανείων. Οἱ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λουόμενοι θάλπονται ἅμα καὶ ῥιγοῦσιν ἐν μέρει καὶ ἐξέρχονται, δὲν εἰξεύρω, εἴτε μισοψημένοι εἴτε μισοκαϋμένοι. Διότι τὸ ἀνώμαλον τοῦτο λοῦμα

δὲν εἰξεύρω πῶς ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων νὰ συγκρίνω πρὸς τὴν ἕψησιν καὶ ὄπτησιν ἢ πρὸς τὴν μόλυνσιν λεγομένην (ἐπιπολαίαν ἕψησιν) ἢ πρὸς τὴν στάθευσιν (ὀλίγον κατ' ὀλίγον ζέστην). Εἶμαι δὲ πεπεισμένος εἰς τοῦτο ἐξ ὅσων καὶ αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος τῆς νήσου διηγήθη εἰς ἐμὲ λέγων ὅτι γυμνοῦται μὲν ὅλον τὸ ἄλλο σῶμα, ὅταν λούεται, τὴν κεφαλὴν ὅμως ἔχει κεκαλυμμένην φυλαττόμενος μὴ καταψυχθῇ· καθ' ἣν ὥραν δὲ μέλλει νὰ ἐξέλθῃ, γυμνώνει καὶ ταύτην καὶ λούεται. Ἐνθυμηθεὶς παροιμίαν τινὰ ἐντόπιον παιδαριώδη, τὴν ὁποίαν ἤκουσα, ἐμειδίασα. Δὲν ἦτο λοιπὸν ὅλως διόλου ψευδὲς εἶπον τὸ «λοῦσαι τόνδε τινὰ καὶ μὴ βρέξῃς» λεγόμενον, ἀφοῦ καὶ τώρα εὑρίσκεταί τις λουόμενος καὶ μὴ βρέχων τῶν ὀργανικῶν μορίων τὸ κεφαλαιωδέστερον. Μανθάνω δὲ ὅτι γίνεται καὶ τὸ ἐναντίον, ὅτι μερικοὶ λούουσι μὲν τὴν κεφαλήν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἀφίνουσιν ἄβροχον[1].

»Καῦσιν θερινήν ποτε δὲν ᾐσθάνθημεν πλὴν μαλακῆς τοιαύτης καὶ χλιαρᾶς καὶ πάλιν ὄχι ἐπὶ μῆνας ἢ τοὐλάχιστον ἑβδομάδας, ἀλλ' εἰς ἡμέρας οὐχὶ συχνὰς καὶ ταύτας οὐχὶ ὁλοκλήρους, ἀλλ' ἐν σταθεραῖς καὶ μόνον τὰς μεσημβρινὰς ὥρας, διότι τὸ πρωῒ καὶ τὸ βράδυ ὁ αἰθρηγενέτης βορέας περιψύχων ὑπενθυμίζει τὰ χειμερινὰ ἐνδύματα. Τώρα δὲ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ταῦτα τοῦ τελευταίου μηνὸς τῆς θερινῆς ὥρας ἐπικρατεῖ ἡ ψύχρα, καταβαίνοντος τοῦ Ἑλλησποντίου συνεχοῦς».

§ 193. Ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Θεανώ*, ψάλλων «τὴν στολίζουσαν τὰ πρόθυρα τοῦ κελλίου του σκιόεσσαν συκῆν καὶ τὴν αὐτομάτως φυτρώσασαν πλατύφυλλον κολοκύνθην, ἥτις περιπλεχθεῖσα εἰς τοὺς κλάδους τῆς συκῆς ἐξήπλωσε σκιερὸν σκέπας», ἀξιοῖ ὁ σεβάσμιος γέρων «νὰ μὴν ἀφήσῃ ἀστεφάνωτον ἐκ λόγων καὶ ἀγέραστον τὴν νῆσον, ἥτις ἐγέννησε τὸ δένδρον τοῦτο καὶ ἐγένετο αὐτῷ φιλόφρων ξενοδόχος, ν' ἀποδώσῃ ἕν τι ἀντὶ τόσων, μάθῃ δὲ ἡ Κέως ὅτι δὲν τρέφει τὸν ξένον ἐπὶ ματαίῳ». Ἀλλὰ τίς νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν κιθάραν Σιμωνίδου, «ἵνα ψάλῃ τὴν πατρίδα ἐκείνου, τῆς ὁποίας τὰ πολιὰ κλέα πολιαὶ δέλτοι κροτοῦσιν», ἀναμνησθεὶς τῶν τεσσάρων πόλεων καὶ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔθρεψεν ἡ νῆσος, ἥτις ὄχι μόνον σοφίας ἐγένετο μήτηρ ἐσθλή, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς παντοίας ἀτιμάζουσα τὸν ἀργαλέον ζυγὸν τῆς δουλοσύνης, προτιμῶσα μᾶλλον ν' ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ἴδῃ δούλιον ἦμαρ. Διότι θέσμιον ἦτο εἰς αὐτὴν καὶ εὐγενὲς ἔτρεφε θέλημα «νὰ μὴ ζῇ κακῶς ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ζῇ καλῶς» καὶ

[1] Καὶ σήμερον οἱ Κεῖοι λούουσι τὴν κεφαλήν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἀφίνουσιν ἄβροχον. Καὶ μάλιστα οἱ λουόμενοι τὴν κεφαλὴν ἐφιστῶσι τὴν προσοχὴν εἰς τὸν χύνοντα λέγοντες «πρόσεξε μὴ μὲ βρέξῃς».

τώρα ἀκόμη θάλπει ζῶν ἔναυσμα ἐκείνου, διότι δὲν ἐνέδωκεν ἀγεννῶς εἰς πειρατάς, ὡς οὖσα δυσέμβολος κατὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἀλλοφύλους, πρῶτον μὲν διότι προβάλλει ὡς φυσικὰ τείχη τὰ ὄρη, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ ἀνηφορικὰ εἶναι ἐμβατὰ οὔτε τὰ κατηφορικὰ κατεβατὰ εἰς τοὺς ἐναντίους, καὶ διὰ φαράγγων ἀποκρήμνων ἐκκεκομμένη, ἔπειτα δὲ δι' ἀνδρῶν αἰγοβοσκῶν καὶ ἐργατινῶν παρακωλύουσα, οἵτινες δὲν φροντίζουσι μὲν περὶ πολεμικῶν ἔργων, ἀμύνονται ὅμως κατὰ τῶν ἐπερχομένων βάλλοντες φράκτας δυσμενεῖς εἰς ὅπλα πάγχαλκα, βλήματα τόξων καὶ σφενδονῶν εὐθυβόλα καὶ πατάσσοντες ἐκ τοῦ πλησίον διὰ ῥοπάλων, τρέχουσιν ἔπειτα γυμνόποδες καὶ ἐλαφροὶ ὡς ἔχοντες τὰς γαστέρας ἐκτετμημένας, ὅπως αἱ σφῆκες. Δὲν εἶναι οἱ Κεῖοι οὔτε πολύσαρκοι οὔτε χονδροί, ἀλλὰ πάντοτε λεπτοφυεῖς κατὰ τὰ λάγαρα (κενεῶνας) καὶ ἐλαφροὶ κατὰ τὰ ἄκρα. Εἶναι ὑδροπόται, Ἀχιλλείους κάχρυας κατακόρως τρώγοντες καὶ βαλάνους δρυὸς μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν παρὰ φοινικείους. Πρὸς τοὺς Ἀρκάδας λοιπὸν ὁμοιάζουσιν οἱ Κεῖοι καὶ κατὰ τὴν ὀρεινὴν δίαιταν καὶ κατὰ τὰ ἤθη καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Καὶ καθὼς ἐκεῖνοι δὲν ἐνέδωκαν εἰς τοὺς κρατοῦντας Λάκωνας καὶ δουλώσαντας ὅλας τὰς περιοίκους πόλεις καὶ χρησμὸς ἐρωτώμενος εἶπε· «Τὴν Ἀρκαδίαν μου ζητεῖς, πολὺ μεγάλο πρᾶγμα μοῦ ζητεῖς, δὲν θὰ σοῦ τὸ δώσω· πολλοὶ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν βαλανηφάγοι ἄνδρες». Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Κέως εἰς τοὺς τωρινοὺς χρόνους δὲν ἐδέχθη χαλινὸν εἰς τὸ στόμα, ἀλλ' οἱ Ἰταλοί, οἴμοι, πῶς ὁ Θεὸς ὠργίσθη τόσον πολύ! ἐκυρίευσαν τὴν μεγάλην πόλιν τοῦ θείου Κωνσταντίνου, τῆς ὁποίας ὁ κόσμος ὅλος δὲν ἦτο ἀντάξιος, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ προχυθέντες διὰ τῆς Θράκης κατέκλυσαν μέχρι τῶν ἄκρων τῆς Πελοποννήσου ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Εὐρώπης καὶ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὅλων τῶν μεταξὺ εὐκόλως ἐπέβησαν, Θέρμης, Θεσσαλίας καὶ Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας. Ὅταν ὅμως τὰς Κυκλάδας ἐφεξῆς συνήρπαζον, ὅπως συζεύξωσι γῆν καὶ θάλασσαν ὑφ' ἑαυτούς, τότε ἡ Κέως, μὴ ἀνεχομένη τὴν ὕβριν, ἐξηγέρθη καὶ ἔβλεψε πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ὥς ποτε τῶν Ἀθηνῶν τὸ χρυσοῦν ἄνθος. Διότι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ὁ Πέρσης ἤθελε νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, πρῶτα μὲν ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔστειλε νὰ ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ ζωντανοὺς ἔρριψαν εἰς λάκκον καὶ εἰς φρέαρ βαθύ, ἔπειτα ἐκεῖνον ἐπελθόντα μετ' ἀπειραρίθμου στρατοῦ διὰ ναυμαχίας κατέστρεψαν καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἐδίωξαν. Καὶ οἱ Κεῖοι οὗτοι τώρα ἀποστρεφόμενοι τὴν Ἰταλικὴν βίαν τοὺς μὲν δασμολόγους τούτων ἀπέπεμψαν ν' ἀναγγείλωσιν εἰς τοὺς κυρίους των ἄλλην δρῦν νὰ βαλανίσωσι (νὰ τινάξωσι, νὰ ῥαβδίσωσιν), ἀπὸ δὲ τὴν Κέω νὰ

φύγωσι. Ταῦτα καθὼς ἤκουσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι πάντων κρατοῦσιν, ἔπλευσαν ἐξ Εὐβοίας ἐναντίον τῶν Κείων ἔχοντες ἕκαστος μακρὰ σκεπάσματα περὶ τὰς κνήμας, λινοθώρακες ἅπαντες καὶ χαλκοχίτωνες μὲ περικεφαλαίας καὶ ἐπανωφόρια, ἀγωνιζόμενοι νὰ περιλάβωσιν αὐτοὺς εἰς τὰ δίκτυά των. Τοιουτοτρόπως οἱ Πέρσαι ποτὲ τὴν Ἐρέτριαν ἐκ θεμελίων ὅλην κατέστρεψαν, τοιουτοτρόπως ὁ Μακεδὼν τὰς Θήβας φόβον ἐνσείων εἰς τοὺς Παναχαιούς. Διότι δὲν ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀνεκτὸν οὔτε ὑποφερτὸν ὅλαι αἱ πόλεις καὶ αἱ νῆσοι νὰ δέχωνται τὰ ἡνία ἀπὸ τῶν Συμπληγάδων ἕως εἰς τὰ ἄκρα τῆς Πελοποννήσου, μόνη δὲ μία νῆσος τῶν Κυκλάδων νὰ τολμᾷ νὰ ἐναντιωθῇ! Ἐν τοιαύτῃ ὀργῇ καὶ μεγάλῳ θυμῷ ἐφώρμησαν κατὰ τῆς νήσου καὶ ἐκβάντες ἀπὸ τὰ πλοῖα δι' ὅπλων σιδηρῶν στιλβόντων ὡπλίσθησαν. Ἀφοῦ δὲ δι' ὀργάνων μακρὰν βαλλόντων καὶ πλησίον προσεπάθησαν ν' ἀνατινάξωσι τοὺς λόφους καὶ τὰς ἄκρας τῶν ὀρέων, τότε δὰ ἑκατέρωθεν ἐγένοντο πολεμικὰ ἔργα μεγάλα, ὁποῖα καὶ ὁ θεράπων τῶν Μουσῶν ὕμνησεν. Ἐκεῖνο δ' ἐγὼ θέλω ψάλει σαφῶς, ὅτι πάλαι μὲν ὁ Δαβὶδ ἐλαφρῶς ὡπλισμένος μίαν πέτραν ῥίψας κατέβαλε βαρέως ὡπλισμένον, τώρα δὲ ὅσοι Κεῖοι εἶναι, τόσους ἐξήπλωσαν Φράγκους κατάχαμα μὲ πυκνὰ κτυπήματα πετρῶν μετὰ βλημάτων τόξων, εὔζωνοι ἁρματωμένους μὲ ὅπλα ἐπιμελῶς κατεσκευασμένα. Καὶ Μήδους μὲν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ὀψὲ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ εἰς τὸν Ἐλευσίνιον αὐλῶνα ναυμαχοῦντες καὶ εἰς τὰς Πλαταιὰς πεζοὶ διώκοντες ἱππομάχους, οὗτοι δὲ διὰ πρώτου καὶ τελευταίου ἀγῶνος ἐδίωξαν παμφυλίαν Ἰταλῶν ἐκ τῶν Κυκλάδων καὶ τοῦ Αἰγαίου ὡς σκότος τι πυρσὸν φωτὸς ἀνάψαντες. Διότι ἅμα τὸ ἔργον τοῦτο ἐλευθερίαν εἰς τὰς νήσους ἐσάλπιγξεν, ὅλαι αἱ θυγατέρες τοῦ Αἰγαίου ἔπραξαν ὅμοια καὶ ἐξέβαλον τοὺς πράκτορας ἐράνων καὶ δασμῶν. Καὶ τώρα ἑπτὰ ἔτη ἡσύχασαν μὴ λιποψυχοῦσαι διὰ τὴν ἀγριότητα καὶ ὑπεροψίαν τῆς ἰταλικῆς ὀφρύος, ὑπερσχόντος χεῖρα παντοδύναμον τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ἐνῷ ἡ φλὸξ καταβόσκει τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους, αἵτινες δὲν κεῖνται μακράν, ἑκατέρωθεν τοῦ Αἰγαίου οὐδὲ ἄλλοθεν ἀφίνοντος νὰ ἔλθῃ πυρὸς ἀϋτμή! Ἀλλὰ σῶζε τὴν Κέω, βασιλεῦ τῶν αἰώνων, Ἰησοῦ, ἀπὸ τῆς ἀλγεινῆς βλάβης τῶν Ἰταλῶν πάντοτε ἄγευστον».

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι μέχρι τοῦ 1220, ὅτε ἐτελεύτησεν ὁ Ἀκομινάτος, ἡ Κέως ἔμεινεν ἐλευθέρα. Πότε ἀκριβῶς ὑπεδουλώθη, δὲν γνωρίζομεν. Οἱ νέοι δεσπόται κατήγοντο πάντες ἐκ μεγάλων οἴκων τῆς Ἑνετίας καὶ περὶ τούτους καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν περιστρέφονται τοῦ λοιποῦ αἱ τύχαι τῆς νήσου.

Α') Οἱ Ἰουστινιάναι.

§ 194. Οὗτοι κατήγοντο ἐκ μεγάλου ἀριστοκρατικοῦ γένους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἷς δόγης καὶ ὁ πατριάρχης Λορέντζος ἐξῆλθον. Γενάρχης τοῦ οἴκου εἶναι Νικολός τις, συνήθως ὁ ἀδελφὸς (il frate) καλούμενος. Οὗτος, μοναχὸς ὢν πρότερον, μετὰ τὸν θάνατον ὅλων τῶν συγγενῶν του κατέλιπε τὸ μοναστήριον, ἵνα τὸ πάτριον ὄνομα διατηρήσῃ. Οἱ ἔγγονοι αὐτοῦ ἦσαν οἱ συνιδιοκτῆται τῆς Κέω καὶ Σερίφου. Ὁ Πέτρος Ἰουστινιάνης ἐκ πατρὸς Στεφάνου, ἔγγονος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ Νικολοῦ, συνώδευε τὸν Μᾶρκον Σανοῦτον εἰς τὴν θριαμβευτικήν του πομπὴν ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος. Οὗτος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἀνδρέου καὶ Ἱερεμίου Γκίζη καὶ τοῦ Δομινίκου Μικέλη κατέκτησε τῷ 1207 τὴν Κέω καὶ Σέριφον. Ἑκάστη νῆσος ἐμερίσθη εἰς τέσσαρα μέρη καὶ ἕκαστος ἔλαβε τὸ τέταρτον. Προσέφερον τὸ σέβας των πρὸς τὸν Μᾶρκον Σανοῦτον ὡς ἐπικυριάρχην καὶ εἶχον ὡς τιμάριον ἢ φέουδον πρῶτον μὲν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀχαΐας. Ὁ Πέτρος Ἰουστινιάνης ἔμεινεν ἐν Κέῳ καὶ ἐζήτει, ὡς ἦν αὐτῷ δυνατόν, τὴν νέαν τάξιν νὰ ἐμπεδώσῃ καὶ ἰδίως τὴν ὕπαρξιν πειρατῶν νὰ παρεμποδίσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἄτεκνος, παραλείψας τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐξαδέλφους του υἱοθέτησε τοὺς υἱοὺς τοῦ Φιλίππου καὶ ἐγγόνους τοῦ γενάρχου Νικολοῦ. Εἰς τὸν πρεσβύτερον ἐκ τούτων Φεδέριγον τὸν Α' περιῆλθεν ἡ κτῆσις τοῦ μεριδίου του εἰς Κέω καὶ Σέριφον. Εἰς τὰ 1269 ὅμως ἀπώλεσε τὸ μερίδιόν του διὰ τοῦ Βυζαντίνου μεγάλου δουκὸς Λικαρίου. Στρατεύσας οὗτος κατὰ τῆς Εὐβοίας ἐκυρίευσε καὶ τὰ πλεῖστα τῶν πειρατικῶν ἐκείνων καταγωγίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκραιπάλουν βαρῶνοι ἀγέρωχοι, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς τῶν αὐθαδεστέρων, ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρων δυναστῶν, ἦτο ὁ Φίλιππος Γκίζης, ὅστις θεωρῶν ἑαυτὸν ἀνώτερον τῆς τύχης ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ καὶ ν' ἀπαχθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνέκτησε δὲ τὴν ἐλευθερίαν του διὰ τῆς ἀπωλείας ὅλων τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του νήσων. Ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Φεδερίγου ὁ Βαλλέττος ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Βαρθολομαίου Μικέλη ἀρχηγὸς στολίσκου Βενετικοῦ, ὁ ὁποῖος τῷ 1296 ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος περιέπλεε. Καταλαβόντες οὗτοι ἐκ νέου τὴν Κέω καὶ Σέριφον διεμοίρασαν αὐτὰς πάλιν μετὰ τῶν Γκίζη εἰς 4 μέρη, ὡς καὶ πρότερον. Οἱ Ἕλληνες πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων μερῶν ἐνήργησαν ἐν ἔτει 1301 μεγάλην προπαρασκευήν. Ὁ Βαλλέττος καὶ Βαρθολο-

μαῖος Μικέλης ἠναγκάσθησαν νὰ δανεισθῶσι 1000 ὑπέρπυρα [1], ἵνα διατηρῶσι πλοῖον πρὸς προστασίαν τῶν νήσων καὶ περιπολίαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου. Τὸ θέρος τοῦ 1302 ἐξοπλίσας ὁ Βαλλέττος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Gudius Morosini 4 γαλέρας καὶ στρατολογήσας πολλοὺς συνεταίρους ἐκ Κρήτης ἔπλευσεν εὐθὺ εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀβύδου. Ὑπὸ σημαίαν Γενουησίαν ἐλεηλάτησε τὸ πλούσιον ἐπίνειον Πάριον, τέσσαρα Ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ ἓν Γενουήνσιον συνέλαβε, τὴν νῆσον Πρίγκιπον ἐκυρίευσε καὶ προξενήσας μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς Παλαιολόγους ἐπεφάνη μετὰ τοῦ στολίσκου του πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπέτυχεν ὁ Βαλλέττος δεκαετῆ εἰρήνην καὶ ἠσφάλισε Κέω καὶ Σέριφον εἰς τοὺς Ἰουστινιάνας καὶ Μικέλας. Ὁ Βαλλέττος ἐπέστρεψεν εἰς Βενετίαν μὲ πλούσια λάφυρα. Ἀλλ' ἐν καιρῷ τῆς ἐπελάσεώς του κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπώλεσε τὸ μερίδιόν του εἰς Κέω καὶ Σέριφον. Διότι, μόλις εἶχεν ἀποπλεύσει ὁ Βαλλέττος, οἱ Γκίζαι ἐκ Τήνου μετὰ δυνάμεως προέβησαν εἰς τὴν ὁλοσχερῆ κτῆσιν τῶν δύο νήσων. Ἡ ὁλοσχερὴς αὕτη κτῆσις ὑπὸ τῶν Γκιζῶν ἐγέννησε ζητήματα καὶ διαπραγματεύσεις μακρὰς καὶ παρεμβάσεις τῆς Ἑνετίας, τῇ συνδρομῇ τῆς ὁποίας ὁ Βαλλέττος κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ μερίδιόν του. Ἀλλ' ἡ ἐγκατάστασις αὕτη εἰς οὐδὲν τὸν ὠφέλησε, διότι ἐπανελθὼν εἰς Κέω εὗρεν αὐτὴν εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἔρημον, καθ' ὅσον ὁ μέγας αὐτοκρατορικὸς δοὺξ Ῥογῆρος Δεφλὼρ (Roger de floor) εἶχεν ἐπιπέσει τὴν 18ην Αὐγούστου 1303 μετὰ δυνάμεως ἐκ 36 πλοίων καὶ 6000 μισθοφόρων [2] καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας εἰς δουλείαν ἀπήγαγε, τὰς οἰκίας καὶ τὰ σπαρτὰ καὶ ἐν γένει τὴν

---

[1] *Ὑπέρπυρα* ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοὶ τὰ χρυσᾶ νομίσματα. τὰ κοινῶς ὀνομαζόμενα ἀκόμη καὶ σήμερον *φλωρία*. Τὰ ὠνόμαζον οὕτως ἐκ τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ χρυσίου. Ἐπίθετον τῶν ὑπερπύρων εἶναι τὰ *Μανολᾶτα*, ὅσα εἶχον τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, *Κωνσταντινᾶτα*, ὅσα εἶχον τὴν εἰκόνα τοῦ Κωνσταντίνου, τὰ ὁποῖα σήμερον αἱ μητέρες συνηθίζουσι νὰ περιδένωσιν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν νηπίων ὡς προφυλακτικὰ κακοῦ.

[2] Οἱ μισθοφόροι οὗτοι εἶναι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Καταλανοί. Ἦσαν δὲ οἱ Καταλανοὶ μεγάλη συμμορία, σχηματιζομένη ἐκ συρφετοῦ τυχοδιωκτῶν πάσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ πάσης ἐθνικότητος ἐκ τῶν φαυλοτέρων στοιχείων καὶ ἐκβρασμάτων τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Σκοπὸς τῆς συμμορίας ἦτο τὸ κακούργημα, ἡ διαρπαγὴ καὶ ὁ φόνος. Ἡ πλανωμένη αὕτη σπεῖρα ἐγένετο κυρία τοῦ ἀκμάζοντος τότε πεφημισμένου δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὡς ἀπὸ μονίμου ἀσύλου ἐξορμῶντες οἱ ἀποτελοῦντες ταύτην κακοῦργοι διήρπαζον καὶ ἐλεηλάτουν τὰς γειτονικὰς νήσους.

ὕπαιθρον χώραν κατέκαυσε καὶ ζημίας 2,000 χρυσῶν ὑπερπύρων εἶχε προξενήσει. Τὸ αὐτὸ ἔτος 1303 συνωμολογήθησαν δεκαετεῖς ἀνακωχαί, τινὲς δὲ τῶν νήσων καὶ ἰδίως ἡ Κέως, ἡ Σέριφος, Σαντορίνη καὶ Ἀμοργὸς διετηρήθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας. Ἡ Κέως, καίτοι ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίαν καὶ χρησιμεύουσα ὡς ὁρμητήριον Χριστιανῶν καὶ Τούρκων πειρατῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκυριεύθη τῷ 1304 ἀπὸ τὸν Βενέδικτον Α΄, δυνάστην τῆς Φωκαίας. Ὁ Βαλλέττος καὶ οἱ κληρονόμοι του, ζητήσαντες ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἀποζημίωσιν διὰ τὰς ἀνωτέρω ζημίας, οὐδεμίαν τοιαύτην ἔλαβον. Ὁ Βαλλέττος ἀπέθανεν εἰς ἐκστρατείαν τινὰ τῷ 1311. Ἀφῆκε πολλοὺς υἱούς, ἀλλ' ἡ κτῆσις τῆς Κέω καὶ Σερίφου περιῆλθεν εἰς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν, Γιοβάννην Α΄. Οὗτος ἔζη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς Βενετίαν, ὅπου κατὰ τὸ 1312 καὶ 1328 ἐπρώτευε, καὶ ἐκεῖθεν τῷ 1335 ἀπῆλθεν εἰς Εὔβοιαν, ἵνα τὰς ὑποθέσεις τῶν νήσων του «Cye et Serfenarum» τακτοποιήσῃ. Ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι λόγῳ τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν αἱ νῆσοι τοῦ ἦσαν ὀλίγον ὠφέλιμοι, παρεχώρησε τὴν μεγαλυτέραν ἐξ αὐτῶν, τὴν Τζίαν, εἰς τὸν ἐν Κρήτῃ ἀδελφόν του Μᾶρκον, ὅστις ἀκόμη εἰς τὰ 1347 κατεῖχε ταύτην, καὶ εἰς τὸν μόνον υἱόν του Πέτρον ἐκληροδότησε. Τούτου ἡ θυγάτηρ Μαρία Ἰουστινιάνη συνεζεύχθη εἰς τὰ 1366 παπικῇ ἀδείᾳ τὸν συγγενῆ της Γιαννούλην Β΄ de Corogua καὶ ἔλαβεν ὡς προῖκα τὸ πατρικὸν εἰς Τζίαν μερίδιον. Ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ἠρήμουν οἱ Γενουήνσιοι στρατηγοὶ Φίλιππος Δόρια καὶ Σίμων Βιγνόζης ἕως εἰς τὰ 1350 τὰς δύο νήσους καὶ ἀνενέουν τοὺς ἀγρίους χρόνους τοῦ Ῥογήρου Δεφλώρ. Ὁ οἶκος De Corogua, πρὶν ἢ τὸ μερίδιον εἰς Τζίαν κατακτήσῃ, εἶχε κατακτήσει τὴν νῆσον Σίφνον. Τοῦ De Corogua τούτου ἐπέζησαν τρία τέκνα, ἐξ ὧν ὁ Ἰουλλῖνος (1430) διεδέχθη αὐτὸν ὡς κύριος τῆς Σίφνου καὶ συγκτήτωρ τῆς Τζίας. Ἐκ τῶν θυγατέρων του ἡ νεωτέρα, Χιάρα (Chiara) καλουμένη, ὑπανδρεύθη τὸν Νικολὸ Πρεμερίνη, ἡ δὲ πρεσβυτέρα συνεζεύχθη τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1456 τῇ συναινέσει τῆς μητρός της καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰουλλίνου μετὰ τοῦ Νικολοῦ Ἀγγέλου Γοζζαδίνη, κυρίου τῶν Θερμιῶν, ὁ ὁποῖος ἤδη πρότερον μέρος τῆς Τζίας ὡς κληρονόμος τοῦ Πρεμαρίνη καὶ Σανούτου εἶχεν ἀποκτήσει, ὅτε δὲ ὁ Ἰουλλῖνος κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1463 ἄτεκνος ἀπέθανεν, ὁ Νικολὸς Γοζζαδίνης ἦτο ὁ γενικὸς κληρονόμος. Προσέφερε τὸ σέβας του πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Νάξου τὴν 29 Ἰανουαρίου 1464 διὰ τὴν Σίφνον καὶ Τζίαν καὶ ἐκληροδότει τὰς δύο νήσους μετὰ τῶν Θερμιῶν καὶ πλούσια κτήματα εἰς Σαντορίνην εἰς τοὺς δύο ἀπογόνους του, οἵτινες ἐν

ἀρχῇ τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ὀσμάνων ἐκ τῶν δύο τούτων νήσων[1].

Β΄) Οἱ Γκίζαι τῆς Τζίας.

§ 195. Οἱ Γκίζαι ἦσαν παλαιὰ Βενετικὴ εὐπατριδῶν γενεά, ἡ ὁποία πολλῶν νήσων ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει καὶ τοῦ τριτημορίου τῆς Εὐβοίας ἐδέσποζε καὶ πολλὰ κτήματα ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ Κρήτῃ κατεῖχεν. Εἰς τὰ 1170 ἔζη ὁ Μᾶρκος, ἐκ τοῦ ὁποίου πέντε υἱοί, ἐν οἷς ὁ Ἀνδρέας καὶ Ἱερεμίας, συγγενεῖς τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἐρρίκου Δανδόλου, κατ᾽ ἀρχὰς ἐν Ἑλλάδι μετῴκησαν. Ἐκ τοῦ Βαρθολομαίου Α΄ Ἀνδρέας ὁ πρωτότοκος ἐκληρονόμησε τὰς σπουδαίας κτήσεις τοῦ πατρός του, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἥμισυ τῆς Τζίας καὶ Σερίφου, διότι τὰ ἄλλα ἡμίση, ὡς γνωστόν, ἀνῆκον εἰς τὸν Μικέλη καὶ Ἰουστινιάνη. Διέμενεν οὗτος ἐν πιστῇ ἀφοσιώσει καὶ ὑποταγῇ πρὸς τοὺς Βενετούς, οἵτινες μόνοι ἀκόμη τὰ σαθρὰ λείψανα τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐστήριζον. Χάριν τῆς ἀφοσιώσεώς του περιελήφθη εἰς τὴν συνθήκην, ἥτις μεταξὺ τῆς Δημοκρατίας τὴν 30 Ἰουνίου 1268, τὴν 19 Μαρτίου 1277 καὶ τὴν 15 Ἰουνίου 1285 καὶ τῶν Παλαιολόγων συνωμολογήθη. Συμπεριελήφθη ὅμως ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι οὐδέποτε εἰς τὰς νήσους του ἤθελε παράσχει βοήθειαν εἰς τοὺς πειρατάς. Οὐχ ἧττον αἱ νῆσοι ὑπῆρξαν σταθερὸν καταφύγιον τῶν πειρατῶν, διότι οὗτος δὲν ἦτο εἰς θέσιν ν᾽ ἀντιστῇ κατ᾽ αὐτῶν διὰ τῆς μικρᾶς του δυνάμεως. Κωμικὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησεν ὁ Βαρθολομαῖος Α΄ ἐναντίον τοῦ ἐπικυριάρχου του Μάρκου Β΄ τῆς Νάξου ἕνεκα ἁρπαγέντος ὄνου, ἀπέβη ἄκρως δαπανηρὸς καὶ ἀνωφελής. Διὰ τοῦτο ἀπεζημίωσεν αὐτὸν κατά τι ἡ ἐκ νέου κατάκτησις τῆς Κέω καὶ Σερίφου διὰ τοῦ Βενετικοῦ στόλου τῷ 1296 καὶ ἡ ἐπικύρωσις τῆς κατακτήσεως τῶν νήσων τούτων εἰς τὴν ἀνακωχὴν τῆς 7 Μαρτίου 1303. Τοιουτοτρόπως κατεσιγάσθη τὸ ἄγριον πολεμικὸν μένος τοῦ κυρίου Βαρθολομαίου καὶ ἔληξεν ἡ περὶ ὄνου διαμάχη τῶν δύο ἰσχυροτέρων ἀρχόντων τοῦ Αἰγαίου, λίαν χαρακτηριστική, τοῦ ποιοῦ τῶν ἐμφυλίων διενέξεων, εἰς ἃς ἀδιακόπως διετέλουν.

§ 196. Βαρθολομαῖον τὸν Α΄ διεδέχθη ὁ μόνος υἱός του Γεώργιος ὁ Α΄. Τοὺς χρόνους τῆς νεότητός του διῆλθεν ὁ Γεώργιος ἐν Ἀχαΐᾳ, ὅπου συνῆψε γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Giry de la Tremouille.

[1] Misti. Tom 11. fol. 97. indice fol 215. β΄.—Pasch di Krienem Descrizione et p. 114.

Ἀποθανούσης ταύτης ἐνυμφεύθη τὴν Alix dalle Carceri, θυγατέρα τοῦ Ναρζώττου, ἡ ὁποία ὡς κληρονόμος τοῦ ἀδελφοῦ της Μαρίνου ἔφερεν αὐτῷ ὡς προῖκα τὸ τρίτον τῆς νήσου Εὐβοίας. Διὰ τοῦ γάμου τούτου εἰσῆλθεν ὁ Γεώργιος Α' εἰς τὴν σειρὰν τῶν δώδεκα μεγάλων ὁμοτίμων τῆς Ἀχαΐας, οἵτινες εἶχον μεγάλα προνόμια, τὸ τῆς ἀπεριορίστου ἐξουσίας π. χ. τοῦ οἰκοδομεῖν φρούρια ἰδιόκτητα κτλ. Εἰς τὰ πρῶτα τῆς κυβερνήσεώς του ἔτη ἤγειρε δίκην ἐναντίον τῶν συγκατακτητῶν του τῆς Τζίας καὶ Σερίφου, τοῦ Βαλλέττου, τοῦ Ἰουστινιάνη καὶ τοῦ Βαρθολομαίου Μικέλη. Οὗτοι ἀνεφέρθησαν εἰς Βενετίαν καὶ ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ Γκίζη ἐπέτυχον, ἥτις ὅμως οὐδόλως τοὺς ὠφέλησεν. Ὁ Γκίζης ἠρνεῖτο πᾶσαν τῆς Βενετίας ἐπέμβασιν καὶ παρέπεμπε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν τιμαριωτικὴν αὐλὴν τῆς Ἀχαΐας. Μόνον καταναγκαστικὰ μέτρα ἠδύναντο νὰ λύσωσι τὴν διαφοράν. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος συνεβιβάσθη καὶ ἡ ὁμόνοια ἀποκατέστη (1304). Εἰς μακροχρονίους φιλονικίας περιῆλθεν οὗτος μετὰ τῶν Γενουηνσίων καὶ ἐπειδή, ὅτε ἀπέθανεν, οἱ υἱοί του ἦσαν ἀνήλικοι, ἡ χήρα αὐτοῦ Ἀλὶξ ἐκυβέρνα μέχρι τοῦ 1314. Ἐκ τοῦ γάμου τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' μετὰ τῆς Ἀλὶξ ἐγεννήθησαν δύο υἱοί, Βαρθολομαῖος ὁ Β' καὶ ὁ Μαρῖνος, καὶ δύο θυγατέρες, ἡ Φιλίππα καὶ ἡ Ἀλίξ. Ἡ τελευταία ἦλθεν εἰς γάμον τὸ ἔτος 1328 μετὰ τοῦ εὐγενοῦς καὶ εὐκαταστάτου Ῥουγγιέρου Πέτρου Πρεμαρίνη (Ruggiero di Pietro Premarini). Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἀλὶξ ἐπώλησαν εἰς τὸν γαμβρόν των τὸ ἴδιον ἔτος τὸ εἰς Τζίαν μερίδιόν των, δηλ. τὸ ἥμισυ τῶν 12 καραττίων (ἡ ὅλη νῆσος ἐμέτρα 24 καράττια, ἐκ τῶν ὁποίων 12 ἀνῆκον εἰς τοὺς Γκίζας, 6 εἰς τὸν Μικέλη καὶ ἄλλα τόσα εἰς τὸν Ἰουστινιάνην), τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς ἐγγόνους τῶν Πρεμαρίνη ἐκληροδοτεῖτο καὶ δι' ἓξ γενεῶν ὁλοκλήρων μέχρι τοῦ 1538 εἰς τὴν κτῆσιν τούτων διέμενεν. Ἡ δὲ Φιλίππα ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τοῦ Δανιὴλ di Andrea Bragadino καὶ ἐδόθη αὐτῷ ὡς προὶξ τῷ ἀνῆκον τῷ οἴκῳ αὐτῆς ἥμισυ τῆς Σερίφου καὶ τοιουτοτρόπως ὁ οἶκος τῶν Γκίζη ἀπεξενώθη τοῦ μεριδίου τῆς Τζίας καὶ Σερίφου.

Γ') Μικέλαι.

§ 197. Παμπάλαιον Βενετικὸν πατρικίων γένος, οἱ Μικέλαι, ἀπὸ τῆς καταλήψεως μέχρι τοῦ 1355 τὸ τέταρτον τῆς Κέω κατεῖχεν. Ὁ Δομίνικος Μικέλης, εἷς ἐκ τῶν πρώτων συνιδιοκτητῶν τῆς Κέω, ἔκτισε φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων τοῦ Ἀρχιπελάγους ἦτο. Οὗτος ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Γιοβάννην, τὸν Μαρῖνον καὶ τὸν Ἀνδρέαν. Ὁ Γιοβάν-

νης ἐκληροδότησε τὸ μερίδιον εἰς τοὺς υἱούς του Ἄγγελον καὶ Μᾶρκον, οἵτινες εἰς τὰ ἔτη 1261 καὶ 1262 ἀναφέρονται. Τοῦ Μαρίνου ἐπέζησαν τρεῖς υἱοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Πέτρος Α′ εἰς τὰ 1262 διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὸ μερίδιόν του τῆς Κέω καὶ Σερίφου, τὸ ὁποῖον ἀπώλεσεν εἰς τὰ 1269, ὅταν ὁ αὐτοκρατορικὸς ναύαρχος καὶ μέγας δοὺξ Λικάριος μεταξὺ ἄλλων νήσων τὴν Κέω καὶ Σέριφον εἰς τοὺς Παλαιολόγους ὑπέταξε. Βραδύτερον (1274) ἦλθεν ὁ Πέτρος Α′ ἀπεσταλμένος ἢ πρεσβευτὴς τῆς Βενετίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠδύνατο ὡς τοιοῦτος νὰ ἐνεργήσῃ τι διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν κτήσεών του. Ἐκυβέρνα (1276) Ἑνετικὸν στόλον κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν οὐδὲν ἐνήργει, ἐκληροδότησεν ὅμως τὰς ἀξιώσεις καὶ δικαιώματά του εἰς τοὺς υἱούς του Μαρῖνον τὸν Β′ καὶ Γιοβάννην Β′, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος κατῴκει εἰς Βονωνίαν. Ὁ Μαρῖνος ὁ Β′ κατέλιπεν ἓξ υἱούς, Βαρθολομαῖον, Φίλιππον, Γοβαννῖνον, Πέτρον Β′, Μᾶρκον καὶ Ἄγγελον, εἰς τοὺς ὁποίους τῷ 1296 καὶ πάλιν ἡ κατάκτησις τῆς Κέω περιῆλθεν.

§ 198. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐκυριάρχησαν τῶν δύο νήσων Κέω καὶ Σερίφου ἀπὸ τοῦ 1269-1296, ἤτοι ἐπὶ 27 ἔτη. Αὐτοκρατορικὸς διοικητὴς αἴφνης τότε ἐμφανίζεται Ῥαμῖνός τις ἐν ἔτει 1272, ὅστις ἔστησε τὴν ἕδραν του εἰς τὸ φρούριον (Κάστρο). Ἡ Κέως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἡ Σέριφος ἦσαν τὸ καταγώγιον καὶ ὁ κρυφὼν Ἑλλήνων καὶ Γενουηνσίων καὶ Λομβαδινῶν. Ἐκ τῆς ἀνακτήσεως ταύτης τῶν νήσων ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ἡ πειρατεία ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῇ ἐπετάθη προσλαβοῦσα χαρακτῆρα πολιτικόν. Ἐξ ἐπισήμου ἑνετικοῦ ἐγγράφου τοῦ 1278 ἐξάγεται ὅτι ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι τότε οὐχὶ ὀλιγώτεροι τῶν 90 ὀνομαστῶν πειρατῶν, Γενουαίων, Λομβαρδῶν, Ἑλλήνων ἐκ Κέω καὶ ἄλλων χωρῶν, οἵτινες ὑπὸ σημαίαν αὐτοκρατορικὴν κατεδίωκον ἀνηλεῶς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τοὺς ὑπ᾿ αὐτῶν προστατευομένους Ῥαουσαίους, Εὐβοεῖς, Ἀθηναίους καὶ Κρῆτας. Ἡ πειρατεία αὕτη εἶχε λάβει ἐπίσημον χαρακτῆρα καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐζήτει ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησις νὰ περιστείλῃ τοὺς ἀρχαίους αὐτῆς ἀντιπάλους, τοὺς Ἑνετούς [1]. Οὐδεμία νῆσος τοῦ ἀρχιπελάγους ὑπῆρξε τόσον γόνιμος εἰς πειρατάς, ὅσον ἡ Κέως. Μεταξὺ τῶν διαβοητοτέρων ληστοπειρατῶν, ἁρπάγων καὶ λαφυραγωγῶν ἀπαντῶμεν τὸν Κωνσταντῖνον Βορδόβην μὲ τοὺς δύο ἀδελφούς του, τὸν Δαιμονοζάνην, τὸν Πιζαρέλλον, τὸν Λαζαρῖνον, τὸν Μαργαρόττον, ἅπαντας ἀπὸ τὴν Κέω. Μεταξὺ

[1] Παπαρηγ. Ἱστορ. τόμ. 5.

ἄλλων ληστευθέντων ἀναφέρεται ἀστός τις ἐξ Εὐδοίας, ὅστις αἴφνης ὑπὸ πλοιαρίου ἐκ Κέω ληστευθεὶς εἰς τὸ αὐτόθι φρούριον ὡδηγήθη. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν, ἐὰν οἱ Βενετοὶ τῷ 1278 τὴν Κέω ὡς ἐχθρικὴν χώραν ἐθεώρουν. Εἰς τὴν τοιαύτην ἀκαταστασίαν ἔδωκε τέλος ἡ ἐκ νέου κατάκτησις τῆς νήσου ὑπὸ τῶν πρῴην κυρίων τὸ ἔτος 1296. Καὶ οἱ μὲν Γκίζαι παρεστάθησαν διὰ τοῦ Βαρθολομαίου τοῦ Α′ ἀνακτήσαντες τὸ ἥμισυ, οἱ Ἰουστινιάναι διὰ τοῦ Φεδερίγου, Βαλλέττου ἐπονομαζομένου, καὶ οἱ Μικέλαι διὰ τοῦ Βαρθολομαίου Μικέλη. Οἱ Βυζαντινοὶ καὶ πάλιν ἐξωπλίσθησαν. Ὁ στόλος τοῦ Ἀνδρονίκου, ὡς προείπομεν, προσέδαλε τὰς νήσους, ὁ Βαλλέττος Ἰουστινιάνης ἐξώπλισε στολίσκον ἐπιφανεὶς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέτυχεν εἰρήνην. Διατρίδων ἐν Κέῳ ὁ Βαρθολομαῖος κατέγινε νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ πολὺ βεβλαμμένον φρούριον, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ Βενετία τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ τὴν ἐλλείπουσαν ξυλείαν ἐχορήγησεν (1314). Οἱ υἱοὶ τοῦ Βαρθολομαίου μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Γιοδαννίνου Πέτρου Β′ καὶ Μάρκου Ἀγγέλου κατέλαδον τὸ τέταρτον τῆς Κέω. Ὁ Μᾶρκος ἀφῆκε τρεῖς υἱούς, Μικελέττον, Μαφφέον Β′ καὶ Νικολόν. Ὁ τελευταῖος ἀντιπροσώπευε τὰ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος δικαιώματα τοῦ οἴκου του καὶ συχνὰ ἐν Κέῳ διέτριδεν. Ὁ θάνατός του ἐπελθὼν τῷ 1354 ἔδωκεν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Κέω νέαν τροπήν. Οἱ υἱοί του Σιμονέττος καὶ Μευγόζος ἐπώλησαν τὸ 1355 μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν συγγενῶν των τὸ ἐν Κέῳ μερίδιόν των, δηλ. τὸ τέταρτον τῆς νήσου, εἰς τὸν Βενετὸν Μᾶρκον Πρεμαρίνην, ὅστις ἤδη παρὰ τοῦ πατρός του τὸ ἥμισυ ταύτης κατεῖχε καὶ οὕτω συνήνωσε τὸ μερίδιον τῶν Μικέλη μετὰ τοῦ μεριδίου τῶν Γκίζη.

Δ′ Πρεμαρίναι.

§ 199. Ἂν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Πρεμαρίνων δὲν προῆλθέ ποτε δόγης, ἦτο ὅμως μία τῶν σημαντικωτάτων οἰκογενειῶν καὶ ὀνομαστοτάτων τῆς Δημοκρατίας. Εἴδομεν πῶς διὰ τοῦ γάμου τῆς Ἀλὶξ Γκίζη περιῆλθεν εἰς τὸν Ῥουγγιέρον Πρεμαρίνην τὸ ἥμισυ τῆς Κέω, εἰς ὃ προσετέθη δι' ἀγορᾶς καὶ τὸ μερίδιον τοῦ Μικέλη εἰς τὸν Μᾶρκον Πρεμαρίνην, ὅστις ἤδη ἦτο κύριος τῶν τριῶν τετάρτων. Ἀπέθανεν ὁ Μᾶρκος Πρεμαρίνης τὸ 1364. Ἐν Κέῳ διεδέχθησαν αὐτὸν αἱ δύο θυγατέρες Κατερίνα καὶ Ἀγγέλα, αἱ ὁποῖαι τὸ 1375 καὶ αἱ δύο ἄγαμοι ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀπέθανον. Τὰ τρία τέταρτα τῆς Κέω ἐπανῆλθον εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ῥουγγιέρου, τοῦ ὁποίου οὐ μόνον ἡ ἄρρην

γενεά, ἀλλὰ καὶ ἡ θήλεια τὸ ἐν Κέῳ μερίδιον ἔλαβον. Ἀνιαρὸν εἶναι νὰ παρακολουθήσῃ τις τὰς ἑκάστοτε εἰς γαμβροὺς καὶ νύμφας μεταβιβάσεις τῶν μεριδίων τῆς ἀτυχοῦς νήσου, τοὺς πρώτους καὶ δευτέρους γάμους αὐτῶν, τὰς υἱοθεσίας καὶ τοὺς κληρονόμους αὐτῶν. Ἡ Κέως τῷ 1375 ἔφυγεν ἀπὸ τοὺς Πρεμαρίνας, ἐπειδὴ ἡ μόνη των κληρονόμος θυγάτηρ Φιλίππα Σανούτου συνεζεύχθη μετὰ τοῦ ἐκ Βονωνίας Νικολοῦ Γοζαδίνη, ὅστις ἕνεκα τοῦ γάμου τούτου τὸ 1429 κύριος τῆς Κέω (Dominus Ziae) καλεῖται καὶ τὸ 1440 ἀπέθανεν. Οἱ ἀπόγονοί του ἐκληρονόμησαν τὸ 1464 μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν Da Corogua τῆς Σιφάντου (Σίφνου) τὸ μερίδιον τῶν Ἰουστινιάνη ἐν Κέῳ μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἐκ τῶν ἀρρένων, παραλειπομένων τῶν ἄλλων, Γιοβάννης ὁ Β′ διὰ διαδοχικῶν κληρονομιῶν ἀναφαίνεται. Ἔζη ἐν Εὐβοίᾳ καὶ συχνὰ ἐπεσκέπτετο τὴν Κέω, ὑπὲρ τὰ 90 δὲ ἔτη γεγονὼς ἐτελεύτησεν ἐκεῖ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ Λορέντζος Di Ῥουγγιέρος τῆς Τήνου διῴκει ἐν ὀνόματί του τὴν Κέω. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ πληθυσμὸς τῆς Κέω εἶχε καταπληκτικῶς ἐλαττωθῇ καὶ λέγεται μάλιστα ὅτι εἰς τὰ 1470 μόνον 200 ψυχὰς ἠρίθμει ἡ νῆσος! ὅπερ εἰς μελαγχολικὰς σκέψεις ἐμβάλλει καὶ ἐξ οὗ γεννῶνται ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα σιωπῶσιν αἱ ἱστορικαὶ πηγαί. Ἐκ τῶν υἱῶν του Φραγκῖσκος ὁ Β′ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος ἀποβιώσας ἀφῆκε τὸ μερίδιόν του εἰς τοὺς υἱούς του Παῦλον καὶ Λουΐγιον. Οὗτοι τὸ ἐνέμοντο, ἕως οὗ κρατερός τις, καθ᾽ οὗ δὲν ἠδύναντο ν᾽ ἀντιστῶσιν, υἱὸς κεραμέως ἐκ Λέσβου ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Χαϊρεδὶν ὁ Βαρβαρόσας, ἐρυθροπώγων, φοβερὸς ναύαρχος τοῦ μεγάλου κυρίου, ἐξελθὼν τὸ 1537 μετὰ 100 πλοίων κατέκτησε τὴν νῆσον καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτὴν καὶ ἐπέφερε πανταχοῦ τοῦ Αἰγαίου ἀναστατώσεις αἱματηρὰς καὶ δεινὰς καταστροφάς. Οὐχ ἧττον πάλιν τὸ ἀκόλουθον ἔτος περιῆλθεν εἰς τὸν Παῦλον Πρεμαρίνην καὶ οἱ Γοζαδῖνοι ἐπανῆλθον ὁμοίως. Ἀλλ᾽ ἡ ἐπιρροὴ τῆς Βενετίας ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει ὁλονὲν κατέρρεε καὶ αἱ ἄλλοτε πλούσιαι καὶ ἀκμαῖαι γενεαὶ τῶν δουκῶν δεσποτῶν ἔμελλον κατὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα ταύτην νὰ ἐξαφανισθῶσι. Καὶ ἐνῷ οἱ Πρεμαρίναι σχεδὸν ἀνεξαιρέτως εἰς τὴν Κέω ἢ εἰς τὴν Εὔβοιαν διέτριβον, ἦλθεν ὁ νέος κύριος καὶ ἡ Τζία μετὰ τῶν ἐπιλοίπων νήσων τῷ 1566 περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀσμάνων. Τὸ ὄνομα τῶν Πρεμαρίνη εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον εἰς τὴν νῆσον.

§ 200. Τοιουτοτρόπως ἔληξε διὰ παντὸς ἡ οἰκτρὰ καὶ ἐλεεινὴ διὰ τοὺς Κείους τῶν ἐκ Δύσεως ἐπιδρομέων ἱστορία, οἱ χωροδεσπόται ἐντελῶς ἐλησμονήθησαν, τὰ δὲ ἀπομείναντα λείψανα ὑπὸ τοῦ τοπικοῦ

στοιχείου ἀπερροφήθησαν καὶ ἀφωμοιώθησαν οὕτως, ὥστε ἁπλοϊκοὶ ἀγρόται νῦν, ζῶσιν ὡς οἱ λοιποί, οὐδεμίαν εἴδησιν τοῦ παρελθόντος οὐδὲ συνείδησιν τῆς ἑαυτῶν καταγωγῆς ἔχοντες. Τὸ ῥηθὲν περὶ τῶν Φράγκων ὅτι «ἦλθον καὶ ἔφυγον μεταξὺ τῆς σιωπῆς τῆς ἱστορίας, καθὼς λῃσταὶ λεηλατοῦσι τοὺς ναοὺς καὶ φεύγουσι βοηθούμενοι ἀπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς» εἶναι χαρακτηριστικώτατον. Ἀληθῶς ἐσιώπησεν ἡ ἱστορία, διότι αὕτη θυγάτηρ οὖσα τῆς ἐλευθερίας, οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τοσοῦτον μυσαρὰν δουλείαν. Δοῦλος λαός, κύπτων τὸν αὐχένα ἐνώπιον δεσπότου οὐτιδανοῦ καὶ ἐργαζόμενος διὰ νὰ παχύνῃ αὐτόν, μηδεμίαν ἔχων συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ παρελθόντος του, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἱστορίαν. Ἡ διήγησις τῶν δεινοπαθημάτων του καὶ τῶν συμφορῶν του δύναται νὰ κινῇ τὸν οἶκτον καὶ τὸν ἔλεον, καθὼς ἡ διήγησις τῶν καταπιέσεων, τῶν ὀργίων καὶ τῶν ἀνομημάτων τῶν δεσποτῶν του δύναται νὰ κινῇ τὴν ἀποστροφὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν, ἀλλ᾽ οὐδετέρα τούτων εἶναι ἱστορία· εἶναι συναξάριον, εἶναι μαρτυρολόγιον, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦμεν, ἐὰν ἄλλη νῆσος δύναται ἴση νὰ φανῇ.

Συνοψίζοντες τὰ εἰρημένα περὶ κατοχῆς τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Φράγκων ἔχομεν τὸ ἑξῆς ἀποτέλεσμα.

Οἱ Ἰουστινιάναι κατεῖχον τὸ $^1/_4$ τῆς νήσου ἀπὸ τῆς καταλήψεως μέχρι τοῦ ἔτους 1366.

Da Carogua 1366-1464.

Gozzadini 1464-1537.

Μικέλαι τὸ $^1/_4$ ἀπὸ τῆς καταλήψεως μέχρι τοῦ 1355.

Οἱ Γκίζαι τὸ $^1/_2$ μέχρι τοῦ 1328.

Οἱ Πρεμαρίναι 1328-1375, ἀπὸ δὲ τοῦ 1355 τὰ $^3/_4$.

Οἱ Σανοῦτοι τὰ $^3/_{16}$ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1375-1405.

Οἱ Gozzadini 1405-1537.

Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ χωροδεσπόται τῆς νήσου ἐπὶ τρεῖς ἥμισυ αἰῶνας. Εἰσαγαγόντες τὸ τιμαριωτικὸν ἢ φεουδαλικὸν σύστημα ἐξέβαλον τοὺς πρῴην κυρίους τῶν κτημάτων καὶ μετέβαλον εἰς καλλιεργητάς, εἰς *κολλήγους*, δουλοπαροίκους (μπαράκους). Βαρύτατος ὑπῆρξεν ὁ ἐνετικὸς ζυγὸς ἕνεκα τῆς πλεονεξίας τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς μισαλλοδοξίας τοῦ λατινικοῦ κλήρου. Ὑπὸ τὴν δηλητηριώδη πνοὴν τοιαύτης δουλείας καὶ τοσοῦτον μακρᾶς ἐπῆλθεν ἔκπτωσις κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ καὶ διανοητική. Ἀποβαρβάρωσις τῆς γλώσσης, λήθη τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος, ἀμάθεια, κατάλυσις αὐτῆς τῆς αὐτοσυνειδήσεως καὶ τοῦ συναισθήματος τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τουρκικὴ κατά-

κτησις ἐνεφύσησε νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἐξηντλημένην ἐκείνην κοινωνίαν, ἥτις ἐν ταπεινότητι καὶ ἐξευτελισμῷ ἀναπτυχθεῖσα ἠδυνήθη νὰ ἐγείρῃ κεφαλὴν καὶ νὰ συμμεθέξῃ ἐπαξίως τῶν ἱστορικῶν παραδόσεών της εἰς τὸ ἔργον τῆς παλιγγενεσίας. Μαρτύρια τῆς διαβάσεως τῶν Ἑνετῶν εἰσιν ἐρείπιά τινα πύργων, ἰδίως δὲ ὁ ἱστορικὸς Ἑνετικὸς Πύργος εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου πολλοὶ τῶν δυναστῶν κατῴκησαν, πρὸ τριακονταετίας ἔτι ἱστάμενος, ὅτε κατηδαφίσθη πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς οἰκίας τῶν ἀπογόνων τῶν Παγκάλων. Οὐδεμία ἐπιγραφὴ ἢ γραπτὸν μνημεῖον. Ἐπώνυμά τινα φραγκικῆς προελεύσεως παρέμειναν, ὡς τὸ Κοζαδῖνος, Διάγγελης, καὶ ὀνόματά τινα τοποθεσιῶν, ὡς τὸ Βίγλα (ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως vigilia), ἔνθα ὑπῆρχε πύργος πρὸς στάθμευσιν φρουρᾶς, ὁπόθεν κατοπτεύεται ἡ θάλασσα. Ἀλλὰ καὶ ἐπιρροή τις ἐπὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ μέχρις ἡμῶν ἀκόμη παρέμεινεν. Οἰκιακὴ σκευὴ εἰς τινας οἰκίας καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης βασιλείας ἀκόμη διετηρήθη ἑνετική. Κάτοπτρα καὶ ἕδραι καὶ ἐλαιογραφίαι καὶ ἄλλα ἦσαν ἑνετικά. Ἀπομιμήσεις ἐπίσης εἰς τὸν ἱματισμόν, ὡς ἡ ἰδιόρρυθμος ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν, *τὰ κοντά*, διάκρισις μεταξὺ ἀρχόντων καὶ χωρικῶν, φθάνουσα μέχρις ἐξευτελισμοῦ, ἀναγκαζομένων τῶν τελευταίων νὰ προσέρχωνται ἀσκεπεῖς ἐνώπιον τῶν πρώτων καὶ νὰ πεζεύωσιν ἀπὸ τοῦ ὄνου ἢ ἡμιόνου, προκειμένου νὰ διέλθωσιν ἀπὸ μέρος, ὅπου κάθηνται ἄρχοντες.

...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

...

Ἰωάννης Νάζης βασιλεὺς (1566-1579).

§ 201. Κατὰ τὸ ἔτος 1566 ἐδόθη τέλος τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἑνετικῆς δυναστείας ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ δουκὸς Ἰακώβου τοῦ Δ΄ καὶ Ἰωάννου Φραγκίσκου Δὲ Σομαρίππα. Αἱ Κυκλάδες κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Πιαλῆ πασᾶ, τοῦ διώξαντος τοὺς Ἰουστινιάνας ἀπὸ τῆς Χίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦγε καὶ ἔφερε τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ σουλτάνου ἀποφασίζων περὶ εἰρήνης ἢ πολέμου Ἑβραῖός τις, Ἰωσὴφ Νάζης καλούμενος, ὅστις διὰ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ καὶ ῥαδιουργικοῦ πνεύμα-

τος εἶχεν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου περισσοτέραν ἐπιρροὴν ἀπὸ ὅλους τοὺς βεζίρας. Ὁ Ἑβραῖος οὗτος ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Σελὶμ τοῦ Β' βασιλεὺς τῆς Νάξου καὶ τῆς Δωδεκανήσου [1].

Ὁ Νάζης οὐδέποτε μετέβη εἰς τὸ βασίλειόν του. Κατοικῶν εἰς τὸ ἐν Πέρᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δουκικὸν παλάτιον τοῦ Belveder ἐξέδιδεν ἐκεῖθεν διατάγματα ἐπιγραφόμενα «Ἰωσὴφ Νάζης δοὺξ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ κύριος τῆς Ἄνδρου» κ.λ. Ἀντιπρόσωπόν του ἐν Νάξῳ εἶχε διορίσει τὸν Φραγκῖσκον Κορονέλλον, ἄνθρωπον τίμιον, ἐξ Ἱσπανίας καταγόμενον, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ εἶχεν ἀποκαταστῆ εἰς Νάξον καὶ διηύθυνε τὸ Γαλλικὸν προξενεῖον. Πάσχων λιθίασιν ὁ Νάζης ἀπέθανεν ἄτεκνος τὴν 2 Αὐγούστου 1579. Τελευτήσαντος τοῦ Νάζη, τὸ βασίλειον τῆς Νάξου διεμελίσθη. Ὁ Κορονέλλος ἔμεινε διοικητὴς τῆς Νάξου μέχρι τοῦ θανάτου του, ἡ Ἄνδρος παρεχωρήθη εἰς τὸν Σομαρίππαν καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὸν Σολεϊμὰν τσαούς. Μετὰ ταῦτα αἱ νῆσοι περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἔμειναν ὑποκείμεναι τῷ κατὰ καιροὺς καπουδὰν πασᾶ.

[1] Δωδεκάνησος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς αἱ Κυκλάδες. Πρβλ. Ἀ. Μηλιαράκη «Κυκλαδικὰ» σελ. 355.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΚΕΩΣ

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ — ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

(1579 - 1821 Μ. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Κοινότης. — Διοίκησις. — Φορολογία. — Κριτήρια.

§ 202. Περιληφθεῖσαι αἱ Κυκλάδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Κέως, εἰς τὴν ἀπέραντον Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἐξαρτηθεῖσαι ἀπ' αὐτῆς ἀπετέλεσαν ἴδιον τμῆμα, τουρκιστὶ *σαντζάκι* ἢ *ἀγιατελὴ* καλούμενον. Ἐγκατάστασις ἀρχῶν καὶ φορολογία ἦτο τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτατον τῶν Τούρκων μέλημα. Ἀλλ' οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἕτερον ἠδύναντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπιτύχωσι. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ βαρβαρότης τῶν Τούρκων, ἡ ἄγνοια τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυσκολία τοῦ συνεννοεῖσθαι, ἡ ἄγνοια τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῶν κυβερνητικῶν πραγμάτων τῶν νησιωτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ τρομεραὶ πειρατικαὶ νῆες, αἵτινες διέπλεον τὸ Αἰγαῖον, ἦσαν ἀνυπέρβλητα προσκόμματα εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν φορολογίαν. Αἱ νῆσοι ἦσαν ἄλλη Μάνη διὰ τοὺς Τούρκους. Περιτρέχοντες τὰς θαλάσσας οἱ θρασεῖς πειραταὶ εἰς τοσοῦτον τόλμης καὶ θράσους ἔφθασαν, ὥστε οὐ μόνον λεηλασίας νὰ διαπράττωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἁρπάζωσιν ἀπὸ τῶν νήσων τοὺς Τούρκους αὐτούς, μάλιστα δὲ διοικητὴν ἢ ἀξιωματικὸν ἢ καδῆν, τοὺς ὁποίους μετέφερον εἰς Μάλταν ἢ Λιβόρνον καὶ ἐπώλουν ὡς ἀνδράποδα. Ἐπὶ 14 ἔτη ὁ Ἄγγης (Anges) περιήρχετο καὶ ἐλεηλάτει τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ κατέστη ἀπόλυτος σχεδὸν αὐτῶν ἄρχων, διότι καὶ φόρους τῷ ἐπλήρωνον καὶ εὐπροσηγόρως τὸν ὑπεδέχοντο καὶ τῶν Τούρκων τὸ φόβητρον ἦτο. Ἀπηλλάγησαν δὲ αὐτοῦ οὐχὶ συλλαβόντες ἢ ἄλλως πως ἐξολοθρεύσαντες αὐτόν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ὑπηρέτης του ἐκδικούμενος διὰ ῥάπισμα, τὸ ὁποῖον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, ἔθηκε πῦρ

εἰς τὴν πυριταποθήκην καὶ ἀνετίναξε τὸ πλοῖον μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ εἰς τὸν ἀέρα. Ἄλλος τολμηρὸς τῶν Τούρκων καταφρονητής, ἄνθρωπος εὐτελοῦς καταγωγῆς, ὁ Ἰωάννης Κάψης, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Μήλου. Οἱ Μήλιοι τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς τοιοῦτον, ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος Don Antonio Camillo τὸν ἔστεψεν ἐν μέσῳ λαμπροτάτης τελετῆς καὶ ζητωκραυγῶν καὶ περιέθηκεν εἰς τὸν αὐχένα τοῦ βασιλέως τούτου χρυσῆν ἅλυσιν. Ἡ βασιλεία του διήρκεσε τρία ὅλα ἔτη καὶ ἤθελε διαρκέσει πολύ, ἂν μὴ ἡ εὐπιστία του δὲν ἐνέδιδεν εἰς τὰς δολίας καὶ ψευδεῖς διαβεβαιώσεις τοῦ καπουδὰν πασᾶ, καλοῦντος αὐτὸν εἰς τὴν ναυαρχίδα. Ἅμα ὁ βασιλεὺς τῆς Μήλου ἔθηκε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς γαλέρας, περιεκυκλώθη, ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ τὸ κυριαρχικὸν ἔμβλημα, ἡ χρυσῆ δηλ. ἅλυσις, ἤχθη σιδηροδέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ ἀπηγχονίσθη ἐν ἔτει 1680. Κατὰ τὸ 1648 αἱ Κυκλάδες ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑνετικοῦ στόλου, καθ' ἣν ἐποχὴν διεξήγετο μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τούρκων ὁ περὶ τῆς Κρήτης ἀγών. Ὁ ἐκ Ῥεθύμνης ποιητὴς Μᾶρκος Τζάνες, ὁ ἐπικαλούμενος Μπουκαλῆς, ἐξιστορεῖ τὰ παθήματα τῶν νησιωτῶν καὶ τὰ ἐκ τῆς λεηλασίας δεινά. Κατὰ τὸ 1665 ἀκόμη δὲν ἠδύναντο οἱ Τοῦρκοι νὰ κρατήσωσι τῆς Κέω. Ὡς διηγεῖται ὁ Θεβενὼ ἐπλήρωνον οἱ Κεῖοι *χαράτσι* εἰς μὲν τοὺς Τούρκους 3,400 πιάστρα, εἰς δὲ τοὺς Ἑνετοὺς 2,600. Ὁ ἑνετικὸς στρατὸς ὀλίγα ἔτη πρότερον ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θωμᾶν Μοροζίνην προσέβαλεν 60 Τούρκους κεκλεισμένους εἰς τὸ ὀχυρὸν φρούριον τοῦ Κάστρου, οἵτινες ἀντέστησαν μὲ δύο μόνον τουφέκια καὶ παρεδόθησαν τέλος δι' ἔλλειψιν ὕδατος. Ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας ταύτης τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως πολλαὶ ζημίαι καὶ κλοπαὶ συνέβαινον εἰς τοὺς Κείους ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, ὧν ἕνεκα πολλοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς οἰκίας των. Ἑπτακοσίας οἰκίας εἶχεν ἡ Κέως τότε, ἐξ ὧν αἱ τριακόσιαι εἶχον ἐγκαταλειφθῆ, τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο εἰς τὸν πόλεμον τῆς Κρήτης.

§ 203. Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ ὁποία ἦτο ἡ κατάστασις τῶν νήσων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ὁπόση ἡ ἀδυναμία τῶν Τούρκων εἰς τὸ νὰ διοικῶσι καὶ νὰ φορολογῶσι. Βραδύτερον ὑπέκειντο οἱ νησιῶται εἰς τὸν καπουδὰν πασᾶν, ὑπέρτατον ἀντιπρόσωπον τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως καὶ πρῶτον ναύαρχον τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ὅστις κατὰ Μάρτιον ἑκάστου ἔτους κατήρχετο εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάρου, τὸν καλούμενον Τρίον, ὅπου προσήρχοντο οἱ παρὰ τῶν νήσων ἀπεσταλμένοι προεστῶτες διὰ νὰ προσκυνήσωσι δουλικῶς τὸ *θεοφρούρητον ὕψος του* καὶ νὰ δικάσωσι τὰς ἐνώπιον

αὐτοῦ ἐκκαλουμένας ὑποθέσεις. Ἀρχομένου δὲ τοῦ χειμῶνος, ἀπεσύρετο εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ σπουδαιότατον προνόμιον τῶν νησιωτῶν, ἀπαλλασσομένων τῆς δικαιοδοσίας ἰδίου πασᾶ καὶ τῆς διαμονῆς αὐτοῦ καὶ προσέτι τῶν πολυπληθῶν ἀκολούθων καὶ δούλων, οἵτινες ὑπερέβαινον κατὰ τὰς πράξεις καὶ αὐτοὺς τοὺς λῃστάς. Μόνον ἡ Σύρος, ἡ Τῆνος καὶ ἡ Ἄνδρος ἀπήλαυον ἀκόμη εὐνοϊκωτέρου προνομίου, διότι αἱ νῆσοι αὗται ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἑκάστοτε εὐνοουμένην σουλτάναν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δὲ τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος αἱ πρὸς τὰς κοινότητας τῶν νήσων σχέσεις διεξήγοντο διὰ τοῦ δραγομάνου, ἤτοι διερμηνέως τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευε τὰς νήσους ὅσον ἠδύνατο παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ. Ὁ δραγομάνος κατὰ τὸν ἀκτιναμὲν ἐξελέγετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν νησιωτῶν αὐτῶν ἐκ τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων.

§ 204. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι ἀφῆκαν τὴν φροντίδα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς φορολογίας εἰς τοὺς ὑποταχθέντας καὶ ἐκυβέρνων μακρόθεν παρασχόντες μάλιστα καὶ προνομίας τινὰς καὶ ἐλευθερίας. Ἀναδεικνύοντες ἄρχοντας οἱ νησιῶται ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἤθελον, καὶ διοικοῦντες τὰ ἑαυτῶν, ὅπως ἤθελον, ἀπέβησαν δοῦλοι ἐν τῷ κράτει καὶ ἐλεύθεροι ἐν τῇ κοινότητι. Ἀπετέλεσαν κοινότητα ὑπὸ τοὺς μᾶλλον ἐξηυτελισμένους ὅρους ἐξωτερικῶς, ὀλιγαρχικῶς δ' ὠργανωμένην ἐσωτερικῶς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἤριζον καὶ διεπληκτίζοντο μεταξύ των μέχρις ἐξοντώσεως περιπίπτοντες συχνότατα εἰς μηχανορραφίας καὶ διὰ φατριῶν, συκοφαντιῶν καὶ καταδρομῶν πλουτίζοντες τοὺς προστάτας πρὸς δυστυχίαν τοῦ κοινοῦ· ἐκραύγαζον δὲ πάλιν παραπονούμενοι καὶ ὁμοφωνοῦντες, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἠδικεῖτο ἢ ἡ κοινότης σύμπασα διὰ φόρου ἀσυνηθίστου ἢ ὑπερόγκου ἐπιέζετο ἀπὸ τοὺς δεσπότας. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους καὶ μὴ ὑπαρχόντων ἐν τῇ νήσῳ Ὀθωμανῶν, ἡ δουλεία δὲν ἦτο διὰ τοὺς Κείους πολὺ ἐπαχθής, ἐξ οὗ συνέβη ν' ἀναπτύσσηται παρ' αὐτοῖς καὶ ποιά τις εὐνομία καὶ προκοπή.

§ 205. Τὴν ἐξουσίαν τῆς κοινότητος ἀνέλαβεν ὁ κλῆρος καὶ οἱ ἐξέχοντες τῶν πολιτῶν ὑπὸ τὰ ἑξῆς ἀξιώματα· προεστῶτες ἢ προεστοί, ἐπίτροποι ἢ ἐπιστάται ἢ γραμματικοί, βοεβόδας, καντζηλιέρης.

α' *Προεστῶτες.*

Δώδεκα ἐκ τῶν τοῦ κλήρου ὀφφικιοῦχοι καὶ δώδεκα λαϊκοὶ ἐκ τῶν γένει καὶ πλούτῳ προυχόντων πολιτῶν τιμοκρατικῶς ἀπετέλουν τὸν ἀριθμὸν τῶν προεστώτων τῆς κοινότητος, τὴν *δωδεκάδα*, τὴν

βουλὴν τῶν γερόντων, τὸ συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ἀνατεθειμέναι πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι, ἡ διοικητική, ἀστυνομική, δικαστικὴ καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ ὑποθέσεις τῆς κοινότητος. Κορυφαῖος τῶν προεστώτων ἦτο ὁ *λογοθέτης*[1]. Τὴν προεδρίαν τοῦ Συνεδρίου εἶχεν ὁ ἀρχιερεὺς καί, τούτου ἀπουσιάζοντος, ὁ ἐπίτροπος αὐτοῦ. Ἡ γνώμη τοῦ ἀρχιερέως εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι εἰς αὐτὸν προσέτρεχον πάντες εἰς πάσας τὰς σπουδαίας περιστάσεις τοῦ βίου των καὶ αὐτὸν συνεβουλεύοντο περὶ πάντων. Ἡ ψῆφος αὐτοῦ ἦτο ἡ κρατοῦσα διά τε τὸν πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν τῶν λαϊκῶν καὶ διὰ τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἤσκει ἐπὶ τῶν κληρικῶν ὡς χειροτονῶν, ἀπονέμων ὀφφίκια, ἐπιβάλλων ποινὰς καὶ τὴν πασῶν ἐπιφοβωτέραν, τὴν *ἀργίαν*. Πρὸς τοὺς προεστῶτας τούτους καὶ τοὺς ἑπομένους, τοὺς ἐπιτρόπους, ἀπηυθύνοντο αἱ διαταγαὶ τοῦ καπουδὰν πασᾶ ἢ τοῦ δραγομάνου. Οἱ προεστῶτες δὲν ἐλάμβανον μισθόν, ἐχορηγεῖτο ὅμως εἰς αὐτοὺς ἀποζημίωσίς τις δι' ἡμεραργίας ἢ ἔξοδα 20-30 γροσίων διὰ συνεισφορᾶς. Ἐάν τις τῶν προεστώτων ἀπέθνησκε, ἡ ἀντικατάστασις ἐγίνετο δι' ἐκλογῆς ἄλλου, ὑπὸ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ διατελούντων ἐκλεγομένου.

β' Ἐπίτροποι ἢ ἐπιστάται ἢ γραμματικοί.

Οὗτοί εἰσιν *οἱ κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι εἰς τὸ διοικεῖν καὶ προστατεύειν τῆς κοινότητος*, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία. Οὗτοι ἐξελέγοντο ἐκ τῶν κληρικῶν ἢ λαϊκῶν παρὰ τῶν προυχόντων, ἡ δὲ ἐκλογὴ αὐτῶν ἐπεκυροῦτο παρὰ τοῦ καντζηλιέρη. Ἔργον αὐτῶν ἦτο ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν προεστώτων καὶ ἡ προστασία τῶν φορολογουμένων ἀπὸ τῶν καταπιέσεων τῶν ἐνοικιαστῶν. Ἐκράτουν τὰ *τευτέρια*, ἔδιδον λόγον τῆς διαχειρίσεώς των εἰς τὸ συνέδριον τῶν προεστώτων καὶ ἐτιμωροῦντο αὐστηρότατα διὰ πᾶσαν ἀμέλειαν περὶ τὰς εἰσπράξεις. Ὁ ἐπίτροπος δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ νεωτερίσῃ, ἠκολούθει τὰ ἐν τοῖς δημοσίοις βιβλίοις ἀναγεγραμμένα (τὰ καπίτουλα), δι' ὧν ἐδιοικεῖτο ἡ κοινότης ἀπὸ χρόνων παλαιῶν. Οἱ ἐπίτροποι ἐκαλοῦντο καὶ γραμματικοί, διοριζόμενοι δι' ἕκαστον εἶδος εἰσπράξεως,

---

[1] Τὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτου ἦτο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἀξίωμα αὐλικόν, δικαίωμα παρέχον νὰ κρατῇ τὴν *βοῦλλαν* τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ συνθέτῃ λόγους, διατάγματα κ.λ. Ὁ Σουΐδας τὸν ὁμοιάζει μὲ τὸν καγκελάριον τῶν Δυτικῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία ἡμιλλᾶτο τότε πρὸς τὴν αὐλὴν ἐπὶ τῆς σωρείας τῶν ὀφφικίων, προσέθεσε καὶ τὸ τοῦ λογοθέτου. Πεσούσης τῆς αὐτοκρατορίας, ἔμεινε καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, διδόμενον παρὰ τοῦ Πατριάρχου ἢ τοῦ ἀρχιερέως.

εἷς γραμματικὸς εἰς τὴν *δεκατίαν*, ἕτερος εἰς τὸ *κεφαλοχάρατσον* καὶ ἄλλος εἰς τὸ *βιλαέτι χάρτζι*. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου ἢ ἡ ὑπηρεσία τῶν ἐπιστατῶν διήρκει ἓν φορολογικὸν ἔτος, ἤτοι ἀπὸ πρώτης Μαρτίου μέχρι τέλους Φεβρουαρίου. Λήξαντος τοῦ φορολογικοῦ ἔτους, ὁ ἐπίτροπος ἐγίνετο προεστώς.

γ΄ Βοεβόδας ἢ ζαμπίτης.

Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ κατ᾽ ἔτος ἀναδεικνύμενος ὑπερθεματιστὴς ἢ μισθωτὴς ἢ ἐνοικιαστὴς τῶν δημοσίων φόρων ξένος ἢ ἐγχώριος, προπληρώνων τὸ *πεσινάτι*, ἤτοι μίσθωμα, καὶ παρὰ τοῦ καπουδὰν πασᾶ ἀναγνωριζόμενος καὶ διοριζόμενος. Οὗτος εἶχε μεγάλην ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν δεκάτων ὅλων τῶν καρπῶν, μὴ ἐξαιρουμένων μηδ᾽ αὐτῶν τῶν σκορόδων, μετεῖχε καὶ τῆς διοικήσεως καὶ ἐδίκαζε διαφορὰς καὶ ἐλιμενάρχει καί, γενικῶς εἰπεῖν, ἦτο εἰς ὅλα *ἀνακατωμένος* ἀναπληρῶν καὶ τὸν καδῆν εἰς τὰ δικαστικὰ καθήκοντα, ὁσάκις τοιοῦτος δὲν ὑπῆρχε.

δ΄ Καντζηλιέρης.

Ἱδρυθεῖσα ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐπὶ Φραγκοκρατίας ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὁ καντζηλιέρης διοριζόμενος καὶ ἀπολυόμενος ὑπὸ τοῦ καπουδὰν πασᾶ ἐλαμβάνετο ἐκ τῆς τάξεως τῶν προεστώτων, ἀλλὰ δὲν ἐξηρτᾶτο παρ᾽ αὐτῶν· τοὐναντίον διοικητικὸς ὢν ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡγεμόνος εἰς τὴν νῆσον ἐπώπτευε τὰς ἀρχὰς τῆς κοινότητος καὶ τὰς ἰδιωτικὰς πράξεις. Ἐξεπλήρου ἔργα συμβολαιογράφου συντάσσων πωλητήρια, προικοσύμφωνα, διαθήκας, καταγραφόμενα πάντα εἰς τὸν κοινὸν κώδικα. Συνεβίβαζε καὶ ἐδίκαζε ἀστικὰς καὶ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις καὶ διαφορὰς κατὰ τὰ τοπικὰ ἔθιμα καὶ αὐτὰς τὰς μεταξὺ τῶν συζύγων ἔριδας, αἵτινες, ὅταν ἐλάμβανον πεισματωδέστερον χαρακτῆρα, διηυθύνοντο πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὸν δραγομάνον, τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Ἐπανήρχοντο δὲ πάλιν εἰς τὴν καντζελαρίαν, ὁσάκις μετενόουν, διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἐξόδων. Ὁ Κάρολος Δελλίνης εἶναι ὑπογεγραμμένος ὡς καντζηλιέρης ἔν τινι ἰδιωτικῷ πωλητηρίῳ τοῦ ἔτους 1630, ἔν τινι δὲ ἄλλῳ σημειώματι ἀπαντᾷ Μιχαλάκης τις καὶ ἀπὸ τοῦ 1800 - 1818 ὁ Ἰωάννης Ῥεβελάκης.

§ 206. Παρ᾽ ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν προεστώτων καὶ τοῦ Καντζη-

λιέρη ἡ κοινὴ θέλησις τότε μόνον ἦτο ἰσχυρά, ὁπόταν εἰς τὸ ἔγγραφον ἐτίθετο ἡ τῆς κοινότητος σφραγίς. Πᾶν ἔγγραφον, φέρον τὰς ὑπογραφὰς τῶν προεστώτων, αἵτινες πάντοτε εἰς δύο στήλας ἐτίθεντο, πρώτην τῶν κληρικῶν καὶ δευτέραν τῶν λαϊκῶν, καὶ τὴν σφραγῖδα, ἐθεωρεῖτο κοινὸν καὶ ὑποχρεωτικόν, καθὼς καὶ τὰ δάνεια. Διὰ τοιούτων ἐγγράφων ἐφωδιάζοντο κατ' ἔτος οἱ ἀποστελλόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως πληρώσωσι τὰ ἐτήσια δοσίματα. Ἡ σφραγὶς ἔμβλημα εἶχε τὴν Παναγίαν, φέρουσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν Χριστὸν καὶ κύκλῳ τὰ γράμματα ἑλληνιστὶ καὶ τουρκιστὶ «σφραγὶς τῆς κοινότητος τῆς νήσου Τζίας». Διῃρεῖτο ἡ σφραγὶς εἰς τέσσαρα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐκράτει εἷς ἐξ ἑκάστης τῶν τεσσάρων τάξεων τοῦ τόπου ἐκλεγόμενος. Τέσσαρα δῆλα δὴ σωματεῖα συνεκροτοῦντο, τὸ τοῦ κλήρου, τῶν ἀρχόντων, τῶν χωριανῶν καὶ τελευταῖον τῶν χωρικῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐξέλεγεν ἓν πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του, διὰ νὰ κρατῇ τὸ τέταρτον τῆς κοινῆς σφραγῖδος. Ἡ κλεὶς παρεδίδετο εἰς τὸν ἀρχιερέα ἢ τὸν καντζηλιέρην. Τοιουτοτρόπως ἐξησφαλίζετο ἡ κοινὴ θέλησις.

Ἐτήσια δοσίματα ἢ φόροι, κεφαλοχάρατσον, ἰλτιζάμι (ἔγγειος δεκατισμός), βιλαέτι χάρτζι, ἔκτακτοι φορολογίαι, νομίσματα.

α΄ Κεφαλοχάρατσον.

§ 207. Τὸ κεφαλοχάρατσον, 3 ½ γρόσια κατὰ κεφαλήν, ὑπενθύμιζεν εἰς τὸν πληρώνοντα αὐτὸ ὅτι ἦτο δοῦλος, ἡ δὲ ζωή του μόνον διὰ χρυσίου ἠδύνατο ν' ἀγορασθῇ. Τὸ κοράνιον δὲν παρεῖχεν εἰς τὸν μὴ Μωαμεθανὸν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἑπομένως διέτασσε τὸν ἐξολοθρευμὸν αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς βίας κελεῦον «θάνατον τοῖς ἀπίστοις».

Διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ τοιούτου ἐπενοήθη ὁ κεφαλικὸς φόρος, τὸν ὁποῖον ὤφειλον νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος οἱ μὴ Μωαμεθανοὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Τὸ κεφαλοχάρατσον

ἐξηγοράζετο κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς κοινότητος πληρωνόμενον κατ' ἀποκοπὴν καὶ διανεμόμενον κατὰ τὴν περιουσίαν καὶ τὰς παραγωγικὰς ἑκάστου δυνάμεις. Πάντες οἱ ἄρρενες ἀπὸ τοῦ 30οῦ ἔτους ἀπέτιον τὸν φόρον τοῦτον.

β´ Ἰλτιζάμι (ἔγγειος δεκατισμός).

Τὸ ἰλτιζάμι ἦτο ὁ σημαντικώτερος φόρος. Κατ' Ἀπρίλιον ἑκάστου ἔτους ἐξετίθεντο εἰς τὸ Φανάριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ δημόσιαι πρόσοδοι εἰς πλειοδοσίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστέλλοντο ἐκ τῶν ἀντιθέτων ἐν τῷ τόπῳ μερίδων οἱ πιστοὶ πρὸς συναγωνισμόν. Ὅστις ἐξ αὐτῶν ἐγίνετο ὑπερθεματιστής, ὠνομάζετο ἐπὶ ἓν ἔτος *ζαμπίτης* ἢ *βοεβόδας*· εἰς χρόνους ὅμως ἀφορίας ἐσύναζον τοὺς φόρους εἰς λογαριασμὸν τῆς κοινότητος, ἥτις πάντοτε ἐζημιοῦτο, ὠφελουμένων τῶν κομματαρχῶν. Διῄρουν τότε οὗτοι ἐν συμπνοίᾳ καὶ ὁμοφωνίᾳ ὡς καλοὶ φίλοι τὰς ἐξουσίας, ὧν ἄλλας μὲν ἐξήσκουν οἱ τῆς μιᾶς μερίδος, ἄλλας δὲ οἱ τῆς ἀντιθέτου. Ἡ ὁμόνοια αὕτη ἦτο φαινομενική. Ἡ πρὸς καιρὸν ὑπνώττουσα κομματικὴ ἐμπάθεια ἀφυπνίζετο ἅμα τῇ λήξει τοῦ φορολογικοῦ ἔτους καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐξηγείρετο ἐκ νέου καὶ ἐξήπτετο μετὰ μεγαλυτέρας σφοδρότητος. Ἡ τοπικὴ παράδοσις μνημονεύει μίαν τῶν ἀποτροπαίων πράξεων τῆς κομματικῆς ἐμπαθείας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1780 δύο ὑπῆρχον μερίδες, ἡ τοῦ λογοθέτου καὶ ἡ τοῦ καντζηλιέρη. Ἐν ὁμονοίᾳ ἐσυνάχθησαν οἱ φόροι εἰς λογαριασμὸν τῆς κοινότητος. Γραμματεὺς ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων ἦτο τότε ὁ Κωνσταντῖνος Χωματιανός, ἄνθρωπος ἔχων, ὡς λέγεται, οὐ μικρὰν δόσιν κοτζαμπασισμοῦ καὶ αὐθαιρεσίας, ἀνήκων εἰς τὴν μερίδα τοῦ καντζηλιέρη. Λήξαντος τοῦ ἔτους, διῃρέθησαν αἱ μερίδες. Ὁ Οἰκονόμος δὲν εἶχε δώσει τὴν εἰθισμένην λογοδοσίαν, ὅπερ φαίνεται ἐζημίου τοὺς ἀντιθέτους. Δι' ὅπερ οὗτοι ἐζήτησαν τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν, ὁπότε συνήρχετο ὅλος ὁ λαὸς εἰς ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, λογοδοσίαν παρὰ τοῦ Οἰκονόμου περὶ τῶν εἰσπράξεων καὶ περὶ τῶν εἰς τὸν καπουδὰν πασᾶν καταβληθέντων. Ὁ Οἰκονόμος ἀπέφυγεν ὑποσχεθεὶς νὰ δώσῃ λόγον τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὅτε ὅλος ὁ λαὸς συνηθροίζετο εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς δευτέρας Ἀναστάσεως. Τὸ Πάσχα, ἐνῷ ἐπέστρεφον ἐκ τοῦ καθολικοῦ πρὸς τὴν ἐπισκοπήν, τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν ἱερέων ἐνδεδυμένων τὰς ἱερὰς στολάς των, οἱ ἀντίθετοι τοῦ Οἰκονόμου ἠρέθισαν τὸν λαὸν νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν πρὶν ἢ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ δώσῃ λόγον τῆς διαχειρίσεώς του. Ὁ

Οἰκονόμος, θεωρήσας τοῦτο προσβολήν, ἠρνήθη. Ὁ λαὸς ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ἔθεσε χεῖρας ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἔρριψεν ὡς ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ τὴν ἱερατικήν του στολὴν εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἐλευθέριον ῥεῦμα, τὸ νῦν καλούμενον *σκυλόρευμα*, ὅπου διὰ λιθοβολισμοῦ τὸν ἐφόνευσεν, ἀνάνδρως ὑπὸ τῶν φίλων ἐγκαταλειφθέντα ἴσως ἐκ φόβου καὶ διὰ τὴν ἰδικήν των τύχην. Θνῄσκων ὁ ἱερεὺς κατηρᾶτο, καὶ τῶν κατοίκων ἡ συνείδησις θεωρεῖ ὅτι ἡ νῆσος ἔκτοτε φέρει κατάραν, παρακωλύουσαν τὴν προκοπήν της. Ἐλθὼν μετὰ ταῦτα ὁ καπουδὰν πασᾶς ἠρώτησεν ἐν γενικῇ συνελεύσει τοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ βήματος «Ποῖος ἐσκότωσε τὸν Οἰκονόμον;» Παραδόξως εὑρέθησαν πάλιν αἱ μερίδες ἡνωμέναι καὶ ὁ λαὸς δημαγωγηθεὶς ἐκραύγαζεν «Ὅλοι ἡμεῖς, ἀφέντη». Τότε ὁ καπουδὰν πασᾶς μὴ ἔχων τίνα νὰ τιμωρήσῃ προσέταξε νὰ χωρίσωσιν ἐκ τοῦ ὄχλου ὁμάδα τινὰ ἀδιακρίτως περὶ τοὺς 100 καὶ νὰ ὁδηγήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ναυαρχίδα. Ἐν ταύτῃ ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς ἐν χώρῳ περιωρισμένῳ ὑπὸ δύο σχοινίων καὶ μαστιγῶν ἕνα ἕκαστον χωριστὰ ἀπέλυε. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς μαστιγώσεως ἐνόχων ἢ ἀθῴων ἐτιμωρήθη ἡ πόλις. Ἄγνωστον πόσον ἐζημιώθη ἡ κοινότης καὶ πόσα χρήματα ἐδόθησαν εἰς τὸν καπουδὰν πασᾶν διὰ τὴν κωμικὴν ταύτην κρίσιν.

Ἄλλοτε πάλιν, ἅμα τὸ *ἰλτιζάμι* ἐδίδετο εἰς λογαριασμὸν τῆς κοινότητος καί, ὡς φαίνεται, δὲν ἦτο δυνατὸν ὁπωσδήποτε νὰ προκύψῃ ὠφέλειά τις, συνηθροίζοντο κληρικοὶ καὶ προεστοὶ καὶ ὁ κοινὸς λαὸς καὶ ἐπώλουν τὸν *μουκατᾶ* (μίσθωσις τῆς δεκάτης) εἰς πρόσωπα ἐντόπια, ἀξιόπιστα καὶ φερέγγυα, τὰ ὁποῖα ἀνελάμβανον διὰ λ/σμόν των νὰ συνάξωσι τὴν δεκάτην ἐφ' ὅσων βλαστάνει ἡ γῆ κατὰ τὴν συνήθειαν, ὁμοίως καὶ τὸ κεφαλοχάρατσον καὶ τὰ *κουμέρκια* (τελωνιακὰ) καὶ εἴ τι ἄλλο κανονικὸν δικαίωμα περιλαμβάνει ὁ μουκατᾶς, ἀπήλλασσον δὲ τὸ κοινὸν πάσης ὑποχρεώσεως καὶ καταζητήσεως κατὰ τὰ ἔτη τῆς μεγάλης ἀφορίας, ὡς τὸ ἔτος 1803, πολλὰ δυστυχισμένον εἰς ὅλους τοὺς καρπούς. Ἢ ἐκράτουν τὸν μουκατᾶ διὰ συνεισφορᾶς, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος καταλόγου ἐκ 347 οἰκοκυραίων, ὧν ἡ καταβολὴ ἐν ἔτει 1814 ἀνέβη εἰς 12,475 γρόσια. Ἄρχεται δ' ὁ κατάλογος οὕτω·

«1814 Ἰουνίου 14. Ὅσα ἄσπρα συνάζομεν διὰ νὰ πληρώσωμεν τὰ ἄσπρα τοῦ Ὀμὲρ μπέη, διὰ νὰ κρατήσωμεν τὸν μουκατᾶ μας».

γ´ *Βιλαέτι χάρτζι. Ἔκτακτοι φορολογίαι.*

§ 208. Βιλαέτι χάρτζι ἐκαλοῦντο τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως. Οἱ ἔμμεσοι φόροι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν ὑπῆρχον ἄλλοι, εἰσφοραὶ οὕτως εἰπεῖν, ἐξαρτώμεναι ἐκ ταύτης ἢ ἐκεί-

νης τῆς περιστάσεως ἢ ἐπινοούμεναι καὶ οὐδέποτε ἐλλείπουσαι. Ὅπως δώσωμεν ἔννοιάν τινα τῶν τοιούτων εἰσφορῶν, παραθέτομεν ἀποσπάσματα σχετικὰ ἐκ τοῦ κώδικος τῆς κοινοτικῆς καντζελαρίας ἔχοντα οὕτως:

» Ἐπειδὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν θεοστυγῶν Φραντζέζων πόλεμον τῆς » κραταιᾶς βασιλείας ἔκαμε χρείαν νὰ ἀκολουθήσουν καὶ μερικὰ ἄλλα » καΐκια διὰ χρείαν καὶ διάλυσιν τούτου, ὁ πολυχρόνιος καπουδὰν » ἐφένδης προστάζει τὰ ἔξοδα νὰ γίνουν κατ' ἀναλογίαν ἐξ ἑκάστου » τῶν νησίων ».

Πρὸς τοῦτο ἀποστέλλεται ὁ Ἀπτουλὰχ τζαβούσης μὲ βουλλωμένον κατάστιχον ἐν ἔτει 1799 καὶ ἡ ὁριζομένη ποσότης διὰ τὴν Τζίαν ἦτο ὀκτὼ χιλιάδες, διὰ τὰ Θερμιὰ δύο χιλιάδες καὶ διὰ τὴν Σέριφον χίλια πεντακόσια. Ἡ Τζία λαβοῦσα τὴν ἔνδοξον προσταγὴν ἐξανέστη καὶ ἐκραύγασε, θεωρήσασα ἀνάρμοστον καὶ ἀνυπόφορον τὸ ποσὸν κατ' ἀναλογίαν τῶν ἄλλων νησίων. Παρακαλεῖ ὅθεν τὴν ἐνδοξότητά του νὰ κάμῃ ἔλεος ὡς κοινὸς ὑπερασπιστὴς καὶ δικαιότατος αὐθέντης, νὰ κάμῃ συγκατάβασιν κατὰ τὸ χάλι τοῦ τόπου καὶ οὕτως ἕξει μισθὸν παρὰ Θεοῦ καὶ αὐτοὺς *δοατζῆδες*. Ἡ Α. Υ. ἔκαμε συγκατάβασιν διατάσσουσα νὰ ταχύνωσι τὴν ἀποστολὴν διὰ νὰ μὴ ὑποπέσωσιν εἰς τὴν ὀργήν του, καθ' ὅτι ἡ κατὰ τοῦτο παρακοὴ συνεπιφέρει θάνατον. «Εἰς δὲ τὸν ἐπιφέροντα τὸ ὑψηλὸν μπουγουρδὴ μπουμπασίρην θέλετε δώσει καθὼς διορίζεσθε». «Κατὰ τὸ συνήθιο ἦτο νὰ ἔβγῃ ἔξω ὁ Βασιλικὸς Δοναμᾶς καὶ ἐχρειάζοντο ἄνθρωποι διὰ νὰ κινήσῃ πρὸς αὐτοὺς εἰς ἐντέλειαν. Λοιπὸν ὅπου εἶναι γεμιτζίδες νὰ δοθῶσι γεμιτζίδες μὲ τὸ νὰ μὴ εἶναι τοιοῦτος εἰς Τζίαν, θὰ δώσῃ αὕτη τρεῖς χιλιάδες γρόσια διὰ *τριάντα* ἀνθρώπους πρὸς 100 γρόσια ὁ εἷς διὰ τὸν φετινὸν χρόνον. Λοιπὸν ὀγλίγωρα νὰ ξεμπερδεύετε χωρὶς ἀργοπορίαν νὰ μὴ ὑποπέσητε εἰς ὀργήν. Ἀποστέλλεται πρὸς τοὺς τιμιωτάτους καὶ προσφιλεστάτους ἐπιτρόπους τῶν χαβασικανησίων[1] ὁ τιμιώτατος καφετζήμπασης μὲ ἡγεμονικὸν προσκυνητὸν μπουγιουρδὶ καὶ κατάστιχον γραμμένον ῥωμαϊστὶ καὶ τουρκιστί, δι' ὧν πληροφοροῦνται εἰς πλάτος τὸ περὶ οὗ ἔρχεται ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς διὰ πρόβατα 7000 ζητηθέντα ἀπὸ τῶν νησίων σας πληρώνοντας καὶ τὸ χιζμέτι τοῦ εἰρημένου Ἀλῆ ἀγᾶ. Ηὐδόκησεν ὁ κράτιστος καὶ γαληνότατος βασιλεύς, ὁ κραταιότατος καὶ εὐσπλαγχνικώτατος καὶ δικαιότατος, ὃν ν' ἀποδείξῃ τὸ θεοφρούρητον ὕψος του, ὁ κύριος διαφυλάττοι ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ὑποτάσσων ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ πάντα

[1] Τριάντα ἦσαν τὰ χαβασικάνησα. Χαβασικὰ=τοῦ καλοῦ καιροῦ.

ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, ν' ἀποδείξῃ τὸν δεῖνα Καπουδὰν Πασᾶ διὰ νὰ μὴ ζημιοῦνται ἐπὶ πολὺ τὰ κοινά, ἀποστέλλει προσκυνητὰ μπουγιουρδιὰ μὲ ἄνθρωπον νὰ παραλάβῃ τὰ σημειούμενα ἄσπρα. «Καθίστατό τις δραγομάνος, ἐγκύκλιος ἀπεστέλλετο πρὸς τοὺς τιμίους καὶ χρησίμους προεστῶτας δηλοῦσα ὅτι εἴθισται καὶ εἰς τὸ τῆς Δραγουμανίας τοῦ Βασιλικοῦ καὶ ἀκαταμαχήτου στόλου ν' ἀποδίδηται μία πρόσφορὰ κοινῶς βοήθεια καλουμένη. Τὴν ἐγκύκλιον ἐκόμιζεν ἀνεψιός τις τοῦ δραγομάνου, Ἄρχων Μουχουρδάρης πρὸς παραλαβὴν τῆς λεγομένης βοηθείας. Περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τούτου ἐγίνετο ἡ δέουσα σύστασις, ὅπως φροντίσωσι περιχαρῶς τὰ πρὸς ἄνεσιν καὶ περίθαλψιν αὐτοῦ. Ἄλλοτε πάλιν τὸ θεοφρούρητον ὕψος τοῦ Καπουδὰν Πασᾶ Ἐφένδη ἐπρόσταξε νὰ πληρώσῃ τὸ νησὶ τῆς Τζίας διὰ *σου γκεμελερὶ* (=ὑδραγωγὰ πλοῖα πρὸς ὕδρευσιν τοῦ στόλου) γρόσια 3,750, τὰ ὁποῖα καὶ ἐφάνησαν ὡς νεωτέρισμα, ὅπου τοιαύτη φωνὴ δὲν ἠκούσθη ποτὲ εἰς τὸ νησί. Οἱ Κεῖοι ἔπεμψαν ἀπεσταλμένους, ἵνα βεβαιώσωσι τὸ ὕψος του ὅτι τὸ νησὶ εἶναι βεβαρημένον μὲ ὑπέρογκον χρέος ὑπὲρ τὰ 300 πουγγία κλπ. Ἄλλοτε ἦλθεν ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς καφετζήμπασης μὲ ὑψηλὸν φιρμάνι καὶ μπουγιουρδὶ διὰ νὰ πληρώσουν τριακόσια τριάντα ἕνα πρόβατα *πετέχη*. Εἰς ταῦτα προσθετέον τὰ χιζμέτια, παζηγιέδες μελάχηδων (=ὑπόλοιπον φόρων ναυτικοῦ), τουμπέκη σερασκέρη, σύνηθες ἀδαέτι, φιλοδωρήματα, μενζίλια τῆς ἐξουσίας μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τρέφωνται τρεῖς ἡμέρας καὶ νὰ ἐφοδιάζωνται μὲ ζωοτροφίας. Ἐὰν οἱ φόροι δὲν εἰσεπράττοντο ἐγκαίρως, ἠπειλεῖτο ἡ ἀποστολὴ *ταχσιλδάρη* (=εἰσπράκτορος), ὁ ὁποῖος ἀπέβαινε λίαν ἐπιζήμιος εἰς τὴν κοινότητα.

Σημείωσις ἐκ τοῦ κώδικος.—Σημειώνω τοὺς χανέδες ὅπου ἐσυνάχθησαν διὰ τὰ μελάχικα ἀπὸ τζαούσει καὶ παρτίδες.

569	ἀπὸ Χουσεκὶ τσαούση	γρ.	5690
34	Καντζηλιέρη παρτίδα	»	340
27	Ἰωάννου ξιφία	»	270
12	νικολοῦ ἀμπελικοπούλου καὶ Ἀγγελῆ Χατζῆ	»	120
20	Νικολέτου κονόμου	»	195
2	Νικολάκι Γιακομέτου καὶ Τζώρτζη κουμπαρούτσου	»	20
2	Κωστάκη	»	20
2	Μιχαλάκι ἀντριώτη	»	20
Χανέδες 688		γρόσ.	6,675

§ 209. Τὸ ἐτήσιον ὁλικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἀπερρόφα τὸ κράτος καὶ οἱ κρατοῦντες διὰ τῶν παντοιοτρόπων φορολογιῶν, δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ. Καὶ δὲν ἦτο μόνον ἡ φορολογία, ἡ πιέζουσα καὶ

βαρύνουσα· πᾶσα παρέμβασις τοῦ κράτους εἰς οἱανδήποτε ὑπόθεσιν τῆς κοινότητος ἀπέβαινεν ἐπιζημιωτάτη. Κατὰ τὸ ἔτος 1807 ἐξ εἰδήσεώς τινος, ὅτι δῆθεν οἱ Καρύστιοι ἔμελλον νὰ ἐπιδράμωσι κατὰ τῆς Τζίας, ἀμφότεραι αἱ μερίδες διώρισαν πολιτοφυλακὴν διὰ νὰ περιφέρηται ἡμέρας καὶ νυκτὸς πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῶν, ἐὰν ἤθελον ἀποβιβασθῇ.

Τῆς μιᾶς μερίδος οἱ πολιτοφύλακες ἐφόνευσαν διὰ νυκτὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἄλλης. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἀνενεχθὲν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἐπέφερε τῇ παρεμβάσει αὐτῆς ζημίαν πλέον τῶν 100,000 γροσίων. Ἡ ὑπόθεσις διήρκεσε 5 περίπου ἔτη, καθ' ἃ πλείστας ὅσας ἄλλας ζημίας ὑπέστη ὁ τόπος, οἱ δὲ ἐνεργήσαντες τὸν φόνον ἀπεμακρύνθησαν πάσης ὑπηρεσίας. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα οἱ προγραφέντες ἐκ τῆς διαχειρίσεως τῶν κοινῶν κατώρθωσαν νὰ λάβωσι συγχώρησιν καὶ ν' ἀποζημιωθῶσιν ἕνεκα τῆς δῆθεν ἀδίκου κατ' αὐτῶν ἐνεργείας.

Ἐλύθη δὲ ἡ ἔρις αὕτη καθ' ὃν τρόπον γίνεται δῆλον διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1811 ἐξοφλητικοῦ ἐγγράφου μεταξὺ κοινότητος καὶ λογοθετιάνων. Ἔκτοτε πάλιν συνειργάζοντο αἱ δύο μερίδες ἐν ἁρμονίᾳ.

§ 210. *Νομίσματα.* Ἄσπρα ἐκαλοῦντο γενικῶς τὰ χρήματα· παρᾶς, ἡ τελευταία ὑποδιαίρεσις τοῦ γροσίου.

Ρούπι = $^1/_4$ τοῦ γροσίου, ἤτοι δέκα παράδες.
Ζολότα = $^3/_4$ τοῦ γροσίου.
Γρόσιον = 40 παράδες.
Ῥουπιὲς = 2 γρόσια καὶ ζολότα.
Μπεσιλίκι = 5 γρόσια καὶ $^1/_4$.
Μισίρι = 7 γρόσια.
Τάλαρον = 7 γρόσια καὶ $^1/_4$.
Σταμπόλιον = 8 γρόσια.
Χανὲς = 10 γρόσια.
Τζεντζήλι=12 γρόσια.
Φουντούκι = 11 γρόσια.
Τάλαρον = κολωνάτον ἢ Ἱσπανικὸν δίστηλον ἦτο τὸ κύριον ἀνταλλακτικὸν νόμισμα διατιμώμενον πρὸς 6 γρόσια τουρκικά.
Εἰκοσιπεντάρι=25 γρόσια. Τὸ τέταρτον τοῦ εἰκοσιπενταρίου 6 καὶ 10.
Τουμπλόνια = 25 γρόσια τὸ ἕν.
Βενέτικο = 13 γρόσια.
Ντούμπιες Ἱσπανικὲς = 28 $^1/_4$ γροσίου.
Ντούμπιες Πορτογέζικες = 64 γρόσια.
Πουγγὶ = 500 γρόσια.

§ 211. *Κριτήρια, κρίσεις, κριταί.* Τὰ κριτήρια ἦσαν τοπικὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ τόπου, ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικά. Γραπτοὶ νόμοι ἐκτὸς τῶν διατάξεων τοῦ ἀκτιναμέ, αἵτινες συνοψίζονται εἰς τὰ κατωτέρω, δὲν ὑπῆρχον. Ὁ ἀκτιναμὲς ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ σουλτὰν Ἰμβραὴμ τῷ 1646 πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ἄλλου, ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ πάππου του Σουλεϊμάν. Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων δύναταί τις νὰ κρίνῃ ὅτι τὸ διβάνιον τόσον ἐκ φόβου ὅσον καὶ ἀδυναμίας ἠναγκάζετο νὰ παραχωρήσῃ ἐλευθερίαν ὡς πρὸς τὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ μέσα τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων. Τὸ θέσπισμα τοῦτο (ahd-namé), τοῦ ὁποίου αἰτιολογία τῆς ἐκδόσεως εἶναι ὅτι οἱ νησιῶται τῆς Νάξου ἄνευ ἀντιστάσεως ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, *δὲν ἐσήκωσαν κεφάλι, ἀλλ᾽ ἐπροσκύνησαν* καὶ συνεπῶς ἤξιζον ἀμοιβῆς τινος διὰ τοῦτο, περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς ἄρθρα.

1) Βάζοντες (οἱ νησιῶται) διὰ τὰς ὑποθέσεις των ἐκ τῆς ἰδικῆς των ὁμηγύρεως ἀνθρώπους διὰ νὰ τοὺς συμβιβάσουν ὅ,τι ἤθελον θεσπίσει καὶ ἀποφασίσει νὰ μὴ ἀνακατώνωνται (αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ) εἰς τοὺς συμβιβασμούς των.

2) Τοὺς χρεώστας ὁ μπουμπασίρης (κλητὴρ) εἰς ἅλυσιν ἢ σκοτεινὸν τόπον νὰ μὴ τοὺς βάζουν ἄνευ τῆς γνώμης τῶν γερόντων καὶ τῶν προεστῶν τοῦ τόπου.

3) Εἴ τι θέλημα ἢ ὑπόθεσιν νὰ διορίζῃ ὁ καδῆς ἢ ὁ μπέης τους, νὰ ἐξετάζουν οἱ προεστῶτες ἂν εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν.

4) Νὰ διορίζουν δραγομάνον αὐτῶν οἱ νησιῶται ὅποιον θελήσουν.

5) Ἄλλον φόρον νὰ μὴ πληρώνωσι πλὴν τοῦ τῆς δεκάτης καὶ τοῦ προσωπικοῦ.

6) Ἐλευθέρως ν᾽ ἀσκῶσι τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, νὰ ἔχωσι κώδωνας, νὰ ἐπισκευάζωσι τὰς ἐκκλησίας ν᾽ ἀνοικοδομῶσι, νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς ὑπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ νὰ ἀνοίγωσι τὰ μνήματα.

7) Νὰ μὴ βιάζουν κανένα νὰ γίνῃ Μουσουλμᾶνος.

8) Ἂν γυνή τις θέλῃ νὰ ὑπανδρευθῇ Μουσουλμᾶνον, μόνη νὰ δώσῃ τὴν ὁμολογίαν της εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν.

9) Νὰ περιπατῶσι τὴν νύκτα ἔχοντες φανάρια.

10) Εἰς τὰ χωράφια τους ὅπου ἀναμεταξύ τους δίδουσι μὲ ἀποκοπήν, καθὼς ἔχουσι συνήθειαν, τινὰς νὰ μὴ τοὺς ἐμποδίζῃ, ἀλλὰ νὰ ἔχουν τὸ κῦρος τους, καθὼς αὐτοὶ συνηθίζουν.

§ 212. Ἀναντιρρήτως τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον καὶ ἡ ἐνετικὴ κατάκτησις εἶχον ἐπιδράσει πρὸς μόρφωσιν νομικῶν ἐθίμων ἀγράφων, τὰ ὁποῖα ἐφηρμόζοντο εἰς τὰς δικαστικὰς διαφοράς. Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς φράσεων δραγομανικοῦ ἐγγράφου ὅτι «Τὰ ἐκ παλαιῶν

ἐτῶν εἰθισμένα καὶ κανονικῶς διωρισμένα τοπικὰ ἔθιμα, πολιτικὰ καὶ ἠθικὰ καὶ νομικά, διηνεκῶς διενεργούμενα ὡς νόμιμα καὶ εὔλογα καὶ παρὰ πάντων ἀποδεχόμενα ἦσαν ἀπαράβατα καὶ ἀπαράτρεπτα». Διὰ τοῦτο καὶ ἑκάστη κοινότης κατὰ τὰ ἰδιάζοντα αὐτῇ ἔθιμα διῳκεῖτο καὶ οὐχὶ ὁμοίως πρὸς τὰς ἄλλας. Ἐὰν ἐν Κέῳ ἐμορφώθησαν νομικὰ ἔθιμα διάφορα τῶν ἄλλων μερῶν καὶ ποῖα δὲν γνωρίζομεν. Ὅταν ὁ Λουδοβῖκος Μάουρερ, μέλος τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἀπηύθυνε διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης ἐρωτήσεις πρὸς τὰς Κοινότητας, ἀφορώσας εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν κυριωτέρων τοπικῶν ἐθίμων, οἱ Κεῖοι περιωρίσθησαν νὰ ἀπαντήσωσι μόνον ἐπὶ δύο ἐρωτήσεων ἀνακοινοῦντες ὅτι κατὰ γενικὴν συνήθειαν ὁ ἐπιζῶν σύζυγος, ἐφ' ὅσον διαμένει ἐν χηρείᾳ, ἀπολαμβάνει τὴν ἐπικαρπίαν τοῦ ἀποθανόντος συζύγου καὶ ὅτι αἱ μὲν θυγατέρες κληρονομοῦσι τὴν μητέρα, οἱ δὲ υἱοὶ τὴν πατρικὴν περιουσίαν.

§ 213. Ἰδιάζον ἔθιμον ἐν Κέῳ ἦτο ἡ *βολή*. Λέξις ἑλληνικὴ ἡ *βολὴ* ἐκ τοῦ ῥήματος *βάλλω* ἄγει ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐθίμου πέραν τῶν χρόνων τῆς ἐνετικῆς κατακτήσεως εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καθ' οὓς πιθανώτερον ἔλαβε τὴν γένεσίν του τὸ ἔθιμον. Παρέμενε δὲ καὶ ἐπὶ ἐνετικῆς κατακτήσεως καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, διότι συνέφερεν εἰς τοὺς κατακτητὰς νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς ὑποδουλωθέντας μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν ἀπεριτειχίστων καὶ ἀδένδρων, εἰς οὓς παρεχωρήθη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ σπείρωσι καὶ νὰ θερίζωσιν, ἀλλὰ τὸ χόρτον ἐπεφύλαξαν διὰ τὰ ποίμνιά των. Ἐξ οὗ συνέβη ἐπὶ τῶν ἀδένδρων καὶ ἀπεριτειχίστων τούτων ἐκτάσεων τῆς βολῆς πλεῖστοι ὅσοι νὰ ὑπάρχωσι κύριοι ἐπὶ τῆς βολῆς, εἰς πολλὰ χωράφια διαιρουμένης, ὧν ἕκαστον ἄλλον κύριον εἶχεν, ἡ δὲ βολή, ἐκ πολλῶν χωραφίων ἀποτελουμένη, ἕνα ἀνεγνώριζε κύριον τοῦ χόρτου, εἰς ἣν ἔβοσκεν ἀκωλύτως τὰ ποίμνιά του. Ὑπῆρχον ἐπομένως πολλοὶ κύριοι, οἱ μὲν τοῦ σπείρειν καὶ θερίζειν, ἕκαστος εἰς τὸ χωράφιόν του, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀπετέλει τὴν βολήν, ὁ δὲ τοῦ χόρτου ἐφ' ὅλης τῆς βολῆς ἢ τοῦ συνόλου τῶν χωραφίων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ βολή. Πολλάκις δὲ καὶ ἄλλοι, ἐὰν συνέβαινεν ἐν τῷ χωραφίῳ νὰ ὑπάρχῃ δένδρον τι, ἐλαία ἢ δρῦς ἢ συκῆ.

§ 214. Ὁ κύριος τοῦ χωραφίου δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ περιτειχίζῃ αὐτό, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἐλευθερίας οἱ ἔχοντες τὰ χωράφια ἤρχιζαν νὰ περιτειχίζουν αὐτὰ αὐθαιρέτως καὶ διὰ τοῦτο αἱ βολαὶ ἐσμικρύνθησαν καὶ τὰ πολυπληθῆ ποίμνια ἠλαττώθησαν καὶ ἐπανήλθομεν κατὰ τοῦτο εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων, ὅτε ἕκαστος

γεωργὸς ἔτρεφεν ὀλίγα πρόβατα, ὡς ἱστορεῖ ὁ Αἰσχυλίδης. Ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη ἐν τῷ τόπῳ εἶναι ὅτι, ἐρημωθείσης ποτὲ τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων, οἱ πρῶτοι ἐλθόντες ἐκ Κρήτης, Πελοποννήσου ἢ ἀλλαχόθεν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, οὗτοι δὲ πολλαπλασιαζόμενοι καὶ ἄλλων ὁσημέραι προστιθεμένων ἐδέησε νὰ μοιράσουν τὴν γῆν εἰς τεμάχια, τὰ ὁποῖα ὠνόμασαν βολάς. Ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα ὑπάρχουν καὶ εἰς Νάξον χορτονομαί. Ἐφρόντιζον δὲ ὅπως ἑκάστη βολὴ ἔχῃ νερὰ διὰ νὰ πίνουν τὰ κτήνη. Ὅσον ἐπληθύνοντο οἱ κάτοικοι, τόσον ὑποδιῃροῦντο τὰ μεγάλα τεμάχια εἰς μικρότερα. Φαίνεται ὅμως, λέγουσιν, ὅτι ὁ πατὴρ ἔδιδεν ἄδειαν εἰς τὰ τέκνα του νὰ καλλιεργῶσι γῆν πρὸς σπορὰν κριθῆς ἢ σίτου καὶ ὁ πρῶτος καλλιεργήσας ἐγένετο νομεύς, ἤτοι ἠδύνατο νὰ σπείρῃ, νὰ θερίζῃ, νὰ λαμβάνῃ τὸν καρπόν, νὰ πωλῇ τὴν νομήν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν χορτονομήν, ἀναγνωρίζων ὡς πρὸς τοῦτο πάντοτε τὸν βολιοῦχον.

§ 215. Ἔκρινον λοιπὸν κατὰ νομικὰ ἔθιμα, ἄγραφα, πολιτικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐνίοτε ἐνομοθέτουν, αἱ δὲ ἀποφάσεις των ἔπρεπε νὰ κυρωθῶσιν ὑπὸ τοῦ καντζηλιέρη. Ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐγκλημάτων καὶ κακουργημάτων, οἷα ὁ φόνος κτλ., τὸ κριτήριον τῶν προεστώτων ἦτο ἀναρμόδιον, οὐδ' ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτὸ νὰ ἐπιβάλῃ βαρείας ποινάς. Τοὺς ἐγκληματίας ἀπέστελλον εἰς τὸν καπουδὰν πασᾶν ἢ ἀπεστέλλετο παρὰ τούτου ἀπεσταλμένος καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπεστάλη κατὰ τὸ ἔτος 1811 ὁ Σερίφαγας τζηνδήμπασης, ὅπως ζητήσῃ τοὺς αἰτίους φονευθέντος τινός.

Εἰς κρίσιν τινὸς ὑποθέσεως διωρίζοντο παρὰ τῶν δύο διαφερομένων ἐκ συμφώνου *αἱρετοκριταὶ* (διαιτηταὶ) ἐντόπιοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Ἐὰν δὲ τοῦτο δὲν κατωρθοῦτο ἢ ὁ εἷς τῶν δύο δὲν συνεφώνει, προσέτρεχον εἰς ἀνώτερον κριτήριον. Κριτήριον ἐντόπιον συνεκροτεῖτο καὶ ἄλλως πως. Εἰς οἰκίαν τινὰ προύχοντος συνήρχοντο κληρικοί, προεστοί, κονσόλοι καὶ ἀνεπτύσσοντο ἐνώπιον αὐτῶν αἱ ὑποθέσεις καὶ ἐκρίνοντο αἱ διαφοραὶ ἐν καθαρῷ συνειδότι.

Ὡς πρὸς τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα ἡ ἐξομολόγησις εἰς πνευματικὸν καὶ ἡ ὁμολογία ἦτο ἀπόδειξις. Ἐὰν μετὰ τὴν κρίσιν ἐξηκολούθει ἡ διαφωνία, διὰ προτέστου, καταχωριζομένου εἰς τὸν κώδικα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετίθεντο ὅλα τὰ δίκαια, ἐκαλεῖτο ὁ ἀντίθετος εἰς ἀνώτερον κριτήριον, ὁ δὲ καντζηλιέρης παρεκαλεῖτο νὰ κοινοποιήσῃ εἰς αὐτὸν τὸ προτέστο, νὰ στείλῃ ἐπίσημον ἀντίγραφον «κόπια ἀουτέντικα» καὶ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἔχῃ τὸ προτέστο τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κῦρος ἐν παντὶ κριτηρίῳ. Διὰ προτέστου ἐλαμβάνοντο καὶ προσ-

ωρινὰ μέτρα, ἀνεστέλλετο πᾶσα ἐνέργεια, ἕως οὗ θεωρηθῇ ἡ κρίσις. Ἔκ τινος ἀπαντήσεως εἰς ἓν προτέστο τοῦ 1803 φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Κέῳ καδῆς, ἴσως οὐχὶ μόνιμος, διότι γίνεται λόγος ἐν αὐτῷ περί τινος ὑποθέσεως ὅτι ἐκρίθη δὶς ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ἔκκλησις ἢ ἔφεσις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν κληρικῶν καὶ προεστώτων ἐγίνετο εἰς τὰ ἐκτὸς τοῦ τόπου κριτήρια, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ ἀναιρέσωσι ταύτας. Ἔκκλησις ἐγίνετο εἰς τὰ τῆς Καρύστου κριτήρια, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος σημειώματος ἐν τῷ Κώδικι τῷ 1813, «ὅτε ἐπῆγαν οἱ οἰκοκύριδες ἔκκλησιν εἰς Κάρυστον». Ὅλαι αἱ ὑποθέσεις, αἱ ἐκκαλούμεναι ἢ ὑπαγόμεναι εἰς τὸν βασιλικὸν ὀρσανέ, διαφοραὶ καὶ διενέξεις ἐξητάζοντο ὑπὸ τοῦ δραγομάνου, εἰς ὃν προσέτρεχον ὡς εἰς προστάτην καὶ ὑπερασπιστὴν νὰ φανερώσωσι τὰ δίκαιά των ἢ νὰ προβάλωσι τὴν συμφοράν των καὶ δι᾽ αὐτοῦ ἀνεφέροντο εἰς τὸν ὑψηλότατον καὶ κραταιότατον καπουδὰν ἐφένδην, ὅπως λάβωσι τὸ προσῆκον τέλος καὶ τὴν διόρθωσιν. Ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καπουδὰν πασᾶ συνεκροτεῖτο τὸ κριτήριον, μέλη τοῦ ὁποίου ἦσαν οἱ ἐπίτροποι τῶν διαφόρων νήσων. Ἀνώτατα κριτήρια ἦσαν τὰ τῆς βασιλευούσης. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρίσις ἦτο ἱερὰ «κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερὰν κρίσιν». Κριτήριον τοῦ ὀρδῆ κατῆ, διβὰν χανὲ καὶ ἡ πατριαρχικὴ αὐλή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΡΩΣΣΟΙ

§ 216. Ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς νήσου Κέω διεκόπη δὶς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 18 αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ 1770-1774 ὑπὸ τῶν Ῥώσσων καὶ τῷ 1789 ὑπὸ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. Μόλις ἀναβᾶσα ἐπὶ τοῦ ῥωσσικοῦ θρόνου ἡ μεγαλεπήβολος Αἰκατερίνη ἡ Β΄ συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον τῆς διαλύσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἀπόστολοι μυστηριώδεις διέτρεχον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, κατηχοῦντες ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, καὶ προφητεῖαι ἐφέροντο ὅτι ἤγγικεν ἡ πρὸς ἀπελευθέρωσιν ὥρα. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1768 ἐκηρύχθη ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος. Ἡ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν

Ἑλλήνων ὁρμὴ ἐκορυφώθη καὶ πᾶσα ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο τότε ὁπλοφοροῦσα.

§ 217. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1770 μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἀτυχῆ πολιορκίαν τῆς Λήμνου καὶ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλεξίου Ὀρλὼφ ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σπυριδὼφ ῥωσσικὸς στόλος, πλοηγοῦντος τοῦ Μυκονίου Ψαροῦ, κατηυθύνθη εἰς Πάρον πρὸς διαχείμασιν. Αἱ Κυκλάδες ἄνευ ἀντιστάσεως ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ῥώσσους. Ὁ Σπυριδὼφ καταλαβὼν τὰς νήσους διώρισεν ἐπίτροπον καὶ ἐπιτηρητὴν αὐτῶν τὸν Ἀντώνιον Ψαρὸν αἰτήσει τῶν νησιωτῶν, ὡς γράφει ὁ ἴδιος Σπυριδὼφ γνωστοποιῶν εἰς αὐτοὺς τὸν διορισμὸν τοῦ Ψαροῦ καὶ διατάσσων «ἀπὸ κάθε νησὶ νὰ εἶναι ἕνας ἐμπιστευμένος προεστὼς μὲ τὸν Ψαρὸν διὰ κάθε συμβουλὴν καὶ βοήθειαν, καὶ ἄλλοι μικρότεροι ὅπου νὰ τοὺς στέλνῃ εἰς ταῖς δουλευσαίς του». Ὁ Ψαρὸς ἐξέδωκε προκήρυξιν περὶ ἐξακολουθήσεως τοῦ μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Ῥώσσων πολέμου. Περιελθὼν ἔπειτα τὰς Κυκλάδας ἔδωκε διαταγὰς περὶ διοικήσεως καὶ ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν συνδίκων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ διοικῆται ἑκάστη κοινότης. Ἡ Κέως εἶχε τρεῖς ἢ τέσσαρας συνδίκους. Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Σπυριδὼφ ὡρκίσθησαν οἱ νησιῶται πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην. Ὁ Ψαρὸς ἐξηκολούθει διοικῶν τὰς νήσους μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1772, ὅτε κατὰ πρότασιν αὐτοῦ καὶ τῶν νησιωτῶν ἀνέλαβε καθήκοντα ἐπιμελητοῦ τῶν Κυκλάδων ὁ Παῦλος Νεστερὼφ «géneral adjuvant» τὸ ἀξίωμα. Ἐπὶ τῆς βραχείας αὐτοῦ διοικήσεως ἡ διεξαγωγὴ τῶν διοικητικῶν καὶ δικαστικῶν ὑποθέσεων ἀνετέθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν ἑκάστῃ νήσῳ ἰσχύοντος ἐγχωρίου δικαίου εἰς τοὺς ἐτησίους ἄρχοντας, ὥσπερ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὁ Ψαρὸς ἀνέλαβε πάλιν τὴν διοίκησιν τῶν Κυκλάδων.

§ 218. Λήξαντος τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου τῇ 10/22 Ἰουλίου 1774 συνωμολογήθη ἡ ἐν Kutschuk-Kainardsché συνθήκη, δι' ἧς ἡ Πύλη ἀναλαμβάνουσα τὴν τῶν Κυκλάδων κυριαρχίαν ὑπισχνεῖτο ἐντελῆ ἀμνηστείαν καὶ διηνεκῆ λήθην ἐγκλημάτων καὶ παραπτωμάτων, τῶν κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν νησιωτῶν διαπραχθέντων, καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πάσης ἀποτίσεως φόρων, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐξηρτήθησαν ἀπὸ τῆς ῥωσσικῆς κυριαρχίας καὶ ἐπὶ δύο κατόπιν ἔτη. Ῥητὸν ἄρθρον τῆς συνθήκης ὑπεχρέωνε τοὺς Ῥώσσους νὰ παραδώσωσιν ἐντὸς τριῶν μηνῶν εἰς τὴν Τουρκίαν τὰς 18 κρατουμένας νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥώσσων ὁ καπουδὰν πασᾶς Χασὰν Τζεζαΐρλῆς συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου Ν.

Μαυρογένους ἐπεσκέφθη τὰς νήσους καὶ πατρικώτατα προσεφέρθη πρὸς τοὺς ἀντάρτας. Εἰς τὸ διβάνιον ἐγένετο πρότασις περὶ γενικῆς σφαγῆς καὶ ἐξολοθρεύσεως τῶν Ἑλλήνων ἀδιακρίτως φύλου καὶ ἡλικίας. Πάντες οἱ σύμβουλοι παρεδέχθησαν τὸ τρομερὸν μέτρον. Μόνος ὁ Χασὰν Τζεζαϊρλῆς ἀνθίστατο, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμψῃ τὸ σκληροτράχηλον αὐτῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον ὅμως αὐτοῦ ἐπιχείρημα «ἐὰν φονευθῶσιν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ποῖος θὰ πληρώσῃ τὸ χαράτσι;» πάντες ἔμειναν ἀναπολόγητοι καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη διὰ τῆς εὐφυΐας τοῦ φιλέλληνος Χασάν.

§ 219. Οὕτως ἔληξεν ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη, διαρκούσης τῆς ὁποίας μεγάλην καταστροφὴν καὶ διαρπαγὴν ἀρχαιοτήτων ὑπέστη ἡ Κέως. Διηγεῖται ὁ Willoison ὅτι οἱ Κεῖοι εἶπον αὐτῷ ὅτι πλοῖον ρωσσικόν, εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἄγκυραν εἰς τὸν ὅρμον τῆς Καρθαίας, ἐσήκωσεν ἱκανὴν ποσότητα μαρμάρων. Ἡ εἰρήνη συνωμολογήθη, ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς διαλύσεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἡ ἀνίδρυσις Γραικικῆς μοναρχίας ὑπὸ τὸν νεώτατον τῶν υἱῶν τῆς Αἰκατερίνης μέγαν δοῦκα Κωνσταντῖνον δὲν ἐγκατελείφθη. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἀπόστολοι καὶ πάλιν διατρέχοντες ἀνερρίπιζον τὴν μεγάλην ἰδέαν καὶ ἐργασία πυρετώδης πρὸς δευτέραν τῆς Ἑλλάδος ἐξέγερσιν κατεβάλλετο, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κέως ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ ἀνταρτικὸν κέντρον δράσεως, ἑστία συμφορῶν καὶ θέατρον αἱματηρῶν καὶ ἀπαισίων σκηνῶν μέχρι τοῦ κινδύνου ἐντελοῦς ἐξολοθρευμοῦ τοῦ γένους τῶν Κείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ´

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

§ 220. Πρεσβεία ἑλληνικὴ ἐκ τῶν Πάνου Κύρη, Χρήστου Λαζώνη καὶ τοῦ ἐκ Κέω Νικολάου Παγκάλου ἐστάλη εἰς Πετρούπολιν, ὅπως ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ζητήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μόνον πυρίτιδα καὶ σφαίρας. Μεταβᾶσα εἰς Πετρούπολιν ἡ ἐπιτροπὴ εἰσήχθη παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ καὶ ὁ Πάγκαλος, παρὰ τοῦ ὁποίου ἠρύσθη τὰς λεπτομερείας ὁ Pouqueville, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα Ἀλέξανδρον, ἵνα ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Α. Υ. ἔδειξε τὸν μέγαν δοῦκα Κωνσταντῖνον παρατηρήσας ὅτι εἰς

ἐκεῖνον ὤφειλον νὰ ἀποδώσωσι τὸ σέβας τοῦτο, ὡς εἰς τὸν μέλλοντα τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτορα. Ὁ πρίγκιψ ἀπήντησε τότε ἑλληνιστὶ καταλήξας διὰ τῶν ἑξῆς· «Ὑπάγετε καὶ ὅλα θὰ γίνουν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας σας».

§ 221. Τότε ἀνεφάνη ἀνὴρ ἀπαραδειγματίστου τόλμης καὶ ἀνδρείας, ὡς λέγει ὁ Ἕλλην ἱστορικός, ἄξιος νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν μεγάλων ναυτικῶν ἡρώων, ἐξ ὅσων ἀναφέρει ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ὁ περιλάλητος *Λάμπρος Κατσώνης*.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἐν Κέῳ διαδραματισθέντα, ἐπιτραπήτω ἡμῖν, ἵνα προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τοσοῦτον στενῶς μετὰ τῆς Κέω εἶναι συνδεδεμένον, ὥστε πολλοὶ Κεῖον αὐτὸν ὑπολαμβάνουσιν.

Ὁ πατήρ του Δημήτριος Κατσώνης ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Λεβαδείας οἰκογενειῶν φονεύσας Ὀθωμανόν τινα ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὸ ἔτος 1770 φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν δεκαεπταετῆ υἱόν του Λάμπρον, ὅστις, ἀποθανόντος τοῦ πατρός του ἐκεῖ, κατέφυγεν εἰς Λιβόρνον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι πρὸ τούτου διέμεινεν ἐπί τινα ἔτη ὁ Λάμπρος εἰς Ὕδραν, ἔνθα ἐσπούδασε τὰ ναυτικά. Εἰς Λιβόρνον δὲ ἐπηύξησε τὰς ναυτικὰς γνώσεις του καὶ ἐσπούδασε καὶ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν. Κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν Λιβόρνῳ προσέπλευσε ῥωσσικὸς στόλος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ κατετάχθη ὡς ὑπαξιωματικός. Ὁ στόλος οὗτος ἀνεκλήθη εἰς τὴν Βαλτικήν. Μετά τινα ἔτη, ἀξιωματικὸς ὁ Λάμπρος ἤδη, κατώρθωσε νὰ μετατεθῇ εἰς τὸν στόλον τῆς Σεβαστουπόλεως. Κινηθέντων τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνα ὁ Λάμπρος, ἀπετέλει μέρος τοῦ στολίσκου, τοῦ προωρισμένου νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ κατὰ Δούναβιν στρατοῦ. Ἐνῷ συνώδευε φορτηγά, συνήντησε κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας τρία τουρκικὰ πλοῖα, ὧν τὰ μὲν δύο ἔτρεψεν εἰς φυγήν, τὸ δὲ τρίτον ἐβύθισε καὶ συνέλαβε τὰ ὑπὸ τούτων συνοδευόμενα φορτηγά.

§ 222. Διὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὁ Λάμπρος προεβιβάσθη καὶ παρασήμου ἠξιώθη. Γενομένης ἀνακωχῆς, ἐστάλη εἰς Περσίαν κομιστὴς σπουδαίων ἐγγράφων πρὸς τὸν ἐκεῖ πρέσβυν τῆς Ρωσσίας. Καταλύσας εἰς πανδοχεῖον πόλεώς τινος τῆς Γεωργίας ὑπὸ ἀμέτρου ζήλου πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Ρωσσίας καὶ φιλοτιμίας ἀσυγγνώστου παρεκτραπεὶς τολμηρὸν ἔργον ἔπραξε. Τὴν ἱστόρησιν τοῦ τολμηροῦ τούτου ἔργου ἀποσπῶμεν ἔκ τινος χειρογράφου περὶ Λάμπρου, ἴσως ἀνεκδότου, ἔχουσαν ὡς ἕπεται,

«Εἰς Περσίαν, καθὼς καὶ εἰς Τουρκίαν, τῶν στάβλων ὄντων ἀτάκτων, οἱ ταχυδρόμοι νυκτὸς ἀναπαύονται· ὅθεν ὁ Λάμπρος διὰ τὸ ἀσφαλέστερον τὰς νύκτας ἀνεπαύετο· μίαν δὲ νύκτα ἐλθὼν εἰς χωρίον περσικόν, ἵνα ἀναπαυθῇ, τὸ κατάλυμα αὐτοῦ παρά τινι Πέρσῃ, ὃς ἦν αὐτῷ πρὸ καιροῦ γνώριμος καὶ φίλος ἐποίησε· δυσκολία δὲ οὐδεμία φιλιωθῆναι μετὰ Πέρσου ἢ μετὰ Τούρκου, ἐὰν ὁ ξενιζόμενος μὴ ᾖ φειδωλός· ὁ δὲ Λάμπρος ἦν ἄνθρωπος πολὺ μεγαλόδωρος. Κατὰ τύχην εἰς τὸ αὐτὸ κατάλυμα Γάλλον εὕρηκε, ὃς ἦν μυστικὸς τοῦ ἐν Περσίᾳ διατρίβοντος γαλλικοῦ πρέσβεως, τοῦ κόμητος Διφριέρου, μεθ' ἑνὸς δούλου· ὑπολαμβάνων δὲ τοὺς Γάλλους πολιτικοὺς ἐχθροὺς τῆς Ῥωσσίας διενοήθη μεταχειρισθῆναι ταύτην τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἐπιδεῖξαι μεγάλην τινὰ δούλευσιν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας, δι' ὃ καλέσας κατ' ἰδίαν τὸν οἰκοδεσπότην καὶ φιλοδωρήσας αὐτῷ λέγει· ἐγὼ ἔχω σκοπὸν ζητῆσαι παρὰ τοῦ Γάλλου χαρτία τινὰ πάνυ δι' ἐμὲ ἀναγκαῖα καὶ ἂν οὐ θελήσῃ αὐτοπροαιρέτως δοῦναί μοι ταῦτα, βιάσω αὐτὸν καὶ μόνον παρ' αὐτοῦ χαρτία λήψομαι, ἄλλο δὲ οὐδέν. Ὁ μὲν οὖν Πέρσης ἀμαθὴς ὢν καὶ χυδαῖος ἀκούσας ὅτι χαρτία μόνον ζητεῖ ἔμεινεν ἀδιάφορος. Ὁ δὲ Λάμπρος καλέσας εἰς τὴν αὐλὴν τὸν δοῦλον τοῦ Γάλλου κἀκεῖθεν εἰς τὴν φάτνην προσποιούμενος ὅτι μυστικόν τινα λόγον θέλει αὐτῷ εἰπεῖν, ἔδεσεν αὐτὸν ἐπί τινος στύλου, ἔπειτα προσελθὼν εἰς τὸν μυστικὸν καὶ τὸ ξίφος σπασάμενος λέγει αὐτῷ· ἄνοιξον τὸ σακκίον σου καὶ τὸ κιβώτιον, ἵνα ἴδω τί ἔχεις ἐν αὐτοῖς, εἰ δὲ μή, κόψω σου τὴν κεφαλήν. Ὁ γοῦν Γάλλος ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ τούτῳ κινήματι ἀναντιρρήτως ἤνοιξε σακκίον καὶ κιβώτιον. Ὁ δὲ Λάμπρος λαβὼν μόνα τὰ παρευρεθέντα γράμματα καὶ φιλοδωρήσας τῷ Πέρσῃ εὐθὺς ἀνεχώρησε καὶ τρέχων καθ' ὁδὸν μεθ' ὅσης ἠδύνατο ταχύτητος ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, μὴ εὑρὼν δὲ τὸν ἡγεμόνα Ποτεμκῖνον ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόμητα Πεζμπαρόδικον καὶ ἐγχειρίσας αὐτῷ τὴν παρὰ τοῦ Παύλου Ποτεμκίνου ἐπιστολὴν καὶ τὰ γράμματα, ὅσα παρὰ τοῦ μυστικοῦ τοῦ ἐν Περσίᾳ γαλλικοῦ πρέσβεως ἥρπασε καθ' ὁδόν, διηγήθη αὐτῷ ἐν τίνι σκοπῷ καὶ τρόπῳ ἥρπασεν αὐτά. Ὁ δὲ κόμης ἀκούσας ταῦτα ἔμεινεν ἐκστατικὸς καὶ τῇ αὐτοκρατορίσσῃ ἀνήγγειλεν· ἡ δὲ ἀκούσασα τὸ πάντολμον τοῦτο ἔργον ἔκθαμβος ἔμεινεν, ἀγνοοῦσα μέντοι τὰ ἐν αὐτοῖς, ὡς εἶδεν, ὅτι οἱ Γάλλοι ζιζάνια κατὰ τῶν Ῥώσσων σπείρουσιν, ἔμεινε καθ' ὑπερβολὴν δυσηρεστημένη, διὸ καὶ προσέταξε χρυσία αὐτῷ ἐπιδοθῆναι χίλια καὶ προβιβασμὸν λοχαγοῦ».

§ 223. Τρία ἔτη διαμείνας ἐν Περσίᾳ ἐξέμαθε τὴν Περσικήν. Παρουσιασθεὶς εἰς τὴν Αἰκατερίνην ἐπρότεινε πλάγιον ἐχθροπραξιῶν

κατὰ τῆς Τουρκίας σχέδιον. Πεισθείσης τῆς αὐτοκρατείρας, μετέβη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Τεργέστην, ὅπου ἐν ἔτει 1788 ἀγοράσας παρά τινος Κουρτοβίνη κορβέταν 28 κανονίων, ναυπηγηθεῖσαν ἐν Ἀμερικῇ, ὠνόμασεν αὐτὴν *Βόρειον Ἀθηνᾶν*. Ἐξοπλίσας τὸ πλοῖον καὶ προσλαβὼν 150 ἑταίρους Ἕλληνας ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1789. Ἐπαυξήσας τὸν στολίσκον του διὰ τριῶν τουρκικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα κυριεύει ἐξ ἐφόδου κατὰ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας, καὶ διὰ τεσσάρων ἔτι, τὰ ὁποῖα φιλοτίμως προσέφερον αὐτῷ οἱ Ὑδραῖοι καὶ οἱ Σπετσιῶται, καὶ κατορθώσας ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων εἰς 18 καταπλέει εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέω, τὸν ὁποῖον εἷς ἐκ τῶν ἑταίρων τοῦ Λάμπρου Κεῖος, Κολποδῖνος ἐπωνυμούμενος, παρέστησεν ὡς καταλληλότατον. Μεταξὺ τῶν πλοίων τούτων διεκρίνετο τὸ ταχυδρόμον τοῦ Καπετὰν Ἐμμανουὴλ Μουρτσουτάκη τοῦ Κρητὸς 26 κανονίων, τὸ τοῦ Σπετσιώτου Καπετὰν Μήτρου Καρακατσάνη 22 κανονίων, τὸ τοῦ Κεφαλλῆνος Ἀνδρέου Λοκουαρδοπούλου, τὸ τοῦ Ἀναργύρου Σπετσιώτου «ὁ Ἀχιλλεύς», τὸ τοῦ πλοιάρχου Ζυγούρη, ἡ Μαρία τοῦ πλοιάρχου Πασχάλη Κασίμη, τὸ τοῦ Δημητρίου Ἀλεξοπούλου, τὸ τοῦ Εὐστρατίου Νικηφοράκη καὶ τὸ τοῦ Κωνσταντίνου Παταράκη [1].

§ 224. Ἀποβὰς εἰς Κέω ὠχύρωσε τὰς δύο ἀκτάς, τὰς σχηματιζούσας τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, τοποθετήσας εἰς ἑκάστην 4 κανόνια.

Κατεσκεύασεν ἀποθήκας, μαγαζεῖα, φούρνους καὶ πᾶν ὅ,τι ἐχρειάζετο διὰ τὸν στόλον καὶ τοὺς στρατιώτας. Τρεῖς μόνον μῆνας ἔμεινεν ὁ Λάμπρος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς Κέω, καθ' οὓς κατεναυμάχησε τὸν Ἀφρικανικὸν στόλον πλησίον τῆς νήσου Ἑλένης. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀποθανούσης τῆς συζύγου του, ἐνυμφεύθη νεάνιδα, ἀνήκουσαν εἰς μίαν τῶν ἐγκριτοτέρων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου καὶ φημιζομένην ἐπὶ κάλλει, τὴν Μαρουλιώ, θυγατέρα Πέτρου Σοφιανοῦ. Ἐκπλέων τοῦ λιμένος τῆς Κέω ἐδίωκε τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, ἔβλαπτε τὰ παράλια καὶ ἧναπτε πανταχοῦ τὴν ἐπαναστατικὴν δᾷδα.

Ταῦτα πληροφορηθεῖσα ἡ Ὀθωμανικὴ Πόρτα, ἡ πολυειδῶς ἐνοχλουμένη παρὰ τοῦ Λάμπρου, «προσέταξε τῷ ἑρμηνεῖ Στεφάνῳ Μαυρογένῃ γράψαι τῷ Λάμπρῳ ἐκ μέρους τοῦ σουλτάνου καὶ πέμψαι πρὸς ἐκεῖνον διὰ πιστοῦ Γραικοῦ. Αὐτὸς δὲ ἐκπληρῶν τὴν προσταγὴν τῶν κυρίων αὐτοῦ ἀμέσως ἔγραψε, τὰ δὲ γεγραμμένα ἦσαν ταῦτα.

«Ἀνδρειότατε καὶ εὐγενέστατε κύριε Λάμπρε Κατσώνη, καὶ πάντες

[1] Ἴδε Ἀθανασίου Βερναρδάκη περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου 1885.

οἱ μετὰ σοῦ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται! πόθῳ ζέοντι ὑμᾶς κατασπάζομαι.

Ἦλθον εἰς τὰ ὦτα τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ ἐλεημονικωτάτου κυρίου μου καὶ αὐθέντου μου σουλτάνου Χαμίτου τὰ ἀνδρεῖά σου κατορθώματα καὶ ἀπορεῖ τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ πᾶσα ἡ αὐτοῦ Γερουσία διὰ ποῖον τέλος εἰς ὑπήκοος συνάξας καὶ ἄλλους ἄνευ αἰτίας ἀπεστάτησαν καὶ κατατρέχουσι τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ οὖσαν αὐτῶν πατρίδα καὶ μηδεμίαν ἀδικίαν παρὰ τῶν Τούρκων παθόντες συνήχθησαν κατ' αὐτῶν δύο χιλιάδες ἔχοντες δώδεκα πλοῖα! ἀλλὰ δι' ὅσα κακὰ καὶ φθορὰς ἐποίησαν καὶ αἵματα Ὀθωμανικὰ ἔχυσαν συγχωρεῖ αὐτοὺς καὶ γνωρίζει αὐτοὺς εὐγενεῖς καὶ παντὸς φόρου ἐλευθέρους. Χαρίζει αὐτοῖς καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτῶν αἰωνίως μίαν νῆσον, ἣν ἂν θελήσωσιν, εἰς τὸ Ἰκάριον πέλαγος· καθίστησι τὸν Λάμπρον ἡγεμόνα καὶ χαρίζει αὐτῷ διακοσίας χιλιάδας χρυσίων, ἐὰν παραιτήσωσι τὴν δούλευσιν τῆς Ρωσσίας, καὶ ὑπόσχομαι μεθ' ὅρκου ὅτι πάντα ταῦτα ἐκπληρωθήσονται ἐκ μέρους τοῦ σουλτάνου. Ἐὰν δὲ μὴ συμφωνήσητε, πέμψει ὁ σουλτάνος μου καθ' ὑμῶν ἄπειρον δύναμιν, ἵνα πιάσωσιν ὑμᾶς ζῶντας ἢ τεθνεῶτας κ.τ.λ.

Ἀλλ' ὁ Λάμπρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν καταφρονήσαντες τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Σουλτάνου οὔτε ἀπόκρισιν ἠθέλησαν ποιῆσαι καὶ διώξαντες τὸν ἀπεσταλμένον ἠπείλησαν αὐτῷ θάνατον, ἐὰν πάλιν ἐπιστρέψῃ ἔχων τοιαῦτα γράμματα [1]».

§ 225. Ἀπελπισθεῖσα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διέταξε τὸν ναύαρχον τοῦ Αἰγαίου νὰ καταπλεύσῃ εἰς Κέω καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας νὰ κατασφάξῃ ὡς ὑποστηρίζοντας τὸν Λάμπρον, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παιδία νὰ ἐξανδραποδίσῃ. Εἶχεν ὑπογραφῇ ἴσως τὸ ἀπάνθρωπον φιρμάνιον, ὅταν ἔμαθε τοῦτο ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Κέῳ Γεώργιος Πάγκαλος. Οὗτος μέγα δυνάμενος παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῇ πρεσβείᾳ ἔγραψε πρὸς αὐτήν, ὡς καὶ πρὸς τὸν Νικόλαον Μαυρογένην, μετὰ τοῦ ὁποίου προσωπικὴ φιλία τὸν συνέδεεν, ἕκαστος δὲ τῶν λοιπῶν προξένων πρὸς τὴν οἰκείαν πρεσβείαν καὶ οὕτω κατωρθώθη τῇ κοινῇ συμπράξει καὶ ἐνεργείᾳ ν' ἀνασταλῇ τὸ φονικὸν ἐκεῖνο διάταγμα. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἦλθεν εἰς Κέω, ἀλλὰ περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ λιμένος, εἰς τὴν πυρπόλησιν τῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν. Μετὰ ἓν ἔτος ὁ Λάμπρος ἐπανῆλθεν εἰς Κέω, ὠχύρωσεν ἐκ δευτέρου τὸν λιμένα καὶ προσέθεσε

[1] Ἐκ τοῦ αὐτοῦ περὶ Λάμπρου χειρογράφου οὗ ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω.

φρουρὰν ἐκ 400 Ἀλβανῶν, τοὺς ὁποίους ὡδήγει ὁ διάσημος ἀρματωλὸς Ἀνδροῦτσος, πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως. Μετ' οὐ πολὺ (1790) ἀπαντήσας μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Κέω τὸν τουρκικὸν στόλον, ἐξ 22 συγκείμενον μεγάλων πλοίων, ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν καὶ συνάψας ναυμαχίαν ἀναφαίνεται νικητής. Ἐπελθούσης τῆς νυκτός, διεκόπη ἡ περαιτέρω καταστροφή. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ἑνοῦται μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὁ ἐξ ἑπτὰ πλοίων τῆς γραμμῆς συγκείμενος Ἀφρικανικός, ὑπὸ τοῦ Σεϊδελῆ διοικούμενος, καὶ τότε ἄρχεται αὖθις φοβερώτερον τῆς προτεραίας τὸ δρᾶμα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΓΚΑΛΟΣ

Γενναίως ὁ Λάμπρος ἐναντίον τῶν δύο στόλων καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀγωνισάμενος καὶ δαπανήσας καὶ τὴν τελευταίαν βολὴν ἔθεσε πῦρ εἰς δύο φρεγάτας, τὰς ὁποίας περιελάμβανεν ὁ ἐκ 32 πλοίων κατ' ἄλλους 50 στόλος του, ὑπὸ φόβου μὴ κυριευθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Μόλις οἱ Τοῦρκοι λαφύρων ὀρεγόμενοι ἀνῆλθον ἐπὶ τῶν πλοίων, εὗρον τὸν θάνατον ἐν μέσῳ ἐκκρήξεων μαινομένων ἡφαιστείων καὶ φλογῶν.

Ἐπὶ πολλοὺς χρόνους οἱ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα σπογγαλιεῖς Καλύμνιοι ἀνέσυραν πολλάκις μετὰ τῶν σπόγγων καὶ τουρκικὰς κιδάρεις. Ἡττηθεὶς ὁ Λάμπρος εἰσέρχεται μετὰ τῶν διασωθέντων πλοίων εἰς τὸν ναύλοχον αὐτοῦ. Ὁ Τοῦρκος ναύαρχος κλείει διὰ τῶν πλοίων του τὸ στόμιον τοῦ λιμένος περιμένων τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, διότι ἐπῆλθε νύξ, ἵνα συλλάβῃ τοὺς ἀντάρτας. Τὰ πλοῖα ἦσαν εἴκοσιν. Ὁ εὐμήχανος ὅμως Λάμπρος κατέφυγεν εἰς τὸ ἑξῆς τέχνασμα. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ ἐπ' ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν λιμένα ἀποτελεῖ ἐπιμήκη χερσόνησον καὶ ἑνοῦται μετὰ τῆς λοιπῆς νήσου

δι' ἰσθμοῦ στενωτάτου, ὅστις διὰ τὴν στενότητα ταύτην *Κόκκα* καλεῖται. Ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦτο μέρος διὰ κυλίνδρων καὶ κεκλιμένων ἐπιπέδων καὶ τροχαλιῶν διαβιβάσας τὸ μικρότερον τῶν πλοίων του εἰς τὴν ἔξω θάλασσαν καὶ παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν σύζυγον καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς καὶ πολλοὺς τῶν συντρόφων πλέει εἰς Κύθηρα ἀφεὶς τὸν Τοῦρκον ναύαρχον φυλάττοντα τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Τινὲς τῶν Κείων λέγουσιν ὅτι τὴν σύζυγον μετὰ τῶν συγγενῶν εἶχε μεταφέρει εἰς Κύθηρα τὸ προηγούμενον ἔτος, τὴν δὲ διαβίβασιν τοῦ πλοίου διὰ τῆς Κόκκας εἰς τὴν ἔξω θάλασσαν ἐνήργησε διὰ συγχρόνων πειρατῶν, σωθέντων καὶ τούτων ἀπὸ τῶν διωκόντων αὐτοὺς τουρκικῶν πλοίων.

§ 226. Ὁ ἐκ Λεβαδείας ἥρως δὲν ἀπέβαλε τὸ θάρρος του. Ἀναδιοργανώσας τὴν ναυτικήν του μοῖραν ἡτοιμάζετο νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' αἴφνης μετὰ τὴν ἐν Ἰασίῳ συνθήκην διετάχθη νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ἀγανακτήσας τότε ἀνεφώνησεν. «Ἐὰν ἡ αὐτοκράτειρα συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην αὐτῆς, ὁ Κατσώνης ἀκόμη δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικήν του». Ἐκδοὺς ἔντονον διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ῥωσσικῆς πολιτικῆς κατὰ μῆνα Μάϊον τοῦ 1792 κατέλαβε τὴν περὶ τὸ Ταίναρον λακωνικὴν παραλίαν μετὰ τοῦ Ἀνδρούτσου, ἵνα ἀπὸ τοῦ ὁρμητηρίου τούτου ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ. Δεκτὸς ὑπὸ τῶν Λακώνων γενόμενος ἐκήρυξε κατὰ τοῦ σουλτάνου τὸν πόλεμον προσκαλῶν τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸν βοηθήσωσι κατὰ τῶν ἀπίστων.

Ἐπειδὴ ὅμως διετάραξε τὸ ἐμπόριον τῆς Γαλλίας, ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν διέταξε τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου τοῦ Λάμπρου. Μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀνθέξῃ κατέφυγεν εἰς Ἰθάκην, ἐκεῖθεν εἰς Ἤπειρον καὶ διὰ τῆς Τεργέστης εἰς Ρωσσίαν, ὅπου ἀποστρατευθεὶς κατεστάθη εἰς Κριμαίαν, ἔνθα ἀπέθανεν ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἀκόμη τῷ 1804.

§ 227. Ἐπανέλθωμεν ἤδη εἰς Κέω, ὅπου ἀφήσαμεν τὸν Μουσταφᾶ πασᾶ τηροῦντα τὸν αὐστηρὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ λιμένος, ὅπως μηδεὶς τῶν ἀνταρτῶν διαφύγῃ. Ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐξ εἴκοσιν, ὡς εἴρηται, πλοίων συγκείμενος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα. Ἀναζητήσας ὁ πασᾶς τὸν Λάμπρον καὶ μὴ εὑρὼν αὐτὸν ὑπέθεσεν ὅτι ἐτράπη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἵνα κρυβῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθον κατὰ τὰ εἰωθότα ὁ τότε ἀρχιερεὺς Γρηγόριος ὁ Μιγαδᾶς μετὰ τῶν ἱερέων, ὁ κόνσολος τῆς Ἀγγλίας Γιουζέπος Πάγκαλος, ὁ τῆς Γαλλίας Αὐστρίας, Ρωσσίας καὶ ἄλλων Γεώργιος Πάγκαλος, ὁ τῆς Βενετίας Νικόλαος Πάγκαλος, ὁ τῶν Ἀραουζαίων Ἀντώνιος Ποπολᾶνος, οἱ προύχοντες καὶ προεστῶτες καὶ ἐπίτροποι εἰς προσκύνησιν τοῦ πασᾶ, ὅστις δὲν ἐβράδυνεν ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν κονσόλων τὸν μὲν ἀρχιερέα ν' ἀπαγ-

χονίσῃ εἰς τὸν ἱστὸν τῆς ναυαρχίδος ὡς εὐλογήσαντα τὸν γάμον τοῦ Λάμπρου, τοὺς δὲ ἱερεῖς καὶ λοιποὺς προύχοντας, προεστῶτας καὶ ἐπιτρόπους νὰ ρίψῃ εἰς εἱρκτὴν ἐν τῷ πλοίῳ ὡς ὑποστηρίζοντας τὰς ἐνεργείας ἐκείνου. Μετὰ ταῦτα ἀποβιβάσας ἐκ τοῦ στόλου 1000 Τούρκους μετὰ σημαιῶν, πελέκεων καὶ ὅπλων καὶ καύσας τὰ μείναντα πλοῖα διέταξε τοὺς εἰς τὸν λιμένα παρευρισκομένους Κείους νὰ ὁδηγήσωσι τοὺς ἀποβιβασθέντας στρατιώτας, ὅπως ἀνεύρωσι καὶ συλλάβωσι τὸν κρυπτόμενον Λάμπρον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ. Οἱ δυστυχεῖς Κεῖοι ἄκοντες καὶ ἐννοοῦντες ὅτι ἄγονται ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄλλως ἢ νὰ ὑπακούσωσιν. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας περιφερόμενοι οὐδαμοῦ εὗρον ὀπαδόν τινα τοῦ Λάμπρου.

Ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι μακρόθεν τὸν πύργον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὑπέθεσαν ὅτι ἐν αὐτῷ εἶναι ὠχυρωμένοι οἱ περὶ τὸν Λάμπρον ἀντάρται, διὸ καὶ προσέταξαν τοὺς Κείους ἐκεῖ νὰ τοὺς ὁδηγήσωσι. Διὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος ἔπρεπε νὰ βαδίσωσιν οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν, ἀλλὰ νὰ παρακάμψωσι διὰ τῆς θέσεως Σκλαβονικόλα. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες ὅτι λοξοδρομοῦσι καὶ ὅτι ἔχασαν ἀπὸ τὰς ὄψεις των τὸν πύργον, πιστεύσαντες ὅτι σκοπίμως πράττουσι τοῦτο διὰ νὰ τοὺς ἀποπλανήσωσιν, ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Κείων ἀόπλων, ἐφόνευσαν περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα καὶ ἐπλήγωσαν πολλούς. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦσαν δύο ἱερεῖς. Τοῦ ἑνός, ὅστις Παπαβρανᾶς Χάνος ὠνομάζετο, τὸ σῶμα διεμελίσθη εἰς τέσσαρα τεμάχια, τὰ ὁποῖα τὴν ἐπιοῦσαν μετέφερον ἐντὸς κοφίνου εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἐνταφιασμόν. Ἐκτὸς τῶν φονευθέντων καὶ πληγωθέντων ᾐχμαλωτίσθησαν δέκα πέντε, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἐξηγοράσθησαν κατόπιν ἐν Χίῳ. Ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ φοβερὸν τοῦτο δρᾶμα ἐτελέσθη, καλεῖται μέχρι σήμερον *Σκλαβονικόλας*, διότι, λέγουσι, Καρύστιοι στρατιῶται ἐζώγρησαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην Νικόλαόν τινα πλουσίας οἰκογενείας, ὅπως τύχωσι λύτρων.

§ 228. Ἡ ἀγγελία τῶν φρικαλεοτήτων τούτων, ὡς κεραυνὸς ἐπισκήψασα εἰς τὴν πόλιν, εἰς τρόμον ἐνέβαλε τοὺς κατοίκους, φοβηθέντας μὴ αἱ πρὸ ἔτους ἀνασταλεῖσαι διαταγαὶ ἐκτελεσθῶσι τώρα. Καὶ αἱ μὲν σφαγαὶ δὲν ἐπεξετάθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ τριακόσιοι Καρύστιοι *κλέφτες*, ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ πληρώματος τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐπιπεσόντες ἐλαφυραγώγησαν αὐτήν. Τούτων τελουμένων, οἱ περὶ τὸν Ἀνδροῦτσον κατέφυγον εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς νήσου, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Πετρούσσης, ὁπόθεν διὰ πλοιαρίων Ὑδραιο-Σπετσιωτῶν ἔπλευσαν, ὅπου καὶ ὁ Λάμπρος.

Ὁ Τοῦρκος ναύαρχος παρέμεινεν εἰς Κέω ἐπὶ δέκα ἡμέρας, καθ' ἃς

κατέστρεψε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Λάμπρου, ἔκαυσε τὰ μαγαζεῖα καὶ πάσας τὰς οἰκίας καὶ προσέταξεν αὐστηρῶς καμμία τοῦ λοιποῦ οἰκοδομὴ νὰ μὴ ἀνεγερθῇ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ὁ λιμήν, κατοικούμενος τότε ὑπὸ 100 οἰκογενειῶν, ἔμεινεν ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος. Ἀπολύσας τοὺς καθειρχθέντας καὶ λαβὼν λύτρα (τζερεμὲ) χίλια γρόσια παρ' ἑκάστου, ἀπῆλθεν. Ἓν ἄρθρον τῆς μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκης ἔδιδε πλήρη ἀμνηστείαν εἰς τὴν Κέω.

§ 229. Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔλαβε τὸ ἀνταρτικὸν ἐπιχείρημα τοῦ περιβοήτου ἐκ Λεβαδείας καταδρομέως, ὅστις ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη περιαγαγὼν τὴν νικηφόρον σημαίαν του ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις· ἠφάνισε κατὰ τὰ 1788 καὶ 1789 πᾶσαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἐμπορίαν, ἐκυρίευσε φρούρια, κατέστρεψε προμαχῶνας, κατεναυμάχησε τὸν ὀθωμανικὸν στόλον καὶ συγκροτήσας τῷ 1790 τὴν πεισματωδεστέραν τῶν ναυμαχιῶν ἡττήθη, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἧτται, λέγει ὁ Ἕλλην ἱστορικός, ἀντάξιαι νικῶν. Κεῖος ποιητής, ὁ Δημήτριος Λάκων, ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ «*Λάμπρος Κατσώνης*», ἐπαινεθέντι ἐν ποιητικῷ διαγωνισμῷ, ζωηρῶς καὶ ἐπιχαρίτως ἔψαλε τὰ κατὰ τὸν ἡρωϊκὸν τοῦτον πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀποκαλῶν αὐτὸν νέον Ἰάσονα ἀθροίζοντα περὶ αὐτὸν ἥρωας καὶ καταρτίζοντα τὴν ναῦν αὐτοῦ ὡς ἄλλην Ἀργώ, ποθοῦντα ν' ἁρπάσῃ οὐχὶ τῆς Κολχίδος τὸ χρυσοῦν, ἀλλὰ τὸ ἀθάνατον τῆς δόξης δέρας. Τὸ ὄνομά του διὰ τοὺς ἐπικρεμασθέντας ἐπὶ τῆς νήσου κινδύνους, τὰς ἐπισωρευθείσας συμφοράς, ἀπαγχονίσεις, σφαγάς, λαφυραγωγίας, πυρπολήσεις καὶ παντοειδεῖς καταστροφὰς καὶ ζημίας ἀλησμόνητον μένει καὶ συνεχῶς ἀκούεται· προφερόμενον ἐν Κέῳ καὶ ὡς ἀρχὴ χρονολογικὴ μεταχειριζόμενον «τὸν καιρὸν τοῦ Λάμπρου ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Λάμπρου». Μετὰ θαυμασμοῦ οἱ γέροντες τὴν γενναιότητα καὶ τὰ ἀνδραγαθήματά του διηγοῦνται. Ἡ ἧττά του, ἐν τῷ δημώδει στίχῳ

Σὰν σοῦ ξαναρέσῃ, Λάμπρο,
ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄνδρο

ἀπαθανατισθεῖσα, εἰς παροιμίαν ἐπὶ ἀποτυγχανόντων τοῦ σκοποῦ περιέπεσε.

§ 230. Μετὰ δέκα ἔτη πληροφορηθέντες οἱ Κεῖοι ὅτι ὁ Λάμπρος ἔλαβεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας 575,000 ρούμπλια δι' ὅλα τὰ ἔξοδα, ὅπου εἶχε κάμει εἰς τὸν στόλον του, καὶ διὰ τὰς ζημίας, ὅπου ἐπροξένησεν εἰς τὴν νῆσον Κέω ἀπέστειλαν εἰς τὸν τότε δραγομάνον ἀπεσταλμένους, ὅπως διὰ ζώσης διαπραγματευθῶσι περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ τὸ ἑξῆς ἔγγραφον, ὅπερ παραθέτομεν ἐν πρωτοτύπῳ

" [illegible]

⁝

[illegible]

» Τὴν Ὑμετέραν Θεοφρούρητον Ἐκλαμπρότητα καὶ αὖθις δουλικῶς προσκυνοῦμεν

» μὲ τὸ παρόν μας δουλικὸν γράμμα τῆς φανερώνομεν ὅτι εἰς τοὺς χιλίους ἑπτακοσίους ὀγδοήκοντα ἐνιὰ καὶ ἑπτακοσίους ἐνενήντα ὁποῦ ὁ μαγγιὸρ λάμπρος κατζώνης ἦλθε εἰς τὴν ἄσπρην θάλασσαν ἐξουσιαστὴς εἰς μίαν φλοτήλια ἀπὸ δέκα μικρὰ καράβια μὲ παντιέρα ρουσικην, ἦλθον καὶ ἐδῶ εἰς ἐτοῦτο τὸ δυστυχισμένον νησί μας κατὰ θείαν

παραχώρησιν καὶ εὑρίσκοντας ἁρμόδιον τὸν λιμένα ἄραξε μὲ ὅλα του τὰ καράβια καὶ ἐστάθην τρεῖς μῆνας τὸν πρῶτον χρόνον, καὶ μὲ βίαν καὶ δυναστείαν ἔκτισεν μαγαζία καὶ φούρνους διὰ νὰ ἔχει ἐν εὐκολία τοὺς ζαχερέδες εἰς τὴν ζωοτροφὴν τῶν ἀνθρώπων του καὶ διὰ νὰ κάμη ταῖς αὐταῖς οἰκοδομαῖς ἔκοψεν ἀρκετὰ δέντρα, ἔβγανεν καθημερινῶς ἀνθρώπους ἁρματωμένους καὶ ἐκατάσφαξαν τὰ βόδια καὶ πρόβατα ὅπου ἔτρωγαν μεγάλην ποσότητα· ἀφάνησαν κατὰ κράτος τὰ περιβόλια καὶ ἀμπέλια καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους καρποὺς τοῦ νησίου καὶ ἄλλαις πολλαῖς ἀναρύθμητες ζημίαις ὅπου δὲν ἠμποροῦμεν λεπτομερῶς νὰ ταῖς ῥυθμήσωμεν· λοιπὸν ἐδώσαμεν ἡμεῖς τότε τὴν εἴδησιν εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ κραταιὸν δοβλέτι ἐπὶ δραγομανίας τοῦ ἄρχοντος λογοθέτου στεφανάκη Μαυρογένους καὶ εὐθὺς ὅπου ἐδόθη ἡ εἴδησις ἐστάλθη ἐνταυτῷ καὶ ἡ βασιλικὴ ἁρμάδα καὶ ἐρχομένη εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου μας ἐχάλασεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μαγαζεῖα τοῦ λάμπρου, ἔβαλε φωτιὰ καὶ ἔκαψεν τοὺς φούρνους, καὶ κοντὰ εἰς ἐκεῖνα ἔδωσε προσταγὴ ὁ σερασκέρης τῆς βασιλικῆς ἁρμάδας καὶ ἐχάλασε τῶν ἐντοπίων τὰ μαγαζεῖα. λοιπὸν ὁ ῥηθεὶς λάμπρος διὰ καρέζη καὶ πείσμα περισσότερον ἦλθε πάλιν τὸν δεύτερον χρόνον ἔχοντας καὶ περισσοτέραν δύναμιν, καὶ περιπλέον τετρακοσίους ἀρβανίταις ὁποῦ σχεδὸν ἔφαγεν ὅλα τὰ λοιπὰ βόδια καὶ πρόβατα καὶ ὅσας ζημίας ἔκαμαν ἐκεῖνοι οἱ ἀρβανῖται κοινῶς καὶ μερικῶς δὲν ἔχουν λογαριασμόν· πάλιν δίδοντας ἡμεῖς καὶ ἐκ δευτέρου τὴν εἴδησιν εἰς τὸ κραταιὸν δοβλέτι ἐστάλθη ἀμέσως δυνατώτερη ἁρμάδα καὶ εὑρίσκοντας τὸν ῥηθέντα λάμπρον μὲ ὅλα του τὰ καράβια κοντὰ εἰς τὸ νησὶ τῆς ἄνδρου ἐπολέμησαν ἀρκετὰ ὅπου κατὰ κράτος τὸν ἀφάνησαν. τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ καράβια του τὰ ἐπῆραν, καὶ ἄλλα ἔκαψαν, ἐκεῖνον ὅμως δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν βάλουν εἰς τὸ χέρι ἐπειδὴ ἔφυγε διὰ νυκτὸς μὲ τὴν φελούκα του καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ Τζιρίγω. Λοιπὸν δι' ὅλαις ταῖς ἀνωτέρω εἰρημέναις ζημίαις ὅπου ὁ ῥηθεὶς Λάμπρος ἐπροξένησεν εἰς τὸ νησί μας ὅπου ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι τοὐλάχιστον πεντακόσια πουγγία, ἐβεβαιώθημεν καὶ ἐπληροφορήθημεν ὅτι ὁ αὐτὸς Λάμπρος ἐπληρώθη τὸν προπερασμένον χρόνον ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας πεντακόσιες ἑβδομήντα πέντε χιλιάδες ῥούμπλια δι' ὅλα του τὰ ἔξοδα ὅπου εἶχε κάμει τότε εἰς τὴν φλοτήλια του. δηλαδὴ ταῖς τετρακόσιαις ἑβδομήντα ἐνιὰ διὰ ἔξοδα νὰ *θρέφει* τοὺς ἀνθρώπους καὶ πληρωμαῖς τους, καὶ ἐνενήντα ἕξη χιλιάδες ῥούμπλια ξεχωριστὸν κατάλογον διὰ ταῖς ζημίαις καὶ ἔξοδα ὅπου ἔκαμεν εἰς τοῦτο τὸ νησὶ τῆς Τζίας· ὅθεν αὐτὰ τὰ ἐβεβαιώθημεν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἠμπασατῶρον τῆς Ρωσσίας γγενερὰλ ταμάρα

καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὀνομαστὶ ἐπληρώθη διὰ τὴν Τζίαν τὰ εἰρημένα 96 χιλιάδες ῥούμπλια ὁποῦ συμποσοῦνται ἑκατὸν ἑξήντα χιλιάδες γρόσια εἶναι δίκαιον νὰ πληρώσῃ ταῖς ζημίαις ὅπου μᾶς ἐπροξένησεν· πλὴν μὲ τὸ νὰ ἦτον ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄνθρωπος ἀσυνείδητος χωρὶς φόβον Θεοῦ προφασίζεται καὶ τώρα λέγοντας ὅτι αὐτὰ ὅπου ἔλαβεν εἶναι ἔξοδά του καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ πληρώσῃ οὔτε τὸ παραμικρὸν εἰς ἐτοῦτο τὸ δυστυχισμένο νησὶ ὁποῦ τὸ ἀφάνησαν μὲ δολειότητα. καὶ ἔτσι λοιπὸν μὲ τὸ νὰ εὑρίσκεται σήμερον τὸ νησί μας εἰς ἕνα βαρύτατον καὶ ὑπέρογκον χρέος καὶ μὴ ἔχοντας τὸν τρόπον νὰ πληρώνωμεν κἂν τὰ διαφορετά μας εἰς τοὺς δανειστὰς ἀναφέρωμεν ὅλοι κοινῶς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά τους καθὼς καὶ προλαβόντες εἴχαμεν ὁμιλίσει καὶ μὲ τὸν προκάτοχόν της ἐκλαμπρότατον Καρατζᾶ ὄντας εἰς Χίον καὶ μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι μὲ τὸν αἴσιον ἐρχομὸν τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου Πασᾶ ἐφένδη μας ἤθελεν ὁμηλίσει μὲ τὴν ὑψηλότητά του ὁποῦ νὰ τὴν βάλλουν εἰς πρᾶξιν· τοιουτοτρόπως λοιπὸν παρακαλοῦμεν καὶ τὴν ἐκλαμπρότητά της νὰ τὴν προβάλλῃ τῆς ὑψηλότητός του νὰ βάλῃ τὸ χέρι του ὁποῦ ὡς ῥαγιάδες του ὅπου εἴμεθα νὰ μᾶς διαφεντεύσῃ ἂν εἶνε τρόπος νὰ ὁμηλίσει μὲ τὸν αὐτοῦ ἠμπασατόρον τῆς Ρωσσίας νὰ γράψῃ ἐκεῖνος εἰς τὸν βασιλέα του ἀμέσως νὰ στενοχωρίσῃ τὸν ῥηθέντα Λάμπρον νὰ πληρῶσει ἐκείνα ὅπου ἐπῆρε διὰ ὄνομα τῆς Τζίας καὶ ὅταν αὐτὰ παρθοῦν διὰ μέσου τῆς Ὑψηλότητός του ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Λάμπρου εἶναι ἑκατὸν ἑξῆντα χιλιάδες γρόσια. Λοιπὸν ἀπολαμβάνει ἀρκετὰ καὶ ἡ ὑψηλότης του, ὁμοίως καὶ ἡ ἐκλαμπρότητά της. ὠφελῆται καὶ ἐτοῦτο τὸ δυστυχισμένο νησί. καὶ οὕτως ἂς στοχασθῇ καὶ ἡ ἐκλαμπρότητά της ὅτη εἶναι μεγάλη ἡ ὑπόθεσις καὶ νὰ μὴν τὴν ἀφήσωμεν νὰ χαθῇ. θέλουν τῆς ὁμηλίσει καὶ διὰ στόματος οἱ ἀπεσταλμένοι μας, καὶ ἂν κάμῃ χρεία, μὲ τὴν ὁδηγίαν καὶ συμβουλῆ τῆς ἐκλαμπρότητός της εὐγένουν καὶ εἰς τὴν ὑψηλότητά του, καὶ ὁμηλοῦν ἀπὸ μέρος ὅλης τῆς κοινότητος ὡς καθὼς θέλετε συμβουλεύσει· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς εἴδησίν της ἧς καὶ τὰ ἔτη εἴησαν πλεῖστα παρὰ θεοῦ καὶ πανευδαίμονα»

1800: δικεμβρίου: 28: τζία.

τῆς ὑμετέρας περιβλέπτου ἐκλαμπρότητος

οἱ ταπεινοὶ δοῦλοι της·

καὶ εἰς τὰς προσταγὰς προθυμότατοι

νικόλαος ῥεβελάκης	Λογοθέτης Ἰάκωβος
Ἰωάννης ξιφίας	πάγκαλος
ἀνδρέας ῥεβελάκης	Γιουζ.ʹ Νικόλ.ʹ πάγκαλος

ἀνεγνώστης κενζητράγος

Ἰωάννης Ρεβελάκης καντζηλιέρης τῆς κοινότητος προσκυνῶ ἀπὸ μέρος καὶ ὅλων τῶν πτωχῶν ῥαγιάδων.

Νικολέτος Κουμπαρουτζος
μοσχος πάγκαλος
γιουζέπος ρότας
δημητράκοις ρώτας
Νικολέτος Χαρτοφίλαξ
Νικόλας ἀναστασίου ῥώτας
βρανᾶς σέρβος

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, φέρον τὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς ἑκάστου τῶν ὑπογεγραμμένων, εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸν καὶ ἔχει ἱστορικὴν σημασίαν. Φαίνεται ὅτι ἔγιναν δύο ὅμοια, καὶ τὸ μὲν ἐστάλη εἰς τὸν δραγομάνον, τὸ δὲ ἄλλο ἐκράτησεν ἡ κοινότης. Εἰς τὸ ἐξώφυλλον ὑπάρχει τὸ ἑξῆς σημείωμα.

Ἀριθ. . . . . . .

ἀναφορὰ τῶν πολιτῶν πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον δραγομάνον περὶ ἀπαιτήσεων ζημιῶν καὶ ἐξόδων τῆς κοινότητος κατὰ τοῦ Λάμπρου τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν.

γραμμένον εἰς τὰ 1800).

§ 231. Ἐκ τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν κώδικος ἀποσπῶμεν τὸ ἀντίγραφον χρεωστικῆς τινος ὁμολογίας τοῦ Λάμπρου, ἔχον ὡς ἑξῆς.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς ὁμολογίας τοῦ Μαγγιὸρ λάμπρου.

1789: Ἰουνίου 19 τζιά: τὴν σήμερον φανερόνω ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος κουμαντάτες τῆς αὐτοκρατορικῆς ρουσσικῆς φλοτιλιας ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος ὅτι ἐδανείσθηκα διὰ χρείαν τῆς φλοτίλιας ἀπὸ τὸν σιὸρ Φιλιμπέρι Πάγκαλον γρόσια τούρκικα χίλια: 1000: τὰ ὁποῖα τὰ ἔλαβα διὰ χάρις φιλίας, χωρὶς κανένα ἡντερέσον καὶ ὑπόσχομαι νά: τὰ ἐνχειρίσω εἰς ἡμέρας τριάντα μία Ν. 31: καὶ οὕτως ἔδωκα τὸ παρὸν διὰ σιγουριτά του.

λάμπρος κατζόνης

Γιουζ'' Νικολ^{ο}:ς Πάγκαλος μαρτυρῶ ὅτι εἶνε τὸ ἴσιον σικομένο ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ ὁμολογίαν. βρανᾶς σέρβος ἰατρὸς μαρτυρὸ ὅτι εἶνε τὸ ἦσον σικομένο ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ ὁμολογία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Α΄ Ἐκκλησία.

§ 232. Τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν διεδέχθη ὁ Χριστιανισμός, ὅστις πότε εἰσήχθη ἐν Κέῳ ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἰσήχθη βραδέως περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος μετὰ Χριστὸν ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου, διότι εἰς τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ σύνοδον (325) οὐδεὶς ἐκ τῶν Κυκλάδων ἐπίσκοπος ἐναρίθμιος ἐγένετο, ἐν τῇ ἐν Σαρδικῇ ὅμως (347) παρῆσαν καὶ ἀπὸ Κυκλάδων. Ἴσως μετὰ τὴν ἀνακηρυχθεῖσαν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (313) ὁ Χριστιανισμὸς ἀνετώτερον ἐξηπλοῦτο εἰς τὰς νήσους. Ἕτερα δεδομένα εἶναι ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδοσίου Α΄ καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους Ἀρκάδιος ἐν ἔτει 396 τοὺς ἱερεῖς θυηπόλους καὶ ἱεροφάντας τῶν ἀρχαίων ἱερῶν ἐγύμνωσε τῶν ἀνέκαθεν προνομιῶν καὶ δικαιωμάτων, καὶ τὸ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς δύσεως Ὀνωρίου πρόσταγμα τῆς 9ης Ἰουνίου 408, ὅπερ ἐθέσπιζε τὴν ἀφαίρεσιν τῶν εἰδώλων καὶ ἀγαλμάτων ἀπὸ τῶν ναῶν, τὴν κατάργησιν τῶν βωμῶν, τὴν μεταποίησιν τῶν ἐθνικῶν ἱερῶν εἰς ἐκκλησίας χριστιανικὰς ἢ τὴν κατασκαφὴν αὐτῶν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ὑλικοῦ εἰς δημόσια ἔργα, στρῶσιν ὁδῶν, κατασκευὴν γεφυρῶν, ἀνέγερσιν τειχῶν, ἐπιδιόρθωσιν ὑδραγωγείων κτλ. Ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ συνετελέσθη τὸ ἄδοξον κατόρθωμα τῆς τελείας καταστροφῆς τῶν ἱερῶν, ἥτις καταστροφὴ ἀγρίως καὶ καταπληκτικῶς φαίνεται ὅτι συνετελέσθη ἐν Κέῳ. Βλέπων τις ἐκεῖ τὴν πληθὺν τῶν μαρμαρίνων συντριμμάτων τῶν ἐντετειχισμένων εἰς ναοὺς καὶ οἰκίας καὶ ἀγρούς, τοὺς μαρμαρίνους κυλίνδρους ἐπὶ ἑκάστης τῶν οἰκιῶν στέγης, τὴν πληθὺν τῶν κιονοκράνων, τὰ βάθρα τῶν ἀγαλμάτων, τὰ πολυάριθμα ἀρχαῖα λείψανα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς εἰς τὰ ἐρείπια τῶν τεσσάρων πόλεων, φαντάζεται τὸν ἄγριον καὶ βάρβαρον τυφῶνα, ὅστις ἐπέπνευσε, καὶ τὴν ἀκάθεκτον καὶ δυσμενῆ ὁρμὴν τοῦ ὄχλου, ἵνα ἐπιφέρῃ τόσον μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ περικαλλῆ τοσούτων αἰώνων ἱερά, καὶ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου. Αἴσθημα ἀγανακτήσεως ἐγείρεται ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀντιστρατευομένης πρὸς αὐτὴν τὴν γνώμην τῶν σοφωτέρων

πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὁμολογούντων τὸν Ἑλληνισμὸν γνησιώτατον συγγενῆ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων βωμῶν καὶ ἱερῶν ἔκτισαν εὐτελεστάτους χριστιανικοὺς ναΐσκους, τιμωμένους ἐπ' ὀνόματι ἁγίου, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ὁποίου ὑπολανθάνει ἡ ἀνάμνησις ἀρχαίου θεοῦ. Ὑπὲρ τοὺς διακοσίους τοιούτους δύναταί τις ν' ἀριθμήσῃ εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ πλέον ἢ πεντήκοντα ἐντὸς τῆς πόλεως ἠρειπωμένους καὶ μή. Εἶναι δὲ καί τινες ναοὶ τῆς ἐξοχῆς βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, διατηρούμενοί πως σῷοι μέχρι τοῦ νῦν, ὡς ὁ ἅγιος Στέφανος εἰς Ἑλληνικά, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ ὁ ἅγιος Γεώργιος εἰς Κατωμεριά. Εἰς τὰ 1814 ὑπῆρχον 43-45 ἐνορίαι καὶ ἰσάριθμοι ἢ καὶ περισσότεροι ἱερεῖς.

§ 233. Ἡ πνευματικὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἐξήρτητο ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ ἀποστολικῆς ἕδρας μέχρι τῆς ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (717-741) ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως, ὅτε αἱ ἀπανταχοῦ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχῶν. Ἡ θρησκευτικὴ διαίρεσις δ' ἐν τῷ κράτει εἶχε πάντοτε σχέσιν πρὸς τὴν διοικητικήν. Τῷ 1145 ὁ Νεῖλος Δοξαπατρὶ παρὰ τῷ Ἀλλατίῳ ὀνομάζει ἐπισκοπὴν Κέω καὶ Θερμίων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ 1131-1143 ἐκ τῶν πάλαι αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν Κέω καὶ Αἰγίνης ἡ ἐπισκοπὴ Κέω προστίθεται ὡς 11η ἐπισκοπὴ τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν, εἶχε δηλ. ὑφ' ἑαυτὸν ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν 11 ἐπισκοπάς. Ἐν ἔτει 1182 ἀκόμη, ὅτε ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος μετέβη εἰς Ἀθήνας διαδεξάμενος τὸν Γεώργιον Ξηρόν, ἡ Κέως ὑπέκειτο ὡς 11η ἐπισκοπὴ τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν. Καταλαβόντες ἔπειτα τὰς νήσους οἱ Φράγκοι ἀπέβαλον τοὺς Ἕλληνας ἱεράρχας, τοὺς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτωμένους, καὶ ἀπέστειλαν Λατίνους ἐπισκόπους τὸν πάπαν Ῥώμης ἀναγνωρίζοντας.

§ 234. Πότε ἐγένετο ἀρχὴ λατινικῆς ἐπισκοπῆς Κέω καὶ Θερμίων δὲν γνωρίζομεν. Ἔκ τινος χειρογράφου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀντιγραφὴν ἐτελείωσε τὴν 30ἣν Αὐγούστου 1533 σπουδαστής τις εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ Κυριναλίου ἐν Ῥώμῃ, Νικόλαος Σοφιανὸς καλούμενος, ἀνήκων εἰς τὸ γένος τῆς Κορφιατικῆς εὐγενείας, μανθάνομεν ὅτι καθολικὸς ἐπίσκοπος Κέω καὶ Θερμίων ἦτο Ἕλλην, ὁ Διονύσιος Ζαννετῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀντιγράφου τούτου ἔθηκε τὰ ἑξῆς. «Dionysius graecus episcopus Zienensis et Tirmensis Lazaro Bayf clarissimo et jucundissimo christianissimi regis oratori ad illustrissimum dominicum Venetum S. p. d. Οὗτος

Κρὴς ὢν ἀντήλλαξε τὴν ἐπισκοπὴν διὰ τῆς Χερρονήσου καὶ Μυλοποτάμου Κρήτης, ὅπου ἴσχυον ἀκόμη οἱ Λατῖνοι[1].

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως Θεοδώρου Ζυγομαλᾶ (σ. 127) πληροφορούμεθα ὅτι ἐν ἔτει 1576 καὶ 1577 ἡ Τζία καὶ ἄλλα νησίδια ἀνὰ πέντε ἱερεῖς εἶχον καὶ ὀσπίτιά τινα.

§ 235. Τῷ 1594, ἤτοι μικρὸν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς φραγκικῆς κυριαρχίας, εἰς ἐπιγραφὴν ἐντετειχισμένην ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τῆς Ἁγίας ἀναφέρεται ἐπίσκοπος Σύρας, Τζιᾶς καὶ Θερμίων Συμεών τις[2].

Τῷ 1691 ἀπὸ τοῦ σιγιλλίου, τοῦ ἐκδοθέντος ἐπὶ πατριάρχου Καλλινίκου, ἐξάγεται ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Σύρας, Τζίας καὶ Θερμίων ἦν μετερρυθμισμένη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν Τζιᾶς καὶ Θερμίων.

Εἰς τὰ 1721 ἀρχιεπίσκοπος Τζιᾶς καὶ Θερμίων ἦτο ὁ Μακάριος[3].

Ἀπὸ τοῦ Μακαρίου μέχρι τοῦ ἔτους 1796 ἀναφέρονται Βαρθολομαῖος ὁ Δεάγγελης ἐκ Μεσσαρίας, Ἀνανίας ὁ Βραδύγλωσσος, ἀνὴρ σοφός, Γρηγόριος ὁ Μιγαδᾶς, ὅστις, ὡς εἴδομεν, ἐκρεμάσθη εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα διὰ τὴν ἐν Κέῳ στάσιν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. Ὁ Σωφρόνιος διαδεχθεὶς τὸν Μιγαδᾶν ἐπαύθη διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Εἰς τὴν μητρόπολιν τὸ πλησίον τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου στασίδιον ἀνῆκε κανονικῶς εἰς τὸν οἰκονόμον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὀφφίκιον τοῦ λογοθέτου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸ πρῶτον τῆς πρώτης πεντάδος, φαίνεται ὅτι ἐπ' αὐτοῦ βασιζόμενος ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τὸ 1795-1798 ἔδωκε τὸ προνόμιον νὰ καταλάβῃ τὸ στασίδιον τοῦτο ὁ λογοθέτης, ὁ καὶ εὐνοούμενός του, Ἰάκωβος καλούμενος, ὅστις ἐζωγράφισεν ἐν τῷ στασιδίῳ τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον.

Διὰ τὴν κατάληψιν ταύτην τοῦ στασιδίου ὑπὸ τοῦ λογοθέτου δεινὴ ἀβδηριτικὴ ἠγέρθη ἔρις, διαιρέσασα τοὺς κατοίκους εἰς δύο ἀντιμαχόμενα μέρη. Μετὰ πεισματώδεις ἐνεργείας καὶ πολλὰ ταξείδια εἰς βασιλεύουσαν κατωρθώθη νὰ παυθῇ ὁ Σωφρόνιος, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐστάλη ὁ Νικόδημος Ῥοῦσσος, Ἄνδριος, εἷς τῶν ἱεροδιακόνων τοῦ ἱερομάρτυρος πατριάρχου Γρηγορίου, προχειρισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1796 ἀρχιεπίσκοπος Τζιᾶς καὶ Θερμίων. Τῷ 1819 προεβιβάσθη εἰς μητροπολίτην Κέας καὶ Θερμίων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου. Ἐναρετώτατος καὶ ἁπλούστατος, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων ἀρχιερέων. Ἐμερίμνησε

[1] Σάθα Μεσαιων.

[2] Μηλιαρ. Κυκλαδ.

[3] Le Quien Tom. Β' MDCCXL, p. 238—239.

περὶ ἱδρύσεως σχολείου, περὶ ναῶν καὶ μητροπολιτικῶν οἰκημάτων, ἕνεκα τῶν ὁποίων περιήρχετο τουρκικὰς καὶ ῥουμανικὰς μεγαλοπόλεις, παρευρέθη εἰς τὴν ἐν Μολδαυΐᾳ ἐπαναστατικὴν ἀπόπειραν τοῦ Ὑψηλάντου, ηὐλόγησε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐκοινώνησεν αὐτοῖς τὰ ἄχραντα μυστήρια. Ἀποτυχούσης τῆς ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην ἐπαναστάσεως, διὰ μυρίων κινδύνων διελθὼν τὸ Αὐστριακὸν κράτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐπισκοπήν του, ἐν ᾗ διετέλεσεν ἀρχιερατεύων μέχρι τοῦ 1842, ἀρκούμενος εἰς ἑκατοντάδραχμον χορηγίαν ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου ἀντὶ τῶν ἀγώνων του. Ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἀπονείμει αὐτῷ ἀριστεῖον καὶ 200 δραχμῶν σύνταξιν, ἀλλὰ μόνον 100 ἐλάμβανε. Μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς του ἡ τῆς ἀρχιερωσύνης ἕδρα μετετέθη εἰς Μεσσαρίαν τῆς Κύθνου ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπισκοπὴ Κύθνου*, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀποκατέστη ἡ Κέως ἕδρα τῆς ἐπισκοπῆς. Ἀπέθανε πενέστατος. Μετὰ τὸν θάνατόν του, 1842 Δεκεμβρίου 15, ἡ ἐπισκοπή του προσετέθη τῇ τῶν Κυκλάδων, τὸ δὲ 1852 ἀπεσπάσθη καὶ ἀπετέλεσε τὴν ἐπισκοπὴν Ἄνδρου καὶ Κέας, τῆς ὁποίας ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ 1852-1856 ἦτο ὁ Προκόπιος, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Μητροφάνης. Ἀπὸ τοῦ θανάτου καὶ τούτου ἡ ἐπισκοπὴ χηρεύει.

§ 236. Μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Κείων ἀνδρῶν ἢ τῶν ἀσπασαμένων τὸν μοναχικὸν βίον, ἐκτὸς δὲ τῆς Κέω διακριθέντων, ἄξιοι μνείας εἰσὶν οἱ ἑξῆς·

Μελέτιος Γ' οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Παγκάλων οὗτος ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1772. Διατελέσας μέγας πρωτοσύγγελος τοῦ Πατριαρχείου, μητροπολίτης Ἀμασείας ἔπειτα, Θεσσαλονίκης καὶ τελευταῖον Κυζίκου ἐξελέγη τῇ 18 Ἀπριλίου 1845 οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἄγαν πεπαιδευμένων, φημίζεται ὅμως ὡς ἀνὴρ χρηστός, φύσει ἀγχίνους καὶ δραστήριος, εὐγενὴς καὶ μεγαλοπρεπής, ἐκτιμώμενος καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἑτεροδόξων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιρραβίνου. Ἐλεήμων εἰς ἄκρον, εὑρέθη πενέστατος μετὰ μακρὰν ἀρχιερωσύνην. Ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν, ἤτοι μέχρι τῆς 28 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐχαράχθη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή· «Ἀείμνηστε Μελέτιε· ὧδε μὲν σοῦ σῶμα, »ψυχὴ δ' ἐν οὐρανῷ, τὸ δ' ὄνομα ἐφ' ἅπαν τὸ εὐσεβές, μᾶλλον δ' ἔν τε »Ἀμασείᾳ, Θεσσαλονίκῃ τε καὶ Κυζίκῳ, ἃς πατρικῶς ποιμάνας »προήχθης ἐπαξίως ἐπὶ τὸν καθ' ἡμᾶς οἰκουμενικὸν θρόνον, ὅνπερ »ἐλάμπρυνας τιμαῖς τε βασιλικαῖς, μᾶλλον δὲ ταῖς κατακοσμούσαις σε »ἀρεταῖς, ἐλεημοσύνῃ, ἀνεξικακίᾳ τε καὶ ἀκτημοσύνῃ.

«Ἔσχε δ' ὁ μακάριος γενέτειραν μὲν τὴν Κωνσταντίνου καὶ τρο-»φόν, Κέαν δὲ πατρίδα αὐτοῦ, τὰ πρῶτα φέροντος ἐκεῖ τῶν Παγκά-»λων οἴκου, μετέβη δὲ τῶν τῆδε τὸ 1845 Νοεμβρίου 28 ἔτη 3 πρὸς »τὰ 70 βιώσας, μῆνας δ' ἑπτὰ τὰ πατριαρχεῖα κοσμήσας.

»μποῦ τασλαρὴν γιαπητζησὴ κουμκασοντὰ ἀλλὰχ βερτόγλου »Παυλῆ = τὴν πέτραν ταύτην ἐπεξειργάσθη ὁ ἐκ Κουμκαποὺ ἀλλὰχ »Βερτόγλου Παῦλος»[1].

Τοῦ Μελετίου τούτου ἐστὶν ἐκδεδομένη διάταξις περὶ χειροτονιῶν, τιτουλαρίων, ἐπισκόπων[2]. Εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ἀποδίδεται ἡ μεταβολὴ τοῦ καλύμματος, ὅπερ φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῆς οἱ ἱερεῖς τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων. Ὁ Μελέτιος ἐξέδωκε κατὰ Μάϊον τοῦ 1845 σιγίλλιον, ἀπαγορεῦον τὴν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ κατοικίαν ἀρχιερέων καὶ πατριαρχῶν καὶ ἐμπεδοῦν τὴν ὕπαρξιν τῆς Σχολῆς[3].

Νεόφυτος Ῥώτας. Ἀρχιδιάκονος τοῦ πατριαρχείου. Οὗτος διεκρίθη ἐπὶ ἱκανότητι ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἱεροπρεπείᾳ. Ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐδωρήθη αὐτῷ ἡ μονὴ τῆς ἁγίας Μαρίνης ἐν Κέῳ ὡς σταυροπηγιακή, τὴν ὁποίαν ἐκαρποῦτο μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἀρχιμανδρίτης Βενιαμὶν Χαρτοφυλακίδης. Οὗτος προσελθὼν εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Μ. Λαύρας ἐν Ἁγίῳ ὄρει τῷ 1820 ἀπέθανεν ἐπ' ἐσχάτων ἐν ἡλικίᾳ 107 ἐτῶν, κηδευθεὶς ἐν τῇ μονῇ. Ὁ ἀείμνηστος μοναχὸς ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ τελευταῖον ἐν Ἄθῳ λείψανον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐπεδείξατο καθ' ὅλον τὸν βίον του ἰδιάζον ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Κέαν κατασκευάσας ἰδίᾳ δαπάνῃ τὴν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου γνωστὴν κρήνην, τὴν ὀνομαζομένην «βρύσιν τοῦ Βενιαμίν», καὶ δωρησάμενος πλεῖστα ἀφιερώματα εἰς τοὺς ἐν Κέᾳ ἱεροὺς ναούς.

Κεῖοι ἀρχιερεῖς ὑπῆρξαν καὶ ὁ Μηγαδᾶς, ὁ Βοδενῶν Ἄγγελος καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἄνθιμος Ῥεδιάδης, Βοδενῶν ἐπίσης.

§ 237. Τὸ ἱερατεῖον τῆς Κέω κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας συνέκειτο ἐν τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἱερέων ἢ παπά-

[1] *Σημ.* Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐστάλη τῇ αἰτήσει ἡμῶν παρὰ τοῦ φιλομουσοτάτου καὶ φιλογενεστάτου ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως κ. Νικολάου Μαυροκορδάτου, ᾧ εὐγνωμόνως ἔχομεν ἐπὶ τούτῳ· τὴν ἀντιγραφὴν δ' ἐξετέλεσε διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου κ. Κωνσταντ. Παρίτση, καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας καὶ ἐφημερίου τῆς Β. Πρεσβείας, ὅστις καὶ φιλοτίμως μετέφρασε τὴν τουρκικὴν τῆς ἐπιγραφῆς φράσιν, ἐφ' οἷς χάριτας ὁμολογοῦμεν.

[2] Κανονικαὶ διατάξεις, τόμ. Β' σ. 358.

[3] Πατριαρχ. Πινακ. Γεδεών.

δων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ διακριθῶσιν εἰς ἀρχοντοπαπάδες καὶ μή, εἰς ὀφφικιούχους καὶ μή. Δώδεκα ἐκ τῶν ἀρχοντοπαπάδων ὀφφικιούχων ἀπετέλουν τὴν δωδεκάδα τῶν κληρικῶν προεστώτων. Οἱ λοιποὶ καὶ μὴ ὀφφικιοῦχοι ἦσαν ὁ κατώτερος κλῆρος. Ἀνήκοντες οἱ τελευταῖοι μᾶλλον εἰς τὴν τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἢ κοινοῦ ραγιᾶ τάξιν, ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι, ὡς ἐκεῖνος, ἀναγινώσκοντες, ἀλλὰ μὴ ἐννοοῦντες, μόλις γράφοντες ἠσχολοῦντο καὶ εἰς γεωργικὰ ἔργα καὶ χειρωνακτικά, μετεῖχον τῶν ἐργασιῶν καὶ διασκεδάσεων τοῦ λαοῦ ἐλευθέρως λαμβάνοντες μέρος εἰς ἑκάστην οἰκογενειακὴν ἑορτήν, εὐθυμίαν ἢ χορόν. Συνδεόμενοι μετὰ τοῦ λαοῦ διὰ τῆς αὐτῆς πενίας, ἔχοντες τὰς αὐτὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, ἀνεμιγνύοντο εἰς τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ καὶ συνεμερίζοντο τὰς θλίψεις καὶ τὰς ὀδύνας του, ἦσαν οἱ μόνοι παρήγοροι εἰς τὰς ἀσθενείας του καὶ θεράποντες ἰατροὶ ἐκβάλλοντες δαιμόνια καὶ ἰώμενοι ἐπιληπτικοὺς διὰ τεσσαρακονθημέρων νηστειῶν καὶ ἰσαρίθμων λειτουργιῶν. Ἐξετέλουν συμβολαιογραφικὰ ἔργα συντάσσοντες διαθήκας, πωλητήρια, ἀνταλλαγάς, προικοσύμφωνα, πόλιτσες καὶ ὑπογραφόμενοι ἐν πᾶσι τούτοις ὡς γραφεῖς καὶ μάρτυρες. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ παπᾶς ἦτο τὸ πᾶν ἐν παντί. Ὅσοι ἱερεῖς ἦσαν, τόσαι καὶ ἰδιόκτητοι ἐκκλησίαι καὶ ἐνορίαι. Τὰ εἰσοδήματα τῶν ἱερέων ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ κατόπιν μέχρι τῆς καταργήσεως τῶν ἰδιοκτήτων ἐκκλησιῶν ἐν ἔτει 1873 ἦσαν σχεδὸν τὰ αὐτὰ προσφερόμενα ἐξ ἀγάπης ἢ φόβου. Ἄρτος κατὰ Κυριακὴν ἢ κατὰ δεκαπενθήμερον κρίθινος παρὰ τῶν χωρικῶν καὶ πρόσφορον ἐκ σίτου παρὰ τῶν χωριανῶν. Πανήγυρις ἅπαξ τοῦ ἔτους παρ' ἑκάστου ἐνορίτου ἐν ἡμέρᾳ δεσποτικῆς ἢ θεομητορικῆς ἑορτῆς ἢ ἐν ἡμέρᾳ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῖς ἁγίου. Προσέφερον δὲ διὰ τὴν πανήγυριν ταύτην ἕκαστος ἡμίσειαν ἢ μίαν ὀκᾶν κηροῦ, ἀνάλογον ἔλαιον, λιβάνι καὶ μίαν μεγάλην προσφορὰν (εὐλογιάν), οἱ δὲ εὐπορώτεροι καὶ ἀρτοκλασίαν. Μετὰ τὴν λειτουργίαν ἀπέστελλον τῷ ἱερεῖ τὴν λεγομένην *κουμπάνιαν*, συνισταμένην εἰς τρία ψωμιά, δύο ἐκ σίτου καὶ ἓν κρίθινον, ἂν ἦτο κρεοφαγία, τέταρτον ἀρνίου ἢ αἰγός, ἂν δὲ νηστεία, νηστήσιμα καὶ φλάσκαν οἴνου. Εἰς τὰ εἰσοδήματα ταῦτα προσετίθεντο τρεῖς δίσκοι (φέρτα) κατ' ἔτος, ἤτοι τῶν Χριστουγέννων, τῆς Σταυροπροσκυνήσεως καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Εἰς τοὺς γάμους οὐδὲν ἐλάμβανον, ἐλάμβανον ὅμως μέρος εἰς τὰς τραπέζας πρωτοκάθεδροι συνευθυμοῦντες ἐλευθέρως, τραγουδοῦντες καὶ χορεύοντες. Ὁ παπᾶς ἦτο ὑπόχρεως νὰ κάμῃ ἓξ ἁγιασμοὺς κατ' ἔτος εἰς τὴν οἰκίαν ἑκάστου ἐνορίτου, εὐχέλαιον τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ νὰ προσφέρῃ κατὰ πᾶν

μέγα Σάββατον εἰς ἕκαστον μέλος ἑκάστης οἰκογενείας τῶν ἐνοριτῶν του μικρὰν ἢ μεγάλην λαμπάδα διὰ νὰ λαμπαδηφορήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως. Ἦτο ὑπόχρεως ἐπίσης νὰ λειτουργήσῃ τὰς 15 ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου καὶ εἰς τὸν ἑσπερινὸν νὰ κάμῃ παράκλησιν ὑπὲρ τῶν ἐνοριτῶν του ἀπολαμβάνων πάλιν διὰ ταῦτα παρὰ τῶν ἐνοριτῶν του χρηματικὸν δῶρον γρόσιον ἕν. Προσέτι δὲ εἶχον καὶ ἄλλα εἰσοδήματα ἐκ λειτουργιῶν, ἐκ φιλοδωρημάτων, ἐκ δεήσεων ὑπὲρ νοσούντων, ἐξορκισμῶν, προθέσεων, ἀπὸ σαρανταλείτουργον ἀκέραιον ἢ μισόν. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ εἰσοδήματα τῶν ἱερέων ἱκανοποιητικὰ ὅπως δήποτε καὶ διατηροῦντα τὸν κλῆρον εἰς σχετικὴν εὐπορίαν, ἥτις ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ περιηγητοῦ Τουρνεφόρτ, ἐπισκεφθέντος τὴν Κέω κατὰ τὰ 1700 περίπου. Δὲν ὑπῆρχον, λέγει ὁ Τουρνεφόρτιος, ἢ 5-6 οἰκογένειαι τοῦ λατινικοῦ δόγματος. Ἡ ἐκκλησία των πτωχὴ ὑπηρετουμένη ἀπὸ ἕνα βικάριον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἐπίσκοπος Τήνου δὲν δίδει ἢ 15 τάλληρα (écus) κατ' ἔτος, τὰ ὁποῖα ὁ πτωχὸς Λατῖνος ἱερεὺς πρέπει νὰ ὑπάγῃ εἰς Τῆνον νὰ τὰ ζητήσῃ, διότι εἰς τὸν τόπον τοῦτον εἶναι ἄγνωστον τὸ συνάλλαγμα. Τοὐναντίον, λέγει, ὁ Ἕλλην ἐπίσκοπος εἶναι ἀρκετὰ πλούσιος καὶ ἡ νῆσος εἶναι γεμάτη ἀπὸ παπάδες καὶ ἐκκλησιές. Οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο περὶ τὴν κλῶσιν τῆς μετάξης. Αἱ γυναῖκες, γράφει, ἱστάμεναι ἐπὶ τῶν δωμάτων τῶν οἰκιῶν ἄφινον τὸν ἄτρακτον καὶ τὸ νῆμα νὰ καταβαίνῃ μέχρι τῆς ὁδοῦ· ἔπειτα ἀνέσυρον αὐτὸν συστρέφουσαι τὴν κλωστήν. Ἐν τοιαύτῃ ἐνασχολήσει εὕρομεν, γράφει ὁ Τουρνεφόρτιος, καὶ τὸν Ἕλληνα ἐπίσκοπον, ὅστις ἠρώτησε τίνες εἴμεθα καὶ τίνος ἕνεκεν περιηγούμεθα. Μαθὼν δ' ὅτι ζητοῦμεν βότανα καὶ παλαιὰ μάρμαρα εἶπεν ὅτι καταγινόμεθα εἰς μάταια πράγματα. Ἀπεκρίθημεν τότε καὶ ἡμεῖς ὅτι καὶ ἡ ἁγιωσύνη του ἤθελε φανῇ εἰς ἡμᾶς σεβασμιωτέρα, ἐὰν ἐβλέπομεν αὐτὴν κρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἢ τοῦ Χρυσοστόμου ἀντὶ τοῦ ἀτράκτου.

Β΄ Μοναστήρια.

§ 238. Ὁ μοναχικὸς βίος ἐν Κέῳ δὲν εἶχε λόγους ὑπάρξεως· δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ οἱ ζητοῦντες ἄσυλον ἠρέμου βίου μακρὰν κοσμικῶν μεριμνῶν καὶ ἠθικῶν βασάνων ἢ φεύγοντες τὴν τυραννίαν ν' ἀναπνεύσωσιν ἐλεύθερον ἀέρα ἢ νὰ ἐπιδιώξωσι πνευματικὸν φωτισμόν. Αἰτία τῆς ἀνεγέρσεως μοναστηρίων ὑπῆρξεν ἢ συμβεβηκός τι ἐξωτερικὸν ἢ εὐλάβεια πρὸς εὑρεθεῖσαν εἰκόνα ἢ μίμησις ἐκ τοῦ ἐπικρα-

τοῦντος πνεύματος τῆς ἐποχῆς. Ναΐσκος μικρός, κελλία τινὰ μικρὰ καὶ περίβολος ἰδοὺ τὸ μοναστήριον. Διὰ τοῦτο καὶ οὔτε ἤκμασαν οὔτε μοναχοὺς εἶχον πολλοὺς οὔτε πλούσια ἀποκατεστάθησαν, ἀλλὰ σμικρὰ ἐκ σμικρῶν οὐδὲν λόγου ἄξιον ἐπετέλεσαν. Εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν μάλιστα καὶ ἡ αἰσχροτέρα ἀγυρτεία παρεισέδυσε.

§ 239. Καθὼς οἱ παπάδες, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ μοναχοὶ ἦσαν ἀμαθεῖς καταγινόμενοι ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς φυτείας ἀμπέλων, πλέξιμον καλαθίων καὶ σχοινίων, ἁλιείαν κτλ.

Προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι καὶ μακαρίως ἐν ἀμαθείᾳ καὶ εὐρωστίᾳ διάγοντες, τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ κοιμώμενοι ἔσῳζον τὴν ψυχήν των καὶ προσεδόκων τὸν παράδεισον. Ὅπως σώσωσι καὶ τὰς ψυχὰς τῶν κοσμικῶν, ἔσυρον διὰ τῶν προσευχῶν καὶ δεήσεων οἱ ὁσιώτατοι εἰς τὰ μοναστήρια τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς ἀμπέλους αὐτῶν.

Σήμερον εἰς σωρὸν ἐρειπίων μετεβλήθησαν καὶ μάνδρας αἰγῶν καὶ προβάτων πλὴν τοῦ μοναστηρίου Παναγίας τῆς Καστριανῆς, τὸ ὁποῖον ἡ εὐλάβεια τῶν Κείων διὰ τὸ θαυματουργὸν τῆς ἁγίας εἰκόνος συντηρεῖ.

α΄) Μονὴ τοῦ Προδρόμου.

§ 240. Ἀρχαιοτέρα ὅλων τῶν ἐν Κέῳ μονῶν εἶναι ἡ τοῦ Προδρόμου. Τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ γεραροῦ ἱεράρχου Ἀκομινάτου Μιχαήλ, λέγοντος ὅτι «εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου, τοῦ οἰκοδομηθέντος παρὰ τοῦ μακαρίτου Κομνηνοῦ κῦρ Ἀλεξίου, κατεσκήνωσα». Ὥστε αὕτη ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων περὶ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος μ. Χ. Ἔκειτο ἡ μονὴ αὕτη, ἔνθα σήμερον τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ τὰ ξύλινα παραπήγματα τῶν κρεοπωλείων[1]. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονὴν κατέφυγεν ὁ ἱεράρχης μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) καὶ μετά τινας περιπλανήσεις ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Ἐπὶ 12 ἢ 15 ἔτη ἐν αὐτῇ διαμείνας ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

Ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀκομινάτου (ρξς΄) γίνεται λόγος περὶ μονυδρίου τινὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐπιλεγομένου τοῦ Σῴζοντος (Κομνηνοῦ) ἐν Ναυπάκτῳ, δωρηθέντος παρὰ τοῦ μακαρίτου Κομνηνοῦ ὡς μετόχιον εἰς τοὺς μονάζοντας ἐν τῷ κατὰ τὴν Κέῳ μοναστηρίῳ τοῦ Προδρόμου. Ἀξιοῖ ὁ ἱεράρχης γράφων πρὸς τὸν Ναυπάκτου κῦρ

[1] Σ. Ε. Κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔγραφεν ὁ μακαρίτης Ψύλλας, εἰς τὴν θέσιν τῆς μονῆς παρὰ τὴν πλατεῖαν τὴν καλουμένην τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ὑπῆρχε πράγματι δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀγορὰ (κρεοπωλεῖα)· βραδύτερον ὅμως ἀνηγέρθη ἐκεῖ τὸ δημαρχεῖον.

Ἰωάννην σὺν τῷ καθηγουμένῳ καὶ τοῖς μοναχοῖς νὰ περιθάλπῃ τὸ μονύδριον ὡς οἰκεῖον καὶ νὰ διατηρῇ αὐτὸ πάσης ἐπηρείας καὶ ὀχλήσεως ἀνώτερον καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι εὔκολον εἰς τὸν Ναυπάκτου, διότι καὶ οἱ ἄρχοντες ἀγαθὴν ἔχουσι διάθεσιν διὰ τὴν *συγγενικὴν* αὐτῶν μονὴν τοῦ Προδρόμου. Ἀνεγράψαμεν τὰ περὶ τοῦ μετοχίου τούτου, οὐ μόνον ἵνα δείξωμεν τοῦ κτήτορος τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τὴν δωρεὰν καὶ τὰς πολλὰς πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑφισταμένην σχέσιν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῶν Κείων πρὸς τοὺς Ναυπακτίους, ἥτις εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου, παλαιὰ μητρόπολις τῆς Κέω, εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους ἐγένετο ἐνοριακὸς ναὸς ἰδιόκτητος τῆς ἐκλιπούσης ἤδη οἰκογενείας τῶν Συνοδινῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς δημαρχίας Ἰωάννου Παγκάλου ἐν ἔτει 1837 ἐδωρήθη εἰς τὸν δῆμον καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἀνηγέρθη τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Εἰς δὲ τὴν θέσιν, ὅπου ἦσαν τὰ κελλία ἐπὶ ἀρχαίου τείχους, ἐπήχθησαν ξύλινα παραπήγματα κρεοπωλείων. Ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου μετηνέχθη ἔκτοτε εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τοῦ ναοῦ τοῦ Σταυροῦ εἰς τὸ Κατωχώριον, ὅστις ἦτο τότε μητροπολιτικός.

β') Μονὴ Δάφνης.

§ 241. Δευτέρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι ἡ μονὴ τῆς Δάφνης, εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἀφιερωθεῖσα καὶ περὶ τὸ 1550 ἔτος ὑπὸ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ὁσίας Φιλοθέης τὸ γένος Βενιζέλου κτισθεῖσα. Κεῖται ἡ μονὴ αὕτη εἰς θέσιν τερπνοτάτην εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν κατωφέρειαν τοῦ ὄρους τῶν Μύλων καταντικρὺ τοῦ λιμένος καὶ ἓν τέταρτον τῆς πόλεως ἀπέχουσα. Κατὰ τὴν βιογραφίαν τῆς ὁσίας Φιλοθέης, ἐκδοθεῖσαν τὸ 1775 ἐν Βενετίᾳ, κατὰ πρῶτον τέσσαρες αἰχμάλωτοι παρθένοι ἐβιάζοντο ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν Τούρκων ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν καὶ νὰ γίνωσι γυναῖκες ἢ παλλακαὶ αὐτῶν. Εὑροῦσαι αὗται εὐκαιρίαν κατέφυγον πρὸς τὴν Φιλοθέην, ἥτις ἐφρόντιζε νὰ στείλῃ αὐτὰς κρυφίως εἰς τὰς πατρίδας των. Γνωστοῦ ὅμως γενομένου τοῦ σκοποῦ, ἐκακοποιήθη ἡ Φιλοθέη ὑπὸ τῶν Τούρκων παραπολύ, καὶ ἴσως θὰ ἐφονεύετο, ἂν οἱ συγγενεῖς καὶ προύχοντες τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἐκορέννυον τὴν ἀπληστίαν τῶν Τούρκων. Κείρασα λοιπὸν αὐτὰς μοναχὰς κατὰ πρῶτον μετέφερεν εἰς Κέω, ὅπου ἔκτισε τὸ εἰρημένον μοναστήριον πλησίον τῆς πόλεως, ἵνα εὐκόλως εἰς ταύτην προσφεύγωσιν αἱ μοναχαί, εἴ ποτέ τι συνέβαινε. Κατόπιν ἐκεῖ μετέφερεν ἄλλας καὶ πάλιν ἄλλας, ὅσαι διέτρεχον τὸν αὐτὸν κίνδυνον. Συχνὰ μετέβαινεν

ἡ ὁσία εἰς Κέω καὶ παρέμενεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον πρὸς ἄσκησιν τῶν ἀσκουμένων ἀδελφῶν καὶ κατήχησιν εἰς τῆς μοναχικῆς ζωῆς τὴν ἀκρίβειαν. Ἐκ τῶν σῳζομένων κελλίων εἰς τὴν μονὴν φαίνεται ὅτι αἱ μονάζουσαι δὲν ἦσαν πλέον τῶν 20, ἀλλ' οὔτε ὀλιγώτεραι τῶν 15. Ἡ μονὴ διῳκεῖτο ὑπὸ ἡγουμένων καὶ κατὰ μὲν τὸ 1760 ἀναφέρεται ἡγούμενος Ἀνανίας τις, ἱερομόναχος, κατὰ δὲ τὸ 1800 Γρηγόριός τις μοναχός.

γ΄) Μονὴ ἁγίας Μαρίνης.

§ 242. Τὸ παράδειγμα τῆς ὁσίας Φιλοθέης μιμηθέντες μετ' οὐ πολὺ οἱ Κεῖοι ἐζήτησαν πατριαρχικὸν σταυροπήγιον καὶ ἀνήγειρον τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Μαρίνης. Ὁ ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἀρχαῖος πύργος καθίστη τὸ μέρος τόπον ἐκλογῆς πρὸς ἀνέγερσιν μοναστηρίου ὑπὸ ἔποψιν ἀσφαλείας. Κεῖται δὲ εἰς τὸ ΜΔ τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχει. Κατοικηθεῖσα εὐθὺς ὑπὸ μοναχῶν προεχώρει πάντοτε εἰς ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν, διότι οἱ ἐν αὐτῷ μοναχοὶ καὶ τοὺς ἀπόρους τῆς νήσου συνέτρεχον καὶ τὰς θρησκευτικάς των ὑποχρεώσεις ἐξεπλήρουν ἀκριβέστατα.

Ἡ μονὴ αὕτη ἐδωρήθη εἰς τὸν ἀρχιδιάκονον τοῦ πατριαρχείου Νεόφυτον, Κεῖον ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ῥώτα, ὅστις ἐκαρποῦτο αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου του, ὡς προείρηται. Ἕνεκα τῶν ἀνωμάλων τότε περιστάσεων τὸ πατριαρχεῖον ἀπεσύρθη καὶ ἔμεινεν ἡ διοίκησις εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὅτε, διαρκούσης ἔτι τῆς ἐπαναστάσεως, μοναχοὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς, ἀγνοοῦμεν ἐκ ποίας ἐπαρχίας, καταστραφείσης τῆς μονῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγον εἰς Κέω ζητοῦντες ἄσυλον. Ὁ ἀρχιερεὺς παρεχώρησεν αὐτοῖς τὴν μονήν. Ἦσαν δ' οὗτοι ἐννέα. Ἐκ τούτων μέχρι τοῦ 1833 ἀπέθανον τέσσαρες, οἱ δὲ λοιποὶ πέντε, διαλυθείσης τῆς μονῆς ἐν ἔτει 1837, ἀπῆλθον εἰς Σκίαθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἅγιον ὄρος.

§ 243. Πύργος ὡραιότατος ἀρχαῖος, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου μεγαλοπρεπῶς ὑψούμενος καὶ ἐν μέρει κατακρημνισθεὶς ἤδη, κοσμεῖ τὴν ἠρειπωμένην μονήν. Εἶναι εἷς τῶν ὑπαρχόντων τελειοτάτων ἑλληνικῶν πύργων προσκτησάμενος πλούσιον κίτρινον χρῶμα διὰ τῶν αἰώνων. Εἶναι τετράγωνος, αἱ πλευραί του ἔχουσιν 24 ποδῶν τὸ πλάτος, τὸ ὕψος του εἶναι ἀνάλογον, περικυκλοῦται δὲ κατὰ τὰς 4 πλευρὰς ὑπὸ προεξεχόντων λίθων, οἵτινες ἔφερον ἀνοικτὴν στοάν, τὸν περίδρομον τῆς ἀρχαίας ὀχυρώσεως. Οἱ λίθοι κατὰ τὴν βάσιν εἶναι μεγάλοι, καθ' ὅσον δ' ὁ πύργος ὑψοῦται γίνονται μικρότεροι. Ὠκοδομημένος ἐκ «retrangulaires blocs», εἴδους σχιστολίθου, ἡνωμένων

τεχνικῶς ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς ἀμμοκονίας διαιρεῖται εἰς τρία πατώματα, συγκοινωνοῦντα διὰ κλίμακος, ἥτις ἐν μέρει σῴζεται ἀκόμη, καὶ προδήλως εἶχε προμαχῶνας. Ἐντὸς τοῦ πύργου ὑπῆρχε φρέαρ καὶ ὑπόγειος σῦριγξ, φέρουσα ἀπὸ τοῦ φρέατος τούτου εἰς τὰ ἔξω καὶ χρησιμεύουσα εἰς διπλοῦν σκοπόν, ὡς διῶρυξ ὕδατος καὶ ὡς μυστικὴ ἔξοδος ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Ἤδη ἡ σῦριγξ εἶναι πλήρης λίθων καὶ δὲν δύναταί τις νὰ διέλθῃ. Ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς ἐκ δύσεως κυριάρχους τῆς νήσου ὡς φρούριον καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς διὰ κελλία πρὸς ὑπεράσπισιν ἐν καιρῷ κινδύνου ἢ πειρατείας. Τὸν πύργον τοῦτον ἐπεσκέφθησαν ὁ βασιλεὺς Ὄθων καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία. Ἠδυνήθησαν οὐχὶ ἄνευ δυσκολίας ν' ἀναβῶσι καὶ γράψωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς ἁγίας Μαρίνης βλέπομεν ἀκόμη ἐπὶ δύο μικρῶν λόφων ἐρείπια δύο ἄλλων πύργων ἀρχαίων τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, ὧν ὁ εἷς καλεῖται τῆς Παναχράντου, ἔχων καὶ προαύλιον.

δ΄) *Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.*

§ 244. Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἑνετοὶ ἐθαλασσοκράτουν τοῦ Αἰγαίου καὶ συχνὰ ἐναυμάχουν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἔκτισαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁμωνύμου ὄρους πύργον ὡς σκοπιὰν καὶ ὀχύρωμα. Οἱ φυλάσσοντες τὸν πύργον ἔκτισαν πλησίον αὐτοῦ ναὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ὅπως ἐκπληρῶσι τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Ὅταν οἱ Ἑνετοὶ ἐγκατέλιπον τὸ Αἰγαῖον, ὁ πύργος καὶ ὁ ναὸς ἔμειναν ἔρημα. Κεῖοί τινες μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἐκείνων μοναχικοῦ βίου ἐφιέμενοι προσέφερον τὴν περιουσίαν των εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐμόναζον ἐκεῖ. Τὸ παράδειγμα τούτων ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι καὶ τούτων ἄλλοι, ὥστε ὁ ναὸς ἀπέκτησε περιουσίαν τινά, χωρὶς νὰ ἔχῃ μοναχούς. Περὶ τὰ τέλη τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἠγέρθη ἡ περιώνυμος σχολὴ τῆς Πάτμου, ἥτις, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἀρκετὰ μέσα πρὸς συντήρησιν, κατέφυγε ζητοῦσα συνδρομὰς παρὰ τῶν διαφόρων κοινοτήτων. Ἡ κοινότης τῆς Κέω ἐδωρήσατο αὐτῇ τὰ κτήματα τῆς μονῆς ταύτης ὑπὸ τὸν ὅρον Κείων παῖδες νὰ ἐκπαιδεύωνται ἐν τῇ σχολῇ. Ἐκ τῶν ἐκπαιδευθέντων Κείων ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ τῆς Πάτμου τρεῖς εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστοί, οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρέας καὶ Νικόλαος Σοφιανὸς καὶ ὁ Σπυρίδων Πάγκαλος. Νῦν τὰ εἰσοδήματα τῆς ἠρειπιωμένης ταύτης μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐκμισθοῦνται ἀντὶ χιλίων πεντακοσίων δραχμῶν κατ' ἔτος.

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΗΣ

ε') Μονὴ Παναγίας τῆς Καστριανῆς.

§ 245. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου δύο ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ἐπὶ ἐρήμου καὶ πολυκρήμνου παραλίας, πρὸ τῆς ὁποίας ἄγρια καὶ ἀπειλητικὰ κυλίονται τὰ κύματα τοῦ Καφηρέως, ὑψοῦται μεγαλοπρεπῶς ὁ λόφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένη ἡ μονὴ Παναγίας τῆς Καστριανῆς. Δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ οὔτε κατάσκιοι κοιλάδες οὔτε φάραγγες ἀλσώδεις οὔτε δένδρα καρποφόρα ἢ ἄκαρπα οὔτε ὑδάτων πηγαί. Μόνον ὁ σχοῖνος ἀφθόνως φύεται καὶ μόνη ἡ θέα ἀγρίου μεγαλείου βράχων ἀπορρώγων καὶ λόφων φαλακρῶν, ἡ μαγευτικὴ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἡ δύσις αὐτοῦ ὄπισθεν τῶν ὑπερκειμένων τῆς μονῆς ὀρέων ἀποτελοῦσι μίαν τῶν περικαλλεστάτων ἀπόψεων, θωπεύουσαν τὸ βλέμμα, ἑλκύουσαν καὶ συγκινοῦσαν τὴν ψυχὴν τοῦ προσκυνητοῦ.

Ἐπὶ μιᾶς τῶν τριῶν εἰκόνων τῶν ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου, ἔργου, ὡς φαίνεται, τοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν τριῶν εἰκονογράφου, ὑπάρχει ἀνεγεγραμμένον τὸ ἔτος 1708. Ἐκ τούτου εἰκάζεται ὅτι ἡ μονὴ ἀνηγέρθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐξ ἐπισημειώσεως δέ τινος, ἐν τῷ κώδικι τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ἔχει οὕτω: «1802 Νοεμβρίου πρώτη ἐπισημείωσις τῶν ἐξόδων τῆς *νέας* τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου οἰκοδομῆς καὶ Κυρίας Καστριανῆς», ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1802 προσετέθη νέα οἰκοδομὴ πρὸς τῇ ὑπαρχούσῃ. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀνεγέρσεως τῆς μονῆς ἱστορεῖται κατὰ παράδοσιν ὡς ἕπεται.

§ 246. Ἔζη ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὰ 1700 Νικόλαός τις Γιακουμέτος, κτηματίας καὶ κτηνοτρόφος, περὶ τοῦ ὁποίου λέγουσιν ὅτι τετράκις ἐχιλίασε τὸ ποίμνιόν του. Οὗτος εἶχεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του ποιμένας κατασκηνοῦντας καὶ βόσκοντας τὸ ποίμνιον εἰς τὰς χορτονομὰς (βολὴν) τὰς περὶ τὴν μονήν. Διανυκτερεύοντες οὗτοι καὶ ἀγραυλοῦντες εἶδον εἰς ἣν θέσιν εἶναι ἡ μονὴ φῶς ἐξαστράπτον, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐξέπληξε. Δύο ἐξ αὐτῶν ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν πρὸς προμήθειαν τροφῶν ἀνήγγειλαν εἰς τὸν κύριόν των τὰ περὶ τοῦ φωτός. Ὁ Νικόλαος Γιακουμέτος μετέβη εὐθὺς ἐπὶ τόπου διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τῶν λεγομένων. Γρηγορῶν τὴν νύκτα ἐκείνην μετὰ τῶν ὑπηρετῶν του εἶδε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φῶς. Ἅμα ἐξημέρωσε, παραλαβὼν τοὺς ποιμένας μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ἐργαλείων, διότι ὁ τόπος ἐκ τῶν πυκνῶν σχοίνων ἦτο ἀδιάβατος, καὶ κόπτων σχοίνους ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ὑπέθετον ὅτι ἔβλεπον τὸ φῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔβ επόν τι τὸ ἱκανοποιοῦν τὴν περιέργειάν των, ἀπεφάσισαν νὰ διανυκτερεύσωσιν

ἐκεῖ. Τὴν νύκτα εἶδον καθαρῶς τὴν θέσιν καὶ τὸν σχοῖνον, ἐξ οὗ ἐξήρχετο τὸ φῶς. Περίφοβοι γενόμενοι ἔμειναν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐκεῖ καὶ τὴν πρωΐαν ἤρχισαν τὴν ἐκρίζωσιν τῶν σχοίνων καὶ κατόπιν τὴν ἀνασκαφὴν εἰς τὸ μέρος, ὅπου εἶδον τὸ φῶς καὶ δι' ὀλίγης ἐργασίας ἀνεκάλυψαν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Γνωστῶν γενομένων πάντων τούτων εἰς τὸν τότε ἀρχιερέα καὶ εἰς τοὺς προεστῶτας, κοινῇ γνώμῃ ἀπεφασίσθη ἡ ἀνέγερσις μονῆς, οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὑρέσεως, διὰ τὸ δύσβατον βεβαίως καὶ τὴν ἔλλειψιν ὕδατος καὶ τὸ εὐπρόσιτον εἰς τοὺς πειρατάς, ἀλλ' εἰς θέσιν νῦν καλουμένην Κελλιά, διὰ τὰ εἰς αὐτὴν ἀκόμη καὶ σήμερον εὑρισκόμενα δύο κελλία, κατοικίας ἴσως καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα μοναχῶν διὰ τὸν φόβον τῶν πειρατῶν. Ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισεν εἰς τὴν θέσιν Κελλιά, ἀλλὰ κατὰ τὰ θρυλούμενα μέχρι καὶ σήμερον ὅ,τι ἐκτίζετο τὴν προτεραίαν, εὑρίσκετο κρημνισμένον τὴν ἐπιοῦσαν. Τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὸ ὅτι ἡ Παναγία ὑπεδείκνυε τὴν ἀνέγερσιν τῆς μονῆς εἰς ὃ μέρος εἶδον οἱ ποιμένες τὸ φῶς. Κοινῇ πάλιν ἀποφάσει τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προεστώτων καὶ τῶν ἐργατῶν ἐγκατέλιπον τὴν θέσιν Κελλιὰ καὶ κατελθόντες εἰς ὃ μέρος εὑρέθη ἡ εἰκὼν ἔθεσαν τὸν θεμέλιον λίθον. Ἡ μονὴ ἀνηγέρθη, ὅλων τῶν κατοίκων συνεργούντων, τοῦ δὲ Νικολάου Γιακουμέτου χορηγοῦντος τὰς τροφάς, διότι ὅσοι εἰργάζοντο οὐδεμίαν ἐλάμβανον ἀμοιβὴν πλὴν τῆς τροφῆς.

§ 247. Τὸ θαυμαστὸν τῆς ἀποκαλύψεως, τὸ μυστηριῶδες φῶς, τὸ ὁδηγῆσαν τοὺς ποιμένας εἰς τὴν εὕρεσιν, ἡ ἐν νυκτὶ κατακρήμνισις τῶν κτιζομένων ἐν ἡμέρᾳ, βαθεῖαν ἐνεποίησαν θρησκευτικὴν ἐντύπωσιν καὶ μεγάλως ἐκίνησαν τὸ αἴσθημα τῆς εὐλαβείας τῶν Κείων πρὸς τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα.

Ἡ Παναγία ἡ Καστριανὴ κατέστη τὸ κατ' ἐξοχὴν προσκύνημα τῶν Κείων. Ὁ χῶρος ἅγιος καὶ ὁ σχοῖνος φυτὸν ἱερόν. Οὐδεὶς προσκυνητὴς ἀπέρχεται ἐκεῖθεν μὴ κόψας σχοῖνον. Ἀσθενεῖς τὴν χάριν της ἐπικαλοῦνται. Ἡ εἰκὼν εἰς τὴν οἰκίαν ἀσθενῶν μεταφέρεται. Κινδυνεύοντες ἐν θαλάσσῃ ὡς σώτειραν ἐπικαλοῦνται. Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1805 ἀσήμωσις τῆς εἰκόνος κατὰ τὴν ἐπισημείωσιν ἐν τῷ κώδικι, ὁ εὔηχος ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου κώδων, ὁ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ μέχρι τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τὸ πέλαγος ἀκουόμενος, εἶναι μνημεῖα τῆς θαυματουργίας. Πλοίαρχος ἐκ Κεφαλληνίας εἰς μέγαν κίνδυνον περιπεσὼν καὶ μακρόθεν ἀπὸ τῆς τρικυμιώδους θαλάσσης ἰδὼν τὴν μονὴν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ ἐν αὐτῇ τιμωμένου ἁγίου, ὑποσχεθεὶς νὰ φέρῃ κώδωνα καὶ εἰς τὸ πέλαγος ἀκουόμενον. Ἐσώθη. Φθάσας εἰς

τὴν Ὀδησσὸν καὶ περιτυχὼν ἐκεῖ τὸν ἐμπορευόμενον Ἄγγελον Χριστοδούλου καὶ συνεννοηθεὶς μετ' αὐτοῦ ἔστειλε τὸν ὑπάρχοντα κώδωνα. Παραλυτικοὶ ἐπεριπάτησαν, ἄλαλοι ἐλάλησαν, φρενοβλαβεῖς ἀνεκτήσαντο τὰς φρένας, κλυδωνιζόμενοι ἐν θαλάσσῃ ἐσώθησαν καὶ ἄλλα πολλὰ θαύματα διηγοῦνται οἱ εὐεργετηθέντες. Ἐπὶ ἀνομβριῶν, ἵνα καταπεμφθῇ ὁ ὄμβρος ἐξ οὐρανοῦ, ἐν λιτανείᾳ μεταφέρεται ἡ εἰκών, ψαλλόντων τῶν ἱερέων καὶ ἀκολουθοῦντος λαοῦ ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἠλία, ἐκεῖ δηλ. ὅπου πρὸ τρισχιλίων καὶ τετρακοσίων ἐτῶν ὁ Ἀρισταῖος ἤγειρε βωμὸν εἰς Δία τὸν Ἰκμαῖον καὶ ηὔξατο καὶ ἔπνευσαν οἱ ἐτησίαι ἄνεμοι καὶ ἐδρόσισε τὸ Αἰγαῖον σωθέντων τῶν κατοίκων. Ὑπολανθάνει ἆρά γε νῆμά τι συνεχείας ἐν τούτοις τοῦ βίου τῶν προϊστορικῶν Κείων πρὸς τὸν σημερινόν; Ἀκμαία διατηρεῖται ἡ εὐλάβεια τῶν Κείων, ἐξακολουθούντων νὰ τελῶσι φαιδράς, ἀλλὰ περιωρισμένας πανηγύρεις. Εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ ὑψωθῶσιν αὗται εἰς τὴν προσήκουσαν περιωπὴν καὶ νὰ δοθῇ ὤθησίς τις πρὸς τοῦτο.

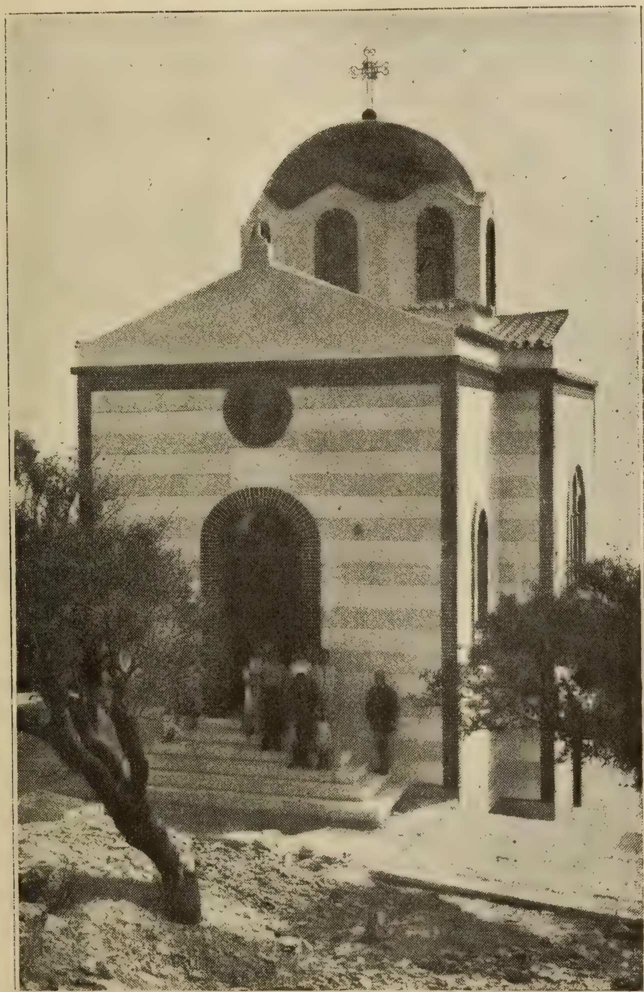
Οὐδεὶς Κεῖος μεταβαίνων εἰς τὴν πατρίδα του ἀπέρχεται, ἐὰν δὲν μεταβῇ ἐκεῖ νὰ προσκυνήσῃ, καὶ οὐδεὶς ζῶν ἐν τῇ ξένῃ δὲν ποθεῖ νὰ διέλθῃ ἡμέρας τινὰς ἐν τῇ μονῇ τῆς Καστριανῆς[1].

ς') *Μονὴ τῆς Ἐπισκοπῆς.*

§ 248. Ἡ μονὴ αὕτη μέχρι τοῦ 1800 δὲν ἦτο ἢ ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐκτισμένος. Κεῖται πρὸς τὸ ἀνατολικομεσημβρινὸν μέρος τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης εἰς τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἠλία. Μοναχός τις, Ἀβράμιος ἐπονομαζόμενος, ἐκ Θεσσαλίας δ' ὁρμώμενος, ἴσως ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ἦλθε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς Κέω καὶ τόσον ἐπιτήδειος καὶ πανοῦργος ἐφάνη, ὥστε ἐξηπάτησε πάντας. Λύκος ὢν ἐφαίνετο ἀρνίον.

[1] Σημ. Ἐκδ. Ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ναΐσκου τοῦ ἀνεγηγερμένου εἰς τὴν θέσιν, ἔνθα εὑρέθη ἡ εἰκών, ἐκτίσθη πρό τινων ἐτῶν κομψὸς ναὸς βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, χορηγοῦντος τοῦ συμπολίτου μας κ. *Δημητρίου Γλεούδη* ἐπιμελείᾳ τοῦ Δημάρχου τῶν Κείων κ. *Κωνσταντίνου Γρ. Ἱερομνήμονος*, ἐκπληροῦντος καὶ τούτου ζωηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ ἱερὰν ἐντολὴν τοῦ ἀειμνήστου πατρός του *Γρηγορίου Κ. Ἱερομνήμονος*, τοῦ ῥηξικελεύθου τούτου δημοτικοῦ ἄρχοντος τῆς πατρίδος μας (1874—1910), ἐπὶ τῆς μακρᾶς δημαρχίας τοῦ ὁποίου πλεῖσθ' ὅσα κοινωφελῆ καὶ ἐξωραϊστικὰ ἔργα ἐπετελέσθησαν ἐν τῇ νήσῳ.

Τοσοῦτον ἅγιος ἐφαίνετο, ὥστε ἀνδρόγυνα ἄτεκνα εἰς τοὺς πόδας του κατέθετον τὴν περιουσίαν των, παρθένοι ἐξ ἀρχοντικῶν οἴκων ἀρνούμεναι τὸν κόσμον προσήρχοντο πρὸς αὐτὸν καὶ ἐγίνοντο μονα-

Ο ΝΕΟΔΜΗΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΣΤΡΙΑΝΗΣ

χαί. Αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ ἱερεῖς ἐξηπατήθησαν ἐκ τῆς ὑποκρισίας καὶ τῆς κατ' ἐπίδειξιν εὐλαβείας του, ὥστε διὰ παντὸς μέσου καὶ τρόπου τὸν συνέτρεχον. Συναθροίσας ὅθεν σχετικῶς μὲ τὴν

ἐποχὴν ἱκανὸν χρηματικὸν ποσὸν καὶ πολλὰ καρπούμενος κτήματα, ἀφιερούμενα, καὶ πᾶσαν συνδρομὴν ἔχων ἀνήγειρε τὰ τείχη τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ καὶ πολλὰ κελλία καὶ κατέστησεν αὐτὸν μοναστήριον καλογραιῶν.

§ 249. Ὁ Ἀβράμιος, ἀφοῦ διὰ τῆς ὑποκρισίας καὶ ψευδευλαβείας του κατώρθωσε νὰ θεωρῆται ὅσιος, προέβη εἰς κουρὰν μοναζουσῶν ἐμποιήσας τὸ αἴσθημα τῆς ἁγιότητος εἰς ἀθῴας παρθένους. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο μία λίαν εὐειδὴς ἐκ Καρύστου, τὴν ὁποίαν εἶχε περισσότερον ὑπὸ τὴν εὔνοιάν του. Εἰς τὴν κουρὰν τῇ εἶχε δώσει τὸ ὄνομα Σοφία καὶ εὐνοίας ἕνεκεν ὠνόμασεν αὐτὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀλιτηρίου ἐζήτησαν καὶ ἄλλαι, ὥστε ἔγιναν τρεῖς αἱ εὐνοούμεναι. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐκ καλυτέρων οἰκογενειῶν, αἱ μᾶλλον νοήμονες καὶ αἱ πρεσβύτεραι, κάτι τι ὑπωπτεύοντο, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὰς ὑποψίας καὶ τοὺς ψιθυρισμούς, ἀπεφάσισε τὰς εὐνοουμένας θαυματουργοὺς καὶ θεολήπτους ν' ἀναδείξῃ. Καὶ δὴ λαβὼν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰκόνα ἐκ τῆς μονῆς ἔκρυψεν αὐτὴν εἰς τὸ παρακείμενον ἀρχαῖον μεταλλωρυχεῖον (καταφύ). Τὴν πρωΐαν, φανείσης τῆς ἀπουσίας τῆς εἰκόνος, ἔδραμεν ὁ Ἀβράμιος εἰς τὴν πόλιν καὶ διὰ κωδωνοκρουσίας συνήθροισε κλῆρον καὶ λαὸν καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἀναχώρησιν τῆς εἰκόνος, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἐξ ἀσεβείας καὶ ἁμαρτιῶν τῶν κατοίκων, καὶ προσεκάλει ἅπαντας εἰς παννύχιον δέησιν, ἵνα ἀποκαλυφθῇ ποῦ κατέφυγεν ἡ εἰκών! Ὀλίγοι ἐδυσπίστησαν· οἱ πολλοὶ ἐπείσθησαν. Ἐγένετο ἡ παννύχιος δέησις καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἡ Σοφία θεόληπτος γενομένη ὡδήγησε τὸν λαὸν εἰς τὸ καταφύ, ὅπου εὑρέθη ἡ εἰκών. Ἡ Σοφία ἔκτοτε ἐθεωρεῖτο ἁγία. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι δύο ἐπεθύμουν ν' ἁγιάσωσι. Κατώρθωσε λοιπὸν καὶ ταύτας διὰ διαφόρων ἐνυπνίων καὶ ὀπτασιῶν νὰ κατατάξῃ εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀγαπητῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ ὀξυδέρκεια ὅμως τῶν Κείων ἤρχισε ν' ἀφυπνίζεται, αἱ καλογραῖαι ἤρχισαν ν' ἀνακοινώνωσι τὰς σκέψεις των εἰς τοὺς συγγενεῖς των, ὑπόκωφοι δὲ ψιθυρισμοὶ νὰ περιτρέχωσι κατὰ τῆς ὁσιότητος τοῦ Ἀβραμίου καὶ τῆς ἁγιότητος τῶν εὐνοουμένων.

Αὗται δὲ τὰς ἐνόουν, καθὼς καὶ ἐκεῖναι. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν διὰ μεγάλου διαβήματος νὰ στρέψουν τὸν ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον φθόνον. Ἐκ συνεννοήσεως λοιπὸν διέδωκαν ὅτι ἐν καιρῷ νυκτὸς ὤφθη αὐταῖς ἄγγελος Κυρίου διατάσσων ν' ἀναγγείλωσιν εἰς τὴν ἀδελφότητα ὅτι ὁ ὅσιος ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ ἱερεὺς (διότι ἦτο ἁπλοῦς μοναχός). Λαβὼν λοιπὸν ὁ ἀσυνείδητος τὴν χειροτονίαν παρὰ τῶν

εὐνοουμένων εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα αὐτοχειροτόνητος ἱερεὺς καὶ τελέσας λειτουργίαν ἐκάλει τὰς μοναχὰς εἰς κοινωνίαν. Τοῦτο πλέον ἐξήντλησε τὴν ὑπομονὴν τῶν μοναζουσῶν καὶ μία ἐξ αὐτῶν, σύζυγος καὶ μήτηρ ἱερέως, ἔφυγεν ἄνευ ἀδείας ἐκ τῆς μονῆς καὶ κατελθοῦσα εἰς τὴν πόλιν κατήγγειλε τὰ γενόμενα τῷ ἀρχιερεῖ καὶ πανθ' ὅσα εἶχεν ἰδεῖ καὶ ἀκούσει καὶ ὑπενόει.

§ 250. Ἦτο δὲ τότε ἀρχιερεὺς ὁ πραότατος καὶ φιλομουσότατος Νικόδημος, ὅστις, ἵνα μὴ προκαλέσῃ σκάνδαλον, διὰ τρόπου εὐσχήμου συνέλαβε τὸν ὅσιον καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, τὰς δὲ εὐνοουμένας ἐξεδίωξε τῆς μονῆς. Συνοδευόμενον τὸ τέρας ὑπὸ ναυτῶν, ἅμα ἐπλησίασεν Ὀθωμανοὺς στρατιώτας, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειάν των λέγον ὅτι συνελήφθη ὑπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτόν, διότι ἤθελε νὰ γίνῃ Τοῦρκος. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἀπηλευθέρωσαν καὶ περιτεμόντες ἐπεριποιοῦντο αὐτόν. Ἀρνησίθρησκος γενόμενος ἀπέφυγε νὰ δώσῃ λόγον. Μένεα πνέων ὁ ἐξωλέστατος καὶ μνησικακῶν κατὰ Κείων καὶ ἀρχιερέως ἐζήτησε καὶ ἔλαβε φιρμάνιον διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς Κέω καὶ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς μονῆς. Ἐλθὼν εἰς Κέω κατῴκησεν ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχιερέως, τὸν ὁποῖον διὰ πολλῶν τρόπων καὶ μέσων ἠρέθιζε καὶ ἐκίνει εἰς ἀγανάκτησιν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ κατορθώσῃ τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους συμβιβασθεὶς καὶ λαβὼν 40.000 γρόσια ἀνεχώρησε παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐκ Καρύστου θαυματουργὸν Σοφίαν μόνον. «Τούτων ὅλων», προσεπιλέγει ἡμῖν ἐν ἐπιστολῇ ὁ αἰδεσιμώτατος Ζαχαρίας Εὐστρατίου, ἱερεὺς οἰκονόμος, «εἶμαι αὐτήκοος μάρτυς ἀκούσας ταῦτα ἐκ δύο ἐπιζησασῶν καλογραιῶν, τῆς Ἐλπίδος καὶ τῆς Ἀγάπης, τὰς ὁποίας καὶ ὑμεῖς, ὑποθέτω, ἐγνωρίσατε, διότι ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς μονῆς ἐμόναζον ἐν τῇ πόλει ἐντὸς τῆς οἰκίας των. Ὁ πατήρ μου, ὁ Μάνθος, αἱ δύο καλογραῖαι καὶ πολλοὶ γέροντες ἐξετασθέντες παρ' ἐμοῦ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ περιστάσεις διηγήσαντό μοι τὰ περὶ Ἀβραμίου. Ἐρώτησον τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἀπαγγελοῦσί σοι». Ποσάκις τέρατα τεράτων ἀνθρωπομόρφων τὰ κάκιστα, δόλιοι καὶ ἀπατεῶνες, δὲν κατορθώνουσι καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον ἀνεπτυγμέναις κοινωνίαις νὰ ἐξαπατῶσι, νὰ ἐξαγοράζωσιν ἐπαίνους, νὰ χαίρωσιν ὑπολήψεως καὶ νὰ ἐκμεταλλεύωνται παντοιοτρόπως τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια!

ζ´) Μονὴ τῆς ἁγίας Ἄννης.

§ 251. Περὶ τῆς μονῆς ταύτης, καίτοι πλησιέστατα τῆς πόλεως κειμένης πρὸς Ἀνατολὰς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, οὐδὲν γινώσκομεν

οὔτε πότε ἐκτίσθη οὔτε ἄλλο τι ἰδιαίτερον περὶ αὐτῆς. Ἐπὶ Λάμπρου Κατσώνη ἐστρατοπέδευεν ἐν αὐτῇ ὁ Ἀνδροῦτσος.

η') *Μετόχια.*

§ 252. Τὰ μετόχια εἶναι ἰδιοκτησία μοναστηρίων. Ἐν Κέῳ δύο ὑπῆρχον μετόχια, ὁ Ἅγιος Εὐστάθιος, ὅπου εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ τὸ τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμόναζον μοναχοὶ ἐκ Σερίφου τῆς μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν. Εἰς τὸ μετόχιον Ἅγιον Εὐστάθιον τὸν θεμέλιον λίθον ἔθεσαν μοναχοὶ ἐκ τῆς μεγάλης μονῆς τῆς Ἄνδρου, Παναχράντου ἐπονομαζομένης, περὶ τὸ 1650. Εἰς τὸ μετόχιον τοῦτο ἐτελεῖτο τὴν 20 Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ 1842 πανήγυρις, παρὰ τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων γινομένης τῆς χορηγίας. Ἔκτοτε, ἐρειπωθέντος τοῦ ναοῦ, οὐδεὶς ἐπελάβετο τῆς ἀνακαινίσεως, τὸ δὲ μετόχιον τοῦ Σταυροῦ, διαλυθεισῶν τῶν μονῶν, περιῆλθε διὰ συννενοήσεως μετὰ τῶν πατέρων τῆς μονῆς τῆς Σερίφου εἰς τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου καταγόμενον Διονύσιον Ῥάμπιαν, ἱερατεύοντα ἐν Κέῳ. Ἤδη εἶναι ἐνδιαίτημα τῶν ἐκ Σίφνου ἀγγειοπλαστῶν.

Γ') Γράμματα.

§ 253. Καὶ κατὰ μὲν τὴν Ἑλληνικὴν περίοδον εἴδομεν πόσον τὰ γράμματα ἦσαν ἐν ἀκμῇ ἐν Κέῳ, ὑπὸ τίνων ἀνδρῶν ἀντεπροσωπεύοντο, καὶ ὅτι ἡ Κέως εἶχεν ἀποβῇ φωτεινὴ τῶν γραμμάτων ἑστία, ἐσθλὴ μήτηρ σοφίας [1]. Περιληφθεῖσα ἔπειτα εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐβυθίσθη εἰς ἀφάνειαν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐσβέσθη ὁλοτελῶς τῶν γραμμάτων ἡ μικρὰ ἑστία. Εἰκάζομεν δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι, μόλις ἀναφανεῖσα ἡ Κέως ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἤ, μᾶλλον εἰπεῖν, ὅτε ἐπέκειτο ἡ δουλεία, ἀπαντῶμεν ἐν αὐτῇ μαθητὰς καὶ διδασκάλους, ὁποίους δὲν ἤθελεν εὑρεῖ τις ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. Πληροφορούμεθα δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀκομινάτου, πρὶν ἢ ἡ Κέως, ἐννοεῖται, ὑπὸ τῶν Φράγκων ὑποδουλωθῇ. Γράφων πρὸς τὸν καθηγούμενον τῶν ἁγίων ὁμολογητῶν ὁ ἀείμνηστος ἱεράρχης προστίθησιν. «Ἄκουσον δέ μου καὶ ὃ περὶ τοῦ παιδὸς ὑποθήσομαι. Ἰατρευθήτω ὁ παῖς.... ἔπειτα στεῖλον αὐτὸν ἐνταῦθα οὐκέτι ἐν τῷ τοῦ ἡγουμένου κελλίῳ διαιτησόμενον, ἀλλὰ τοῖς *λοιποῖς παισὶ καὶ συμμαθηταῖς* συντραφησόμενον. Οὐχ εὑρήσεις παρὰ τὸν κύριον

[1] Ἀκομινάτου ἐπιστολαί.

Γεώργιον κρείτονα διδάσκαλον ἕτερον ἐν τῷ τῆς Ἑλλάδος κλίματι». Ὥστε κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους ἀπαντῶμεν καὶ διδάσκαλον ἔξοχον καὶ μαθητάς, ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι πιθανῶς καθ' ὅλην τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην περίοδον, τὴν βυζαντινήν, δὲν ἔλλειψαν ἀπὸ τοῦ νὰ διδάσκωνται τὰ γράμματα ἐν Κέῳ.

§ 254. Ἐπὶ φραγκοκρατίας τὸ μόνον μνημεῖον τῶν γραμμάτων, τὸ ὁποῖον γινώσκομεν, εἶναι ὅτι κατέλιπεν αὕτη ὄπισθέν της πληθὺν λέξεων καὶ φράσεων ἀναμιγνυομένων εἴς τε τὴν λαλουμένην καὶ γραφομένην γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν τερατωδῶς παρεμόρφωσε.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα ἐδιδάσκοντο βαναύσως πως ὑπὸ τῶν ἱερέων. Ὡς σχολεῖον δὲ ἐχρησίμευον οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ μαθηταί, ἅμα ἐμάνθανον εἰς μίαν φυλλάδα τὸ ἀλφάβητον καὶ ὁπωσοῦν τὴν ἕνωσιν συμφώνων καὶ φωνηέντων, ἤρχιζαν τὸν συλλαβισμὸν ἀπαγγέλλοντες οὕτως. Ἔψιλον γιώτα σίγμα=εἰς, τὰ ὄμικρον=τὸ καὶ οὕτω καθεξῆς μὲ τὸν ἴδιον τόνον καὶ ῥυθμόν, μέχρις οὗ διὰ τοιούτου συλλαβισμοῦ ἐκφωνήσωσι τὸ « Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν ».

Ἅμα ἐμάνθανον τὴ φυλλάδα, προεβιβάζοντο εἰς τὴν Ὀκτώηχον καὶ μετ' αὐτὴν εἰς τὸ Ψαλτήριον, εἰς ὃ ἐπερατοῦτο ἡ σειρὰ τῶν μαθημάτων. Ἡ γραφὴ μετὰ τὴν γύμνασιν ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐδιδάσκετο ἐπὶ τοῦ χάρτου συνισταμένη εἰς τὴν γραφὴν τῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3 κτλ. καὶ εἰς ὑποδείγματα νουθετικά, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν ἦτο καὶ τὸ ἑξῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπειλητικῶς ὑπεδεικνύοντο τὰ εἴδη τῆς τιμωρίας κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς κακογραφίας καὶ ἐχαρακτηρίζετο ἡ βαναυσότης τῆς διδασκαλίας.

« Ἄρξον, χείρ μου ἀγαθή, γράψον γράμματα καλά, μὴ δαρθῇς, μὴ παιδευθῇς καὶ στὸν φάλαγγα βαλθῇς ».

§ 255. Γινώσκων τις ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἦτο γραμματικὸς τέλειος, ἐπαξίως δυνάμενος νὰ φέρῃ εἰς τὸ ζωνάριόν του τὸ ἐξ ὀρειχάλκου μακρόουρον καλαμάριον καὶ τὴν ἐκ πτεροῦ πένναν εἰς τὸ ὠτίον του, δείγματα τρανώτατα τῆς γραμματικῆς του ἀξίας καὶ ἱκανότητος, καὶ τὸ σπουδαιότερον ἄξιος «νὰ βάλῃ πετραχῆλι», τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ μεγαλυτέρα εὐχή, τὴν ὁποίαν ἠδύνατό τις ν' ἀπευθύνῃ πρὸς νεαρὸν ἀπόφοιτον ἄξιον νὰ γίνῃ παπᾶς, διότι ἤρκει ὁ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωτισμὸς διὰ τὰ παραιτέρω, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ τοῦ Ἀποστόλου « καὶ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου τούτου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ ».

§ 256. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ἐν ἔτει 1783 ἀπαντῶμεν

σχολείου ἀνέγερσιν. Εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς πόλεως, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς, ἐπὶ τῆς κατωφερείας τοῦ ὄρους τῶν Μύλων, πλησίον ἀποτόμων βράχων, ὑπάρχει καὶ νῦν ἔτι κτίριον, ὑπεράνω τῆς θύρας τοῦ προαυλίου τοῦ ὁποίου εἶναι ἐντετειχισμένη μαρμαρίνη πλάξ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ

ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΟΤΑΤΟΥ
ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΡΑΓΟΜΑΝΟΥ ΤΟΥ
ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΠΑΓΚΑΛΟΥ
ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΨΠΓ
ΙΟΥΝΙΟΥ ΙΘ

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης γίνονται γνωστὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἱδρυτῶν καὶ τὸ ἔτος τῆς ἱδρύσεως τοῦ σχολείου, τὸ ὁποῖον παραμένει μέχρι σήμερον χρησιμοποιούμενον ὡς ἑλληνικὸν σχολεῖον[1]. Κατωτέρω τῆς οἰκοδομῆς ταύτης εἶναι ἄλλη ἠρειπωμένη πρὸ πολλοῦ, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεως ἄλλης εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου, καθὰ ἀνωτέρω ἐξετέθη.

§ 257. Εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ[2] ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ σχολείου τῆς Κέας ἐπιστολὴν ἀπὸ φίλον τοῦ Θέωνος, τὴν ὁποίαν παραθέτομεν αὐτολεξεί, διότι εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἱστορία τοῦ σχολείου γραμμένη ἀπὸ τὸν σοφὸν Κοραῆν. Ἡ ἐπιστολὴ γραμμένη ἀπὸ τὴν νῆσον Κέαν καὶ ἀπὸ φίλον τοῦ Θέωνος, ἐντόπιον τῆς νήσου, ἐνδιελάμβανε τὰ ἑξῆς. «Εἰς τὴν πατρίδα μου Κέαν ἦτο πρὸ πολλοῦ ἑλληνικὸν σχολεῖον, διατηρούμενον μὲ ἔξοδα τῆς πόλεως. Ἀλλὰ περιστάσεις καὶ ἀνωμαλίαι πολιτικαὶ[3] (αἱ ὁποῖαι ἠνάγκασαν καὶ ἐμὲ νὰ φύγω πολὺ νέος ἀπὸ τὴν πατρίδα μου) κατὰ τὸ 1791 ἔτος ἔφεραν τοὺς συμπατριώτας μου εἰς ἔνδειαν τόσον μεγάλην, ὥστε ἐβιάσθησαν νὰ παραιτήσουν τὸ σχολεῖον εἰς ἐρήμωσιν διδασκάλων καὶ μαθητῶν. Τὸ κτίριον ἦτο καλὸν καὶ εἰς χαριεστάτην θέσιν ἐκτισμένον, ἀλλὰ παρα-

[1] (Σημ. Ἐκδ.) Τὸ κτίριον τοῦτο ὑφίστατο καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο οὕτω καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφεν ὁ συγγραφεύς. Πρό τινων ὅμως ἐτῶν κατηδαφίσθη καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Κράτους διδακτήριον στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τοῦ γνωστοῦ τύπου, συμφώνως τῷ ὁποίῳ ἔχουσιν ἀνεγερθῆ τοιαῦτα εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς Ἑλλάδος, χρησιμοποιούμενον ἔκτοτε ὡς δημοτικὸν σχολεῖον τῶν ἀρρένων.

[2] Ἔκδοσις Ὁμήρου Βολισσινή.

[3] Ἐννοεῖ τὰς ἐπὶ Λάμπρου Κατσώνη.

μεληθὲν οὕτω κατεκρημνίσθη εἰς τρόπον, ὥστε δὲν ἐγνωρίζετο πλέον, ἂν ἦτο σχολεῖον. Ἔμεινεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἕως τὸ 1805 ἔτος...... Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχιερατεύετο ἡ πατρίς μου ἀπὸ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀρχιερέα Νικόδημον, Ἄνδριον τὴν πατρίδα καὶ ἀνδρεῖον τὴν ψυχήν. Ὁ καλὸς οὗτος ἀρχιερεὺς ἦτο στολισμένος μὲ παιδείαν, ὄχι ὅμως ἀνάλογον μὲ τὸν ὁποῖον ἔχει σφοδρὸν ἔρωτα παιδείας. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ὠφελήσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἐπαρχιώτας του, καὶ μὲ δαπάνην τοῦ κοινοῦ καὶ ἰδικήν του ἀνώρθωσε τὸ κατακρημνισμένον σχολεῖον. Ἠξεύρεις τί ἔκαμνεν ὁ καλὸς οὗτος ποιμὴν διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἐπαρχιώτας του; Ἔρριπτε τὴν μηλωτήν, ἐζώνετο τὴν ποδιάν, καὶ μὲ τὴν βαρειάν, μὲ τὸν λοστόν, τὴν σφήναν κ.τ.λ. εὔγανε ὁ ἴδιος πέτρας καὶ ἐβοήθει τοὺς ὑπουργοὺς νὰ τὰς φέρουν εἰς τὸ κτίριον. Τελειωθείσης τῆς οἰκοδομῆς, ἔφερεν εἰς τὸ σχολεῖον δύο διδασκάλους, τὸν μὲν Κεῖον, τὸν δὲ Πάριον· ἐσυνάχθησαν πολλοὶ νέοι συμπατριῶται μου μαθηταί. Ὁ δὲ χρηστὸς Νικόδημος ἐνθρονίσθη καὶ αὐτὸς μαθητὴς τελειοποιούμενος εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ διδασκόμενος τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ διεγείρων οὕτω τοὺς ἱερεῖς νὰ κάμνουν τὸ αὐτό..... Ἄκουσον ἀκόμη, ἂν δὲν βαρύνεσαι. Ὁ Νικόδημος ἔχων ἀδελφὴν καλήν, τὴν ἔδωκε γυναῖκα εἰς τὸν Πάριον διδάσκαλον, ὀνομαζόμενον Καλούδην..... μὲ συμφωνίαν νὰ ὑπάγῃ ὁ Πάριος διδάσκαλος εἰς τὴν Χίον νὰ σπουδάσῃ μὲ δαπάνην τοῦ Νικοδήμου τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν τρεῖς χρόνους πλησίον τοῦ Βάμβα, ἔπειτα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κέαν καὶ ν' ἀκολουθῇ ἐπὶ ζωῆς του τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων εἰς τὸ σχολεῖον».

§ 258. Δίδακτρα διὰ τὸν γραμματοδιδάσκαλον ἦσαν ἕνα κρίθινο ψωμὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν γεωργῶν, 10 παράδες κάθε Δευτέραν ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν χωριανῶν. Εἰς ταῦτα προσετίθεντο καὶ μικρὰ δῶρα, ὅταν τὸ παιδίον ἐπροβιβάζετο ἀπὸ τὴν φυλλάδα εἰς τὴν Ὀκτώηχον καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸ Ψαλτήριον.

Περὶ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου εἶχεν ἄλλως. Ἐν τῷ κώδικι δύο ἀνευρίσκομεν περὶ τοῦ σχολείου ἔγγραφα. Τὸ μὲν ἓν εἶναι συμφωνητικὸν διδασκάλου, τὸ δὲ ἕτερον προικοδότησις ἢ ἀφιέρωσις βιβλίων, ἀμφότερα λίαν χαρακτηριστικά, καὶ μάλιστα τὸ ἀφιερωτικὸν διὰ τὸ ὕφος, εἰς ὃ εἶναι γεγραμμένον. Εἰσὶ δὲ τὰ ἑπόμενα.

Συμφωνητικὸν διδασκάλου.

Διὰ τοῦ παρόντος μας δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν γεγραμμένοι ὅτι ἐσυμφωνήσαμεν τὸν ἱερολογιώτατον Κὺρ Ἄνθιμον νὰ παρα-

δίδῃ τὰ γραμματικὰ μαθήματα μὲ ὅλην τὴν προσήκουσαν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν εἰς ὅσα παιδία ἤθελον συντρέξωσιν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ διὰ χρονικόν του μισθὸν ἔχει νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὸ κοινόν μας γρ. 300 εἰς τρεῖς ῥένταις δηλ. αην Σεπτεμβρίου τὰ 100· πάλιν αην Ἰανουαρίου τὰ ἄλλα 100· καὶ τὰ ῥέστα τῆς ἐξοφλήσεως αη μαΐου, ὁποῦ τελειώνουν ἡ τρεῖς ῥένταις· καὶ ὅταν τελειώσῃ ὁ χρόνος ὁποῦ γίνεται 18 Ἰουλίου εἶναι οἰκοκύρης. Εἰμὲν ἔχει εὐχαρίστησιν νὰ μένῃ καὶ δι᾽ ἄλλον χρόνον καὶ θέλει ἀκολουθεῖ πάλιν ὁ αὐτὸς μισθὸς τῶν 300 γρ., πρὸς τούτοις θέλει λαμβάνει κάθε δευτέρα ὅλου τοῦ χρόνου ἕνα ψωμὶ σιταρένιον, ἀπὸ τὰ παιδία ὅμως ὅπου ἔχουν σιταρένιον· ἀπὸ δὲ τὰ ἄλλα ἀπὸ 2 μπουλιὰ καὶ θέλει εἶναι χρέος μας πρὸς τούτοις νὰ τῷ δίδωμεν καὶ ὀσπίτιον πληρώνοντος τοῦ κοινοῦ μας τὸ ἐνοίκιον· πρὸς τούτοις ἐὰν πληρωθέντος τοῦ χρόνου ἠθέλομεν ἰδῇ ὅτι δὲν γίνεται ἡ πρέπουσα ἐπίδοσις εἰς τοὺς μαθητάς, ἔχομεν τὸ ἐλεύθερον τόσον ἡμεῖς νὰ ἀντισυνιστῶμεν ἄλλον προκομενέστερον ἐὰν εὕρωμεν· τόσον ἡ ἱερολογιότης του νὰ ἀναχωρῇ ἀκωλύτως ὅπου ποτὲ βούλεται· ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας ἐγράφθη τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον παρὰ πάντων ἡμῶν

1804 Ἰουλίου 13

Οἰκονόμος βεβαιοῖ
Σακελάριος βεβαιοῖ
Χωρεπίσκοπος βεβαιοῖ
Χαρτοφύλαξ βεβαιοῖ
κανστρήνσιος βεβαιοῖ
Ρεφερενδάριος βεβαιοῖ
νομοφύλαξ βεβαιοῖ
δικαιοφύλαξ βεβαιοῖ
ὁ λογοθέτης Ἰάκωβος πάγκαλλος βεβαιοῖ ἂς μὴν ἦναι μὲ τὴν θέλησιν τοῦ κοινοῦ
δημητράκης Ρώτας βεβαιοῖ
ζέπος Ρώτας βεβαιοῖ
μιχαὴλ πάγκαλλος βεβαιοῖ
νικόλαος ἀναστασίου βεβαιοῖ
βρανᾶς σέρβος βεβαιοῖ
πατεστῆς πάγκαλος βεβαιοῖ
νικόλαος τζόρτζη ῥώτα βεβαιοῖ
γεώργιος Χωματιανὸς βεβαιοῖ
Ἰωάννης ξιφίας βεβαιοῖ
Τζώρτζης Κουμπαροῦτσος βεβαιοῖ

Ἀφιέρωσις βιβλίων.

«Ζηλωτὰ τὰ καλά! καὶ Θεῷ προσφιλῆ καὶ ἀνθρώποις ἀρεστὰ καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ἀνὰ πρὸς ἱερὰ καὶ θεῖα συντείνοντα διδάγματα μαθημάτων καὶ λόγων καὶ μουσῶν στολισμόν. Ἔνθεος κἀγὼ ὡς φιλόπατρις ἐνορῶν τὸν τῆς Πατρίδος πόθον ἐν ταύτῃ τῇ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἐποχῇ πρὸς ἀνέγερσιν καὶ ἀποκατάστασιν σταθερὰν τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ ἀγαθὰς ἔχων ἐλπίδας εἰς αὔξησιν προβαίνουσαν ἐπὶ τοῦ μέλλον-

τος ταύτην τὴν καλὴν ἀρχὴν καὶ *συνεργεῖσθαι* τὰ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων διὰ συστήσεως ἀνεξαλείπτου διδασκάλων, ἐπεύχομαι διαιωνίζων αὐτήν. καὶ εἰς ἔνδειξιν τοῦ ζήλου μου καὶ καλὴν ἀπαρχήν, πρὸς μίμησιν καὶ ἄλλων βελτιωτέρων, ἐμοῦ προσφέρω δῶρον προικοδοτικὸν καὶ ἀφιέρωμα αἰώνιον διὰ μνημόσυνόν μου, εἰς τὴν βιβλιοθήκην ταύτην τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τὰ παρόντα εὑρισκόμενά μοι βιβλία· ἤτοι ἓν λεξικὸν τοῦ γεωργίου, ἕνα σκριβέλιον, τέσσαρας τόμους τῆς ἐγκυκλοπαιδείας, δύω τόμους τοῦ Ξενοφῶντος, δύω γραμματικὰς τοῦ Ματθαίου, μίαν γραμματικὴν τοῦ κατιφόρου, μίαν βισσαρίωνος, ἕναν τόμον Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὰ ἅπαντα, ἓν εὐαγγέλιον ἐξηγητὸν εἰς ἁπλῆν φρᾶσιν, μίαν ἱερὰν κατίχησιν, μίαν ἀποθήκην τῶν παίδων, ἕναν τόμον ἱστορικὸν τοῦ πολέμου, μίαν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, ἅπερ οἱ κατὰ καιρὸν ἐπίτροποι τῆς σχολῆς διαφυλάττοντες ἀλληλοδιαδόχως, ἐγχειριζέτωσαν εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν διδασκάλους ὅπως ἔχωσιν αὐτὰ ἐν χρήσει πρὸς διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν, ὑπὸ ἀρὰν καὶ καταδίκην αἰωνίου κολάσεως, ὄντος οἱουδήποτε τοῦ βουλευσομένου ἱεροσυλῆσαι αὐτά, ἢ ἀφαιρέσαι τι ἐξ αὐτῶν. Διὸ καὶ ἐγένετο τὸ παρόν μου ἐνυπόγραφον ἀφιερωτικὸν βεβαιωθὲν ταῖς τιμίαις ὑπογραφαῖς τῶν εὐγενῶν ἀρχόντων καὶ ἐπιτρόπων τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ τῇ ἐπιβεβαιώσει τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ Δεσπότου Κυρίου Κυρίου νικοδήμου, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἤδη σχολαρχοῦντος σοφολογιωτάτου διδασκάλου, κὺρ Ἐπιφανίου καὶ ἐχέτω τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀσφάλειαν. 1814 Ὀκτωβρίου 3 ἐν νήσῳ Κέᾳ. λογοθέτης Ἰάκωβος πάγκαλος καὶ ἐπίτροπος ταύτης τῆς σχολῆς βεβαιοῖ.»

§ 259. Ἡ αὐστηρότης τῶν διδασκάλων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τοῦ μετρίου. Αἱ ἐπιβαλλόμεναι τιμωρίαι εἰς τὸν ἀμελῆ μαθητὴν ἦτο κάθειρξις, ἕως οὗ μάθῃ τὸ μάθημα. Εἰς τὸν ἄτακτον ῥαβδισμοὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν ἢ ἐπὶ τῶν ὀπισθίων κρατουμένου τοῦ τιμωρηθησομένου ὑπὸ ἑτέρου μαθητοῦ ἰσχυροτέρου ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ (καβάλλα) καὶ δυναμένου νὰ κρατῇ τὸν ῥαβδιζόμενον. Εἰς τὸν κακοήθη, μουτζούρωμα, γονάτισμα ἐφ' ὑψηλοῦ μέρους, ἐπὶ παραθύρου π. χ., διὰ νὰ εἶναι ὁρατὸς εἰς ὅλους, βέργα ἢ βίτσα εἰς τὸ στόμα, κρατουμένη ὁριζοντίως διὰ τῶν ὀδόντων καὶ ὕψωσις τῶν χειρῶν. Ὑπερτάτη τῶν τιμωριῶν ἦτο ὁ φάλαγγας, συνιστάμενος εἰς ξύλον εὐθύ, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἦτο προσδεδεμένον σχοινίον. Ὁ τιμωρηθησόμενος μαθητὴς ἐξηπλοῦτο χαμαὶ ὕπτιος καὶ οἱ πόδες του ἐτίθεντο μεταξὺ τοῦ ξύλου καὶ τοῦ σχοινίου. Ἔπειτα περιεστρέφετο τὸ ξύλον, τὸ δὲ σχοινίον περιετυλίσσετο περὶ αὐτὸ μέχρι περισφίγξεως τῶν

ποδῶν, ὅτε ἑκάτερον τῶν ἄκρων τοῦ ξύλου παρεδίδετο εἰς μαθητὰς νὰ κρατῶσιν. Ὁ φοβερὸς διδάσκαλος τότε ἐκτύπα εἰς τὰ πέλματα τοῦ ἀτυχοῦς μαθητοῦ διὰ βουνεύρου οὐχὶ ἐλαφρῶς, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς ἐπιβαλλομένης τιμωρίας, ἕως δεκάκις. Τὸν ἀριθμὸν δέκα δὲν ὑπερέβαινεν. Ὁ μαθητὴς ἐμωλωπίζετο τόσον πολύ, ὥστε ἐπὶ ἡμέρας δὲν ἐδύνατο νὰ περιπατήσῃ.

§ 260. Διδάσκαλοι ἀναφέρονται·

1) Ὁ ἱερολογιώτατος κῦρ Ἄνθιμος (1804).

2) Ἐπιφάνιος (1814), ὅστις γίνεται γνωστὸς ἔκ τε τοῦ ἀφιερωτικοῦ καὶ ἔκ τινος ἐπισημειώσεως ἐν τῷ κώδικι, ἐχούσης οὕτω· «ἐδώσαμεν τοῦ διδασκάλου Ἐπιφανίου διὰ τὴν τριμηνίαν του γρόσια 125».

3) Ὁ Πανταλαμουρῆς, γραμματοδιδάσκαλος Κεῖος.

4) Ὁ Παπαδημήτρις Κεῖος.

§ 261. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχολείων ἀλληλοδιδακτικοῦ τε καὶ ἑλληνικοῦ ὑπῆρξαν ἐξαίρετα. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων πρὸ τῆς πρώτης βασιλείας ἦσαν ἐγγράμματοι. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τοπικῆς συνελεύσεως, συγκροτηθείσης τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου 1831 πρὸς ἐκλογὴν ἐκλεκτόρων διὰ τὴν ἐκλογὴν πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων τῆς ἐπαρχίας διὰ τὴν ἐν Ἄργει ἐθνικὴν Συνέλευσιν, εἰς τὸ ὁποῖον πρακτικόν εἰσιν ὑπογεγραμμένοι ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἰδίᾳ χειρί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε´

ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ

§ 262. Καθὼς ἐν πάσῃ κοινότητι, μάλιστα δὲ ὀλιγαρχικῇ, ὁ πληθυσμὸς διακρίνεται εἰς τάξεις, οὕτω καὶ ἐν Κέῳ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρχε διάκρισις τάξεων, ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τρόπου τοῦ πολιτεύεσθαι καὶ ἀναγνωριζομένη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν Κοινότητα. Οἱ προεστῶτες, ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς τάξεως λαμβανόμενοι, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τοῖς ἐγγράφοις, ὁσάκις ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν, ἀπεκάλουν αὐτὸν *κοινὸν λαὸν* ἢ κοινὸν *ῥαγιᾶν*.

Ὁ κοινὸς ῥαγιᾶς πάλιν ἀνεγνώριζε τὴν ἀρχοντικὴν τάξιν, εἰς τὴν

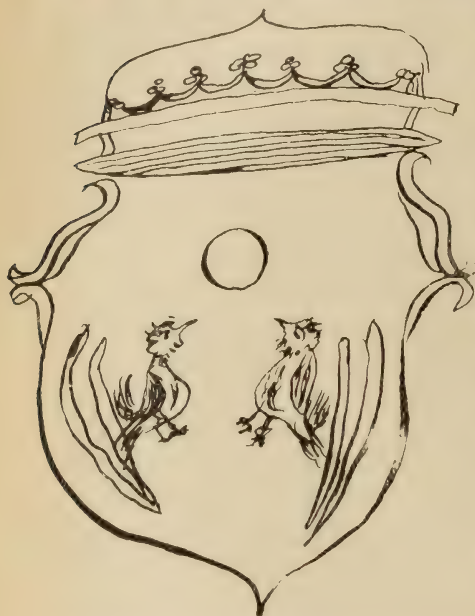
ὁποίαν ἀπένεμεν ἰδιαίτερον σεβασμόν, διότι οἱ ἄρχοντες ἦσαν ὑπερέχοντες ἐν πᾶσι, πλουσιώτεροι καὶ κάτοχοι τῶν εὐφορωτέρων κτημάτων. Μεταξὺ τῶν ἀρχόντων καὶ χωρικῶν ἢ γεωργῶν ὑπῆρχεν ἡ μεσαία τάξις, ἡ τῶν χωριανῶν. Ὥστε ἐκτὸς τοῦ κλήρου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμὸς σχετικῶς μὲ τὸν πληθυσμὸν ἦτο ἀρκετὰ σεβαστός, τρεῖς ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμέναι τάξεις ὑπῆρχον.

1) Οἱ ἄρχοντες ἢ προύχοντες ἢ ἀρχοντολόγιον.

§ 263. Ἐκ τῆς τάξεως ταύτης ἐλαμβάνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ προεστῶτες. Τὸ ἀξίωμα τοῦ προεστῶτος ἦτο αἱρετόν, τὸ δὲ τοῦ ἄρχοντος κληρονομικόν. Διέφερον οἱ ἄρχοντες τῶν ἄλλων τάξεων κατά τε τὴν ἀνατροφήν, τὴν παίδευσιν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν. Πολλοὶ αὐτῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλάλουν καὶ ἔγραφον τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικήν. Ὁ ἄρχων ἔφερε καλουπάκιον εἰς τὴν κεφαλὴν χειμῶνός τε καὶ θέρους ἢ σκούφιαν κόκκινην ἐκ λιβόρνου, ὑπενδυομένην δι' ἑτέρας λευκῆς, ἀναστρεφομένης ἔξω καὶ περιβαλλούσης τὴν πρώτην μέχρι τοῦ μέσου, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ἔμενε κόκκινον καὶ τζακιζόμενον ἐκρέματο ὀπίσω ἢ πλαγίως. Τὸ ἀντερί, περιζωννύμενον διὰ ζώνης πλατείας περὶ τὴν ὀσφύν, τὸ κοντογοῦνι, ἡ μηλωτὴ ἢ ὁ τζουμπές, ἡ λευκὴ κάλτσα ἀπετέλουν τὴν ἀμφίεσιν αὐτῶν. Θαυμασίως ὁ ἄρχων ἢ ὁ προεστὼς ὑπὸ τὸ καλουπάκιον καὶ τὴν μηλωτὴν ἥνωνε τοὺς δύο ἀντιθέτους χαρακτῆρας, τοῦ δούλου καὶ τοῦ δεσπότου. Δουλοπρεπὴς καὶ εὐτελὴς ἐνώπιον τοῦ Τούρκου δεσπότου, ἦτο σοβαρός, ἀγέρωχος, ὑπερήφανος καὶ αὐστηρὸς ἀπέναντι τοῦ κοινοῦ ῥαγιᾶ, τοῦ χωρικοῦ, λαμβάνων ἦθος δεσπότου. Διερχόμενος διὰ τῆς ἀγορᾶς ἢ ἄλλοθι πρὸ τοῦ ἄρχοντος ὁ κοινὸς ῥαγιᾶς ὤφειλε νὰ πεζεύσῃ ἀπὸ τοῦ ὄνου ἢ ἡμιόνου, νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ νὰ κλίνῃ εὐσεβάστως ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὁ ἄρχων ἦτο πρωτοκάθεδρος πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰς τὴν τράπεζαν, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὸν ναόν. Ἦτο ἄξιος τοῦ τίτλου τοῦ *κλαμπροτάτου*, δι' οὗ προσηγορεύετο, καὶ χάριν αὐτοῦ συνεκδοχικῶς πᾶς Κεῖος ἐκλαμπρότατος. Καίτοι δεσποτικῶς φερόμενος πρὸς τὸν κοινὸν ῥαγιᾶν, ὁ ἄρχων ἦτο ἀφ' ἑτέρου καὶ πατὴρ πρὸς αὐτὸν καὶ ὑπερασπιστὴς καὶ σωτήρ.

§ 264. Ἐπιφανεστάτη τῶν ἐκ τοῦ ἀρχοντολογίου οἰκογενειῶν ἦτο ἡ τῶν *Παγγάλλων*, ἐξ Ἑνετίας μὲν καταγομένη, ἀλλ' ἐν Κρήτῃ τὸ πρῶτον ἀποκαταστᾶσα, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1669) ἐλθοῦσα εἰς Κέω. Τὸ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐπὶ μαρμάρου ἀναγεγλυμμένον εὑρίσκεται ἐντετειχισμένον ὑπεράνω τῆς Πύλης τοῦ εἰς τὸ Κάστρον οἴκου τῶν Παγγάλλων.

Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου παρίσταται ἄρτος (panis) καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ ἄρτου ἀνὰ εἷς ἀλέκτωρ (gallus) ὑποβαστάζοντες καὶ οἱ δύο στέμμα, κύκλῳ δὲ ἡ ἰταλικὴ ἐπιγραφὴ *Marca della casa Pangali*, ἤτοι οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας Παγγάλλων. Ἐκ τοῦ panis gallus σχηματισθέντος τοῦ ἐπωνύμου, διετηρήθη ἡ ὀρθογραφία εἰς τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἀπαντῶσιν αἱ ὑπογραφαὶ ἐν τῷ κώδικι «Πάγγαλλος». Οἱ Πάγγαλλοι εἶχον συγκεντρώσει εἰς ἑαυτοὺς τὰ κυριώτερα προξενεῖα· ἐξ αὐτῶν ἐγίνετο ὁ λογοθέτης, ὅστις πρῶτος τῶν λαϊκῶν προεστώτων ἦτο καὶ πρῶτος ὑπεγράφετο ἐν τοῖς ἐγγράφοις καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐκαλεῖτο τὸ κόμμα καὶ οἱ περὶ αὐτὸν *λογοθετιάνοι*. Εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτῶν ἀνῆκε καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Μελέτιος Πάγγαλλος. Ἠρίθμει ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐπὶ τουρκοκρατίας 50 οἰκίας. Σήμερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐξέλιπεν ὁλοσχερῶς.

ΟΙΚΟΣΗΜΟΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΑΓΓΑΛΛΩΝ

Τῆς ἀντιθέτου μερίδος τῶν λογοθετιάνων προΐστατο ὁ καντζηλιέρης, ἀνήκων κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετηρίδα εἰς τὴν οἰκογένειαν Ῥεβελάκη.

§ 265. Ἡ οἰκογένεια *Ῥώτα (Rota)* ἀνῆκεν ἐπίσης εἰς τὰς ἀρχοντικὰς καὶ ἠρίθμει 20 οἰκογενείας. Ὁ Ἰάκωβος Ῥώτας διεκρίνετο ἐπὶ παιδείᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Βιώσας ἐν Τεργέστῃ ὡς ἔμπορος εἶναι γνωστὸς καὶ εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ὡς ἐκδοὺς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κοραῆ, καὶ εἷς ἐκ τῶν τριῶν αὐτοῦ ἐπιτρόπων. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνῆκε καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Νεόφυτος Ῥώτας καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τριφυλίας Γρηγόριος, ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ κάτοχος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

Χωματιανοί. Περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης μυθολογεῖται ὅτι ἐπῆλθέ ποτε εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν γενικὴ καταστροφὴ εἰς τὸν τόπον, ὥστε ἀπέμεινεν ἐκεῖ μία μόνον οἰκογένεια. Εἰς ταύτην ὑπὸ τῶν μετοίκων

ἐδόθη τὸ ἐπώνυμον χωματιανὴ ὡς μόνην ἐκ τοῦ τοπικοῦ χώματος.

§ 266. Εἰς τὰς ἀρχοντικὰς οἰκογενείας ἀνῆκε καὶ ἡ τῶν *Σοφιανῶν*. Περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀρκεῖ νὰ παραθέσωμεν τὸ ἀκόλουθον πιστοποιητικόν, τὸ ὁποῖον περιεσώσαμεν, καὶ τὸ ὁποῖον παραρτῶμεν καὶ ἐν πρωτοτύπῳ.

« Ὁ Τζιᾶς καὶ Θερμίων Νικόδημος ἐπιβεβαιοῖ.

» Πιστοποιοῦντες δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι κληρικοί » τε καὶ προεστῶτες τῆς νήσου Τζίας, ὁμοίως καὶ οἱ κατ' ἔτος ἐκλε» γόμενοι εἰς τὸ διοικεῖν καὶ προστατεύειν τῆς κοινότητος ταύτης τῆς » πόλεως ὅτι οἱ ἐπιφέροντες τὸ παρὸν ἡμῶν μαρτυρικὸν κύριοι ὅ τε » Πέτρος, Γεώργιος, Νικόλαος καὶ Ἀνδρέας ὑπάρχουσιν υἱοὶ γνήσιοι » τοῦ ποτὲ κυρίου Ἀναστασίου Σοφιανοῦ καὶ τῆς εὐγενοῦς ἡμῶν ποτὲ » συμπολίτιδος καὶ νομίμου συζύγου αὐτοῦ κυρίας Μαρίας καὶ τέκνα » τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· διὸ μαρτυροῦντες ἀποδεικνύομεν ὅτι » ἡ φαμιλιὰ αὕτη τῶν Σοφιανῶν ὑπῆρξε ποτὲ μία τῶν πρώτων εὐγε» νῶν φαμιλιῶν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἀφ' οὗ δὲ κατεξουσιάσθη » ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καταδυναστευόμενοι μετοίκησαν εἰς τὴν ἡμετέ» ραν νῆσον· οἱ ὁποῖοι ὡς ἄρχοντες ἔκτοτε ὁσάκις ἐκλέχθησαν ὑπὸ τοῦ » Δήμου διοίκησαν πάντοτε τὴν ἡμετέραν κοινότητα τιμίως τε καὶ εὐσυν» ειδήτως καθὼς καὶ οἱ ἄνω διειλημμένοι αὐτάδελφοι προεστεύσαν» τες, διοίκησαν αὐτὴν ὡσαύτως ἄχρι χθὲς καὶ πρῴην μὲ τὴν αὐτὴν » τοῦ πατρὸς καὶ προγόνων αὐτῶν φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην καὶ μὲ » τὴν κοινὴν ὅλων ἡμῶν εὐχαρίστησιν. Ἐξαιρουμένου τοῦ Πέτρου » Σοφιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνναέτης ὢν ἐπέρασεν εἰς Ῥωσσίαν ὅπου μετὰ » τὸ σπουδάξαι ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἀκαδημίαις κατετάγη εἰς τὴν δού» λευσιν τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν » Ῥωσσιῶν. Ὅθεν ἐβεβαιώθη τὸ παρὸν μαρτυρικὸν ἰδίᾳ ἡμῶν χειρί, » ἐπεβεβαιώθη δὲ καὶ παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Ἀρχιερέως Κυρίου » Νικοδήμου καὶ ἐσφραγίσθη τῇ κοινῇ καὶ μόνῃ ἡμῶν σφραγίδι εἰς » τὴν τῆς ἀληθείας ἔνδειξιν.

(Τ.Σ.) Τζία τῇ 17 Ἰουλίου 1818

Οἰκονόμος βεβαιοῖ	Λογοθέτης Ἰάκωβος Πάγκαλος βεβαιοῖ
Σακελλάριος βεβαιοῖ	Ζέπος Ῥώτας βεβαιοῖ
Σκευοφύλαξ βεβαιοῖ	Ποθητὸς Πάγκαλος βεβαιοῖ
Χαρτοφύλαξ βεβαιοῖ	Ἰωάννης Ξιφίας βεβαιοῖ
Σακελίων βεβαιοῖ	Γεώργιος Λεονάρδου Χωματιανὸς βεβαιοῖ
Πρωτέκδικος βεβαιοῖ	Νικόλαος Γ. Δεπάστας βεβαιοῖ
Πρωτονοτάριος βεβαιοῖ	Ἰωάκωβος Πάγκαλος βεβαιοῖ

Πρωτόπαπας βεβαιοῖ
Ῥεφερδάριος βεβαιοῖ
Καστρίσιος βεβαιοῖ
Νομοφύλαξ βεβαιοῖ
Δικαιοφύλαξ βεβαιοῖ
Νικόλαος Ῥεβελάκης βεβαιοῖ
Γεώργιος Κουμπαροῦτζος βεβαιοῖ
Νικόλαος Φιλιακὸς βεβαιοῖ
Βαρθολομαῖος Κουμπαροῦτζος βεβαιοῖ

» Ἰωάννης Ῥεβελάκης καντζηλιέρης τῆς κοινότητος βεβαιοῖ
» Nous Michel George Pangalo pour sa Majesté l'Empereur de Toutes Les Russies Roy de Pologne V. Consul à Zea
» Certifions et attestons à tous ceux qu'il appartiendra que » les seignatures ci-dessus tels qu'elles y paraissent signées » en grec sont celles, de l'Archevêque de cette Diocèse de Zea » Don Nicodeme et de ces officiers de l'Eglise, ainsi que tous » les Prèvots et présidants de ce pays uniquement le ci dessus » Apposé sceau de cette comunauté dc Zéa aux seings des » quels pour la pleine connaissance que nous avons, foi doit » y être ajoutée tant en jugement que dehors
» En foi de quoi nous avons signé le présent acte Apposé » le sceau Impérial de ce V. Consulat.

Zea le 15/27 Juillet 1818
(Τ. Σ.) M. Pangalo

§ 267. Ὁ ἐννεαετὴς *Πέτρος Σοφιανός,* περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῷ ἄνω πιστοποιητικῷ, ἦτο εἷς ἐκ τῶν συνεκπλευσάντων μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη εἰς Κύθηρα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν ἐκεῖ αὐτοκρατορικὴν στρατιωτικὴν σχολήν. Διαμένων εἰς Ἰσμαήλιον, ἅμα συνέστη ἡ φιλικὴ ἑταιρεία, μετεκάλεσεν ἐκ Κέω τοὺς ἀδελφούς του Γεώργιον καὶ Ἀνδρέαν, οἵτινες καὶ ἐμυήθησαν εἰς αὐτὴν καὶ ἐπολέμησαν γενναίως ἐν Σκουλενίῳ, ἔνθα ἔπεσεν ἐνδόξως ὁ ἐξ αὐτῶν Γεώργιος, τοῦ Ἀνδρέου ἐπανελθόντος εἰς Κέω. Ὁ Πέτρος παραμείνας ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ νυμφευθεὶς ἐν ἔτει 1817 εἰς Κίσνοβον μίαν τῶν θυγατέρων του ἐκ Θεσσαλίας στρατηγοῦ Κομνηνοῦ ὑπηρέτει εἰς τὸν ῥωσσικὸν στρατόν. Διακριθεὶς ἐν ταῖς κατὰ τῶν Πολωνῶν μάχαις κατέκτησε τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, κινήσας δὲ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Α' διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ Γενικὸς διοικητὴς τῆς Πολωνίας μὲ τὸν τίτλον τοῦ *Ἀντιβασιλέως* διὰ τὰς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐκδουλεύσεις του. Ἀπέθανεν ἐν Πολωνίᾳ δηλητηριασθείς, καταλιπὼν δύο τέκνα τὸν Λεωνίδαν καὶ τὴν Μάσιγκαν.

§ 268. Ὁ υἱὸς τοῦ Πέτρου Σοφιανοῦ *Λεωνίδας Πέτροβιτς Σοφια-*

[illegible]

Προσωπικῶς βεβαιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι Κληρικοί, καὶ Προεστῶτες τῆς Νήσου Τζιάς, ὁμοίως καὶ οἱ καθ' ὅλους ἐγκεχειρισμένοι τὸ Κοινὸν καὶ ἐργαζόμενοι τῆς κοινότητος ταύτης τῆς πόλεως ὅτι οἱ εἰσφέροντες τὸ παρὸν ἡμῶν μαρτυρικὸν Κύριοι ὁ, τε Πέτρος, Γεώργιος, Νικόλαος, καὶ Ἀνδρέας ὑπάρχουσιν υἱοὶ γνήσιοι τοῦ ποτὲ Κυρίου Αναγνώστου Σοφιανοῦ, [illegible]

y être ajoutée tant en jugement que dehors. —

En foi de quoi nous avons signé le présent acte et apposé le sceau Impérial de ce I. C. Consulat —

Zéa le 15/27 Juillet 1818.

Mg Pangalo

νὸς ὑπῆρξεν εἷς τῶν διαπρεπεστέρων Ῥώσσων στρατηγῶν ἀνελθὼν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ τυχὼν τῶν τιμητικωτέρων διακρίσεων. Γεννηθεὶς ἐν Ῥωσσίᾳ ἐν ἔτει 1820 ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Παύλου ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος, τιμῶντος τὴν μνήμην τοῦ πατρός του. Ἐξελθὼν τῆς σχολῆς δὲν ἐβράδυνε διὰ τῆς ἀνδρείας του καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἰδιοφυΐας του νὰ καταλάβῃ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ εἶτα τὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ σώματος τούτου. Ὠνομάσθη κατόπιν στρατηγὸς ὑπασπιστής, ὅστις εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμός, καὶ ἐν ἔτει 1895 ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ῥωσσίας. Ἡ στρατιωτικὴ σχολὴ τοῦ Παύλου, ἐν ᾗ ἐξεπαιδεύθη ὁ Σοφιανός, τιμῶσα αὐτὸν ὥρισε καὶ βραβεῖον Σοφιάνειον, ἀπονεμόμενον τῷ πρωτεύοντι μαθητῇ. Ἡ πεντηκονταετηρίς του ἑωρτάσθη τῇ 30 Αὐγούστου 1891 μετ' ἐκτάκτου μεγαλοπρεπείας. Πρῶτος κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς ἑορτῆς ἔσπευσε νὰ τὸν συγχαρῇ ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος διὰ μακρᾶς ἰδιογράφου ἐπιστολῆς, ἣν τῷ ἀπέστειλεν ἐκ Κοπενάγης, ὅπου τότε διέμενεν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος καταλήγει μὲ τὰ ἑξῆς τιμητικώτατα διὰ τὸν ἑορτάζοντα. «Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου πεντηκονταετοῦς ὑπη-» ρεσίας σας καὶ πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἰδιαιτέρας μου πρὸς ὑμᾶς εὐνοίας » σᾶς ὀνομάζω ἱππότην Α' τάξεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παρασήμου » τοῦ ἁγίου ἰσαποστόλου ἡγεμόνος Βλαδιμήρου καὶ μένω διαρκῶς » πρὸς ὑμᾶς εὔνους».

Δανία Ἀνάκτορα Φρέδεσβοργ
28 Αὐγούστου 1891
(αὐτοκρατορικῇ χειρὶ ἐγράφη) Ἀλέξανδρος

Ὅμοιον συγχαρητήριον γράμμα ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Σοφιανὸν καὶ ὁ μέγας δοὺξ Μιχαήλ, θεῖος τοῦ Τσάρου, ἐν τῷ ὁποίῳ τῷ ἀνακοινοῦται ἡ ἀπόφασις τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ὅπως δι' ἐράνων ἱδρυθῇ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν Σοφιάνειον βραβεῖον.

Ἄπειρα πολύτιμα δῶρα ἔλαβε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς ἑορτῆς του ὁ Σοφιανός, πληθὺν δὲ συγχαρητηρίων ψηφισμάτων καὶ τηλεγραφημάτων.

Ἀπέθανε τῇ 29 Ἰουνίου 1898 ἐν τῷ χωρίῳ «Ἅγιοι Πάντες» παρὰ τὴν Μόσχαν ἐν ἡλικίᾳ 78 ἐτῶν ταφεὶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου.

Ἐκ τῆς ἐγκρίτου ταύτης οἰκογενείας τῶν Σοφιανῶν εἷς μόνον ἐπιζῇ, ἐν Ἀθήναις διαμένων, ὁ κ. Νικόλαος Σοφιανός, ἀξιωματικὸς τῆς

χωροφυλακῆς, υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου Σοφιανοῦ καὶ πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ προμνησθέντος στρατηγοῦ Λεωνίδα.

§ 269. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Κεῖοι πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, οἷοι ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλος καὶ ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος, μετέβησαν εἰς Ῥωσσίαν κατὰ τὰ 1760 ἀκολουθήσαντες τὸν

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Π. ΣΟΦΙΑΝΟΣ

Ὀρλώφ. Ὁ πρῶτος ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ εὐδοκιμήσας ἔφθασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἐφονεύθη εἴς τινα κατὰ τῶν Τούρκων μάχην τῷ 1813. Ὁ δεύτερος εὐδοκιμήσας εἰς τὰ ναυτικὰ ἔφθασεν εἰς τὸν βαθμὸν ὑποναυάρχου.

Ἐπίσης διεκρίνοντο ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὡς ἔμποροι ὁ Ἄγγελος Χριστοδούλου εἰς Ὀδησσόν, καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Νικόλαος Χριστοδούλου καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Καμάρας. Ὁ Ἄγγελος Χριστοδούλου ἀφιέρωσεν εἰς τὸν δῆμον 1000 δίστηλα πρὸς ἀνέγερσιν δημοτικοῦ

ναοῦ, ὅστις καὶ ἀνηγέρθη περὶ τὰ 1864 τιμώμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Εὐαγγελισμός», ὁ δὲ Ἐμμανουὴλ Καμάρας προσέφερεν ἐφάπαξ μὲν τρεῖς χιλιάδας δραχμάς, κατ' ἔτος δὲ πεντακοσίας πρὸς βοήθειαν τῶν σχολείων. Ἐπίσης ὁ υἱός του Ἰωάννης Καμάρας προσέφερε 250 δρχ. ἐτησίως, τὰ ὁποῖα κονδύλια ἐλαμβάνοντο τακτικῶς, ἐν ὅσῳ οὗτοι ἔζων. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰσὶν ἀναγεγραμμένα εἰς τὸν πίνακα τῶν εὐεργετῶν τοῦ δήμου.

§ 270. Εἰς τὰς ἀρχοντικὰς οἰκογενείας ἀνῆκον καὶ ἄλλαι, ἡ τῶν *Κοζαδίνων* (Gozzadini), ἡ τῶν Κουμπαρούτσων, ἡ τῶν Γιακουμέτων καὶ ἄλλαι τινές. Τὸ ἀρχοντολόγιον ἑπομένως σχετικῶς πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἦτο μέγα.

2) Μεσαία τάξις. Μαυροβρακάτοι.

§ 271. Τὴν τάξιν ταύτην ἀπετέλουν οἱ μὴ γεωργοί, ἀλλ' ἄλλα ἐπιτηδεύματα μετερχόμενοι. Ἐκαλοῦντο οἱ τῆς τάξεως ταύτης μαυροβρακάτοι, διότι ἐφόρουν μαῦρα βρακιά, καὶ Γενίτσαροι διὰ τὸ αὐθαίρετον· ἡ ἐνδυμασία τούτων διέφερε τῆς τῶν ἄλλων τάξεων. Ἐφόρουν τὴν κοκκινόλευκον σκούφιαν, πέρὶ τὸν θώρακα γελέκι ἢ σωκάρδι μὲ μίαν σειρὰν κομβίων καὶ γιακέταν ἢ τζάκαν, μέχρι τῆς ὀσφύος ὄπισθεν κατιοῦσαν, ἧς τὸ σχῆμα ἐκαλεῖτο καθρέπτης. Βρακίον ἐκ τσόχας (σαλβάρι) ἢ βαμβακερὸν μέλαν ἢ κυανοῦν πολύπτυχον, ῥιπτομένης ὄπισθεν τῆς κλασσικῆς σέλλας. Ἡ αὐθαιρεσία καὶ ὁ παλληκαρισμὸς διέκρινον τοὺς μαυροβρακάτους.

3) Τρίτη τάξις. Γεωργοί, χωρικοί, κοινὸς λαὸς ἢ κοινὸς ῥαγιᾶς, ἐξωτάρηδες, τσούλαφοι, ἀσπροβρακάτοι, νοικοκύρηδες.

§ 272. Ἡ τάξις αὕτη ἦτο ἡ πολυπληθεστέρα. Ἐκαλοῦντο τσούλαφοι, διότι ἐφόρουν τσουλάφι, δηλ. σκούφιαν ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς καλογηρικὸν πῖλον, ἢ *ἀσπροβρακάτοι,* διότι ἐφόρουν ἄσπρα βρακιὰ ἢ τὸ πολὺ βαλανιδοβαφῆ, τὰ ὁποῖα αἱ ἴδιαι αὐτῶν γυναῖκες ἔβαφον. Ἐκτὸς τοῦ τσουλαφίου εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφόρουν σκούφιαν κόκκινην ἢ κυανῆν δι' ἄλλου χρώματος, *ῥαζίνην* ὀνομαζομένην, ἐκ Λιβόρνου κομιζομένην. Τὸν χειμῶνα εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ταύτην προσετίθετο καπότα (ἐφεστρὶς) ἀρκετὰ καλὴ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψύχους, ἀδιάβροχος, ἔχουσα πρὸς τὰ ἄνω κουκούλαν, πρὸς τὰ κάτω δὲ μέχρι τῶν γονάτων ἢ καὶ κατωτέρω κατερχομένην. Ἐλαφρότερος τῆς καπότας ἐπενδύτης ἦτον ὁ ἀμπᾶς μέχρι τῆς ζώνης

φθάνων καὶ ἄνευ κουκούλας· ἔτι ἐλαφρότερος τοῦ ἀμπᾶ ἦτον ὁ *μπιρῖκος*. Οὗτος ἦτο ἀμπᾶς ἄνευ μανικίων. Τὰ ἐνδύματα ταῦτα ἦσαν τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ ὑφαντουργικῆς, ἐκ μαλλίου μέλανος σπανίως λευκοῦ κατασκευαζόμενα. Τῆς ἰδίας κατασκευῆς ἦσαν καὶ εἶναι καὶ τὰ χειμερινὰ κλινοσκεπάσματα ἐκ μαλλίου λευκοῦ, ῥασοσέντονα καλούμενα, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ ὑφανθῶσι, πατοῦνται δι' ἡμέρας εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ *μποῦν*, καταστῶσι δηλ. πυκνότερα καὶ μαλακώτερα. Κάλτσα μαλλίνη καὶ τσαρούχια, κατασκευαζόμενα ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ταχέως ὑπὸ τοῦ ἰδίου χωρικοῦ ἐξ ὑείου δέρματος (σκροφιᾶς) διὰ λωρίδων ἐκ τοῦ ἰδίου δέρματος προσδεδεμένων ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ ποδός, ἦτο ἡ ὑπόδεσις.

§ 273. Αἱ γυναῖκες, ὡς περιγράφει ὁ Θεβενὼ (1655), ἦσαν ἐνδεδυμέναι κατὰ τρόπον ἄκομψον καὶ χονδροειδῆ, εἶχον τὰ φορέματα φθάνοντα μόνον μέχρι τῶν γονάτων, ἔφερον δ' ἀλλεπάλληλα ἓξ ἢ ἑπτὰ εἰς τρόπον, ὥστε ἐφαίνοντο πολὺ παχεῖαι. Τὸ ὑποκάμισον κατήρχετο χαμηλότερον μέχρι τῆς κνήμης, ἔφερον δὲ ὡραίας λευκὰς ἐκ μαλλίου περικνημῖδας (κάλτσας). Τὴν κεφαλὴν περιέβαλλον διὰ καλύπτρας ἢ πέπλου, καλύπτοντος καὶ τὸ στῆθος, καὶ στρεφομένου κατὰ βούλησιν.

§ 274. Καὶ τὸ μὲν ἀρχοντολόγιον ἀπετελεῖτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῶν μετοίκων, τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ διοικοῦντες, οἱ πλουσιώτεροι, οἱ κατέχοντες τὰ εὐφορώτερα κτήματα, οἱ ἐμπορευόμενοι. Πολλοὶ αὐτῶν ἦσαν τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένοντο ὀρθόδοξοι, ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τοῦ τοπικοῦ στοιχείου, *ἐξετζιωτίσθησαν*. Ἡ τάξις τῶν χωρικῶν ἦτο τὸ τοπικὸν στοιχεῖον, τὸ ἀπ' αἰώνων ὑποδουλωθέν, τὸ ἀπολέσαν τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν συνείδησιν τοῦ παρελθόντος. Ἦτο ἠναγκασμένος ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς δουλεύων τοῖς κυρίοις αὐτοῦ νὰ ζῇ εἰς τοὺς ἀγρούς, κατοικῶν εἰς ἀθλίους στάβλους, μᾶλλον διὰ ζῷα καταλλήλους, εἰς τοὺς ὁποίους γονατίζων καὶ ἕρπων εἰσήρχετο διὰ τὴν χαμηλότητα τῆς εἰσόδου, τὸ ὁποῖον τρόπον τινὰ ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτὸν εἰσερχόμενον καὶ ἐξερχόμενον ὅτι δὲν πρέπει νὰ σηκώσῃ κεφάλι. Ἐκεῖ μακρὰν τῆς μόνης πόλεως καλλιεργῶν τοὺς ἀγροὺς ἐπὶ τετάρτῳ ἢ τρίτῳ, ποιμαίνων τὰ ποίμνια τῶν κυρίων του κατ' ἀποκοπὴν ὡς σιδεροκέφαλα ἢ μισάρικα, ὁπότε, ὅσα χαθοῦν, ἐχάθησαν, ἔζη ἐν πλήρει ἀμαθείᾳ καὶ ἀγροικίᾳ ἐν προλήψεσι καὶ δεισιδαιμονίαις καὶ μυστικοπαθείᾳ, ἐν παροιμίαις καὶ ἐθίμοις, τὰ ὁποῖα παρελάμβανεν ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ μετέδιδεν εἰς τὰ τέκνα κρατῶν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ νῆμα, τὸ συνδέον αὐτὸν πρὸς τοὺς

παλαιοτέρους χρόνους ἢ καὶ τὴν μεμακρυσμένην ἀρχαιότητα. Διατηρήσας τὰ ἔθιμα καὶ τὰς προλήψεις, τὰς δεισιδαιμονίας καὶ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας, ὡς τὰ παρέλαβε ἢ καὶ μὲ τὰς παραλλαγὰς καὶ τροποποιήσεις των, διετήρησεν ἐν τῷ σκότει τῆς μακραίωνος δουλείας τὰ πατρῷα σύμβολα, δι᾿ ὧν ἀναγνωρίζεται ἡ καταγωγή του. Εἶναι ὡς τὰ ἐρείπια τῶν πόλεών του σεβαστά, μαρτυροῦντα τὴν προέλευσίν του, εἶναι ἡ συνδετικὴ ἅλυσις ἡ ἑνώνουσα τὸν σημερινὸν βίον μὲ τὸν ἀρχαῖον.

§ 275. Πολλοὶ κρίκοι ἐχάθησαν, ἀλλ' οἱ ἀπομείναντες εἶναι ἐπαρκεῖς, ὅπως ἀποδείξωσιν ὅτι οὔτε ἡ Ἑνετικὴ κατάκτησις οὔτε τοῦ Ρογήρου Δεφλὼρ οὔτε τοῦ Βαρβαρόσσα οὔτε τοῦ Σίμωνος Βιγνόζη αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ ἐρημώσεις ἴσχυσαν νὰ διακόψωσι τὸν ροῦν τοῦ εὐγενοῦς τῶν Κείων αἵματος.

§ 276. Ὡς πρὸς τὴν φυλετικὴν καταγωγὴν τῶν κατοίκων παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἐνταῦθα μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ εἶναι μεμιγμένον ξενικὸν στοιχεῖον, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπερροφήθη ὑπὸ τοῦ ἐπικρατεστέρου ἑλληνικοῦ. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἀναγνωρίζομεν ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν ἐπωνύμων. Ξενικῆς καταγωγῆς ἐπώνυμα ἀπαντῶσιν ἱκανά, ἐξ ὧν σημειοῦμέν τινα· Βασάλος, Δεστουνιᾶνος, Ποπολᾶνος, Φραγκοῦς, Κουμπαροῦτσος, Μπελαβῆλας, Καβαλιέρος, Κοζαβῖνος, Καστρισιάδης, Δεπάστας, Ντρέτας, Βιτσέντζος, Δαλαρέτος. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν δ' ἐπωνύμων ὑπάρχουσι πολλά, ἔχοντα τύπον ὅλως ἰδιάζοντα, διότι εἶναι σημαντικὰ ἐννοίας, ὅπερ ἐθίζετο ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, οἷον Κλάψης, Ξυπόλυτος, Ξυπνητός, Ποδόγυρος, Κρυονέρης, Μορφονιός, Ξέστερνος, Μοιραῖος, Χωματιανὸς κ.λ.π. Ἕτερα δὲ τοῦ αὐτοῦ τύπου εἰσὶ σημαντικὰ τίτλων πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, οἷον Δικαιοφύλαξ, Ἱερομνήμων, Πρωτέκδικος, Χαρτοφυλακίδης, Ρεφερενδάριος. Οἱ τίτλοι οὗτοι, ὡς καὶ ὁ τοῦ Λογοθέτου, ὡς προσωνυμία μόνον ὑπάρχων, δικαιολογοῦσί πως τὴν περὶ Κείων παράδοσιν, ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας αἱ ἀρχοντικαὶ οἰκογένειαι προσηγορεύοντο διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐκλαμπροτάτου[1].

---

[1] Μηλιαράκη ὑπομν. περιγραφ. Κυκλ. νήσων σελ. 230.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ´

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ, ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ, ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

§ 277. Καθὼς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἅπασα ἡ φύσις ἦτο πεπληρωμένη φανταστικῶν ὄντων ἀνθρωπομόρφων, οὕτω καὶ ὁ χθὲς καὶ σήμερον ἀγρότης Κεῖος πληροῖ τὰ πάντα ὑπερφυσικῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα φαντάσματα, ἄϋλα, ἐξωτικὰ κτλ. ὀνομάζει καὶ τὰ ὁποῖα βλέπουσι μόνον οἱ ἐλαφροΐσκοι. Πᾶν ὄρος, πᾶν δάσος καὶ σπήλαιον, πᾶσα βρύσις, πᾶν πηγάδιον, πᾶσα ἐκκλησία, πᾶσα οἰκία, πᾶν τρίστρατον κατοικεῖται ἀπὸ ὄν τι φανταστικόν, στοιχειό, δράκοντα, ἀράπην κτλ. Τῶν ὄντων τούτων ἐπισημότερα εἶναι αἱ Νεράϊδες, τὰ Στοιχειὰ καὶ οἱ Καλικάντζαροι.

α´) Νεράϊδες.

§ 278. Τὰς ἀρχαίας Νύμφας ἀντικατέστησαν αἱ Νεράϊδες κατ' εὐφημισμὸν «Καλὲς Κυράδες». Ὡς ἐκεῖναι παρίστανται καὶ αἱ Νεράϊδες ὡς γυναικεῖαι μορφαί, καλλονῆς ἐξαισίας, λευκὰ ἐνδεδυμέναι, σπανιώτερον μελανείμονες, διατρίβουσαι ὅπου βράχοι φανταστικοί, θεόκτιστοι καὶ πηγαὶ ὑδάτων, τρῶγλαι καὶ σπήλαια, δάση καὶ ὄρη, ἀγαπῶσαι τὸν χορὸν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὸ ᾆσμα. Ἂν ἡ ἀρχαία παράδοσις περιέσωσε τόπων τινῶν τῆς Κέω τὰς Νύμφας Κορησσίων καὶ Βρισσῶν, οἱ νεώτεροι Κεῖοι διακρίνουσιν ἐπίσης τόπους τινάς, τὰς Νεράϊδας τοῦ Σκιαδᾶ, τῶν κακοπεραμάτων τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, τῶν τριῶν Πηγαδιῶν, τοῦ Κουρκουνιστοῦ. Ὡς γυναῖκες αἱ Νεράϊδες στερούμεναι ἀνδρῶν, μόνον ἄνδρας ἀναρπάζουσι, διαφερόντως δὲ ὡραίους νέους, οὐδέποτε δὲ γυναῖκας, κατὰ τῶν ὁποίων μάλιστα ζηλοτυποῦσιν. Ἐμφανίζονται δὲ τὴν μεσημβρίαν, τὸ μεσονύκτιον, εἰς τὸ σταύρωμα τῆς νυκτὸς καὶ ἰδίως εἰς μέρη ἐρημικὰ καὶ μεμονωμένα, εἰς ἁλώνια, εἰς σταυροδρόμια, εἰς τρίστρατα. Τὸν ἀναρπαζόμενον ὁδηγοῦσιν εἰς σπήλαια λαμπρῶς κεκοσμημένα, λαμπρῶς τὴν νύκτα φωταγωγημένα καὶ πολυτελέστατα, παραθέτουσι τραπέζας μεγαλοπρεπεῖς καὶ φαγητὰ πλουσιώτατα ἐν μουσικῇ, ᾄσματι καὶ χορῷ, περιποιοῦνται καὶ προτρέπουσιν αὐτὸν νὰ μετάσχῃ ὅλων τούτων τῶν ἀγαθῶν

καὶ νὰ γίνῃ σύνευνος. Πολλοὶ τῶν ἁρπαζομένων θεωροῦντες τοῦτο κακὸν ἀρνοῦνται καὶ τότε ῥαπίζονται, δέρονται, τυραννοῦνται. Ἕνεκα τῆς ἀχαρίστου ταύτης ἀρνήσεως ἐξέπτεται ἡ ὀργὴ αὐτῶν κατὰ τῶν γυναικῶν, βλάπτουσι πολυειδῶς τὰς τικτούσας καὶ τὰ νεογνά, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσαν προσπάθειαν καταβάλλουσιν οἱ περὶ τὴν λεχωΐδα, ἵνα μὴ ἴδῃ αὕτη ἐπὶ 40 ἡμέρας τὰ πέριξ ὄρη καὶ τὰ βουνά. Κλέπτουσι τὰ φορέματα τῶν γυναικῶν, τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφουσι πάντοτε κηλιδωμένα. Αἱ κηλῖδες ἐπὶ φυλαττομένων ἱματίων εἶναι ἀπόδειξις ὅτι αἱ Νεράϊδες τὰ μετεχειρίσθησαν. Ἄλλοτε πάλιν ἔρχονται εἰς στενωτέρας σχέσεις μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀποκτῶσιν αὗται τέκνα κακεντρεχῆ καὶ κακίστων διαθέσεων.

Ἐκ τούτου ἡ κατὰ τῶν κακῶν παιδίων ὑβριστικὴ ἔκφρασις «ὁ Χάρος θὰ ἦτο ὁ νονός σου καὶ Νεράϊδα ἡ μάννα σου». Εἰς τὰ τρίστρατα ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας, ὅταν ὁ καύσων μέγας καὶ ἐπὶ τόπου ἀνεμοστρόβιλος, ὅτε ὑψοῦται κονιορτὸς καὶ εἴ τι ἄχυρον ἢ ἄλλο τι, σὺν αὐτῷ χορεύουσιν αἱ Νεράϊδες. Ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ στροβίλου στῆθι καὶ ὑποτονθόρισον τὰς λέξεις: «μέλι καὶ γάλα» συμβουλεύουσι τὰ γραΐδια. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τολμήσῃ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ὅπου χορεύουσι, νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν ἢ ὅπου ἀλλοῦ αὗται διατρίβουσι. Λαμβάνει κτύπημα (νυμφόληπτος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις), ἐκ τοῦ ὁποίου περιπίπτει εἰς νευρικὴν ἀσθένειαν (προσεβλήθη ἀπὸ ἐξωτικά). Ὁ παπᾶς διὰ διαβασμάτων καὶ ἁγιασμῶν δύναται νὰ τὸν ἰατρεύσῃ. Τὸ κτύπημα τῶν Νεράϊδων δύναται νὰ δοθῇ καὶ ὅτε κοιμᾶταί τις ὑποκάτω δένδρων. Πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ τότε ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπου ἔγινεν ἡ προσβολή, λευκὴ σινδόνη καὶ ἐπ' αὐτῆς τίθενται πινάκιον μετ' ἄρτου καὶ μέλιτος καὶ ἄλλων γλυκυσμάτων, φιάλη οἴνου καλοῦ, μαχαίριον καὶ πηρούνιον καὶ ποτήριον, κηρίον ἄκαυστον καὶ θυμιατήριον. Ταῦτα πάντα πρέπει νὰ κομισθῶσιν ὑπὸ γραίας (διότι κατ' αὐτῆς ζηλοτυπία δὲν ὑπάρχει), ἥτις τακτοποιήσασα πάντα ταῦτα ὑποτονθορίζει μυστικάς τινας λέξεις καὶ ἀπέρχεται διὰ νὰ φάγωσιν αἱ Νεράϊδες ἀνενόχλητοι καὶ ἐν τῇ καλῇ αὐτῶν διαθέσει ἐπιτρέψωσι νὰ ἰαθῇ ὁ πάσχων. Πιθανῶς τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι λείψανον τῶν θυσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς Εὐμενίδας.

β') Καλικάντζαροι.

§ 279. Ἂν αἱ Νεράϊδες εἶναι μόνον γυναῖκες, οὗτοι εἶναι μόνον ἄνδρες. Ἔρχονται εἰς τὴν νῆσον τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ ἀναχωροῦσιν, ἅμα βαπτισθῶσι τὰ νερά, ἤτοι τῶν Φώτων. Τὸ πλοῖον,

δι' οὗ ἔρχονται, εἶναι φλοιὸς καρύου, καθ' ὅσον τὰ ὄντα ταῦτα εἶναι πολὺ ἐλαφρὰ καὶ δύνανται νὰ λάβωσιν οἱονδήποτε σχῆμα καὶ ἀνάστημα θέλουσιν οὕτως, ὥστε μεγίστη πληθὺς αὐτῶν δύναται νὰ ἐπιβῇ φλοιοῦ καρύου ἐν μορφῇ τριχῶν. Λιμήν, εἰς τὸν ὁποῖον προσορμίζονται, εἶναι ὁ ὁρμίσκος Τρυπητή, ὁπόθεν διασπείρονται εἰς ὅλην τὴν νῆσον. Παρίστανται ὡς ὄντα ὑψηλοῦ ἀναστήματος, μελανόχροα, γλεντοκόπα καὶ σκωπτικὰ τερπόμενα εἰς τὸ χορεύειν, γελᾶν καὶ περιπαίζειν. Ἀναβαίνουσιν εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν, οὐροῦσιν εἰς τὰς καπνοδόχους (καπάσους), ἀφαιροῦσι διὰ τρυτάνης τὰ ἐν τῇ καπνοδόχῃ κρεμάμενα λουκάνικα καὶ λόζας ἢ καὶ ὁλόκληρον τὸ ἐπὶ τῆς ἑστίας (γωνιᾶς) μαγειροτσούκαλον. Τὰ τοιαῦτα ἐπράττοντο πράγματι, ἀλλὰ παρ' ἀνθρωποκαλικαντζάρων, ἐπωφελουμένων τῆς δοξασίας. Φοβοῦνται πολὺ τὸ πῦρ, ὥστε ἄνθρωπος κρατῶν δαυλὸν ἀνημμένον δύναται νὰ τρέψῃ μυριάδας εἰς φυγήν. Πολὺ ἀγαπῶσι νὰ πειράζωσι τοὺς μυλωνάδες, τοὺς παπάδες, τοὺς ἀγωγιάτας, τοὺς εἰς τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας κοιμωμένους, πάντοτε ὑπὸ ἔποψιν ἀστείαν καὶ χωρὶς βλάβην. Διηγήματα περὶ Καλικαντζάρων εἰσὶ πάμπολλα, φοβίζοντα ἅμα καὶ τέρποντα τὰ παιδία, καὶ στιχουργήματά τινα, ὡς τὸ

Καλικάντζαρε καμπούρη,
Νὰ ψωμὶ καὶ δός μ' ἀγγοῦρι,
Φεύγομε, δὲν φεύγομε,
Ἔρχεται ὁ παλιόπαπας
Μὲ τὴν ἁγιαστούρα του
Καὶ μὲ τὴν βρεχτούρα του.

γ') *Στοιχειά.*

§ 280. Ὅλως διάφορα ὄντα τῶν Νεράϊδων τὰ στοιχειὰ κατοικοῦσιν εἰς βρύσεις, εἰς πηγάδια, εἰς ἐκκλησίας, εἰς οἰκίας, εἰς τριόδους ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπου ἢ ζῴου (Ἀράπης, Δράκων). Μόνον τὸ στοιχειὸ τῶν βρύσεων περιποιοῦνται διὰ κολακευτικῶν λόγων ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐρχόμεναι αἱ γυναῖκες ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ εἰς τὴν βρύσιν μετὰ παλμῶν καὶ φόβου καλησπερίζουσι τὴν βρύσιν καὶ καλονυκτίζουσιν ἀναχωροῦσαι. «Καλησπέρα σου, βρυσοῦλα μου μὲ τὴν συντροφιά σου, καληνύκτα σου, βρυσούλα μου μὲ τὴν συντροφιά σου». Ἐπωφελούμενοί τινες τῶν περὶ τῶν στοιχειῶν καὶ ἀΰλων ὄντων δοξασιῶν μετημφιέζοντο καὶ ἐπεδίδοντο εἰς κλοπάς. Τὰ μετημφιεσμένα ταῦτα στοιχειά, τὰ φέροντα ἐπ' ὤμων κλοπιμαῖα, σκεπασμένα μὲ λευκὰς συνδόνας

καὶ νεύοντα διὰ τῶν χειρῶν, ὅπως πᾶς τυχὸν συναντήσας αὐτὰ ἀπομακρυνθῇ, ἐξέλιπον, ἀφ' ὅτου τολμηροί τινες τὰ συνέλαβον μὲ τὰ κλοπιμαῖα.

δ') Προλήψεις, θρησκευτικαὶ δοξασίαι, ἔθιμα.

§ 281. Καθὼς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἑκάστη θεότης εἰδικὴν εἶχεν ἐνέργειαν, οὕτω καὶ ἕκαστος χριστιανικὸς ἅγιος δι' εἰδικὰς ἐνεργείας τιμᾶται.

Ἡ ἁγία Ἄννα π.χ. ὡς χορηγοῦσα ἄφθονον γάλα εἰς τὰς θηλαζούσας.

Ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος ὡς προστάτης τῶν τικτουσῶν.

Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὡς θεραπεύων πᾶν ἐξόγκωμα καὶ ἰδίως τὰς χοιράδας. Τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Συμεῶνος αἱ ἐγκυμονοῦσαι προφυλάσσονται νὰ πιάσωσί τι ἢ νὰ ἐργασθῶσι, διότι τὸ ἔμβρυον θὰ γεννηθῇ σημειωμένον. Ἂν δὲ τυχὸν λησμονήσωσι καὶ πιάσωσί τι, φέρουσι τὴν χεῖρα εἰς τὰ ὀπίσθιά των, ἵνα τὸ σημεῖον γίνῃ εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ βρέφους.

Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὡς δεικνύων ἐν ἐνυπνίοις εἰς τοὺς ἐν ὥρᾳ γάμου γαμβροὺς ἢ νύμφας.

Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος δι' ἀνακάλυψιν χαμένων πραγμάτων.

Ὁ ἅγιος Τρύφων ὡς διώκων πάντα τὰ τοὺς κήπους καὶ ἀμπέλους βλάπτοντα ζῶα, ποντικοφόνος (Σμινθεύς).

Οἱ ἅγιοι Μάμας, Μόδεστος, Βλάσιος ὡς προστάται τῶν προβάτων καὶ τῶν κτηνῶν.

Οἱ ἅγιοι Ἰωάννης ὁ Καλυβίτης, ὁ Πρόδρομος, ἐνίοτε καὶ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος διὰ τὴν θέρμην.

Ὁ ἅγιος Ἀρτέμιος διὰ τοὺς πάσχοντας κήλην ἢ ὑδροκήλην ἢ ἀθεράπευτα παιδία.

Ὁ ἅγιος Χαράλαμπος δι' ἐπιδημικὰς νόσους καὶ ἰδίως διὰ τὴν πανώλην. Εἰς τὴν πανώλην ὀφείλεται ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους εἰς τὸ Κατωχῶρι.

Ἡ ἁγία Βαρβάρα διὰ τὸ προφυλάττειν τὰ μικρὰ παιδία ἀπὸ τὴν εὐλογιά.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος διὰ τὸ μὴ ψειριάζειν, ἐξ οὗ καὶ *ψειρίτης* ἐπονομάζεται. Αὐστηρῶς ἀπέχουσι τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν, ἵνα μὴ ψειριάσωσι.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ δὲν εἰσάγουσι χόρτα εἰς τὴν οἰκίαν, διὰ νὰ μὴ γεμίσῃ ἡ οἰκία ἀπὸ κανθάρους (κατσαρίδες), οὔτε

νερόν, διότι ὄφις θὰ ἐμφωλεύσῃ ὑποκάτω τῆς ὑδροφόρου στάμνου (εἰς τὸ σταμνουθάκι).

Τὸν ἅγιον Αἰμιλιανὸν καὶ ἅγιον Προκόπιον ἐπικαλοῦνται διὰ τὰ νεογνά, ἵνα ὁ μὲν καταστήσῃ αὐτὰ εὔλαλα, ὁ δὲ προκομμένα.

Ἡ ἁγία Εἰρήνη διὰ τὰ χρονίως πάσχοντα καὶ μὴ θεραπευόμενα παιδία. Ταῦτα ἔφερον δύο γυναῖκες εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ἀπεγύμνωνον αὐτό, καὶ ἡ μὲν μία ἱσταμένη ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἔδιδε τὸ παιδίον διὰ τῆς θυρίδος τῆς ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος εἰς τὴν ἔξω ἱσταμένην, ἐκείνη πρὸς τὴν ἔνδον, αὕτη πρὸς τὴν ἔξω, ἤτοι τρεῖς φορὰς κατὰ συνέχειαν, ἔπειτα τὸ ἐνέδυον καὶ ἐπίστευον ὅτι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἢ θὰ ζήσῃ ἢ θὰ ἀποθάνῃ. Εἰς τὴν ὑγείαν ἢ τὸν θάνατον τοῦ παιδίου συνέτεινεν ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ πρώτου συναντήσαντος αὐτάς, πορευομένας εἰς τὸν ναόν. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατώρθωσαν οἱ θεωροῦντες δεισιδαιμονίαν τὴν πίστιν ταύτην τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Ἁγίαν προϊστάμενοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ δήμου νὰ κλείσωσι τὴν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἄνω τῆς ἁγίας Τραπέζης θυρίδα τοῦ ἱεροῦ τῆς ἁγίας Εἰρήνης καὶ νὰ σμικρύνωσιν αὐτὴν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ περάσῃ μικρὸν παιδίον. Αἱ μητέρες ὅμως μεταφέρουσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὰ παιδία καὶ ἐκδύουσιν αὐτὰ πιστεύουσαι ὅτι μετὰ τῶν ἐνδυμάτων ἀφήνουσι καὶ τὴν ἀσθένειαν, ὡς πιστεύουσιν ὅτι, ἂν εἰσέλθῃ τις εἰς τὸν θάλαμον τῶν λεχωΐδων καὶ διηγηθῇ τις τὰ περὶ τῆς ἀσθενείας του, ἀφήνει αὐτὴν ἐκεῖ. Καὶ ὅμως ἡ πρᾶξις αὕτη τῶν γυναικῶν δὲν ἀποδεικνύει τι ἄλλο ἢ συμβιβασμὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀρχαία λατρεία ἐξημυμένιζεν ἐν τῷ βωμῷ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐδέετο αὐτῆς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν παίδων, ὅπως αὕτη γένηται ἵλεως καὶ οὐχὶ ἰοβόλος ὡς εἰς τὰ τέκνα τῆς Νιόβης. Οὕτω δέονται καὶ νῦν αἱ γυναῖκες φέρουσαι εὐλαβῶς τὰ παιδία αὐτῶν εἰς τὴν χάριν τοῦ ἁγίου *Ἀρτεμίου* ἢ τῆς ἁγίας Εἰρήνης· ἐκ τῆς εὐλαβοῦς ταύτης πράξεως τῶν γυναικῶν προῆλθε καὶ ἡ κατάρα. « Νὰ σὲ περάσουν ἀπὸ τὴν θυρίδα τῆς ἁγίας Εἰρήνης ».

Οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι δι᾽ ὅλα τὰ νοσήματα. Οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι, οἱ *μακρινοὶ* λεγόμενοι, διὰ τὸ εἶναι τὸν ναὸν μακρὰν τῆς πόλεως, εἶναι οἱ προστάται τῶν ποιμνίων καὶ βοῶν. Ὅταν πάσχῃ βοῦς, ὁδηγοῦσιν αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ δέονται ὑπὲρ αὐτοῦ· ἐάν, ὅταν ἐκκινήσωσι, κράξῃ πετεινὸς ἢ ἀκούσωσι τὴν φωνὴν ἀνδρὸς ἢ τὸν γρυλλισμὸν χοίρου, ὑπάρχει ἐλπὶς ὅτι τὸ ζῷον θὰ θεραπευθῇ· τοὐναντίον κακὸς οἰωνὸς θεωρεῖται, ἐὰν ἀκούσωσι γαλῆν, κύνα ἢ

γυναῖκα. Εὔχονται δὲ καὶ ὑπόσχονται ὅτι θὰ προσφέρωσι τὸν βοῦν θυσίαν εἰς τοὺς ἁγίους, ὅταν τελειώσωσιν αἱ ἡμέραι τῆς ἐργασίας· διὰ τοῦτο βλέπει τις κατ' ἔτος τὴν 1ην Ἰουλίου, ὅτε πανηγυρίζουσιν οἱ Κεῖοι τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων, πολλοὺς γηραλέους βόας ὁδηγουμένους εἰς τὸν ναόν, ὅπου θυσιάζονται καὶ διανέμονται πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρατυχόντας πτωχούς. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῶν ἡμετέρων γεωργῶν ἀναπολεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν μεμακρυσμένην ἀρχαιότητα ὑπενθυμίζον τὸν Πᾶνα. Ἐν τῇ πράξει ταύτῃ τῶν γεωργῶν ἐνυπάρχει τὸ συμφέρον νὰ ἰαθῇ ὁ πάσχων βοῦς, ὅστις χρησιμεύει αὐτοῖς πρὸς περάτωσιν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἀργάσματος, διβολίσματος, σπορᾶς, ἁλωνίσματος, κατόπιν θύουσιν αὐτὸν εἰς τὴν χάριν τῶν ἁγίων πανηγυρικῶς. Ἀλλά, καθὼς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐν τῇ λατρείᾳ ἐνυπῆρχε καί τι συμφέρον, αἱ δὲ θρησκευτικαὶ πομπαὶ ἐνέκρυπτον ἐμπόριόν τι «δοῦναι καὶ λαβεῖν», οὕτω καὶ σήμερον ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσιν εἰς τὴν ἐπίκλησιν ἐν κινδύνῳ καὶ νόσῳ, εἰς τὴν προσφοράν, τὸ τάξιμον ἢ τὸ ἀφιέρωμα ἐγκρύπτεταί τι συμφέρον ἢ ἀντάλλαγμα, ζητεῖται δηλαδὴ διὰ τῶν δώρων καὶ προσφορῶν καὶ ὑποσχέσεων ἡ ἀποτροπὴ ἀτυχίας ἀπὸ τῆς πόλεως ἢ τῆς οἰκίας ἢ ἀπὸ νόσου. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ λαβεῖν προηγεῖται τοῦ δοῦναι, ὡς χαρακτηριστικῶς ἐμφαίνεται εἰς τοὺς ἑξῆς δημώδεις στίχους·

»*Ὦ Παναγιά μου Τηνιακιὰ*
μὲ τὰ ἑκατὸ καντήλια,
κάμε μου τὴν γυναῖκά μου καλὰ
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια».

§ 282. Ἔθιμον τῆς νήσου εἶναι ὁ λεγόμενος *μποδιακός*. Γενικὴ ἰδέα ἐπικρατεῖ ὅτι κατὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, ἀρχὴν τοῦ παλαιοῦ ἔτους, ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς οἰκογενείας ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς τύχης τοῦ πρώτου συναντηθέντος ἢ τοῦ πρώτου εἰσελθόντος εἰς τὴν οἰκίαν. Δι' ὃ πολλοὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κλείουσι τὰς οἰκίας, ἵνα μηδεὶς εἰσέλθῃ. Ἄλλοι ἐξέρχονται τῆς οἰκίας ἢ τοῦ στάβλου καὶ λαμβάνοντες πέτραν ῥίπτουσιν αὐτὴν ἐντὸς τῆς οἰκίας ἢ τοῦ στάβλου λέγοντες «ὅπως πέφτει αὔτη ἡ πέτρα, ἔτσι νὰ πέφτουν καὶ τὰ χρήματα μέσα». Ἄλλοι λαμβάνουσι καρπὸν ῥοιᾶς (ῥόδι), τὸ ὁποῖον κτυποῦσι δυνατὰ κατὰ τοῦ τοίχου διὰ νὰ διασκορπισθῶσιν οἱ κόκκοι τοῦ ῥοδιοῦ λέγοντες «ὅσα σπυριά, τόσες χιλιάδες ἢ μιλλιούνια». Πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τοῦ *μποδιακοῦ* ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκογενείας τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν ἀφιερωμένην εἰς τὸν Παντοκράτορα, ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας ὄρθρου βαθέος πρὸ τῆς λειτουργίας εἰσήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν ἑκάστου

τῶν ἐνοριτῶν φέρων τὸν σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας καὶ ἁγιαστήριον καὶ ἁγιάζων ἀπήγγελλε τὸ τροπάριον, οὗ ἡ ἀρχὴ «Ὁ πάσης Δημιουργὸς τῆς κτίσεως, ὁ καιροὺς καὶ χρόνους ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ θέμενος, εὐλόγησον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ κτλ.».

§ 283. Ἔθιμον ἐπίσης εἶναι τὸ φέρειν τὴν 14ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὸν ναὸν ἐντὸς πετσέτας δεδεμένα προϊόντα ἐξ ἑκάστου εἴδους, σῖτον, κριθήν, σῦκα, σκόροδα, βάμβακα, ῥόδια καὶ εἴ τι ἄλλο διὰ νὰ λειτουργηθῶσιν. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς, ὅστις ἐγγύς ἐστι, καὶ ζεύξωσι τοὺς βόας, τρίβουσι πρῶτον τὸ σκόροδον ἐπὶ τῶν μετώπων τῶν βοῶν λέγοντες «μάτι νὰ μὴ σᾶς πιάσῃ, νὰ εἶσθε εὔρωστα καὶ γιερά». Ἔπειτα κτυπῶσι τὸ ῥόδιον ἐπὶ τῶν κεράτων τῶν βοῶν καὶ διανοίγοντες αὐτὸ καὶ σκορπίζοντες τοὺς κόκκους εὔχονται «οὕτω νὰ πληθυνθῶσιν οἱ καρποί». Τελευταῖον δὲ ῥίπτοντες τὰ περιεχόμενα τῆς πετσέτας ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιλέγουσι: «Νὰ εἶναι εὐλογημένα καὶ εὐτυχισμένα». Ἔπειτα ποιήσαντες τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἄρχονται τῆς σπορᾶς νηστεύοντες δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Ἄλλη συνήθεια τῶν Κείων εἶναι, ὅτι μετὰ τὸν θερισμὸν καὶ τὸ ἁλώνισμα τὴν κριθὴν δὲν συγκομίζουσιν εἰς ἀποθήκας, ἀλλὰ σκάπτουσι πλησίον τοῦ ἁλωνίου λάκκον ἕνα ἢ πολλοὺς ἀναλόγως τῆς συγκομιδῆς, στρωννύουσι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λάκκου δι' ἀχύρου, ῥίπτουσιν ἐντὸς αὐτοῦ τὴν κριθὴν πληροῦντες αὐτόν, μέχρις οὗ σχηματισθῇ κωνοειδὴς λόφος ὑψούμενος ἀρκετὰ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Καλύπτουσιν ἔπειτα τὸ σύνολον δι' ἀχύρου, ἐπισκεπάζουσιν αὐτὸ διὰ θάμνων ἀστοιβῆς ἢ θύμου, θέτουσι πέτρας ἐπ' αὐτῶν καὶ τελευταῖον καλύπτουσι τὸ ὅλον διὰ χώματος· οὐδὲ σταγὼν ὕδατος διαπερᾷ τὴν ἀποθήκην ταύτην. Ἡ πρᾶξις αὕτη λέγεται λάκκιασμα, λακκιάζω = θέτω ἐν τῷ λάκκῳ καὶ ξελάκιασμα, ξελακιάζω = ἐξάγω ἐκ τοῦ λάκκου. Ἡ κριθὴ λακκιαζομένη διατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν καλῇ καταστάσει καὶ δὲν ψειριάζει, ὡς ἐν ταῖς ἀποθήκαις. Εἰς καμμίαν ἄλλην νῆσον δὲν ὑπάρχει ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀποθηκεύσεως, ὅστις εἶναι ἀρχαῖος καὶ ἐκαλεῖτο *σιρός*.

ε') Παροιμίαι.

§ 284. Αἱ παροιμίαι εἶναι προϊόντα φιλοσοφικῶν διανοημάτων τοῦ λαοῦ ἐπὶ ζητημάτων τοῦ πρακτικοῦ βίου ὑπὸ τύπον παραγγελμάτων παραινετικῶν, διὰ συντόμου ἐκφράσεως καὶ πολλάκις διὰ μιᾶς μόνης λέξεως ἐκφερομένων καὶ πάντοτε μεταφορικὴν ἔννοιαν ἐγκλειόντων.

Ἐκ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων ἐκπηγάζοντα ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς κοινωνικῆς ὑποστάσεως καὶ ζυμώσεως περὶ διάφορα κοινωνικὰ ζητήματα περιστρέφονται, ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων φυσικῶν ἢ ἠθικῶν παρατηρήσεων, ἀπὸ τῶν χυδαιοτέρων, βαναυσοτέρων καὶ ἀναιδεστέρων ἐκφράσεων καὶ παραστάσεων μέχρι τοῦ κύκλου τῶν ὑψηλοτέρων καὶ λεπτοτέρων γνώσεων καὶ ἀληθειῶν. Μεταβιβαζόμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν οὐχὶ διὰ τῆς γραφῆς, ἀλλὰ διὰ ζώσης, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ρυθμίζουσι καὶ κανονίζουσι τὰς καθ' ἡμέραν πράξεις καὶ σχέσεις τοῦ βίου καὶ συντελοῦσιν εἰς λύσιν τῶν ἑκάστοτε ἀναφυομένων ζητημάτων. Ἂν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ ἐδάφους τῆς Κέω ἐπήγασάν τινες καὶ ποῖαι, δὲν γνωρίζομεν. Ἀναγράφομεν ταύτας κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, ὡς τὰς ἠκούσαμεν ἐπὶ τόπου λεγομένας, ὅπου πᾶσα ὁμιλία ἐπὶ οἱασδήποτε ὑποθέσεως στηρίζεται ἢ ἐπικυροῦται διὰ παροιμίας.

1.

Ἄβουλος ὁ νοῦς διπλοῦς ὁ κόπος.

2.

Ἀγάλια-'γάλια φύτευεν ὁ γεωργὸς τ' ἀμπέλι
κι' ἀγάλια-'γάλια γίνεται ἡ ἀγουρίδα μέλι.

3.

Ἀγαπᾷ ὁ θεὸς τὸν κλέφτη, μ' ἀγαπᾷ καὶ τὸν νοικοκύρη.

4.

Ἀγάπα τον τὸν φίλο σου μὲ τὸ ἐλάττωμά του.

5.

Ἀγαπᾷ τὰ ξινά.

6.

Ἀγαποῦσε ἡ Μάρω τὸ χορὸ κ' ηὗρεν ἄντρα χορευτή.

7.

Ἀέρας, ποὺ δὲ σὲ βλάφτει, ἂς πᾷ νὰ φυσᾷ.

8.

Ἀέρα κοπανίζει.

9.

Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι καὶ κακοὶ Μιτυληναῖοι.

10.

Ἄϊ μου Γιώργη, βοήθα μου, μὰ κούνιε καὶ σὺ τὸ ποδαράκι σου.

11.

Ἀκόμη δὲν τὸν εἴδαμε καὶ Γιάννη τὸν ἐγράψαμε.

12.

Ἀκόμη δὲν ἔσκασεν ἀπὸ τ' αὐγό, καὶ . . .

13.

Ἄκουε καὶ μὴ μιλεῖς νὰ περνᾷς καλὸν καιρόν.

14.

Ἄκουε σκάφη κι ἀνέβαινε προζύμι.

15.

Ἄλλα μελετᾷ ὁ ζευγᾶς κι ἄλλα μελετοῦν τὰ βώδιά του.

16.

Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λα(γ)οῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας.

17.

Ἄλλαξε ὁ Μανωλιὼς κι ἔβαλε τὰ ροῦχα του ἀλλοιῶς.

18.

Ἄλλα τῶν ἀλλῶν.

19.

Ἄλλα στὰ χείλη κι ἄλλα στὴν καρδιά.

20.

Ἄλλος ἔχει τ' ὄνομα κι ἄλλος ἔχει τὴν χάρι.

21.

Ἄλλος τὸ κοντό του κι ἄλλος τὸ μακρύ του.

22.

Ἀλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι ἀλλοῦ γεννᾷ ἡ κόττα.

23.

Ἀλλοῦ τὸ ὄνειρο κι ἀλλοῦ τὸ θαῦμα.

24.

Ἀλλοῦ ὁ καλόγερος κι ἀλλοῦ τὰ ράσα του.

25.

Ἄλλοι σκάβουν καὶ κλαδεύουν,
κι' ἄλλοι τραγουδοῦν καὶ πίνουν.

26.

Ἀλὶ ποῦ τό χει ἡ κούτρα του νὰ κατεβάζῃ ψεῖρες.

27.

Ἀλλονοῦ παπᾶ βαγγέλιο.

28.

Ἀλὶ ποῦ δὲν ἔχει νύχια νὰ ξυστῇ
καὶ περιμένει νὰ τὸν ξύσουν ἄλλοι.

29.

᾽Αλὶ στὸν δυνατό, ὅταν τὸν πιάσουν δυὸ σπασμένοι.

30.

᾽Αλλοῦ νὰ τὰ πουλῇς.

31.

᾽Αμπέλια ἀτρύγητα κι ἀμπέλια τρυγημένα.

32.

῞Αμε κάθου γύρευε κι ἀλοίμονο καρτέρει.

33.

῍Αν δὲν βρέχῃ, στάζει.

34.

῍Αν ἔχῃς τύχη, διάβαινε καὶ ροιζικὸ καρτέρει.

35.

᾽Ανεμομαζόματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

36.

῍Αν δὲν εὕρῃς τὰ χειρότερα, δὲ θυμᾶσαι τὰ καλύτερα.

37.

῍Αν δὲν ἔχῃς γέρο, ἀγόρασε.

38.

᾽Ανάρια ἀνάρια τὸ φιλὶ νάχῃ καὶ νοστιμάδα.

39.

῍Αν εἶσαι καὶ παπᾶς, μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾷς.

40.

῍Αν ἔπεσαν τὰ σκουλαρίκια, οἱ τρύπες ἔμειναν.

41.

῎Αντρα θέλω, τώρα θέλω.

42.

῍Αν μὲ ξαναϊδῇς, γράψεμε Καραμπουρνιώτη.

43.

῎Ανθρωπος ἀγράμματος, ξύλον ἀπελέκητον.

44.

῍Αν καινούργιους φίλους πιάσῃς,
τοὺς παλιοὺς μὴ τοὺς ξεχάσῃς.

45.

῍Αν θὰ τὸ δείρῃς τ᾽ ἀρχοντόπουλο, δεῖρ᾽το.

46.

῍Αν δὲν σὲ ἤξερα, κυρὰ θάλασσα, ἤθελα σὲ περάσει κολυμβώντας.

47.

Ἂν ἄκουεν ὁ θεὸς τῶν κοράκων, θὰ ψοφοῦσαν ὅλοι οἱ γαϊδάροι.

48.

Ἂν δὲν ἐτέργιαζαν, δὲν ἐσυμπεθέριαζαν.

49.

Ἄνεμος τ᾽ ἀνέμου καὶ τοῦ καπνοῦ.

50.

Ἂν ἐθύμωσε, ἂς πιῇ ξίδι.

51.

Ἂν κάμῃς καλὰ παιδιά, τί τὰ θέλεις τὰ καλά.

52.

Ἀνύπανδρος προξενητὴς γιὰ λόγου του γυρεύει.

53.

Ἂν φταίω ἐγώ, νὰ καῇ ἡ ῥόκα μου,
κι ἂν φταίῃ ὁ ἄντρας μου νὰ καῇ τ᾽ ἀντί [1].

54.

Ἀπὸ ἀγκάθι βγαίνει ῥόδο κι ἀπὸ ῥόδο βγαίνει ἀγκάθι.

55.

Ἀπάνω στὴν χαρὰ κι ὁ χαρατζῆς.

56.

Ἀπ᾽ ἔξω κοῦκλα κι ἀπὸ μέσα πανοῦκλα.

57.

Ἀπ᾽ ἔξω μπέλλα μπέλλα κι ἀπὸ μέσα κατσιβέλλα.

58.

Ἀπελπισμένο καράβι σὲ σίγουρο λιμάνι.

59.

Ἀπὸ δήμαρχος κλητήρας.

60.

Ἀπ᾽ Ἀντώνη κάνεις ξύλο κι ἀπὸ πλάτανο Μανώλη,
μὰ ἂν πῇς καὶ γιὰ τὸ Γιάννη, ὅ τι ξύλο κόψεις κάνει.

61.

Ἅπλων᾽ ὡς ἐκεῖ, ποὺ φθάν᾽ ἡ κατζουρίδα σου.

62.

Ἀπὸ Αὔγουστο χειμῶνα κι ἀπὸ Μάρτη καλοκαῖρι.

[1] Ἀντὶ λέγεται τὸ ξύλον τῆς κρεβαταριᾶς, ὅπου τυλίσσεται τὸ στημόνι.

63.

Ἀπὸ κακὸ χρεωφειλέτη καὶ ἕνα σάκκο ἄχυρα.

64.

Ἀπὸ μικρὸ κι' ἀπὸ ζουρλὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.

65.

Ἀπὸ πίττα ποὺ δὲν τρὼς τί σὲ μέλλει κι' ἂν καῇ.

66.

Ἀπὸ σιγανὸ ποτάμι ἀλάργα τὰ ῥοῦχα σου.

67.

Ἄρρητα θέματα κουκκιὰ μαγειρεμένα.

68.

Ἄρα μάρα καὶ κατάρα.

69.

Ἄρες μάρες κουκουνάρες.

70.

Ἀρβανίτη κάνεις φίλο, κράτει καὶ κομμάτι ξύλο.

71.

Ἄρπαξε νὰ φᾷς καὶ κλέψε νἄχῃς.

72.

Αὔριο θὲ νὰ τὸ δείξῃ,
τίνος μάννα θὲ νὰ λείψῃ [1].

73.

Ἂς μὲ λὲν Βοεβοδίνα κι' ἂς ψοφῶ ἀπὸ τὴν πεῖνα.

74.

Ἂς δένῃ ὁ κόμπος καὶ ἂς λέῃ ὁ κόσμος.

75.

Ἄσπρος ἥλιος μαύρη ζέστη.

76.

Αὐτοῦ ποὺ εἶσαι ἤμουνε
κι' ἐδῶ ποῦ εἶμαι θά ρθῃς.

77.

Βάλαν τὸν τρελλὸ νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρῦπα.

78.

Βάλ του ῥίγανη.

---

[1] Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται ἔχουσα τὴν ἀρχήν της ἐκ τῆς ἔριδος τῶν δύο πενθερῶν, τῶν μητέρων ἑκατέρου τῶν συζύγων.

79.

Βασιλικὴ διαταγὴ καὶ τὰ σκυλιὰ δεμένα.

80.

Βασιλικὸς κι' ἂν μαραθῇ, τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει.

81.

Βάρδα νὰ μὴ σὲ σκουντουλίσῃ.

82.

Βάρδα νὰ μὴ στάξῃ ἡ οὐρὰ τοῦ γαϊδάρου στὸ πηγάδι.

83.

Βγῆκεν ἡ πομπὴ στὴ διάδα καὶ περγέλα τοὺς διαβάτας.

84.

Βάστα καϋμένη ἡγούμενα.

85.

Βγαίνει ξύγκι ἀπὸ τὴν μυῖα.

86.

Βοήθα με, καϋμένε φτωχέ, νὰ μὴν σοῦ μοιάσω.

87.

Βαφτίζω καὶ μυρώνω, ἄρα ζήσῃ καὶ δὲν ζήσῃ.

88.

Βήχα καὶ συνάχι χαρᾶς τονε ποὺ τά χει.

89.

Βρωμᾶ μπαροῦτι.

90.

Βρωμᾶ ὁ 'Οβριός, βρωμοῦν καὶ τὰ καλά του.

91.

Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει.

92.

Γάϊδαρος ἀκάλεστος στὸ γάμο τί γυρεύει;

93.

Γάμος χωρὶς παιχνίδια, φάδα χωρὶς κρομμύδια.

94.

Γέλα με νὰ σὲ γελῶ νὰ περνοῦμε τὸν καιρό.

95.

Γελᾶ κι ὁ νοικοκύρης.

96.

Γιά σου Γιάννη· κουκκιὰ σπέρνω.

97.

Γέρο βοργιὰ ἀρμένιζε καὶ νότο παλληκάρι.

98.

Γιὰ χατῆρι τοῦ βασιλικοῦ πίνει ἡ γλάστρα τὸ νερό.

99.

Γέμισε τὴν παραδαρμένη σου.

100.

Γι' αὐτὸ ἔκαψα τὴν κάππα μου νὰ μὴ μὲ τρών' οἱ ψύλλοι.

101.

Γιάννης κερνᾷ, Γιάννης πίνει.

102.

Γραμματικὸς ἐμάθαινε καὶ νταουλτζῆς ἐβγῆκε.

103.

Γλιστρᾷ σὰν τὸ χέλι.

104.

Γύρω γύρω τὸ νησὶ καὶ πάντα δῶ [1].

105.

Δάσκαλε, ποὺ δίδασκες καὶ νόμο δὲν ἐκράτεις.

106.

Δανείζου καλοπλήρωνε καὶ πάλι ξαναζήτα.

107.

Δανεικὰ κι ἀγύριστα

108.

Δεῖξε μας τὴ ῥάχη σου.

109.

Δέκα μέτρα κι' ἕνα κόδε.

110.

Δὲν ἔχει στὸν ἥλιο μοῖρα.

111.

Δὲν ἔχει πίσσα καὶ παράδεισο.

---

[1] Πλοῖον κατέφυγεν ἕνεκα τρικυμίας εἰς τὸν ὅρμον Καστρί. Μὴ δυναμένου ν' ἀναχωρήσῃ ἕνεκα ἐναντίων ἀνέμων, οἱ ναῦται προσῆλθον εἰς τὸ μοναστήριον καὶ παρεκάλεσαν τοὺς καλογήρους νὰ κάμωσι παράκλησιν, ὅπως γίνῃ καιρὸς ν' ἀναχωρήσωσιν. Οἱ καλόγηροι, διὰ νὰ ἐξακολουθῇ ἡ παράκλησις καὶ πληρώνωνται, ἐδέοντο ὡς ἑξῆς. « Παναγία μου ἀπὸ τὸ Καστρί, ἅϊ μου Γιάννη ἀπὸ τὸ μακρύ, γύρω γύρω τὸ νησὶ καὶ πάντα δῶ ». Ἐννοήσαντες οἱ ναῦται ὅτι τοῦτο ἦτο κατάρα καὶ οὐχὶ εὐχή, ἐξυλοκόπησαν τοὺς καλογήρους.

112.

Δὲν εἶμαι ζηλιάρης, ἀλλὰ παραπονιάρης.

113.

Δὲν λείπει ὁ Μάρτης ἀπὸ τὴν σαρακοστή.

114.

Δὲν φτάνει ὁποῦ σκουντουφλᾷς, ἀλλὰ σοῦ λὲν καὶ τύφλα.

115.

Δὲν βγαίνει τὸ παννὶ καδάδι [1].

116.

Δὲν δρώνει τ' αὐτί του.

117.

Δίπλα φεγγάρι, ὀρθὸς γεμιτζής.

118.

Δός μου, κυρά, τὸν ἄντρα σου καὶ κράτει σὺ τὸν κόπανο.

119.

Δυὸ γαϊδάροι μάλωναν σὲ ξένο ἀχυρῶνα.

120.

Δυὸ γαϊδάρων ἄχυρα δὲν ξέρει νὰ μοιράσῃ.

121.

Δυὸ κεφάλια σὲ μιὰ σκούφια (δὲν χωροῦν).

122.

Δυὸ ποδάρια σ' ἕνα παπούτσι.

123.

Δῶ σὲ θέλω, κάδουρα, νὰ πηδᾷς στὰ κάρδουνα.

124.

Ἔδαλε τὸ νερὸ στ' αὐλάκι.

125.

Ἐδῶ καράδια πνίγονται καὶ σεῖς, βαρκοῦλες μου, πᾶτε.

126.

Εἶπεν ὁ γάϊδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλα.

127.

Εἶπα, ξεῖπα, χέζω τὴν παρόλα μου.

[1] Δὲν βγαίνει εἰς τὸ μέτρον· ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ὑφαινομένων παννίων, ὅτε αἱ κλωσταὶ τοῦ στημονίου εἴτε ἐκ λάθους εἴτε ἐξ ἐλλείψεως ἱκανοῦ νήματος δὲν πληροῦσιν ὅλον τὸ κτένι, ἀλλὰ μένει κενόν, ὅτε κακῶς ὑφαίνεται τὸ παννί.

128.

Ἔκαμε μιὰ τρῦπα στὸ νερό.

129.

Ἔκαμε κ' ἡ νιάδα στάρι

130.

Ἑκατὸ ξυλιὲς σὲ ξένη ῥάχη.

131.

Ἔλα, παπποῦ μου, νὰ σοῦ μάθω τὰ προγονικά σου.

132.

Ἐλᾶτε σεῖς οἱ φρόνιμοι νὰ φάτε τοῦ τρελλοῦ τὸ ἔχει.

133.

Ἔλειψε ὁ γάτος καὶ χορεύουν τὰ ποντίκια.

134.

Ἔμαθε γυμνὸς καὶ ντρέπεται ντυμένος.

135.

Ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει (τί τραβῶ).

136.

Ἕνας τρελλὸς ῥήχνει μιὰ πέτρα στὸ γιαλό,
χίλιοι φρόνιμοι δὲν μποροῦν νὰ τὴν βγάλουν.

137.

Ἐμπᾶτε, σκύλοι, ἀλέστε κι ἀλεστικὰ μὴ δόστε.

138.

Ἕνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια.

139.

Ἐπέρασα τοῦ λυχναριοῦ τὰ πάθη.

140.

Ἔπιασε τὴ γάτα ἀπὸ τὴν οὐρά.

141.

Ἐπιάστηκε στὴ φάκα σὰν τὸ ποντικό.

142.

Ἔφαγ' ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ κρύωσε.

143.

Ἔφαγε τὴν χυλόπιττα.

144.

Ἔφθασε τὸ μαχαῖρι στὸ κόκκαλο.

145.

Ἔφθασε τὸ κτένι στὸ κόμπο.

146.

Ἔχασε τ' αὐγὰ καὶ τὸ καλάθι.

147.

Ἔχ' ὁ καιρὸς γυρίσματα.

148.

Ἔχω ῥάμματα γιὰ τὴ γοῦνα σου.

149.

Ζῆσε, μαῦρε μου [1], νὰ φᾶς τριφύλλι καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι.

150.

Ἡ ἀκάματρα κ' ἡ τρελλὴ ἔχουν τὴν τύχη τὴν καλή.

151.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι μαλώτρα.

152.

Ἡ ἀλεπού χεν ἀργατιὰ καὶ κείνη σταχολόγα.

153.

Ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ κόκκαλα τσακίζει.

154.

Ἡ δυὸ πέτρες τοῦ μύλου κάνουν τ' ἀλεῦρι.

155.

Ἤτανε στραβὸ τὸ κλῆμα, τό φαγε καὶ ὁ γαΐδαρος.

156.

Ἤθελές τα κ' ἔπαθές τα.

157.

Ἢ θ' ἁγιάσῃ ἢ θὰ ξεπαγιάσῃ.

158.

Ἡ κοιλιά του παίζει λύρα.

159.

Ἦλθαν τ' ἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἥμερα.

160.

Ἢ μικρὸς μικρὸς παντρέψου ἢ μικρὸς καλογερέψου.

161.

Ἡ καλὴ μέρα ἀπὸ τὸ πρωΐ φαίνεται.

162.

Ἢ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς.

---

[1] Ὄνομα βοός, τὸ θηλυκὸν Μαυρίτσα. Ὀνόματα βοῶν εἰσι καὶ τὰ Βρακούλης, Ἀφρομήτης, Γαϊτάνης, Κοκκίνης, Μελίσσης.

163.

Ἥλιος καὶ βροχὴ ποὺ παντρεύοντ' οἱ πτωχοί.

164.

Ἡ νύκτα ἐπίσκοπο γεννᾷ καὶ ἡ αὐγὴ μητροπολίτη.

165.

Ἡ ὄρνιθα σκαλίζοντας σκαλίζοντας βγάνει τὸ μάτι της.

166.

Ἡ τιμὴ τιμὴ δὲν ἔχει καὶ χαρὰ 'ς τὸν ποὺ τὴν ἔχει.

167.

Ἡ παλιὰ κότα ἔχει τὸ ζουμί.

168.

Ἡ παλιά μας τέχνη κόσκινα.

169.

Ηὗρεν ὁ Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ.

170.

Ἡ σκύλλα ἀπὸ τὴ βιάση της κάνει τὰ κουλούκια τυφλά.

171.

Ηὗρε τὸ μάστορά του.

172.

Ηὗρε ἡ κορφὴ τὸν πάτο.

173.

Θέλει καὶ τὸ ψωμὶ γερὸ καὶ τὸ σκύλο χορτάτο.

174.

Θέλεις δὲ θέλεις, γάϊδαρε, πιὲ νερό.

175.

Θέ μου, μὴ δώσῃς τοῦ φτωχοῦ πόρτα καὶ παραθύρι
(καὶ πάπλωμα νὰ σκεπαστῇ καὶ πάρει το καὶ φύγει).

176.

Θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνᾶ.

177.

Θώριε με νὰ σὲ θωρῶ νὰ περνοῦμε τὸν καιρό.

178.

Ἰδοὺ ἡ Ρόδος, ἰδοὺ καὶ τὸ πήδημα.

179.

Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὲς δὲν φοβᾶται.

180.

Κάθε μπόδιο γιὰ καλό.

181.

Κάθε πέρυσι καλλίτερο.

182.

Κάθε κατεργάρης στὸ πάγκο του.

183.

Καθὼς μοῦ παίζεις, χορεύω.

184.

Καθὼς μαρτυρᾷ ἡ φλάσκα, μήτε φέτος Λαμπρὴ μήτε τοῦ χρόνου Πάσχα.

185.

Κάθε πρᾶγμα στὸν καιρό του καὶ ὁ κολιὸς τὸν Αὔγουστο.

186.

Κάθε θαῦμα τρεῖς ἡμέρες.

187.

Καλὰ εἶν' τὰ φαρδομάνικα, μὰ τάχουν οἱ δεσποτάδες.

188.

Καλόμαθε ἡ γριὰ στὰ σῦκα,
κι' ὅλη μέρα τ' ἀνεζήτα.

189.

Κάλλια νὰ βγῇ τὸ μάτι σου παρὰ τὸ ὄνομά σου.

190.

Κάλλια πέντε καὶ στὸ χέρι παρὰ δέκα καὶ καρτέρει.

191.

Κάλλια πέντε κάρβουνα παρὰ χίλια πρόβατα.

192.

Κάλλια γαϊδουρόδενε παρὰ γαϊδαρογύρευε.

193.

Καινούργιο κοσκινάκι μου, καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω.

194.

Καλομελέτα κ' ἔρχεται.

195.

Καὶ παπᾶς ἔγινες Κώστα:
ἔτσι τό φερε ἡ κατάρα.

196.

Καὶ μὲ τὰ ἑκατὸ στὴ φυλακὴ καὶ μὲ τὰ χίλια μέσα.

197.

Κάποιου χαρίζαν γάϊδαρο καὶ κεῖνος τὸν ἔψαχνε στὰ δόντια.

198.

Καὶ μπρὸς ποτάμι καὶ πίσω ῥέμα.

199.

Κατὰ τὰ σκατὰ καὶ τὸ φτυάρι.

200.

Κατὰ φωνὴ κι ὁ γάϊδαρος.

201.

Κατὰ τὸ Μαστρογιάννη καὶ τὰ κοπέλλια του.

202.

Κακὸς περίδρομος.

203.

Καὶ σὺ κακὸς χειρόβολος καὶ γὼ κακὸ δεμάτι.

204.

Κάμε τὸ καλὸ καὶ ῥίχτο στὸ γιαλό.

205.

Κατὰ τὰ ῥοῦχα μοιράζει ὁ Θεὸς τὸ κρύο.

206.

Κοντὰ στὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρά.

207.

Κόρακας κοράκου μάτι δὲν βγάζει.

208.

Κολιὸς μὲ κολιὸ ἀπό να βαρέλι.

209.

Κράτει, γέρο, κράτει.

210.

Λαγὸς πιπέρι ἔτριβε κακὸ τῆς κεφαλῆς του.

211.

Λάκκον ἔχει ἡ φάβα.

212.

Λόγια τῆς καραβάνας.

213.

Μάζωνε κι ἂς εἶν᾽ καὶ ῥῶγες.

214.

Μάτια, ποὺ δὲν θωριοῦνται, γλήγορα λησμονιοῦνται.

215.

Μεγάλη μπουκιὰ φάε, μεγάλο λόγο μὴ πῇς.

216.

Μακρυὰ μαλλιὰ καὶ λίγη γνῶσι.

217.

Μὲ τὰ χείλη πού χω σὲ φιλῶ.

218.

Μεγάλο καράβι μεγάλη φουρτοῦνα.

219.

Μὲ ξένα κόλυβα δὲν μνημονεύουν.

220.

Μὲ πορδὲς δὲ βάφουνε κουκκούλια.

221.

Μὲ τὸν ἥλιο τὰ βγάζομε, μὲ τὸν ἥλιο τὰ μπάζομε· τί ἔχουν καὶ ψοφοῦνε.

222.

Μὲ τὸ καλύτερό σου φάε, πιὲ καὶ νηστικὸς κοιμήσου.

223.

Μὲ τὸ νοῦ πλουταίν' ἡ κόρη, μὲ τὸν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.

224.

Μήτε κρύο μοῦ κάνει μήτε ζέστη.

225.

Μήτε τὸ διάβολο ν' ἀπαντήσῃς μήτε τὸ σταυρό σου νὰ κάνῃς.

226.

Μιὰ τοῦ φίλου, δυὸ τοῦ φίλου, τρεῖς καὶ τὴν κακή του μέρα.

227.

Μιλημένα τιμημένα.

228.

Μικροῦ παιδιοῦ κι ἁγίου μὴ τάξῃς.

229.

Μῆνα, ποὺ δὲν ἔχει ῥῶ, βάλε στὸ κρασὶ νερό.

230.

Μ' ὅποιο δάσκαλο καθίσῃς τέτοια γράμματα θὰ μάθῃς.

231.

Μπᾶτε, σκύλοι, ἀλέστε καὶ ἀλεστικὰ μὴ δόστε.

232.

Μεροδούλι, μεροφάϊ.

233.

Ν' ἄκουεν ὁ Θεὸς τῶν κοράκων, θὰ ψοφοῦσαν ὅλοι οἱ γαϊδάροι.

234.

Νὰ κάμῃ ὁ Μάρτης δυὸ νερὰ κι 'Απρίλης ἄλλο ἕνα,
χαρὰ σ' ἐκεῖνο τὸ ζευγὰ πού χει πολλὰ σπαρμένα
ἢ
Νὰ δῇς κουλοῦρες γυριστὲς ἢ πίττες σὰν ἁλώνια.

235.

Νὰ κλαὶν οἱ χῆρες, μὰ νὰ κλαὶν κι' οἱ παντρεμένες.

236.

Νὰ σοῦ δείξω πόσα ἀπίδια βάν' ὁ σάκκος.

237.

Νηστεύει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, γιατὶ ψωμὶ δὲν ἔχει.

238.

Νίψου κι' ἀποφάγαμε.

239.

Ξένο ψωμὶ δικό σου μαχαῖρι.

240.

Ξέρ' ὁ βλάχος ποιό ναι τὸ σφουγγάτο.

241.

Ξύλα κούτσουρα δαυλιὰ καϊμένα.

242.

Ὁ Ἑβραῖος, ὅταν μουφλουζέψῃ, τὰ παλιὰ τευτέρια ψάχνει.

243.

Ὁ καλὸς καλὸ δὲν ἔχει.

244.

Ὁ ἕνας λούζει κι' ὁ ἄλλος χτενίζει.

245.

Ὁ βρεμένος τὴ βροχὴ δὲν τὴν φοβᾶται.

246.

Ὁ κόσμος τὸ ἔχει τούμπανο (ἢ πούμπλικο) καὶ μεῖς κρυφὸ καμάρι.

247.

Ὁ καιρὸς πουλεῖ τὰ ξύλα κι ὁ χειμῶνας τ' ἀγοράζει.

248.

Ὁ κλέφτης τὸ γεδέτισμα γιὰ πανηγύρι τό χει.

249.

Ὁ κλέφτης καὶ ὁ ψεύτης τὸν πρῶτον χρόνον περνοῦν.

250.

Ὁ καυγᾶς γιὰ τὸ πάπλωμα.

251.

Ὅλα τά χει ἡ Ζαφειρίτσα, μόν' ὁ φερετζὲς τῆς λείπει.

252.

Ὅλα τοῦ γάμου δύσκολα κι' ἡ νύφη γκαστρωμένη.

253.

Ὅλη μου ἡ ἔννοια τ' ἀντρός μου ὁ θάνατος.

254.

Ὁ λόγος σου μὲ χόρτασε καὶ τὸ ψωμί σου φά το.

255.

Ὅλοι οἱ Χιῶτες εἶν' λολοί, ποιὸς ὀλίγο ποιὸς πολύ.

256.

Ὅλοι οἱ γύφτοι μιὰ γενιά.

257.

Ὁ λύκος στὴν ἀνεμοζάλη χαίρεται.

258.

Ὁ λύκος κι ἂν ἐγέρασε κι ἄλλαξε τὸ μαλλί του
μήτε τὴ γνώμη του ἄλλαξε μήτε τὴν κεφαλή του.

259.

Ὅμοιος 'ς τὸν ὅμοιο καὶ ἡ κοπριὰ 'ς τὰ λάχανα.

260.

Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

261.

Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ δείρῃ τὸ γάϊδαρο, δέρνει τὸ σαμάρι.

262.

Ὅποιος ἔχει πολὺ πιπέρι, βάζει καὶ στὰ λάχανα.

263.

Ὅποιος ἔχει τὰ γένεια, ἔχει καὶ τὰ χτένια.

264.

Ὅποιος δὲν θέλει νὰ ζυμώσῃ, πέντε μέρες κοσκινίζει.

265.

Ὅποιος λυπᾶται τὸ καρφί, χάνει τὸ πέταλο.

266.

Ὅποιος θέλει νὰ μισέψῃ, στὴν ἀκρογιαλιὰ καθίζει.

267.

Ὅποιος κατηγορεῖ τὸ σπίτι του, πέφτει καὶ τὸν πλακώνει.

268.

Ὅποιος καθίσῃ μὲ στραβό, γρήγορ' ἀληθωρίζει.

269.

Ὅποιος εἶν' ἀπέξω ἀπ' τὸ χορό, πολλὰ τραγούδια ξέρει.

270.

Ὅποιος κρυφοπαντρεύεται, φανερὰ μπομπεύεται.

271.

Ὅποιος περπατεῖ μυρίζει, κι ὅποιος κάθεται βρωμίζει.

272.

Ὅποιος φυλάει τὰ ροῦχα του, ἔχει τὰ μισά.

273.

Ὅποιος ρωτᾷ, ποτὲ δὲν χάνει.

274.

Ὅπου κράζουν πολλοὶ πετεινοί, ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ.

275.

Ὅπου δὲν πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος.

276.

Ὅπου καῇ στὴν ἀλευριά, φυσᾷ καὶ τὸ τυρόγαλο.

277.

Ὅποιος γεννηθῇ στὴ φυλακή, τὴ φυλακὴ θυμᾶται.

278.

Ὅπου στραβὸς κι ὅπου κουτσὸς στὸν ἅϊ Παντελεήμονα.

279.

Ὅπου μπαίνει ὁ ἥλιος, δὲν μπαίνει ὁ γιατρός.

280.

Ὅπου τάβλα καὶ μανδῆλι, δέξου τον τὸν κὺρ Βασίλη.

281.

Ὅπου φτωχὸς κ' ἡ μοῖρα του.

282.

Ὅπως στρώσῃς, θὰ πλαγιάσῃς.

283.

Ὁ ῥεφενὲς σπίτι δὲν χαλᾷ.

284.

Ὅσα δὲν φθάν' ἡ ἀλεπού, τὰ κάνει κρεμαστάρια.

285.

Ὅσα φέρν' ἡ ὥρα, δὲν τὰ φέρν' ὁ χρόνος.

286.

Ὁ πνιγμένος ἀπὸ τὰ μαλλιά του πιάνεται.

287.

Ὁ ποντικὸς στὴν τρῦπα δὲν χωρεῖ καὶ κολοκύθα σέρνει.

288.

Ὅταν θέλ' ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός, τύφλα νά χουν οἱ συμπεθέροι.

289.

Ὅ τι βρέξῃ, ἂς κατεβάσῃ.

290.

Ὁ φόβος φυλάει τὰ ἔρημα.

291.

Ὁ χορτάτος δὲν πιστεύει τοῦ πεινασμένου.

292.

Ὁ Χριστὸς πρῶτα εὐλόγησε τὰ γένεια του.

293.

Ὅταν διψᾷ ἡ αὐλή σου, μὴ χύνῃς ὄξω τὸ νερό.

294.

Ὅταν σὺ ἐπήγαινες, ἐγὼ ἐγύριζα.

295.

Ὅ τι τύφλα, τέτοια μοῦζα.

296.

Παλαμύδα σοῦ μυρίζει, τεϊμετὲ νὰ φᾶς κολιό.

297.

Παπᾶ καὶ γάϊδαρο ἀπὸ βραδὺς τὸν ἀδιζάρουν.

298.

Παπᾶ παιδὶ διαλ᾽ ἐγγόνι.

299.

Παρηγοριὰ στὸν ἄρρωστο, ὥς που νὰ βγῇ ἡ ψυχή του.

300.

Πάρτονε στὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῇ καὶ τοῦ χρόνου.

301.

Παστρικὸ τσανάκι.

302.

Πάρ᾽ τὸν ἕνα, χτύπα τὸν ἄλλο.

303.

Παπούτσ᾽ ἀπὸ τὸν τόπο σου κι ἂς εἶν᾽ καὶ μπαλωμένο.

304.

Πέρασ᾽ ὁ καιρὸς ποὺ δέναν τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ λουκάνικα.

305.

Πῆρ᾽ ὁ στραβὸς κατήφορο.

306.

Πῆρε τὰ καταβρεμένα του καί φυγε.

307.

Πέρυσι κάη ὁ λαγὸς καὶ φέτο μύρισε ἡ τσίκνα του.

308.

Πέσε πίττα νὰ σὲ φάω.

309.

Πήγαμε γιὰ πεταλίδες καὶ χάσαμε καὶ τὸ μαχαῖρι.

310.

Πίττα μπρὸς καὶ πίττα πίσω, γὼ θενά βγω νὰ μιλήσω τῆς γειτόνισσας τὸ δίκιο.

311.

Πιάσ᾽ τὸν κασίδη, πάρ᾽ τὰ μαλλιά του.

312.

Πολυτεχνίτης καὶ ρημοσπίτης.

313.

Πότε μοῦ γινες κολοκύθα, πότε μάκρυνε ὁ λαιμός σου.

314.

Πότε πίττα καὶ τυρί, πότε πίττα μοναχή.

315.

Πότε ὁ Γιάννης δὲν μπορεῖ, πότε ὁ κῶλος του πονεῖ.

316.

Ποιὸς βαστᾷ μέλι καὶ δὲν γλύφει τὰ δάκτυλά του.

317.

Σὰ νύφη καμαρώνει.

318.

Σὰν τὴν ζεματισμένη γάτα.

319.

Σὰν τὴν βρεμένη κόττα.

320.

Σὰν σοῦ ξαναρέσῃ, Λάμπρο, ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄνδρο.

321.

Σ' αὐτὸν τὸν κόσμο τὸν στραβὸ παπᾶς δὲν ἦταν κ' ἦρθα γώ.

322.

Σένα τὰ λέω, πεθερά, γιὰ νὰ τ' ἀκούῃ ἡ νύφη.

323.

Σέρνει ὁ κλέφτης τὴ φωνὴ νὰ φύγ' ὁ νοικοκύρης.

324.

Στὸν ἁμαρτωλὸ κόσμο τὸ Μάη βρέχει.

325.

Σπίτι ὅσο χωρεῖς καὶ γῆ ὅσο θωρεῖς.

326.

Στὴν ἀνυδριὰ καλό 'ν καὶ τὸ χαλάζι.

327.

Τὰ μυαλά σου καὶ μιὰ λύρα καὶ τοῦ μπογιατζῆ ὁ κόπανος.

328.

Τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα.

329.

Τ' ἅϊ Νικολοβάρβαρα κάνει βροχὴ καὶ χιόνι
καὶ γύρω γύρω τοῦ Χριστοῦ κ' οἱ τοῖχοι ἀποξυλώνει [1].

---

[1] Σχῆμα Πινδαρικὸν ἢ Βοιώτιον, δηλ. ἀρσενικὸν ὑποκείμενον πληθυντικὸν μετὰ ἑνικοῦ ῥήματος.

330.

Τὰ μεταξωτὰ βρακιὰ θέλουν καὶ ἐπιδέξιους κώλους.

331.

Τ' ἀδειανὸ σακκὶ δὲν στέκει, τὸ γεμάτο δὲν λυγίζει [1].

332.

Τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες τὰ μεγάλα γύρευες,
τραύα γέρο διάβολε [2].

333.

Τὸ κρέμασε στὴν ἀχλάδα.

334.

Τὰ δόσα τὸν Χριστὸν ἐπαραδόσαν.

335.

Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴ κόψῃς
καὶ Κυριακὴ μὴ χτενιστῇς, ἂν θέλῃς νὰ προκόψῃς.

336.

Τῆς νύχτας τὰ καμώματα τὰ βλέπει ἡμέρα καὶ γελᾷ.

337.

Τί νὰ κάμῃ ὁ κρύος τοῦ παγωμένου.

---

[1] Διηγοῦνται ὅτι κάποιος προτιθέμενος νὰ οἰκοδομήσῃ προσέλαβεν ἐργάτας διὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν θεμελίων. Ἐπισκεφθεὶς αὐτοὺς τοὺς εὗρε μὴ ἐργαζομένους, ἀλλ' ἐξηπλωμένους εἰς τὸν ἥλιον. Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει του διατί τοῦτο, οἱ ἐργάται τῷ ἀπεκρίθησαν ὅτι «τ' ἀδειανὸ σακκὶ δὲν στέκει», δηλαδὴ νήστεις δὲν δύνανται νὰ ἐργασθῶσι. Τότε οὗτος ἔσπευσε νὰ τοῖς προσκομίσῃ τροφήν. Πλὴν ἔκπληκτος τοὺς εἶδε μετὰ τὸν χορτασμὸν νὰ ἐξαπλωθῶσι πάλιν εἰς τὸν ἥλιον, ὅπως καὶ πρότερον. Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει του δὲ τῷ ἀπήντησαν ὅτι «τὸ γεμάτο σακκὶ δὲν λιγίζει», δηλαδὴ ὅτι παραφαγόντες ἀδυνατοῦσι νὰ ἐργασθῶσιν.

[2] Ἡ παροιμία αὕτη ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλᾶ ἁλιεύων ἐντὸς τοῦ λιμένος ἔπιανε μικρὰ ψάρια. Ἤθελε νὰ πιάσῃ μεγάλα καὶ πρὸς τοῦτο ἐξῆλθε τοῦ λιμένος. Ἀλλ' ἐκεῖ τὸν συνέλαβον πειραταὶ καὶ τὸν μετέφερον εἰς τὴν χώραν των, ὅπου τοῦ ἀνέθεσαν νὰ γυρίζῃ τὸν χειρόμυλον καὶ νὰ κουνῇ τὸ παιδί. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὁ ἐπίσκοπος ἔψαλλε·

«*Ἐπίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ*
δίχως νοῦ, δίχως μυαλά·
τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες
τὰ μεγάλα γύρευες.
Τραύα γέρο διάβολε·
γύρνα τὸ χειρόμυλο
κούνιε καὶ τὸν παίδαρο».

338.

Τί 'ν ὁ κάβουρας, τί 'ν τὸ ζουμί του.

339.

Τί χες, Γιάννη, τί χα πάντα.

340.

Τὸ ἀγώϊ ξυπνᾷ τὸν ἀγωγιάτη.

341.

Τὶ νά σου καμ' ὁ μάστορης, ποὺ τέχνη δὲν ἠξέρει.

342.

Τὸ ξύλο βγῆκε ἀπ' τὸν Παράδεισο.

343.

Τὸ καλὸ σῦκο ἡ κουροῦνα τὸ τρώει.

344.

Τὸ πολὺ κύρι' ἐλέησον κι' ὁ παπᾶς τὸ βαριέται.

345.

Τό να χέρι νίβγει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

346.

Τὸ καλὸ τὸ παλλικάρι ξέρει κι' ἄλλο μονοπάτι.

347.

Τὸ αἷμα νερὸ δὲν γίνεται.

348.

Τὸ πολὺ φαεῖ σπληνιάζει καὶ τὸ λίγο μπακανιάζει,
καὶ τὸ συχνομπουκουνᾶτο κάνει τὸ κορμὶ δροσᾶτο.

349.

Τὸ καλοκαῖρι τὸ ψωμί σου καὶ τὸ χειμῶνα τὸ ροῦχο σου.

350.

Τὸ γοργὸν καὶ χάριν ἔχει.

351.

Τὸ πονηρὸν πουλὶ ἀπὸ τὴν μύτη πιάνεται.

352.

Τὸ φτηνὸ τὸ κρέας οἱ σκύλοι τὸ τρῶνε.

353.

Τὸ ψωμὶ τρώεται καλύτερα μὲ τὸ μέλι παρὰ μὲ τὸ ξεῖδι.

354.

Τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρό.

355.

Τὸ δουλευτή σου πλήρωνε καὶ ψυχικὸ μὴ κάνεις.

356.

Τζίτζικας ἐλάλησε, μαύρη ῥόγα γυάλισε.

357.

Τρεῖς τὰ γέννα τρεῖς τὰ φῶτα καὶ ἕξη τὴν 'Ανάσταση.

358.

Τὸ παιδί, ἂν δὲν κλάψῃ, βυζὶ δὲν τρώει.

359.

Τρεῖς τὸ λάδι τρεῖς τὸ ξεῖδι ἕξη τὸ λαδόξειδο.

360.

Τοῦ μπῆκαν οἱ ψύλλοι στ' αὐτιά.

361.

Τοῦ φτωχοῦ τὸ βρέσιμο ἢ βελόνα ἢ καρφίτσα.

362.

Τοῦ φιλαργύρου τὸ πουγγὶ ἀνάποδα γυρίζει.

363.

Τῶν φρονίμων τὰ παιδιὰ πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν.

364.

Τώρα στὰ γεράματα μάθε, γέρο, γράμματα.

365.

Φᾶτε, μάτια, ψάρια καί, κοιλιά, περίδρομο.

366.

Φασοῦλι τὸ φασοῦλι γεμίζει τὸ σακκοῦλι.

367.

Φεύγει σὰν τὸ διάβολο τὸ λιβάνι.

368.

Φίλε μου στὴν ἀνάγκη μου κι' ἐχθρέ μου στὴ χαρά μου.

369.

Φοβᾶται καὶ τὸν ἴσκιο του.

370.

Φροὺ φροὺ καὶ τ' ἀμπέλια ξέφραγα.

371.

Φτωχὸς ἅγιος μήτε κερὶ μήτε λιβάνι.

372.

Φοῦρνος ἂς μὴ καπνίση (σὰν πεθάνω γώ).

373.

Φωνὴ λαοῦ ὀργὴ Θεοῦ.

374.

Χαρὰ στὸ νιὸ τὸν ἄϋπνο τὸ γέρο τὸ κοιμήση.

375.

Χάρε, χαρὰ ποὺ μοῦ φερες καὶ λύπη ποὺ μοῦ πῆρες.

376.

Χόρευε, μωρὴ Μαρού, καί χε κι ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ.

377.

Χόρεψε κοιλιὰ πλυμένη κι ἀσκολύμϐρα δειπνημένη.

378.

Χριστὸς γεννᾶται, ὥρα γεννᾶται.

379.

Χύθη τὸ λαδάκι μας μέσ' τὸ τηγανάκι μας.

380.

Χωριό, ποὺ φαίνεται, κολαοῦζο δὲ θέλει.

381.

Ψόφησε τὸ βόδι μας, πάει ἡ κολληγιά μας.

382.

Ψάρια στὸ γιαλὸ καὶ παζάρια στὸ βουνό.

383.

Ψύλλους στ' ἄχερα γυρεύεις.

384.

Ψώρα καὶ τῶν γονέων.

385.

Ψωμιὰ στὸ μοναστῆρι κι ἀπὸ καλογέρους....

386.

Ὦ ὑστερνέ μου λογισμέ, ἄθελα σ' εἶχα πρῶτα.

ς') Κατάραι, καὶ ἄλλαι φράσεις.

§ 285. Κακὰ καὶ μαῦρα καὶ ψυχρὰ κι ἀνάποδα.
Μάλαμα νὰ πιάνῃ καὶ στάχτη νὰ γίνεται.

Ἀγγελοκρουσμένε.

Μυαλοχυμένε.

Ἄνεμος τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ καπνοῦ.

Τρία καὶ ζολώτα — τὸν ἔκαμε ζολώτα — τὸν κατέστρεψε τοῦ πῆρε ὅ τι κι' ἂν εἶχε καὶ τὸν ἄφησε ζολώτα, δηλ. χωρὶς πεντάρα, τιποτένιο, παραμικρὸν (ζολώτα ἴσον τὸ τέταρτον τοῦ γροσίου).

Δὲν τοῦ ἄφησε σάλιο στὸ στόμα.

Πιαστρικὸ τσανάκι.

Τό καμε ρόϊδο.

Τραύα κάμπο.

Τραύ' αρόδο.

Τοῦ διαβόλου κάλτσα.

Τοῦ διαβόλου τὸ ροῦχο.

Τοῦ σκύλου.

Σκόρδα.

Ἀσβέστη καὶ ψιλὸ βελανίδι.

Ψόφιου ἀλόγου πέταλα.

Νταλκαβούνης δοῦλος σας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΝΕΑ ΗΩΣ

Φιλικοί.

§ 286. Τρεῖς ἀφανεῖς, ἀλλὰ τίμιοι καὶ ἀποφασιστικοὶ ἄνδρες, ὁ ἐξ Ἄρτης ἔμπορος Σκουφᾶς, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ καὶ ὁ ἐλεύθερος τέκτων Ε. Ξανθὸς ἐκ Πάτμου ἀνέλαβον τὸ ἔργον νὰ ἐξοπλίσωσι τοὺς Ἕλληνας, νὰ ὑψώσωσι τὸν Σταυρὸν ὑπεράνω τῆς ἡμισελήνου καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὸ γένος. Πρὸς τοῦτο συνέστησαν μυστικὸν σύνδεσμον τὴν Ἑταιρείαν τῶν φιλικῶν τὸ 1814 ἐπὶ ρωσσικοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔργον των ἔμελλε νὰ στεφθῇ δι' ἐπιτυχίας καὶ ν' ἀποδείξῃ περιφανῶς ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται καὶ ἐκ μικρῶν μεγάλα κατορθοῦνται.

§ 287. Ἡ φιλικὴ Ἑταιρεία διῃρεῖτο εἰς πολλὰς τάξεις, μαθητάς, ἱερεῖς, ἐκκλησιαστικοὺς ποιμένας, ποιμενάρχας, ἁπλῶς μεμυημένους καὶ τὰ μέγιστα μεμυημένους. Εἰς ταύτην σημειοῦνται ὡς ἑταῖροι ἐκ Κέω ὁ Ἀνδρέας Σοφιανός, κατηχηθεὶς ἐν Ἰσμαηλίῳ τὸ 1817 ὑπὸ Ἀναγνωστοπούλου[1], ὁ Γεώργιος Σοφιανός, κατηχηθεὶς ὑπὸ Ἀνδρέου Σοφιανοῦ τὸ 1818 εἰς Ἰάσιον, ὁ Γεράσιμος Πάγκαλος, ὁ Μιχαὴλ Πάγκαλος, ἀδελφὸς τοῦ πατριάρχου Μελετίου, ὁ Νικόλαος Ρεβελάκης. Ἐκ Μεσολογγίου δὲ μετέβη εἰς Κέω ὁ Παῦλος Σιδέρης, ἰατροφιλόσοφος, ὡς μέλος τῆς φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐμύησε πολλούς. Νυμφευθεὶς οὗτος τὴν θυγατέρα τοῦ Κατζηλιέρη ἔμεινεν ἐκεῖ.

§ 288. Οἱ ὁρκισθέντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος Κεῖοι ἔδειξαν ὅλοι πατριωτισμὸν καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἔδραμον νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ ἱεροῦ λόχου. Ὁ τῆς Κέω ἀρχιερεὺς Νικόδημος Ροῦσσος, Ἄνδριος, πρῶτος ἐν Ἰασίῳ ηὐλόγησε τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ περιέζωσε τὸ ξίφος τῷ Ὑψηλάντῃ. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Κεῖοι πρῶτοι μεταξὺ τῶν νησιωτῶν ἔδραμον νὰ πολεμήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν, οὕτω καὶ νῦν πρῶτοι ἔσπευσαν νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των καὶ ν' ἀναγραφῶσι μεταξὺ τῶν μαρτύρων τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Μεταξὺ τῶν πεντήκοντα, οἵτινες ὥρμησαν ἐν Σκουλενίῳ κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ κατεκόπησαν, ἀφοῦ ἔσφαξαν πολλούς, ἀριθμεῖται καὶ ὁ ἀρχηγὸς Γεώργιος Σοφιανός. Ἐν Δραγατσανίῳ ἔπεσεν ὁ ὁπλαρχηγὸς Μόσχος Δελίνης ἔχων, ὡς λέγουσιν, ὑφ' ἑαυτὸν 50 Κοζάκους ἱππεῖς. Ἐπίσης ἔπεσαν γενναίως μαχόμενοι οἱ ἱερολοχῖται Ἄγγελος Ἰωαννίδης, νέος εὐπαίδευτος, ἀνεψιὸς καὶ κληρονόμος τοῦ βαθυπλούτου Ἀγγέλου Χριστοδούλου. Ὁ Ἰω. Π. Σέρβος, ἐπίσης εὐπαίδευτος. ὁ Ἀντώνιος Ρακιτζῆς, εἷς τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν, ὁ Βρανᾶς Παπαφρατσέσκου, ὁ Δημήτριος Δελίνης, ἀγωνισθεὶς ἐν Σκουλενίῳ καὶ Πέτᾳ, ὅπου ἔπεσεν. Ἠγωνίσθησαν ἐπίσης οἱ ἱερολοχῖται Ζαφείριος Δελίνης, ὁ παρεπωνυμούμενος Κατσόρας, ἐν Σκουλενίῳ καὶ Πέτᾳ, ὅστις ἐπιζήσας μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ μυθώδεις πεζοπορίας ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ὅπου ἀπέθανε μετὰ ἔτη ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ οὐδεμιᾶς τυχὼν περιθάλψεως. Ὁ Γεράσιμος Πάγκαλος ἀγωνισθεὶς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὸν Φαβιέρον καὶ μετ' ἄλλων, ὁ Ἰωάννης Ρώτας, ὅστις ἐφονεύθη κατόπιν ἐν Ἀθήναις, ὁ Ποθητὸς Ρώτας, ὁ Ἰωάννης Γαλάνης, ὁ Βασίλειος Ρεβελάκης, φονευθεὶς ὕστερον ἐν Ἀθήναις, ὁ Γ. Καμάρας καὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ἱερο-

[1] Ἱστορ. δοκίμ. Φιλημ.

λοχῖται μελανείμονες καὶ τὸ σύμβολον τοῦ θανάτου φέροντες ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀπετέλουν τὸ πεζικόν.

§ 289. Ἐν Κέῳ πολλοὶ εἶχον μυηθῆ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἰς τὰς καρδίας τῶν ὁποίων εἶχον ἀναπτυχθῆ τὰ μεγάλα αἰσθήματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μίσους κατὰ τῆς δουλείας.

Ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχον μεγάλαι ἀφορμαὶ κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς εἰς ἄλλα μέρη, ἐκτὸς τοῦ ἐμφύτου αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας συνετέλεσαν βεβαίως καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λάμπρου ἐπιτοπίως διαδραματισθέντα, ἵνα καταστήσωσι τὴν νῆσον ἑστίαν μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. Μεταξὺ τῶν ἐνθουσιωδεστέρων ἀνδρῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἀθανάσιος Χωματιανός, πρεσβύτερος οἰκονόμος, τοῦ ὁποίου τὸ ἐφοδιαστικὸν ἔχει τὸν ἀκόλουθον τύπον. «Ἐν ὀνόματι τῆς μελλούσης Σωτηρίας καθιερόνω ἀρχιερέα Τζιᾶς καὶ Θερμίων ζώνῃ χρυσῇ καὶ ἀφιερόνω εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας». Οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ἀνώτατος κατὰ τὴν τάξιν μεταξὺ τῶν ἑταίρων ἐν Κέῳ καὶ περὶ αὐτὸν φαίνεται στρεφομένη πᾶσα ἡ μέλλουσα ἐπαναστατικὴ δρᾶσις.

§ 290. Τὰ πάντα εἶχον ἑτοιμασθῆ. Οἱ πρόκριτοι τῆς ἡρωϊκῆς Ὕδρας ἀπέστειλαν εἰς τὰς νήσους δύο ἐκ τῶν ἐγκρίτων Ὑδραίων καὶ προδιέθεσαν αὐτάς. Ἡμέρα τῆς ὑψώσεως τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας ὡρίσθη ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα. Οὐδέποτε τὸ Πάσχα ἑωρτάσθη λαμπρότερον καὶ πανηγυρικώτερον ἢ ὅσον τὸ Πάσχα τοῦ 1821. Οἱ Κεῖοι δὲν εἶχον Τούρκους ἐπὶ τῆς νήσου των, διὰ νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτούς, ἢ καταφυγόντας εἰς φρούριον νὰ πολιορκήσωσιν ἢ νὰ ἐπιχειρήσωσι πολεμικήν τινα πρᾶξιν. Ἡ ἠὼς τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὡρίσθη νὰ ὑψωθῇ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ὑπέφωσκεν, ἤρχισε νὰ κυδωνίζῃ, ὡς λέγουσιν ἐν Κέῳ ποιητικώτατα, καὶ μαγικῶς ἐφωτίζοντο τὰ πέριξ τῆς πόλεως βουνὰ ἐκ τῆς πληθύος τῶν φλογῶν τῶν κατὰ τοπικὴν συνήθειαν καιομένων θάμνων ἐπὶ τῶν δωμάτων, ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἀνημμένων λαμπάδων εἰς τὰ προαύλια τῶν σαράντα (40) τότε Ἐκκλησιῶν καὶ μετὰ παραφόρου ἐνθουσιασμοῦ ἐψάλλετο τὸ *Χριστὸς ἀνέστη* ἐν μέσῳ τῶν τρομερῶν κρότων τῶν ὅπλων καὶ τῶν τρομπονίων καὶ τῆς ἀντηχήσεως ἀπὸ τῶν φοβερῶν φαράγγων εἰς συνεορτασμὸν μετὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, ὅτε ὑψώθη ἡ σημαία. Ἡ πόλις αὐτόχρημα ἐφαίνετο καιομένη. Εἰς σημειώματά τινα «περὶ τῶν ἐξόδων, ὅπου ἔγιναν εἰς τὴν πατρίδα μετὰ τὴν ὕψωσιν τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας» γίνεται μνεία καὶ τῶν ἐξόδων εἰς μπαρουτόβολα, ὅταν ὑψώθη ἡ σημαία καὶ περὶ τῶν ἐξόδων εἰς περισυλλογὴν τρομπονίων καὶ τουφεκίων.

§ 291. Δὲν παρῆλθον πολλαὶ ἡμέραι καὶ κατὰ Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους Ἑλληνικὰ πλοῖα Ψαριανὰ ἔρριψαν εἰς τὴν θέσιν τῆς νήσου Ὀρκὸν Τούρκους, τοὺς ὁποίους εἶχον συλλάβει κατὰ θάλασσαν. Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποβιβασθέντων οἱ μὲν Κεῖοι ἀναβιβάζουσιν εἰς 200, οἱ δὲ παρατυχόντες ἐν Κέῳ Κεφαλλωνῖται εἰς 80. Τοὺς Τούρκους τούτους κατὰ τὴν ἀφήγησιν συγχρόνων αὐτοπτῶν μαρτύρων ὡδήγησαν οἱ Κεῖοι εἰς Ἅγιον Εὐστάθιον, ὅπου τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ προσέφερον αὐτοῖς τροφάς. Συνελθόντες οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς ἀπεφάσισαν νὰ ἀποστείλωσιν αὐτοὺς εἰς Κάρυστον, ὅπου διέτριβεν ὁ Ὀμὲρ πασᾶς. Ἅμα ὅμως ἔφθασαν εἰς ἁγίαν Σωτεῖραν, ναΐσκον κείμενον ὀλίγα βήματα μακρὰν ἀπὸ τὴν βρύσιν τοῦ Ροκομένου καὶ κατακρημνισθέντα, ὅτε ἐκτίσθη ἡ νέα ὁδός, τινὲς τῶν ζωηροτέρων Κείων ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἐφόνευσαν πολλούς, οἱ δὲ λοιποὶ διασπαρέντες ἐφονεύθησαν ἀλληλοδιαδόχως καὶ μόνον ὀλίγιστοι διεσώθησαν τῇ συνδρομῇ φιλανθρώπων Κείων.

§ 292. Ἐν ἀναφορᾷ τινι Κεφαλλήνων, εὑρισκομένων εἰς Τζιὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, «Πρὸς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον τοῦ δικαίου» περιγράφεται τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς ἑξῆς.

« Συνομιλοῦντες μὲ μερικοὺς Τζιώτας νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὰς πολιορ-» κίας τῶν Ἀθηνῶν, ἀπερνῶντας σχεδὸν ὀλίγας ἡμέρας, ἕως οὗ νὰ » ἑτοιμάσωμεν τὰ ἐφόδια, μᾶς φέρουν μίαν φωνὴν εἰς τὴν πολιτείαν » Τζιάς, ὅτι ἐπλησίασε πληθὺς Τούρκων, καθὼς ἦλθον εἰς ὀλίγην » ὥραν. Ἐνταυτῷ δίδουν φωνὴν οἱ ἐντόπιοι διὰ νὰ πολεμήσωμεν τὸν » ἐχθρόν. Ἔτσι μὲ μίαν γνώμην καὶ ἡμεῖς οἱ Κεφαλληναῖοι ἡνώθη-» μεν μαζί τους εἰς τὴν ἄκραν τῆς χώρας ὀνομαζομένη ἡ θέσις τοῦ » τόπου στοῦ ροκομένου, ὅπου τρέχει τὸ νερὸ βλέποντες ὅτι ἦταν οἱ » Τοῦρκοι σχεδὸν ὀγδοήκοντα καὶ χωρὶς ἅρματα, μέρος τῶν ἐκεῖ » Τζιωτῶν, τῶν ἐκεῖ προϊσταμένων καὶ ἀρχόντων ἔλεγον νὰ μὴ τοὺς » φονεύσωμεν, εἰ δέ, ὁ κατὰ χύδην καὶ συφερτὸς λαὸς μὲ μίαν φωνὴν » ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς φονεύσουν ὥστε ὅπου τοὺς ἐφονεύσαμεν μετὰ » τῶν Κεφαλληνιωτῶν ὁμογνωμοῦντες. Ἐὰν σχεδὸν ἦτον καὶ περισσό-» τεροι ἁρματωμένοι ἔμελλον νὰ φονευθῶμεν μετὰ τῶν Τζιωτῶν, οἱ » Κεφαλλονῆται εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα· ὅπου ὅθεν καὶ ἂν εὑρεθῶμεν » ἡμεῖς οἱ Ἑπτανήσιοι εἰς τὸ κατὰ δύναμιν ἀναλόγως ἐστάθημεν γεν-» ναίως τόσον εἰς τὴν Βλαχίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς » ἄλλας πολιορκίας, καὶ εἶναι πασίδηλον ὅτι ἐχάσαμεν ἀδελφούς, συγ-» γενεῖς καὶ συμπατριώτας, προσέτι εἰς τὴν ἰδίαν μας πατρίδα, καὶ » τώρα πασχίζουν οἱ Τζιῶται νὰ κάμουν τὰ θελήματά τους ».

Ἡ ὑπόθεσις τῆς διαφωνίας τῶν Κεφαλλήνων πρὸς τοὺς Τζιώτας εἶναι ὅτι καράβιον ψαριανὸν ἐρχόμενον ἀπὸ Τούνεζι ἔμαθε κατὰ τὸν πλοῦν τὴν Ἐπανάστασιν, εἶχε δὲ τουρκικὰς πραγματείας καὶ 14 Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἐφόνευσαν οἱ ἐν τῷ πλοίῳ. Τὸ πλοῖον ἠγκυροβόλησεν ἔξω ἀπὸ τὸν λιμένα Τζιᾶς. Ὁ πλοίαρχος δὲν ὡμολόγησε τὸν φόνον τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἐπιβάτης τις Ψαριανὸς ἐμαρτύρησε καὶ τὸν φόνον καὶ τὰς πραγματείας. Κεφαλλῆνες καὶ Κεῖοι ἐπῆραν βάρκας καραβιῶν, ἐπλησίασαν εἰς τὸ καράβι, ἀνέβησαν ἀπάνω καὶ ἐπῆραν τρεῖς κάσσες φέσια, κασμίρια καὶ σάλια, τὰ ἔφεραν ἔξω καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς μαγαζεῖον. Οἱ περισσότεροι, λέγει ἡ ἀναφορά, εἴμεθα Κεφαλληναῖοι, ὅπου ἐὰν ἤθελαν οἱ Ψαριανοὶ ἀποφασίσουν νὰ μᾶς φονεύσουν, ἐφονεύοντο ὅσοι ἦσαν στὴν βάρκαν καὶ ὅσοι εὑρισκόμεθα εἰς τὸ παράλιον ἐκάμναμεν τὸ χρέος μας καὶ ὄχι νὰ λέγουν νὰ τὰ κάμουν μερίδια χανέδες. Δὲν ἐσυμφώνησαν τουτέστιν εἰς τὴν μοιρασιά. Περὶ τῶν κασσῶν τούτων ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ Κώδικος τὸ ἑξῆς ἔγγραφον.

Εὐγενέστατοι ἔφοροι καὶ λοιποὶ κάτοικοι τῆς νήσου Τζιάς.

« Τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑψηλοτάτου πρίγκηπος Δημητρίου Ὑψηλάντου πληρεξουσίου τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου, προχθὲς σᾶς κοινοποίησα » παρόντων ὅλων ὑμῶν διὰ νὰ μοὶ παραδώσητε τὰς τρεῖς κάσσας φέσια » καὶ ὅ,τι εἰς αὐτὰς ἐμπεριέχεται περὶ τῆς ὁποίας διαταγῆς ἐμείνατε » σύμφωνοι νὰ μοὶ ἀποκριθῆτε ὡς ἡ τάξις τὸ ἀπαιτεῖ. Ἀλλ' ἐπειδὴ » καὶ μέχρις ὥρας πραγματικῶς δὲν ἔλαβον καμμίαν ἀπόκρισίν σας » ἀνάλογον καὶ δικαίαν, ἀλλ' ἓν προτεστοσεκουέστρον διὰ μέσου σας » γενόμενον παρὰ τοῦ κονσόλου τῆς Ῥωσσίας κυρίου Μ. Παγκάλου, » τὸ ὁποῖον ἰρεγουλάρε καὶ ἐπίπλαστον γνωρίζοντάς το, καὶ μὴ δυνάμενος περισσότερον καιρὸν νὰ διατρίψω ἐνταῦθα ἐπικαλούμενος παρὰ » τῶν ἀναγκαίων χρεῶν μου νὰ ἀναχωρήσω ὅσον τάχιστα προτεστάρομαι ἐναντίον σας ἐκ μέρους τοῦ ὕψους του μὲ τὸν πλέον ἰσχυρότερον » τρόπον, ὡς διὰ καθένα ὁποιοσδήποτε ἐφάνη ἐναντίος διὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν τῶν τριῶν κασσῶν, καὶ δι' ὅλας τὰς ζημίας ὅπου ἠμποροῦν νὰ ἐπανέλθουν διὰ τὴν παρακοήν σας. Ἐννοῶ νὰ μένουν αὐταὶ » αἱ τρεῖς κάσσες ἀκέραιοι καὶ ἄσυλοι, χωρὶς νὰ ἐγγιχθῶσι παρά τινος » μέχρι τῆς ἐποχῆς καιροῦ.

» Τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1821. Ἐν Τζιᾷ.

» κολονέλλος καὶ ὑπασπιστὴς Γρηγόριος Σάλλας ».

§ 293. Εἴτε περὶ τοὺς διακοσίους ἦσαν οἱ ῥιφθέντες εἰς τὴν νῆσον Τοῦρκοι εἴτε περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἐφονεύθησαν

ἅπαντες πλὴν ὀλιγίστων. Ἡ ἰδέα τῶν προυχόντων νὰ στείλωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν Ὀμὲρ πασᾶν ἄνευ τινὸς ἀνταλλάγματος ἦτον ἀτυχής. Δύναταί τις ἄνανδρον νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν πρᾶξιν τῶν Κείων νὰ φονεύσωσιν ἀόπλους, τοὺς ὁποίους δυσμενὴς τύχη ἔρριψεν εἰς τὴν νῆσόν των. Ἐὰν ὅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ γραφόμενα ὑπὸ συγχρόνων ἱστορικῶν, δὲν θέλει ἐκφέρει τοσοῦτον αὐστηρὰν τὴν κρίσιν κατὰ τῶν φονευσάντων τοὺς αἰχμαλώτους. Τὰ Ἑλληνικὰ πολεμικὰ πλοῖα, ὁσάκις ᾐχμαλώτιζον πολλοὺς Τούρκους, ἀπεβίβαζόν τινας ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς νήσους παραγγέλλοντες εἰς τοὺς κατοίκους νὰ τοὺς φονεύσωσι, καὶ τοῦτο, ὅπως διὰ τῆς χύσεως ἐχθρικοῦ αἵματος ἐνισχύσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀποστασίαν καὶ καταστήσωσιν ἀδιαλλάκτους πρὸς τὸν ἐχθρόν. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες κατέσφαξαν τοὺς ἐν τοῖς φρουρίοις καὶ πόλεσι παραδεδομένους Τούρκους, τὸ ἔπραξαν διὰ πολιτικὴν ἀνάγκην. Ἄλλως τε δὲ ἡ ἀναρχία παντοῦ ἐμαίνετο, κυβέρνησις ἰσχυρὰ δὲν ὑπῆρχεν, ὁ δὲ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἀτομικότης ἐπεκράτουν εἰς ὅλα. Πλὴν τούτων οἱ Κεῖοι δὲν εἶχον ἀκόμη λησμονήσει τὰ θύματα εἰς θέσιν Σκλαβονικόλα οὐδὲ τὴν ἀγχόνην τοῦ ἀρχιερέως Γρηγορίου τοῦ Μιγαδᾶ, ὅτε εἰς ἐπίμετρον ἦλθεν ἡ εἴδησις τοῦ ἀτιμωτικοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐκορύφωσε τὸν ἐπαναστατικὸν ὀργασμὸν καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

§ 294. Μετὰ ταῦτα οἱ Κεῖοι προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Γαβριὴλ Ἀμανίτου τῆς μονῆς Βρανᾶ, κειμένης παρὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος καὶ τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, εἰς βοήθειαν πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον συρρεύσει οἱ ἐν τῇ Ἀττικῇ Τοῦρκοι, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν χριστιανῶν χωρικῶν, ὡπλισμένων διὰ ῥοπάλων. Οἱ Κεῖοι προθύμως ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν καὶ ὁπλίσαντες 100 ἄνδρας ἐντοπίους καὶ ξένους, ὡς ἠδύναντο καλλίτερον, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρεσβυτέρου Ἀθανασίου Χωματιανοῦ οἰκονόμου, Ἰωάννου Πατεστῆ Παγκάλου, Μιχαὴλ Παγκάλου, ἀποστράτου ἀξιωματικοῦ Ῥώσσου, καὶ Νικολάου Ῥεβελάκη, καὶ παραλαβόντες ἐκ τοῦ πλοίου τοῦ ἐμποροπλοιάρχου Ἰωάννου Λισμᾶ Ἰθακησίου, νυμφευμένου ἐν Κέῳ, δύο κανόνια ἀπέβησαν εἰς Λαύρειον. Σημαιοφόρος ἦτο ὁ Κωσταντῆς Κολποδῖνος, ὁ ἐπικληθεὶς διὰ τοῦτο Μπαϊρακτάρης. Ἐκ Λαυρείου τὸ μικρὸν τοῦτο στράτευμα ὥδευσεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτάχθη μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ σταδίου Ἡρῴδου τοῦ Ἀττικοῦ. Κατασκευάσαντες προμαχῶνας συνεπολιόρκουν τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ μικροῦ τού-

του στρατοπέδου ἦτο ὅτι εἶχε καὶ δύο κανόνια, τὰ ὁποῖα πρῶτα ἠκούσθησαν, στηθέντα εἰς τὴν θέσιν Μνημεῖον τοῦ Φιλοππάπου καὶ κανονοβολοῦντα ἐκεῖθεν τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ πολιορκία αὕτη διήρκεσεν 83 ἡμέρας, ὅτε, ἐπελθόντος τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη ἐκ Καρύστου μετὰ στρατεύματος ἐκ 1500-1800 Ἀλβανῶν καὶ Γκέκηδων, διελύθη καὶ ἔμειναν πάλιν αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἔπεσεν ὁ Ἠλίας Φωκᾶς, ἰατρός, ὁ Νικόλαος Βουτσινᾶς καὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ὁ Ἰωάν. Πάγκαλος μετὰ 40 στρατιωτῶν μετέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν ταύτης εἰς τὴν τῆς Κορίνθου. Τῇ 26ῃ Σεπτεβρίου τοῦ α' ἔτους τῆς ἐλευθερίας ὁ Καρυστίας Νεόφυτος ἔγραφε πρὸς τὸν ἱερέα Ἀθανάσιον Χωματιανὸν καὶ τοὺς ἐφόρους ζητῶν συνδρομὴν ὡς ἑξῆς.

§ 295. Φιλογενέστατε ἅγιε Οἰκονόμε καὶ λοιποὶ ἔφοροι τῆς νήσου Τζίας ὁλοψύχως ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθά σας.

μετὰ τὴν ἔρευναν τῆς ποθητῆς ἡμῖν ὑγείας σας εἰδοποιῶ ὅτι θείῳ ἐλέει καὶ δυνάμει τῶν φιλογενεστάτων κινῶ πίσω πάλιν τὴν ἐκστρατείαν τῆς πτωχῆς ἐπαρχίας μου καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας μὲ τὴν τελείωσιν τῆς τριπολιτζᾶς, ὁποῦ κατὰ τὴν 23 τοῦ τρέχοντος ἐτελείωσε μὲ ρεσάλτον, κινοῦμεν μὲ στράτευμα, μὲ μονιτζιόνες καὶ μὲ καράβια, λοιπὸν σᾶς προηδεάζω διὰ νὰ μᾶς συνδράμετε καὶ νὰ μᾶς βοηθήσητε μὲ μερικοὺς ἀξίους στρατιώτας διὰ νὰ κατατροπώσωμεν τὸν τύραννον, νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ μέρος μας, εἶμαι εὔελπις λοιπὸν εἰς τὴν φιλογένειάν σας, ὅτι θέλετε φιλοτιμηθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς καθὼς καὶ εἰς ἄλλους, νὰ εἶναι ὅμως οἱ ἀξιώτεροι καὶ γενναῖοι μὲ προθυμίαν καὶ μὲ ἀπόφασιν, ὅτι θέλουν εἶναι μέχρι τῆς τελειώσεως διὰ νὰ λάβουν τὰ βραβεῖα τῆς νίκης παρὰ τοῦ γένους διὰ τῆς ἐμῆς συστάσεως καὶ μαρτυρίας καὶ τὰ λάφυρα καὶ πρέζας, ὅπου εἶναι ἄπειρα, σχεδὸν ὅλα τὰ πλούτη τῆς Ἀθήνας. Εἶναι καὶ γράμμα τοῦ Ὑψηλοτάτου Πριγγίπου διὰ ὅλα τὰ νησία περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ ὅταν σὺν Θεῷ μετὰ ὀλίγας ἡμέρας ὁποῦ θέλομεν ἀπεράσει ἀπ' αὐτοῦ νὰ πάρωμεν τοὺς στρατιώτας θέλετε τὸ ἰδεῖ. Εὔχομαι φιλοτιμίαν καὶ ζῆλον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ταύτην, μένω ὅλος εὐχέτης πρὸς Θεόν. Ἅπαντας τοὺς εὐλογημένους χριστιανοὺς εὔχομαι ἐν Κυρίῳ καὶ εἰς τοὺς ὁρισμούς. Ὕδρᾳ τῇ 26 Σεπτ. α' ἔτος τῆς ἐλευθερίας.

Καρυστίας νεόφυτος

§ 296. Συνεπείᾳ τοῦ γράμματος τούτου ὁ ἱερεὺς Ἀθανάσιος Χωματιανὸς καὶ ὁ φιλικὸς Ν. Ῥεβελάκης, ὁ καὶ Ληξουριώτης παρεπωνυ-

μούμενος, συγκροτήσαντες δύναμιν ἐκ 50 ἀνδρῶν ἀπῆλθον εἰς Κάρυστον, ὅπου ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχιερέως Καρύστου [1]. Μετά τινα χρόνον ἐπέστρεψάν τινες ἐξ αὐτῶν κομίζοντες λάφυρά τινα μικροῦ λόγου ἄξια, διὰ τὰ ὁποῖα τοὺς ἔσκωπτον οἱ συμπατριῶται των.

Ἀπελθόντων τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως ἀνενεώθη, καὶ πάλιν οἱ αὐτοὶ ἀρχηγοὶ στρατολογήσαντες ἐκ νέου περὶ τοὺς 100 ἄνδρας μετέβησαν εἰς τὴν δευτέραν ταύτην πολιορκίαν, ἥτις διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου 1821 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1822, ὅτε οἱ Ἕλληνες παρέλαβον τὴν Ἀκρόπολιν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ἔπεσαν οἱ Σωτήριος Ῥώτας, ὁ Ἀλέξιος Παληόκαπας καὶ ὁ Βασίλειος Ψύλλης.

§ 297. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1822 ὁ Καρυστίας Νεόφυτος ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Κείους τὸ ἑξῆς γράμμα ζητῶν βοηθείας.

Τίμιοι προεστῶτες καὶ λοιποὶ χριστιανοὶ εὐχόμεθά σας.

δὺς τρεῖς καὶ πολλάκις σᾶς ἐγράψαμεν περὶ τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων τοῦ ὀρδιοῦ καὶ ὑμεῖς ὡς νὰ μὴ εἴχετε ὦτα νὰ ἀκούετε καὶ λογικὸν νὰ συλογισθῆτε κάθεστε ἀφρόντιστοι καὶ ἀμέριμνοι εἰς ὅλα, καὶ ὅτι ἐδῶ ὁ κόσμος κινδυνεύει νὰ χαθῇ ἐξ αἰτίας ὅπου λίπουν τὰ ἀναγκαῖα τοῦ στρατοπέδου, ὁμοίως καὶ οἱ λουφέδες· διὰ τοῦτο λοιπὸν στέλεται ἐπίτηδες ὁ ἡμέτερος οἰκονόμος καὶ καπετὰν δημήτρης γουλιοσότης διὰ νὰ προβλέψουνε κάθε πράγμα καὶ ὑπόθεσιν ἀναγκαίαν τοῦ στρατεύματος, εἰς τοὺς ὁποίους θέλλεται δώσειν κάθε ὑπακοὴν εἰς τοὺς ὀρθοὺς αὐτῶν λόγους καὶ αἰτίματα καὶ ἡ παραμικροτέρα ἀντίστασις εἰς αὐτοὺς θέλει παιδευθεῖ αὐστηρῶς καὶ προσέξητε καλῶς νὰ κλίνετε τὴν ἀκοήν σας εἰς τὸ νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἅπαντα ἐν τάχει χωρὶς προθεσμίαν οὕτω ποιήσατε καὶ μὴ ἀλέως ἐξ ἀποφάσεως.

1822: φεβρουαρίου 8: στούρα.

Τ. Σ. Καρύστου Νεόφυτος ἐκ τοῦ στρατοπέδου.

§ 298. Τοιουτοτρόπως ἐπέρασαν τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐλευθερίας, τὸ δὲ τρίτον, ἤτοι τὸ 1823 ἐσημειώθη δι' ἀπαισίου γεγονότος, τὸ ὁποῖον ἐβύθισεν εἰς πένθος τοὺς Κείους, οἵτινες καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς ὡς ἀρχὴν χρονολογίας μεταχειρίζονται, ἀριθμοῦντες «ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πρώτης πανούκλας, διότι ἐπηκολούθησε καὶ δευτέρα, καὶ κατάρα παρέμεινε «νὰ σὲ κόψῃ ἡ Σκουρδούλα» ἐπιδημίας πανώλους. Τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1822 πλοῖον

[1] Γούδα Βίοι παράλ. τόμ. Α΄ σ. 428.

ἐκ Ψαρῶν ἔρριψεν εἰς θέσιν Πετροῦσσα ἄνδρας Χίους, ἐλευθερῶσαν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ὡδηγήθησαν εἰς τὴν πόλιν. Συνελθόντες, ὡς εἰκός, οἱ δημογέροντες καὶ οἱ πρόκριτοι συνεσκέπτοντο περὶ τῆς συντηρήσεως αὐτῶν. Αἱ γνῶμαι διῃρέθησαν, ὡς πάντοτε, καὶ ὑπερίσχυσαν οἱ θέλοντες ν' ἀφήσωσιν αὐτοὺς ἐλευθέρους ἐν τῇ πόλει (διότι ὑπῆρχε ὑποψία τις περὶ ἐνδεχομένου μολύσματος). Τὴν 12ην τοῦ ἰδίου μηνός, ἡμέραν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ἐπέτρεψαν αὐτοῖς νὰ συλλέξωσιν ἐλεημοσύνην ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, καὶ οὕτω περιεφέροντο ἐν τῇ πόλει μέχρι τῶν Χριστουγέννων, ἡμέραν καθ' ἣν ἀπλήστως χοίρεια κρέατα ἔφαγον ὑπὸ τῶν γειτόνων προσφερόμενα.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἀπέθανεν εἷς ἐξ αὐτῶν, τὴν ἐπομένην ἄλλος καὶ οὕτω καθεξῆς ἕως ἑνός. Τὸ μόλυσμα μετεδόθη καὶ ἐξηπλώθη ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἐφιλοξένει τότε πολλοὺς πρόσφυγας ἐκ διαφόρων μερῶν.

Ἀραίωσις καὶ ἀπομόνωσις, ὡς ἠξίουν οἱ φρονιμώτεροι, δὲν ἐγένετο. Τὰ θύματα ηὔξανον καθ' ὅλον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1823. Τὴν 2αν Φεβρουαρίου, ἡμέραν τῆς Ὑπαπαντῆς, ἠθέλησαν νὰ ἐξιλεώσωσι τὸ θεῖον διὰ λιτανείας, ὅτε τὸ κακὸν διὰ τοῦ συγχρωτισμοῦ ἐγενικεύθη. Δὲν ὑπῆρξεν οἰκία μὴ ἔχουσα ἀσθενῆ. Οἱ πρόκριτοι προσδιώρισαν ὡς νοσοκομεῖον τὸ εἰς ἅγιον Εὐστάθιον Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἀλλὰ ἡ φιλοστοργία τῶν γονέων, συζύγων καὶ ἀδελφῶν δὲν παρέδιδεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον πάντας τοὺς προσβαλλομένους. Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἤρχισεν ἡ μετοίκισις εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς πόλεως· φέροντες τὸ μόλυσμα προσεβάλλοντο καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τῆς νόσου καὶ αἱ ἐξοχαὶ ἀντήχουν ὑπὸ θρήνων καὶ κοπετῶν. Πᾶσα περιοχὴ ἐγίνετο νεκροταφεῖον, φρικτὸν τὸ ἄκουσμα, ἀλλὰ φρικτότερον τὸ θέαμα γονεῖς νὰ θάπτωσιν ἰδίαις χερσὶ τὰ ἴδια τέκνα, σύζυγοι συζύγους, ἀδελφαὶ ἀδελφούς, καὶ τὸ ἔτι φρικτότερον νεογνὰ νὰ θηλάζωσι τὰς νεκρὰς μητέρας των. Οἱ ἄνθρωποι κατέστησαν ἄγριοι καὶ πολλοὶ ἐχάνοντο οὐ μόνον ἐκ τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κακοπαθειῶν καὶ ἐκ τῆς στερήσεως τῶν πρὸς συντήρησιν ἀναγκαίων. Πολλοὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν νῆσον. Ἐπιστολὴ τῆς 6ης Μαΐου ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ Ἰωάν. Παγκάλου, πληρεξουσίου, διεκτραγῳδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν συμπατριωτῶν του. Γράφει οὗτος: «Ἡ ἀνήκουστος δυστυχία τῆς πατρίδος μας ἀντήχησεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ θέλει βέβαια τὸ διηγοῦνται οἱ μεταγενέστεροι ὡς ἐξαίσιον παράδειγμα... Τὸ παράδοξον συμβὰν τοῦτο κατετάραξε τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν, καὶ ὅταν διηγούμην λεπτομερῶς τὴν κατάστασίν της, πολλοὶ ἐκ τῶν διοικητῶν ἔκλαιον ἀπὸ τὴν

ὑπερβολικὴν λύπην των. Τώρα ὅμως μανθάνω ὅτι ἡ φθορὰ ἔγινε μεγαλητέρα ἀφ' ὅτι τὴν παρέστησα».

Μόλις περὶ τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον ἐσκέφθησαν οἱ πρόκριτοι περὶ ἀπολυμάνσεως, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβον φιλοτίμως τέσσαρες ἄνδρες ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ τόπου, ὁ ἀρχιδιάκονος Ῥώτας, ὁ Νικόλαος Ῥεβελάκης, ὁ Ποθητὸς Λογοθέτης Πάγκαλος καὶ ὁ Ἰωάν. Κουμπαροῦτσος, οἵτινες διὰ διαφόρων μέσων καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ πυρὸς καίοντες ἐνδύματα, σκεπάσματα, στρώματα κτλ. ἐνήργουν τὴν ἀπολύμανσιν. Οἱ τρεῖς ἐξ αὐτῶν μολυνθέντες ἀπεβίωσαν, ὁ τελευταῖος ἐσώθη. Τὴν ἀπολύμανσιν ἐπεβοήθησεν ἡ κατὰ τὴν 21ην Μαΐου ραγδαία καταπεσοῦσα βροχή, καὶ ἀπὸ τῆς 22ας Μαΐου οὐδὲν πλέον ἐγένετο κροῦσμα. Ξένοι καὶ ἐντόπιοι λέγεται ὅτι ἀπεβίωσαν 1660, κατ' ἄλλους 2,000· ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου τότε ἦτο ἄνω τῶν 7,000. Τὸ ἑπόμενον ἔτος δυστυχῶς ἀνεφάνη πάλιν ἡ πανώλης ἀπὸ μίαν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ λάθος εἶχον ἀφήσει πίθον (κουροῦπαν) πλήρη λιναρίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπελύμαναν. Ἐπιστημονικῶς εἶναι ἀποδεδειγμένον σήμερον ὅτι ἡ μόλυνσις καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῆς πανώλους εἰς ἐπιδημίαν γίνεται διὰ τῶν ποντικῶν, οἵτινες εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν φορεῖς τοῦ μολύσματος. Τὸ κακὸν ὅμως προελήφθη μὲ ἀπώλειαν μόνον 50 ἀνθρώπων, ἀποθανόντων κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἐμφάνισιν τῆς νόσου.

Διάπηδες.

§ 299. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος 1825 εἰς τὴν νῆσον Εὔβοιαν ὑπῆρχε τὸ αὐτὸ νόσημα. Φεύγων ὁ στρατηγὸς Νικόλαος Κριεζώτης μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν συγγενῶν του ἦλθεν εἰς Κέω, ἵνα σωθῇ. Οἱ Κεῖοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ τῶν προσηκουσῶν εἰς τὴν θέσιν του τιμῶν, ἀλλὰ τῷ ὑπέδειξαν ὅτι μόλις ἀνακύψαντες ἐκ τῆς ἐπαράτου νόσου δὲν δύνανται νὰ δεχθῶσιν εἰς τὸν τόπον των τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ μεμολυσμένων μερῶν ἄνευ λοιμοκαθάρσεως. Ὡς τόπον δὲ κατάλληλον πρὸς κάθαρσιν θεωροῦσι τὸν ἅγιον Νικόλαον παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ὅπου νῦν ὁ Φάρος, ὑποσχόμενοι πᾶσαν περιποίησιν. Ἀλλ' ὁ Κριεζώτης προέβαλλε φόβους, μήπως οἱ Τοῦρκοι μαθόντες τὴν ἀπομόνωσιν τῆς οἰκογενείας του ἐκεῖ ἐπιδράμωσι καὶ αἰχμαλωτίσωσιν αὐτήν. Τούτου ἕνεκα ἀπῄτει νὰ κατοικήσῃ ἡ οἰκογένειά του ἐν τῇ πόλει. Οἱ Κεῖοι προσεφέρθησαν νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῷ οἱανδήποτε ἐκλέξει θέσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἀλλ' ὁ Κριεζώτης μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν πρότασιν ἀνεχώρησε. Μεταβὰς εἰς Κάρυστον ἔθαψε δύο

μέλη τῆς οἰκογενείας του. Μένεα πνέων ἐπεφυλάσσετο νὰ ἐκχύσῃ τὴν ὀργήν του κατὰ τῶν Κείων. Ἡ κατάλληλος περίστασις ἐδόθη. Κατὰ τὸ ἔτος 1825 οἱ στρατηγοὶ Χατζημιχάλης Ἀργυροκαστρίτης, Νικόλαος Κριεζώτης, Βάσσος Μαυροβουνιώτης καὶ Σταῦρος Λιακόπουλος ἀπεφάσισαν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Κυβερνήσεως τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας, ἴσως ἵνα ἐπαναστατήσωσι τοὺς κατοίκους τοῦ ὄρους Λιβάνου εἰς ἀντιπερισπασμὸν τοῦ Ἰμπραχήμ. Τόπος συγκεντρώσεως ὡρίσθη ἡ Κέως. Εἰς ταύτην ἐλιμενίσθησαν 18 καράβια Σπετσιώτικα καὶ ἐστρατοπέδευσαν 2,000 περίπου Λιάπηδες [1].

Ἀρχιστράτηγος ἔχων καὶ τὸ βάρος τῶν ἐξόδων ἦτο ὁ Χατζημιχάλης Ἀργυροκαστρίτης. Κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν οἱ ἄτακτοι στρατιῶται (Λιάπηδες) διενεμήθησαν εἰς τὰς οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι ὤφειλον νὰ διατρέφωσιν αὐτούς. Οἱ σύγχρονοι Κεῖοι διηγοῦνται ὅτι οἱ Λιάπηδες ἔδειραν, ἠτίμασαν, ἔθυσαν καὶ ἀπώλεσαν· οὐδὲ ὄρνις μία διεσώθη οὐδὲ δένδρον, καὶ αὐτὰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν εἰς καύσιμον ὕλην μετεχειρίσθησαν. Ἐμηχανεύοντο διαφόρους τρόπους καὶ ἐπινοήματα σατανικά, ὅπως εὕρωσιν ἀφορμὴν νὰ κακοποιήσωσιν. Ἠρώτων π. χ. ἐὰν ὑπάρχῃ μέλι καὶ σησάμιον ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ εἰς τὴν ἀπάντησιν ὅτι ὑπῆρχε, διετάσσετο ὁ οἰκοκύρης νὰ ἀλείψῃ σοῦβλαν διὰ τοῦ μέλιτος, νὰ ἐπιπάσῃ σησάμιον καὶ νὰ ψήσῃ αὐτὸ περιστρέφων τὴν σοῦβλαν ἐπὶ πυρᾶς. Ἁπλοῦν μειδίαμα διὰ τὴν γελοιότητα τοῦ πράγματος ἢ παρατήρησίς τις διὰ τὴν τόσον ἀνόητον ἀπαίτησιν ἤρκουν νὰ προκαλέσωσι δαρμοὺς καὶ μώλωπας. Ἔθετον φλάσκαν οἴνου ἐν ἐρημικῇ ὁδῷ ἐπὶ τοίχου, ὥστε νὰ εἶναι καταφανής, καὶ κρυπτόμενοι παρεμόνευον· ὁ διαβάτης, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ πλησιάσῃ αὐτὴν ἀπορῶν, «πόθεν φλάσκα ἐν τῇ ἐρήμῳ», πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ τὴν πιάσῃ καὶ διακινήσῃ καθυβρίζετο καὶ ἐδέρετο ἀνηλεῶς. Αἱ ζημίαι ὑπῆρξαν ἀνοπολόγιστοι. Ἀναφορὰ τῶν Κείων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν διαλαμβάνει ὅτι τοὺς ἐζημίωσαν οἱ στρατιῶται αὐτοὶ γρόσια 1,232,870, ὅτι δὲν ἔχουσι πλέον νὰ σπείρωσιν οὔτε ἓν στρέμμα γῆς, ὅτι κατέσφαξαν τοὺς βόας των, δὲν ἀφῆκαν κανὲν εἶδος ζῴου, ἐγύμνωσαν τὰ ἐργαστήριά των, ἥρπασαν τὰ ἐνδύματά των καὶ σκεύη των, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν εἰς ἄλλους τόπους ἢ ξένους, ἐκρήμνιζον καὶ τὰς οἰκίας των καὶ τὰς ἔκαιον, ἔκοψαν τὰ ἐλαιόδενδρά των ὅλα, ἔκαιον ἔλαιον καὶ ἔχυνον εἰς τὰ στήθη των διὰ νὰ μαρτυρήσωσι ποῦ εἶχον

[1] Σπηλιάδου Ἀπομν. τόμ. Β' σ. 512.

κρυμμένα τὰ γρόσια καὶ ἄλλα ἄσεμνα, τὰ ὁποῖα χάριν αἰδοῦς παραλείπομεν. Εἰκόνα τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Λιάπηδων παρέχει ἡ χαρακτηριστικὴ φράσις «ἔσπειραν ἁλάτι», διὰ τῆς ὁποίας συνοψίζουσι τὴν δρᾶσίν των οἱ ὁμιλοῦντες περὶ αὐτῶν γεροντότεροι Κεῖοι. Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ μεσεγγυηθῶσιν ὅσα εἶχον νὰ λαμβάνωσιν οἱ ἀδικήσαντες ἀπὸ τὸ ἔθνος καὶ νὰ ἀποζημιωθῶσι καὶ νὰ ἱκανοποιηθῶσιν οἱ ἀδικημένοι, ἀλλ' ὅστις ἔπαθε, ἔπαθε καὶ οὐδέποτε θὰ ἱκανοποιηθῇ ἢ θὰ ἀποζημιωθῇ [1]. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τιμωρήσῃ τὸ ἔγκλημα καὶ νὰ περιστείλῃ τὴν κακίαν, ἀλλ' ἵνα ὦμεν δίκαιοι, οὔτε αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἠδύναντο νὰ περιστέλλωσι τὰς καταχρήσεις, εἰς ἃς ἐξώκελλον οἱ ἄτακτοι στρατιῶται διά τε τὴν ἔλλειψιν πόρων καὶ τὴν μὴ ὕπαρξιν ἐννόμου τάξεως. Πράγματι τούτου ἕνεκα ἀνάγκη νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς περὶ τὰς κρίσεις ἡμῶν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῶν χρόνων ἐκείνων, ὄχλον ἀσυντάκτων ἐν πολλοῖς, τῶν ὁποίων ὁ αὐτοματισμὸς καὶ κτηνανθρωπισμὸς ἦσαν γεννήματα καὶ προϊόντα τοῦ ἀπολύτου βαρβαρισμοῦ καὶ δεσποτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἠγωνίζοντο νὰ καταλύσωσιν. Οὗτοι προεξῆρχον εἰς τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἀνομίας, καθ' ὧν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ οὔτε ἀρχηγοὶ οὔτε Κυβερνήσεις.

§ 300. Παρέμειναν ἐν τῷ τόπῳ μῆνας καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἐβουλεύθησαν νὰ λαφυραγωγήσωσι τὴν πόλιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀφήγησιν ἐντοπίων ὁ Βάσος, φίλα φρονῶν τοῖς Κείοις, τὸ μὲν εἰδοποίησε τοὺς κατοίκους νὰ ἀποκρύψωσιν ὅ,τι πολύτιμα εἶχον, τὸ δὲ παρέπεισε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴ προβῶσι καὶ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο διάβημα τῆς καταστροφῆς. Περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἁρπαγὴν 500 βαρελῶν οἴνου, ἀνήκοντος εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ δεκάτου, 300 ἐκ τῆς χώρας καὶ 200 ἀπὸ τοῦ λιμένος μετὰ τῆς στίβας καὶ τῆς ξυλικῆς. Ἐκ τῶν Λιάπηδων πολλοὶ ἔμειναν ἐν Κέῳ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πλοίων, μὴ θελήσαντες νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Τούτους οἱ Κεῖοι ἐξέβαλον κακὴν κακῶς, μὴ ἔχοντες πῶς νὰ διαθρέψωσιν ἑαυτούς. Λέγεται ὅτι μετέβησαν εἰς Ἄνδρον. Ἐπαγαγόντες τοιαύτην ἐρήμωσιν ὑπενθυμίζουσι τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους τῶν ἐπιδρομέων. Ἀφῆκαν ἀναμνήσεις καὶ νέαν χρονολογίαν. «Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Λιάπηδων».

§ 301. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς διαμονῆς τῶν Λιάπηδων ἐν Κέῳ ἔζη οἰκογένειά τις, ἥτις ἕνεκα καταδιωγμῶν ἐν Ἠπείρῳ μετῴ-

[1] Σπηλιάδ. Ἀπομνημον. τόμ. Γ'.

κησε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος εἰς Κέω συνεπάγουσα μεθ' ἑαυτῆς νήπιον θυγάτριον, Ἑλένην καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ διαδραματίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι πρόσωπον ἡρωΐδος. Διατρέχουσα κατὰ τὴν περὶ ἧς πρόκειται ἐποχὴν ἡ νεᾶνις αὕτη τὴν καλλίστην ἐποχὴν τῆς νεότητος, στίλβουσα ἐκ κάλλους καὶ ἔμπλεως χαρίτων, εἰς ζηλότυπον ἔρωτα ἐνέβαλε τὸν Μαυροβουνιώτην στρατηγὸν Βάσον. Ψυχὴ ὀνειροπόλος ἡ Ἑλένη καὶ κόρη ἐκτάκτου νοημοσύνης δὲν εὕρισκε, φαίνεται, τέρψιν τινὰ ἐν τῷ ἐγκλείστῳ βίῳ τῆς νήσου, ἀλλὰ τοὐναντίον ῥέπουσα πρὸς εὐγενῆ καὶ περιπετειώδη δρᾶσιν δὲν ἐδυσκολεύθη ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ στρατηγοῦ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτόν. Ὁ ἱστορικὸς πύργος Γιαννούλη ἐν Ἄνδρῳ ὑπεδέχθη τὴν ὡραίαν Ἑλένην ἐν συνοδείᾳ μιᾶς γυναικὸς μετὰ τὴν ἐκ Κέω ἀναχώρησίν της. Ἡ θύρα τοῦ πύργου ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, ἔμπροσθεν ἐτέθη φρουρά, αἱ δὲ τροφαὶ ἐδίδοντο ἐκ τοῦ παραθύρου διὰ σχοινίου. Ὁ στρατηγὸς ἀπῆλθεν εἰς τὴν πολυθρύλητον ἐκστρατείαν τῆς Βηρυτοῦ μετὰ τῶν συστρατήγων του καὶ ἐπανελθὼν μετά τινας μῆνας ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς τέως πυργοδεσποίνης συζύγου του ἐν Πειραιεῖ. Σύζυγος καὶ στρατιώτης ἔκτοτε, ἰατρὸς καὶ νοσοκόμος ἡ Ἑλένη ἠκολούθει τὸν στρατηγὸν ἀτρόμητος εἰς τὰς μάχας. Εἰς τὴν ἐν Καματερῷ μάχην, καθ' ἣν ὁ Βάσος ματαίως ἠγωνίσατο ἀπολέσας 900 ἄνδρας καὶ μόνος αὐτὸς μετά τινων ἄλλων σωθείς, ἡ γενναία σύζυγός του περιέδενε τὰς πληγὰς τῶν τραυματιῶν σχίζουσα τὰ ἐνδύματά της. Διὰ τὸ θάρρος, τὴν τόλμην καὶ τὰ πλεονεκτήματα ἐν γένει δύναται ἡ γυνὴ αὕτη νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἡρωΐδων, αἵτινες ἐλάμπρυναν τὴν πατρίδα των κατὰ τοὺς τρομεροὺς καὶ ἐνδόξους ἐκείνους χρόνους τῆς μεγάλης καὶ μοναδικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ἐπαναστάσεως. Ἡ σύγχρονος ποίησις ὕμνησε καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν τόλμην καὶ τὴν εὐφυΐαν της. Ἀναγνωρισθείσης τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον ἀντιδρῶσα κατὰ τῆς πολιτείας τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἐργαζομένη πρὸς ἀνατροπὴν αὐτοῦ διακηρύττουσα ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν δύνανται νὰ ἐγκλιματισθῶσιν αἱ ἀπολυταρχικαὶ τῆς Ῥωσσίας ἕξεις. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὄθωνος τοῦ Α′ ὑπῆρξε μία τῶν εὐγενεστέρων καὶ φιλοξενωτέρων δεσποινῶν τῆς πρωτευούσης. Ἀπέθανεν ἐν θαλερῷ γήρατι τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1891.

§ 302. Τοιουτοτρόπως τὸ 3ον, 4ον καὶ 5ον ἔτος τῆς ἐλευθερίας ὑπῆρξαν ὀλέθρια διὰ τοὺς Κείους. Τὸ ἔργον τῆς πανώλους τὸ συνεπλήρωσαν οἱ Λιάπηδες. Ἐν ἔτει 1826 ἦσαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου μετὰ τοῦ Φαβιέρου 56 Κεῖοι ἐθελονταί. Οἱ πλεῖστοι τῶν πληγωμέ-

νων, ἀναφέρει ὁ Χρῆστος Βυζάντιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, κατὰ διαταγὴν τοῦ Φαβιέρου ἐστάλησαν διὰ πλοιαρίων εἰς Κέαν πλέον τῶν ἑκατόν, ἐν οἷς καὶ οἱ λοχαγοὶ Ἀνδριώτης, Βεραντιὲ καὶ ὁ ἴδιος Χρῆστος Βυζάντιος. Ὁ ἐν τῷ λιμένι διαμένων Νικόλαος Παλαιολόγος, πρόξενος τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας, περιεποιήθη ἅπαντας τοὺς ἐκεῖ ἀφιχθέντας πληγωμένους. Τῇ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ οἱ ἐν Κέᾳ κάτοικοι μετήγαγον αὐτοὺς ἐπὶ φορτηγῶν ζῴων εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐτοποθέτησαν αὐτοὺς ἐξαιρέσει τῶν δύο λοχαγῶν εἰς δύο δωμάτια ἢ κελλία τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας, ἣν καλοῦσι Μητρόπολιν. Πεντήκοντα ἐξ αὐτῶν ἔκειντο χαμαὶ εἰς ἕκαστον δωμάτιον, ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ διετέθησαν οἱ πληγωμένοι ἀνετώτερον, ἀλλὰ μετὰ δυσκολίας ἐδέχοντο αὐτοὺς οἱ κάτοικοι εἰς τὰς οἰκίας των. Τὸ μὲν λόγῳ τῆς κακῆς ἀναμνήσεως, ἣν εἶχον ἐκ τῆς ἐν τῇ νήσῳ διαμονῆς τῶν στρατευμάτων Βάσου καὶ Κριεζώτου, ὅτε διαβαίνοντα ταῦτα ἐκεῖθεν πρὸς μετάβασιν εἰς Συρίαν διέμειναν ἐπί τινας ἡμέρας ἕνεκα τῆς κακοκαιρίας, τὸ δὲ διότι οἱ καλοὶ οὗτοι χριστιανοὶ εἶχον τὴν πρόληψιν ὅτι οἱ ἀποθνήσκοντες ἐκ πληγῶν βρυκολακιάζουν. Τὸ αὐτό, ἱστορεῖ ὁ Βυζάντιος, συνέβη καὶ εἰς ἡμᾶς μεταφερθέντας ἐπὶ νεκροκραβάτου εἰς οἰκίαν μυλωθροῦ τινος καλουμένου Πιτάκη, οὗ ἡ σύζυγος καὶ αἱ τρεῖς θυγατέρες κατ᾽ οὐδένα τρόπον ἤθελον νὰ μᾶς δεχθῶσιν, ἂν εἷς ἐκ τῶν συνοδευόντων ἡμᾶς ὑπαλλήλων τῆς δημογεροντίας δὲν τὰς διεβεβαίου ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνωμεν ἐκ τῶν πληγῶν. Εἶτα ὅμως ἐτύχομεν μεγίστην περιποίησιν παρὰ τῶν καλῶν τούτων ἀνθρώπων, μέχρις οὗ ἰαθέντες ἀνεχωρήσαμεν ἐκεῖθεν.

§ 303. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὑπῆρχον δύο χειρουργοὶ ἐμπειρικοί, ὁ μὲν φραγκοενδεδυμένος, ὅστις ἐπηγγέλλετο καὶ τὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ ἀμαθὴς καθ᾽ ὅλα. Ὁ ἕτερος γέρων ἐνδεδυμένος ἀντεριὰ καὶ τζουμπέ, ἀλλὰ καλὸς ἐμπειρικός. Ὁ πρῶτος ὁμιλῶν ὀλίγα Γαλλικὰ καὶ Ἰταλικὰ ἐπεσκέπτετο τοὺς λοχαγοὺς Ἀνδριώτην καὶ Βεραντιέ, ἀλλὰ μετὰ πέντε ἡμέρες ἀπὸ τῆς εἰς τὴν νῆσον ἀφίξεως τῶν πληγωμένων ὁ ἀγύρτης οὗτος θέλων νὰ δοκιμάσῃ διὰ τῆς μήλης ἄνευ ἀνάγκης τὴν πληγὴν τοῦ ἀτυχοῦς Βεραντιὲ τοσοῦτον ἀπροσέκτως καὶ βιαίως ὤθησεν αὐτὴν ἐν τῇ πληγῇ, οὔσῃ ἐν τῷ πήχει τῆς δεξιᾶς χειρός, ὥστε διετρύπησε μίαν τῶν ἐκεῖ ἀρτηριῶν. Ἐπελθούσης δ᾽ ἐκ τούτου σφοδρᾶς αἱμορραγίας καὶ μὴ δυνηθέντος τοῦ ἀγύρτου νὰ σταματήσῃ αὐτήν, ἀπεβίωσε μετ᾽ ὀλίγον ὁ καλὸς οὗτος φιλέλλην, ὅστις ὑπηρετήσας εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ὡς λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, εἶχε συμμεθέξει πολλῶν μαχῶν καὶ κινδύνων, ἔμελλε δὲ ἐκ τῆς

ἀμαθείας ἑνὸς ἀγύρτου ν' ἀπολεσθῇ. Μετὰ δύο ἡμέρας καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ᾐσθάνθημεν τρομεροὺς πόνους ἐν τῇ πληγῇ ἡμῶν· ἀλλ' ὁ γέρων χειρουργός, ὅστις μᾶς ἐπεσκέπτετο ἀπ' ἀρχῆς, μετὰ πολλῆς δεξιότητος ἐξέβαλεν ἐξ αὐτῆς τεμάχια χάρτου καὶ τὴν οὐρὰν τῆς σφαίρας, ἅτινα εἶχον μείνει ἐν αὐτῇ.

Ἕνεκα τῶν δύο περιστατικῶν τούτων ἡ ἐκεῖ δημογεροντία ἀνέθηκε τὴν θεραπείαν ὅλων τῶν πληγωμένων εἰς τὸν ἐμπειρικὸν τοῦτον χειρουργόν[1].

§ 304. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως οὐ μόνον τραυματίαι ἀπὸ Καρύστου ἐστέλλοντο εἰς Κέω, ἀλλὰ καὶ πλῆθος οἰκογενειῶν ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀλλαχόθεν μετενάστευον ἐκεῖ, διότι ἦσαν τὰ κονσολάτα καὶ εὕρισκον ἄσυλον. Τούτου ἕνεκα παρουσιάζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ηὐξημένος κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην οὕτως, ὥστε, ἐνῷ ὁ Jowin de Rochefort κατὰ τὸ 1684 ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον 600 οἰκίαι, ὁ δὲ Bröndsted καὶ ὁ Lacroix ἀριθμοῦσι μόνον 550 οἰκίας καὶ 3,000 ψυχῶν, ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ Λωρέντη (Τόμ. Β' 1838) σημειοῦνται κάτοικοι 8,210 καὶ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ Βάλβη (1839 μεταφρ. Κούμα) 9,000. Πεντήκοντα οἰκογένειαι ἦλθον ἀπὸ Μαρκόπουλον, ἄλλαι ἀπὸ Σάμον, Χίον, Ῥόδον Ἀϊβαλῆ, Μυτιλήνην καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν, ἐξ οὗ καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀκόμη καὶ σήμερον ἐπώνυμα Μαρκοπουλιώτης, Ἀϊβαλιώτης, Χιώτης, Μυτιληναῖος, Μωραΐτης κτλ. Ποιμήν τις ἐκ Μαραθῶνος, διηγοῦνται, εἶχε στείλει τὴν οἰκογένειάν του εἰς Κέαν. Ὁ Γάλλος ναύαρχος Ἀλγὰν διαπλέων κατὰ μῆκος τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς ἠγκυροβόλησεν ἐν Θορικῷ, τὸ ὁποῖον σήμερον καλοῦσι *Μανδρί*. Οὐδαμοῦ φωνὴ ἀνθρωπίνη ἠκούετο ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ μόλις μετὰ 24 ὥρας ποιμήν τις ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Μαραθῶνος ἐκ τῆς παρουσίας τῆς φεργάτας ἑλκυσθεὶς ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν ἀκτήν. Εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ ποίμνιόν του ἐπὶ τῶν κρημνῶν τοῦ Πεντελικοῦ καὶ παρατηρῶν μετὰ στεναγμῶν τὸ πλοῖον ἐδίσταζε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν, ὅπως ἐπιβῇ ἐπ' αὐτοῦ, ὅτε ὁ ναύαρχος Ἀλγὰν προτείνει εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς. «Θὰ σὲ ὑπάγωμεν, ὅπου θέλεις. Ἔχεις οἰκογένειαν; — Τὴν ἔστειλα εἰς Κέαν.—Θὰ σὲ μεταφέρωμεν ἐκεῖ.—Ἀλλ' εἶσθε τόσον μεγάλος κύριος· καὶ θὰ πληρώσω πολλά; — Ἔ! πόσα νομίζεις ὅτι θὰ σοῦ ζητήσω; —Δὲν ἠξεύρω, ἀλλὰ δὲν ἔχω περισσότερα ἀπὸ ἕνα γρόσι. —Δός μου τὸ πουγγί σου». Τὸ δίδει. «Καὶ τὰ πρόβατά μου!—Ποῦ εἶναι; —Ἐκεῖ

[1] Ἱστορία Χρήστου Βυζαντίου.

ὑψηλά. — Φέρε καὶ αὐτά. — Εἶναι πολλά. — Ἀδιάφορον· τοῦτο εἶναι δική μας δουλειά». Ὁ ναύαρχος λαβὼν τὸ βαλλάντιον τοῦ ποιμένος τὸ ἐγέμισε νομίσματα ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὅτε ὁ ποιμὴν ἐπέστρεψε τοῦ τὸ ἔδωκε. «Λάβε τὸ πουγγί σου. Αὐτὴ εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ ναύλου σου. Σοῦ τὸ χαρίζομεν». Ὁ ποιμὴν δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἡ εὐτυχία του ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ὅτε ἐπεβιβάσθη μετὰ τοῦ ποιμνίου του, ἵνα μεταβῇ εἰς Κέαν, ὅπου θὰ εὕρισκε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του.

§ 305. Κακῶς διεδόθη καὶ πιστεύεται μέχρι σήμερον ὅτι οἱ ἄρχοντες τῆς Κέω ἐδίωξαν τοὺς ξένους ἐλθόντας νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν νῆσόν των καὶ ἀδίκως ὅλως ἀποδίδεται εἰς αὐτοὺς τῆς ξενηλασίας τὸ ὄνειδος. Ὁ Ἄγγλος Μπέν, περιηγούμενος τὴν νῆσον ἐν ἔτει 1885, ἤκουσε παρὰ τῶν κατοίκων λεγόμενον ὅτι ἐζήτησαν οἱ Χῖοι νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Κέῳ, οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἠρνήθησαν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ἐμπορικὸν κέντρον μετηνέχθη εἰς Σῦρον. Παρηγορητικῶς φερόμενος δὲν οἰκτείρει τοὺς Κείους διὰ τὴν ζημίαν ταύτην, διότι ἔχουσιν ὡραιοτάτην νῆσον, ἥτις παράγει πλείονα τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωήν, καὶ διότι δὲν εἶναι φιλόδοξος φυλή. Ἡ διάδοσις αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς ἑξῆς αἰτίας.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐγεννήθη ἐν Κέῳ ὁ Ἄγγελος Χριστοδούλου. Οὗτος ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον ἐκέρδησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ὀδησσῷ, ὅπου συνεταιρίσθη μετ' ἄλλου Ἕλληνος, Μαύρου ἐπωνυμουμένου, ἱκανὴν ποσότητα χρημάτων. Ἐπανελθὼν εἰς Κέω περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ ἤδη ἐκπνέοντος αἰῶνος ἐφημίζετο ὡς πολὺ πλούσιος. Ἦλθεν ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἀμφότερα τὰ ἐπιτόπια κόμματα ἔστελλον εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς ἀντιπροσώπους των πρὸς ἐκμίσθωσιν τῶν φόρων, καὶ γνωστὸν ἦτο εἰς τὸν Ἄγγελον Χριστοδούλου ὅτι ὁ ἐκμισθωτὴς ὠνομάζετο βοεβόδας, ὅτι περιεβάλλετο μεγάλην ἐξουσίαν, εἰσέπραττε τὸ δέκατον, ἐδίκαζε τὰς παρεμπιπτούσας δίκας μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν δημογερόντων, ἐλιμενάρχει κλ. Φιλοδοξῶν νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιθέτου μερίδος τῶν Λογοθετιάνων ἐνεφανίσθη ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν ἀγορὰν κρατῶν σακκίδιον πλῆρες χρημάτων καὶ θέσας αὐτὸ ἐπὶ τῆς ἔτι ἱσταμένης ἐκεῖ μαρμαρίνης στήλης ἐδημηγόρησε πρὸς τὸν λαόν, ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ ἐξ ἰδίων τὸ κοινοτικὸν χρέος, τὸ ὁποῖον ἀνέβαινεν εἰς ἱκανὰς χιλιάδας γροσίων, ὀφειλομένων εἰς φαναριωτικὰς οἰκογενείας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐπέρριψεν ὅλην τὴν μομφὴν εἰς τοὺς ἄρχοντας ἀμφοτέρων τῶν κομμάτων, ὡς ἐπιβαρύνοντας τὴν κοινότητα

μὲ χρέη δι' ἀσημάντους καὶ παραλόγους αἰτίας καὶ κομματικῶν παθῶν ἕνεκα. Καὶ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, διότι τὸ χρέος τῆς κοινότητος προέκυψεν ἐκ τῆς ἀδελτερίας καὶ ἐμπαθείας τῶν ἀρχόντων. Γεωργός τις πιεσθεὶς ὑπό τινος τῶν ὑπαλλήλων τοῦ βοεβόδα ἐδάρη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἔδειρεν αὐτὸν ὁ γεωργός. Ἡ μερίς, ἡ ἔχουσα τὸν γεωργόν, ἀνήγαγε τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς σπουδαῖον πολιτικὸν ζήτημα καὶ ἔπνεεν ἐκδίκησιν. Ἀνηνέχθη εἰς τὸ διβάνιον. Τὸ διβάνιον ἐζήτησεν ἀπολογίαν. Ἐξοδεύσαντες πολλὰ χρήματα καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τελευταῖον συνεβιβάσθησαν, τὰς δὲ δαπάνας καὶ ὅλα τὰ ἑκατέρωθεν δῶρα, τὰ σταλέντα εἰς τοὺς ἰσχυρούς, συνάψαντες εἰς ἓν ὅλον κατελόγισαν εἰς βάρος τῆς κοινότητος καὶ ἐξέδωκαν ὁμολογίαν σφραγίσαντες αὐτὴν τῇ σφραγίδι τῆς κοινότητος. Ὅμοια ἔπραξαν καὶ διὰ τὴν δολοφονίαν Ὑδραίου τινὸς δημαγωγοῦ, Γιαννάκου καλουμένου. Γνωστὰ εἶναι ἤδη εἰς ἡμᾶς τὰ τῆς παύσεως τοῦ ἀρχιερέως Σωφρονίου διὰ τὸ στασίδιον, δι' ἣν ἐδαπανήθησαν πολλὰ χρήματα καὶ ἐπὶ τέλους ἐξεδόθη κοινοτικὴ ὁμολογία. Καὶ πόσαι ἄλλαι τοιαῦται! δι' ὧν ηὔξανε τὸ κοινοτικὸν χρέος εἰς βαθμὸν ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς πόρους τῆς κοινότητος.

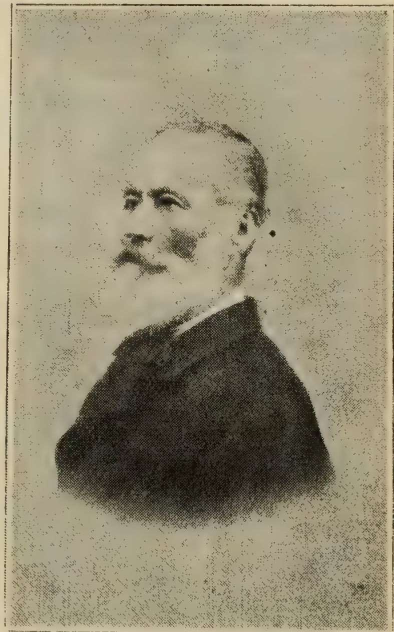
§ 306. Μολονότι οἱ λόγοι τοῦ Ἀγγέλου Χριστοδούλου ἦσαν ἀληθεῖς, οὐχ ἧττον ὑπεκρύπτετο εἰς αὐτοὺς σκοπὸς κερδοσκοπικὸς καὶ φιλόδοξος. Ἐπρότεινεν, ἵνα ἐπὶ μίαν πενταετίαν γίνηται αὐτὸς ἐκμισθωτὴς τῶν φόρων ἄνευ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἐπὶ πέντε ἔτη ἑπομένως νὰ εἶναι βοεβόδας. Ἡ πρότασις, διεγερθέντος τοῦ λαοῦ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κομμάτων, ἀπερρίφθη καὶ ὁ Ἄγγελος Χριστοδούλου ἀπολέσας τὴν δημοτικότητά του καὶ θυμωθεὶς μετῴκησεν εἰς Σῦρον, ἐκ τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἡ σύζυγός του. Ἐκραγείσης μετ' οὐ πολὺ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ καταστραφέντων τῶν Ψαρῶν, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Χίου καὶ ἄλλων πολλῶν ἑλληνικῶν πόλεων, οἱ περισωθέντες κάτοικοι κατέφευγον εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ζητοῦντες ἄσυλον καὶ καταφύγιον. Ἦλθον καὶ εἰς τὴν Κέω καὶ εὗρον καλὸν τὸν λιμένα καὶ ἀσφαλῆ διὰ τὰ πλοῖα καὶ πρὸς ἐμπορίαν εὔθετον, ἀλλὰ φοβούμενοι ἐνδεχομένην τινὰ τῶν Τούρκων ἀπόβασιν καὶ τὴν πειρατείαν, μανθάνοντες δ' ὅτι ἡ Σῦρος ἦτο πολὺ ἀσφαλεστέρα καὶ προστατευομένη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς σημαίας ἐπροτίμησαν νὰ καταφύγωσιν ἐκεῖ καὶ ἤρχισεν ὁ συνοικισμὸς τῆς Ἑρμουπόλεως. Ὁ Ἄγγελος Χριστοδούλου, εὑρεθεὶς ἐκεῖ καὶ προβλέπων ὡς ἔμπορος κέρδη, ἤρξατο οἰκοδομῶν καὶ ἄλλων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, δι' ὧν ηὔξανε τὴν περιουσίαν του. Ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ συγγενεῖς τού τινας Κείους καὶ μνησικακῶν κατὰ τῶν ἀρχόντων τῆς

Κέω ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸν Κείους ὅτι οἱ ἄρχοντές σας ἐδίωξαν ἐμὲ καὶ τοὺς ξένους· διότι, ἂν ἐγὼ ἔμενον ἐκεῖ, καὶ οἱ ξένοι ἤθελον μένει καὶ ἡ Ἑρμούπολις ἤθελε κτισθῇ ἐπὶ τῆς Κέας. Οἱ λόγοι οὗτοι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐκυκλοφόρουν, διότι οἱ πολλοὶ ἤξευρον τὴν ἀλήθειαν. Ὅτε ὅμως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἤρχισεν ὁ ἐκλογικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ τὰ πολιτικὰ πάθη ἐκορυφώθησαν, τοὺς λόγους τούτους μετεχειρίζοντο οἱ δημαγωγοὶ ὡς ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα κατὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τοιουτοτρόπως ἐξικνεῖται μέχρις ἡμῶν ἡ ἄδικος μομφὴ ὅτι οἱ ἄρχοντες ἐδίωξαν τοὺς ξένους. Οἱ πρόκριτοι τῶν Ψαριανῶν ἐπορεύθησαν καὶ εἰς Ἀθήνας ζητοῦντες μέρος ἁρμόδιον εἰς συνοικισμόν. Οἱ Ἀθηναῖοι συνελθόντες συνεσκέφθησαν περὶ τούτου καὶ ἔγγραφα ἠμείφθησαν μετὰ τῆς διοικήσεως, ἀλλ' οἱ Ψαριανοὶ παρημέλησαν τὴν ὑπόθεσιν. Δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πρέπει νὰ κατακριθῶσιν ἐπὶ ξενηλασίᾳ, πολλῷ δὲ μᾶλλον δὲν ἁρμόζει εἰς τοὺς Κείους ἡ μομφὴ αὕτη, οἵτινες πάντοτε διεκρίθησαν ἐπὶ φιλοξενίᾳ καὶ ὑπεδέχθησαν τοὺς ξένους ἀδελφικῶς.

§ 307. Οἱ Κεῖοι, ἐναγκαλισθέντες ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας μετὰ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ, δὲν ἔπαυσαν μεθ' ὅλας τὰς συμφοράς, αἵτινες ἐνέσκηψαν εἰς τὴν νῆσόν των ἔκ τε τοῦ λοιμοῦ καὶ τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων, νὰ συντρέχωσι τὸν ἀγῶνα οὐ μόνον χρηματικῶς, ἀλλὰ καὶ λαμβάνοντες μέρος ἐνεργὸν εἰς ὅλας τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ ἀνδρεία, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν, διέψευσε τὸ εἰρωνικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποδιδόμενον εἰς τοὺς νησιώτας ἐπίθετον «ταουσσὰν» = λαγωός, ἐπειδὴ οὗτοι, ὅταν ἐπαρουσιάζοντο Τοῦρκοι εἰσπράκτορες, ὅπως ἀπαιτήσωσι τὸν ἐτήσιον φόρον, ἐτρέποντο εἰς φυγήν, ὡς τὰ δειμαλέα ἐκεῖνα τετράποδα, καὶ κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη. Καὶ ὅμως οἱ λαγωοὶ οὗτοι κατέστησαν τώρα ἀτρόμητοι τῶν Τούρκων διῶκται. Καὶ ὅταν ὁ καπουδὰν πασᾶς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων νικητῶν διήρχετο ἔμπροσθεν τῆς Κέω, νήσου ἡ ὁποία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἦτο ἀξία τῆς ὀργῆς του, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶχον κατασφάξει τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἡ τύχη ἔρριψεν ἐκεῖ, ὁ Τοῦρκος ναύαρχος ἀρκοῦσαν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν δόξαν του ἔκρινε νὰ κανονιοβολήσῃ τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου. Ἀλλὰ ὁ δειλὸς λαὸς τῆς νήσου ταύτης, προσεπάγεται ὁ Pouquevil, ὅστις ἔτρεμε πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐπὶ τῇ θέᾳ μόνῃ τῆς ἐρυθρᾶς σημαίας, ἠδυνήθη νὰ ἡσυχάσῃ βλέπων αὐτὸν ἐξακολουθοῦντα τὸν πλοῦν. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τοῦ λαοῦ τῆς Κέω ὡς δειλοῦ εἶναι ἀνάρμοστος. Ἐὰν ὁ ἔξοχος συγγραφεὺς ἐγίνωσκε τὰ γενναῖα αἰσθήματα καὶ φρονήματα τῶν

Κείων, τὰ ὁποῖα ἐξεδηλώθησαν εἰς πάσας τὰς ἐποχάς, ἀλλοίαν ἤθελεν ἐκφέρει περὶ αὐτοῦ κρίσιν.

§ 308. Ἐκτὸς τῶν πεσόντων εἰς τὰς διαφόρους μάχας, οὓς ἀνεφέραμεν, Κεῖος ἀγωνιστὴς ἦτο καὶ ὁ ἱερομόναχος *Βαρνάβας Πάγκαλος*. Οὗτος ἠγωνίσθη ἐν Κρήτῃ, ὁπόθεν ἐπανελθὼν ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Ἀφιέρωσε τὰ ὅπλα του εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ἔνθα καὶ εὑρίσκονται εἰς τὸ ἱστορικὸν Μουσεῖον. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν **110** ἐτῶν. Ἕτερος Κεῖος ἀγωνιστὴς ἦτο ὁ *Κωνσταντῖνος Δημητριάδης*. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Δραγομέστο, Μαχαλᾶ, ἁγ. Νικολάου, Μάννηνας, Αἰτωλικοῦ, Κραβασαρᾶ, Μαραθιᾶ, Καρπενησίου καὶ διετέλεσε γραμματεὺς χιλιαρχίας ἀπὸ τοῦ 1825-1828. Παρευρέθη εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τζῶρτζ. Ἐγεννήθη τὸ 1809 καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1875 φέρων τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΛΑΖΑΡΕΤΟΣ

§ 309. Ὑψηλὸν πρότυπον στρατιώτου μορφῆς, ἐν ᾧ συνηνοῦντο σωματικὴ ῥώμη καὶ τόλμη ἀνέκπληκτος καὶ συνεκεντροῦντο συλλήβδην πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ ἀρεταὶ ὑπῆρξεν ὁ *Τριαντάφυλλος Λαζαρέτος*. Γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1800 διέτρεχε τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πλησίον τοῦ πρὸς μητρὸς θείου του, ἀρχιερέως Βοδενῶν, ὅστις ἦτο εἷς ἐκ τῶν δώδεκα τῶν μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀπαγχονισθέντων, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Ἰδὼν ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἤρχισαν τὴν διαρπαγὴν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ διατρέξας Χίον, Ρόδον καὶ Σάμον ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς εἰκοσάδος Ἑλληνοπαίδων καὶ κατῆλθεν ὡς ἁρματωλὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφιερωθεὶς ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος. Συνετάχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὰ ἄτακτα σώ-

ματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπηρέτησεν ἐπὶ 4 ἔτη, κατὰ δὲ τὸ 1825 κατετάχθη εἰς τὸ πεζικὸν προβιβασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ δεκανέως, εἶτα εἰς τὸν τοῦ λοχίου, ἐπιλοχίου, ἀνθυπασπιστοῦ καί, ὅταν ἡ ἐκστρατεία τῆς Χίου, ἡ τόσον περιφανής, ἐπέθετο στέφανον δάφνης εἰς τὰ γενναῖα τῆς πατρίδος τέκνα, τὰ ὁποῖα μετέσχον αὐτῆς, ὁ Τ. Λαζαρέτος ἐτιμήθη ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ Φαβιέρου διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Ὅτε δὲ ὁ Κιουταχῆς ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐστενοχώρει τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ δὲ ἐν αὐτῇ φρουρὰ εἶχε λίαν ἀποθαρρυνθῇ ὑπὸ τῆς ἐν Χαϊδαρίῳ ἀποτυχίας, κατεδείχθη ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος ἐξήρτητο ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Φαβιέρος ἀνέλαβε τότε τὸ μεγαλουργὸν πραξικόπημα νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ πολιορκούμενον φρούριον διὰ πυρίτιδος καὶ ὁ Τ. Λαζαρέτος ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἡρώων, τῶν φερόντων ἐπὶ τῶν ὤμων δερμάτινον σάκκον πλήρη πυρίτιδος καὶ πορευομένων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 12ης Δεκεμβρίου 1826, ἀνοιγόντων δὲ τὸν δρόμον διὰ λογχῶν κατὰ τῶν ἐπιπιπτόντων ἐχθρῶν ἐν μέσῳ ζάλης μυδροβόλων καὶ μολυβδοβόλων. Κατὰ τὴν ἐναγώνιον ἐκείνην πορείαν ἡ Τύχη ἢ ὁ Θεὸς τοῦ πολέμου ἐτίμησε τὸν Λαζαρέτον διὰ δύο ἐχθρικῶν σφαιρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τοῦ μετώπου, αἵτινες κατέλιπον οὐλὰς ἀνεξιτήλους ὡς ἀναμνηστικὰ παράσημα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς συνέσεως.

§ 310. Καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πεῖσμα τῶν κυβερνητικῶν πρὸς τοὺς συνταγματικοὺς πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐπέβαλεν εἰς τὴν τότε διοίκησιν τοῦ ἐν Πάτραις τάγματος τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου εἰς τοὺς Γάλλους, τολμηρότατα ὁ Λαζαρέτος ἀντεστρατεύθη κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καὶ μεγαθύμως προέταξε τὸ στῆθός του, καθὼς καὶ τὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν τῶν συστρατιωτῶν του, κατὰ τῆς ἰδέας τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἀντικειμένην πρὸς τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Τὸ φρούριον ἐβομβαρδίσθη ἐπιμόνως καὶ ἐντόνως ἐζητεῖτο ἡ παράδοσις αὐτοῦ, ἀλλὰ τέλος ὑπερίσχυσεν ἡ ἀντίστασις καὶ ἡ παραδειγματικὴ τόλμη τοῦ Λαζαρέτου καὶ ἡ γνώμη, ἵνα μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐπέλθῃ ἡ νόμιμος καὶ κατὰ πάντα ἀξιοπρεπὴς τοῦ φρουρίου παράδοσις. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ὑπηρετήσας μετὰ πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως τήν τε πατρίδα καὶ τὸν θρόνον ἐτιμήθη διὰ πολλῶν παρασήμων καὶ ἀνῆλθεν ὅλας τὰς στρατιωτικὰς βαθμίδας μέχρι τοῦ ὑποστρατήγου. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1862 μέρος τοῦ κατὰ τὴν στερεὰν στρατοῦ ἐστασίασεν, ὁ δὲ Λαζαρέτος ἐστάλη, ἵνα καταστείλῃ τὴν στάσιν καὶ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο

ἐν περιοδείᾳ καὶ τῇ 9ῃ Ὀκτωβρίου 1862 ἐν τῷ πλοίῳ «Ὁμονοίᾳ» ὁ Ὄθων ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς κ. κ. ἀξιωματικοὺς εἶπε τὰ ἑξῆς.

Κύριοι Ἀξιωματικοί,

Πληροφοροῦμαι ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν μου μετὰ λύπης ὅτι μέρος τοῦ κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς στερεᾶς στρατοῦ ἐλησμόνησε τὴν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν βασιλέα ἔνορκον ὑπόσχεσίν του καὶ συνεννοηθὲν μετὰ τοῦ ἀντιστρατήγου Θ. Γρίβα καὶ πολιτῶν τινων ἐστασίασε καὶ ἀνησυχεῖ τοὺς φιλησύχους κατοίκους κατὰ τὴν Αἰτωλο-Ἀκαρνανίαν· πέπεισμαι ὅτι τὴν διαγωγὴν τῶν εὐαρίθμων ἐκείνων στρατιωτῶν θὰ τὴν ἀποδοκιμάσητε, καθὼς καὶ ὅλος ὁ ὑπὸ τὴν διοίκησίν σας ἐπίλοιπος στρατός. Ἡ κυβέρνησίς μου ἔχει πλήρη εἰς ὑμᾶς καὶ τοὺς ὑφ' ὑμᾶς στρατιώτας ἐμπιστοσύνην· διὸ σᾶς ἐξαπέστειλε διὰ νὰ ἐπαναφέρητε εἰς τὸ καθῆκον τοὺς ἀποπλανηθέντας στρατιώτας καὶ πολίτας καὶ ἐπαναφέρητε τὴν τάξιν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ βασιλέως ὁ ἀρχηγὸς τῆς δημοσίας δυνάμεως συνταγματάρχης Τριαντάφυλλος Λαζαρέτος ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς.

Μεγαλειότατε,

Πιστὸς διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ὑμετ. Μεγαλειότητα ἐμοῦ τε καὶ ὅλων τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν μου κ. κ. ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν διαβεβαιῶ τὴν Ὑμετ. Μεγαλειότητα ὅτι μεταβαίνομεν προθύμως, ὅπου ἡ Κυβέρνησις τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν τῆς ὑπὸ τὴν διοίκησίν μας δημοσίας δυνάμεως. Καθῆκον ἡμῶν ὅλων εἶναι πιστῶς τὴν ἀποστολήν μας νὰ ἐκπληρώσωμεν καὶ νὰ ἐπαναφέρωμεν ὅσον τάχιον τὴν διαταραχθεῖσαν τάξιν καὶ ἡσυχίαν μετὰ πάσης θυσίας ἡμῶν. Δὲν θέλομεν προσέτι λησμονήσει τὰς διαθέσεις ὑμῶν ὅτι ὀφείλομεν νὰ προστατεύσωμεν θρησκευτικῶς τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ὅλων τῶν δεινῶς πασχόντων καὶ φρονῶ ὅτι καὶ οἱ κύριοι ἀξιωματικοὶ θὰ ἐπιδοκιμάσωσι τοὺς λόγους μου.

Ζήτω ὁ βασιλεύς! Ζήτω ἡ βασίλισσα!

Ἡ ἐπιδοκιμασία ἐκ μέρους τῶν κ. κ. ἀξιωματικῶν ὑπῆρξεν ἀσθενεστάτη.

§ 311. Μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν τῶν βασιλέων ἐν Καλάμαις ἡ βασίλισσα ηὐχήθη καλὴν ἐπιτυχίαν, ὁ Λαζαρέτος ὅμως ἀπήντησε «φοβοῦμαι ὅτι εἶναι πολὺ ἀργά». Τὸ πλοῖον ἡ «Ὁμόνοια» ἀπέπλευσεν ἐκ Καλαμῶν εἰς Πάτρας, ἀλλ' ἐκεῖ αἴφνης ἐστασίασε τὸ πλήρωμα. Ὁ Λαζαρέτος εὑρισκόμενος εἰς τὸν θάλαμον ἤκουσε τὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος φωνὰς «κάτω ὁ τύραννος»· ἁρπάσας τὰ πιστόλιά του

ἐζήτησε ν' ἀναβῇ, ἀλλ' ὁ πλοίαρχος σπεύσας ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ θαλάμου, διότι σκοπὸς τοῦ στασιάσαντος πληρώματος ἦτο νὰ ῥίψῃ τὸν Λαζαρέτον εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν ἐπιοῦσαν εἰς Μεσολόγγιον ἔμεινεν αἰχμάλωτος καὶ εἰς οὐδένα ἐπετράπη νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ. Διαταχθείσης τῆς ἐξορίας του, ἠρωτήθη ποῦ θέλει νὰ ὑπάγῃ. Ἐζήτησε τὴν πατρίδα τῆς γεννήσεώς του τὴν Κέω. Ἡ Κέως εἶχεν ἤδη ἐκ τῶν πρώτων ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ τότε δήμαρχος Σταῦρος Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ κρατοῦν κόμμα ἦτο βασιλικώτατον. Τρεῖς ἄνδρες ἐξ Ἀθηνῶν μεμυημένοι, ὁ Νικόλαος Πάγκαλος, γραμματεὺς τότε τοῦ ταμείου Κέω, ὁ Γεώργιος Γονίδης, ἔμπορος, καὶ ὁ Ἰωάννης Δρέτας, ἱερεὺς καὶ δημοδιδάσκαλος, μετά τινων ἄλλων, παρακολουθούντων καὶ τῶν παίδων τοῦ σχολείου καὶ κραυγαζόντων «Ζήτω τὸ Ἔθνος! Ζήτω ἡ Ἐλευθερία!» ἔθραυσαν τὴν θύραν τοῦ δημαρχείου, κατεβίβασαν τὴν ἐν αὐτῷ εἰκόνα τοῦ βασιλέως, κατήργησαν τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς καὶ ἐσύστησαν προσωρινὴν διοικητικὴν ἐπιτροπήν, ὅπως κυβερνᾷ, εἰς ἣν παρέδωκαν καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ δήμου. Ὁ ἐπαναστατικὸς ὀργασμὸς ἐπεξετάθη εἰς ὅλους τοὺς πολίτας, οἱ δὲ ὀλίγοι ἀπομείναντες βασιλικοὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ τόπου, ὅτε ἦλθεν ὁ Λαζαρέτος, τὸν ὁποῖον τὸ πλοῖον ἀπεβίβασεν ἐν καιρῷ νυκτὸς οὐχὶ εἰς λιμένα, ἀλλὰ εἰς Πετροῦσαν, ὅπου διενυκτέρευσεν εἴς τινα σταῦλον. Γνωστοῦ γενομένου ὅτι ὁ Λαζαρέτος ἦλθεν εἰς Κέω, οἱ ἐπαναστάται μετὰ σημαιῶν καὶ τῆς εἰκόνος τοῦ πρίγκιπος Ἀλφρέδου ἐπιδεικνύμενοι δὲν ἤθελον νὰ τὸν δεχθῶσιν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τρόπου ἐζήτουν τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἐκ Κέω. Ἐζήτησεν ὀλιγοήμερον προθεσμίαν ὁ Λαζαρέτος, ἵνα παραμείνῃ πρὸς τέλεσιν μνημοσύνου ὑπὲρ τῶν γονέων του, ὅπερ καὶ ἐτέλεσεν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἠσθένησε βαρέως εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐκινδύνευσε. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Γεωργίου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησε τὴν ἀποστρατείαν του λέγων ὅτι δὲν ἤθελε νὰ συνυπηρετήσῃ μετ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔθεσαν τὰ ὅπλα εἰς τὸ στῆθος καλοῦντες αὐτὸν προδότην. Οἱ Κεῖοι μεταμεληθέντες ἐτίμησαν αὐτὸν μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ μᾶλλον ἐτίμησαν ἑαυτοὺς ἀναδείξαντες ἀντιπρόσωπόν των τὸν γενναιότερον τῶν συμπολιτῶν των, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς καὶ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν.

Ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ὁ Λαζαρέτος συνελυπήθη τὸν πατέρα του Λουδοβῖκον, ὅστις τῷ ἔπεμψε τὴν ἑξῆς εὐχαριστήριον ἐπιστολήν.

Monsieur le general Lazarettos.

J'ai reçu la lettre en datte du 27 du mois passé dans laquelle vous m'exprimez les sentiments d'attachement et de douleur que la mort de mon fils Othon a ravivé en Vous. Je vous en remercie sincerement et je suis avec Vous convaincu, que la douloureuse perte que j'ai subi sera participée en Grèce par tous qui on connu mon fils.,

Veuillez croire, Monsieur le Général à l'estime particuliere.

Leoboldscron près de Salzbourg le 29 Août 1867. De votre bien affectioné Louis I.

Τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἐν μικρογραφίᾳ τὸ ἔνδοξον στρατιωτικὸν στάδιον τοῦ Λαζαρέτου, τὸν ὁποῖον ἀπεθαύμαζον οἱ σύγχρονοί του στρατιωτικοὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν. Εἶχε γράψει ἀπομνημονεύματα, τὰ ὁποῖα ἤθελον χρησιμεύσει ὡς πολύτιμος ἱστορικὴ πηγή, ἀλλ' ἀτυχῶς ἐκάησαν μετὰ τῆς οἰκίας του ἐν Πάτραις. Ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1884.

§ 312. Ἰατροχειροῦργοι τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων ἐν Κέφ ἀναγράφονται ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως ὁ Ἰωάννης Εὐσταθίου καὶ ὁ Νικόλαος Μελισσηνός.

Εἷς τοὺς κατὰ θάλασσαν ἀγῶνας εἷς καὶ μόνος μνημονεύεται ὁ Ἀντώνιος.

§ 313. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γένει ἐκτὸς τοῦ τόπου. Ἐσωτερικῶς δέ, λυθέντων τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας, ἀνεζωπυρήθησαν ὅλα τὰ πάθη ἐπαγαγόντα τὴν ἀνυποταγὴν εἰς τοὺς τοπικοὺς θεσμούς, τὴν περιφρόνησιν τῶν ἀρχῶν, τὴν ἐξέγερσιν τῶν κακοποιῶν στοιχείων κατὰ τῶν ἀρχόντων καὶ εὐπόρων καὶ ἐν γένει πράξεις βίας καὶ αὐθαιρεσίας. Αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρόκριτοι ὑβρίζοντο διὰ τοῦ ἀναιδεστέρου καὶ θρασυτέρου τρόπου, ὥστε ἠναγκάσθησαν, συμβουλίου γενομένου, θανατικὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδώσωσι καὶ εἰς ἀγχόνην νὰ παραδώσωσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἕνα ἐκ τῶν τριῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς τῆς πολιτοφυλακῆς, ἡ ὁποία συνέστη πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, διὰ πράξεις βίας καὶ κλοπῆς καὶ θρασύτητος, τὸ δὲ πτῶμά του νὰ ἐκθέσωσιν εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς παραδειγματισμόν. Διὰ πλείστων κακῶν ἐμιαίνετο ἡ ἁγνότης τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ κυβέρνησις κατὰ τὰ πρῶτα μάλιστα ἔτη ἦτο ἀνίσχυρος μὴ δυναμένη νὰ ἐπιβληθῇ.

§ 314. Ἡ κυβέρνησις διώρισε τὴν 2αν Μαΐου ἁρμοστὰς καὶ διωργάνωσε τὰς νήσους εἰς ἐπαρχίας καὶ ἀντεπαρχίας, διώρισεν ἐπάρχους

καὶ ἀντεπάρχους, ἔχοντας τὴν ἀναγκαίαν ἐκτελεστικὴν δύναμιν χάριν τῆς τάξεως νὰ ἐνεργήσωσι δάνειον, νὰ συνάξωσι τὰ δέκατα, νὰ πάρωσιν ἀπὸ τὰ μοναστήρια τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ νὰ στείλωσιν εἰς τὴν βουλὴν τοὺς βουλευτάς των. Ἡ Κέως δὲν εἶχε στείλει ἐπιτρόπους εἰς τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν. Τῇ 21ῃ Ἰανουαρίου 1823 «*οἱ πρόκριτοι τῆς νήσου Ὕδρας πρὸς τοὺς εὐγενεῖς Προκρίτους καὶ Διοικητὰς τῆς νήσου Ντσιᾶς*» ἔγραψαν ὅτι ἀπεφασίσθη ἀπὸ τὰς τρεῖς νήσους Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρὰ νὰ γίνῃ γενικὴ συνέλευσις εἰς Ὕδραν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ συνέλθωσιν οἱ παραστάται πληρεξούσιοι ὅλων τῶν ἐλευθέρων νήσων τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ στερεωθῇ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ τὸν ἀπελθόντα χρόνον θεσπισθεῖσα διοίκησις. Ὥριζον δὲ ὅτι πᾶσα ἐπαρχία ἐκτὸς τοῦ παραστάτου της θέλει στείλει καὶ δύο πληρεξουσίους καὶ πᾶσα ἀντεπαρχία ἕνα μόνον. Τὸ κοινὸν τῆς νήσου Τζιᾶς τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1823 ἀνακοινώνει πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ὅτι οἱ φέροντες τὸ κοινοτικὸν γράμμα αἰδέσιμος ἅγιος Οἰκονόμος (ὁ Χωματιανὸς) καὶ ὁ κύριος Ἰωάννης Πάγκαλος στέλλονται πληρεξούσιοι παρὰ τῆς νήσου των πρὸς τὴν συγκροτηθησομένην ἐθνικὴν συνέλευσιν.

§ 315. Τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν προεστώτων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν καὶ τῶν κατ' ἔτος ἐκλεγομένων εἰς τὸ διοικεῖν τὰ τῆς κοινότητος διεδέχθη ἡ *δημογεροντία*. Ἐνσφράγιστον γράμμα τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1824 περιλαμβάνει ὅτι, γενομένης συνελεύσεως καὶ ὑπαγορεύσει τοῦ νόμου τῆς Ἐπιδαύρου ἐξελέχθησαν κοινῇ γνώμῃ καὶ ψήφῳ *δημογέροντες* οἱ κύριοι Ἀνδρέας Σοφιανὸς καὶ Ἀντώνιος Ῥεβελάκης, οἵτινες θέλουσι φροντίζειν τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς νήσου ἐπιστατοῦντες εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος. Πρὸς δὲ ὅτι ὁσάκις οἱ δημογέροντες θέλουν νὰ γράψουν τινὰ ὑπόθεσιν εἰς τὴν διοίκησιν νὰ εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλους τοὺς προκρίτους. Δημογέροντες κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐξελέχθησαν οἱ ἑξῆς:

Εἰς τὰ 1825 Μόσχος Πάγκαλος καὶ Γεώργιος Χωματιανός.

3 Ἰουνίου 1825 Ἀντώνιος Γ. Διάγγελης καὶ Ἀντώνιος Δεπάστας.

Ἐλλείπουσι τὰ ὀνόματα τῶν δημογερόντων κατὰ τὰ ἔτη 1826, 1827 καὶ 1828.

Ἐν ἔτει 1829 Γεώργιος Φ. Πάγκαλος, Βατᾶς Ἰωσὴφ καὶ Νικόλαος Σοφιανός.

1831 Διονύσιος Μελισσηνός, Ἀπόστολος Γιακουμέτος, γραμματεὺς Δημήτριος Δελίνης.

1833 Ἀντώνιος Δεπάστας, Ἀνδρέας Σοφιανός, Ζαφείριος Δεπάστας

Ἔκτοτε ἡ δημογεροντία ὑπεχώρησεν εἰς τὴν δημαρχίαν καὶ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον[1].

§ 316. Τῇ 25ῃ Νοεμβρίου 1824 τὸ ὑπουργεῖον τῆς θρησκείας παραγγέλλει πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς νήσου Τζίας ὅτι ὁ νόμος ἐμποδίζει νὰ γίνεταί τις τῶν ἱερέων ἐπιστάτης ἢ δημογέρων καὶ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ ἐπαρχιακὰς ὑποθέσεις. Τὸ νὰ δίδουν ὅμως τὴν ψῆφόν των ὡς πολῖται εἰς ἐκλογὴν ἐπιστατῶν ἢ δημογερόντων καὶ παραστατῶν καὶ εἰς κοινὴν συνεισφορὰν χρημάτων εἶναι συγχωρημένον καὶ ἀνεμπόδιστον.

Τῇ 29ῃ Δεκεμβρίου 1825 ἡ γενικὴ ἀστυνομία Κέας, Θερμίων καὶ Σερίφου πρὸς τοὺς τακτικοὺς πληρεξουσίους τῆς νήσου Κέας ἀγγέλλει ὅτι ἐπῃνέθη ἡ ἐπαρχία Κέας διὰ τὴν προθυμίαν εἰς τὸ τακτικόν. Τὸ ἔγγραφον ὑπογράφει ὁ Παῦλος Σιδέρης.

Ἡ δὲ σφραγὶς φέρει σύμβολον δρῦν καὶ κύκλῳ τὰ γράμματα «Γενικὴ ἀστυνομία τῆς ἐπαρχίας Κέας».

Τῇ 21ῃ Ἰουλίου 1825 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας παραγγέλλει τοὺς ἐπιστάτας τῆς ἐπαρχίας Ζέας, Θερμιῶν καὶ Σερίφου νὰ συνάξωσιν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν 12,900 ποσότητα ἀναλογισθεῖσαν διὰ τὴν ἐπαρχίαν δι' ἀποφάσεως νὰ συνεισφέρωσιν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους εἰς ἐπισκευήν, ἀγορὰν καὶ ἑτοιμασίαν ἐμπρηστικῶν πλοίων εἰς χρῆσιν τοῦ στόλου. Διὰ τὴν Ζέαν 6,000, Θερμιὰ 3,000, Σέριφον 2,400, ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ζέας 1,500.

§ 317. Τὸ ἐπαρχεῖον Κέας συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἐκ πέντε μελῶν, ἀνδρῶν διακρινομένων ἐπ' ἀρετῇ καὶ τιμιότητι, ἐπέχουσαν τόπον προσωρινοῦ ἐκκλήτου κριτηρίου τῶν πρωτοπαρουσιαζομένων πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Τὰς ἀποφάσεις τῶν οὐσιωδεστέρων διαφορῶν θέλουσι καθυποβάλει εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ ἐπαρχείου πρὸ τῆς κοινοποιήσεως εἰς τοὺς διαφερομένους (21 Ἰουνίου 1825). Ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον δὲν ἐνέκρινε τοῦτο ἀναθέσαν τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς τοὺς δημογέροντας. Ἀνέθετεν ἐπίσης τὸ ἐπαρχεῖον εἰς προκρίτους τῆς ἐκλογῆς του κληρονομικὰς διαφορὰς πρὸς κρίσιν καὶ ἀπόφασιν.

---

[1] ***Σημ. Ἐκδ.*** Δήμαρχοι κατὰ σειρὰν ἐξελέγησαν· 1835 Νικόλ. Γιαβρούδης, 1837 Ζαννῆς Πάγκαλος, 1842 Ἰωάννης Μελισσηνός, 1846 Ἀναγν. Πετρῆς, 1850 Ζαφείριος Δεπάστας, 1853 Βατῆς Ἰωσήφ, 1856 Ἀνδρέας Σοφιανός, 1860 Σταῦρος Ἀλεξάνδρου, 1861 Ἰωάν. Λαζαρίδης (πάρεδρος), 1863 Μιλτιάδης Πάγκαλος, 1866 Γεώργ. Τήνιος, 1870 Στέφανος Μήλιος, 1874-1883 Γρηγόριος Ἱερομνήμων, 1883 Ἀνδρέας Φωκᾶς, 1887 Βακχυλίδης Περίδης, 1891 Γρηγ. Ἱερομνήμων, 1895 Κωνστ. Χαρτοφυλακίδης, 1899 Γρηγ. Ἱερομνήμων, 1903 Βαρθολ. Ἀντωνιάδης, 1907 Γρηγ. Ἱερομνήμων, 1910 Κωνστ. Γ. Ἱερομνήμων.

§ 318. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἀνεφέρθησαν ἡ Κέως καὶ τὰ Θερμιὰ πρὸς τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος ὅτι ὁ ἔπαρχος Μιχάλογλους φοβούμενος τὸν ἔλεγχον τῶν πράξεών του ἠμπόδιζε τὰ εἰσερχόμενα καὶ ἐξερχόμενα γράμματα. Ἡ κυβέρνησις ἐπήκουσε τὰ παράπονα καὶ διώρισεν ἄλλον ἔπαρχον. Ὁ παραστάτης Ἰω. Πάγκαλος, βουλευτής, ἦλθεν ἐφωδιασμένος μὲ διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ μὲ τὸν διορισθέντα νέον ἔπαρχον πρὸς ἡσυχίαν τῆς πατρίδος. Ὁ Μιχάλογλους, ὅστις διετάσσετο νὰ ἀποδώσῃ λογαριασμὸν καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὴν νῆσον, ἐνισχυόμενος παρὰ μιᾶς ἰσχυρᾶς ἐνόπλου φατρίας, ἣν πρὸ καιροῦ εἶχε συστήσει, ἠρνήθη ἀμφότερα, δὲν ἀπέδωκε λογαριασμὸν οὔτε ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ περικυκλούμενος ἀπὸ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀπατημένους καὶ ἀδελφοποιητοὺς ἑταίρους κατεφόβιζε καὶ τὸν παραστάτην καὶ τὸν νέον ἔπαρχον καὶ πάντα μὴ ὁμοφρονοῦντα. Ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀνωμαλία, ἣν ἐπροξένησεν εἰς τὴν πατρίδα μας, δὲν τὸν ἐχόρτασεν, ἀλλ' ἐνήργησεν, ὥστε συνέταιροί τού τινες ὁδηγοῦντες ὀλίγους πλανωμένους νὰ κηρύξωσιν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς διοικήσεως, νὰ ὑβρίζωσι καὶ νὰ διώκωσι τὸν νέον ἔπαρχον μετὰ κραυγῶν καὶ μαχαιρῶν σύροντες αὐτὸν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας του. Δὲν ἠρκέσθη εἰς ταῦτα ὁ ἀπειθὴς ὑπάλληλος, ἀλλὰ μετὰ τὸ δρᾶμα τοῦτο ἔλαβε τὸν Ἀνδρέαν Σοφιανόν, Ἀντώνιον Ῥεβελάκην καὶ Δημήτριον Δελίνην καὶ τρεῖς τῶν χωριατῶν, ἀφοῦ μετ' αὐτῶν ἐφωδιάσθησαν ἐπίπλαστα, ἀπόκρυφα καὶ ἀνύπαρκτα ἐφοδιαστικὰ πληρεξουσιότητος διὰ νυκτὸς καὶ ἄνευ διαβατηρίων καὶ κρυφίως ἀπέπλευσαν διὰ τὴν Ἐπίδαυρον. Ἅμα οὗτοι ἔφυγον, ἡ πατρὶς ἀνεφέρθη πρὸς τὸν ἔπαρχον, διεμαρτυρήθη κατ' αὐτῶν πρὸς τὴν διοίκησιν, ἐπίσης ἀνεφέρθη καὶ ὁ ἔπαρχος καὶ ὁ παραστάτης καὶ ἐξέθεσαν τὰ διατρέχοντα, παρεκάλεσαν τὴν ἀποστολὴν ἐκτελεστικῆς δυνάμεως καὶ τὴν κράτησιν αὐτῶν μέχρι τοῦ ἐρχομοῦ νομίμων πληρεξουσίων. Ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις ἦλθεν, ἀλλ' ἐπανῆλθον καὶ οἱ . . . . . μάλιστα νὰ ἐκλείψῃ ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις. Οὐχ ἧττον οἱ ἔνοχοι ἐζήτησαν ἔλεος παρὰ τῆς διοικήσεως καὶ ἐσυγχωρήθησαν. Ἡ ἡσυχία ἐπανῆλθεν.

§ 319. 27η Σεπτεμβρίου 1831. Συνεπείᾳ τῆς διακηρύξεως τοῦ Ε. Κυβερνήτου καὶ κατὰ τὴν περὶ τούτου κοινοποίησιν τῆς δημογεροντίας εἰδοποιηθέντες ἀπὸ τοὺς ἐφημερίους τῶν ἐνοριῶν συνῆλθον οἱ κάτοικοι εἰς τακτικὴν συνέλευσιν διὰ νὰ ἐκλέξουν τοὺς ἐκλέκτορας διὰ τὴν ἐκλογὴν πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων διὰ τὴν ἐν Ἄργει ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἐξελέξαντο παμψηφεὶ καὶ ὁμογνωμόνως δέκα ἐκλέ-

κτορας διὰ νὰ ἐκλέξουν πληρεξουσίους ἀντιπροσώπους τῆς ἐπαρχίας. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐκλεκτόρων ἐπηκολούθησε συνεδρίασις προκαταρκτικὴ τῶν ἐκλεκτόρων τῆς ἐπαρχίας πρὸς θεώρησιν τῆς νομιμότητός των ἐνώπιον τοῦ διοικητοῦ καὶ τῆς δημογεροντίας. Εἰς τὴν ἐκλεκτορικὴν ταύτην συνάθροισιν παρῆσαν 16 ἐκλέκτορες, δέκα ἐκ Κέας καὶ ἓξ ἐκ Θερμίων, ἐκ Σερίφου δὲ οὐδείς. Κατόπιν συνῆλθον καὶ πάλιν οἱ 16 οὗτοι ὡς νόμιμοι ἐκλογεῖς τῆς ἐπαρχίας Κέας, Θερμίων καὶ Σερίφου εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἐξελέξαντο ὁμοφώνως καὶ παμψηφεὶ τοὺς κ. κ. Ἀνδρέαν Σοφιανὸν καὶ Νικόλαον Βάλληνδαν. 13 Ὀκτωβρίου 1831.

§ 320. Ἀνίσχυρος ἡ Κέως ναυτικῶς, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ νομοταγεῖς νῆσοι, ὀλιγάριθμος κατὰ τὸν πληθυσμόν, συνεπλήρου τὸ κατ' αὐτὴν κενόν τι τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς συνδρομῆς ἀνδρῶν, συνεισφορῶν καὶ φόρων.

Μικρὰ ἦσαν τὰ προσκομιζόμενα, ἀλλὰ διὰ τῆς συνδρομῆς μικρῶν καὶ πολλῶν ῥυακίων σχηματίζονται τὰ μεγάλα ῥεύματα, τὰ ὁποῖα ἐξογκούμενα πλημμυροῦσι καὶ συμπαρασύρουσι πᾶν τὸ προστυχόν.

ΜΕΡΟΣ Δ΄

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΕΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ, ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ

§ 321. Ἡ σημερινὴ τοπογραφία ἔχει ἄλλως ἢ ἡ ἀρχαία. Διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν δύο κυριωτέρων ὁδῶν διαιρεῖται ἡ νῆσος εἰς τέσσαρα μέρη ἢ διαμερίσματα. Ἡ μία ὁδός, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ λιμένος καὶ λήγουσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Συμεῶνος, διαιρεῖ τὴν νῆσον εἰς βορειοανατολικὸν καὶ νοτιοδυτικὸν μέρος. Ἡ ἄλλη ὁδός, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ μονυδρίου Παναγίας τῆς Καστριανῆς, διασταυροῦσα τὴν πρώτην καὶ λήγουσα εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Κουνδούρου, διαιρεῖ αὐτὴν εἰς βόρειον καὶ νότιον μέρος. Ἐκτὸς τῆς διαιρέσεως ταύτης οἱ ἐντόπιοι διαιροῦσι τὴν νῆσον εἰς πέντε τμήματα ἢ περιφερείας ὑπὸ τὰς ἑξῆς ἐπωνυμίας.

α΄) ***Πετροῦσα.*** Περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἀρχομένη καὶ ἔχουσα ὡς ὅριον πρὸς νότον μὲν τὴν Καλὴν Συκιὰν καὶ πρὸς βορρᾶν τὸ Λιπαρόν.

β΄) ***Κατωμεριά.*** Περιλαμβάνει τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἑνώνει γραμμὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῶν Ποισσῶν καὶ λήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Μακροπούντα Καμπούρη* πρὸς βορρᾶν καὶ ἑτέρα γραμμὴ πρὸς νότον ἀπὸ τὸ Καμπὶ εἰς Πόλες.

γ΄) ***Περαμεριά.*** Ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ Σπαθὶ μέχρι τῆς Μακρόπουντας Καμπούρη κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Προφήτου Ἠλία.

δ΄) ***Μεσαριά.*** Περιλαμβάνει τὸ ἐντεῦθεν μέρος τῆς Περαμεριᾶς

μέχρι τῆς πόλεως [1]. Χωρίζει ἀπὸ τὴν θέσιν Βουλωμένος, προχωρεῖ εἰς Βαγιὲς καὶ Σωτείρα, ἀναβαίνει εἰς Βιγλί, γυρίζει εἰς Καστανιὲς καὶ λήγει εἰς Γυριστή.

ε΄) Τὸ τελευταῖον τμῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ πρὸς βορρᾶν ὑπολειπόμενον κατὰ μῆκος καὶ πλάτος μέρος, οὗ ἡ παραλία εἰς 2 μιλίων μῆκος ἀνελίσσεται, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιλαμβάνεται καὶ ἡ πόλις. Ἅπαντα δὲ τὰ πρὸς τὰς ἀκτὰς μέρη ὅλων τῶν τμημάτων καλοῦνται διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος *βράχια* ἢ *ὀξωναύλια* [2].

§ 322. Ἕκαστον τῶν διαμερισμάτων τούτων περιλαμβάνει διαφόρους τοποθεσίας ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ ἀναγράψωμεν ἐνταῦθα διὰ τὸν λόγον, ὅτι ταῦτά εἰσιν, ὡς εὐφυῶς ἐρρέθη, ἐπιγραφαὶ χαραχθεῖσαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦσαι ὡς τὰ ἐπώνυμα τὴν προέλευσιν καὶ καταγωγὴν αὐτῶν· καὶ καθὼς ἐκ τῶν ἐπωνύμων δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ κατὰ πόσον ξενικὸν στοιχεῖον ἀνεμίχθη μετὰ τοῦ ἐγχωρίου, οὕτω καὶ ἐκ τῶν τοπωνυμιῶν δύνανται νὰ ἐξαχθῶσιν ἀνάλογα συμπεράσματα περὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῶν ξενικῶν ἐπιδράσεων. Τὰ ἐπώνυμα, τὰ σχηματιζόμενα οὐχὶ ἐξ ἀρχαίων ἢ λατινικῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ κατὰ τὸν νεώτερον τρόπον ἐκ λέξεων τῆς ἐν ἐποχῇ τινι ὁμιλουμένης γλώσσης, ἐκπηγάζουσι προδήλως ἀπὸ τῶν σπλάγχνων κοινωνίας, νέαν τινὰ ὑπόστασιν καὶ μόρφωσιν λαβούσης [3]. Τοιουτοτρόπως καὶ αἱ τοπωνυμίαι, ἐκ τῶν ἰδίων σπλάγχνων ἐξερχόμεναι, τὴν ἑκάστοτε κοινωνικὴν ὑπόστασιν, νέαν ζύμωσιν καὶ μόρφωσιν δηλοῦσι. Τὰ ἐπώνυμα π. χ. Πα(γ)ούρης, Ποδόγυρος, Πορίχης, Ξυπόλυτος, Ξέστερνος, Μαρούλης, Κρυονέρης καὶ τὰ τοιαῦτα, τὴν ἐκ τῶν σπλάγχνων νέας κοινωνίας καὶ ἐκ τῆς ἐν ἐποχῇ τινι ὁμιλουμένης γλώσσης προέλευσιν σημαίνουσιν, ὡς ἐπίσης αἱ τοπωνυμίαι Μπέρλεβος καὶ Μπερλεβάδος, Μεροβίγλι καὶ Βιγλί, Φραντζᾶ - Σπηλιὰ καὶ Φράγκου - Λαγκάδι, Ρούκουνος καὶ Ροντακάδο τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν, τὰ δὲ Σκλάβος καὶ Σκλαβονικόλας, Φονικὰ

[1] Ὁ Α. Μηλιαράκης ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐρεύνῃ περὶ τοῦ ὀνόματος Μεσαριὰ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι Ἑλληνικὸν καὶ δὲν προέκυψεν ἐκ τοῦ Μέσα - Μεριά, ἀλλ' ὅτι εἰσήχθη μετὰ τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν. Ἐν Κέῳ, λέγει, Μεσσαριὰ καλεῖται θέσις, ἀπέχουσα περὶ ὥραν τῆς ὁμωνύμου μόνης πόλεως, εὔφορος καὶ ἔνυδρος *μασσάρα* βεβαίως καὶ αὕτη ὑπάρξασά τινος τῶν πολλῶν δεσποτῶν τῆς οἰνοφόρου καὶ βαλανοφόρου ταύτης νήσου.

[2] (Σημ. Ἐκδ.) Βλέπε περὶ τῶν τοποθεσιῶν τούτων τὸν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου παραρτώμενον γεωγραφικὸν χάρτην.

[3] Ἱστορία Παπαρ.

καὶ Ξυλοφᾶς συμβεβηκός τι. Πολλαὶ τοποθεσίαι φέρουσι τὸ ὄνομα τῶν ναῶν, οἵτινές εἰσιν ἐκτισμένοι εἰς αὐτάς, ὡς Ἅϊ Δημήτριος, Ἅϊ Λουκᾶς, Ἅϊ Στέφανος κλπ. Ἐξαιρουμένων τούτων, αἱ λοιπαὶ φέρουσι τὰ ἑξῆς ὀνόματα· Ἀετοφωλιά, Ἀκρωτῆρι, Ἀλοιφοί, Ἄργιλα, Ἀμυγδαλιές, Ἀξάχοι, Ἀσπροπόταμος, Ἀσπροχόρτι, Ἄσπρη Βίγλα, Ἄσπρη Διασέλα, Ἀστρά, Ἀσφέδαμνος, Ἀπεζεύτρα (τοποθεσία ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην βουνοῦ, καλουμένη οὕτω διὰ τὰ κακόδολον, οὗ ἕνεκα πεζεύουσι καὶ καταβαίνουσιν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην), Βαριές, Βαθυπόταμος, Βάτος, Βαθύρευμα, Βεζιά, Βελάδο, Βιγλί, Βριόκαστρο, Βλάντη, Βλειχάδα, Βουλομένου, Βουνό, Βούτουμος, Βουρκάρι, Βουρλοπόταμος, Βραχᾶς, Βρίσσες[1] (ρευματιὰ πλησίον ἁγίου Συμεῶνος), Βρουλίδια Βρόσκοπος.

Γαϊδουρόμανδρα, Γιαννίκι, Γιαλίτες, Γαΐλου, Γεράνι, Γέρο-Γιώργη, Γερο-Παυλή, Γούρνες, Γρίκου, Γυριστής.

Δασονάρι, Δάφνη, Διχαλές.

Ἐγκρεμιὰ=τόπος ἐγκρημνός, ἔχουν κρημνούς, Ἐτζαιρίτη, Ἐλαιοῦσα, Ἐλιές, Ἔξινες, Ἐξωβοῦνι, Ἐκκλησιὲς χαλασμένες, Ἑλληνικὰ μικρὰ καὶ μεγάλα.

Ζερβοῦ.

Θόλος, Θολάρι.

Κάλαμος, Καλαμίτση, Καλογεράδος, Καλόερος, Καλο-Δούκα, Καμπί, Καμίνια, Καμήλα, Καργιά, Καληδονύχι, Καμπούρης, Κάργα, Καρδαρᾶ, Καλὴ-Συκιὰ ἢ Καύκαλος, Κάρλος, Κακοπέρατα τῶν ἁγ. Ἀναργύρων, Κακομισονῆσι ἢ Κόκκινη Στεφάνη, Κάππαρι, Καρέλι, Καστρί, Κάργας-ρέμα, Καστανιές, Κατεβατή, Κάστελας, Κελλιά, Κεραμωτή, Κλέπα, Κόκκινο-Κελί, Κοκκίνου, Κορασανός, Κορακόγκρεμνο, Κοκάρα, Κονιδοβοῦνι, Κοκκινάδα, Κρομμύδι, Κρεμαστή, Κούνδουρος, Κουροῦπι, Κουκουβαγιά, Κουνούπα, Κουκίστρα, Κουρεμένου, Κουρκουνιστός, Κώμη.

Λιανὴ Βίγλα, Λιανὸ-Πουντὶ (=ἀκρωτήριον πρὸς νότον τοῦ Κουντούρου, πρὸ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὕφαλος (ξέρα), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐναυάγησε τὸ ἀτμόπλοιον «Πατρὶς» ἐν ἔτει 1868 μετὰ 500 ἐπιβατῶν). Λάκκος, Λάρνα, Λαούδι, Λειβάδι, Λιμπέριου, Λιόντας, Λοῦρος, Λουτριανή.

Μάμα, Μαντοῦ, Μάρμαρο, Μαντρουλᾶ, Ματζουκάτου, Μαυροκούτσουρο, Μαυραμπέλι, Μαύρου, Μεροβίγλι, Μεγάλο-Ῥέμα, Μεγάλη Στεφάνη, Μελισσάκι, Μεγάλο-Χωριό, Μπέρλεβος, Μπερλεβάδος, Μπερ-

[1] Γραπτέον διὰ τοῦ ι, ἥτις γραφὴ ὑπενθυμίζει τὰς ἀρχαίας νύμφας Βρίσσας.

τίδια, Μπερτοῦνι, Μύλοι, Μπάρτζη, Μυλοπόταμος, Μέλισσα (Μέλισσα καλεῖται κρημνὸς ὑψηλὸς 50 καὶ πλέον μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὡσεὶ πελεκητός. Εἰς τὸν κρημνὸν τοῦτον ὑπάρχει Μελισσών, ἐκ τοῦ ὁποίου τρέχει μέλι εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ μελίσσι κάθεται ὑψηλὰ ἕως τριάκοντα μέτρα καὶ δὲν δύναται νὰ τρυγηθῇ. Ἡ θέσις αὕτη εὑρίσκεται μεταξὺ Ἀσφενδάμνου καὶ Πλατὺ-Γιαλοῦ, ἄντικρυ τοῦ νησιδίου Σαντζώρτζη).

Νύχι, Ντάη (κτῆμα).

Ξηροπηγάδι, Ξύλα, Ξυλοφᾶς.

Ὀμορφοκκλησιά, Ὀξωβούνι, Ὀρνός, Ὀτζιᾶς.

Παλιόμυλος, Πανάχρα, Παραδεῖσι, Παούρια, Πετροβούνι, Πηγανιά, Πηγαδιανή, Πηγάδι τῆς Βίγλας, Πηγαδάκι, Πιάζη, Πλαγιά, Πλατυ-γιαλός, Πλατύκαμπος, Ποταμός, Πρόκυμα, Πύργος, Ποτάμια.

Ρεούδια, Ροντοκάδος, Ρούκουνας.

Σιδέρου, Σκιαδᾶς, Σκλάβος Σκλαβονικόλας, Σταυρός, Σταυρωτή, Σταυρουδάκι, Στερνιά, Στρογγυλή, Συκαμιά, Σωρός, Σωτείρα, Σκαντζόχοιρος.

Τάρτιζα, Τράχηλας, Τρεῖς Ἐκκλησιές, Τζουανέτου, Τρία Μαστέρια, Τρυπητή, Τσῆπι, Τσουκαλαριό.

Φεγγού, Φίδες, Φονικὸν (ἕνεκα φόνου μεταξὺ ποιμένων ἐπὶ ἐπαναστάσεως), Φραντζᾶ-Σπηλιά, Φραγκοῦ-Λαγκάδι, Φλέα, Φρέα, Φρύανα, Φουρνᾶ, Φοῦσκα, Φυρὰ-Φώτη, Φωτημάρι.

Χαβουνᾶς, Χαλκιδιό, Χειμωνική, Χιλιομοδού, Χριστό, Χούχλι, Χωστό.

Ψαρόπυργος, Ψαθί.

§ 323. ***Ὄρη.*** Τρία εἰσὶ τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς νήσου κατευθυνόμενα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον.

1) Προφήτης Ἠλίας. Εἶναι τὸ ὑψηλότερον, 570 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

2) Ἅγιος Παντελεήμων, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Προφήτου Ἠλία, ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς νήσου.

3) Ἅγιοι Θεόδωροι, πρὸς νότον τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

Ἀκρωτήρια. Δύο εἰσὶ τὰ ἀξιολογώτερα, τὸ ἓν πρὸς νότον καὶ τὸ ἄλλο πρὸς βορρᾶν.

Ἀμίλιον. Πρὸς νότον κείμενον προχωρεῖ πολὺ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ προσελκύει πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν θαλασσοπόρων καὶ τῶν γεω-

λόγων διὰ τὸ πελεκητὸν τῶν βράχων, τὰ χρώματα τῶν στρωμάτων καὶ τὸν γεωλογικὸν σχηματισμόν [1].

Πέρλεβος καὶ Λαδούς. Πρὸς βορρᾶν κεῖνται ἄντικρυ ἀλλήλων σχηματίζοντα τὰ ἀκροτελεύτια ἄκρα τοῦ ὅρμου Ὀτζιᾶ, ὁ μὲν Πέρλεβος τὸ δυτικόν, ἡ δὲ Λαδοὺ τὸ ἀνατολικόν.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀκρωτηρίων εἰς τὰς ἑκατέρωθεν ἀκτὰς ὑπάρχουσιν ὅσοι ὅρμοι τόσα καὶ ἀκρωτήρια, ποῦ μὲν πλειότερον, ποῦ δὲ ὀλιγώτερον προέχοντα εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἀνατολικώτατον εἶναι τὸ τοῦ Σιδέρου. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἀμιλίου ἀπαντῶμεν Σχοίνου ἄκρον, Καλῆς-Σικυᾶς ἢ Χήρας Πούντα, Ἅγιον Φίλιππον, Μακρύπουντα Καμπούρη, Συκαμνιᾶς, Καλυδονύχι. Ἐπὶ δὲ τῆς δυτικῆς παραλίας χωροῦντες πρὸς βορρᾶν ἀπαντῶμεν Πεζούλια, Μακρύπουντα Καλογήρου, Σκλάβος, Κεφάλα.

Νησίδια ἢ κορυφαὶ βράχων ἐξέχουσαι τῆς θαλάσσης, ὡς σκόπελοι, περὶ τὴν νῆσόν εἰσι πρὸς βορρᾶν ἡ *Σπανοποῦλα* καὶ ἓν μίλιον πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς τὸ *Γαϊδουροχάλαρον*, λείψανα ἀρχαίων καταστροφῶν καὶ καταδυθίσεως τοῦ βορείου μέρους τῆς νήσου. Ἐπίσης τὸ *Γλαρονῆσι* εἰς τὸ βόρειον μέρος, ἄντικρυ τῆς θέσεως Ἅγιος Ἰωάννης κείμενον, ἀπέχον ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς νήσου ἐν καιρῷ γαλήνης δύνανται νὰ διέρχωνται πλοιάρια. Τέταρτον νησίδιον κεῖται πρὸς νότον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Πόλες.

Λιμένες καὶ ὅρμοι.

§ 324. Λιμὴν εἷς καὶ μόνος ὑπάρχει ἄξιος τοῦ ὀνόματος, πρὸς βορρᾶν κείμενος, ὁ πάλαι λιμὴν τῆς Κορησσίας, σήμερον δὲ λειβάδι ἢ λιμὴν καλούμενος. Εἶναι οὗτος μεγάλη λεκάνη ᾠοειδής, ἐπαρκῶς προστατευόμενος ὑπὸ δύο γῆς γλωσσῶν, καμπτομένων καὶ πλησιαζουσῶν πρὸς ἀλλήλας, διὰ νὰ σχηματίσωσι τὸ στόμιον αὐτοῦ, πλάτους 400 περίπου μέτρων. Ἡ θέσις τοῦ λιμένος τούτου κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἱστορικὸν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἐκ παραδόσεως γινώσκομεν ὅτι Μίνως ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης προσωρμίσθη ἐκεῖ μετὰ πεντήκοντα νεῶν, ὅτι ὁ Νέστωρ κατὰ τὴν

[1] (Σημ. Ἐκδ.) οἱ γεωγραφικοὶ πίνακες τὸ ὀνομάζουσι Τάμελος (Tamelos). Φαίνεται ἐκ παραφθορᾶς τῆς ἐγχωρίου προφορᾶς στ' Ἀμίλιου (Α. Μηλιαράκης ὑπ. περιγρ. σελὶς 204).

ἐπιστροφήν του ἐκ Τροίας προσωρμίσθη ἐπίσης ἐκεῖ καὶ ἵδρυσεν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Κέω ναὸν τῆς Νεδουσίας Ἀθηνᾶς. Ὁ Σέξτος Πομπήϊος ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἀπερχόμενος ἐξ Ἰταλίας εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ὁ Κικέρων μεταβαίνων εἰς Κιλικίαν (50 μ. Χ.) ὡς διοικητὴς προσωρμίσθησαν ἐπίσης εἰς τὸν λιμένα τοῦτον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ ἀπαισίους χρόνους τοῦ μεσαίωνος ἦτο ἱκανῶς γνωστὸς εἰς τοὺς ἐκ τῆς Ἑσπερίας κατερχομένους ναυτίλους ὡς κείμενος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ διάπλου τῶν στόλων, οἵτινες μετεκόμιζον ὁτὲ μὲν στρατιώτας, ὁτὲ δὲ προσκυνητὰς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ Κωνσταντινούπολιν, ἀποτελῶν τὸν πρῶτον σταθμὸν καὶ ἀνασύρων ἐκ τῆς λήθης καὶ τῆς ἀφανείας τὴν ἄλλοτε ἀνθηρὰν καὶ πλουσίαν νῆσον. Ἐν ἔτει 710 ὁ πάπας Κωνσταντῖνος, κληθεὶς εἰς Κων/πολιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Β′ τοῦ ῥινοτμήτου, ὅπως ἀπολογηθῇ διὰ τὴν παρακοὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, ἐρχόμενος ἐκ Ῥώμης ἐσταμάτησεν εἰς Κέω, ὅπου ὁ πατρίκιος Θεόφιλος σταλεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῇ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς Κων/πολιν, ἀπέδωκεν αὐτῷ τὰς προσηκούσας τιμάς [1]. Εἰς τὰ 1470 μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Νεγρεπόντου ὁ Βενετικὸς στόλος ἀπεσύρθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέω. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅτε ὁ μὲν Πειραιεὺς ἦτο σωρὸς ἐρειπίων, ἡ δὲ Σῦρος δὲν ὑπῆρχεν ἢ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀναπτυχθῇ, ὁ λιμὴν τῆς Κέω ἦτο σταθμὸς τῶν πλοίων, ὥστε, ἂν ἐν Ἀθήναις εἶχον ἀνάγκην πλοίου, ἤναπτον πυρσοὺς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ, ὅπερ ἐσήμαινε νὰ ἔλθῃ εἰς Πειραιᾶ πλοῖον ἐκ Κέω· ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τῶν ναυτιλλομένων καὶ ἐμπορευομένων, δι' ὃ καὶ αἱ πλεῖσται τῶν θαλασσίων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης εἶχον εἰς Κέω προξένους καὶ πράκτορας ἐμπορικούς. Ὁ Λάμπρος Κατσώνης ἐν ἔτει 1789 τὸν λιμένα τῆς Κέω ἐξελέξατο, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν ὁρμητήριον τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἐκδρομῶν. Δι' ἐγγράφου τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ὑπὸ χρονολογίαν 14 Μαρτίου 1827 ὁ λιμὴν τῆς Κέω ὁρίζεται ὡς γενικὸν φροντιστήριον τῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ συνταγματάρχου Θ. Γόρδωνος ἐνεργηθησομένης ἐκστρατείας. Κατὰ δὲ τὸν ἐν ἔτει 1886 γενόμενον ἀποκλεισμὸν τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Ἀλφρέδος ἐκεῖ ἐστάθμευεν. Ὁ διάσημος Δανὸς ἀρχαιολόγος Bröndsted, εἰς τὸν ὁποῖον μεγάλη εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται, διότι πολὺ ἐπέχυσε φῶς ἐπί τε τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῆς

[1] Anastase de vitis Pontificorum romanorum in vita Constantini.

νήσου, λέγει περὶ τοῦ λιμένος καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὁ ὡραῖος οὗτος λιμὴν » ἀναντιρρήτως εἷς τῶν καλυτέρων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῶν μᾶλ- » λον ἐπιτηδείων διὰ τὸ ἐμπόριον, ἠδύνατο νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς τοὺς » Κείους τὰ μεγαλύτερα ὠφελήματα, ἐὰν οἱ νησιῶται οὗτοι ἦσαν » καλοὶ θαλασσινοὶ καὶ φιλόπονοι, καθὼς τινες τῶν δραστηρίων γειτό- » νων των, ὁποῖοι οἱ κάτοικοι τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τοῦ » Πόρου. Ἡ ἔξοχος θέσις καὶ ὁ καλὸς λιμὴν τῆς νήσου, προσθέτει, » δὲν θὰ λείψωσι τοῦ νὰ συντελέσωσι πολὺ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλη- » θυσμοῦ αὐτῆς καὶ τὴν εὐτυχίαν της, ὅταν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς » Ἑλλάδος, ἡ ἀναμενομένη μετὰ τόσου ἐνδιαφέροντος ὑφ' ὅλων τῶν » γενναίων καρδιῶν, συντελεσθῇ». Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος συνετελέσθη, ἔστω καὶ ἂν μὴ πλήρως εἰσέτι, ἀλλ' ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ εὐτυχία, ἡ προλεγομένη ὑπὸ τοῦ ἐξόχου φιλέλληνος, μένουσιν ἐν προσδοκίᾳ. Ὁ λιμὴν ἔνδον εὐρύνεται καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν σχηματίζων πρὸς τὰ ἄκρα δύο μυχούς, ὧν ὁ μὲν ΒΑ., ὅστις εἶναι καὶ τὸ ἀσφαλέστερον μέρος τοῦ λιμένος, καλεῖται *Βουρκάρι*, ὁ δὲ μεσημβρινὸς *Λειβάδι* (Α. Μηλιαράκη ὑπομν. Περιγρ. σελὶς 218).

§ 325. Οἱ ὅρμοι καὶ οἱ ὁρμίσκοι, ἐὰν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τοῦ λιμένος καὶ τραπέντες ἐπ' ἀριστερὰ καὶ περιπλεύσαντες τὴν νῆσον ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτόν, εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

Μαρᾶς, Πλατειὰ-Ἄμμος, Μελισσάκι, Ξύλα, Κάστελας, Μαυραμπέλι, Καλαμίτση, Βρόσκοπος, Πηγανιά, Αἰμιλιανός, Κούντουρος, Φρέα, Λιγιᾶ, Καμπί, Λιπαρός, Ἀσφένδαμνος, Τραγόμανδρα, Ἀβύθου, Πλατυ-γιαλός, Σπάσματα, Σχοῖνος, Βριόκαστρο, Μαυριά, Καλὴ-Συκιά, Πόλες (μικρὲς καὶ μεγάλες), Ἅϊ-Φίλιππας, Ἀμυγδαλιές, Ἅϊ-Σέρης, Ὁρκός, Συκαμνιά, Ἀγριλιός, Ψαθί, Καλυδονύχι, Σπαθί, Καστρί, Ξυλοφᾶς, Ὀτζιᾶς, Γιαλομούνι, Κεφάλας, Βρουλίδια καὶ εἶτα ὁ λιμήν, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει τρεῖς ἀμμώδεις παραλίας, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ βραχωδῶν ἀκτῶν καὶ φερούσας τὰς μὲν δύο τὰ ὡς ἀνωτέρω ὀνόματα Λειβάδι καὶ Βουρκάρι, τὴν δὲ τρίτην τὴν ἐν τῷ μέσῳ Γιαλισκάρι. Οἱ ῥηθέντες ὁρμίσκοι χρησιμεύουσι πρὸς ἁλιείαν.

Τὸ Καμπὶ χρησιμεύει καὶ ὡς λιμὴν πρὸς φόρτωσιν βελανιδίων. Ὁ ὅρμος Ξυλοφᾶς εἶναι ὀνομαστός, διότι εἰς αὐτὸν πιθανολογεῖται ὅτι ἐξεβράσθη τὸ πτῶμα Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ναυαγούντων περὶ τὸν Καφηρέα πλοίων ἐκεῖ συσσωρεύονται. Ἐπισημότερος πάντων τῶν ὅρμων εἶναι ὁ τῶν Πολῶν, καλύτερος δὲ ὁ

τῶν μεγάλων, εἰς ὃν προσορμίζεται καὶ τὸ ἀτμόπλοιον καὶ μικρὰ πλοῖα, ὅταν πνέωσι βόρειοι ἄνεμοι σφοδροί.

Ὑδρογραφία.

§ 326. Ἡ ὑδρογραφία τῆς νήσου εἶναι ἀσήμαντος. Αἱ πηγαὶ πολλαί, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὀλίγον. Διακοσίας τριάκοντα πηγὰς ἠριθμήσαμεν καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐκτὸς τῶν φρεάτων, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι. Ἡ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΕΑ (ΤΟ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΝ)

βρύσις τοῦ λιμένος, δίκρουνος αένaος, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ πηγάζει ἀπὸ τοῦ παρακειμένου λόφου *Φιρί*. Ἡ *Φλέα*, πηγὴ ἀφθονωτάτη παρὰ τοὺς Ἁγ. Ἀποστόλους (Μυλοπόταμον), διὰ τῶν ὑδάτων τῆς ὁποίας ἀλέθουσιν οἱ ὑδρόμυλοι. Εἰς Βουρκάρι ἡ πηγὴ τοῦ Βρωμονέρου ἄφθονος. Εἰς Βάτου τρεῖς ἀέναοι κρουνοί. Εἰς τὸ ῥεῦμα τῶν Βρισσῶν πηγὴ ἰσχυρὰ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου Συμεῶνος. Εἰς Ἄϊ Σέρη τὰ ὕδατα ῥέουσιν ὡς ἀπὸ μαστοῦ, ἔχοντος πολλὰς καὶ διαφόρους φλέβας.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τὸ εἰς θέσιν *Κατεβατὴ* σπήλαιον, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος ἑνὸς μέτρου ὕψους καὶ ἡμίσεος πλάτους ἐπὶ βράχου πελεκητοῦ, κατάγει εἰς χῶρον ὅσον δωματίου, ἔχοντος ὕψος δύο μέτρων. Τὸ ὕδωρ σταλάζει ἐκ τῶν πλευρωμάτων τοῦ σπηλαίου ψυχρότατον, εὔποτον καὶ χωνευτικόν. Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἀπὸ κρήνας, αἵτινες κεῖνται περὶ αὐτήν. Πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως ὑπάρχει ἡ καλουμένη *Ῥοκομένος*. Τὸ ὕδωρ τῆς κρήνης ταύτης εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ὑγιεινόν. Παροιμιῶδες εἶναι ὅτι «ὅποιος πιῇ τοῦ Ῥοκομένου τὸ νερὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ξεχάσῃ». Καὶ στιχουργήματα ᾄδονται, ἐν οἷς καὶ τὸ ἑξῆς.

« *Τοῦ Ῥοκομένου τὸ νερὸ*
τὸ λέν πῶς ἔχ' ἀβδέλες·
μὰ κεῖνο τὸ κακόμοιρο
ἔχ' ὤμορφες κοπέλλες ».

Κοπέλλες, αἵτινες ὑπενθυμίζουσι τὰς ἀρχαίας χαριέσσας ὑδροφόρους κόρας, ὅταν πλύνωσιν ἐνδύματα εἰς τὰ ποτάμια τὰ παρὰ τὰς κρήνας. Ἴσως ὁ Ῥοκομένος εἶναι ἡ ἀρχαία κρήνη *Ἰουλίς*. Ἡ ὀνομασία Ῥοκομένος δὲν ἠξεύρομεν πόθεν προῆλθεν. Ἡ γνώμη ὅτι ἐλέγετο *Ὀρχομενός*, κατ' ἀναγραμματισμὸν δὲ καὶ κατὰ τροπὴν τοῦ χ εἰς κ μετεβλήθη εἰς Ῥοκομένος, δὲν στηρίζεται εἰς μαρτυρίαν τινά. Προτιμῶμεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ λέξις εἶναι διφυὴς (hybride) συντεθειμένη ἐκ τῶν λέξεων *roc* καὶ κομμένος, ὁπότε πρέπει νὰ γράφεται διὰ δύο **κ**=Ῥοκκομένος, πράγματι δὲ εἶναι ἐπὶ βράχου κομμένος (taillé dans le roc).

Ὕπερθεν τῆς κρήνης ταύτης οὐ μακρὰν τοῦ προμνησθέντος Ἑλληνικοῦ σχολείου πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως εἶναι τὰ *Τρία Πηγάδια*.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἔξω καὶ μέσα *Κανάλι*, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ πολὺ δροσερὸν ἰδίως τοῦ τελευταίου, τὸ ὁποῖον καὶ βαρὺ θεωρεῖται.

Ἡ παρὰ τὴν συνοικίαν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος κατὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τῆς πόλεως πηγὴ *Κουρέντι* ἀέναος. Τὸ ὄνομα τῆς κρήνης ταύτης ὑπενθυμίζει τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν. Πέραν ταύτης καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἡ βρύσις τοῦ *Βενιαμίν*. Ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς Προφήτην Ἠλίαν ὁδοῦ ἔξω τῆς πόλεως ἄνω τῆς ἁγίας Τριάδος νέα κρήνη ἐφ' ὑψηλοῦ μέρους.

Ἑτέρα κρήνη ὑπάρχει εἰς θέσιν Ἀστρά, καὶ πέραν ταύτης πηγαὶ ὑδάτων ῥεόντων εἰς τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα Ἑλληνικά.

Ἡ κρήνη τοῦ ἁγίου Μαρτίνου εἰς θέσιν Κάλαμος καὶ ἡ πρὸ τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Μαρίνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β´

ΚΛΙΜΑ, ΟΡΙΖΩΝ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Κλῖμα.

§ 327. Τὸ κλῖμα τῆς Κέω, καθὼς καὶ ὅλων τῶν Κυκλάδων, εἶναι εὐκραές, ὑγιεινὸν καὶ ὡραῖον. Τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ὁ χειμὼν ἤπιος· ἡ χιὼν σπανία. Ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεως τῶν θαλασσίων καὶ ἀτμοσφαιρικῶν ῥευμάτων, ἡ διαύγεια τοῦ ἀέρος, ὁ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἴθριος κυανοῦς οὐρανός, τὸ ἄπειρον τοῦ ὁρίζοντος, ἡ φυσικὴ τῶν τοπίων καὶ τῶν ξηρῶν βράχων καλλονή, ἀπὸ ἑκάστου τῶν ὁποίων νέα θέα καὶ νέος ὁρίζων καὶ ποικίλαι ἀποχρώσεις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ πόντου προβάλλουσι, πολυθελγήτρους παρουσιάζουσι καλλονάς. Ἐὰν δέ τις ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους, προφήτου Ἠλία καλουμένου καὶ ἐν μέσῳ τῆς νήσου κειμένου, ἡ θέα ὡς διὰ μαγείας μεταβάλλεται. Καθορῶν ἐκεῖθεν τὴν νῆσον διὰ πλατείας γλαυκῆς θαλασσίας ζώνης περιεζωσμένην, τὰ ἐκεῖθεν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις κατερχόμενα καὶ ἀπὸ βαθείας φάραγγας διασχιζόμενα ὄρη καὶ βουνά, τὰς μικρὰς κοιλάδας, δάση πολυκλάδων καὶ φιλερήμων δρυῶν, τὸν μαγικὸν τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν πέριξ νήσων πίνακα, τὸν ὁρίζοντα ἐκτεινόμενον εἰς τὸ ἄπειρον, τελεῖ ἀληθῆ πανήγυριν τῆς ὁράσεως καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου καθίσταται ἀπολαμβάνων τοῦ περικαλλεστάτου τῶν θεαμάτων καὶ ἀναπνέων τὸν αἰθέριον μυροβόλον ἀέρα. Εὐτυχὴς ὁ νησιώτης, ἐντὸς τοιούτου μέσου ζῶν, δυσκολώτατα δύναται νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ βράχου, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς ὄστρακον εἶναι προσκεκολλημένος, χωρὶς νὰ πάθῃ τὴν ἀλγεινοτάτην τῆς νοσταλγίας νόσον καὶ χωρὶς νὰ ποθῇ καθ' ὅλον τὸν βίον νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἴδῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπανόδου, τὸ νόστιμον ἦμαρ, νὰ ἐπανέλθῃ καὶ ἐγκαταβιώσῃ ἐκεῖ εἰς τὴν γενέτειραν νῆσόν του.

§ 328. Διὰ τὴν ὡραιότητα ταύτην τοῦ κλίματος, τὴν ὑγιεινὴν καὶ εὐεργετικὴν θερμοκρασίαν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὴν γονιμότητα, ἥτις προκύπτει ἐκ τούτων, πολλάκις αἱ Κυκλάδες ὑμνήθησαν καὶ ἐπῃνέθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ποιητῶν καὶ πεζογράφων. Γραφικώτατα ἐκφράζεται ὁ Willoison λέγων

«Αἱ Κυκλάδες θαυμασίως στολίζονται ἀπὸ ὅλον τὸν πλοῦτον τοῦ κλί-
»ματος, ἀπὸ ὅλην τὴν ὡραιότητα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἐνδύονται τὰ
»λαμπρὰ χρώματα, τὰ ὁποῖα ἐκπέμπει ὁ οὐρανός». Ἀληθῶς αἱ νῆσοι εἶναι θαυμάσια πρίσματα ἱδρυμένα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως ἀντανακλῶσι τὸν ἥλιον καὶ ἀποδίδωσιν ὡραιοτέρας τὰς καθ' ἑκάστην ὥραν παραλλασσούσας ἀποχρώσεις τοῦ ὁρίζοντος τῆς ἀνατολῆς. Τὴν πρωΐαν πρὶν ἢ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος ἐν μέσῳ τῆς ἠρεμούσης θαλάσσης, ἥτις φαίνεται λευκή, ὡς λίμνη ὑδραργύρου, αἱ νῆσοι λαμβάνουσι χρῶμα θελκτικώτατον, ὅπερ οὔτε κυανοῦν οὔτε αἴθριον εἶναι, καὶ τὸ ὁποῖον μοὶ ἀνέμνησε τὸ ἀκαριαῖον ἐκεῖνο χρῶμα, ὅπερ προσκολλώμενον ὡς λεπτοτάτη κόνις κατὰ τὰς ὥρας τῆς δρόσου εἰς τὰ δαμάσκηνα τοῦ ἀγροῦ ἐξαφανίζεται βραδύτερον διὰ τῆς θερμότητος. Ἅμα δὲ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ, ἡ θάλασσα καθίσταται πυρόχρους, οἱ δὲ βράχοι σπινθηροβολοῦσι καὶ λάμπουσιν ὡς ἀδάμαντες. Τὸ ἑσπέρας, ὅταν δύῃ, καταυγάζονται πάλιν ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ λαμπρότητος λαμβάνοντες καὶ οὗτοι βραδύτερον τὰ ῥοδόχροα χρώματα, ἅτινα κατὰ τὴν ὥραν τῆς δύσεως διαδέχονται ἄλληλα βαθμηδὸν ἐν ἁπάσῃ τῇ διαφανεῖ αὐτῶν ὠχρότητι. Τὴν νύκτα τέλος ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν ἀστέρων νομίζεις ὅτι βλέπεις ἀπείρους κυανοῦς θόλους, τοὺς ὁποίους σκιαγραφεῖ ἡ εὐρεῖα καὶ λευκάζουσα ἀνταύγεια τῆς ἀνατελλούσης σελήνης, περιβάλλει δὲ δι' ἀργυρᾶς ζώνης ἡ θάλασσα παρὰ τὰς ἀκτὰς αὐτῶν συντριβομένη.

§ 329. Εἰς τὴν ἐντύπωσιν, ἣν τὸ θελκτικὸν τοῦτο θέαμα ἐμποιεῖ, πρέπει ἰδίως ν' ἀποδώσῃ τις τὰ ἐνθουσιώδη αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται οἱ νησιῶται διὰ τὰς δυσβάτους καὶ μικρὰς φωλεάς των. Πρέπει, λέγει ὁ Bröndsted, ν' ἀποδοθῶσι τὰ αἰσθήματα ταῦτα οὐχὶ μόνον εἰς τὴν πρὸς τὴν γενέθλιον γῆν ἀφοσίωσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τοπικὰς συνθήκας καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπενέργειαν, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως λαοῦ εὐαισθήτου ἡ θέα τῆς θαλάσσης, ἣν καθιστᾷ ἔτι μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἡ ποικιλία τῶν περὶ αὐτὴν χρωμάτων καὶ τὸ ἄπειρον τοῦ ὁρίζοντος. Ὅθεν καὶ ἀληθὴς καὶ παθητικὴ εἶναι ἡ ἀναφώνησις τῆς Καλιρρόης ἐν τῇ μυθιστορίᾳ τοῦ Χαρίτωνος, ἥτις, ὅτε ἔμελλε ν' ἀπαχθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, τὴν Βαβυλῶνα, ἀνέκραξεν· «Ὑπὲρ τὸν Εὐφράτην ἀπάγομαι καὶ βαρβάροις ἐγκέκλεισμαι μυχοῖς ἡ νησιῶτις, ὅπου μηκέτι θάλασσα! ποίαν ἔτ' ἐλπίσω ναῦν, καταπλέουσαν ἐκ Σικελίας;» Ἡμέραν τινά, λέγει ὁ ἴδιος, ἐνῷ ἐθαύμαζεν ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῶν Ἀμπελακίων παρὰ τῇ κοιλάδι τῶν Τεμπῶν τὴν ἐκεῖθεν καλλίστην θέαν, τοὺς τεραστίους ὄγκους τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὸν παρὰ τὰς ὑπωρείας αὐτοῦ ῥέοντα ποτα-

μόν, Ἕλλην τις Τήνιος, ὅστις ἦτο παρὼν μοὶ εἶπε· «τὸ θέαμα τοῦτο εἶναι βεβαίως καλόν, ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἡ θάλασσα; μακρὰν ἀπ' ἐδῶ». Ἡ προτίμησις αὕτη διὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ ὁποῖον πομπολόγος τις Ἕλλην παρέβαλε πρὸς τὰς βαθείας κηλῖδας δέρματος πάνθηρος, εἰκὼν ἀναπολοῦσα τοὺς στίχους τοῦ Ὁρατίου (Interfusa nitentes aequora Cycladas), εἶναι τὸ δεσπόζον πάθος, τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν κατοίκων αὐτῶν, οἵτινες προτιμῶσι τὴν ἀθλίαν ζωήν, τὴν ὁποίαν διάγουσιν ἐπὶ τῶν βράχων των, πάσης ἄλλης εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν ἤθελον ἀπολαύει ὁπουδήποτε ἄλλοθι τῆς γῆς. Χάρις εἰς τὴν τοιαύτην διάθεσιν τῶν νησιωτῶν οἱ περιηγηταὶ δύνανται κάλλιον νὰ παρατηρῶσι τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτῶν καὶ βλέπωσιν οὕτως ὅτι ὑπὸ τὴν φαινομένην ἀθλιότητα ὑπάρχει ἐνίοτε παρ' αὐτοῖς πλειοτέρα καὶ ἀληθεστέρα εὐτυχία παρ' ὅσην βλέπει τις μεταξὺ λαῶν ἐκφυλισθέντων ἐκ τῶν καταχρήσεων τοῦ πολιτισμοῦ.

Προϊόντα.

§ 330. Ἡ γῆ τῆς Κέω εἶναι γονιμωτάτη καὶ ἐπιτηδεία εἰς βλάστησιν καὶ εὐδοκίμησιν δένδρων παντοδαπῶν καὶ παντοίων φυτῶν. Ἦτο καὶ εἶναι ἐπιμελῶς καλλιεργημένη, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ περιτείχισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς τείχη (ὄχθας), τὰ ὁποῖα ἔχουν κτίσει παλαιά τε καὶ νέα μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς τῶν ὀρέων πρὸς ὑποστήριξιν καὶ συγκράτησιν τῶν γαιῶν. Ἡ δρῦς, αὐτομάτως φυομένη, καλύπτει μέγα μέρος τοῦ ἐδάφους. Ἡ θάλλουσα ἐλαία, ἡ τοσοῦτον σήμερον σπανίζουσα, φαίνεται ὅτι εἰς χρόνους παλαιοτέρους ἱκανῶς ἦτο διαδεδομένη, ὡς δύναταί τις ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἀνευρισκομένων ἐλαιοτριβείων νὰ συμπεράνῃ. Ἡ ἄμπελος κάλλιστα ἐπιδίδει. Τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ πλεῖστα ἄλλα ὅσα ἀφθόνους παρέχουσι τοὺς καρποὺς εὐχυμοτάτους καὶ ἡδυτάτους. Αἱ τῶν ἀγρῶν πόαι καὶ τὰ κηπαῖα φυτὰ εἰσιν ἰδιαζόντως νόστιμα. Ὁ καρπὸς τῆς δρυός, τὸ βαλανίδι, ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς νήσου· ὁ ἀριθμὸς τῶν δρυῶν ὑπερβαίνει, λέγουσι, τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον, ἐξ ὧν παράγονται ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον 20,000 καντάρια βαλανιδίου. Ὑπάρχουσιν ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ παραγωγὴ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ εἰρημένον ποσόν, ὅπως καὶ ὑπάρχουσιν ἔτη δυστυχίας, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶναι μικροτέρα. Εἰς τὰ 1860 παρήγαγε 44,000 καντάρια. Ἤδη, ἐπειδὴ τὰ δένδρα ἐπολλαπλασιάσθησαν, κοινῶς πιστεύεται ὅτι ἐν εὐτυχίᾳ θέλει παραγάγει ἡ νῆσος 70-80,000 καντάρια. Ὁ κατώτατος ὅρος τῆς παραγωγῆς, ὁ γνω-

στὸς ἡμῖν, εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1847, ὅτε κατῆλθεν εἰς 2,000 καντάρια μόνον. Τὸ βαλανίδι κατατάσσεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων εἰς τρεῖς κατηγορίας.

1) Δίμιτον, τὸ πολὺ σκληρὸν καὶ βαρύ· τοῦτο θεωρεῖται τὸ καλλίτερον ὡς περιέχον περισσοτέραν βυρσοδεψικὴν ὕλην καὶ δύναμιν.

2) Μαλλιαρόν, πολὺ ἐλαφρὸν καὶ μαλακόν.

3) Μαλλιαροδίμιτον, τὸ μετέχον ἀμφοτέρων. Χαχάλα δὲ καλεῖται τὸ βαλανίδι, ὅταν βραδύνῃ ἡ συλλογή, ἀνοιχθῇ δὲ τὸ κύπελλον καὶ ἐκπέσῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ βάλανος, ὁπότε καὶ ἡ δύναμις ἡ δεψικὴ ἐξασθενεῖ.

Ἡ τιμὴ ἑνὸς κανταρίου κυμαίνεται μεταξὺ 12-18 δραχμῶν. Εἰς τὰ 1874 ἀνέβη εἰς δραχμὰς 28-32 καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1897 κατῆλθεν εἰς δραχμὰς 8 μόνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ζήτησις τοῦ βαλανιδίου δὲν εἶναι μεγάλη, ὡς ἄλλοτε, εἴτε διότι ἡ παραγωγὴ ἀλλαχοῦ ὑπῆρξε μεγάλη εἴτε διότι ἡ βυρσοδεψικὴ τέχνη μεταχειρίζεται ἤδη πρὸς δέψιν διάφορα χημικὰ προϊόντα.

§ 331. Κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχεται ὁ οἶνος. Εἰ καὶ στερούμενος οὗτος τῆς ἀναγκαίας περὶ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν ἐπιμελείας, εἶναι κάλλιστος. Ὁ οἶνος τῶν κάτω μερῶν τῶν πρὸς τὴν παραλίαν, διαφέρει τοῦ ἀπὸ ὑψηλοτέρων μερῶν προερχομένου. Εἶναι παχύτερος, ἡδύτερος καὶ εὐωδέστερος. Ἡ λευκὴ σταφυλή, λέγει ὁ Bröndsted, εἶναι λίαν εὐχάριστος τρωγομένη καὶ δίδει οἶνον γενναιότατον, ὅστις ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῆς Μαδέρας ἢ πρὸς τὸν τῆς Ζακύνθου καὶ ἐξάγουσιν ἀρκετὴν ποσότητα κυρίως διὰ Σμύρνην καὶ Θεσσαλονίκην. Ὁ οἶνος τῆς Κέω ἦτο γνωστὸς καὶ πεφημισμένος καὶ λίαν περιζήτητος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος κανόνος Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, τὸν ὁποῖον ἔγραψε περὶ Ἰακώβου τινός, ἔργου ῥυπαρογραφικοῦ, παρῳδοῦντος ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Ἐν τῇ παρῳδίᾳ ταύτῃ ὁ Κεῖος οἶνος ὑπερέχει τῶν ἄλλων, εἶναι εὐεργετικὸς εἰς τὰ χείλη καὶ τὸ στόμα, εὐώδης εἰς τὴν ὄσφρησιν καὶ μέλας εἰς τὸ χρῶμα.

Ἦχος πλ. δ' Ἑπταπλασίως κάμινον. «Ὥριμος βότρυς πέφυκεν ἡ »σὴ ὄψις, Ἰάκωβε, οἴνους διαφόρους πανταχόθεν βλύζουσα, τὸν Χῖον »τοῖς ὄμμασι, τοῖς γνάθοις τε τὸν Πράμνειον καὶ τὸν ἀνθοσμίαν ὀχε»τοῖς τῶν ὀφρύων, τοῖς χείλεσι τὸν *Κεῖον* καὶ τῷ στόματι, πάτερ, »ἡδύοσμον ὀσφρήνῃ καὶ μέλανα τῇ χρόᾳ»[1].

Παράγει ἡ νῆσος πλέον τῶν 10,000 βαρελῶν, ὑπολογιζομένης πρὸς 50 ὀκ. τῆς βαρέλας. Ἐξάγονται ὡς ἔγγιστα 4,000 βαρέλαι, τὸ δὲ ὑπόλοιπον καταναλίσκεται ἐν τῷ τόπῳ. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ, ἵνα

[1] Σάθα μεσαιων. βιβλιοθ. τόμος ε'.

μὴ θεωρηθῶσιν οἱ Κεῖοι πολὺ οἰνοπόται, πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ ποσὸν τῶν 1,000 βαρελῶν, εἰς ὄξος μεταβαλλόμενον, καὶ ἑτέρων 1,000 εἰς τρυγίαν ἢ ὑποστάθμην (σακέλην).

§ 332. Εἴδη καλλιεργούμενα σταφυλῶν εἶναι περὶ τὰ τεσσαράκοντα, τὰ ὁποῖα φέρονται ὑπὸ τὰ ἑξῆς ὀνόματα. Ἀετονύχι, Ἀνατολίτικον ἄσπρο καὶ μαῦρο, Ἀποστολιάτικα, ὀνομαζόμενα οὕτω, διότι ὡριμάζουσι περὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων πρωϊμώτερον τῶν ἄλλων, Ἀμοργιανόν, Ἀγούμαστος, Ἄγουρον, Ἀσπροτράχηλον Ἀνεκαροῦ, Ἀσπροποτάμισα, Ἀσπρούδι, Βουρδουλιάτες, Βαφούρα, Γλυτσαρίδα, Ἑπτάκοιλον, Θραψαθύρι, Κουμάρι, Μαῦρο, Μαυράκι, Μηλέϊκο Μαυροποτάμισον, Μαλλιαρό, Μπιγλέρι, Μοσχάτο, Κορινθιακὴ σταφὶς (Κουρεντὶ πολλὰ ὀλίγη), Κουτούρα, Κορομηλάτο, Φράουλα, Ξυλομαχαιρούδα, ἄσπρη καὶ μαύρη Παπαδιά, Ῥίκη, Ῥοδίται, Στυφός, Ῥοζακὶ στρογγύλον καὶ μακρόν, Τζάμουρα, Ψωριάτης, Ψωροσήρικον, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πρὸς βρῶσιν εἰδῶν μέλαν τὸ χρῶμα λεπτοτάτην τὴν ἐπιδερμίδα ἔχον καὶ εὐγευστότατον, Σουλτανιέ, Σερφιότικο ἄσπρο καὶ κόκκινον, Σιδερίτης, Σαββατιανόν, Σασάλα.

§ 333. Τὰ σῦκα εὐδοκιμοῦσι πολὺ ἐν Κέᾳ, διότι μεταχειρίζονται τὸν ἐρινεασμὸν (ὄρνιασμα), δηλ. τὴν νύξιν δι' ἐντόμων ἐξερχομένων ἐκ τοῦ ὀρνοῦ καὶ εἰσερχομένων εἰς τοὺς τῆς ἡμέρου συκῆς ἀώρους καρποὺς (λίθια), διὰ νὰ ὡριμάσωσι καὶ γίνωσι σῦκα. Ἡ ἀγρία συκῆ (ὀρνὸς) φέρει τρὶς τοῦ ἔτους καρπόν, τοὺς Φουρνίτας, τοὺς Κρατητῆρας, τὸν Ὀρνόν. Οἱ Φουρνῖται ἀναφαίνονται τὸν Αὔγουστον καὶ διαρκοῦσι μέχρι τοῦ Νοεμβρίου. Εἰς αὐτοὺς γεννῶνται μικροὶ σκώληκες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται μυιάριά τινα περιϊπτάμενα μόνον περὶ τὰ δένδρα ταῦτα. Τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τὰ μυιάρια ταῦτα κεντῶσι τοὺς δευτέρους καρπούς, τοὺς Κρατητῆρας, οἵτινες ἀναφαίνονται περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου. Οἱ Φουρνῖται πίπτουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν μυιαρίων των ἢ ἐντόμων, οἱ δὲ *Κρατητῆρες* κρατοῦνται ἐπὶ τοῦ δένδρου μέχρι τοῦ Μαΐου καὶ ἐγκλείουσι τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα τὰ μυιάρια τῶν φουρνιτῶν ἐναπέθεσαν περιπετῶντα (πουλιά).

Τὸν Μάϊον ἀρχίζει νὰ ἀναφαίνηται τὸ τρίτον εἶδος τοῦ καρποῦ. Ὁ καρπὸς οὗτος εἶναι χονδρότερος καὶ ὀνομάζεται ὀρνός. Ὅταν φθάσῃ εἰς μέγεθος κι' ὁ ὀφθαλμός του ἀρχίζῃ νὰ διανοίγεται, κεντᾶται εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀπὸ τὰ μυιάρια τῶν κρατητήρων, ἅτινα εἶναι ἤδη ἐν καταστάσει νὰ περάσωσιν ἀπὸ τὸν ἕνα καρπὸν εἰς τὸν ἄλλον διὰ νὰ ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των.

Εἴδη σύκων ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς.

Πρωϊμώτερα ὅλων αἱ ἀμπουρκοῦνες καὶ αἱ φοῦσκες. Ταῦτα ὡριμάζουσι κατὰ μῆνα Ἰούνιον.

Ἀραπόμουνα.

Βαμβακόσυκα ἄσπρα καὶ τὰ πάντων προϊμώτερα.

Βασιλικὰ ἄσπρα καὶ μαῦρα.

Βοσίκοι.

Μικρὰ μαῦρα.

Μαρόνια.

Λοῦτσα ἄσπρα καὶ μαῦρα.

Φειδάτα λευκὰ καὶ ἀνοικτά· ἐσωτερικῶς κοκκινωπά.

Σκαστά.

Πετσάτα.

Συριανά.

Τὰ σῦκα ξηραινόμενα τὰ φουρνίζουσι καὶ ἀποθηκεύουσιν εἰς μεγάλα πήλινα δοχεῖα (κουρούπας) διατηρούμενα δι' ὅλου τοῦ ἔτους. Προσέτι κατασκευάζουσιν οἱ Κεῖοι καὶ ἁρμάθια σύκων ἐν σχήματι κομβολογίου καὶ τὰς καλουμένας σκοπαΐδας (σχῆμα σταυροῦ).

§ 334. Ἡ παραγωγὴ ἐλαιῶν καὶ ἐλαίου εἶναι ἀναξία λόγου.

Τρίτον προϊὸν ἄξιον λόγου εἶναι οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἰδίως ἡ κριθή· σῖτον παράγει πολὺ ὀλίγον ἡ Κέα. Προτιμᾶται ἡ σπορὰ τῆς κριθῆς, ἥτις εὐδοκιμεῖ περισσότερον. Ἡ ποιότης αὐτῆς εἶναι ἀρίστη καὶ γίνεται ταύτης σημαντικὴ ἐξαγωγή. Ἡ παραγωγὴ κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἔφθασεν 80,000 κοιλά. Ἐκ τῶν ὀσπρίων ὁ ἀρακᾶς ἢ ἡ φάβα εἶναι ἡ προτιμωμένη περισσότερον. Εἶναι νοστιμωτάτη ὑπερτεροῦσα τὴν τῆς Σαντορίνης.

Ἡ μελισσοτροφία καίτοι ἀρχαιοτάτη ἐν Κέᾳ ἤδη παρημελήθη. Τὸ μέλι εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων. Ὁ Bröndsted λέγει ὅτι ἤκουσε πολλάκις εἰς Κων/πολιν καὶ εἰς Σμύρνην νὰ λέγωσιν ὅτι ἐπροτίμων τὸ μέλι τῆς Κέω ἀπὸ πᾶν ἄλλο μέλι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπὸ τὸ Ὑμήττιον ἀκόμη ἕνεκα τῆς καθαρότητός του καὶ τῆς λευκότητός του.

§ 335. Ὀπωροφόρα δένδρα καλλιεργοῦνται πολλὰ καὶ ποικίλα ἐν τῇ νήσῳ, ὡς ἡ λεμονέα, πορτοκαλέα, κιτρέα, γλυκολεμονέα, Σκαραμαγκᾶς, Μανδαρινιά, Φράππα, Περγαμότο, Καρυδιά, Ἀμυγδαλιά, Βυσσινιά, Κερασιά, Τζανεριά, Βερικοκκέα, Ῥοδακινιά, Ἀχλαδιά, Μηλιὰ κλ. Κάρυα παράγονται ἀρκετά, σκληρὰ καὶ μαλακά, περισσότερα δ' ἀμύγδαλα σκληρὰ καὶ ἐλαφρόφλοια τὰ καλούμενα ἐλεφάντινα. Αἱ ὀπῶραι (τὰ φροῦτα) εἶναι σχετικῶς ἄφθονοι, ἀλλ' ἰδίως εὔχυμοι καὶ εὐώδεις. Τὰ κίτρινα ῥοδάκινα τῆς Κέας εἶναι ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων διὰ τὸ ἄρωμα

καὶ τὴν γεῦσίν των. Ἐπίσης ἐκλεκτὰ φροῦτα, ἀλλ' ὀλίγα, εἶναι αἱ καλούμεναι μποῦρνες καὶ τὰ ῥογκλότα. Ἀχλαδέαι ὑπάρχουσιν ἐν Κέᾳ πολλαὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Ἰδίως ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄγριαι τοιαῦται αἱ καλούμεναι ἀγριαπιδιές. Οἱ καρποὶ αὐτῶν εἶναι στρογγυλοὶ μικρότεροι καρύου καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τροφὴν τῶν χοίρων. Ἡ ἀγριαπιδιὰ εἶναι μικρὸν δένδρον μὲ ἀκανθώδεις τοὺς κλάδους της, οὗ ἕνεκεν οἱ χωρικοὶ τῆς νήσου μεταχειρίζονται αὐτοὺς ὡς ἐμπόδιον εἰσόδου εἰς τὰ κτήματά των (φράκτας). Ἐμβολιαζομένη μεταβάλλεται εἰς οἱονδήποτε εἴδους ἀχλαδέαν. Εἴδη ἀχλαδιῶν (ἀπιδίων) εὑρίσκονται ἐν Κέᾳ τὰ καλούμενα αὐγουστιάτικα, αἱ βαχάδες, τὰ κολοκυθάτα, τὰ λομβαρδίτικα ἢ χειμωνιάτικα, τὰ μηλάπιδα, τὰ μπουσδουγάνια, τὰ ῥοδινά, τὰ στραβόργια. Τὰ τελευταῖα, ὅπως καὶ αἱ βαχάδες καὶ τὰ μπουσδουγάνια, εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων ἀχλαδίων.

Κτηνοτροφία.

§ 336. Καθὼς λέγει ὁ Αἰσχυλίδης ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἕκαστος τῶν γεωργῶν εἶχεν ὀλίγα πρόβατα, διότι ἡ Κέως ἰσχυρῶς λεπτόγεως οὖσα νομὰς δὲν εἶχε, τοιουτοτρόπως καὶ σήμερον ἕκαστος γεωργὸς ὀλίγα πρόβατα ἔχει. Αἱ κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους νομαὶ (*βολαὶ* ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλούμεναι), ὁσημέραι περιορίζονται διὰ τοῦ περιτειχίσματος τῶν ἀγρῶν ὑπὸ ἑκάστου κυρίου καὶ ἑπομένως περιορίζεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ποιμνίων. Ἡ βολή, σύστημα ὑφιστάμενον ἐν ἀναπτύξει ἐπὶ τουρκοκρατίας κατὰ τὰ πρόσθεν ἐκτεθέντα, ἀπαρτιζομένη ἐκ πολλῶν ἀγρῶν, ἀνηκόντων εἰς διαφόρους ἰδιοκτήτας, εἶναι κτῆμα ἑτέρου, ὅστις εἶναι κύριος τῆς χορτονομῆς. Ἄρα ἕκαστος ἀγρὸς ἐν τῇ βολῇ ἔχει δύο κυρίους. Ὁ μὲν εἶναι κύριος τοῦ ἀγροῦ, δυνάμενος νὰ σπείρῃ καὶ νὰ θερίζῃ, νὰ πωλῇ αὐτὸν καὶ νὰ διαθέτῃ κληρονομικῶς. Ὁ δὲ εἶναι κύριος τῆς χορτονομῆς δυνάμενος ἐπίσης νὰ πωλῇ αὐτὴν καὶ διαθέτει κατὰ βούλησιν. Δύναται καὶ τρίτος κύριος νὰ εἰσχωρήσῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χωραφίου κύριος μιᾶς ἢ πολλῶν δρυῶν, π. χ. ἐλαίας ἢ συκῆς. Τὸ ἔθιμον τοῦτο διαψεύδει τὴν παροιμίαν «δυὸ κεφάλια σὲ μιὰ σκούφια δὲν χωροῦν». Διὰ τοῦ περιτειχίσματος τῶν κτημάτων, ὅπερ ὁλονὲν ἐπεκτείνεται ἐν τῇ νήσῳ, ἀπόλλυται τὸ δικαίωμα τῆς χορτονομῆς τοῦ βολούχου. Τοιουτοτρόπως τὰ περὶ ποιμνίων ἐπανέρχονται εἰς ἣν κατάστασιν ἦσαν τὸ πάλαι, ἕκαστος δηλ. γεωργὸς νὰ ἔχῃ ὀλίγα πρόβατα.

Ἀμνοὶ καὶ βόες ἐξάγονται ἀρκετοὶ προτιμώμενοι εἰς τὰς παρακει-

μένας ἀγορὰς διὰ τὸ νόστιμον τοῦ κρέατος αὐτῶν. Βοείου γάλακτος ἐν Κέῳ χρῆσις δὲν γίνεται. Διὰ τῆς πήξεως αἰγείου καὶ προβατείου γάλακτος κατασκευάζουσι διάφορα εἴδη τυροῦ, χλωρόν, μυζήθραν, ξυνόν. Ἐκλεκτὸς τοιοῦτος ὅμως εἶναι μόνον ὁ νωπὸς τοποθετούμενος ἐντὸς καλαθίσκων ἐκ βύρλων (τυροβόλια). Ἐκ τοῦ νωποῦ ξυνοῦ γίνεται καὶ ἀλατισμένον πολλοῦ λόγου ἄξιον.

Καὶ ὁ ξηρὸς τυρὸς καὶ ἡ ξηρὰ μυζήθρα ἤθελεν εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων, ἐὰν ἐγίνωσκον οἱ Κεῖοι τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς. Ἐὰν ἐπιτύχῃ, εἶναι κάλλιστος, ἀλλὰ συνήθως ἀποτυγχάνει δι' ἄγνοιαν τῶν κανόνων τῆς τυροκομίας. Ὁμοίως ἔχει καὶ περὶ τουλουμοτύρου, τὸν ὁποῖον ἐναποθέτουσι καὶ εἰς πήλινα ἀγγεῖα (κουρούπας), ὅπου ὑφίσταται ζύμωσιν καὶ παράγεται τὸ εἶδος τὸ καλούμενον κοπανιστή.

Ἐκ τοῦ χειρογράφου Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ, ὅστις μετέβη εἰς Κέαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Ὄθωνος, ἀποσπῶμεν τὸν ἑξῆς κατάλογον προϊόντων τῆς νήσου καὶ τῶν τιμῶν αὐτῶν.

Σῖτος κοιλὰ	1,000	10,000
Κριθὴ κοιλὰ	50,000	30,000
Μετάξι ὀκάδες	200	800
Οἶνον ὀκάδες	500,000	250,000
Βαμβάκι ὀκάδες	15,000	15,000
Μῆλα ὀκάδ.	50,000	10,000
Ἀπίδια ὀκάδ.	50,000	10,000
Βαλανίδι »	660,000	180,000
Κίτρα »	15,000	1,200
Λεμόνια »	500,000	4,160
		511,860

§ 337. Χοῖροι τρέφονται πολλοὶ ἐν τῇ νήσῳ ὡς οἰκόσιτοι κατὰ τὸ πλεῖστον, γινομένης καὶ ἐξ αὐτῶν ἀρκετῆς ἐξαγωγῆς. Ἐπίσης ὑπάρχουσι πολλοὶ ὄνοι καὶ ἡμίονοι, χρησιμοποιούμενοι διὰ τὰς ἐργασίας καὶ τὴν συγκοινωνίαν τῶν γεωργῶν. Δι' αὐτῶν ὡς ἀποκλειστικοῦ μεταφορικοῦ μέσου γίνεται καὶ ἡ συγκοινωνία μεταξὺ πόλεως καὶ λιμένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΕΑ

§ 338. Ἡ σημερινὴ Κέα (Τζιὰ) μίαν μόνην πόλιν ὁμώνυμον ἔχει ἐξ 950 οἰκιῶν συγκειμένην καὶ ὑπὸ 5,000 κατοίκων περίπου κατοικουμένην. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἰουλίδος ἐν μέρει, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος της ἀμφιθεατροειδῶς ἐπὶ τῆς κατωφερείας τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους. Αἱ οἰκίαι εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δωματοσκεπεῖς, ἤτοι ἐν εἴδει ταράτσας ἐστρωμένης διὰ χώματος, ὀλίγαι δὲ διὰ κεράμων. Ὑψοῦνται ἡ μία ἄνω τῆς ἄλλης οὕτως, ὥστε αἱ ὀροφαὶ ἢ τὰ δώματα τῆς μιᾶς σειρᾶς χρησιμεύουσι πολλάκις ὡς ἐξῶσται εἰς ὑπερκειμένην ἢ καὶ ὡς ὁδός. Ἐπισημοτέρα ὁδὸς εἶναι ἡ προέκτασις τῆς ὁδοῦ Κορησσίας, λιθόστρωτος πᾶσα, τρεπομένη ἅμα τῇ εἰσόδῳ εἰς τὴν πόλιν εἰς τὴν θέσιν Πιάτσα δεξιὰ μὲν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως καὶ διασχίζουσα ταύτην ἑλικοειδῶς, ἀριστερὰ δὲ πρὸς βορρᾶν ἀνάγουσα εἰς τὸ Κάστρον.

Εἰς τὴν κεντρικὴν ταύτην ὁδὸν καταλήγουσι πᾶσαι αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως, οὖσαι λαβυρινθώδεις καὶ ἀνωφερεῖς καὶ κατωφερεῖς στενωποὶ καὶ κλιμακωταί, πολλαχοῦ δὲ ἐστεγασμέναι διὰ τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ ἐξώστου τῆς ὑπερκειμένης οἰκίας, ὅστις χρησιμεύει καὶ ὡς εἴσοδος εἰς αὐτήν. Αἱ στοαὶ ἢ τὰ στεγάδια ταῦτα πολλὰ καὶ κατὰ σειρὰν ἐνιαχοῦ καθιστῶσι τὴν ὁδὸν σκοτεινοτάτην ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ δυσδιάβατον. Ἡ πόλις διαιρεῖται διὰ τοῦ αὐχένος τοῦ προβούνου εἰς Ἀπανωχῶρι καὶ Κατωχῶρι. Τὸ τελευταῖον εἶναι ᾠκοδομημένον ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Ἰουλίδος, ὅπου καὶ τὰ σῳζόμενα ταύτης ἐρείπια.

§ 339. Ἐκτὸς τῆς πόλεως ὡς κωμόπολίς τις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ λιμὴν (τὸ λιβάδι), εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ ὁποίου ἐπὶ τοῦ κατωφεροῦς ὑπερκειμένου βουνοῦ εἰσιν ἐκτισμέναι περὶ τὰς 80 οἰκίας. Ἐκεῖ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ῥηθέντος βουνοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Κορησσία. Πολλαὶ ἐλπίδες ὑπάρχουσιν ἀναπτύξεως τῆς κωμοπόλεως ταύτης, καταλλήλου οὐ μόνον ὡς θερινῆς διατριβῆς τῶν εὐπορωτέρων τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαμονὴν τῶν γεωργῶν καὶ κατοικίαν τῶν ναυτιλλομένων, καὶ ὡς τόπος ἀποθηκεύσεως τῶν τοπικῶν προϊόντων καὶ εἰσαγωγῆς τῶν ἔξωθεν ἐμπορευμάτων πρὸς μείζονα κίνησιν γεωρ-

γικήν, ἐμπορικὴν καὶ ναυτικήν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ λιμένος, εἰς Βουρκάριον ὑπάρχουσι περὶ τοὺς 15 οἰκίσκοι μετά τινων μαγαζείων. Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς *Κόκκας* κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διάφοροι ἑταιρεῖαι ἵδρυσαν ἀνθρακαποθήκας πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν διερχομένων πλοίων καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβεν ὁ λιμὴν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν καὶ κίνησιν. Ἡ πόλις ἀπέχει ἀπὸ τοῦ λιμένος μίαν περίπου ὥραν. Ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης εἰς τὴν πόλιν, εἶναι ἡ κοίτη χειμάρρου τοῦ ῥεύματος τοῦ λειβαδίου, τοῦ Ἑλίξου ποταμοῦ τοῦ Στράβωνος. Ἐπειδὴ τὸ ῥεῦμα τοῦτο ἐν ὥρᾳ βροχῆς διὰ τῆς συμβολῆς πολλῶν χειμάρρων ἐξογκοῦται καὶ καθίσταται ἀδιάβατον, κατεσκευάσθη ὁδὸς παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ πρὸς δυσμὰς ὄρους ἄγουσα μέχρι Μυλοποτάμου. Προτιμᾶται ἡ πρώτη ἡ εὐθυτέρα καὶ συντομωτέρα ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος διὰ λύγων ἀρωματωδῶν διερχομένη. Εἰς ἓν τέταρτον τῆς ὥρας φθάνει τις εἰς Μυλοπόταμον, εἰς τὰ περιβόλια, ὅπου ἡ ὁδὸς τρέπεται πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῶν πλευρωμάτων ὄρους, τὸ ὁποῖον διαζωννύει ἀνωφερὴς ὀλίγον καθισταμένη. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς ὁδοῦ τὸ ἀπὸ Μυλοποτάμου μέχρι τῆς πόλεως εἶναι τὸ μόνον ἄξιον μνείας ἔργον, τὸ κατασκευασθὲν ἀπὸ των χρόνων τῆς ἀνεξαρτησίας μέχρι σήμερον. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ στερεωτέρων ὁδῶν, μοναδικὴ ἴσως τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὰς Κυκλάδας. Εἶναι λιθόστρωτος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἔχει πλάτος 5-6 μέτρων. Κατασκευασθεῖσα διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν Κείων ἐχαράχθη καὶ ἐκτίσθη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν σῳζομένων ἰχνῶν τῆς ἀπὸ Καρθαίας εἰς Ἰουλίδα ἀγούσης ἀρχαίας ὁδοῦ, προϊσταμένου, χαράσσοντος καὶ ὁδηγοῦντος χωρικοῦ τινος, Δημητρίου Πατητῆ καλουμένου. Περαιωθεῖσα ἡ ὁδὸς ἐν ἔτει 1846 ὠνομάσθη *ὁδὸς Κορησσίας*, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ κεκομμένου βράχου εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως.

§ 340. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἀνερχόμενος ἔφιππος μετὰ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας τὴν τόσον ὡραίαν ὁδόν, μοναδικὴν οὖσαν ἐν Ἑλλάδι κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἠρώτησε «ποῖος μηχανικὸς τὴν ἐχάραξεν»; Ἡ ἔκπληξίς του ὑπῆρξε μεγάλη, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὡς μηχανικὸς ἐχρησίμευσεν ἀγράμματός τις χωρικὸς τοῦ τόπου. Προσέταξεν ὁ βασιλεὺς νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ Κεῖος μηχανικὸς ἄνευ τινὸς μεταβολῆς τῆς ἐνδυμασίας του. Ὁ Πατητής, ὡς ἀνήκων εἰς τοὺς ἀσπροβρακάτους, ἐνδυθεὶς τὴν πάλλευκον ἐνδυμασίαν του προσῆλθεν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ χαιρετίσας ἐκάθισεν εἰς τὸ προσενεχθὲν αὐτῷ πλησίον κάθισμα. «Σεῖς εἶσθε ὁ ἀρχιτέκτων; ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς». Ὁ Πατητὴς δὲν ἐνόησε τὴν λέξιν ἀρχιτέκτων, ὁ δὲ παρὼν ὑπασπιστὴς

ΕΝΤΑΦΙΟΝ ΔΕ ΤΟΙ-
ΟΥΤΟΝ ΟΥΤΕ ΕΥΡΩΣ
ΟΥΣ Ο ΠΑΝΔΑΜΑΤΩΡ
ΑΜΑΥΡΩΣΕΙ ΧΡΟΝΟΣ

ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ

ΚΑΜΑΡΑΣ Ν. ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ
ΑΤΖΑΚΑΣ Γ. ΑΓΓΕΛΟΣ
ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗΣ Π ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΛΑΖΑΡΟΥ Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΛΕΠΟΥΡΑΣ Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΜΑΥΡΟΥΚΑΗΣ Ι ΜΟΣΧΟΣ
ΜΠΙΘΗΜΗΤΡΗΣ Γ. ΖΑΧΑΡΙΑΣ
ΜΩΡΑΙΤΗΣ Ν ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΠΑΟΥΡΗΣ Ν ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΒΟΥΤΥΡΑΣ Ν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΛΟΧΑΓΟΣ
ΚΥΚΝΑΣ Ι. ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΜΑΡΟΥΛΑΚΗΣ Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤ
ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΙΩΤΗΣ Δ ΚΩΝ
ΜΩΡΑΙΤΗΣ Θ ΑΓΓΕΛΟΣ
ΠΟΡΙΧΗΣ Ν ΑΝΑΣΤΑΣ
ΠΟΡΙΧΗΣ Ν. ΔΗΜ
ΤΟΥΝΤΑΣ Β. Ν.
ΤΥΡΑΣΚΗΣ Θ
ΨΗΜΙΤΗΣ
ΨΥΛΛΗΣ

ΑΠΕΘΑΝΟΝ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
1912–1913

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΗΣΙ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΕΙ
ΚΕΙΩΝ ΑΝΗΓΕΙΡΕ ΜΗΝΙ ΙΟΥΛΙΩι 1914

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ΤΩΝ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΚΕΙΩΝ (1912-1913)

(ΕΓΕΡΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗι ΚΕΝΤΡΙΚΗι ΠΛΑΤΕΙΑι ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΚΕΙΩΝ)

ἐξήγησεν εἰς αὐτὸν τὴν λέξιν διὰ τοῦ ἀρχιμάστορης. «Μάλιστα»· ἀπεκρίθη τότε. «Καὶ ποῦ εἶναι τὰ ἐργαλεῖά σας; ἐπιθυμῶ νὰ τὰ ἴδω». Μετέβη τότε ὁ Πατητὴς εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔφερεν ἓν ράμμα, ἓν βαρύδι καὶ ἓν σφυρίον, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν ὅλην τὴν συλλογὴν τῶν ἐργαλείων του. Ὁ βασιλεὺς συνεχάρη τὸν Πατητὴν διὰ τὴν εὐφυΐαν του καὶ διέταξε νὰ τῷ δοθῶσιν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου δραχμαὶ πεντακόσιαι. Ὁ Πατητὴς δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ αὐτάς, ἀλλὰ παρατηρήσεων γενομένων εἰς αὐτὸν ὅτι ἦτο ἀπρεπὲς νὰ μὴ δεχθῇ τὸ βασιλικὸν δῶρον ἐπείσθη καὶ τὰς ἐδέχθη. Ἔπεμψε δὲ καὶ αὐτὸς φιλοδώρημα εἰς τὸν βασιλέα ἓν ξηροτύριον.

§ 341. Συνοικισμός τις ἀναπτύσσεται καὶ εἰς τὴν θέσιν *Ἑλληνικά*, ὅπου ἀριθμοῦνται περὶ τὰς εἴκοσιν ἀγροτικαὶ οἰκίαι· αὐξανόμενον ὁσημέραι τὸ χωρίον δύναται νὰ ἀποβῇ κέντρον τοῦ νεωτέρου γεωργικοῦ βίου πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. Ὁ διαβάτης ἢ ὁ περιηγητὴς εὑρίσκει ἐκεῖ καφενεῖον, παντοπωλεῖον καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκει εἰς τὴν πόλιν αὐτήν. Καθὼς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπῆρχον καθ' ὅλην τὴν νῆσον συγκεντρώσεις μαγαλύτεραι ἢ μικρότεραι ἀγροτικοῦ βίου, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολυάριθμα ἐρείπια, οὕτω καὶ σήμερον παρατηρεῖται ῥοπή τις καὶ ὤθησις πρὸς σχηματισμὸν ἀγροτικῶν συγκεντρώσεων. Ἡ ἀγροτικὴ κατοικία (καθηκιά) σήμερον δὲν εἶναι ὁ ἐλεεινὸς στάβλος τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ὁ μᾶλλον διὰ ζῷα ἁρμόζων, εἰς τὸν ὁποῖον διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις ἔπρεπε πρηνὴς νὰ πέσῃ ἢ νὰ γονατίσῃ, ἀλλ' εἶναι οἰκίσκος εὐπρεπὴς μὲ πλείονα χωρίσματα μὲ ἀνώγειον καὶ μὲ ἐπίπλωσιν οὐκ εὐκαταφρόνητον, εἰς ὃν δύναταί τις νὰ παραμείνῃ εὐχαρίστως ἀπολαμβάνων τῆς ἐξοχῆς.

Ἡ ἐπὶ τουρκοκρατίας διάκρισις τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐξέλιπεν ὁλοσχερῶς, ἐπελθούσης τελείας ἰσοπεδώσεως. Μικρά τις διάκρισις, ἀλλὰ λίαν ἀσθενής, δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ χωριανῶν καὶ χωρικῶν καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Κεῖοι εἶναι εἷς τῶν δημοκρατικωτέρων λαῶν τῆς Ἑλλάδος, οὐδεμίαν ὑπεροχὴν ἢ διάκρισιν ἀνεχόμενοι. Φιλότιμοι καὶ φιλόδοξοι οἱ Κεῖοι, φίλοι τῆς προόδου καὶ τῶν γραμμάτων, ὑπερτεροῦσι τῶν κατοίκων πάσης ἄλλης νήσου ἐν τῇ ἀναδείξει εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὰς τέχνας καὶ τὰ δημόσια καὶ ἄλλα ἀξιώματα. Μέγας δ' ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, ἰατρῶν καὶ δικηγόρων, στρατιωτικῶν, δημοσίων ὑπαλλήλων, καλλιτεχνῶν, βιομηχάνων, ἐργοστασιαρχῶν καὶ μεγαλεμπόρων. Οὐδεὶς Κεῖος εἶναι σήμερον ἀγράμματος. Εὑρίσκοντες στενὸν πρὸς

ἀνάδειξιν τὸ περιβάλλον τῆς γενετείρας νήσου ἐκπατρίζονται ἐπιζητοῦντες, ἵνα προαχθῶσιν· ὁ Κεῖος εἶναι κοσμοπολίτης. Ὡς ἐκ τούτου ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀντὶ νὰ αὐξάνῃ ὁλονὲν ἐλαττοῦται. Οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ μόνον Κεῖοι δύνανται νὰ ἀποτελέσωσιν ἕνα δῆμον τρίτης τάξεως. Ἀγχίνοι καὶ εὐφυεῖς ῥέπουσι πρὸς τὸ εἰρωνεύεσθαι καὶ σκώπτειν ἀρεσκόμενοι συχνάκις νὰ ἀστεΐζωνται, δι' ὃ καὶ οὐδεὶς Κεῖος ὑπάρχει μὴ φέρων παρεπώνυμον, ἐπιτυχῶς δεδομένον, πολλάκις δὲ δύο καὶ τρία. Εἶναι φιλόξενοι εἰς ἄκρον καὶ ἀγαπῶσι τὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ τὰς παντὸς εἴδους διασκεδάσεις, ἰδίως δὲ τὰς τέρψεις τῆς τραπέζης.

§ 342. Ἐκλειψασῶν τῶν ἀρχοντικῶν τάξεων, μόνον ὁ βίος τῶν χωρικῶν εἶναι ἄξιος λόγου, διότι ἐν τούτῳ δύναταί τις νὰ ἀνεύρῃ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς προλήψεις, τὰ ὁποῖα τοὺς συνδέουσι πρὸς τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν προγόνους. Ἐγείρονται πολὺ πρωῒ καὶ πρὶν ἢ μεταβῶσιν εἰς τὰ ἔργα των συναθροίζονται εἰς τὰ καφενεῖα ὡς εἰς ἐκκλησίαν, ἔνθα γίνονται ἀνακοινώσεις εἰδήσεων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν καὶ συζητοῦνται πᾶσαι αἱ κοιναὶ ὑποθέσεις. Τὰ αὐτὰ συμβαίνουσι καὶ εἰς τὰς καλουμένας ἐργατιάς, ὅπου πλειότεροι ἢ ὀλιγώτεροι συνεργάζονται, καὶ εἰς ταῦτα τὰ κέντρα σχηματίζεται ἡ κοινὴ γνώμη, ἥτις ἀναδεικνύει τοὺς δημοτικοὺς ἄρχοντας. Αἱ γυναῖκες, ὡς αἱ ἀρχαῖαι πρόγονοί των καὶ πλέον ἢ ἐκεῖναι, δὲν πίνουσιν οἶνον δι' ὅλου τοῦ βίου. Φίλεργοι εἰς ἄκρον βοηθοῦσιν εἰς πάσας τὰς ἐργασίας τοὺς ἄνδρας καὶ ἐκτελοῦσι πάσας τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας ὑφαίνουσαι, ὑδροφοροῦσαι καὶ πλύνουσαι εἰς ἀφρίζοντας χειμάρρους ἐπὶ τῶν λίθων, ἐφ' ὧν στηρίζουσι τὰ γυμνὰ γόνατά των. Νήθουσαι καὶ ὑφαίνουσαι κατασκευάζουσι μόναι τὰ οἰκιακὰ ὑφάσματα, τὰς σινδόνας, τὰ κλινοσκεπάσματα, τὰς προῖκας τῶν θυγατέρων, τάπητας πολυχρόους, ὧν τὴν κατασκευὴν ἐδίδαξαν αἱ κατὰ τὸ 1866 ἔτος πρόσφυγες Κρῆσσαι, καὶ τοὺς ἐκ τριχὸς ἀδιαβρόχους μανδύας τῶν ἀνδρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΕΡΕΙΠΙΑ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ, ΜΝΗΜΕΙΑ[1]

α΄) Ἐρείπια τῆς Καρθαίας καὶ τῶν πέριξ αὐτῇ τοποθεσιῶν.

§ 343. Τὰ τείχη τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἐκτισμένα διὰ μεγάλων σχιστολίθων. Λίθος, μετρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπὲν εἰς τὰ τείχη τῆς Καρθαίας, εὑρέθη ἔχων μῆκος 4 ὑαρδῶν καὶ δέκα τριῶν δακτύλων, πλάτος δ' ὑπὲρ τὰς 2 ὑάρδας. Εἰσὶ δὲ τρία, τὸ ἐξωτερικόν, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν πόλιν καὶ ἔχει περίμετρον 10-11,000 βημάτων, τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς πλησίον ἑνὸς βράχου, καλουμένου Κουλᾶ, ὑπάρχει πύλη ἢ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν πόλιν διά τινος κλίμακος, ἔργου σημερινῆς ἐποχῆς. Ἀνωτέρω τοῦ πρώτου τούτου τείχους ἀπαντᾷ τις ἐρείπια τετραγώνου οἰκοδομῆς διὰ μεγάλων τιτανολίθων καλῶς εἰργασμένων καὶ προσηρμοσμένων οὕτως, ὥστε οἱ μεγάλοι οὗτοι λίθοι φαίνονται ἡνωμένοι. Ἐκ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης μετέφερον τὸ 1818 εἰς τὸν λιμένα Κέας 3 κίονας ῥαβδωτοὺς ἐκ λίθου τῆς Πάρου, τοὺς ὁποίους ἔχωσαν εἰς τὴν προκυμαίαν. Αἱ ἄκραι τῶν δύο κιόνων φαίνονται· ὁ τρίτος εἶναι βυθισμένος

[1] Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ παραθέτομεν ἐν εἴδει τοπογραφικῆς περιγραφῆς τὰς σημειώσεις, ἃς ἐλάβομεν περὶ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους τοποθεσίας τῆς νήσου ἐρειπίων καὶ μνημείων. Περιηγηθέντες τὴν νῆσον ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀειμνήστου **Κωνσταντίνου Μάνθου,** σπανίας συγχρόνου φυσιογνωμίας, ἐπισυράσης τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἐπισκεφθέντων κατὰ καιροὺς τὴν νῆσον σοφῶν περιηγητῶν, ἀνδρός, ὅστις ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς πατρίδος του ἐξ ἀληθοῦς ἔρωτος πρὸς τὰ λείψανα τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος κατώρθωσε νὰ γνωρίσῃ ταῦτα, ὅσον οὐδεὶς ἴσως ἄλλος ξένος ἢ ἐντόπιος, καὶ νὰ καταλίπῃ ἀρχαιολογικὰ σημειώματα ἀνεκτιμήτου ἀξίας, παραθέτομεν τὰς σχετικὰς σημειώσεις μας στηριζομένας καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀντιλήψεως καὶ ἐπὶ τῶν ῥηθέντων σημειωμάτων τοῦ Κ. Μάνθου. Ἐκ τῆς παραθέσεως ταύτης καὶ μόνης δύναταί τις νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀρχαίας Κέω, περὶ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων της καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ κάμῃ τὰς σχετικὰς συγκρίσεις πρὸς τὴν σημερινὴν Κέαν.

ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ τοῦ τείχους τούτου εἶναι ἐκτισμένη ἐπίσης διὰ μαρμαρολίθων μολυβδοχρόων ἐντοπίων μεγάλων καὶ καλῶς εἰργασμένων καὶ ἀνωτέρω αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἐρείπια οἰκοδο-

ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ΚΑΡΘΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ

μήματος, τοῦ ὁποίου σῴζονται πέντε μεγάλαι βαθμίδες ἐκ μεγάλων λευκῶν λίθων τῆς Πάρου. Κατωτέρω τῆς θέσεως ταύτης ἀπαντᾷ τις σωρείαν λευκῶν λίθων τῆς Πάρου τετραγώνων καὶ συντρίμματα μετὰ διαφόρων κοσμημάτων. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἀναβαίνων τις πρὸς τὸν

ἀνωτέρω κείμενον λόφον μετὰ 600 περίπου βήματα ἀπαντᾷ ναΐσκον τῆς Παναγίας, ὅστις εἶναι κτισμένος ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ ὁποίου τὰ θυρώματα, αἱ γωνίαι καὶ τὰ θεμέλια σῴζονται. Ἐπίσης σῴζεται καὶ ἡ θέσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἵστατο τὸ ἄγαλμα τῆς θεοῦ. Ἀναβαίνων τις ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου εἰσέρχεται εἰς δεύτερον τεῖχος καὶ βαδίζων πρὸς ἄρκτον περὶ τὰ 400 βήματα εὑρίσκεται εἰς τὴν ἄκραν τῆς πόλεως· εἰς τὸ μέρος τοῦτο οὐδὲν λόγου ἄξιον ὑπάρχει. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει πύλη καὶ ἐντεῦθεν ἄρχονται ὁδοὶ διευθυνόμεναι πρὸς τὰς θέσεις Ἐγκαιρίτην, Καλοδούκα καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Ἐπὶ τῆς δυτικομεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ δευτέρου τούτου τείχους ἀπαντᾷ τις τρίτον τεῖχος, κτισμένον διὰ μεγάλων σχιστολίθων καὶ διῆκον μέχρι τῆς κατωτέρω κειμένης μικρᾶς πεδιάδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας πλησίον τοῦ χειμάρρου ὑπάρχουσιν ἐρείπια μεγάλου οἰκοδομήματος. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, ἥτις σήμερον καλεῖται *Θεμωνιὰ τοῦ Ζευγίτου*, εὑρέθη, ὡς διηγοῦνται γέροντες χωρικοί, ἄνθρωπος μαρμάρινος, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα ξύλον χονδρὸν σηκωμένον καὶ ἔχων τὰς ὠμοπλάτας χονδράς. Περιηγητὴς Εὐρωπαῖος ἐσήκωσε τὸ ἄγαλμα δώσας εἰς τὸν δείξαντα χωρικὸν δύο τάληρα! Ἴσως ἐνταῦθα ἦτο τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης μέχρι τῆς θαλάσσης εὑρίσκονται σωρεῖαι ἐρειπίων καὶ λίθοι μαρμάρινοι καλῶς εἰργασμένοι. Πλησίον τῶν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἀποθηκῶν ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τοῦ θεάτρου μετά τινων καθισμάτων καὶ διόδων. Ἀνωτέρω τοῦ θεάτρου ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ ἐκ τῆς πηγῆς Καλοδούκα. Τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς πόλεως Καρθαίας ἔχει μεταβληθῆ εἰς ἀγρόν, καλλιεργούμενον εἰς σπορὰν κριθῆς καὶ εἰς διαφόρους ἰδιοκτήτας ἀνήκοντα. Ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ χειμάρρου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄρχεται ἡ ἀρχαία ὁδός, ἡ ἄγουσα πρὸς Χαβουνᾶν, ὑπάρχουσι σκεπασμένα ὑπὸ τὴν γῆν τὰ ἐρείπια ἱεροῦ, τὸ ὁποῖον, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐκεῖ εὑρεθεῖσα ἐφεξῆς ἐπιγραφή, ἦτο ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Θεοκύδης Ἀρισταίχμου
Ἀσκληπιῷ ἀνέθηκεν.

Καὶ ἑτέρα αὐτόθι ἐπιγραφὴ εὑρέθη ἔχουσα ἀναγεγραμμένα πολλῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων τὰ ὀνόματα καὶ ἄκραι κιόνων κεχωσμένων Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ φαίνονται. Πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως Καρθαίας πλησίον τῆς θέσεως, ἥτις ὀνομάζεται *Βαθυπόταμος*, ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια μεγάλης ἀρχαίας οἰκοδομῆς κτισμένης διὰ μεγάλων σχιστολίθων. Ἔχει μῆκος 50 βημάτων καὶ πλάτος 24. Μετὰ τὴν

εἴσοδον ὑπάρχει τετράγωνον χώρισμα, ἐν ᾧ ἀνευρέθη ἐν ἔτει 1817 ἡ ἐπιγραφή:

Ἱερὸν Ἑρμοῦ.

Πρὸ τῆς εἰσόδου δὲ ὑπάρχει μικρόν τι οἴκημα, καλῶς διατηρούμενον, τοῦ ὁποίου ἡ ὀροφὴ εἶναι σκεπασμένη μὲ ἕνα μόνον λίθον. Ὀνομάζεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο σήμερον *Παζάρι*. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, τοῦ σχήματος τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ὑπάρχει, φαίνεται ὅτι ἴσως ἦτο τόπος ἀγοροπωλησίας διὰ τοὺς ἐρχομένους ἔξωθεν καὶ τὸ μικρὸν οἴκημα φορολογικὸν κατάστημα.

Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως Καρθαίας πλησίον τῆς θαλάσσης σῴζονται τείχη τινά. Ἐκεῖ ὑπάρχει βράχος στρογγύλος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἴχνη οἰκημάτων. Ἀνωτέρω τοῦ βράχου τούτου ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, θεμέλια, τείχη κιονόκρανα, στυλοβάται, βάθρα ἀγαλμάτων, λίθοι λευκοί. Ὑπάρχει καὶ θέσις λελατομημένη ἐπὶ βράχου, ὅπου πιθανῶς ἵστατο τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος. Λέγεται ὅτι ἐπισκευαὶ τῶν προαυλίων τοῦ ναοῦ ἐγένοντο ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος.

Κάτω τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Καρθαίας εἶναι μικρὰ κοιλάς, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ μέχρι τοῦ χειμάρρου τῆς θέσεως *Καλαμίτζη* καὶ τῶν πέριξ λόφων. Ἐν τῷ μυχῷ τῆς κοιλάδος, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, τοῦ καλουμένου *Ἄσπρη Βίγλα*, ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἀρχαίων τύμβων, τὸ νεκροταφεῖον τῶν Καρθαίων.

Ἐν ἔτει 1857, Μαΐου 24, γενομένης ἐν Κέῳ μεγάλης νεροποντίας, ὁ χείμαρρος ἐξέχωσε δύο ἀγάλματα καλῆς τέχνης.

Ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἐρείπια δύο οἰκοδομῶν, ὀνομαζομένων *θόλος καὶ λουτρόν*. Διὰ τριῶν ὑδραγωγείων διωχετεύοντο τὰ ὕδατα εἰς Καρθαίαν α') ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Καλοδούκα, β') ἐκ τῆς πηγῆς Βαθυποτάμου, γ') ἐκ τῆς πηγῆς Καλαμίτζη. Τὰ ὑδραγωγεῖα εἰσέτι φαίνονται.

Ἓξ ὁδοὶ φαίνονται ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς πόλεως Καρθαίας, διευθυνόμενοι εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου· α') ἡ πρὸς μεσημβρίαν δι' ἀποτόμων βράχων ἄγουσα εἰς *Καλὴν Συκιὰν* καὶ *Πετροῦσαν*· β') ἡ ἀναβαίνουσα τὸν λόφον *Διασέλα* καὶ διευθυνομένη εἰς *Χαβουνᾶν*· γ') ἡ τοῦ Βαθυποτάμου ἀπὸ Καρθαίας εἰς Ποιήεσσαν· δ') ἡ πρὸς τὴν θέσιν Καλοδούκα· ε') ἡ πρὸς Ἐγκαιρίτην· ς') ἡ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πύλης καὶ πρώτης εἰσόδου τῆς πόλεως ἀρχομένη, ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἐπισημοτέρα ὁδός, ἡ διαπερῶσα διὰ μέσου τῆς νήσου καὶ τελευτῶσα εἰς Ἰουλίδα. Μέρος τῶν τειχῶν ταύτης καὶ λιθοστρωμάτων σῴζονται. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ταύτης ἐχαράχθη, ἐκτίσθη καὶ ἐστρώθη, ὡς προεί-

ρηται, ἡ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους κατασκευασθεῖσα ὁδὸς ἀπὸ Μυλοποτάμου εἰς Χώραν.

§ 344. Ὁ ὅρμος τῆς Καρθαίας εἶναι διπλοῦς, ὀνομαζόμενος σήμερον ὁ μὲν τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, ὁ δὲ Φρέα ἢ Μικρὲς καὶ Μεγάλες Πόλες. Τὸ ρεῦμα τῶν μεγάλων Πολῶν ἀναβαίνει εἰς Καλαμίτζη, ἔνθα διαχωρίζεται εἰς δύο, τοῦ ἑνὸς προχωροῦντος εἰς Χειμωνικὴν συνόρου τοῦ Λούρου, τοῦ δὲ ἄλλου εἰς θέσιν Χωστή. Τὸ δὲ ρεῦμα τῶν Μικρῶν Πολῶν προχωρεῖ εἰς Βαθυπόταμον καὶ ἐκεῖ διαχωρίζεται τὸ μὲν εἰς Στρογγυλήν, τὸ δὲ εἰς Χαβουνᾶν. Μικρὸν νησίδιον ὑπάρχει ἐν τῷ ὅρμῳ, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐρειπίων, ἦτο ἡνωμένον διὰ προκυμαίας μετὰ τῆς ξηρᾶς. Ἐπὶ τοῦ νησιδίου ὑπάρχουσι βράχοι λελατομημένοι καὶ ἴχνη οἰκοδομῶν. Ἐπὶ βράχου τοῦ ὅρμου ὑπάρχει χαραγμένη μεγάλοις γράμμασιν ἡ ἐπιγραφή:

ΒΟΗΘΟΣ
ΚΑΛΟΣ
Λ. ΜΗΝ

Ἐπὶ δὲ τῶν πέριξ τῆς Καρθαίας τοποθεσιῶν ἀπαντῶσι·

1) *Ἐπὶ τοῦ λόφου Γκίνη* ἢ ἀρκτικοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ὅρμου τῆς Καρθαίας ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς καὶ δεξαμενή.

2) Εἰς θέσιν *Καμίνι* ὑπάρχουν οἱ κάμινοι, εἰς οὓς ἐκαμίνευον οἱ Καρθαιεῖς τὰ πήλινα ἀγγεῖα.

3) Εἰς *Σκαντζόχερον* πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου Συμεῶνος ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ λοφίσκος ἐκ γῆς μελανῆς καὶ ὀπὴ ἀρχαίου ὀρυχείου, καλουμένη σήμερον *Χωστή*, καὶ ἐλαιοτριβεῖον καὶ δεξαμενὴ καὶ στήλη μετενεχθεῖσα ἐκεῖ ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῶν Καρθαίων, φέρουσα λατινικὰ γράμματα.

4) Εἰς *Παλιόπυργον* ἢ *Πλακαλῶνι* ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς καὶ πύργου μικροῦ.

5) Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου Συμεῶνος, ὅπου καὶ ὁ ὁμώνυμος ναός, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης· ἐκεῖ εὑρέθησαν καὶ ἀγάλματα, ἁρπαγέντα ἐπὶ Τουρκοκρατίας, καὶ λίθοι ἐντετειχισμένοι εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ καὶ βάθρα μὲ ἐπιγραφάς, δημοσιευθείσας καὶ μή. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους πρὸς ἀνατολὰς ὑπάρχουσι δύο ὀπαὶ ἀρχαίου ὀρυχείου, *Μαύρη τρῦπα* σήμερον καλούμεναι.

6) Εἰς *Ἐγκρεμιὰν* ὑπάρχουσιν ἠρειπιωμέναι οἰκοδομαὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὡς κτισμέναι μὲ ἄσβεστον, καὶ ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων καὶ δεξαμενὴ καὶ μέγα ἐλαιοτριβεῖον καὶ ἐρείπια πύργου.

7) Εἰς *Λοῦρον* ἀπαντῶσιν ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ ἐλαιοτριβείων καὶ καμίνου πρὸς ἐκκαμίνευσιν πηλίνων ἀγγείων χρωματιστῶν, καλῆς τέχνης ἔργων, ὡς τὰ ἐκεῖ θραύσματα μαρτυροῦσι.

8) Εἰς *Χειμωνικὴν* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων καὶ δεξαμενῆς.

9) Εἰς *ἅγιον Νικόλαον τῆς Κατωμεριᾶς*, ὅπου καὶ ὁ ὁμώνυμος ναός, ἐρείπια ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ πύργου καὶ οἰκήματος καὶ κρυπτή τις ὑπόγειος ὁδὸς ὑπάρχει.

10) Εἰς *Γιανίτζη* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ δεξαμενή, ἔτι καὶ νῦν καλῶς διατηρουμένη, διὰ χειμερινὰ ὕδατα καὶ ἐπὶ ἐρειπίου ἀρχαίου ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωαννου τοῦ Θεολόγου.

11) Εἰς *ἅγιον Γεώργιον τῆς Κατωμεριᾶς* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ δεξαμεναὶ δύο.

12) Εἰς *Καλοδούκαν* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐρείπια μεγάλης οἰκοδομῆς, ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ σπήλαιον, πρὸ αὐτοῦ δὲ ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς καὶ ἕτερον σπήλαιον καὶ πρὸ αὐτοῦ ἐρείπια ἀρχαίας καμίνου· ἐκεῖ καὶ πηγὴ ἄφθονος ποσίμου ὕδατος.

13) Εἰς *Χαλκιδιὸ* παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Καρθαίας εἰς Ποιήεσσαν ἐρείπια ἱεροῦ τοῦ Ἡφαίστου.

14) Εἰς *Χαβουνᾶ* ἐπὶ τῶν πέντε λόφων ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίων πύργων καὶ οἰκημάτων καὶ λίθος μὲ ἐπιγραφὴν ἀναθηματικὴν εἰς Δήμητραν καὶ Κόρην.

15) Εἰς *Πηγαδάκι* ἐρείπια πύργου καὶ οἰκημάτων ἀρχαίων καὶ τάφος, *θόλος* καλούμενος.

16) Εἰς *Καλὴ Συκιὰ* πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς Καρθαίας ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ δεξαμεναὶ χειμερινῶν ὑδάτων τρεῖς καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης ὀπὴ ὀρυχείου.

17) Εἰς *ἅγιον Θεόδωρον τῆς Πετρούσης*, ὅπου εἶναι κτισμένος ὁ ὁμώνυμος ναός, ἦτο ναὸς τῆς Δήμητρος. Ἐκεῖ ὑπάρχουσι πολλὰ ἴχνη τοῦ ναοῦ καὶ συντρίμματα ἐκ λευκῶν μαρμάρων τῆς Πάρου· καὶ ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν καὶ κεφαλὴ ἀγάλματος κεκοσμημένη διὰ στάχυος καὶ σκάφη μαρμαρίνη τέχνης καλῆς ἀκεραία· ἐξ αὐτῆς τῆς θέσεως ἐφαίνετο ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς, ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Δῆλον, ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης εἰς Ἅγιον Συμεῶνα, ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Καρθαίαν, ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Ποιήεσσαν, ὁ ναὸς τοῦ Ἰκμαίου Διὸς εἰς μικρὰ Ἑλληνικὰ τῆς Κέω.

18) Εἰς *Ἀμπέλια τῆς Πετρούσης* ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καὶ οἰκημάτων καὶ δεξαμενὴ καὶ περιτείχισμα ἀγροῦ διὰ λίθων μεγάλων ἀξιόλογον.

19) Εἰς *Ματζουκάτου* πύργος ἡμιηρειπωμένος καὶ οἰκήματα ἀρχαῖα καὶ βράχος λελαξευμένος καὶ δεξαμενὴ καὶ σπήλαιον, ἐν ᾧ πηγὴ ποσίμου ὕδατος.

20) Εἰς τοῦ *Καίσαρος* ἐρείπια πύργου, ἀρχαίων καὶ μεγάλων οἰκοδομῶν καὶ ὁδὸς ἄγουσα εἰς τὸν πύργον.

21) Εἰς *Κουρεμένου* ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου κτισμένος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ λίθοι ἐντετειχισμένοι λευκοὶ καὶ κοσμήματα.

22) Εἰς *Κοκινάδα* ἐρείπια πύργων δύο καὶ οἰκιῶν ἀρχαίων καὶ ἐλαιοτριβείων δύο.

23) Εἰς θέσιν *Πλατὺς γιαλὸς* τῆς Πετρούσης ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν.

24) Εἰς *Ἀκρωτήριον* ἢ *Ἑβραιόκαστρον* λόφος βραχώδης ἔχων ἐπ' αὐτοῦ ἐρείπια μικρῶν οἰκημάτων σχηματίζει προέκτασιν εἰς τὴν θάλασσαν. Δύσκολον εἶναι νὰ ἀνέλθῃ τις ἀπὸ ξηρᾶς ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου. Ἀπέχει τῆς Καρθαίας $^3/_4$ τῆς ὥρας διὰ ξηρᾶς καὶ 3 μίλια διὰ θαλάσσης. Ἐκεῖ πλησίον κεῖται καὶ ἡ θέσις *Ἀνεμόμυλος*, ὅπου ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς, ἐλαιοτριβείου καὶ δεξαμενῆς χειμερινῶν ὑδάτων καὶ ὀπὴ ὀρυχείου.

25) Εἰς *Μικὲ* ἐρείπια καὶ ἴχνη ἀρχαίων οἰκημάτων πολλῶν.

β') Ἐρείπια τῆς Ποιηέσσης καὶ τῶν πέριξ.

§ 345. Ὑπάρχουσι ταῦτα ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου, ἄντικρυ τοῦ Σουνίου ἐπὶ παραθαλασσίου λόφου πλησίον τῆς εὐφόρου κοιλάδος τῶν Ποισσῶν. Τείχη ἠρειπιωμένα, κάλλιστα κτισμένα καὶ ἐρείπια μεγάλων οἰκοδομῶν. Τὸ ἄνω μέρος τῆς πόλεως εἶναι ἐπίπεδον διασῷζον ἐρείπια μεγάλων οἰκοδομῶν. Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τούτου σχηματίζονται φυσικῶς δύο λοφίσκοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἔχει ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς σχήματος στρογγύλου, ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐρείπια οἰκοδομήματος μεγάλου. Ἐν τούτῳ εὑρέθη μέγας ποὺς ἀνδριάντος, ἔργον ἀρχαιοτάτης τέχνης ἐκ λίθου τῶν καλυτέρων τῆς Πάρου· ἐκεῖ εὑρέθη καὶ στήλη ἠκρωτηριασμένη μὲ ἐπιγραφὴν μαρτυροῦσαν ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἀφῆκεν ἐκεῖ πιθανῶς τὸν πόδα του. Ὑπάρχουσιν ἐκεῖ καὶ ἐρείπια οἰκιῶν καὶ δεξαμεναὶ χειμερινῶν ὑδάτων. Μία τῶν δεξαμενῶν τούτων εἶναι οὕτω κατεσκευασμένη, ὥστε τὸ ὕδωρ ἠδύνατο νὰ καθαρίζηται καὶ ἡ ἰλὺς νὰ κατακάθηται πρὶν ἢ κατέλθῃ εἰς τὸ κύριον ὑδροστάσιον διὰ μέσου στοᾶς.

Ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως ὑπάρχει πλατεῖά τις, ἧς φαίνονται τὰ τείχη καὶ ἡ ὁποία πιθανῶς ἦτο ἡ ἀγορὰ τῶν Ποιηεσσίων.

Κατωτέρω τῆς θέσεως ταύτης ὑπάρχει βράχος λελατομημένος τετραγωνικῶς παρὰ τὴν ἀκτήν. Πνέοντος δυτικοῦ ἀνέμου, ὁ ὅρμος τῆς Ποιηέσσης δὲν εἶναι ἀσφαλής. Πρὸς τὸ νότιον μέρος πλησίον τῆς λίμνης οἱ Ποιηέσσιοι φαίνεται εἶχον τεχνητὸν λιμενίσκον, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐκεῖ ὑπαρχόντων μεγάλων καὶ εἰργασμένων λίθων. Ἀνωτέρω τοῦ λιμενίσκου ἐπὶ τῆς δυτικομεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ βουνοῦ, τοῦ καλουμένου *Πηγανιά*, ὑπάρχουσι πολλὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου καὶ πύργου, ἅτινα ὠνομάζοντο τοῦ *Τούρκου*. Ἀντικρὺ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως Ποιηέσσης ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς κοιλάδος ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου· ἐκεῖ ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ ἱεροῦ, ὡς μαρτυροῦσι λίθοι λευκοὶ καλῶς εἰργασμένοι, κίονες καὶ κιονόκρανα καὶ λίθοι μὲ ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς, δημοσιευθείσας καὶ μή. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης μέχρι τῆς θέσεως *Πλάκας* ἀπαντῶσι τάφοι καὶ φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ποιηεσσίων.

Εἰς τὴν θέσιν *Φρέα* παραλίως ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια κωμοπόλεως. Ἐκεῖ ἀπαντῶσι λίθοι τῆς Πάρου καλῶς εἰργασμένοι, ἀνήκοντες εἰς ἀρχαῖον ἱερόν, ναὸς τοῦ Προδρόμου κτισμένος ἐπὶ ἀρχαίου ἱεροῦ, ναὸς τῆς Θεοτόκου(=Παναγία τοῦ Κουντούρου) μὲ πολλοὺς λίθους ἀρχαίους· τείχη δὲν ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ πύργοι ἐπὶ τῶν πλησιεστέρων λόφων. Εἷς πύργος ἐπὶ τοῦ λόφου *Κατεβατὴ* καὶ πλησίον αὐτοῦ δεξαμεναὶ χειμερινῶν ὑδάτων. Κατεβατὴ λέγεται, διότι ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ὑπάρχει ὀπὴ ὕψους ἑνὸς μέτρου καὶ ἡμίσεος πλάτους ἐπὶ βράχου πελεκητοῦ μὲ κλίμακα πελεκητήν, ἔχουσαν περὶ τὰ εἴκοσι σκαλοπάτια, εἰς τὸ τελευταῖον τῶν ὁποίων ἀφοῦ φθάσῃ τις, ἀπαντᾷ σπήλαιον πελεκητὸν ὅσον εὐρυχώρου δωματίου, ὕψους ὅσον δύο μέτρων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὕδωρ σταλακτὸν ἐπὶ τῶν πλευρωμάτων τοῦ σπηλαίου ψυχρότατον, εὔπεπτον καὶ χωνευτικόν. Ἕτερος πύργος ἐπὶ τοῦ λόφου Κούντουρος καὶ τρίτος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους. Ἴσως ἡ κωμόπολις αὕτη ἦτο ἡ *Νηρησσός*. Πρὸς ἄρκτον τῶν ἐρειπίων τούτων ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν θάλασσαν λοφίσκου, καλουμένου *Μπούρι* καὶ *Φουντάνα*, διότι κατωτέρω τοῦ λοφίσκου ὑπάρχει θαλάσσιον σπήλαιον, ὑπάρχει νεκροταφεῖον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν ἐρείπια στρογγύλου οἰκοδομήματος. Ἔμπροσθεν τῶν ἀνωτέρω ἐρειπίων ὑπάρχουσι τρεῖς ὅρμοι, ὁ τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, ὅπου εἶχον κατασκευάσει καὶ προκυμαίαν, ἧς τὰ ἐρείπια φαίνονται ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὁ τοῦ *Λιγιδίου* καὶ ὁ πλησιέστερος τοῦ *Φρέα*.

Τρεῖς ὁδοὶ φαίνονται ἐξερχόμεναι ἐκ τῆς Νηρησσοῦ, ἡ πρὸς τὸ νῦν *Καμπί*, ἡ πρὸς τὴν θέσιν *Κατεβατὴ* καὶ ἡ πρὸς τὴν *Ποιήεσσαν*,

ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 3/4 τῆς ὥρας. Εἰς δὲ τὰς πέριξ τοποθεσίας εὑρίσκονται τὰ ἑξῆς ἐρείπια.

1) Εἰς ἅγιον Γεώργιον εἰς *Καμπὶ* παρὰ τὴν ὁδὸν ἐρείπια χωρίου καὶ ἀρχαίας οἰκοδομῆς, δεξαμενὴ καὶ ἐλαιοτριβεῖον. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου ἱεροῦ εἶναι κτισμένος ὁ ἅγιος Γεώργιος, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κιονόκρανον ἐκ λίθου φαιοῦ τῆς Πάρου καλῆς τέχνης.

2) Εἰς θέσιν *Κατιᾶ* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων, πύργου, δεξαμενῆς.

3) Εἰς *Κάστελαν* ἐπὶ λόφου ὀχυροῦ ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου.

4) Εἰς ἅγιον *Δημήτριον Κατωμεριᾶς* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ δεξαμεναὶ χειμερινῶν ὑδάτων δύο καὶ ἐν τῷ ναῷ πολλὰ κοσμήματα ἐκ λευκῶν λίθων καὶ τεμάχια λίθων μὲ ἐπιγραφὰς δημοσιευθείσας.

5) Εἰς θέσιν *Δουέτιος* παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπίπεδος θέσις μὲ τείχη μεγάλα καὶ ἐρείπια ἀρχαίου ἐλαιοτριβείου.

6) Εἰς *Φυρὰ* ἐρείπια ἀρχαίας μεγάλης οἰκοδομῆς καὶ ἐλαιοτριβεῖα.

7) Εἰς *Κήπους τῶν Φυρῶν*, παρὰ τὴν ὁδὸν ἐρείπια ἀρχαίων οἰκιῶν καὶ δύο ἐλαιοτριβεῖα.

8) Εἰς θέσιν *Μεγάλου Σκιαδᾶ* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ ναὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ἁγίου Μερκουρίου ἐπὶ ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ κεραμοποιεῖον καὶ ἐν τῷ τοίχῳ ἁλωνίου σχιστόλιθος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΤΝΗ, ΩΡΑΙΑ.

9) Εἰς *Ψαρόπυργον* ἐρείπια ἀρχαίας μεγάλης οἰκοδομῆς διὰ μεγάλων λίθων, Κυκλώπειον δύναμιν δεομένων.

10) Εἰς *Ἀσπροχόρτι* ὀρυχεῖον καὶ ἠρειπιωμένη οἰκοδομή.

11) Εἰς *Λάκον τῆς Πλαγιᾶς* ἐρείπια ἀρχαίας μεγάλης οἰκοδομῆς διὰ μαρμαρολίθων κτισμένης.

12) Εἰς *Ἄσπρη Διασέλα* ἐπὶ γηλόφου ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς.

13) Εἰς *Πανάχραντον* πύργος ἡμιηρειπωμένος καὶ ἐρείπια οἰκοδομῶν καὶ χωρίου.

14) Εἰς *Βεζιᾶ* παρὰ τὴν ὁδὸν ἐρείπια οἰκοδομῆς μεγάλης, ἐλαιοτριβείου καὶ κεραμοποιείου.

15) Εἰς *Φώτη* ἐρείπια τετραγώνου πύργου καὶ κρυπτὴ ὁδὸς κατωτέρω.

γ΄) Ἐρείπια τῆς Κορησσίας καὶ τῶν πέριξ τοποθεσιῶν.

§ 346. Ὑπάρχουσιν ἐρείπια εἰς τὴν θέσιν, ἡ ὁποία σήμερον *Λειβάδι* καλεῖται, ἐπὶ τῶν δύο λόφων, τοῦ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ ἁγίου Σάββα, καλουμένων οὕτως ἕνεκα τῶν ὁμωνύμων ναῶν, ἐξ ὧν ὁ μὲν

πρῶτος εἶναι κτισμένος ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Σμινθίου Ἀπόλλωνος, ὁ δὲ τοῦ ἁγίου Σάββα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Αἰόλου.

Τὰ τείχη τῆς πόλεως εἶναι κτισμένα διὰ σιδηρολίθων καὶ ἔχουσι περίμετρον πλέον τῶν 8.000 βημάτων. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο λόφων ἐπιφάνεια εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, οὐδὲν δὲ λόγου ἄξιον παρουσιάζει εἰς ἀγρὸν καλλιεργούμενον μεταβληθεῖσα.

Σπήλαιον λελαξευμένον ἐπὶ βράχου ὑπάρχει ἐκεῖ πλησίον καὶ χωρίσματα ἐν αὐτῷ. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ δευτέρου λόφου φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῶν Κορησσίων, διότι ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ὑπὸ τὴν γῆν τάφοι, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς νῦν καλουμένης ἁγίου Γεωργίου τοῦ λιμένος, μέχρι Γιαλισκαρίου. Εὑρέθη ἐκεῖ πήλινος σαρκοφάγος πέντε σπιθαμῶν τὸ μῆκος, τεθραυσμένος καὶ ἐν αὐτῷ δακρυφόροι, πήλινα ἀγγεῖα, χάλκινος καθρέπτης καὶ παρὰ τὴν σαρκοφάγον λίθος φέρων τὴν ἐπιγραφὴν ΠΡΟΡΙΣ. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος ἐντὸς τῆς θαλάσσης ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια προκυμαίας ἀρχαίας.

Εἰς θέσιν τοῦ λιμένος, *ἁγίαν Εἰρήνην* καλουμένην, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν μικρῶν καὶ μεγάλων κεχωσμένων ὑπὸ τὴν γῆν, ἐρείπια πύργου κτισμένου μὲ μεγάλους τιτανολίθους, θραύσματα πηλίνων ἀγγείων πολλῶν διαφόρου μεγέθους, χρωματισμένων καὶ καλῶν. Ἐπὶ δὲ τῶν πέριξ τῆς Κορησσίας τοποθεσιῶν εὑρίσκονται.

1) Εἰς *Σταυρωτὴν* ἐρείπια ἀρχαίου ἐλαιοτριβείου καὶ πίθος ἐκ λίθου κατεσκευασμένος εὑρέθη.

2) Εἰς *Ξύλα* ὀπὴ ὀρυχείου, *Καταφὺ* σήμερον καλουμένη.

3) Εἰς *Κοράκου* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ πύργου ἀρχαίου.

4) Εἰς *Μνήματα* ἴχνη χωρίου.

5) Εἰς *Κάστελαν* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων.

6) Εἰς *Φλέα* ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ λόφου ἴχνη χωρίου ἀρχαίου.

7) Εἰς *Ἄργελλαν* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων καὶ ἐλαιοτριβείου.

8) Εἰς θέσιν *ἅγιος Γρηγόριος* ἴχνη ἀρχαίου χωρίου.

9) Εἰς *Βάτου* σποράδην ἐρείπια οἰκημάτων.

10) Εἰς *Τοῦρλον τοῦ Φωτημαρίου* ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καὶ οἰκημάτων.

11) Εἰς θέσιν *Ἀκρωτήριον ἅγιος Γεώργιος*, ὅπου καὶ ὁμώνυμος ναὸς ἐπὶ ἐρειπίων ἀρχαίας οἰκοδομῆς, καὶ ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου.

12) Εἰς *Βαρδιάδες* ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς.

13) Εἰς *Βουρκάριον* ἐρείπια πύργου καὶ ἀρχαίου χωρίου.

14) Εἰς *Μαύρον* ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καὶ οἰκημάτων ἐρείπια καὶ τείχη οἰκοδομῶν μεγάλων ἀρχαίων.

δ´) Ἐρείπια τῆς Ἰουλίδος καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς τοποθεσιῶν.

§ 347. Ἐρείπια τῶν τειχῶν τῆς Ἰουλίδος σῴζονται εἰς πολλὰ μέρη. Ἡ ἀκρόπολις, σήμερον Κάστρο καλουμένη, περιεβάλλετο δι' ἰδιαιτέρου τείχους. Ἐν αὐτῇ, τῆς ὁποίας ἡ ἔκτασις εἶναι 300 βήματα κατὰ μῆκος καὶ ἰσάριθμα κατὰ πλάτος, ἦτο κτισμένος ὁ καλλιμάρμαρος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἄλλα ἄλλων θεοτήτων ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς μαρτυροῦσιν εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ καὶ στῦλοι καὶ κιονόκρανα καὶ βάθρα καὶ κοσμήματα ἐκ λίθων λευκῶν καλῶς εἰργασμένων. Πληθὺς μαρμάρων εὑρίσκονται ἐντετειχισμένα εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τοὺς ναοὺς περὶ τὴν ἀκρόπολιν, ἔτι δὲ ἐστρωμένα καὶ εἰς τὰς ὁδούς, καὶ κύλινδροι ἐκ στηλῶν μαρμάρινοι εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν.

Δύο ναΐσκοι ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ὁ τῆς Παναγίας, εἶναι κτισμένοι ἐκ τῶν θραυσμάτων τῶν ἐν αὐτῇ καταστραφέντων ἱερῶν. Πύργος ἐνετικὸς ἐν τῇ ἀκροπόλει ἵστατο μέχρι τοῦ ἔτους 1865, μαρτυρῶν τὴν ἐνετικὴν κατάκτησιν. Σήμερον τέσσαρες οἰκίαι ἀποτελοῦσι τὸ ὅλον τῆς ἀκροπόλεως, εἰς ἣν ἀναβαίνει τις διὰ κλίμακος πετρίνης πρὸ πεντηκονταετίας κτισθείσης. Πρὸς ἄρκτον τῆς ἀκροπόλεως μεταξὺ δύο ἄλλων ναῶν, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἐπίσης κτισμένων διὰ τεμαχίων καταστραφέντων ἱερῶν, ὑπάρχει θέσις ἐπίπεδος, ἔχουσα βήματα ὑπὲρ τὰ 100 καὶ πλάτος 24. Καὶ τὸ μὲν πρὸς ἄρκτον τῆς θέσεως ταύτης εἶναι κτισμένον μὲ μεγάλους σχιστολίθους ὁμοίως πρὸς τὸ κατωτέρω τεῖχος τῆς πόλεως, εἰς δὲ τὴν ἔσω πλευρὰν ὑπάρχει βράχος λελατομημένος καὶ ἐπ' αὐτοῦ θέσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἵσταντο ἴσως ψηφίσματα τῶν Ἰουλιτῶν. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης λέγεται ὅτι εὑρέθησαν τὰ Πάρια μάρμαρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν γεγραμμένα τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Κέκροπος μέχρι τοῦ Διογνήτου, ἄρχοντος τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μετεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Ἀρουνδὲλ ἐν ἔτει 1627 εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀξφόρδης. Ἴσως ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἡ ἀγορὰ τῆς ἀρχαίας Ἰουλίδος.

§ 348. Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχουσι δύο ναοὶ ἠρειπιωμένοι, ὁ τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, κτισμένοι ἀμφότεροι ἐπὶ ἐρειπίων μεγάλης ἀρχαίας οἰκοδομῆς τετραγωνι-

κῆς, τῆς ὁποίας μέρος τῶν ἔξω τοίχων σῴζεται. Ἐν μέσῳ τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος βράχου ὑπάρχει λελαξευμένον σπήλαιον εἰς τρία χωρίσματα διαιρούμενον.

Εἰς τὸ ἀνώτερον χώρισμα ὑπάρχει κίων ἐκ τοῦ αὐτοῦ βράχου ἐκκεκομμένος καὶ ὀπὴ ἄγουσα εἰς τὰ κατωτέρω χωρίσματα. Τὸ δεύτερον χώρισμα ἔχει δύο εἰσόδους πρὸς τὸ τρίτον. Τὸ δὲ τρίτον κλίμακα ἐκ τοῦ αὐτοῦ βράχου καὶ ὀροφὴν σκεπασμένην μὲ ἑπτὰ δοκοὺς τετραγώνους ἐκ σκληρῶν λίθων, ὧν τινες ἢ ὅλαι μετεφέρθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν κλίμακα τοῦ δημοτικοῦ ναοῦ ὁ Εὐαγγελισμός.

Ἐπὶ τῆς ἐνετοκρατίας τὰ κατωτέρω δύο χωρίσματα μετεχειρίσθησαν ὡς δεξαμενὰς χειμερινῶν ὑδάτων.

Πλησίον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τῶν ἀρρένων (ἤδη τοῦ δημαρχείου), τὸ ὁποῖον εἶναι κτισμένον ἐπὶ τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου, δεξιὰ τῷ ἀνιόντι ὑπάρχει βράχος πελεκητὸς καὶ σπήλαια καλῶς λελαξευμένα, ἤδη δὲ κατακεχωσμένα· τὰ σπήλαια ταῦτα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τάφοι τῶν Ἰουλιητῶν.

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εὑρέθη τεμάχιον λίθου φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΙΣΤΩΝ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἴσως λείπουσι τὰ ἀρχικὰ γράμματα ΑΡ=ΑΡΙΣΤΩΝ.

Ἐν τῷ δημαρχείῳ ὑπάρχει ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον, ἐν ᾧ παρίσταται γυνή, εἰς ἣν παιδίσκη προσφέρει τι, ἔχον τὴν ἐπιγραφήν.

« *Χαρίτιον Σωτηρίωνος*
καὶ Τρυφερίου θυγάτηρ ἡρωΐς ».

Ὑδραγωγείων ἀρχαίων μέρη σῴζονται μέχρι σήμερον. Ἓν τούτων ἄρχεται ἀπὸ τῆς πηγῆς, *Κουρέντη* καλουμένης σήμερον. Ἕτερον καταλήγει ὅπου ὁ *Ροκομένος* σήμερον παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως.

Ἴσως ὁ Ροκομένος εἶναι ἡ ἀρχαία Κρήνη *Ἰουλίς*. Εἶχον δὲ ἐντὸς τῆς πόλεως οἱ ἀρχαῖοι πολλὰς δεξαμενὰς χειμερινῶν ὑδάτων, καλῶς λελαξευμένας ἐντὸς στερεῶν βράχων.

ε') Κολοσσιαῖος λέων.

§ 349. Ὁ κολοσσὸς οὗτος τῆς Κέω εἶναι ἐπιφανέστατον ὑπόδειγμα τῆς λεοντείας μορφῆς.

Δύναται νὰ ὑποληφθῇ οὗτος ὡς τὸ ἀρχαιότατον σῳζόμενον μνημεῖον τῶν ἐν Κέῳ ἐγκαταστάσεων Ἰώνων, οὐχὶ ὡς ἐξ ἰδιοτροπίας τινὸς ἐπὶ πέτρας γεγλυμμένον, ἀλλὰ πιθανώτατα ὡς ἀνάθημα ἱδρυμένον

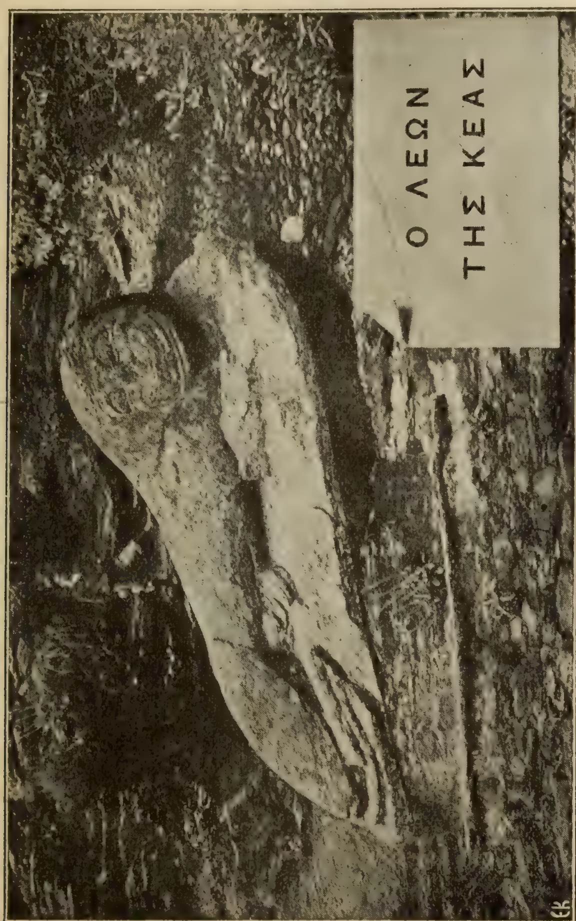
τῷ Ἀρισταίῳ ἕνεκα τῶν εὐεργετημάτων αὐτοῦ [1]. Λελαξευμένος μετὰ τοῦ βάθρου αὐτοῦ ἐπὶ ὀγκώδους τεμαχίου σχιστολίθου θεωρεῖται μνημνεῖον τῆς γλυπτικῆς σπουδαιότατον.

Αἱ διαστάσεις τοῦ ζῴου εἰσὶ μῆκος μέγιστον 6 μέτρων, πλάτος μέγιστον 2,70, περιφέρεια τῆς κεφαλῆς 3,70, μῆκος τοῦ στόματος 1,00, τῶν ὀφθαλμῶν 0,37 καὶ ὕψος αὐτῶν 0,17. Κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, τοὺς ἐμπροσθίους πόδας προτεταμένους, τοὺς δὲ ὀπισθίους κεκαμμένους κατὰ τὸ γόνυ καὶ παρ' αὐτοὺς τὴν οὐρὰν ἔχων στρέφει τὴν κεφαλὴν ὀρθίαν πρὸς τὴν ἀντίθετον ὁδὸν ὡς φύλαξ παρατηρῶν τοὺς παρερχομένους καὶ ὅμως οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ οὔτε τὸ κλειστὸν στόμα ἐμφαίνουσί τι τὸ ἀπειλητικόν, ἡ ὅλη δὲ στάσις αὐτοῦ εἶναι στάσις ζῴου ἠρέμου καὶ ἀναπαυομένου. Ἄλλοι ἐν τῇ ὑψώσει τοῦ αὐχένος, τῇ ἐκφράσει τοῦ προσώπου ἐν γένει, βλέπουσιν ἀνήσυχόν τι καὶ ἀπειλητικόν. Ἐκ φαιοῦ γρανίτου φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἐπὶ βάθρου κτιστοῦ καὶ κατωλίσθησεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς θέσεώς του. Κεῖται εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς σημερινῆς Κέας κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, ὡς προείρηται, καὶ ἐρειδόμενος ἐπὶ βάθρου ἐλλειψοειδοῦς συμπεφυκότος τῷ μονολίθῳ, ἐφ' οὗ εἶναι γεγλυμμένος, περιφερείας 15 μέτρων καὶ 50 ἑκατοστῶν κεκλιμένου ἤδη κατὰ τὴν φορὰν τῆς κλίσεως τοῦ λόφου (Α. Μηλιαράκη Ὑπ. Περιγ. σελ. 249). Λέγουσιν οἱ ἀρχαιολογοῦντες ὅτι εἶναι ἀρχαιότερος τῶν λεόντων τῆς πύλης τῶν Μυκηνῶν. Αἱ περὶ αὐτοῦ γνῶμαι διαφέρουσιν. «Ἴσως ἐκόσμει, λέγει ὁ Μπέν, τὸ ἓν ἄκρον Πελασγικοῦ σταδίου». Ἄλλοι ὅτι ἐκ τῶν καθισμάτων τῶν λελαξευμένων ἐπὶ παρακειμένου βράχου ἡ τοποθεσία ἐκείνη, ἐφ' ἧς ὁ λέων, εἶναι στάδιον, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποίου ἐτέθη ὁ λέων. Ὁ Α. Μηλιαράκης, ὅτι ἴσως εἶναι μνημεῖον ἔργου ἡρωϊκοῦ τῶν Κείων πεσόντων ἔν τινι μάχῃ. Ἡμεῖς, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴπομεν, φρονοῦμεν ὅτι σχετίζεται πρὸς τὸν περὶ Νυμφῶν καὶ λέοντος μῦθον.

Διηγήθη ἡμῖν ὁ Ζαχαρίας Εὐστρατίου ἱερεὺς ὅτι ἐν ἔτει 1853 μεταβὰς εἰς Ἄνδρον πρὸς χειροτονίαν ἠρωτήθη παρὰ τοῦ τότε ἀρχιερέως Προκοπίου, ἂν πλησίον τῆς πόλεως Κέω ὑπάρχῃ λελαξευμένος λέων καὶ ἂν ἐγνώριζε διατί ἐλαξεύθη. Ἀπεκρίνατο ὅτι λέων ὑπάρχει, ἀλλὰ διατί ἐλαξεύθη δὲν ἐγίνωσκε, διότι δὲν ηὗρέ τι γεγραμμένον περὶ αὐτοῦ. Ἠρώτησε καὶ πάλιν ὁ ἀρχιερεύς, ἂν ἄνω τοῦ λέοντος ὑπάρχουσι βράχοι ἀπότομοι. Ὑπάρχουσιν, εἶπε. Τότε προσέθεσεν· εἰς

[1] Pridich.

Γερμανὸς ἀρχαιολόγος ἀναφέρει ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἰουλίδος, ἐπειδὴ ἀπέθνησκον αἱ γυναῖκες των ἀπὸ τὰς κατοικούσας εἰς τοὺς βράχους Νεράϊδας, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν καὶ νὰ κτίσωσιν ἄλλην εἰς ἄλλο μέρος, ἵνα μὴ θεωρῶσι τοὺς βράχους τούτους.

Ο ΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΕΑΣ

Ἀλλὰ φρόνιμός τις ἱερεὺς τοῦ Διὸς ἀνέστειλε τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως ὑποσχεθεὶς ὅτι θέλει ἐξευμενίσει τὸν Δία διὰ προσευχῶν καὶ θυσιῶν. Ὁ Ζεὺς ἐπικαμφθεὶς ἀπέστειλε λέοντα, ἀπεδίωξε τὰς Νεράϊδας καὶ οὕτω δὲν ἐγκατελείφθη ἡ πόλις. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν, ἐλάξευσαν τὸν λέοντα. Ἡ διήγησις αὕτη ἐμφαίνει συμβιβασμόν τινα

τῆς ἀρχαίας περὶ Νυμφῶν καὶ λέοντος παραδόσεως[1] πρὸς τὴν σημερινὴν περὶ Νεραΐδων δοξασίαν. Ἀξίαν ἔχει ἡ διήγησις αὕτη, ἂν ἐλήφθη ἐξ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ τῆς Κέω ὡς παράδοσις τοπικὴ ἐξαλλοιωθεῖσα, οὐχὶ δὲ καὶ ἂν εἶναι συμπέρασμα Γερμανοῦ, θέλοντος νὰ δώσῃ ἐξήγησίν τινα τῆς ὑπάρξεως τοῦ μνημείου. Ἤδη ἀναπαύεται ὑπὸ τὴν σκιὰν δύο ἐλαιῶν.

§ 350. Πλεῖσται οἰκίαι εἰς τὸ Κατοχώριον τῆς σημερινῆς πόλεως καὶ πάντες οἱ ναοὶ ἔχουσιν ἐντετειχισμένους ἀρχαίους λίθους μὲ ἐπιγραφάς.

1) Μεταξὺ τῆς ὁδοῦ Κορησσίας καὶ τοῦ μοναστηρίου τῆς Δάφνης εἰς θέσιν Τζουκαλαριὸ ὑπάρχει τεῖχος μετὰ οἰκοδομῆς ἀρχαίας. Ἐκεῖ εὑρέθη ἠκρωτηριασμένον ἄγαλμα εὐσάρκου γυναικὸς ἐκ λίθου τῆς Πάρου, πιθανῶς τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον μετέφερεν ὁ Ἰάκωβος Πάγκαλος εἰς τὰ ἐν Κώμῃ κτήματά του. Εἶναι ὁλόγυμνον καὶ ἡ ὀπισθία τοῦ ἀγάλματος ἐπιφάνεια ἀπρόσβλητος. Σῴζεται ἀκόμη.

2) Εἰς *Μεροβίγλη* ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς μεγάλης καὶ ἐν αὐτῇ διάφορα πήλινα ἀγγεῖα μὲ πολυειδῆ χρώματα ἐζωγραφισμένα καὶ ἀγαλμάτια πήλινα αἰγυπτιακοῦ τύπου καὶ τέχνης καλῆς.

3) Εἰς *Πέρα Μύλους* ἱερὸν τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων κτισμένον ἐπὶ ἀρχαίου ἱεροῦ.

4) Εἰς *ἅγιον Ἀρτέμιον*, ὅπου καὶ ναὸς ὁμώνυμος, πλησίον τοῦ ἱεροῦ ὑπῆρχον θύραι ἄγουσαι ἐντὸς ἀρχαίων σπηλαίων. Ἐκεῖ ἔφερον αἱ γυναῖκες τὰ πάσχοντα παιδία ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ νὰ τὰ θεραπεύσωσιν. Ἀρχιερεύς τις διέταξε καὶ κατέχωσαν τὰ σπήλαια, ἀλλ᾽ αἱ γυναῖκες ἐξακολουθοῦσι φέρουσαι τὰ παιδία εἰς τὸ ἱερόν.

5) Εἰς *Τσῆποι* σπήλαιον διπλοῦν χειροποίητον.

6) Εἰς *Σκλαβονικόλα* ἐρείπια καὶ τείχη ἀρχαίου πύργου, ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ κρυπτὴ ὁδός.

Εἰς *Νοτινὴ τῆς Δάφνης* ἢ *Ἑλληνικὰ Σταυλιὰ* ὑπάρχει οἰκοδόμημα ἡμιηρειπιωμένον ἔχον μῆκος 40 βημάτων καὶ διαιρεῖται εἰς 4 τετραγωνικὰ χωρίσματα. Ἕκαστον αὐτῶν ἔχει μίαν θύραν πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἡ ὀροφὴ ἑκάστου εἶναι σκεπασμένη δι᾽ ἑνὸς μεγάλου λίθου. Οἱ τοῖχοι εἶναι κτισμένοι μὲ μεγάλους ἀκατεργάστους λίθους. Ἔχει τι τὸ Κυκλώπειον· ἡ θέσις εἶναι ἀκαλλιέργητος καὶ βραχώδης. Κατωτέρω τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἐπὶ βράχου ὑπάρχει ἀρχαία ἐπιγραφή.

7) Εἰς *Ρούκουναν* ἐπὶ τῶν ἐκεῖ ἐπιπέδων τριῶν λόφων ἐρείπια

[1] Ἀνωτέρω § 12.

ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ πύργου καὶ δεξαμενὴ χειμερινῶν ὑδάτων.

8) Εἰς *Κόκκινο Κελὶ* ἢ *ἅγιον Τρύφωνα* βράχος λελατομημένος καὶ χειροποιητὸν σπήλαιον ἀρχαῖον καὶ δεξαμενὴ καὶ ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων καὶ μεγάλης οἰκοδομῆς, ἐφ' ἧς ἐκτίσθη ἱερὸν τοῦ Προδρόμου.

9) Εἰς *Φωτημάρι* ἐρείπια πολλῶν ἀρχαίων οἰκημάτων.

10) Εἰς θέσιν *Λάρνα* ἐρείπια χωρίου.

Εἰς θέσιν *Καμπιὰ* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου, ἀρχαίας οἰκοδομῆς λόγου ἀξίας καὶ ἐλαιοτριβείου.

11) Εἰς *Δοσονάρι* ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καὶ ἴχνη χωρίου ἐρειπιωμένα ἑνετικῆς ἐποχῆς οἰκοδομήματα.

12) Εἰς *Κοκκουβαγιὰν* ἐρείπια καὶ τείχη ἀρχαίας μεγάλης οἰκοδομῆς καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκτίσθη ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

13) Εἰς *Κελιὰ τοῦ Καστριοῦ* ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ ὀπὴ ὀρυχείου καὶ πλησίον ἐκεῖ ἴχνη χωρίου, καλουμένου σήμερον *Μεγάλο χωριό,* καὶ ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καὶ οἰκημάτων.

14) Εἰς *Στραποῦντον* ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς κτισμένης διὰ μεγάλων τιτανολίθων.

15) Εἰς *Ἀπεζεύτραν* ἐρείπια οἰκοδομῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

16) Εἰς *Καστρί,* ὅπου καὶ τὸ μοναστήριον τῆς Παναγίας τῆς Καστριανῆς ἐρείπια οἰκιῶν καὶ δεξαμενὴ χειμερινῶν ὑδάτων καὶ τάφοι.

17) Εἰς *Τρυποσπηλιὲς* τοῦ *Καλάμου*, ὅπου καὶ ἡ πηγὴ τοῦ Μαρτίνου, ὀρυχεῖα ἀρχαῖα.

18) Εἰς *Μαρμαρόμανδραν* παρὰ τὴν ὁδὸν τοῦ ἀκρωτηρίου *Σιδέρου* ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς κτισμένης διὰ τιτανολίθων σχήματος στρογγύλου.

19) Εἰς *Σπαθὶ* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ σημεῖα νεκροταφείου.

20) Εἰς *Βορνὴν Σπαθιοῦ* ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Καληδονύχι* ὀρυχεῖον καὶ ἐρείπια ἀρχαίας μεγάλης οἰκοδομῆς διὰ μεγάλων τιτανολίθων κτισμένης.

21) Εἰς *Βιαταλὰ* ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς σχήματος στρογγύλου καὶ πύργος στρογγύλος μὲ τοῖχον οἱονεὶ Κυκλώπειον.

22) Εἰς *Προφήτην Ἠλίαν* εὑρέθησαν ἐπιγραφαὶ δημοσιευθεῖσαι.

23) Εἰς *Ἔξινες* ἀρχαιότατον οἴκημα, καλῶς διατηρούμενον, διὰ μεγάλων λίθων κτισμένον, ἡ ὀροφὴ σκεπασμένη διὰ μεγάλων λιθίνων δοκῶν Κυκλωπείου δυνάμεως καὶ πλησίον δεξαμενὴ χειμερινῶν ὑδάτων.

24) Εἰς *Καστανιὲς* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου, λίθοι λευκοὶ τῆς Πάρου καὶ κοσμήματα ἀρχαίου ἱεροῦ.

25) Εἰς *Βελάδον* περιτείχισμα ἀγροῦ ἀρχαῖον διὰ μεγάλων λίθων.

26) Εἰς *Χωματὰν τοῦ Ὀρκοῦ* δύο ὀπαὶ ὀρυχείων σιδήρου καὶ κατωτέρω ἐντὸς ἀλωνίστρας ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς καὶ ἐλαιοτριβεῖον. Εἰς Ὁρκὸν ἐπίσης ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ φρέαρ ποσίμου ὕδατος καὶ δεξαμεναὶ χειμερινῶν ὑδάτων, καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἐρείπια καμίνων, ὅπου ἐκαμίνευον πήλινα ἀγγεῖα χρωματισμένα καὶ ἐζωγραφισμένα, ὡς τὰ ἐκεῖ θραύματα δεικνύουσιν.

27) Εἰς *Κακομισονῆσι* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου.

28) Εἰς *Χαλαστὴν Ἐκκλησίαν* ἐρείπια ἀρχαίας οἰκοδομῆς καὶ μάρμαρα εἰργασμένα ἀνήκοντα εἰς ἀρχαῖον ἱερόν.

29) Εἰς *Ψαθὶ* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ ἐλαιοτριβεῖον.

30) Εἰς *Ἀστρὰ* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου ἐπὶ λόφου καταφύτου ὑπὸ δρυῶν.

31) Εἰς *μικρὰ Ἑλληνικὰ* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ κεράμων πληθύς. Ἐρείπια ὑπὸ γῆν καὶ ναοῦ προαύλια τοῦ Ἰκμαίου Διός, ἐξ οὗ μετέφερον ὅλα τὰ μάρμαρα εἰς χριστιανικοὺς ναούς.

32) Εἰς *Ἑλληνικὰ* ἐρείπια ἀρχαίου μεγάλου χωρίου μὲ μεγάλας οἰκοδομὰς καλῆς τέχνης καὶ ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων.

33) Εἰς *Καμπούρη* ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ πύργου καὶ δύο ἐλαιοτριβείων ἀρχαίας ἐποχῆς.

34) Εἰς *Ἅγιον Σέρην*, ἐπὶ ὅλων τῶν ἐκεῖ λόφων ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων, πύργων, ἐλαιοτριβείων.

35) Εἰς *Ἅγιον Φίλιππον ἢ Στρίγκου* ἐρείπια ἀρχαίου μελισσοτροφείου, ἤτοι κυψέλαι τετράγωνοι καλῶς κτισμέναι.

36) Εἰς *Λουτριανὴν* ἐρείπια ἀρχαίων πύργων καὶ μεγάλων οἰκοδομῶν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, καλουμένης *Ἑλληνικόν*, ἐρειπιωμένον ἀρχαῖον οἰκοδόμημα σκεπασμένον διὰ πελωρίων σχιστολίθων, περίεργον καὶ λόγου ἄξιον.

37) Εἰς *Βουνὸν* ἐρείπια ἀρχαίου ἐλαιοτριβείου καὶ οἰκημάτων εὐτελῶν.

38) Εἰς *Καλογεράδον*, ὅπου ναὸς τῆς Παναγίας, θραύσματα εἰργασμένων λίθων λευκῶν καὶ ἀναγλύφων ἀνηκόντων εἰς ἀρχαῖον ἱερόν, ὅπου ἐπίσης ναὸς τοῦ ἁγίου Σώζοντος, ἤτοι ἀρχαῖον ἱερὸν καὶ ἐκεῖ εὑρέθη ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ εἰς Ἀθηνᾶν.

39) Εἰς *Πηγαδιανὴν* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου καὶ πηγαὶ ἄφθονοι ὑδάτων.

40) Εἰς *Γερο-Γεώργην*, ὅπου μικρὸν ἱερὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου κτισμένον μὲ πολλοὺς λευκοὺς λίθους ἀρχαίου ἱεροῦ.

41) Εἰς *Ἐπισκοπὴν* εἰς τὰ ἐρείπια τῶν δωματίων τῆς μονῆς ὑπάρχουσι πολλὰ τεμάχια λίθων λευκῶν καὶ στήλη ἐκ λευκοῦ λίθου, ἐφ' ἧς εἰσὶν ἐγκεχαραγμένα τὰ ὀνόματα πεντακοσίων περίπου ἀνδρῶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς μονῆς τάφοι θολωτοί, κτισμένοι διὰ κεράμων. Οὐχὶ μακρὰν τῆς μονῆς εἰς θέσιν *Σωτείρα* ὑπόγειον οἰκοδόμημα μὲ χωρίσματα ἔσωθεν.

42) Εἰς *Τρία Μαδερικὰ* ἐπὶ τοῦ λόφου ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου.

43) Εἰς *Παντέχα* ἐρείπια ἀρχαίου χωρίου, ὅπου εὑρέθη ἐν ἔτει 1827 ἄγαλμα, σταλὲν εἰς Αἴγιναν ἐν τῇ ἐθνικῇ συλλογῇ, καὶ βάθρον μὲ ἐπιγραφὴν δημοσιευθεῖσαν καὶ κιονόκρανα.

44) Εἰς *Κρομμύδι*, ὅπου ἱερὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὑπάρχουσι δύο μέτριοι κίονες Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ σῶοι ἰσοϋψεῖς, πολλοὶ λευκοὶ λίθοι καὶ κοσμήματα ἀρχαίου ἱεροῦ.

ς΄) Σκοπιαί.

§ 351. Ἐπὶ τῶν παραλίων ὅλης τῆς νήσου ἐπὶ τῶν λόφων τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων ὅρμων, πλησίον τῶν εἰσόδων αὐτῶν, ὑπάρχουσιν ἐρείπια μικρῶν οἰκοδομῶν σχήματος στρογγύλου μὲ μίαν θύραν. Ἡ περίμετρος αὐτῶν ἀπὸ 40—80 ποδῶν. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ νῆσος ὑφίστατο συνεχῶς πειρατικὰς ἐπιδρομάς. Διὰ τοῦτο εἶχεν ὀργανωθῆ σύστημα πύργων ἢ σκοπιῶν περὶ τὴν νῆσον, εἰς ἃς ἐτίθεντο σκοποί, ἐπιβλέποντες ἀγρύπνως τὴν προσέγγισιν ἢ προσόρμισιν πειρατικῶν πλοίων.

§ 352. Τοιαύτη ἡ σημερινὴ Κέα καὶ τοιαύτη ἡ ἀρχαία ἐν τοῖς ἐρειπίοις διαφαινομένη. Ἐάν τις διὰ τῆς φαντασίας ἀνεγείρῃ τὰς τέσσαρας πόλεις, τὰ οἰκοδομήματα τῶν ἐρειπιωμένων χωρίων, τὰ καλλιμάρμαρα ἱερά, τοὺς πύργους, τὰς ὁδοὺς καὶ εἴ τι ἄλλο, ἀπορεῖ καὶ θαυμάζει, πῶς τοσοῦτον μικρὰ νῆσος ἐνεῖχε τοιαύτην ἀκμήν, περιελάμβανε τοσοῦτον πληθυσμὸν καὶ τοσοῦτον πλοῦτον. Παραβάλλων τις τὴν ἀρχαίαν Κέω πρὸς τὴν σημερινὴν καὶ εὑρίσκων αὐτὴν ὑποστᾶσαν διὰ τῶν αἰώνων πάσας τὰς προσβολὰς καὶ ἐναντιότητας τῶν ἀντιξόων περιστάσεων καὶ τῆς παλιντρόπου τύχης, ἀπολέσασαν τὰ πάντα καὶ στερηθεῖσαν παντὸς τίτλου ἐπισημότητος, ἐντελῶς ἀγνώριστον ἄκων ἀναφωνεῖ: Sic transit gloria mundi!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ[1]

ΕΓΓΡΑΦΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ

α') Διοικητικὰ καὶ φορολογικά.

§ 353. 1770. Λογαριασμὸς τοῦ μουστ:μπέϊ διὰ ὅσα ἔλαβε ἀπὸ τὴν δεκατίαν εἰς τὸ αὐτὸς ἔτος καθὼς εἶχαν φανερώσουν ἀπὸ τὰ τευτέρια οἱ γραμματικοί· νικολάκης ρώτας εἰς τὴν δεκατίαν, καὶ βαρθολομαῖος εἰς τὸ κεφαλοχάρατσον, καὶ σιὸρ νικολέτος Κουμπαροῦτσος εἰς τὸ διλαέτι χάρτζη.

1082	: κοιλὰ κριθὰρ	γρ.	1082
29	: ἕτερον ὁ ποῦ ἐπῆρεν ὁ λινάρδος διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἀγὰ	»	29
164 1/2	κοιλὰ ἄρακα	»	164.20
67 1/2	κοιλὰ σιτάρι πρὸς 60 παραδ. τὸ κοιλὸ . . .	»	102.20
4 1/2	κοιλὰ μιγάδι	»	5.20
	ἀπὸ κουμέρκι καὶ ρεζίμετα	»	110.20
	τζερεμέδες	»	66
	διὰ 2: κοιλὰ σιτάρι τοῦ λινάρδου	»	3
	ἀπὸ δέκατον μεταξίου ὀκαδ. 14 πρὸς 8 1/4 .	»	114
	ἀπὸ κεφαλοχάρατσα ἔλαβε ἀπὸ τὸν βαρθολολομαίου	»	1874.20
	ἀπὸ σιὸρ νικολέτον Κουμπαρούτζου	»	1500
			5050.20

[1] *Σημ. Ἐκδ.* Ὡς ἐν τῷ προλόγῳ του ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει, συνέλεξε μετ' ἐπιμελείας ἐν Κέᾳ πολλὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα, ἀναγόμενα ἰδίως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐπ' αὐτῶν ἐστηρίχθη ἐν πολλοῖς ἐξιστορῶν τὰ τῆς νήσου κατὰ τὴν μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν ἱστορικὴν ταύτην περίοδον. Τινὰ τῶν πολυτίμων τούτων μνημείων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Κοινοτικῆς Καντζελαρίας, ἀφορῶντα τὸν ἰδιωτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν δημόσιον βίον τῶν Κείων καὶ τὰς παντὸς εἴδους σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπέναντι τοῦ κυριάρχου κατακτητοῦ, κρίνομεν χρήσιμον νὰ περιλάβωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν ἐν παραρτήματι. Διότι πλὴν τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ καθ' ἑαυτὰ προκαλοῦσι, διαφωτίζουσι καὶ συμπληροῦσι συγχρόνως τὴν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γενομένην ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἀνάγονται.

1776 :	ἔλαβεν ὁ σκαναβίς	γρ.	5000
1776 :	ὁ καρβόγλους μὲ τὴν γραφή του	»	150
1776 :	ὁ σιὸρ τζώρτζης πάγκαλλος	»	303.15
1776 :	ὁ σιὸρ ζέπος πάγκαλλος διὰ ἔξοδα ὁποῦ εἶχε κάμει ὁ πατήρ του εἰς τὴν δεκατίαν	»	56.20
1777 :	ὁ γιαννάκης ζάνε παγκάλλου	»	65
1778 :	οἱ σεράφηδες ἀπὸ λινάρδο καὶ ρεφενδάρον καὶ νικολάκη ρεβελάκη ἔλαβαν καὶ ἔγιναν σούλφη καθὼς φανερώνει ἡ προσταγὴ τοῦ μαυρογένη . .	»	3000
1779 :	ἔλαβαν πάλοι εἰς δρηγιὸ καὶ ἔδωσαν ἐξώφλησι τελείαν οἱ ἄνθρωποι τῶν σεράφηδων κατὰ τὴν κρίσιν ὁποῦ ἔγινε εἰς τοῦ σερασκὲρ Ἰσμαὴλ ἀγά, παρὼν καὶ τοῦ μαυρογένη. καὶ κατὰ τῆς ναξίας, καὶ κουσεῒν ἀγὰ κριτικοῦ βοεβόδα ναξίας . . .	»	1000
			14625.23

1799. νοεμβρίου 12.

κατὰ τὴν κοινὴν ἡμῶν πατέντα ὁποῦ ἐδώσαμεν σήμερον ὅλοι κοινῶς ἱερεῖς καὶ προεστοὶ καὶ ὁ κοινὸς λαὸς διὰ νὰ πητηρδίσει τὸ νησί μας διὰ λογαριασμόν του ὁ σιὸρ λογοθέτης πάγκαλλος. ὑποσχέθη ἔμπροσθεν εἰς ὅλον τὸ κοινὸν ὁ αὐτάδελφός του σιὸρ ποθητὸς ἐπειδὴ καὶ λείπει εἰς βασιλεύουσαν ὁ σιὸρ λογοθέτις διὰ νὰ ἀκολουθῖ ἡ ὄπισθεν συμφωνία εἰς τὰ ὅσα ἐχαρίσθησαν ἀπὸ κεφαλοχάρατσα καὶ μετρητήκια τοῦ κριθαρίου, νὰ εἶναι καὶ εἰς ἐτοῦτο τὸ ἔτος χαρισμένα εἰς τὸ κοινὸν ἀπὸ τὸν σιὸρ λογοθέτη καὶ νὰ τιποθῆ εἰς τὸν κόδικα διὰ νὰ ἔχει τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχῦν πάντοτε εἰς ὅλην τὴν ζωὴν τούτου τοῦ κοινοῦ καὶ εἰς πίστοσιν ἐβεβαιόθη παρὰ τοῦ σιὸρ ποθητοῦ παγκάλλου ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ αὐταδέλφου του σιὸρ λογοθέτη.

ποθητὸς πάγκαλλος ὑπόσχομαι ὡς ἄνωθεν
δημητράκις ρώτας μάρτυς
χαρτοφύλαξ μαρτυρῶ.

μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἀπτουλὰχ τζαοῦση ἐλάβαμεν ἔνδοξον προσταγήν της διὰ τῆς ὁποίας οἴδαμεν καὶ κατάστιχον βουλομένον παρὰ τῆς ἐνδοξότητός της, καὶ τὴν ἀναλογίαν ἑκάστου νησίου διὰ ὅσα προσταζόμεθα νὰ δώσομεν διὰ ἔξοδα τῶν καϊκίων ὁποῦ ἔκαμε χρείαν νὰ συνακολουθήσουν κατὰ τῶν θεοστυγῶν φραντζέζων πόλεμον ἡ ποσώτης ὅμως ὁποῦ ἐδιωρείσθη εἰς τὸ ἴδικόν μας νησὶ εἶνε παντι ἀνάρμοστος καὶ ἀνιπόφερτος κατὰ ἀναλογίαν τῶν ἄλλων νησίων. ἐπειδὴ

καὶ εἶνε γνωστὸν εἰς τὴν ἐνδοξότητά της τὸ βαρύτατον χρέος ὁποῦ ἔχει τὸ κοινόν μας, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν ἐνδοξότητά της νὰ γένη ἡ διόρθωσις διὰ τὴν ἀπαιτουμένην ποσώτητα τῶν ὀκτὼ χιλιάδων, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐδικόν μας νησὶ εἶναι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς Αἴγηνας καὶ σκύρου. καὶ συναριθμούμεθα μαζῆ μὲ αὐτὰ τὰ νησία, καὶ εἰς τοὺς χανέδες ὅμοιοι καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν. καὶ οὕτως λοιπὸν ἡ ἐνδοξότητά της ὡς κοινὸς ὑπερασπίστης καὶ δικαιότατος αὐθέντης νὰ κάμη ἔλεος εἰς ἐτοῦτο τὸ διστηχισμένον νησί. νὰ συγκατευάση τὴν ποσώτητα κατὰ τὸ χάλι τοῦ τόπου. καὶ οὕτως θέλει ἔξη μεγάλον τὸν μισθὸν παρὰ θεοῦ καὶ ἡμᾶς δοατζήδες καὶ νὰ ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ εὑρεθοῦμεν πρόθυμοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑψηλὶς προσταγῆς τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου καπουδὰν Πασὰ ἐφένδη μας, καὶ ταῦτα μὲν εἰς εἴδησίν της τὰ δὲ ἔτη τῆς ἡμετέρας ἐνδοξότητος εἴησαν θεόθεν πλεῖστα καὶ πανευδαίμονα.

1799 γεναρίου 22

τῆς ἐνδοξότητός της

οἱ ταπεινοὶ δοῦλοι της
καὶ εἰς τὰς προσταγὰς
πρόθυμος

Γιουζέπος νικολοῦ πάγκαλλη
Ιω. Ρεβελάκης καντζηλιέρης
τζουανέτος πάγκαλλος
μιχαῆλ πάγκαλλος

§ 354. τιμιώτατοι προεστῶτες καὶ ἐπίτροποι τῆς νήσου τζίας, αἰγίνης, κούλουρης, πόρου, θερμίων καὶ σέρφου· ἡμετεροι προσφιλέστατοι· εἴητε ἡμῖν ὑγιαίνοντες ἐν εὐημερία. προλαβόντες σᾶς ἐδηλοποιήσαμεν διὰ γραμμάτων μας ὅτι ἀμετάτρεπτος προσταγὴ εἶναι τοῦ ὑψηλοτάτου καπουδὰν Πασᾶ ἐφένδη μας δι' ὑψηλοῦ πουγιουρδίου τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, τὸ νὰ δώση ἕκαστος ἡ νῆσος σας διὰ τὰ ἔξοδα καὶ μηνιαῖα τῶν καϊκίων ὁποῦ συνακολουθοῦν εἰς τὸν βασιλικὸν ἀκαταμάχητον δονανμᾶ τὴν ποσώτητα ἐκείνην ὁποῦ διὰ καταστίχων ἐπίσης σᾶς ἐσυμειώσαμεν. καὶ ἐνῶ ἦτον ἑπόμενον τοῦ χρέους σας καθὸ πιστοὶ ραγιάδες ἀμέσως καὶ νὰ δείξετε πραγματικῶς τὴν προθυμίαν σας στέλλουσα δηλαδὴ ἕκαστος ἡ νῆσος σας τὰ ζητηθέντα ἄσπρα ἐδῷ εἰς τὸν ὑψηλὸν διβὰν χανὲ μὲ τὸ νὰ μὴν ἐφάνη ὅμως ἄχρι τῆς παρούσης νὰ ἔλθη οὐδεὶς πρὸς ἡμᾶς ἐκ μέρουσας ἔκαμε χρεία νὰ σταλθῇ καὶ πάλιν μουπασίρης μὲ ὑψηλὸν πουγιουρδὶ τοῦ πολυχρονίου καπουδὰν Πασᾶ ἐφένδη μας, διὰ νὰ σᾶς βιάζη εἰς τὸ καθήκον. ὅθεν ἀμέσως ὁποῦ φθάση αὐτόσε

καὶ πληροφορηθῆτε ἀκριβέστερον τὴν ἀπαιτουμένην ποσώτητα ἀφ' ἕνα ἕκαστον τῶν τόπων σας, καὶ τὸ ἀνυπέρθετον τῆς πληρωμῆς. νὰ φροντίσετε ἐν τάχει τὴν ἀποστολήν της διὰ νὰ μὴν ὑποπέσητε εἰς τὴν δικαίαν ἀγανάκτηση τοῦ ὑψηλοτάτου καπουδὰν Πασᾶ ἐφένδη μας· εἰς καιρὸν ὁποῦ φερόμενοι πρόθυμοι θέλετε ἔχει πλεῖονα τὴν διαφέντευση τῆς ὑψηλότητός του καθ' ὅλας τὰς προσηκούσας ἀνάγκας καὶ ὑποθέσεις σας. εἰς δὲ τὸν παρόντα τζαβούσην μουπασίρην θέλετε δωσει διὰ χισμέτι ἕκαστος ὁ τόπος σας τὴν ποσώτητα ἐκείνην ὅπου ἐν καταστίχω σᾶς σημειοῦμεν. τὴν ὁποῖαν ὕστερον θέλομεν ἐκπέσει ἐκ τῆς ἀπαιτουμένης ποσώτητος ὁποῦ ἔχετε νὰ πληρῶσετε καθ' ὃν τρόπον σᾶς ἐγράψαμεν καὶ προλαβόντως καὶ ὑγιαίνοιτε.

1799· φεβρουαρίου: 6: ἀπὸ

ἀλέξανδρος σούτζος διβὰν χανὲ

προσέχετε καλῶς εἰς τὴν ἄμεσον ἐκτέλεση καὶ αὐτῆς τῆς προσταγῆς διὰ νὰ μὴν ὑποπέσητε ὃ μὴ γένοιτο εἰς παιδείαν.

§ 355. Γαζῆ χουσεῒν πασᾶς ἐλέω Θεοῦ βεζύρης καὶ καπουδὰν πασᾶς.

προεστῶτες καὶ ἐπίτροποι τῶν νησίων, *Τζίας*, Θερμίων, σέρφου, αἰγίνης, κούλουρης καὶ πόρου. ἔστω πρὸς εἴδησίν σας ὅτι τὰ ἔξοδα καὶ μηνιαῖα τῶν καΐκίων ὁποῦ τώρα εἰς τὸν κατὰ φραντζέζων πόλεμον συνακολουθοῦν μὲ τὸν βασιλικὸν ἀκαταμάχητον δονανμᾶ, ἐξελθόντα πρὸ καιροῦ εἰς τὴν ἄσπρην θάλασσαν ἔκαμε χρειὰ νὰ γίνη τεδαρούκη μία ἀρκετὴ ποσώτης, καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα διάφορα μέρη καὶ αὐτόθεν ἀπὸ τοὺς τόπους σας, καὶ ἐπὶ τοῦτο διωρίσθη ἀναλόγως ἕκαστος διὰ γραμμάτων, καὶ καταστίχων ὑπογεγραμμένων τοῦ ἡμετέρου πιστοῦ τερζινμάνπεη σᾶς ἐστάλη, καὶ σᾶς ἐπροστάχθη. ἀλλ' ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε ἀργοπόρησε τὸ πρᾶγμα εἰς καιρὸν ὁποῦ γνορίζωντες τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἄφευκτον τῆς παρούσης βασιλικῆς ὑποθέσεως ἔπρεπε νὰ προθυμοποιηθῆτε τὴν ἐκτέλεσίν της μίαν ὥραν προτήτερον. Ἰδοῦ ὁποῦ καὶ πάλιν σᾶς προστάζωμεν ἅμα ὁποῦ λάβεται τὸ παρόν μας ὑψηλὸν πουγιουρδὴ καὶ σᾶς γίνη γνωστὸν ὅτι ἀμέσως καὶ ὅσον τάχος ἀπαιτεῖται ἡ ἐκτέλεσις ταύτης. νὰ φροντήσεται ἐξ ἀποφάσεως εἰς τὸ νὰ ἐξαποστείλλετε εἰς τὸν ὑψηλὸν διβὰν χανὲ τὴν ἀνάλογον ποσώτητα ἑνὸς ἑκάστου τόπου σας. δηλ. ἡ μὲν τζία νὰ δώση γρόσια πέντε χιλιάδες. τὰ θερμία δυὸ χιλιάδας, ἡ σέρφος χίλια ὀκτακόσια ἡ αἴγινα δυὸ χιλιάδας, ἡ κούλουρη χίλια. ὁ δὲ πόρος ἔτι χίλια. προσέχετε λοιπὸν νὰ ταχύνετε, καὶ τὴν κατὰ τοῦτο ὑψηλήν μας προστα-

γὴν διὰ νὰ μὴν ὑποπέσετε εἰς τὴν ὀργήν μας. καθότι καὶ ἡ κατὰ τοῦτο παρακοὴ συνεπιφέρει θάνατον καὶ ἐξ ἐναντίας, φερόμενοι πάλιν ὡς πιστοὶ ραγιάδες, νὰ ἐφέλκητε ἔτι μάλλον πρὸς τουλόγου σας, καὶ τὴν ἐκ μέρους μας προστασίαν καὶ διαφέντευσιν. εἰς δὲ τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρόν μας ὑψηλὸν πουγιουρδὶ μουμπασίρην, θέλετε δώσει καθὼς διορίζεσθε διὰ γράμματος τοῦ ἡμετέρου πιστοῦ τερζιμάν πεη. ποιήσατε λοιπὸν ὡς προστάζομεν καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως.

1799: Ἰανουαρίου: 25:

ἐξεδόθη τὸ παρὸν ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ὀρδί.
κόπια ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ.

διὰ τῆς παρούσις μου ὁμολογίας καὶ καθολικῆς ἀποδείξεως δηλοποιῶ ἐγῷ ὁ ὑποκάτωθεν γεγραμμένος, καὶ ἀπεσταλμένος παρὰ τῆς κοινότις μας ὅτι ἔλαβα δανιακῶς διὰ χρείαν καὶ ἀνάγκη τοῦ κοινοῦ μας τζίας, διὰ νὰ πητιρδίσωμεν τὸ ἰλτιζάμη τοῦ νησίου μας, παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου τζελεπῆ λεοναρδάκη βαλέτα γρόσια τὸν ἀριθμὸν τρεῖς χιλιάδες ἐνιακόσια εἴκοσι ἤτοι Ν: 3920: ἑνὸς ἐστί, καὶ ὁ συμπεφωνημένος τόκος αὐτῶν εἰς διορίαν χρόνον δηλαδὴ ὁλόκλυρον ἕνα παρελθούσης δὲ τῆς διορίας ἂν δὲν πληρωθῶσι ἔχουσι τρέχειν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, μετὰ τοῦ συμπεφωνημένου αὐτῶν τόκου, πρὸς πέντε γρόσια τὸ πουγγὶ τὸν καθέκαστον μῆναν. ὅθεν καὶ εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας ἐγένετο ἡ παροῦσα ὁμολογία καὶ ἐδώθη εἰς χεῖρας τῆς εὐγενείας του ὑπογεγραμμένη διὰ χειρός μου εἰς ἀσφάλειαν.

1790: μαρτίου: 1:

Κωνσταντινούπολις.

» βασίλειος μάρκου φελιακὸς ὡς ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ μας τζιὰς ὑποσχομαι.
» τζώρτζης ρώτας καὶ καντζηλιέρης τῶν θερμίων μαρτυρῶ
» κωνσταντὶς ρώτας μαρτυρῶ
» πέτρος κανίσκης μαρτυρῶ ὅτι ἴσον εςι ἐκ τοῦ καθολικοῦ
» ζανὶς δεσούδας μαρτυρῶ ὅτι ἴσον απαραλλακτον ἐςὶ
» Ιωαννης παπαδακης μαρτυρῶ ὅτι ἴσον ἐςὶ απαράλλακτον τοῦ καθολικοῦ:

1799 μηνὸς μαρτίου: 22: ε. π. τζία —

Ἐπαρησιάσθη εἰς τὴν ἡμῶν καντζελαρίαν τοῦ παρὸν νησίου τζίας ὁ σρ: μάρκος ζάλπος, ζητόντας τὸν σρ: νηκολέτω καμάρα καὶ σρ: Ἱωάννην μπρατζάνον νὰ τοῦ πληρόσουν ταῖς ἕξε χηλιάδες καὶ τετρα-

κόσια εἴκοσι γρόσια, ὁποῦ αὐτῇ ἐδανίστησαν εἰς βασηλεύουσαν ἀπὸ τὴν εὐγενεῖαν του, καὶ ἐπλίροσαν τῶ πεσηνάτη τοῦ νησίου μας τζίας μὲ αὐτὴν τὴν ὑποσχεση ὅτη να βαστὰ ἀμανάτη τῶ ὑψηλὸν μπουγιουρδί τοῦ ὑψηλοτάτου καπετὰν πασιά μας εἰς χεῖρας του, ἕος ὁποῦ νὰ τοῦ μετρίσουν τὰ ἄσπρα πρότη μαρτίου εἰς τίνως κατὰ τὴν ὑπόσχεσή τους καὶ ὁμολογίαν τους, ὅθεν τοῦ ἔχουν καὶ εἰς κατάλογον ἀμανέτη ὅλα τους τὰ ὑποστατικά, ὅτη ἂν δὲν τοῦ τὰ πληρόσουν πρώτην μαρτίου εἰς τίνω σήγουρα καὶ ἀκολουθεῖσουν τίποτης ἔξοδα νὰ τὰ ἀποκρίνονται μὲ τὰ ὑποστατηκά τους εἰς κάθε δηκαιοσίνην. λοιπὸν πρώτη μαρτίου δὲν τοῦ τὰ ἐπλίροσαν, κράζωντάς τους εἰς τὴν καντζηλαρίαν τῆς τίνου, τοῦ ἀπεκρίθησαν καὶ τὸν ἐπερηκάλεσαν ὅτη νὰ περάση μαζί τους εἰς τζίαν καὶ νὰ τοῦ τὰ μετρίσουν εὐθῆς ὁποῦ φθάσουν, ἔστοντας καὶ νὰ ἦτον τὸ ὑψηλὸν μπουγιουρδὶ τοῦ ὑψηλοτάτου καπετὰν πασιὰ ἀνηκτών.

§ 356. Τιμιώτατοι προεστῶτες καὶ ἐπίτροποι τῶν νησίων, σκοπέλου λυδρομαΐων, σκύρου, τρυκερίων, σκιάθου, *τζίας*, Θερμίων καὶ σέρφου, ἡμέτεροι προσφιλέστατοι, τὴν τιμιότητά σας προσφιλῶς χαιρετοῦμεν, εἴητε ἡμῖν ὑγιαίνοντες ἐν εὐημερίᾳ, εἰς τὸν κατὰ τὸν θεοστυγῶν φραγγέζων πόλεμον τῆς κραταιᾶς βασιλείας, ἔκαμε χρειὰ νὰ συνακολουθήσουν καὶ μερικὰ ἄλλα καΐκια ἀρκετά. διὰ χρείαν καὶ δούλευσιν αὐτοῦ τούτου. καὶ ἐπειδὴ ἡ πληρωμὴ καὶ τὰ ἔξοδα τῶν καϊκίων αὐτῶν κατὰ τὴν ὑψηλὴν βουλὴν καὶ θέλησιν τῆς κραταιᾶς βασιλείας ἐξεδώθη ὑψηλὴ προσταγὴ τοῦ ὑψηλοτάτου καπουδᾶν πασᾶ ἐφένδη μας. νὰ γίνη τεδαροῦκι καὶ ἀπὸ τὰ νησιὰ τῆς ἄσπρης θαλασσης καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα διάφορα ἐφ᾿ ᾧ ἔθεντο καὶ ἡ ἀναλογία ἑκάστου νησίων. Ἰδοὺ στέλλεται ὁ παρὼν ἀπετουλὰχ τζαβούσης — καὶ μὲ ὑπογεγραμμένων καὶ βουλωμένων καταστίχων παρ᾿ ἡμῶν. εἰς τὸ ὁποῖον φαίνεται ἡ ποσότης τοῦ κάθε νησίου ὁποῦ ἔχῃ νὰ πληρώσῃ. διὰ νὰ σᾶς δώσῃ τὴν εἴδησιν τῆς κατὰ τοῦτο βασιλικῆς προσταγῆς καὶ ἀποφάσεως καὶ ἀκολούθως νὰ ἐπιταχύνεται καὶ τὴν ἐκτέλεσίν της. Εὐθὺς λοιπὸν ὁποῦ λάβεται τὸ παρόν μας καὶ σᾶς γίνη γνωστὴ ἡ ὑψηλὴ προσταγὴ τοῦ ὑψηλοτάτου καπουδᾶν πασὰ ἐφένδη μας νὰ φροντίσεται μίαν ὥραν προτήτερα νὰ τὰ ἑτοιμάσεται, καὶ εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας ἔχετε νὰ κάμετε τεσλίμη ἐνταῦθα τὰ συνήθη τοῦ πεσινατίου. καὶ παραδόσετε ἐξ ἀποφάσεως καὶ τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὰ ἔξοδα τῶν εἰρημένων καϊκίων εἰς τρόπον ὁποῦ, προσέχοντες διὰ νὰ μὴν ὑποπέσετε εἰς ὀργὴν διὰ τῆς τυχούσης ἀμελείας σας νὰ κερδήσετε ἔτι μᾶλλον εἰς τοῦ λόγου σας τὴν εὔνοιαν καὶ προστασίαν τοῦ ὑψηλοτάτου καπουδὰν πασὰ ἐφένδη

μας. φερόμενοι εἰς τὴν παρούσαν προσταγὴν μὲ τὴν ἀπαιτουμένην προθυμίαν ...... ποιήσατε τοιγαροῦν ὡς σᾶς γράφομεν καὶ ὑγιαίνεται.

αψηη νοεμβρίου 18.

§ 357. Γαζῆ Χουσεῆν πασᾶς ἐλέῳ θεοῦ βεζύρης καὶ καπουδὰν πασᾶς.

προεστώτες, καὶ ἐπίτροποι τῶν νησίων καὶ τόπων τῆς ἄσπρης θαλάσσης, ἐμάθομεν ὅτι ὅσοι ζακύνθιοι, κεφαλωνίται, σκλαβοῦνοι καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ σούδιτοι βενετζιάνοι, ἐδραπέτευσαν ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ὅλοι ἐκεῖνοι ἦλθον εἰς τοὺς τόπους τοὺς ἐδικούς σας καὶ ἐκάθησαν μεταχειριζόμενοι τὸ φυσικόν τους ἐδεπσιζλίκη, καὶ τὴν συνειθισμένην τους αχρειότητα. ὅθεν καὶ γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου ἡγεμονικοῦ πουγιουρδίου, προστάζομεν σφοδρῶς καὶ ἀποφασιστικῶς, ὅλους σας κοινῶς, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἱερωμένους καὶ λαϊκούς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νέους καὶ γέροντας, ὅτι ἂν τολμήσῃ τινας ἀπὸ τοὺς ζακύνθιους, κεφαλωνίταις, κορφιάταις, σκλαβούνους, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ σούδιτους βενετζιάνους νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς τόπους σας, νὰ μὴν τὸν αφήσεται καὶ μήτε τὸ ποδάρι του νὰ πατήσει εἰς τὴν γῆν τοῦ νησίου σας. καὶ προσέτι ὅσοι τῆς γενεᾶς ταύτης ἔφθασαν νὰ ἔλθουν εἰς τοὺς τόπους σας ἢ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἢ προ μερικοῦ καιροῦ, καὶ ζοῦν παοϊπόσιδες, καὶ χωρὶς ἐργόχειρον, ὅλους αὐτοὺς νὰ τοὺς διώξεται ἀπὸ τοὺς τόπους σας κακηγκάκως ἐν διαστήματι ἡμερῶν ἑπτά, ἐὰν μετὰ καλοῦ τρόπου δὲν θέλουν ν' ἀναχωρήσουν. ὁμοίως νὰ μὴν δέχεσθε εἰς τὸ ἑξῆς σφακιανοὺς καὶ μάλιστα νὰ διώξετε τοὺς εὑρισκομένους εἰς τοὺς τόπους σας ἀνυπάνδρους σφακιανοὺς καὶ βενετζιάνους ἀσπροθαλασσήταις καὶ νησιώταις. ἀνοίξετε τὰ μάτια σας καλὰ νὰ μὴν τίχῃ καὶ τολμήσῃ κανένας ἀπὸ ἐσᾶς ἢ μικρὸς ἢ μεγάλος νὰ κρατήσει εἰς τὸν τόπον σας διαφεντεύοντας τὸν παραμικρότερον βενετσιάνον, ἢ ἀνύπανδρον σφακιανόν, ἢ ἄλλον τινα ἄτακτον καθότι ἔχωμεν δεδωμένην ὑψηλήν μας προσταγὴν εἰς τὸν πιστόν μας δοῦλον τερσανὲ κεχαγιάσι μεχμέδπεγην, ὁποῦ ὄχι μόνον τὸν διαμείναντα βενετσιάνον, σφακιανὸν ἢ ἄλλον τινα ἄτακτον ξένον, νὰ τὸν σκοτόσῃ παρευθύς, ἀλλὰ καὶ τὸν συμπατριώτην σας, ὁποῦ ἐτόλμησεν ἐναντίον τῆς παρούσης μας ἀποφάσεως νὰ τὸν γκρεμνᾶ εἰς τὴν πόρτα τοῦ ὁσπητίου του, νὰ γίνωνται δὲ καὶ τὰ παιδιά του σκλάβοι βασιλικοὶ καὶ τὸ τίποτές του μυρί. προσέτι προστάζομεν ὁποῦ καὶ τῆς πατένταις τῆς ὁποῖαις ἤθελον δίδει οἱ κονσόλοι βενετζιάνοι πρὸς τοὺς τοιούτους κεφαλωνί-

ταις, ζακυνθίους, κορφιάτες, σκλαβούνους διὰ νὰ κατοικοῦν εἰς τὰ νησία νὰ μὴν τῆς γνωρίζεται παντελῶς, μήτε νὰ τῆς ἔχεται αυταῖς τῆς πατένταις εἰς καμμίαν ὑπόληψην. οὕτως ἀποφασίζομεν καὶ οὕτω γενέσθω. ὡς προστάζομεν ἐξ ἀποφάσεως.

1797: ἀπριλίου 20.

§ 358. 1797. Ἰουνίου ι'. μετάφρασις τοῦ ἐκδοθέντος ἤδη ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ φερμανίου.

Ἐπειδὴ οἱ σκλαβοῦνοι, ζακύνθιοι κεφαλονίταις καὶ ἄλλοι παρόμοιοι σουδιτοι βένετοι τολμοῦν διάφορα ἀτοπήματα εἰς τὴν βασιλικὴν ἐπικράτειαν καὶ προσφατως ἔγιναν αἰτία τῆς εἰσμύρνη ανωμαλίας, προσταζομεν ὅσοι τῶν τοιούτων ἔσωσαν νὰ κατοικίσουν εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ ἤθελον ἔλθη εἰς τὰ μέρη τῆς ἐπικρατείας μας διὰ ὑποθέσεις πραγματίας των. οἱ τοιοῦτοι νὰ γνωρίζωνται ὡς ρώσσοι ἂν εἶναι γεγραμμένοι εἰς τὴν καντζηλαρίαν τῶν κονσόλων τῆς ρωσσίας, καὶ εἰς τὸ ἐνυπογραφον τευτερι, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ μὴν διαφετεύονται ἀπὸ τὸν κόνσολον τῆς ρωσσίας· ἀλλὰ νὰ κρίνωνται ὡς μισθωτοὶ εἰς τα ρώσσικα τὰ καράβια καὶ νὰ καταδικαζωνται εἰς τὰς ἀκαταστασιάς των καθὼς κατωτέρω φανερώνεται εἰς τὸ ὁποῖον εὐχαριστήθει καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσσίας μὲ τακρίρι του εἰς τὴν ὑψηλὴν πόρταν.

Οἱ δὲ λοιποὶ βένετοι ὁποῦ εὑρέθησαν ἐπανδρευμένοι καὶ ἐγκάτοικοι εἰς τὴν βασιλικὴν ἐπικράτειαν καὶ καταγίνονται εἰς τέχνας καὶ κιάρια ἀνήκοντα τοῖς ἐντοπίοις, ὅσοι δὲν ἤθελον δεχθῆ τὸ ραγιαλίκη νὰ διώκονται. καὶ ἂν τολμήσουν νὰ ἔλθουν ἐκ δευτέρου, ὡς κλέπται νὰ τοὺς βάζουν εἰς τὰ ζηνδάνια καὶ φυλακὴν καὶ οἱ γεμιτζῆδες ὁποῦ ἔρχονται μὲ τὰ καραβια τὰ βενέτικα νὰ μὴν περπατοῦν ἁρματωμένοι, οὔτε νὰ εὐγένουν ἔξω ἀπὸ τὰ καράβια ἄνευ αἰτίας. οὔτε νὰ διατρίβουν καὶ νὰ κοιμῶνται ἔξω, καὶ ἂν ἤθελον φαίνωνται ἐναντίοι εἰς αὐτὰς τὰς προσταγὰς ἢ κάμνουν καμμίαν κακίαν, νὰ μὴν εἶναι καμμία ὑπόληψις ὅτι εἶναι βενετζιάνοι, ἀλλὰ καθὼς εἶναι συνήθεια εἰς ὅλας τὰς βασιλείας, οἱ ζαπίται τῶν τόπων νὰ πιάσουν τοὺς τοιούτους νὰ τοὺς φυλακώνουν, καὶ νὰ τοὺς πεδεύουν. ὅσοι δὲ βένετοι εἶναι ἀνύπανδροι, καὶ ἤθελον δεχθῆ τὸ ραγιαλίκι νὰ μὴν τοὺς δέχωνται ἀλλὰ νὰ τοὺς διώχνουν.

Οὕτω διαλαμβάνει αποφασιστικῶς ὁ ρηθεὶς ὑψηλός, βασιλικός, προσκυνητὸς ὁρισμὸς κατὰ τὴν περίληψη τοῦ ὁποίου θέλετε ακολουθήσει ὅλοι σας ὡς εὐπειθεῖς ραγιάδες τῆς κραταιᾶς βασιλείας.

§ 359. Τιμιώτατοι προεστῶτες καὶ ἐπίτροποι τῶν νησίων τῆς

ἄσπρης θαλάσσης. ἡμέτεροι προσφιλέστατοι ὑγιαίνοντες εἴητε ἐν εὐημερίᾳ καὶ μακροβιότητι. μὲ τὸ νὰ ἐξέρχεται ἤδη εἰς ἄσπρην θάλασσαν ἀπερχόμενος εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ βασιλικὸς ἀκαταμάχητος στόλος μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου γαζῆ Χουσεΐν πασᾶ καπουδὰν πασᾶ ἐφένδη μας. σᾶς δίδομεν διὰ τοῦ παρόντος τὴν περὶ τούτου εἴδησιν. παραγγελλοντες ἅμα ὑμὶν ἅπασιν διὰ νὰ λάβητε τὴν ἀναγκαίαν πρόβλεψιν νὰ ἑτοιμάσητε τὰ τῶν πακιγιέδων ζαχιρὲ παχάδων καὶ λοιπῶν ἐτησίων συνήθως ἀπὸ μέρους σας διδομένων καὶ νὰ τὰ προφθάσητε ἐντὸς Ἰουλίου εἰς Χίον ὅπου ἡμεῖς ἐπίτηδες θέλομεν ἐπιμένει διὰ τὴν συνήθη αὐτῶν σύναξιν. καὶ προσέξατε ἀκριβῶς νὰ μὴν ἤθελεν ἀναφανῇ ἀπὸ μέρους σας οὐδεμίαν ἀργοπορία εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, ὅτι διὰ τῶν Ἰκτιζᾶν τοῦ καιροῦ, μὲ τὸ νὰ ἔχει χρείαν ὁ χαζινὲς τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ πολυχρονίου πασᾶ ἐφένδη μας, δὲν ἐπιδέχεται τὸ πρᾶγμα ἀργοπορίαν, καθὼς ἄλλοτε. καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τῆς ιε αὐγούστου ὁποίου νησίου τὰ ἐτήσια ταῦτα καλοκαιρινὰ δοσίματα δὲν ἠθέλασιν νὰ εἶναι προφθασμένα εἰς Χίον, θέλομεν ἀποστείλει τζαβούσην εἰς τὴν παραλαβὴν αὐτῶν κάμνοντες ἰγζάρι καὶ τοὺς προεστῶτας καὶ ἐπιτρόπους τοῦ νησίου ἐκείνου κατὰ τὴν περὶ τούτου πρὸς ἡμᾶς γενομένην προσταγὴν τῆς πολυχρονίου ὑψηλότητός του καὶ λάβετε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τότε τοῦτο κοινῶς καὶ μερικῶς θέλει σᾶς εἶναι ἐπιζήμιον. λοιπὸν διά τε τὸ κοινὸν καὶ μερικὸν συμφέρον σας ποιήσατε ἀπαραιτήτως καθὰ παραγγέλομεν καὶ ὑγιαίνοιτε.

αω ἀπριλίου: κε: ἀπὸ διβὰν χανὲ τῆς τιμιότητός σας ὅλοι.

Γηάνκος χαρατζᾶς

§ 360. Τιμιώτατοι προεστῶτες καὶ ἐπιστάται τῶν καθημὰς νήσων τῆς ἄσπρης θαλάσσης ἡμέτεροι προσφιλέστατοι τὴν τιμιώτιτά σας ἡδέως προσαγορεύωμεν ὑγιάνωνταις ἤτοι ἐνεδιμερία, κατὰ τὴν 14 νοεμβρίου γενωμένης . . . τοῦ ὑψιλοτάτου ἀμπλοῦ κατὴρ πασά. ἐλέη καὶ ἐκλογῇ τοὺ γαλινοτάτου καὶ κρατεωτάτου ἄνακτος οὗ τὸ κράτος ἤει διεονίζον διεδέξατω τὸ καπουδὰμ πασαλίκι ὁ ὑψιλότατος καὶ πολιχρόνιος Χαβὶζ ισμαὴλ πασὰς καπουδὰν πασὰς ἐφένδη μας ὃν πρότερον μποστατζιμπάσης καὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι τὸ πολιχρόνιον ὕψος του μεγάλης φρονίσεως δόκιμος ἡγεμῶν δικαιότατος ἐν πάσῃ καὶ ὑποληπτικότατος εἰς τὸ κραταιότατον δοβλέτι. οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἐν ταῖς λαμπραῖς ἡμέραις τοῦ θεοφρουρίτου ὕψους του θέλεται ἔχει μεγάλην ἄνεσιν καὶ περίθαλψιν εἰς πάντα. καθὰ διλοπιήται ἤδι ἡμήν, καὶ διὰ τοῦ περὶ τῆς χαροπιας ἡδίσεως ταύτης ἀποστέλωμεν ἡγε-

μονικοῦ ὁρισμοῦ τῆς πολιχρονίου ὑψηλότητός του ἡμοῖς καθικῶντος ἐπληροφορίσαμεν τὴν ὑψιλότιτά του περὶ παντὸς ἀναγγέου καὶ μάλιστα περὶ τῆς ἐνοῦσης ἑκάστου νίσου καὶ προϊόντος ἔτι κάλων δι' ἡμῶν πλιροφοριθήσεται ἀκριδέστερον εἰς πάντα διὰ νὰ ἔχεται σύντονων προστασίαν καὶ ἀνακουφισμῶν εἰς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τοῦ θεοφρουρίτου ὕψους του πρέπει δὲ καὶ ἡμοῖς ἅπανταις νὰ δικνίηται εἰς αὐτῷ τὸ μὲν πίστη καὶ σαδακάτι εἰς τὸ ὕψος του νάμην καὶ μεγάλην εὐπίθιαν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς περὶ παντὸς ἐκδοθησομένας ἡγεμονικὰς προσταγὰς τῆς πολυχρονίου ὑψηλότητός του προπάντων δὲ νὰ ἦσται προσεκτικοὶ εἰς τὸ νὰ εὐνομοῦνται τὰ κοινά σας καὶ νὰ μὴν παρακολουθήσῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἐσινίθις ταραχαὶ καὶ ἀταξίαι ἐδιαιρέσεις καὶ ἀλληλομαχίαι καὶ ἄλλα συνίθια ἀτοπίματα ὅτι ἡπαιδία τῶν ἀτάκτων εἰς τὸ ἐξῆς θέλει εἶσθαι μεγάλη καὶ συνέπειαι νὰ λάβητε ὅλοι σας μεγάλην πρόλιψιν καὶ προσοχὴν καὶ γιγνομένης κοινῆς συνελεύσεως ἐν ἑκάστῃ νίσον ἡδεασαται περὶ τούτων άπάντων καὶ κοινῶν λαῶν διὰ νὰ συνέλθιται ὅλοι εἰς τὸν ἑαυτόν σας νὰ λίψοση τὰ μέχρι τοῦδε ἐπιπωλάζοντα κακὰ καὶ νὰ διοικίσται μὲ κοσμιώτητα καὶ εὐταξίαν διὰ τὸ μόνον σαλαμέτι σας καὶ ὅταν διάγηται εὐτάκτος καὶ κοσμίως κατὰ τὸ χρέος τοῦ ραγιαλικίου σας θέλεται σκεπάζεσθαι ὑπὸ τὴν δυνατὴν ἡγεμονικὴν ἀντίληψιν καὶ προστασίαν τοῦ θεοφρουρίτου ὕψος του καὶ τόται θέλει σας ἥμεθα καὶ ἐμεῖς θερμὴ ὑπέρμαχοι καὶ βοηθεῖ πρὸς τὴν ὑψηλότιτά του τὸ πολιχρόνιον ὕψος του θέλει εἶναι εὐμενὴς προστάτης ἡμῶν ἁπάντων, ἐπειδὴ καὶ ἔχει φυλοτιμίαν καὶ πόθων εἰς τὰς ἀτυχὴς ἡμέρας τοῦ ὕψους του νὰ ἀναλάβῃ ἑκάστη νίσος καὶ νὰ γένη ἐγκρατὴς κοσμιώτητος καὶ εὐτυχίας. πρέπει λοιπὸν νὰ χαροποιηθήται προσέχωνταις μεκάθε τρόπον εἰς τὸ νὰ αὐξίσηται διὰ κοινῆς καὶ μερικῆς εὐταξία σας τὴν τοιαύτην κοινωφελῆν φιλοτιμίαν τῆς πολιχρονίου ὕψος του καὶ ταῦτα πάντα οὗτος ἡδόταις ἡγιένητε ἐν εὐτυχία:

1804: νοεμβρίου: 25:

Τὶς τιμιότιτόσας ὅλος

πανάγιωτάκις μουροῦζης

β') Διαθῆκαι.

§ 361. Διαθήκη κόπια τοῦ μανολάκη φίλιππα γεγραμμένη 1795: δεκεμδίου 23: τζιά.

πρῶτον καὶ ἀρχῆς δίνω τῆς θυγατέρας μου τῆς χρυσῆς τὴν καμα-

ρέτα όπου καθομαι ώς ευρίσκεται μὲ τὸ μαγαζεί του ἀπὸ κάτω. καὶ τὰ δύο μαγαζία τοῦ μεγάλου ὀσπητίου ὁποῦ τῆς ἔδωσα. περόμε κοντάνα ἐρχόμενος ὁ υἱός μου ὁ κωσταντάκης μὲ τὴν γυναῖκα του εἰς τὴν τζία νὰ ἐμβένει μέσα νὰ κάθεται χρόνους δέκα. ἕως νὰ κάμη σπήτια ἐδικά του καὶ τότες νὰ εὐγένει ἀπὸ μέσα. ἡμὲν ἤρχε καιρὸς διὰ νὰ πανδρέψη κανένα της παιδὶ ἡ θυγατέρα μου ἡ χρυσή, καὶ ἔχει ἀνάγγη διὰ σπήτια. πρέπει ὁ κωσταντάκης νὰ κάθεται μέσα εἰς τὸ σπήτι μόνον ἔξη χρόνους καὶ νὰ εἶναι οἰκοκυρὰ ἡ χρυσῆ, τὸ ὁποῖον σπήτι καὶ μαγαζία όπου ἔδωσα μὲ τὸ νὰ τῆς λείπουν ἀπὸ τὸ προυκὶ ὁποῦ τῆς εἶχα γραμμένα μερικὰ ἰδοὺ ὁποῦ τῆς δίδω τώρα μετὰ τὸν θάνατόν μου, καὶ νὰ κάνει τὰ ἔξοδα τῆς ψυχῆς μου καὶ νὰ λαμβάνει τὰ ἐμυσὰ νοικοκυργιὰ τοῦ ὀσπητίου ὅσον καὶ τῆς κασέλας τὰ ρουχικὰ ὁμοίως καὶ ἄλλα τοῦ ὀσπητίου τὰ ἐμυσὰ νὰ τὰ πέρνουν τὰ δύο ἀρσενικὰ κωσταντάκης καὶ ἀνδρέας. ἂν ἀκολουθήσει θάνατος τοῦ ἀνδρέα ἢ καὶ εἶναι ζωντανὸς καὶ δὲν ἔρχεται ἰδῶ νὰ τὰ μυράζουνται τὰ δύω ἀρσενικὰ κωσταντάκης καὶ γιαννάκις, ἀφινο καὶ τῆς ἐγκονῆς μου τῆς κρινιὰς τὸ ἀμπέλι εἰς τὸ πετροβοῦνι σύμπλιον τοῦ τζεϊνεμέ. καὶ ἔρχεται εἰς τὸ κάτω μου ἀμπέλι εἰς τὸν παραγλιμὸν τοῦ ἄλλου ἀμπελιοῦ. καὶ νὰ μὴ τὴν ἐνοχλήζη κανένα ἄλλο μου παιδί. ἔστοντας καὶ μοῦ ἔκανεν ὅλες μου ταῖς ὑπηρεσίαις. τὰ ἀναπολυφθὲν πράγματα ὁποῦ μοῦ εὑρίσκονται χωράφια ἀμπέλια, κίποι νὰ εἶναι τῶν δύο μου ἀρσενικὸν ἀνδρέα καὶ κωσταντάκη. δύο μερτικὰ ὁ κωσταντάκης, καὶ ἕνα ὁ ἀνδρέας, καὶ νὰ πληρῶνει τὸ χρέος μου ὁ κωσταντάκης ὁποῦ καὶ ἂν χρεωστῶ. ξεκαθαρίζω ὅτι τὸν γιανάκη τα ἤτη τοῦ ἔγραψα τοῦ τὰ ἔδωσα. μόνον ταῖς δύο ἀνδένες τὸν μύλον, καὶ ἑκατὸ γρόσια ὁποῦ τοῦ ἔγραψα μετὰ τὸν θάνατόν μου τὰ κράτησα διὰ νὰ ζωογονοῦμαι καὶ διὰ τὰ χρεητά μου. καὶ δὲν τοῦ δίδω τίποτης ἔστωντας καὶ ἐσίκωσεν χέρι ἐπάνω μου. ξεκαθαρίζω διὰ τοῦ γιανάκη τὸ περιβόλι ὅπου τοῦ ἔχω γραμμένο κάτω χαμυλὰ εἰς τὴν ἄκριγια, ἀπὸ τῆς γεροντομουργιὲς καὶ κάτω ὁποῦ εἶναι ἡ ροδιὰ καὶ σικιὰ μὲ ὀρνόν. καὶ πάγει εἰς τοῦ μπιχαλκὴ τὸ χωράφι μὲ πλάγιαν του ὡς εὑρίσκεται. καὶ νὰ ποτήζη δύο βολὲς τὴν ἑβδομάδα. περὸ ὅταν εἶναι κολιμπρίες. καὶ εἶναι τὰ νερὰ πλήσια, τότες νὰ ποτήζη. ἢ δὲ καὶ τὰ νερὰ δὲν φτάνουν νὰ πηγαῖνουν ὡς κάτω εἰς τοῦ γιανάκι, ἔστοντας καὶ πέφτει μακρὺς ὁ δρόμος καὶ τὸ πίνη τὸ νερὸν τὸ μάκρος τῶν λαγουμιῶν, νὰ χρεωστοῦν οἱ ἀπὸ πάνω κίποι τῶν δύο ἀδελφιῶν ἀνδρέα καὶ κωσταντάκη, καὶ νικολέτου, νὰ δίνουν τοῦ γιανάκι δύο κιντηνάρια κρομίδια ὁπώταν βάλουν τοὺς κήπους των. ξεκα-

θαρίζω ὅτι τὸ ἀπάνω νερὸ ὁποῦ εἶναι εἰς τοῦ νικολέτου τὸ μερίδιον νὰ ποτήζη ὁ νικολέτος δύο μάσκαλα μικρὰ ὁποῦ εἶναι κοντὰ εἰς τὴν στέρναν. καὶ τὸ ἀναπολυφθὲν νερὸ τῆς ἑβδομάδος νὰ τὸ ἀφήνουνε νὰ τὸ ρίχτουνε νὰ πηγαῖνει εἰς τῆν μεγάλην στέρναν κάτω νὰ ποτίζωνται οἱ κάτω κίποι ὁμοίως, καὶ τὸν βόθονα ὁποῦ εἶναι ἀπέξω ἀπὸ τὸ περιβόλι νὰ τὸν ρίχτουν μέσα εἰς τὴν μεγάλην στέρναν νὰ πληθένει τὸ νερὸ διὰ νὰ ποτίζωνται ὅλοι οἱ κίποι. ξεκαθαρίζω ὅτι τὸν κίπον τὴν σκάλα ὁποῦ εἶναι ἡ στέρνα μέσα τὸν ἔδωκα τοῦ νικολέτου ὑστερότερα, καὶ νερὸ δὲν τοῦ ἔχω γραμμένο ἔστοντας καὶ τὰ πολλὰ δένδρα ἔκαναν ἴσκιο, καὶ δὲν ἐπρόκοφταν ὅτι καὶ ἂν ἔβανε μέσα. τὸ λοιπὸν διὰ νὰ μὴ παραπονήτε τοῦ δίνω νὰ ποτήζη μίας νικτὸς νερὸ ὅτι ἤθελε μαζώξη ὡς τὸ πορνῶ. περὸ νὰ ποτήζη ὡς ζημερώσει καὶ ὄχι νὰ ἀφίνη νὰ περνᾶ δυὸ ἢ τρὶς ὥρες τῆς ἡμέρας. ξεκαθαρίζω ὅτι ἡ στράτα ὁποῦ νὰ ποτήζουν οἱ κάτω κίποι νὰ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ἡ στέρνα νὰ τὴν ἀνίγουν νὰ ποτήζουν καὶ νὰ τὴν κλίνουν καὶ ὁ νικολέτος νὰ μὴ τοὺς ἐμποδίζει ἔστοντας ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ἡ στέρνα ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ στράτα τους. ξεκαθαρίζω ἀπέξω ἡ ρεματιὰ μὲ τὰ χέρσια νὰ εἶναι ὅλων τῶν παιδίων. διὰ νὰ περνοδιαβένουν. καὶ ὁ βώσικας ὁποῦ εἶναι ἔξω εἰς τὸ ρέμα νὰ εἶναι τοῦ γιανάκη καὶ τὰ ἀναπολυφθέν μου πράγματα ἥτη ἤθελε περισεύσουν ἀπὸ τὰ χρέητα καὶ ἀποδίχτουνται μὲ ἰδιοχειρός μου ὁμολογίες νὰ πληρώνουνται δίχως καμμίαν ἐναντιότητα. καὶ τὸ περίσσευμα ἂν ἀπομήνη νὰ τὸ ἐγχειρίζουν τῆς ἐγκόνης μου τῆς κρηνιὰς διὰ τὴν πρόβλεψιν ὁποῦ προβλέπει ταῖς ὑπηρεσίαις μου καὶ νὰ ἔχει χρέος εἰς τὸ νὰ κάνει καὶ διὰ τὴν ψυχήν μου τὸ κατὰ δύναμιν. ξεκαθαρίζω ὅτι ἂν ἔρχη κανένα ἀπὸ τὰ ἐγκόνια μου τοῦ υιοῦ μου τοῦ τζανῆ. τὸ πρᾶγμα τους τὸ ἔχω ξεχωρισμένο. ἡ φυτιαὶς ἡ ἀπάνω εἰς τοῦ κλέπα με τὰ χερσαν τος καθοῦ εὑρίσκονται. οἱ πλατηβολες στ ακροτήρι. τὸ χωράφοι εἰς τὸν κάρλο καὶ τὸ χωράφι εἰς τὸ μελισάκη, στὴν ἁγίαν τριάδα ἀποκάτω. τὰ ὁποῖα πράγματα ἀφτὰ ἀνίνε ζωντανὰ νὰ τὰ περιλαμβάνουν καὶ κανεῖς ἀπὸ τὰ παιδιά μου νὰ μὴν τὰ ἐνοχλήσει καὶ νὰ τὰ ἐμποδήσει ἀπὸ τὰ ὅτι τοὺς δίνω. μὰ ἐνδεχεται νὰ εἶναι ἀποθαμένα. νὰ εἶναι ὁλωνών μου τῶν παιδίων νὰ τὰ μοιράζουν μὲ δικαιοσίνη. ταῦτα παραγγέλω νὰ μὴν ἐναντιωθῆ κανεὶς εἰς τὴν παροῦσαν μου διαθήκη οὔτε κανεὶς μὲ ἀνάγκασεν, οὔτε μὲ κολάκευσεν ἀπὸ τὰ παιδία μου. ἀλλὰ αὐτοθελήτως καὶ αὐτοπροαιρέτως μὲ τὰς φρένας μου καὶ μὲ τὰ ἴδια μου λογικὰ καὶ ὅπου περδεύει τὴν παρών μου διαθήκην νὰ εἶναι ὁ

ἅγιος θεὸς κριτής του νὰ τὸν παιδεύει καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας ὑπογράφονται οἱ ἀξιόπιστοι μάρτυρες.

μανόλις μπελεφάντες μὲ τὰς φρένας μου καὶ μὲ τὰ λογικά μου ἔκαμα τὴν παρὼν διαθήκην.

Σεραφὶμ Ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς πατὴρ μάρτισ

Σκευοφύλαξ μαρτυρῶ.

δημητράκης ρεβελάκης μαρτυρῶ.

1797: Ἰουλλίου. 9. σήμερον εὑρισκόμενος ἐν ἀσθενεία ὁ σιὸρ μανόλις μπελεφάντες καὶ στοχαζόμενος ὅτι ἠμπορεῖ νὰ δώση τὸ κοινὸν χρέος ἐμεταβαλεν τὸν σκοπόν του καὶ ἔκραξεν τὸν πνευματικόν του πατέρα παπᾶ κὺρ σεραφὶμ, καὶ τὸν σιὸρ δημητράκη ρεβελάκη, πρὸς τοὺς ὁποῖους ἐφανέρωσεν ὅτι διὰ ταῖς δύο ἀνδένες τὸν μύλον ὁποῦ εἶχεν γραμμένες ἀποθανόντας τοῦ υἱοῦ τοῦ γιανάκη. καὶ τὰ ἑκατὸ γρόσια ὅποῦ τοῦ εκράτησεν ἀπὸ τὸ προυκί του καὶ θὰ ἀληκοντηζῃ ὡς λέγει ἄνωθεν διὰ νὰ πληρῶσει τὰ χρεητά του, τοῦ ἀφίνει τώρα μετὰ τὸν θάνατον του τὸ ἄλλο ἐμυσὸ ἀμπέλι εἰς τοῦ κλέπα. ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἔχει δωσμένα ἀπὸ πρῶτα τὸ ἄλλο ἐμυσὸν προικοδωτισμένο. σεραφὶμ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς μάρτυς.

1797 Ἰουλλίου. 16. σήμερον ἔμπροσθεν τῶν ὑπογεγραμμένων μαρτύρων ἔκραξεν πάλιν ἐμένα τὸν καντζηλιέρην ὁ μανολάκης φύλιππας φανερώνοντάς μας νὰ γράψω εἰς τὴν παροῦσαν διαθίκην ὅτι τὴν καμαρέταν ὅπου ἄφησεν τῆς θυγατρός του χρυσὴς μὲ τὰ μαγαζιά της καὶ μὲ τὰ ἄλλα μαγαζία ὁποῦ εἶναι ἀποκάτω ἀπὸ τὰ σπήτια τὰ μεγάλα, τὰ ἄφησεν εἰς αὐτὴν μὲ τὸ νὰ τῆς χρεωστοῦσεν ρέστα καὶ εἰς τὸ προυκί της ἀπὸ μετριτὰ καὶ διακόσια κεφάλια πρόβατα ὁποῦ συμποσοῦνται ὁ ἀριθμὸς ἕως τριακόσια γρόσια καὶ ἐπειδὴ τῆς ἔλειψαν ἀρκετὰ χρόνια διὰ νὰ μὴν μεῖνει ἀδικημένη τῆς ἄφησεν τὰ ῥηθέντα ὀσπήτια. καὶ διὰ τὰ περιπλέον ὁποῦ ἐμποροῦν νὰ ἀξίζουν τὰ σπήτια. τὴν διορίζει νὰ κάμη καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ψυχῆς του. πρὸς τούτοις εἶπε ἀκόμη ὅτι ἀφίνει διὰ γεροντομύρι τῆς θυγατρός του ζανέτας τὴν πλατηβολα εἰς τὸ πετροβοῦνι καὶ μιὰ σκάλα ἀπὸ πάνω. ἀφίνει καὶ τοῦ υἱοῦ του τοῦ γιανάκη τὴν πλατηβόλα τὸ περοβόλι εἰς τοῦ κλέπα μὲ τρὶς ῥίζες μουργιαῖς. εὑρέθησαν παρόντες ὁ ἅγιος σκευοφύλαξ καὶ κωσταντίνος πάγκαλλος. = καμνοντας ἄλλην ὁ σιὸρ μανολάκις σήμερον Ἰουνίου 8 ἡ παροῦσα μένει ἄκυρος ὡς ἡ νέα γράφετε ὄπισθεν.

Μὲ τὴν παροῦσαν διαθήκην διλοποιεῖ ὁ ὑποκάτωθεν γεγραμμένος

μανολάκις φύλιππας ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὸν παρελθόντα χρόνον εὑρίσκουνταν ἐν βαρυτάτῃ ἀσθενείᾳ εἶχε κάμει διαθήκην τὴν ὁποίαν τὴν σήμερον ἀνερῇ διὰ μέσου τῆς παρούσης. καὶ θέλει νὰ εἶναι πάντι ἄκυρος καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος καὶ ὅσα εἰς ἐκείνην ἦτον καταγραμένα νὰ εἶνε νουλάδα καὶ ἀνίσχυρα. σήμερον ὅμως μὲ τὸ νὰ εὑρίσκεται ὑγιὴς ἔχοντας ὅλας τὰς ἐσθείσεις ζωντανὰς καὶ σώας τὰς φρένας ἦλθεν εἰς ἐμένα τὸν καντζιλιέρην τῆς κοινότιτος φανερώνοντάς μου, ὁμοίως καὶ εἰς τὸν πνευματικόν του πατέρα κὺρ σεραφὶμ ὅτι μὲ τὸ νὰ εἶχε ὑποσχεθῇ νὰ δώσῃ διὰ χάριν προικίου τῆς θυγατρός του χρυσῆς μετριτὰ γρόσια τριακόσια. καὶ γιδοπρόβατα κεφάλια διακόσια. καὶ μὴν ἔχοντας τὸν τρόπον νὰ τῆς τὰ πληρώσῃ τῆς δίδει ἀπὸ τὴν σήμερον τὰ δύο μαγαζεῖα ὁποῦ εἶναι ἀποκάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀσπήτια καὶ τὴν καμαρέτα, ὁποῦ κάθεται μὲ τὸ μαγεργιό του. καὶ μαγαζέ του. εἰς τὴν ὁποίαν καμαρέτα ἔχει νὰ κάθεται μέσα ἐνόσον ζῇ. ὁποῦ νὰ μὴν ἠμπορεῖ ποτε ἡ χρυσῆ νὰ τὴν ἐβγάλῃ ἔξω οὔτε νὰ τὴν ἐνοχλίσῃ ἕως ὁποῦ νὰ δώσῃ τὸ κοινὸν χρέος. καὶ μετὰ θάνατον ὅσα ἔξοδα εἶναι χρειαζόμενα νὰ γίνουν διὰ τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν συνήθειαν θέλει τὰ ἀποκριθεῖ ἡ ρηθεῖσα χρυσῆ διὰ τὰ οἰκοκυργιὰ τοῦ ὀσπητιοῦ ὁποῦ ἔχει νὰ μαζώξῃ. τὰ δὲ ἐναπολειφθέντα πράγματα ὁποῦ τοῦ εὑρίσκονται ἐλεύθερα δηλ. ἔξω ἀπὸ τὰ προικοδοτημένα νὰ εἶναι ὑποκείμενα εἰς τὸ νὰ ἀποκριθοῦν τὰ χρέητά του, καὶ ὅσα μείνουν νὰ τὰ μοιράζουν τὰ δύο του ἀρσενικὰ παιδιά του ἀνδρέας καὶ κωνσταντάκης. καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ θάνατος εἰς ἐκείνους νὰ εἶναι τῶν κληρονόμων τους. ἀφίνει τῆς ἐγκονῆς του τῆς κρινιὰς πέντε παληκαργιῶν ἀμπέλι εἰς τὸ πετροβούνη ἀποκάτω ἀπὸ τοῦ γγενινεμαὶ καὶ πηγαίνει ἕως κάτω ὅπου εἶναι τὰ σκίδια. τῆς ὁποίας κρινιᾶς γνωρίζει μεγάλαις χάριταις εἰς τὴν καθημερινὴν φροντίδα, καὶ κόπους ὅπου παραστέκει καθ' ἑκάστην εἰς τὰς ὑπηρεσίας του, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν ἄλλην διαθήκην ἔλεγεν ὅτι ἀφίνει τοῦ γιανάκη υἱοῦ του τὸ ἄλλο ἐμησὸν ἀμπέλι εἰς τοῦ κλέπα. σήμερον τὸ ἀναιρῇ μὲ τὸ νὰ δανείζεται διὰ νὰ ζωογονῆται. ὁμοίως καὶ ταὶς δύο ἀνδένες τὸν μύλον ὅπου τοῦ ἔγραφε μετὰ θάνατον, ἀκόμι καὶ ἡ πλατηβόλα ὁποῦ εἶναι ἀπὸ πάνω ἀπὸ τῆς γεροντομουργιὲς μὲ τὶς τρὶς ρίζες μουργιὲς νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ γέρου. νὰ τὴν δώσῃ εἰς πλήρωση τοῦ χρέους του. αὐτὰ ὅπου ἄνωθεν λέγομεν εἶναι ἀπαρασάλευτα καὶ ἀνενόχλητα χωρὶς νὰ τολμήσῃ τινας νὰ παρασαλεύσῃ τὸ παραμικρὸν δι' ὅσα μὲ καλὴν γνώμην του καὶ θέλησιν ἀδιάστως καὶ αὐτοθελήτως ὁμίλισεν διὰ ὅσα ἄνωθεν ἐσημειώσαμεν, τὰ ὁποῖα θέλουν ἔχει τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κύρος ἐν παντὶ κριτηρίῳ καὶ εἰς ἔνδειξιν ἀλη-

θείας ὑπογράφεται ἡ παροῦσα ἰδιοχείρως τοῦ ἰδίου σιὸρ μανολάκη εἰς ἀσφάλειαν 1798 Ἰουνίου 8. τζιά.

» μανολάκης φύλιπας βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

» πρωτεκδικος μαρτυς.

» μόσχος πάγκαλλος μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

» σεραφὴμ ἱερόμοναχος καὶ πνευματικὸς μάρτυς.

1797 Ἰουλλίου 27.

§ 362. » σήμερον εὑρισκόμενος ἐν ἀσθενεία καὶ γύρας βαθύτατον ὁ νικολὸς κουρτελιὸς στοχαζόμενος ὅτι ἐγγίζῃ εἰς τὸ τέλος τῆς προσκαίρου ζωῆς, παραγγέλῃ ἔμπροσθεν τῶν ὑπογεγραμμένων ὅτι μὲ τὸ νὰ ἔχῃ τὰ τρία θυλικά του παιδιὰ προυκισμένα καὶ ξεμυρασμένα ἀπὸ χρόνους λέγει καὶ διορίζει ὅτι μετὰ θάνατον αὐτοῦ, ὅτι ἤθελε τοῦ εὑρεθῇ νὰ τὰ μοιράζουν ἴσια καὶ τὰ τρία παιδιὰ χωρὶς νὰ μείνῃ εἰς τὸ ἑξῆς καμμία λογοτριβὴ μεταξὺ τῶν τριῶν θυγατέρων του καὶ γαμβρῶν του. πρῶτον νὰ εὐγάζουν τῆς γυναικός του γρόσια πενῆντα καὶ νὰ μυράζουν τὰ ἄλλα ἐξίσου καὶ οἱ τρεῖς εἰς ὅσα ἤθελε εὑρεθοῦν. ἀφίνω τῆς φροσύνης τὸ χωράφι εἰς τὰ πιάτζα. ἀφίνω καὶ τῆς μαρίας εἰς τὸ σκατζόχερο ἕνα κομάτι χωράφι μὲ τὴν παλιὰ θημονιὰ καὶ ἀλόνι καὶ σταυλὶ καθὼς χωρίζει ὁ τιχος, καὶ ἔχει ἕνα δρῆ, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι τῆς ἄννας. ἀφίνω τῆς κάθε μίας ἕνα βαρέλι. ἀφίνει εἰς τὸν ἅγιον ἀντώνη μία πρόθεσι καὶ ἕνα σαρανταλύτουργον. ἀφίνει καὶ εἰς τὸν ταξιάρχη δεκαπέντε γρόσια διὰ νὰ θαπτῇ καὶ μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ διὰ προθεσιν καὶ σαρανταλύτουργον. ἀφίνει εἰς τὸν ἅγιον παντελεῆμονα ἕνα σαρανταλύτουργον. ἀφίνει εἰς τὸν ἅγιον δημήτριον τοῦ ρεφενδαρίου μησὸ σαρανταλύτουργον. καὶ μησὸ εἰς τὸν ἅγιον χαραλαμπον τοῦ παπᾶ γεωργάκη. ἀφίνει καὶ τοῦ δεσπότι γρόσια πέντε νὰ τοῦ κάμῃ μία λυτουργία εἰς τὰ σαράντα. ἀφίνει τοῦ πρωτεκδικου μησὸ σαρανταλύτουργον καὶ μησὸ τοῦ Ἱερομνήμονος. ἀφίνει εἰς τοῦ παπᾶ γιάννη προκώπη μησὸ σαρανταλύτουργον. ἀφίνει καὶ τὴν εὐχή του εἰς ὅλα του τὰ παιδιὰ καὶ γαμβρούς του. καὶ ἂν μείνουν εἰς τὸ τέλος ἠγαπημένοι ἐν τὸ μεταξύ τους νὰ ἀγαποῦν καὶ τὴν μητέρα τους ἕως τέλους καὶ νὰ τὴν προβλέπουν θέλουν ἔχει διπλῆν τὴν εὐχήν του. Εἰμὲν καὶ ἡ γυναίκα θελήσει νὰ ὑπάγῃ ξεχωριστὰ νὰ καθίσῃ μονάχη της, νὰ ἔχῃ χρέος ὁ πέτρος νικόλα μάρκου ὁ γαμβρός του νὰ τῆς δίδῃ κάθε ευδομάδα μησὸ ἀξάγι αλεύρι. καὶ νὰ τῆς δίδῃ καὶ ἕνα

μικρὸν βαρέλι κρασὶ ἕως πέντε βαρέλες. καὶ ὅταν δὲν τῆς δίδει τὸ ἀλεύρι νὰ τῆς δίδῃ τριάντα ἀξάγια κριθάρι τὸν χρόνον. ἀφίνει ἀκόμι ἕτερα τοῦ δεσπότη διὰ πρόθεση γρόσια πέντε, ταῦτα ἐπαράγγηλεν. καὶ ὑπογράφουν οἱ παρόντες ἀξιόπιστοι μάρτυρες.

1797 Ἰουλλίου 27

» Σακελλίων μαρτυρῶ.

» παπᾶ κωνσταντῆς μαρτυρῶ.

» ἀρχιμανδρίτης καὶ πνευματικὸς μάρτυς.

» Πατεστῆς πάγκαλος μαρτυρῶ.

1798 Ἰουλίου 15.

§ 363. Ἔστοντας καὶ νὰ εὑρίσκεται ἐν ἀσθενείᾳ ἡ ἀνοῦσα γηνὴ τοῦ ποτὲ γιώργη σολωμοῦ· ἔκραξεν ἐμένα τὸν πνευματικόν της πατέρα, καὶ ἐξομολογίθη τὰς ἁμαρτίας της, καὶ πρῶτον συγχωρεῖ ὅλους τοὺς ἀδελφούς της χριστιανούς, καὶ ἔπειτα ζητὰ καὶ αὐτὴ συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους. ἔπειτα ἀφίνει τὸ παιδί της κύριον κληρονόμον εἰς ὅσα ἔχει μούλκια ὄσπιτια χωράφια καὶ ἀμπέλια καὶ ἄσπρα, κοινητὰ καὶ ἀκίνητα, καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὰ χέρια τοῦ ἁγίου χαρτοφύλαξ ὡς ἴδιον πρόσωπον ἐδικόν της. ἔπειτα ἀφίνει διὰ τὴν ψυχήν της τοῦ δεσπότι πέντε γρόσια, μίαν πρόθεσιν τοῦ πνευματικοῦ της, πέντε γρόσια εἰς τὴν παναγίαν τὴν καστριανήν, πέντε γρόσια εἰς τὸ μοναστήρη τῆς ἐπισκοπῆς, πέντε γρόσια τοῦ παπᾶ νικολάκι χωρεπισκόπου, μησὸν σαρανταλείτουργον τοῦ παπᾶ νικολάκι μυλιοῦ, καὶ τοῦ πρωτόπαπα μησὸν σαρανταλείτουργον. καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου θὲ νὰ θαπτῇ δέκα γρόσια. αὐτὰ ὅλα ἔχει νὰ τὰ ἐπιστατήσῃ ὁ ἅγιος χαρτοφύλαξ ὡς ἐπίτροπον ὁποῦ τὸν ἀφίνω. Ἰδοὺ σημειώνει καὶ τὰ ἄσπρα ὁποῦ τῆς θένε. πρῶτον καὶ ἀρχὴ τῆς χρεωστεῖ ὁ γαμβρός της νικόλας δέκα τρία γρόσια καὶ τοῦ χαρίζει τὰ τρία νὰ δώσῃ τὰ δέκα· ὁ καργαδούρης πέντε γρόσια, ἡ γριὰ μαργαρίτα ἕξη γρόσια καὶ νὰ δώσῃ τὰ πέντε. ὁ γυιὸς τοῦ ποτὲ φιλιμπέρι τῆς χρεωστεῖ μίαν ὁμολογία γροσίων ἑκατὸν εἴκοσι. ἀκομι χρεωστεῖ ἡ ῥηθεῖσα ἀνοῦσα τοῦ σιὸρ καντζηλιέρη μίαν ἐξηντάρα καὶ τῆς καλογριᾶς ἄλλο γρόσι ἕνα. τὸν κάμπον εἰς τὸν σωτῆρα τὸν ἀφήνω διὰ νὰ τὸν πωλήσῃ ὁ ἐπίτροπός της διὰ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ ὅπου διορίζῃ.

Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας ἔκαμεν τὴν παρὸν διαθήκη διὰ νὰ εἶνε στερεὰ καὶ ἀσάλευτος. τὴν ὑπόθεση τοῦ παιδιοῦ μου νὰ τὴν ξεμπερ-

δέψῃ ὁ ἐπίτροπός μου ἐκείνην ὁποῦ ἔχω μὲ τὸν κουνιάδο μου μοῦ χρεωστεῖ καὶ ὁ κουνιάδος μου ἕνα γρόσι. 1798 Ἰουλλίου 15.

Ἀνούσα νικολοῦ κούλουρη μὲ θέλημα ἐδικόν μου ἔβαλα καὶ ἔγραψα καὶ στέργω τὰ ἄνωθεν.

προτώπαπας μάρτυς

σεραφὴμ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς μάρτυς

Ἀνδρέας ρεβελάκης ἀπὸ μέρος τοῦ πατρός μου καντζηλιέρη βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

γ΄) Προικοσύμφωνα.

§ 364. 1800: Ὀκτωμβρίου 15.

βάνω εἰς ἐνθύμησιν τὰ ὅτι προικίζω τὸν υἱόν μου τὸν κωσταντάκη ἐμπρότης καὶ ἀρχῇ τὴν εὐχήν μου. τὸ ἀμπέλι εἰς τὸ πετροβοῦνη βγάνωντας τὸ ἀμπέλι τῆς θυγατέρας μου τῆς χρυσῆς, καὶ τῆς θυγατέρας μου τῆς ζανέτας, βγάνωντας καὶ τὸ ἀμπέλι τὸ βορινῶ τοῦ τζεηνεμὲ τὸ ἐχάρισα τῆς ἐγκονῆς μου τῆς κρυνιᾶς διὰ νὰ κάνῃ ταῖς περισίαις μου δίδο του καὶ τὰ ἀμπέλια εἰς τοῦ κλέπα ὡς εὑρίσκονται μὲ τὰ χέρσα τους καθὼς βαστοῦν. περὸ νὰ ἔχει νὰ βγαίνει τῶν ὀρφανῶν τοῦ ζανεὶ τὸ ἕνα τρίτο ἀπὸ ἥτι τοῦ δίνω βγάνωντας του τὰ χωράφια καὶ περιβόλι κί' ἀνούτος ἤθελε ἔρχει ὁ υἱός μου ὁ ἀντρέας νὰ τοῦ δίδει καὶ ἐκεινοῦ τὸ ἕνα τρίτο ἀπὸ ὅτι τοῦ εγχείρισα τοῦ δίνω καὶ τὸ κλίσμα εἰς τὴν ἄργελα καὶ τὸ χωράφι σ τὸν κάρλο καὶ τὸ χωράφι εἰς τὸ μελισάκι ὁποῦ ἔχω ἀγορὰ ἀπὸ τὸν γιαννιὸν κουμπαροῦτζον. δίνω του καὶ ταῖς πλατηβόλες στὸν κάρλο, καὶ τὸ χωράφι εἰς τοῦ ρούκονα τὸ χωράφι εἶναι εἰς τὸν κάρλο ἡ πλατιβόλες εἶναι στονάγιον γεώργιον εἰς τὸ ἀκρωτύρι καὶ τὸ κλισμάτι εἰς τοῦ κλέπα μὲ τῆς σικιαῖς καὶ ἀπιδιαῖς καὶ τὰ νικοκυργιὰ τοῦ ὀσπητίου μου βαρέλια τέσερα δύο μεγάλα καὶ δυὸ δεύτερα κουρούπες τέσσερις μία μπουτίνα μὲ τὰ σιδερένια στεφάνια καὶ τὸν μύλον τὸν χαλαστὸν ἡ δύω ἀντένες εἶναι τῆς θυγατέρας μου τῆς ζανέτας καὶ δύο τεντζερέδες καὶ ἕνα τυγάνι καὶ μιὰ σκάρα μεγάλη καὶ μία σιδηροστιὰ πολλὰ μεγάλη. καὶ τὸ τραπέζην του. καὶ πέντε καρέγλες καὶ μία καναβέτα. καὶ μία κασέλα μεγάλη. τρία ταυλομάνδηλα πετζέτες δέκα κουρτίνες δύω σεντόνια κεντιστὰ δύο ζευγάρια περὸ ἐνόσον ζῶ νὰ ἔχῃ τὴν ἔγνια μου ἀπὸ θροφὴν καὶ ἀπὸ ὅλα μου τὰ ἀναγκαῖα καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ψυχῆς μου καὶ τῆς θανής μου καὶ

διὰ βέβαιον ἠπογράφουνται καὶ ἀξιόπιστοι μαρτυρες τὸ βεβαιῶνω καὶ ἐγώ.

μανόλις μπελεφάντες μὲ τὰ μέτρα μου τὰ σοστᾶ καὶ μὲ τὰ λογικά μου ἔκαμα τὴν παρὸν διαθήκη καὶ ὅποιο μου παιδὶ ἐναντιωθῆ στὰ ὅτι γράφω νά ἔχη τὴν κατάρα μου. τὰ γιδοπρόβατα στοῦ γίανη ζαφορᾶ τριάντα κεφάλια δίνο του καὶ δυὸ στρόματα ἄδεια καὶ τὴν εὐχή μου.

μόσχος παγγαλος μάρτυς
Γιουζέπος Πάγγαλος μάρτυς
Γιουζεπος ρώτας μάρτυς
μανόλις μπελεφάντες στεργω τὰ ὅσα γράφω μὲ τὴν εὐχή μου
Εἰς δοξαν Χριστοῦ

§ 365. πόλιτζα προικοδωσίας όποῦ κάνει ἡ κυρὰ μαρία γυνῆ τοῦ ποτὲ μηχαλάκη γλεούδη τῆς θυγατρός της ζωΐτζας μὲ τὴν εὐχὴν τῶν γονέων της καὶ τὴν ἐδικήν της.

ἀρχῆς τὸ σπήτι τὸ ἀνώγη μὲ τὸ κατώγη του καθὼς εὑρίσκονται καὶ μὲ τὴν μασαρίαν του ὅλην κατὰ τὴν συνειθίαν. τὸ ἀμπέλι εἰς τὴν γυριστῆ καθὼς εὑρίσκεται. περὸ νὰ ἔχη χρέος ἡ ζωΐτζα νὰ πληρώνη ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς θανῆς τῆς μητρός της. τὸ κλίσμα εἰς τὴν φλέα τὴν κάτο πάντα. τὸ κλίσμα εἰς τὴν γυριστῆ σύμπλιον τοῦ ζαμπάνι τὸ χωράφι εἰς τὸν ἅγιον γεώργιον εἰς τὸ λυβάδι σύμπλιον τοῦ βένετου. τὴν ἐμυσὴ κοπριγιὰ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ μιχαλάκη· τὴν ἐλιὰ εἰς τοῦ κρομίδη μὲ τὸν τόπον της σύμπλιον τοῦ καράπιπέρη, στρόματα δύο, σεντόνια σκολιανὰ ζευγάρια τέσερα, κουρτίνες δύο σκολιανές, καθημερινᾶ σεντόνια τρία, δύο μαξιλάρες καὶ δύο μαξιλάρια, τὸ πάπλομά της, βαρέλι ἕνα πετσέτες σαράντα τραπεζομάνδηλα τέσερα δύο μπολιτζες. φουστάνια τέσερα μπενήσια δύο καὶ τὸ γιουρδὴ βελουδένιο μισοπουκάμησα ἑπτα. μυσὴ ντουζίνα στάνια· πέντε ἀσημοπέρουνα, ἕνα τένζερε, ἕνα τηγάνι, μιὰ σκάφη, μία κασέλα, μία καναβέτα, ἕνα τραπέζη. ὄχι ἄλλο καὶ τὴν εὐχή της, καὶ τῶν γονέων της: 1800: Ἰανουαρίου: 10:

μαρία γυνῆ τοῦ ποτὲ μιχαλάκη γλεούδη ἔδωσα μὲ τὴν εὐχή μου.
ἐγὼ ὁ γερόλιμος, καὶ ἐπιτροπικὸς βεβαιῶνω:
Οἰκονόμος γραφεὺς βεβαιοῖ:

§ 366: 1803: σεπτεμβρίου 10: πόλιτζα όπου κάνει ὁ κωσταντὶς παπᾶ δημήτρι παντελιά.

Εἰς δόξαν χριστοῦ καὶ τῆς ὑπερευλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος προκοπίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

Ὁ κωσταντὶς παπαδημήτρις καὶ ἡ γυνή του μαρία δίδουν καὶ προικὸδοτίζουν τὴν κόρη τους χρυσὴ πρῶτον τῆς δίδουν τὴν εὐχή τους καὶ τῶν γωναῖων τους. ἔπειτα τὸ σπήτι τῆς μητρός της ὁποῦ κάθονται ὁμοῦ καὶ τὸν μαγαζέ του. τὸ ἀμπέλι εἰς τοὺς χαραμοὺς τὸ προυκὶ τῆς μάνας της. εἰς τὸν ἅγιον παντελεῆμωνα τὸ χωράφι. τὴν μυσὶ βελανιδιὰ εἰς τὴς ἔξινες τὴν κάτω πάντα. τὴν σποργιὰ εἰς τῆς πίσες τοῦ πατρός της σύμπλιον παπαδημήτρι νεόφυτου. τὸ κλίσμα εἰς τοῦ μαῦρου τῆς μάνας της τὸ ἑμυσὸ τὴν κάτω πάντα. τὸν κίπο εἰς τὸν μυλοπόταμον ὡς εὑρίσκεται σύμπλιον τοῦ μελισινοῦ. εἰς τὸν ποταμὸ εἰς τὸ περιβόλι μέσα τῆς δίδει ὁ πατέρας της ἀπὸ τὴν ρουδι̯ὰν καὶ ὀμπρὸς σύμπλιον τοῦ παπᾶ νικολάκη μὲ μίαν μουργι̯ὰ καὶ κορομηλι̯ες. μὲ τὴν ῥουδιά. μιὰ φορεσὰ ῥούχα χαρέδες. καὶ δύο καθημεριναῖς. δύο στρόματα καινούργια γεμάτα καὶ ἕνα παλεῶ ἄδιον. δύο παπλώματα. τρία ζευγάρια σεντόνια σκολιανᾶ. δύο καθημερινὰ τέσερις μαξελάρες τοῦ μεντερίου καὶ τὰ μεντερλίκι̯α τους. τρία τραπεζομάνδηλα. τριάντα πετζέτες. τρὶς νιφτόμπολες ἡ δύο καθημεριναῖς καὶ ἡ ἄλλη σκολιανή. ἕνα χαρανί, ἕνα τυγάνι καὶ μιὰ κατζαρόλα. μία σκάφη, μία πλαστήρα ἕνα βαρέλι, μία κασέλα, μία καναβέτα, ἕνα τραπέζη, ἔξη καρέγλες, ὁπῶταν φέρουν νὰ τὴς ἀγοράση. δυὸ λαιμοὺς μπετόνια μὲ τὸ μαργαριτάρι, ἕνα ζευγάρι σκολαρίκια, ἕνα κορδόνη καὶ τὴν εὐχήν μας. καὶ ἕνα καθρέπτη. τρὶς κουρτίναις. 6: μαχέρια καὶ 6: πηρούνια. δέκα ὀκτω πχιάτα. μια ντουζήνα χουλι̯άρια καλαένια καὶ τὴν εὐχήν των. 1803: σεπτεμβρίου 10: τζία.

» κοσταντὶς παπαδημήτρι παντελια ὁμοῦ καὶ ἡ γυνή του μαρία στέργουν τὰ ἄνωθεν.

» χωρεπίσκοπος ὁ γράψας μάρτυς.

§ 367. » σήμερον ἦλθεν εἰς σύμβασιν ὑπανδρείας ὁ νικολὸς βρανᾶ ἀποστόλου μὲ τὸν ποθητὸν μαυρομάτι, νὰ πάρη ὁ υἱὸς τοῦ νικολοῦ διὰ σύζυγόν του τὴν ἐγκώνην τοῦ ποθητοῦ ὀνοματη Φιλίππα. καὶ δίδει ὁ Νικολὸς τοῦ υἱοῦ του γι̯αννιοῦ διὰ χάριν προικίου τὸ ἀμπέλι εἰς τὴν *περαμεριὰ* ὡς εὑρίσκεται μὲ τὰ δένδρα του, καὶ τὸ ἐπάνω κλεῖσμα εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τὸ μαγαζὶ ὁποῦ ἠγώρασεν ἀπὸ γιακουμέτο. τὸ ξαμπελο σύμπλιον τοῦ βουτυρᾶ ὡς εὑρίσκεται. ἕνα κλῆσμα εἰς τοῦ

βραχᾶ μὲ σταῦλον καὶ ἀλῶνι, ὄχι ἄλλο καὶ τὴν εὐχήν του. περὶ ὅσον ζοῦν οἱ γονεῖς νὰ τρώγουν τὰ ἐμυσᾶ.

δίδει καὶ ὁ ποθητὸς μαυρομάτης τῆς ἐγκωνῆς του τὰ ὅσα διαλαμβάνει ἡ πόλιτζα ὁποῦ εἶχα κάμη ἡ θυγατέρα του κυργιακή. πρῶτον τὰ ὀσπήτια ὁποῦ εἶχε ἀγοράση ἀπὸ τὴν θυγατέρα γιανούλη ἀνογωκάτωγα ὡς εὑρίσκονται μὲ τὴν μεσσριά των. ἀκόμι εἰς τὰ κρεβατοστρόσια της. ἤγουν στρώματα δύο, παπλόματα τρία, σεντόνια ζευγάρια τέσσερα, κουρτίνες τέσσερες, τραπεζομάνδηλα τέσσερα, πετζέτες δώδεκα, μαξηλάρια σκολ̠ιανὰ ἕξη. καρέγλες ἕξ. ἀμπέλι εἰς τὸν *καλογεράδο* μὲ δυὸ ρίζες ἐλιές, ἕνα χωράφι εἰς τῆς *ἀμυγδαλιὲς*, καὶ ἕνα χωράφι εἰς τὰ *φυρὰ* προικίον τῆς μητέρας του. τὸ κάμπησμα εἰς τοῦ *βαθῆ*. ὄχι ἄλλο καὶ τὴν εὐχὴν τῆς μητρός της. ἀκόμη καὶ τὴν βελανιδιὰ στοῦ *γ̠ιαννίκη*.

1807 8βρίου 10 τζία

νικολὸς βρανᾶ ἀποστόλου μὲ γνώμη καὶ τῆς γυναικός του ἐρύνης ἔδωκαν καὶ στέργουν τὰ ἄνωθεν.

δ´) Γράμματα μαρτυρικά.

§ 368. διὰ τοῦ παρόντος δηλοτικοῦ καὶ ἐμαρτύρου γράμματος γίνεται δῆλον ὅτι ὁ μαστρογιαννάκις τζιώτης τοῦ ποτὲ παπᾶ μπουτέρου υἱὸς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου μοὶ ἄφησεν καὶ ἐμὲ κληρονομίαν ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ὁποῦ τὸν ἐφωτισεν ὁ θεός. ἀμπέλι, κλίσμα δὲν ἠξεύρω διότι τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς τὴν κοινὴν καντζελαρίαν γραμμένα. τώρα δὲ μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου θοδωρῆ εἰς μύκονον ἠθέλησα ἐξιδίων καὶ διὰ τὴν ψυχήν μου ὡς πρᾶγμα ἐδικόν μου καὶ κληρονομίαν μου, πατρικήν, καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον τὸ παραδίδω ὅτι πρᾶγμα καὶ ανίνε τοῦ ἀδελφοῦ μου θοδωρῆ ὡς πρᾶγμα ἐδικόν του καὶ ἀγορά του καὶ νὰ μὴν ἠμπορεῖ κανένα μου ἀδέλφη μήτε συγγενεῖς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ εἰς τὸ παραμικρόν. Ὅθεν νὰ ἔχει χρέος ὁ ἀδελφός μου ἐνοσον καιρὸν μοῦ ἔχει ὁ ἅγιος Θεὸς τὴ ζωή μου καὶ ζῶ νὰ μὲ κιτάζη ἀπὸ τὸν καρπὸν τῶν πραγμάτων ἕνα παραμικρὸν καὶ μένω εὐχαριστημένος καθοῦ ἐσυμφώνησα μὲ τὸν ἀδελφόν μου θοδωρῆ καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἔλαβε τὴν ἄνωθεν πούλησιν τῶν αὐτῶν πραγμάτων καὶ κράζομε πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος. ὅθεν καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας τοῦ στέλνω εἰς τὴν τζιὰν τὴν παρὼν πούλησιν

εἰς χεῖρας τοῦ νὰ ἔχει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχῦν ἐν παντὶ κρητιρίῳ ὑπογεγραμένον καὶ ἀπὸ ἀξιοπίστους μάρτυρας.

1801 Φεβρ. 5.

Οἰκονόμος μύκονος ἄνθυμος μαρτυρῶ.

ζαχαρίας ἱερομόναχος φηδέλος ἀπὸ τὸν γιαννάκι ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

Γρηγόριος ἀρδακεινὸς καντζηλιέρης μικόνου βεβαιῶ.

§ 369. «διὰ τοῦ παρόντος μαρτυρικοῦ γράμματος γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ σιὸρ κωσταντάκης υἱός τοῦ μακαρίτου μανολάκη φίλιππα, ἦλθε σήμερον ἐπὶ συνελεύσει τοῦ πανιεροτάτου δεσπότου μας κυρίου νικοδήμου, παρόντων καὶ τῶν εὑρισκομένων προεστώτων, παρρησιάζωντας τὴν ὕστεριν διαθήκην τοῦ πατρός του, ἡ ὁποῖα ἦτον καμωμένη καὶ ἰδιόχειρος τοῦ μακαρίτου γεγραμμένη εἰς τὸ ἔτος 1800: ὀκτωμβρίου 15 ἔχωντας καὶ δύο ἀξιοπίστους μάρτυρας τὸν σιὸρ μόσχον πάγκαλλον καὶ σιὸρ ζέπο ῥῶτα. ἡ ὁποία διαθήκη ἐδιελάμβανεν ὅτι ἀπὸ τὰ ἀμπέλια ὅπου ἄφηνε διὰ προικοδότησμα καὶ κληρονομία νὰ βγάνει τὸ ἕνα τρίτον μερίδιον τῆς ὀρφανῆς θυγατρὸς τοῦ ποτὲ υἱοῦ του τζανῆ τὸ ὁποῖον μερίδιον ἔστησε γρόσια ἑκατὸν κατὰ τὴν τίμωσιν, ὁποῦ ὁ δημόσιος τιμωτῆς νικολάκης καμάρας ἔκαμε, καὶ ὡς κληρονόμος καὶ ἐξουσιαστῆς ὁ σιὸρ κωσταντάκης ἐπούλησε, ὅλην τὴν πατρικήν του περιουσίαν, τὰ ὁποῖα ἑκατὸ γρόσια τὰ ἄφησε εἰς χείρας τοῦ θείου του σιὸρ μόσχου παγκάλλου δεποζητάτα ἕως νὰ διορίσῃ ἡ ὀρφανὴ μὲ γράμμα της νὰ τὰ λάβῃ, ὁμοίως δὲ ἐφανέρωνεν ἡ διαθήκη τοῦ μακαρίτου μανολάκη ὅτι ἀπὸ ὅσα πράγματα τῆς αὐτῆς περιουσίας ὁποῦ ὁ σιὸρ κωσταντάκης, ἔχει νὰ λάβῃ, νὰ ἔχῃ χρέος νὰ πληρώσῃ τὰ χρέοιτά του καὶ ἔξοδα τῆς θανῆς του καὶ ἀκόλουθα τῆς ψυχῆς του, καὶ ἀπὸ ὅσα ἤθελαν ξεπαρθενεύσουν νὰ λαμβάνῃ καὶ ὁ υἱός του ἀνδρέας ἡμὲν εἶναι ζωντανὸς τὸ ἕνα τρίτον, ὅθεν καὶ κατὰ τὴν ἔγνοιαν τῆς διαθήκης ἔγινε σήμερον ἀκριβῆ ἔρευνα καὶ σοστὸς λογαριασμὸς καὶ ἀποδίχθησαν ἔμπροσθεν ἡμῶν τῶν ὑποκάτωθεν γεγραμμένων καὶ τὰ χρέοιτα μὲ ἰδιόχειραις ὁμολογίαις τοῦ ποτὲ μανολάκη καὶ ὅσα ἔξοδα ἦτον καμωμένα διὰ τὴν θανήν του, καὶ ψυχικὰ τὰ ὁποῖα ἐσυμποσόθησαν γρόσια τριακόσια ὀγδοείντα ἕξ, καὶ παράδες εἰκοσιτέσσαρες, ἤτοι 386 : 24 μαζῆ μὲ τὰ ἑκατὸ γρόσια ὁποῦ ἔδωσε διὰ τὸ μερίδιον τῆς ὀρφανῆς θυγατρὸς τοῦ τζανῆ ὡς ἄνωθεν λέγωμεν, ἐστοχασθημεν ακριβῶς καὶ τὴν τιμωσιν τῶν πραγμάτων, ὅπου εθεωρήσαμεν τὸν

κατάλογον τοῦ δημοσίου τιμωτοῦ καὶ εὕρεθη ἡ σοῦμμα γρόσια 769: ἤτοι ἑπτακόσια ἑξήντα ἑνιά, ευγάνωντας λοιπὸν τὰ ὅσα ἐπλήρωσε ὁ σιὸρ κωσταντάκης ὡς ἀνωτέρω λέγομεν, γρόσια τριακοσια ὀγδοήντα ἕξ, ἔμειναν τρακόσια ὀγδόντα δύο καὶ δεκαέξι παράδες ἤτοι: 382: 16 φαίνεται λοιπὸν καθαρῶς ὅτι τυχένει νὰ λάβῃ ὁ ἀνδρέας τὸ ἀνάλογον του. τὸ τρίτον μερίδιον, κατὰ τὴν ἔνοιαν τῆς διαθήκης, γρόσια ἑκατον εἴκοσι ἑπτά, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ ἔδωσε τοῦ ἰδίου θείου του σιὸρ μόσχου παγκάλλου, νὰ πληρώσει τοὺς χρεωφειλέτας τοῦ αὐταδέλφου τοῦ ἀνδρέα, τοῦ ὁποίου εὑρέθη μία ἰδιόχειρός του ὁμολογία εἰς τὸν νικολὸν χρυσοφὸν διὰ γρόσια πενήντα τὸ κεφάλαιον καὶ δέκα γρόσια ὁποῦ ἐχρεωστοῦσε τοῦ παναγιότη τοῦ μπάου καὶ τὰ ῥέστα ὡς εβεβαιώθημεν, ἔχουν νὰ δοθοῦν εἰς μίαν ὁμολογίαν τοῦ μανόλι σκριβάνου, ὡς λέγων ὅτι εἶναι τὸ κεφάλαιον γρόσια ἑξῆντα κίρκα, καὶ ἔχουν νὰ στέκωνται τὰ ἄσπρα εἰς τὸν σιὸρ μόσχον, ἕως νὰ τοῦ παῤῥησιασθῇ ἡ καθαυτὸ ὁμολογία, ἠδὲ καὶ δὲν ἀποδειχθῇ ἰδιόχειρος ὁμολογία, τοῦ ἀνδρέα, νὰ νὰ ἔχῃ χρέος ὁ σιὸρ μόσχος νὰ ἐπιστρέφῃ τὰ ἑξῆντα τόσα γρόσια, εἰς τὴν ὀρδινίαν τοῦ σιὸρ κωσταντάκη. λέγομεν προσέτι ὅτι εὑρέθη ακόμη καὶ ὁ χαλασμένος μύλος, ὁποῦ δὲν ἔμεινε ἄλον πάρεξ ὁ πύργος χαλασμένος καὶ ἡ τοποθεσία, ἀπὸ τὸν οποῖον *πρετεντέρη* ἡ ζανέτα δύο ἀντέναις, καὶ ὡς χαλασμένος δὲν ἔδοσαν περιπλέον ἀπὸ ὀγδοήντα γρόσια, ὁποῦ εἰς ταῖς ἕξ ἀντέναις ἔχει νὰ πάρῃ ὁ σιὸρ κωσταντάκης ἑξῆντα γρόσια, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ τὰ ἀπολαύσῃ μόνος του, καθὼς καὶ ἐγνωρίσθη καθαρὰ ὅτι ἦλθε μαξσούς, καὶ ἔκαμε ἀρκετὰ ἔξοδα διὰ νὰ ξεπαστρέψῃ τὰ εἰρημένα ἠντερέσια, ὅθεν καὶ τοῦ ἐδόθη παρ' ἡμῶν ἡ παροῦσα ἀπόδιξις διὰ τοὺς λοιποὺς κληρονόμους, ἐπιβεβαιομένη παρὰ τοῦ πανιεροτάτου δεσπότου μας εἰς μαρτύριον. καὶ τῶν εὑρεθέντων προεστώτων εἰς ἀσφάλειαν.

1802: Ἰουλλίου 23: τζίας καὶ θερμίων νικόδημος βεβαιοῖ.

Γιουζέπος νικολοῦ πάγκαλλος μάρτυς
δημητράκης ῥώτας μάρτις
δημητράκης ρεβελάκης μάρτις
Ἰωάννης ξιφίας μάρτις
μόσχος πάγκαλλος μάρτυς
Γιουζεπος ῥώτας μάρτις
Ιω. ρεβελάκης καντζηλιέρης βεβαιῶ.

ξεκαθαρίζομεν ὅτι ἐπειδὴ ὁ σιὸρ μόσχος πάγκαλλος δὲν ἐδέχθη τὰ ἑκατὸ γρόσια ὁποῦ ὡς ὄπισθεν λέγωμεν νὰ στέκονται δεποζητάτα

εἰς ἐλόγου του ὁποῦ νὰ διορίση ἡ ὀρφανὴ τοῦ τζανῆ νὰ τὰ λάβη ὅταν θελίση. καὶ ἐπαράδωσε ὁ σιὸρ κωσταντάκης τοῦ πανιερωτάτου δεσπότου μας κὺρ νικοδήμου καὶ στέκωνται ἕως εἰς τὴν ὀρδινιὰ τῆς εἰρημένης τζανέτας θυγατρὸς τοῦ μακαρίτου τζανῆ

1802: Ἰουλλίου 23.

Ιω. Ρεβελάκης καντζηλιέρης βεβαιοῖ.

ε') Προτέστα.

§ 370. «Ἐπειδὴ καὶ ὁ μακαρίτης θεῖος μου ἀνδρέας ῥῶτας, ὅταν ἔδωσε τὸ κοινὸν χρέος ἄφησεν δύο ἐπιτρόπους του, τόν τε σιὸρ Ἰάκωβον πάγκαλλον λογοθέτην καὶ σιὸρ δημητράκη Ῥῶτα εἰς τὸ νὰ προβλέψουν τὰ τῆς ψυχῆς του, καὶ τοῦ χρέους του, ὡσὰν ὁποῦ εἰς μερικοὺς χρεωστοῦσε ἄσπρα ἀρκετά, ἡ γυνή του θεία μου μαρουλάκι, ἐγκαλῶντας εἰς βασιλεύουσαν τοὺς ἄνωθεν δύο ἐπιτρόπους του, εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ὀρδῆ κατί, ἀφ' οὗ ἔλαβε τὰ χίλια γρόσια ἤτοι 1000, ὁποῦ ὁ ρηθεὶς ἄνδρας της τῆς εἶχε ἀφησει διὰ κληρονομίαν ἐζητοῦσε ἀκόμη, καὶ ἀνότερον μιράση διὰ τὸ ὁποῖον καὶ κριθέντες εἰς τὸ αὐτὸ κριτήριον, τῆς ἔδωσε ἡ αὐτὴ κρίσις νὰ λάβῃ ἀπὸ ὅλην τὴν οὐσίαν εἰς τὰ ἑπτὰ ἕνα ὁποῦ θὰ εἰπῆ τὸ ἕνα ἕβδομον γρόσια ὀκτακόσια ἤτοι 800: ὁποῦ ἡνομένη ἡ κληρονομία καὶ τὸ μιράση, ἔγιναν ἡ σοῦμμα των 1800: καὶ ἀπὸ αὐτὰ τῆς ἐμέτρισαν οἱ εἰρημένοι ἐπίτροποι πεντακόσια ἤτοι 500: Ἔμειναν διὰ νὰ τῆς χρεωστοῦν τὰ ἐπίλοιπα 1300: κατὰ τὴν ρετζιβοῦταν ὁποῦ ἔχει εἰς χεῖρας της σήμερον ἐγὼ ὁποῦ εἶμαι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ποτὲ ἀνδρός της καὶ λέγομαι νόμιμος κληρονόμος διὰ τὰ ὅσα ἐκείνη ἔλαβε, ἀπὸ νόμπιλε τοῦ αὐτοῦ θείου μου καθὼς ἐγὼ τὰ ἔχω καταγραφὴν εἰς κατάλογον, τὰ ὁποῖα καὶ ζητῶ, ἀπὸ τὴν αὐτὴν θείαν μου. διὰ τοῦτο προτεστάρω, τὴν εὐγενείαν σας σιὸρ Ἰάκωβε πάγκαλλε καὶ σιὸρ δημητράκη Ῥῶτα ὁποῦ νὰ μὴν ἠμπορῆτε νὰ δώσεται τῆς ρηθεῖσης θείας μου, ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ τῆς ἐμείνεται νὰ λαμβάνη ὅταν σὰς τὰ ζητήση, οὔτε ὀβολόν, ἕως οὗ νὰ θεωρήσωμεν ἡμεῖς τὴν διαφοράν μας διὰ τὰ ὅσα ὡς ἄνω λέγω κατακρατῆ ἀδίκως, καὶ ὅτι ἔπρεπε ἐπειδὴ καὶ ἔλαβε τὸ μοιράσι της κατὰ τὴν ἱερὰν κρίσιν ὁποῦ ἔγινε εἰς Κωνσταντινούπολιν, νὰ λάβη ἂν εἶχε ἰδιά της ἀπὸ νόμπιλλε, καὶ ὄχι τοῦ θείου μου. λοιπὸν κατὰ τοῦτο ἰδοὺ ὁποῦ σᾶς κάνω τὸ παρὸν προτέστω τὸ ὁποῖον καὶ τὸ παραδίδω, διὰ νὰ τὸ ρεγαλιτζάρι ὁ κοινὸς τῆς νήσου μας καντζιλλιέρις εἰς τὴν καντζελαρίαν του καὶ νὰ σᾶς τὸ παρισιάσω διὰ νὰ ρεγολαρισθῆτε,

διότι ἡμὲν καὶ δὲν τὴν σεκουεστράρετε τὰ ἄνωθεν χίλια τρακόσια γρόσια ἤτοι: 1300: νὰ ἰξεύρετε ὅτι ἔχω νὰ κριθῶ μὲ τὴν εὐγενείαν σας καὶ νὰ ζητῶ εἰς τὸ νὰ πληρωθῶ τὰ ὅσα ἐκεῖνη ἀδίκως κατακρατῇ. λοιπὸν εἰς ἔνδειξιν ὑπογραφομαι ἰδιοχειρός μου.

1802. Ὀκτωμβρίου 22 τζίαν.

» νικόλαος ἀναστασίου ρῶτα καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ποτὲ ἀνδρίκου.

§ 371. 1803: ἀπριλίου 21. Εἰς τὴν κοινὴν καντζελαρίαν. Ἐνεφανίσθην προσωπικῶς ὁ χουσεῒν καπετάνιος σαλονικιὸς μαζῇ καὶ ὁ ἀδελφός του φανερόνωντας εἰς ἐμένα τὸν καντζηλιέρη ὅτι εἰς τὰς 21 τοῦ τρέχοντος εἶχε *κοντρατάρη* μὲ τὸν σιὸρ κόνσολο τζώρτζη πάγκαλλον διὰ νὰ ἀναβλόση τὴν φελούκα του ὀνομαζόμενη καρακατζάνη, νὰ φορτώση βελανίδι ἀπὸ τὸ πόρτο μπουφάλο καὶ λιβέρι καὶ μέρος ἐδῶ εἰς τὸ νησὶ τῆς τζίας δυὸ χιλιάδες καντάρια κίρκα, νὰ τὸ πηγαῖνει διὰ λυβόρνω καθὼς φανερώνουν τὰ κοντράτα τους. τὴν δεύτερη ἡμέρα ἀπριλίου εἴκοσιδύο, ἐζήτησε ὁ σιὸρ πάγκαλλος νὰ τοῦ δόσει ὁ Χουσεῒν καπετάνιος ὀπίσω τὸ κοντράτο, νὰ τὸ ξεσχήση λέγωντας ὅτι ἔλαβε τὴν εἴδησιν μὲ καΐκι καὶ συμπατριώταις ὁποῦ ἦλθαν ἀπὸ τὴν πόλιν. ὅτι ὁ υἱὸς του σιὸρ βαρθολομαῖος ἐνάβλοσεν καράβι διὰ νὰ φορτώση τὸ ὅμοιον φόρτωμα, ὁποῦ ἐσυμφώνησεν νὰ τὸ φορτώση ὁ Χουσεῒν καπετάνιος, ὁ Χουσεῒν καπετάνιος δὲν ἠθέλησε νὰ στρέψη τὸ κοντράτο λέγωντας ὅτι εἶχαν γραμμένα εἰς τὸ κοντράτο ὅποιος ἤθελε μετανοήσει νὰ πληρώνη διὰ *πισημανλίκη*, καὶ *κοντάνα* γρόσια δύο χιλιάδες, ὁ σιὸρ πάγκαλλος, μὴν ἔχωντας φόρτωμα νὰ τοῦ βάλη, ὁ Χουσεῒν καπετάνιος ἀποφάσισε νὰ σταθῇ εἰς τὸν *καργαδόρον* ἕως νὰ τελειώση τὴν *σταλία* του, καὶ ὕστερον νὰ πηγαῖνει εἰς τὴν πόλιν νὰ ζητῇ τὸν νάβλον του καὶ τὰ χασομέργια του καθὼς φανερώνει τὸ *κοντράτο*. καὶ ἔτζη ἀκολουθοῦσε, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἔξη ἡμέραις, ἔκραξεν πάλιν ὁ σιὸρ κόνσολος τὸν Χουσεῒν καπετάνιον καὶ ἔκαμεν δεύτερον κοντράτο, διὰ νὰ ὑπάγει εἰς τὴν κάριστο νὰ φορτώση τὸ παμπάκι, καὶ ἄλλο πρᾶγμα ὁποῦ ἦτον ἐκεῖ ἀπὸ τὸ καράβι ὁποῦ εἶχε σπάση, *σοβράνο* ἀπὸ τὸν καβοδόρον, καὶ εἶχαν συμφωνήσει νὰ ὑπάγη ἐκεῖ ὁ Χουσεῒν καπετάνιος μὲ τὴν φελούκα του νὰ φορτώση ὅλον ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ τὸ ὑπάγει εἰς τὴν σμύρνη νὰ πάρει διὰ νάβλον τρὶς χιλιάδες γρόσια νὰ κρατήση ἀπὸ τῆς τρὶς χιλιάδες τὰ πεντακόσια γρόσια ὁ κόνσολας καὶ ταῖς δυὸ χιλιάδες πεντακόσια ὁ Χουσεῒν καπετάνιος, καὶ πέρνωντας τὸ κοντράτο ὁ Χουσεῒν καπετάνιος τὸ ἔδωσε τοῦ ἀνθρώπου του νὰ ὑπάγει εἰς τὴν καριστο νὰ βάλει

καὶ τὸν καπετάνιον τοῦ καραβιοῦ όπου εἶχε σπάσει, διὰ νὰ βάλει τὴν ὑπογραφή του, διὰ τὰ ὀκτακόσια γροσια ὁπου ἤθελε νὰ τοῦ δώση διὰ *φούντος*, καὶ βλέπωντας ὁ καπετάνιος τὸ *κοντράτο* δὲν τὸ ἔκαμε *καβούλη*, καὶ τὸ ἐξέσχησε καὶ τὸ ἔστειλε τοῦ σιὸρ κονσόλου μέσα εἰς τὰ γράμματά του καὶ διὰ ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ χασομέργια ὁποῦ γίνονται εἰς τὸ καράβι τοῦ Χουσεῒν καπετάνιου καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους του, κάνει τὸ παρὸν προτέστω ἐναντίο τοῦ σιὸρ κονσόλου τζώρτζη παγκάλλου, καὶ τὸν προτεστάρει, νὰ ἀποκριθῇ ὅλα τὰ *ντάνα σπέζαις ἠντερέσια*, ὅσα ἀκόλουθα καὶ ὅσα ἠμποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν. καὶ ζητὰ ὁ Χουσεῒν καπετάνιος νὰ ἀπεράση τὸ παρὸν προτέστω εἰς τὸν κόδικα τῆς κοινοτικῆς καντζελαρίας, καὶ νὰ σταλθῇ κόπια ἀπαράλλακτος τοῦ ἰδίου σιὸρ κονσόλου νὰ εἶναι εἰς εἴδησή του, ζητώντας καὶ ὁ ρηθεῖς Χουσεῒν καπετανιος νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ τὸ παρὸν προτέστω ἀπὸ τὴν καντζελαρίαν, μὲ ὑπογραφᾶς ἀξιοπίστων μαρτύρων προεστῶτων, καὶ νὰ λάβη κόπια, *ρεγαλιτζάδα* ἡ καντζελαρία.

1803 ἀπριλίου 30.

Χουσεῒν καπετάνιος μὲ τὴν βούλα του
Γιουζέπος νικολοῦ πάγκαλλος μάρτις
δημητράκης ρώτας μάρτυς
δημητράκης ρεβελάκης μάρτυς
πατεστῆς πάγκαλλος μάρτυς

Ἐσικώθη ἡ παρούσα κόπια ἀπὸ τὸ ἀπαράλλακτον ἴσον ὅπου ἐτηπόθη εἰς τὸν κόδικα τῆς καντζελαρίας καὶ στέλνεται τοῦ σιὸρ κονσόλου εἰς φανέρωσην.

§ 372. παρησιάζομεν σήμερον εἰς τὸν σιὸρ Ιωάννην Ρεβελάκην καντζιλιέρη τῆς νήσου τζιάς ἡ κάτωθεν γεγραμμένη μαρουλάκη γαλούνη καὶ γυνὴ τοῦ ποτε ἀνδρίκου ρώτα. φανερόνωντάς του ὅτι μὲ τὸ νὰ μοῦ ἐπούλησεν ἔτι ζῶν ὁ εἰρημένος ἄνδρας μου τὸ ὀσπήτιόν μου εἰς τίνον καὶ ἄλλα πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα μοῦ ἔδωσεν ὑποσχετικὸν γράμμα καὶ κρατῶ εἰς χεῖρας μου καὶ Cὰν ὁποῦ τὰ ἐπούλησεν παραγνώμης μου, τὸ ὁποῖον καὶ διαλαμβάνει ὅτι νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ὅλον τὸ πρᾶγμα κοινητὸν καὶ ἀκοίνητον, ὅσον δηλ. τοῦ εὑρίσκεται ἐδῶ εἰς τζιάν, τὸ ὁποῖον ὑποσχετικόν του τὸ ἔχω τυπομένον εἰς τὴν ἰδίαν καντζελαρία, ἐπειδὴ μὲ τὸν θάνατον τοῦ ρηθέντος ἀνδρός μου χωρὶς νὰ κάμη διαθήκι καὶ χωρὶς νὰ διορίση ἐπιτροπούς του μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συγγενείς του συμφωνήCαντες διὰ τὰ ἀποτελέσματά τοις ἐψίφησαν ἐπιτρόπους τοῦ ρηθεντος ἀνδρός μου διὰ γράμματος

τόν τε σιὸρ Ἰακωβον πάγκαλλον λογοθέτην καὶ σιὸρ δημητράκη ρώτα, εἰς τοὺς ὁποίους διδοντας τὴν πλαστὴν διαθήκην, αὐτοὶ ἄρχηϹαν καὶ ἐπώληϹαν ὅλον τὸ τίποτες, χωρὶς νὰ μὲ ἐξετάσουν καὶ ἐμένα εἰς τὸ παραμικρόν, ἐγὼ ὅμως βλέποντας ὅλα αὐτὰ τὰ ἄδικα κοινήματά τους, δὲν ἔλειψα νὰ τοὺς εἰπῶ νὰ μὴν βάλουν χέρι διὰ νὰ ἐπιχειρησθοῦν τοιοῦτον ἄδικον, ὡϹὰν ὁποῦ εἶμουν ἐγὼ ὁ κληρονόμος του, καθὼς τὸ ἰδιόχειρόν του μὲ ἀποκαθιστᾶ. καὶ ἐγὼ εἶχα τὸ χρέος νὰ προβλέψω κάθε του ἡντερέσον. ἀλλ᾿ ἐπειδὴ δὲν μοῦ ἔδοσαν ἀκρόασιν εἰς τὰ εὐλογοφαννεῖ λόγια μου, ἀλλ' ἔκαμαν ὀϹα ἤθελαν, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ βαζομένη ἀπὸ τὸ δίκαιόν μου, ἐπροστρεξα εἰς τὸν ποτε Χαντσερῆ δραγομάνον τοῦ βασιλικοῦ στόλου, διὰ νὰ φανερώσω τὰ δίκαιά μου, καὶ νὰ ἀποβάλω δικαίῳ τῷ λόγῳ τοὺς ἄνωθεν ἀπὸ τὴν ἐπιτροπίαν. πλὴν μὲ τὸ νὰ εἶχων αὐτοὶ τὴν φιλίαν του, ἀντὶς νὰ εἰπεῖ τὸ δίκαιόν μου, τοὺς ἐσυμβούλεψε μάλιστα καὶ μὲ ἐτραβοῦσαν εἰς τὸ καδίμπασὰ ὡς κατάδικον διὰ νὰ κριθῶμεν εἰς τοὺς κατίδες καὶ τέλος πάντων δὲν ἔλειψαν μὲ κάθε δικαστικὸν τρόπον διὰ νὰ μὲ ἀδικίσουν φοβερίζοντάς με καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς κρίσεως βαλμένοι ἀπὸ λόγου τους, ὅτι ἤθελαν νὰ μὲ ρίψουν μὲ τὸ τζουβάλι εἰς τὴν θάλασσαν. καὶ βιαζομένη ὡς ἐδιναστούμην διὰ να ἀποφίγω τοὺς αὐτοὺς κινδύνους ἔλαβα κατὰ τὴν ἄδικον ἀπόφασίν τους πεντακόσια γρόσια ν: 500 καὶ ὁμολογίαν γρό: 1300—τὰ ὁποῖα; 500: γρόσια ἔγιναν ἐτία ἡ τιμιώτης τους καὶ μοῦ τὰ ἔφθειραν ὅτι τὰς κρίσεις, τώρα ὅμως διὰ μέσου τοῦ παρόντος μου προτεστάρω τοὺς ἄνωθεν εἰρημένους σιὸρ λογοθέτη καὶ σιὸρ δημητράκη, ἀπὸ πάρτι τῶν αὐθέντων μας, διὰ νὰ ἐλθοῦν εἰς βασιλεύουσαν διὰ νὰ θεωρηθῇ αὐτὴ ἡ διαφορά μας, καὶ οἱ αἴτιοι τοῦ πρώτου μου κινήματος καὶ τοῦ δευτέρου τούτου ὁποῦ βιάζομαι νὰ κάμω διὰ τὴν βασιλεύουσαν τῆς ρηθείσης ὑποθέσεως ζητῶ ἀπὸ τὴν τιμιώτητά τους νὰ εἶμαι πληρωμένη διὰ ὅλα τὰ ἔξοδά μου—καὶ λοιπὸν σιορ καντζιλιέρη παρακαλῶ νὰ τοὺς παρρησιάσῃς τὸ παρὸν προτέστω μου καὶ νὰ μοῦ δοθῇ κόπια ἀπὸ τὴν καντζηλαρίαν σου κατὰ τὴν τάξιν καὶ ἐγὼ θέλω εἶμαι ἔτοιμη διὰ νὰ ἀποπληρώσω ὅλα τὰ νόμημα χρέη του τοῦ ἀνδρός μου ὡς κληρονόμος του καὶ νὰ λάβω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ὅλα του τὰ ὑποστατικά.

τζία: 1803: αὐγούστου: 22:

» μαρουλάκη γαλούνη καὶ γυνὴ τοῦ ποτε ἀνδρικου ρώτα
» τζουανέτος παγκαλλος μάρτυς
» τζόρτζης κομπαροῦτζος μάρτυς
» γιαννάκις διμήτρι σαποῦνα μαρτυς

ς´) Ἐξοφλητικά.

§ 373. Ἴσον ἀπαράλλακτον

Ιωάννης Καντζηλιερης βεβαιοῖ ὅτι ἴσον ἐστί.

«Διὰ τοῦ παρόντος καὶ ἐσφραγισμένου γράμματος Καντζελαρισίου διλοποιοῦμεν ἀπαξάπαντες τὸ κοινὸν τῆς τζίας, ὅτι κατὰ τὴν ζήτησιν ὁποῦ εἴχομεν κάμῃ εἰς τὸ ὑψηλον διβάνι τοῦ βασιλικοῦ *τερσανὲ* διὰ τὴν θεώρησιν τῶν λογαριασμῶν μας, διὰ τὸ ὁποῖον γενομενης προσταγῆς, ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμὸς μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἔγιναν *ταχσήλ*, διὰ τοῦ σουλεϊμὰν τζαούση, τὰ ὅσα ἄσπρα μᾶς εἶχε μείνει χρεώστης ὁ σιὸρ δημητράκης ῥότας, ἀπὸ ὅλους τοὺς λογαριασμοὺς ὁποῦ μὲ τὸ κοινὸν εἶχε, καὶ δὲν μᾶς ἔμεινε πλέον οὔτε ψιλὸς λογαριασμὸς μετ' αὐτοῦ ἀθεώριτος, καὶ ἀπλήροτος μεχρη καὶ αὐτοῦ τοῦ παραμικροῦ *ντεσκερὲ* καὶ ὁμολογοῦμεν γνώμῃ κοινῇ, καὶ θελήσει ἰδίᾳ, ὅτι δὲν ἔχομεν πλέον νὰ πρετενδέρομεν παρὰ τοῦ ῥηθέντος ὀβολὸν ἢ ἡμιόβολον. οὔτε ἡμεῖς δηλαδὴ ἀπὸ αὐτόν, οὔτε ἐκεῖνος ἀπὸ ἡμᾶς. καὶ ὅσα ἔγγραφα παρόντα ἢ ἀπόντα εὑρισκόμενα ἢ εὑρεθησόμενα νὰ εἶναι ἄκυρα καὶ οὐδένα τόπον ἐπέχοντα. νὰ εἶναι δὲ ὑπόχρεος μὰ κάμῃ *ντεσλῆμι* εἰς τὴν κοινήν μας καντζηλαρία τὸ ἐξοφλητικὸν τῶν ἐννενῆντα τριῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ προσταγὴν καὶ δυναστικῶς ἦτον θεωρημένον, καὶ ὑπογεγραμμένον καὶ ἂν εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν δὲν τὸ ἤθελεν κάμει *τεσλῆμι*, ὁμοῦ μὲ ἄλλα δύω γράμματα εἰς τὴν κοινήν μας καντζελαρία κατὰ τὸν ὑποσχετικόν του ὁποῦ ἐδόθην εἰς τὸ κοινόν μας, τὸ παρὸν νὰ μένῃ ἄκυρον, καὶ ὡς χαρτίον ἄγραφον, νὰ μὴν ἔχῃ τύπον, καὶ νὰ *πρετενδέρῃ* τὸ κοινόν μας τὰ ὅσα ἀπὸ τοὺς ὑποβεβαιωμένους λογαριασμοὺς τὸν ἐχάρησεν. εἰδὲ και εἰς τὴν ῥηθεῖσαν διορίσουν ἤθελε κάμῃ *τεσλῆμι* τὸ εἰρημένον ἐξοφλητικὸν ὁποῦ προφασίζεται ὅτι εἰς τὴν πόλιν ἔστειλε νὰ εἶναι καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν ἐξοφλημένος, καὶ δὲν ἔχει πλέον τὸ κοινὸν νὰ *πρετενδέρῃ* οὐδὲ *ἄτμον*. καὶ διὰ βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ἐδόθη τὸ παρὸν κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ὑπόσχεσιν εἰς χεῖρας του.

τζία 1798. ὀκτομβρίου : 31 :

» Οἰκονομος βεβαιοῖ.
» σακελλάριος βεβαιοῖ.
» σκευοφύλαξ βεβαιοῖ.
» σακελλίων βεβαιοῖ.
» προτεγδικος βεβαιοῖ.
» Νικόλαος κουμπαροῦτσος βεβαιοῖ.
» Γιουζέπος Νικολοῦ πάγκαλλη βεβαιοῖ.
» Ἰακωβος πάγκαλλος λγ : βεβαιοῖ.
» Γεώργιος ντεπάστε βεβαιοῖ.
» Νικόλαος Ἀναστασίου Ρότα βεβαιοῖ.

» καστρίσιος βεβαιοῖ.
» πρωτόπαπας βεβαιοῖ.
» νομοφύλαξ βεβαιοῖ.

» Δημήτριος Ρότας βεβαιοῖ.
» παναγιότης· διαμαντόπουλος ἄνθροπος τοῦ ἐκλαμπροτάτου μπενιζαδέ. δραγομάνου· τοῦ βασιλικοῦ στόλου βεβαιοῖ ὅτι ἴσον ἐστί.

1797 Ἰανουαρίου 31

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ σιὸρ λυναρδάκη.

Πατριάρχης προσεπιβεβαιοῖ :
Κωστάκης Χαντζερὴς ἐπιβεβαιοῖ :

διὰ τοῦ παρόντος ἀποδηκνήεται ὅτι ἐπειδὴ καὶ τὸ κοινὸν τῆς νήσου τζίας ἐπλήρωσεν εἰς τὸ βασιλικὸν ἐμιρῆ τὴν ὄπισθεν συμειομένην χρηματικὴν ποσώτητα, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐκδοθέντος ἕνεκεν ταύτης ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ φιρμανίου φαίνεται. ἡ προτότυπος δὲ κοινῆ ὁμολογία τῆς νήσου τζίας δὲν εὑρίσκεται εἰς χεῖρας μου ὁποῦ νὰ τὴν ἐγχειρίσω εἰς τὸ κοινόν. καθότι εἶχα τὴν προστείλη εἰς τὸν κόντε Ναζόλην. διὰ τοῦτο δίδω τὸ παρὸν ἴσον, καὶ τὸ παρόν μου ἐνυπόγραφον ἐξοφλητικὸν ἵνα μένη ἡ προτότυπος ἐκείνη ὁμολογία ἄκυρος, καὶ ὡς χάρτης ἄγραφος λογιζομένη :

1797 : Ἰανουαρίου : 31 : Κωνσταντινούπολις

» λεονάρδος βαλέτας βεβαιῶ
» ὡ γεώργιος Ἰωάννου γραμματικὸς μάρτυς
» μικὲς μαυρογορδάτος μάρτυς

ζ') Πατέντα.

§ 374. Διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν κοινῆς πατέντας ἀπαξάπαντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ νήσῳ τζιᾷ εὕρομεν εὔλογον καὶ ἀποφασίσαμεν νὰ στείλομεν εἰς βασιλεύουσαν διὰ ὅλας τὰς κοινοτικάς μας ὑποθέσεις, καὶ διὰ νὰ πιτηρδίσουν τὸ Ἰλτιζάμη τοῦ νησίου μας διὰ λογαριασμὸν τοῦ κοινοῦ τὸν σιὸρ δημητράκη ῥεβελάκη καὶ σιὸρ γεωργάκη λογοθέτου πρὸς τοὺς ὁποίους δίδομεν κάθε πληρεξουσιώτητα, νὰ θεορίσουν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σιὸρ λυναρδάκι βαλέτα ὁμοίως καὶ κάθε ἄλλην διαφορὰν ὅπου ἤθελε προβάλλει τινάς. οἱ ῥηθέντες ἀπεσταλμένοι μας θέλουν προσπαθήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κοινοῦ ὑποσχόμενος καὶ οἱ κοινότης νὰ τοὺς διαφεντεύση εἰς κάθε ἀκόλουθον

τυχοι ἐναντίον πληρώνοντας πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τὰ ἔξοδα τῶν φαγητῶν τους καὶ νάβλον τους γρόσια τριακόσια, καὶ ξεχωριστὰ τὸ διωρισμένον πεσκέσι ὅπου θέλουν δώση ἂν ὁ σιὸρ λυναρδάκης ἤθελε τοὺς δώσει τὴν καθ'αυτῶ ὁμολογίαν καὶ ἐξόφλησιν νὰ ἔχουν τὴν ἰσχῦν νὰ δανεισθοῦν νὰ τὸν πληρώσουν τὰ ρέστα ὁποῦ καὶ ἡ ἐκλαμπρότης του μᾶς ἐπρόσταξε δηλαδὴ τὰ χίλια τετρακόσια γρόσια μὲ τὰ διαφορά τους. καὶ ἀφοῦ τὰ δώσουν μένει χρεώστης τὸ κοινόν μας νὰ κάμη τὴν ἐκπλήρωσιν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔχουν νὰ τὰ δανεισθοῦν. ὅθεν εἰς τὴν περὶ τοῦτων ἔνδειξιν καὶ πληροφορίαν ἐδώθη ἡ παροῦσα πατέντα εἰς χεῖρας αὐτῶν διὰ νὰ ἔχει τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχῦν 1800: Δεκέμβριος: 17: τζία.

Cακελάριος βεβαιοῖ
Cκευοφύλαξ βεβαιοῖ
Χωρεπίσκοπος βεβαιοῖ
Χαρτοφύλαξ βεβαιοῖ
Cακελλίων βεβαιοῖ
προτέκδικος βεβαιοῖ
πρωτονοτάριος βεβαιοῖ
καστρήσιος βεβαιοῖ
πρωτοπαπᾶς βεβαιοῖ
ρεφερενδάριος βεβαιοῖ
νομοφύλαξ βεβαιοῖ
δικαιοφύλαξ βεβαιοῖ

» Λογοθέτης Ἰάκωβος βεβαιοῖ
» ζεπος πάγκαλλος βεβαιοῖ
» νικόλαος κουμπαρούτζος βεβαιοῖ
» δημητράκης ρώτας βεβαιοῖ
» μόσχος πάγκαλλος βεβαιοῖ
» τζουανέτος παγκαλλος βεβαιοῖ
» μιχαῆλ παγκαλλος βεβαιοῖ
» ζέπος ρώτας βεβαιοῖ
» νικόλαος Ἀναστασίου βεβαιοῖ
» νικόλαος καμαρας βεβαιοῖ
» ποθητὸς πάγκαλλος βεβαιοῖ
» γεώργιος χωματιανὸς βεβαιοῖ
» μόσχος φυλιμπέρη πάγκαλλος
» νικόλαος ρεβελάκης βεβαιοῖ
» νικόλαος τζώρτζη ρώτα βεβαιοῖ
» βρανᾶς σέρβος βεβαιοῖ
» ποθητὸς μάρκου φηλιακὸς βεβαιοῖ
» ἀνδρέας ρεβελάκης βεβαιοῖ
» Ἰωάννης ξιφήας βεβαιοῖ

Ἰωάννης ρεβελάκης καντζηλιερης τῆς κοινότητος βεβαιοῖ.

η΄) Μεζέτι ἢ Ἰνκάντο.

§ 375. 1804: φεβρουαρίου: 14 οcα μούλκια τοῦ δημίτρη βολιότου καὶ γυναικός του ἐτιμωθησαν παρὰ τοῦ κοινοῦ τιμοτῆ νικολάκη καμάρα καὶ ἐβάλθησαν εἰς τὸ κοινὸν *μεζέτι* ὀνομαζόμενον Ἰταλικὰ *Ινκάντο*.

τὸ ξάλιμα εἰς τὸν *καλογεράδο* τὸ ἐπούληςα κατὰ τὴν τίμοσιν τοῦ ἀποστόλη	γρόσια	50
τὸ κλισμάτι σύμπλιον νικολάου γεώργη καράγιανη ἦτον τιμομένο διὰ γρόσια ςαράντα δύω καὶ τὸ ἐπούλησα τοῦ ἰδίου νικολοῦ καράγιανη διὰ	»	50
τὸ κλισμάτι μὲ δύω μπόλια ἐλιὲς καὶ μὲ νερὸ τὸ κράτησε ὁ καντζηλιέρης διὰ τὸν υἱόν του ἀνδρέα κατὰ τὴν τίμοσιν	»	28
τὸ βορινῶ κλισμάτι μὲ τὸ σπητάκι καὶ μὲ κορομηλιὲς τὸ ἐπούληςα κατὰ τὴν τίμωσιν τοῦ πέτρου καραγιανη .	»	60
τὸ κλίσμα εἰς τοῦ *γιανίκη* μὲ σταῦλον καὶ θεμονίδη τὸ ἐπούληςα τοῦ Ἰωάννου γλεούδη ὕστερα ἀπὸ δέκα μῆνες ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκουνταν ἄλλος μουστερὴς κατὰ τὴν τίμοσιν	»	130
χωράφι εἰς τὰ *ποτάμια* τὸ ἐπούλησα τοῦ ἀποστόλη κατὰ τὴν τίμοσιν: 15: καὶ δύω ὅπου ἔγραψε ἀβάντζο	»	17
τὸ χωράφι εἰς τοὺς *κοκίνους* τὸ ἐπούλησα τοῦ Ἀνδρέα μαζὴ καὶ τὸ ἄνωθεν κλισμάτι κατὰ τὴν τίμοσιν	»	7
τὰ σπήτια ξέστεγα καὶ τὸ μαγαζή τους μὲ τὸν ἀέρα ἦτον τιμομένα διὰ γρόσια ἑκατὸν εἴκοσι δύω· τὰ ἀβαντζάριςα διὰ: 160: καὶ τὰ ἐπούληςα τοῦ μανώλη παντελιά. ὕστερα τὰ ἐμύραςαν μὲ τὸν Ιω. μαστρομανόλη	»	162
τὴν πλατηβόλα εἰς τοῦ γιανίκη μὴν ἔχωντας μουστερῆ τὴν ἐπούλησα καὶ αὐτὴν τοῦ ἀνδρέα διὰ γρόσια εικοσιπέντε	»	25
	γρ.	529

ϑ΄) γράμμα ἀλαξίας.

1810: Ἰουλλίου. 26

§ 376. διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δηλοποιοῦν οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὁ σιὸρ Ἰωάννης μπάος ἐκ τῆς σύφνου. καὶ σιὸρ φρασὲς δεπάστας ἐγκάτοικος ἐδῶ εἰς τὸ νησίον μας κάμνωντας τὴν παρὸν ἀλαξίαν σταθερὰν καὶ ἀμετασάλευτον. δίδοντας ὁ σιὸρ μπάος πρὸς τὸν σιὸρ φρασὲ μίαν σποργιὰ εἰς τῆς *πίσες* καὶ βορινὰ σύμπλιον τοῦ πρωτεκδίκου, καὶ ἓν χωράφι εἰς τὴν *πλαγιὰ* εἰς τὸν *ἀφωρισμένον δρῦ* ἃ καὶ ἐξετιμήθησαν παρὰ τοῦ δημοσίου τιμοτοῦ ζαχαργιὰ Γλεούδη παρόντος καὶ τοῦ σιὸρ φρασέ. δίδει καὶ ὁ σιὸρ φρασὲς πρὸς τὸν σιὸρ Μπάον εἰς εὐχαριστησιν αὐτῶν τῶν δυὸ πραγμάτων ἓν ἀμπελάκη εἰς τὸν *πλατη γιαλὸν* εἰς τὴν σίφνον μὲ ὅλα του τὰ δικαιώματα καὶ μὲ

τὸ νερόν του. καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένοι καὶ τὰ δύο μέρη, μένοντας ἐξουσιαστὴς ὁ καθεῖς εἰς τὸ μέρος του διὰ νὰ τὰ κάμουν ὅπως θέλουν καὶ βούλονται. Ὁμοίως καὶ οἱ αὐτῶν ἀπογωνοι καὶ διάδοχοι. καὶ εἰς διηνεκὴν ἀσφαλειαν ἔγιναν δύο παρόμοια κρατόντας ὁ καθ' εἷς τὸ ἓν εἰς κάθε καιροῦ ἔνδειξιν ὑπογραφώμενος ἰδιοχεῖρως καὶ ὑπὸ ἀξιοπίστων μαρτύρων. 1810 Ἰουλλίου. 26.

Ἰωάννης μπάος βεβαιῶ. φρασὲς δεπάστες βεβαιῶ. λογ : Ἰάκωβος πάγκαλλος μάρτυς — κωνσταντινος παγκαλλος μάρτις, δικαιοφύλαξ μαρτιρῶ. νικόλαος ξηφίας δεπάστες μαρτις — σπιρίδων λογοθέτου πάγκαλλος γραφεὺς καὶ μάρτις Ἰωαννης ρεβελάκης καντζηλιέρης βεβαιοῖ —

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΝΗΣΟΣ ΚΕΩΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΑΝΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ Γ΄

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΚΕΩΣ

Τουρκοκρατία—Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

ΜΕΡΟΣ Δ'

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΕΑ

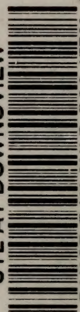
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DF 901 K4P88
Psyllas, Ioannes N.
Historia tes nesou Keas

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 28 03 08 017 3